

Analiza sądowa Szczególne potrzeby w kontekście wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej

*Seria materiałów EASO dotyczących rozwoju
zawodowego dla członków sądów i trybunałów*

Opracowane przez IARMJ-Europe
na zlecenie EASO

2021

Zastrzeżenie prawne

Właściwe organy krajowe nie sprawdziły niniejszego tłumaczenia pod kątem jakości. W przypadku stwierdzenia, że nie jest ono zgodne z odpowiednią terminologią na poziomie krajowym, uprzejmie prosimy o kontakt z EASO.

Materiały EUAA dotyczące rozwoju zawodowego opracowano we współpracy z członkami sądów i trybunałów. Obejmują one następujące tematy:

- Wprowadzenie do wspólnego europejskiego systemu azylowego dla sądów i trybunałów;
- Kwalifikowanie się do objęcia ochroną międzynarodową (dyrektywa 2011/95/UE);
- Procedury azylowe i zasada *non-refoulement*;
- Ocena dowodów i wiarygodności w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego;
- Art. 15 lit. c) dyrektywy w sprawie kwalifikowania (2011/95/UE);
- Wykluczenie: art. 12 i 17 dyrektywy w sprawie kwalifikowania (2011/95/UE);
- Zakończenie ochrony międzynarodowej: art. 11, 14, 16 i 19 dyrektywy w sprawie kwalifikowania (2011/95/UE);
- Informacje o kraju pochodzenia;
- Zatrzymanie osób ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego;
- Przyjmowanie wnioskodawców ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej (dyrektywa 2013/33/UE w sprawie warunków przyjmowania);
- Podatność na zagrożenia w kontekście wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej.

Seria dotycząca rozwoju zawodowego składa się z analiz sądowych, wytycznych dla osób prowadzących szkolenia kadr wymiaru sprawiedliwości oraz zbiorów orzecznictwa dotyczących każdego omawianego tematu, jak również informacji dotyczących kraju pochodzenia obejmujących praktyczny poradnik sądowy i zbiór orzecznictwa. Wszystkie materiały opracowano w języku angielskim. Więcej informacji o publikacjach, w tym o dostępności różnych wersji językowych, znajduje się na stronie <https://euaa.europa.eu/asylum-knowledge/courts-and-tribunals>.

Analiza sądowa

Szczególne potrzeby w kontekście wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej

*Seria materiałów EASO dotyczących rozwoju
zawodowego dla członków sądów i trybunałów*

Opracowana przez IARMJ-Europe
na zlecenie EASO

2021

Dokument ukończony w sierpniu 2020 r.

Ani Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu (EASO), ani żadna osoba działająca w jego imieniu nie ponosi odpowiedzialności za sposób wykorzystania zamieszczonych poniżej informacji.

Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej, 2021

Ilustracja na okładce, baldyrgan © Shutterstock

Zdjęcie na stronie tytułowej, Vladstudioraw © iStock, 27 August 2016

Print ISBN 978-92-9487-131-2 doi:10.2847/450567 BZ-03-19-226-PL-C
PDF ISBN 978-92-9487-130-5 doi:10.2847/646747 BZ-03-19-226-PL-N

© Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu, 2021

Kopiowanie dozwolone pod warunkiem podania źródła.

Wykorzystywanie lub powielanie zdjęć i innych materiałów, co do których EASO nie przysługują prawa autorskie, wymaga bezpośredniej zgody właściciela praw.

Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu

Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu (EASO) jest agencją Unii Europejskiej, która odgrywa kluczową rolę w konkretnym rozwoju wspólnego europejskiego systemu azylowego. Jego ustanowienie miało na celu usprawnienie praktycznej współpracy w dziedzinie azylu i ułatwienie państwom członkowskim wypełniania ich europejskich i międzynarodowych zobowiązań w zakresie zapewnienia ochrony osobom potrzebującym.

Art. 6 rozporządzenia ustanawiającego EASO ⁽¹⁾ stanowi, że Urząd tworzy i rozwija moduły i narzędzia szkoleniowe dostępne dla członków sądów i trybunałów w państwach członkowskich. W tym celu EASO korzysta z wiedzy fachowej instytucji akademickich i innych właściwych organizacji oraz uwzględnia istniejącą w ramach UE współpracę w tej dziedzinie z pełnym poszanowaniem niezawisłości krajowych sądów i trybunałów.

Międzynarodowe Stowarzyszenie Sędziów ds. Uchodźców i Migracji

Międzynarodowe Stowarzyszenie Sędziów ds. Uchodźców i Migracji (IARMJ) ⁽²⁾ jest ponadnarodową organizacją *non-profit*, która ma na celu propagowanie uznawania, że ochrona przed prześladowaniem ze względu na rasę, religię, narodowość, przynależność do określonej grupy społecznej lub poglądy polityczne jest prawem indywidualnym ustanowionym na mocy prawa międzynarodowego oraz że określenie statusu uchodźcy i jego ustanie powinno podlegać rządowi prawa. Od czasu założenia stowarzyszenia w 1997 r. bierze ono aktywny udział w szkoleniu – na całym świecie – sędziów zajmujących się sprawami azylowymi. Europejski oddział IARMJ (IARMJ-Europe) jest regionalnym organem reprezentującym sędziów i członków trybunałów w Europie. Jednym ze szczegółowych celów kapituły, określonych w jej statucie, jest „poszerzanie wiedzy i umiejętności oraz wymiana poglądów i doświadczeń sędziów we wszystkich kwestiach dotyczących stosowania i funkcjonowania wspólnego europejskiego systemu azylowego (WESA)”.

⁽¹⁾ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 439/2010 z dnia 19 maja 2010 r. w sprawie utworzenia Europejskiego Urzędu Wsparcia w dziedzinie Azylu, Dz.U. L 132 z 29.5.2010, s. 11.

⁽²⁾ Dawniej znane jako Międzynarodowe Stowarzyszenie Sędziów Orzekających w Sprawach Uchodźców (IARLJ).

Współautorzy

Niniejszą analizę opracowano w procesie składającym się z dwóch elementów: zespołu badaczy, który sporządził jej projekt, oraz zespołu redakcyjnego złożonego z sędziów i członków trybunału, który wziął na siebie ogólną odpowiedzialność za produkt końcowy.

W celu zapewnienia integralności zasady niezawisłości sędziowskiej oraz zagwarantowania, że seria materiałów EASO dotycząca rozwoju zawodowego dla członków sądów i trybunałów jest opracowywana i realizowana pod kierunkiem sędziów, pod auspicjami wspólnej grupy monitorującej wybrano zespół redakcyjny składający się z urzędujących sędziów posiadających rozległe doświadczenie i wiedzę fachową w dziedzinie prawa azylowego. Wspólna grupa monitorująca składa się z przedstawicieli umawiających się stron: EASO i IARMJ-Europe. Zespół redakcyjny przeprowadzał przeglądy projektów, udzielał szczegółowych instrukcji zespołowi projektowemu, sporządzał poprawki i był ostatecznym organem decyzyjnym co do zakresu, struktury, treści i projektu opracowania. Praca zespołu redakcyjnego stanowiła połączenie spotkań bezpośrednich – w Berlinie w maju 2019 r. i w Brukseli w czerwcu 2019 r. – oraz regularnej komunikacji elektronicznej i telefonicznej.

Zespół redakcyjny złożony z sędziów i członków trybunału

Członkami zespołu redakcyjnego byli sędziowie i członkowie trybunału: **Mona Aldestam** (Szwecja, współprzewodnicząca), **Michael Hoppe** (Niemcy, współprzewodniczący), **Johan Berg** (Norwegia), **Katelijne Declerck** (Belgia), **Nadine Finch** (Zjednoczone Królestwo), **Florence Malvasio** (Francja), **Melanie Plimmer** (Zjednoczone Królestwo) i **Boštjan Zalar** (Słowenia). Zespół redakcyjny był wspierany i wspomagany w swoich zadaniach przez kierowniczkę projektu **Clare Odofin**.

Analitycy

Głównym ekspertem był członek trybunału **John Stanley** (Trybunał Odwoławczy ds. Ochrony Międzynarodowej, Irlandia). Oprócz niego analitykami byli: **Constantin Hruschka** (Instytut Maxa Plancka ds. Prawa Socjalnego i Polityki Społecznej, Niemcy), **Marie-Luise Möller** (Caritas, Austria), **Maria O'Sullivan** (Monash University, Australia), **Jennifer Moore Peterson** (Sąd Administracyjny, Göteborg, Szwecja) i **Hugo Storey** (Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa, Zjednoczone Królestwo). Konsultantki, **Frances Nicholson** i **Claire Thomas**, udzieliły wsparcia odpowiednio przy redagowaniu i w zakresie technik szkoleniowych.

Podziękowania

Uwagi do projektu otrzymano od sędziego **Larsa Baya Larsena** i referendarza **Yanna Lauransa** – obaj z Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) oraz od sędzi **Jolien Schukking** i prawniczek **Elise Russcher** i **Agnes van Steijn** z Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPC) występujących we własnym imieniu.

Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (UNHCR) również wyraził swoją opinię na temat projektu tekstu.

Uwagi przekazali także następujący członkowie Sieci Sądów i Trybunałów EASO oraz uczestnicy Forum Konsultacyjnego EASO: Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej (FRA); **Anders Bengtsson** (ekspert prawny, Sąd Administracyjny w Göteborgu, Szwecja); **Volker Ellenberger** (Prezes Wyższego Sądu Administracyjnego Badenii-Wirtembergii, Niemcy) oraz **Jonas Säfwenberg** (ekspert prawny, Sąd Administracyjny w Göteborgu, Szwecja). Ponadto komentarz do projektu przedstawił zespół ds. szczególnych potrzeb z sektora współpracy i poradnictwa azylowego EASO.

Zespół redakcyjny uwzględnił wszystkie te informacje przy ostatecznej redakcji tekstu do publikacji. Członkowie zespołu redakcyjnego i EASO są wdzięczni wszystkim osobom, które przekazały uwagi – były one bardzo pomocne w ostatecznym opracowaniu niniejszej analizy sądowej.

Metodykę przyjętą do sporządzenia niniejszej analizy przedstawiono w dodatku A: Metodyka.

Niniejsza analiza sądowa będzie w razie potrzeby aktualizowana przez EASO zgodnie z metodyką serii EASO dotyczącej rozwoju zawodowego dla członków sądów i trybunałów.

Spis treści

Wykaz skrótów	9
Wstęp	13
Kluczowe pytania	15
Część 1. Wprowadzenie	17
1.1. Struktura i zakres stosowania	17
1.2. Uwaga dotycząca właściwego prawa azylowego Unii Europejskiej	19
Część 2. Szczególne potrzeby: instytucja prawna i ramy prawne	22
2.1. Instytucja prawna „szczególnych potrzeb” we wspólnym europejskim systemie azylowym	22
2.2. Instytucja prawna „szczególnych potrzeb” w świetle europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności	29
2.3. Instytucja prawna „szczególnych potrzeb” w świetle innych istotnych traktatów międzynarodowych i wytycznych międzynarodowych	31
2.4. Najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka	34
Część 3. Identyfikacja wnioskodawców o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania lub wymagających szczególnych gwarancji proceduralnych	40
3.1. Identyfikacja i ocena wnioskodawców o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania (RCD (wersja przekształcona))	41
3.2. Identyfikacja i ocena wnioskodawców potrzebujących szczególnych gwarancji proceduralnych (APD (wersja przekształcona))	45
3.3. Wskaźniki dotyczące wnioskodawców o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania lub wymagających szczególnych gwarancji proceduralnych	50
3.4. Dowody i ocena szczególnych potrzeb w zakresie przyjmowania lub wymagających szczególnych gwarancji proceduralnych	52
3.4.1. Dokumentacja medyczna	53
3.4.2. Ocena wieku	54
Część 4. Wnioskodawcy o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania	60
4.1. Wprowadzenie	60
4.2. Skoordynowane reagowanie i przekazywanie informacji	63
4.3. Małoletni	65
4.3.1. Odpowiedni poziom życia małych dzieci	66
4.3.2. Zakwaterowanie i zajęcia wypoczynkowe	66
4.3.3. Nauka szkolna i kształcenie małych dzieci	68
4.3.4. Zapewnienie jedności rodziny	68
4.3.5. Opieka rehabilitacyjna dla małych dzieci	70
4.3.6. Małoletni bez opieki	70
4.3.6.1. Wyznaczanie przedstawiciela dla małego dziecka bez opieki	71
4.3.6.2. Zakwaterowanie małych dzieci bez opieki	73
4.3.6.3. Poszukiwanie członków rodziny	76
4.4. Ofiary tortur i przemocy	77
4.5. Świadczenia materialne w ramach przyjmowania oraz opieka zdrowotna	79
4.5.1. Opieka zdrowotna	81
4.5.2. Zakwaterowanie – formy i skutki dla osób wymagających szczególnej troski	82
4.6. Ograniczenie lub cofnięcie świadczeń materialnych w ramach przyjmowania i sankcje	85

4.7.	Odwołania	88
4.7.1.	Wymagania i zakres	88
4.7.2.	Bezpłatna pomoc prawna i zastępstwo prawne	89
4.8.	Zatrzymanie	90
4.8.1.	Zasady ogólne	90
4.8.2.	Zdrowie jako sprawa nadrzędna	94
4.8.3.	Zatrzymanie małoletnich	99
4.8.4.	Zatrzymanie małoletnich bez opieki	102
4.8.5.	Zatrzymanie rodzin	104
4.8.6.	Zatrzymanie wnioskodawców będących kobietami	106
4.8.7.	Odstępstwa od szczególnych gwarancji w odniesieniu do zatrzymania osób wymagających szczególnej troski	106
Część 5.	Wnioskodawcy wymagający szczególnej troski a rozporządzenie Dublin III	108
5.1.	Wprowadzenie	108
5.2.	Gwarancje dla małoletnich (bez opieki)	111
5.3.	Kryteria ustalania odpowiedzialnego państwa członkowskiego	114
5.3.1.	Małoletni	114
5.3.2.	Życie rodzinne	116
5.3.3.	Osoby zależne	118
5.3.4.	Dokumenty pobytu lub wizy	119
5.4.	Klauzule dyskrecjonalne	120
5.4.1.	Art. 17 ust. 1	120
5.4.2.	Art. 17 ust. 2	123
5.5.	Przekazanie	123
5.5.1.	Składanie wniosków	124
5.5.2.	Procedury „wtórnego przejścia” i art. 20 ust. 5 rozporządzenia Dublin III	125
5.5.3.	Zakaz lub zawieszenie przekazania	126
5.5.4.	Dokonanie przekazania	132
5.6.	Zatrzymanie	135
5.7.	Skuteczny środek odwoławczy	136
5.7.1.	Zakres środka zaskarżenia	136
5.7.2.	Standardy dowodowe	138
Część 6.	Szczególne potrzeby w kontekście kwalifikacji do uzyskania ochrony międzynarodowej i zakresu tej ochrony na mocy QD (wersja przekształcona) ...	141
6.1.	Wprowadzenie	142
6.2.	Potencjalny wpływ szczególnych potrzeb na ocenę dowodów i wiarygodności	143
6.2.1.	Zasada indywidualnej oceny	143
6.2.2.	Uzasadnienie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej	146
6.2.3.	Wskaźniki wiarygodności	150
6.3.	Prześladowanie i poważna krzywda	151
6.3.1.	Prześladowanie i poważna krzywda są „względne”	152
6.3.2.	Szczególne potrzeby, konflikty zbrojne i przemoc masowa	154
6.4.	Wnioskodawcy, którzy byli już prześladowani lub doznali poważnej krzywdy	156
6.5.	Powody prześladowania	157
6.6.	Podmioty zapewniające ochronę i szczególne potrzeby	159
6.7.	Ochrona wewnętrzna	162
6.8.	Niektóre szczególne kategorie szczególnych potrzeb	164
6.8.1.	Wiek	164

6.8.1.1. Małoletni	164
6.8.1.2. Osoby starsze	167
6.8.2. Płeć	167
6.8.3. Lesbijki, geje, osoby biseksualne, transpłciowe i interseksualne	169
6.8.4. Zdrowie	172
6.8.5. Niepełnosprawność i zaburzenia psychiczne	175
6.9. Szczególne potrzeby i zakres ochrony udzielanej osobom korzystającym z ochrony międzynarodowej	178
6.9.1. Jedność rodziny	179
6.9.2. Małoletni	180
6.9.3. Zakwaterowanie	180
6.9.4. Opieka społeczna i opieka zdrowotna	181
6.9.5. Ułatwienia integracyjne i swoboda przemieszczania się	182
6.10. Cofnięcie ochrony międzynarodowej z powodu błędu przy ustalaniu faktów dotyczących szczególnych potrzeb	182
Część 7. Szczególne gwarancje proceduralne w procedurach administracyjnych	184
7.1. Wprowadzenie	184
7.2. Odpowiednie wsparcie	186
7.3. Zwolnienie z procedur przyspieszonych i granicznych	188
7.4. Ustalanie priorytetów	190
7.5. Inne szczególne gwarancje proceduralne	190
7.5.1. Porady biegłych	191
7.5.2. Informacje	191
7.5.3. Indywidualna rozmowa	192
7.5.4. Uwagi dotyczące wskaźników dotyczących tortur lub innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania	195
7.5.5. Uwagi dotyczące orientacji seksualnej i tożsamości płciowej	197
7.5.6. Szczególne gwarancje proceduralne dla małoletnich i małoletnich bez opieki	198
7.5.7. Decyzja	202
7.6. Niedopuszczalność	202
Część 8. Szczególne gwarancje proceduralne w postępowaniu przed sądami i trybunałami	207
8.1. Prawo do skutecznego środka zaskarżenia	208
8.2. Pełne rozpatrzenie <i>ex nunc</i> okoliczności faktycznych i kwestii prawnych	212
8.3. Szczególne gwarancje proceduralne na etapie postępowania odwoławczego	215
8.4. Dostęp do skutecznego środka zaskarżenia	217
8.4.1. Terminy	218
8.4.2. Bezpłatna pomoc i reprezentacja prawna w postępowaniach odwoławczych	220
8.5. Prawo do pozostania podczas procedury odwoławczej	223
8.5.1. Zasada ogólna	223
8.5.2. Wyjątki od zasady ogólnej	224
Dodatek A. Metodyka	228
Dodatek B. Źródła pierwotne	230
Dodatek C. Wybrana bibliografia	254
Dodatek D. Przykłady dobrych praktyk w postępowaniach o udzielenie ochrony międzynarodowej przed sądami i trybunałami na mocy APD (wersja przekształcona)	261

Wykaz skrótów

AIDA	Baza Danych Informacji Azylowych
APD (wersja przekształcona)	Dyrektywa w sprawie procedur azylowych (wersja przekształcona) (Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/32/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wspólnych procedur udzielania i cofania ochrony międzynarodowej (wersja przekształcona))
CAT	Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania
CCE	Conseil du contentieux des étrangers (Rada ds. Sporów dotyczących Cudzoziemców, Belgia)
CEDAW	Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet
CESEDA	Code de l'entrée et du séjour des étrangers et du droit d'asile (Kodeks wjazdu i pobytu obcokrajowców oraz prawa do azylu, Francja)
CNDA	Cour nationale de droit d'asile (Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego, Francja)
COVID-19	Choroba koronawirusowa z 2019 r.
CPT	Europejska konwencja o zapobieganiu torturom oraz niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu (Rada Europy)
CRPD	Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych
DSSH	Odmienność, stygmatyzacja, wstyd, krzywda (ang. <i>difference, stigma, shame, harm</i>)
Dyrektywa o łączeniu rodzin	Dyrektywa Rady 2003/86/WE z dnia 22 września 2003 r. w sprawie prawa do łączenia rodzin
Dyrektywa o prawach ofiar	Dyrektywa 2012/29/UE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW
Dyrektywa w sprawie procedur azylowych	Dyrektywa w sprawie procedur azylowych (Dyrektywa Rady 2005/85/WE z dnia 1 grudnia 2005 r. w sprawie ustanowienia minimalnych norm dotyczących procedur nadawania i cofania statusu uchodźcy w państwach członkowskich)
Dyrektywa w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępująca decyzję ramową Rady 2002/629/WSiSW
EASO	Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu

ECRE	Europejska Rada ds. Uchodźców i Wypędzonych
EKPC	Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności
ETPC	Europejski Trybunał Praw Człowieka
ETS	Seria traktatów europejskich
EWCA	Sąd Apelacyjny Anglii i Walii (Zjednoczone Królestwo)
FRA	Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej
IAC	Wydział ds. Imigracji i Azylu (Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa, Zjednoczone Królestwo)
IARMJ	Międzynarodowe Stowarzyszenie Sędziów ds. Uchodźców i Migracji
IDC	International Detention Coalition (Międzynarodowa Koalicja na rzecz Zatrzymań)
IEHC	Decyzje Wysokiego Sądu Irlandii
Karta UE	Karta praw podstawowych Unii Europejskiej
Komitet CAT	Komitet przeciwko Torturom
Komitet CPT	Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu
Komitet PD	Komitet Praw Dziecka
Konwencja dotycząca statusu uchodźców	Konwencja dotycząca statusu uchodźców (1951 r.), zmieniona Protokołem (1967 r.) (określana w prawodawstwie UE dotyczącym azylu jako „konwencja genewska”)
Konwencja genewska	Zob. Konwencja dotycząca statusu uchodźców
Konwencja stambulska	Konwencja o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (Rada Europy)
Konwencja w sprawie zwalczania handlu ludźmi	Konwencja w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi (Rada Europy)
KPC	Komitet Praw Człowieka (ONZ)
KPD	Konwencja o prawach dziecka
LGBTI	Lesbijki, geje, osoby biseksualne, transpłciowe i interseksualne
MPPOiP	Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych
NGO	Organizacja pozarządowa
OFII	Office français de l’immigration et de l’intégration (Francuski Urząd ds. Imigracji i Integracji)

OFPRA	Office français de protection des réfugiés et apatrides (Francuski Urząd Ochrony Uchodźców i Bezpaństwowców)
Państwa UE+	Państwa członkowskie Unii Europejskiej i państwa stowarzyszone
Protokół stambulski	Protokół stambulski – Podręcznik skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania
Protokół z Palermo	Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej
PTSD	Zespół stresu pourazowego
QD	Dyrektywa w sprawie kwalifikowania (Dyrektywa Rady 2004/83/WE z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie minimalnych norm dla kwalifikacji i statusu obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako osoby, które z innych względów potrzebują międzynarodowej ochrony oraz zawartości przyznawanej ochrony)
QD (wersja przekształcona)	Dyrektywa w sprawie kwalifikowania (wersja przekształcona) (Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/95/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie norm dotyczących kwalifikowania obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako beneficjentów ochrony międzynarodowej, jednolitego statusu uchodźców lub osób kwalifikujących się do otrzymania ochrony uzupełniającej oraz zakresu udzielanej ochrony (wersja przekształcona))
RCD	Dyrektywa w sprawie warunków przyjmowania (Dyrektywa Rady 2003/9/WE z dnia 27 stycznia 2003 r. ustanawiająca minimalne normy dotyczące przyjmowania osób ubiegających się o azyl)
RCD (wersja przekształcona)	Dyrektywa w sprawie warunków przyjmowania (wersja przekształcona) (Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/33/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia norm dotyczących przyjmowania wnioskodawców ubiegających się o ochronę międzynarodową)
Rozporządzenie Dublin III	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 604/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia kryteriów i mechanizmów ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca (wersja przekształcona)
RVV	Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (Rada ds. Sporów dotyczących Cudzoziemców, Belgia)
TFUE	Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej
TSUE	Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej

TUE	Traktat o Unii Europejskiej
UK	Zjednoczone Królestwo
UKUT	Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa
UNHCR	Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców
UNICEF	Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci
UNTS	Zbiór traktatów ONZ
WESA	Wspólny europejski system azylowy
WI	Wielka izba (zarówno TSUE, jak i ETPC)

Wstęp

Niniejsza analiza sądowa jest owocem projektu realizowanego przez IARMJ-Europe i EASO. Należy ona do serii materiałów EASO dotyczących rozwoju zawodowego dla członków sądów i trybunałów.

W ścisłej współpracy z sądami i trybunałami państw UE+, a także innymi kluczowymi podmiotami, EASO kontynuuje prace nad serią materiałów dotyczących rozwoju zawodowego, której celem jest zapewnienie sądom i trybunałom pełnego przeglądu systemu WESA krok po kroku. W wyniku konsultacji z siecią EASO złożoną z członków sądów i trybunałów – w tym z IARMJ-Europe – dostrzeżono, że istnieje potrzeba udostępnienia sądom i trybunałom materiałów szkoleniowych z zakresu prawa dotyczących pewnych podstawowych zagadnień, którymi zajmują się w codziennym procesie decyzyjnym. Uznano, że proces opracowywania takich podstawowych materiałów musi ułatwiać zaangażowanie ekspertów sądowych i innych ekspertów w sposób respektujący zasadę niezawisłości sądów, a także przyspieszać opracowywanie serii materiałów dotyczących rozwoju zawodowego w ujęciu ogólnym.

Niniejsza analiza ma służyć przede wszystkim jako użyteczny punkt odniesienia dla członków sądów i trybunałów państw UE+, którzy zajmują się rozpatrywaniem odwołań lub przeprowadzaniem kontroli decyzji w sprawie wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej dotyczących wnioskodawców wymagających szczególnej troski. Celem analizy jest, by wyjaśnienia były jasne i łatwe do zrozumienia. Autorzy mają nadzieję, że materiał zostanie przedstawiony w sposób przyjazny dla użytkownika i łatwo dostępny dla sędziów i członków trybunałów, niezależnie od tego, czy są oni specjalistami w zakresie prawa ochrony międzynarodowej, czy też decydentami, którzy łączą podejmowanie decyzji w sprawach azylowych z innymi dziedzinami pracy sądowej.

Niniejszy dokument zawiera:

- omówienie pojęć i ram prawnych dotyczących szczególnych potrzeb w WESA (część 2);
- wyjaśnienie, w jaki sposób w kontekście WESA identyfikuje się wnioskodawców mających szczególne potrzeby w zakresie przyjmowania lub potrzebujących szczególnych gwarancji proceduralnych (część 3);
- analizę prawa w odniesieniu do szczególnych potrzeb w zakresie przyjmowania osób wymagających szczególnej troski (część 4);
- analizę zasad prawnych mających zastosowanie do wnioskodawców o szczególnych potrzebach w sprawach prowadzonych na podstawie rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 604/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia kryteriów i mechanizmów ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca (wersja przekształcona) (rozporządzenie Dublin III) (część 5);
- analizę szczególnych potrzeb w kontekście kwalifikacji do ochrony międzynarodowej i zakresu ochrony międzynarodowej na podstawie dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/95/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie norm dotyczących kwalifikowania obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako beneficjentów ochrony międzynarodowej, jednolitego statusu uchodźców lub osób

kwalfikujących się do otrzymania ochrony uzupełniającej oraz zakresu udzielanej ochrony (wersja przekształcona) (QD (wersja przekształcona)) (część 6);

- analizę specjalnych gwarancji dla osób wymagających szczególnej troski w procedurach administracyjnych dotyczących ochrony międzynarodowej (część 7);
- analizę szczególnych gwarancji proceduralnych dla osób wymagających szczególnej troski przed sądami i trybunałami (część 8).

Analizę uzupełnia kilka dodatków. W **dodatku A** przedstawiono zastosowaną metodykę. **Dodatek B** zawiera listę odpowiednich źródeł pierwotnych – oprócz wykazu właściwego prawa pierwotnego i wtórnego Unii oraz właściwych traktatów międzynarodowych o zakresie uniwersalnym i regionalnym zawiera także istotne orzecznictwo TSUE, ETPC oraz sądów i trybunałów państw członkowskich. W celu zapewnienia łatwego i szybkiego dostępu do odpowiedniego ustawodawstwa i orzecznictwa zamieszczono hiperłącza. **Dodatek C** zawiera wybraną bibliografię. W **dodatku D** podano przykłady dobrych praktyk w postępowaniach o udzielenie ochrony międzynarodowej przed sądami i trybunałami na podstawie dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/32/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wspólnych procedur udzielania i cofania ochrony międzynarodowej (wersja przekształcona) (APD (wersja przekształcona)). W osobnym zestawieniu orzecznictwa zamieszczono wycinki odpowiednich fragmentów wyroków cytowanych w niniejszej analizie sądowej.

Celem niniejszej analizy jest przedstawienie w sposób przejrzysty i przyjazny dla użytkownika aktualnego stanu prawnego WESA, który ma istotne znaczenie dla osób wymagających szczególnej troski ubiegających się o ochronę międzynarodową. Niniejsza publikacja zawiera analizę prawa WESA w brzmieniu obowiązującym na lipiec 2020 r. Podobnie jak inne analizy sądowe z serii dotyczącej rozwoju zawodowego analiza ta będzie okresowo aktualizowana w miarę potrzeb. Czytelnicy jednak sami powinni sprawdzać, czy nie nastąpiły jakieś zmiany w prawie. Zestawienie orzecznictwa zawiera szereg odniesień do źródeł, które ułatwią to zadanie.

Kluczowe pytania

W niniejszej analizie sądowej podjęto próbę odpowiedzi na następujące najważniejsze pytania:

1. Kogo należy uznać za osobę wymagającą szczególnej troski w kontekście WESA (część 2)?
2. Jak należy identyfikować i oceniać osoby ubiegające się o ochronę międzynarodową wymagające szczególnej troski i o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania zgodnie z dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/33/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia norm dotyczących przyjmowania wnioskodawców ubiegających się o ochronę międzynarodową (RDC (wersja przekształcona)) (część 3)?
3. Jak należy identyfikować i oceniać osoby ubiegające się o ochronę międzynarodową wymagające szczególnej troski i potrzebujące szczególnych gwarancji proceduralnych w ramach APD (wersja przekształcona) (część 3)?
4. Jakie szczególne potrzeby w zakresie przyjmowania mogą występować u osób ubiegających się o ochronę międzynarodową i wymagających szczególnej troski w ramach RCD (wersja przekształcona), w tym – w stosownych przypadkach – w odniesieniu do ich zatrzymania (część 4)?
5. Jakie gwarancje, szczególne potrzeby w zakresie przyjmowania i szczególne gwarancje proceduralne mają osoby ubiegające się o ochronę międzynarodową, które wymagają szczególnej troski, w kontekście rozporządzenia Dublin III (część 5)?
6. Jak szczególne potrzeby osoby ubiegającej się o udzielenie ochrony międzynarodowej mogą wpłynąć na ocenę jej kwalifikacji do ochrony międzynarodowej oraz na zakres ochrony międzynarodowej, jeśli zostanie ona przyznana (część 6)?
7. Jakie szczególne gwarancje proceduralne dla osób wymagających szczególnej troski obowiązują w procedurach administracyjnych na podstawie APD (wersja przekształcona) (część 7)?
8. Jakie szczególne gwarancje proceduralne są dostępne w przypadku osób wymagających szczególnej troski w postępowaniu o udzielenie ochrony międzynarodowej przed sądami i trybunałami na podstawie APD (wersja przekształcona) (część 8)?
9. Niezależnie od kontekstu prawnego – jakie zasady, potrzeby i gwarancje mają zastosowanie do poszczególnych kategorii osób wymagających szczególnej troski, tj.:
 - małoletnich, w tym małoletnich bez opieki;
 - osób, które wymagają szczególnego traktowania ze względu na swoją orientację seksualną lub tożsamość płciową;
 - osób z niepełnosprawnością;
 - osób cierpiących na poważną chorobę;

- osób o szczególnych potrzebach ze względu na ich zdrowie psychiczne;
- ofiar tortur;
- ofiar gwałtu i innych form przemocy seksualnej;
- ofiar innych form przemocy psychicznej lub fizycznej;
- ofiar handlu ludźmi?

Część 1. Wprowadzenie

1.1. Struktura i zakres stosowania

Niniejsza analiza sądowa dotyczy szczególnych potrzeb w ramach instrumentów prawnych WESA, w szczególności dyrektywy w sprawie warunków przyjmowania (wersja przekształcona) [RCD (wersja przekształcona)] ⁽¹⁾, rozporządzenia Dublin III ⁽²⁾, dyrektywy w sprawie procedur azylowych (wersja przekształcona) [APD (wersja przekształcona)] ⁽³⁾ oraz dyrektywy w sprawie kwalifikowania (wersja przekształcona) [QD (wersja przekształcona)] ⁽⁴⁾. Ma ona stanowić narzędzie, które będzie wsparciem dla sędziów i członków trybunałów przy uwzględnianiu kwestii szczególnych potrzeb podczas podejmowania decyzji w ramach tych instrumentów prawnych.

Instytucja prawna szczególnych potrzeb w WESA niesie ze sobą różne implikacje dla sędziów i członków trybunału w zależności od środka prawnego, w ramach którego jest rozpatrywana. I tak w RCD (wersja przekształcona) i APD (wersja przekształcona) osoby wymagające szczególnej troski określane są odrębnymi, choć powiązаныmi ze sobą terminami, odpowiednio: wnioskodawcy „o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania” i wnioskodawcy potrzebujący „szczególnych gwarancji proceduralnych”. W rozporządzeniu Dublin III tylko małoletnich bez opieki wyraźnie określa się jako osoby wymagające szczególnej troski i w szczególny sposób odniesiono się w nim tylko do sytuacji małoletnich, wnioskodawców wymagających opieki zdrowotnej i osób zależnych. Niemniej jednak na każdym etapie systemu dublińskiego państwa członkowskie są zobowiązane do uwzględnienia wszelkich szczególnych potrzeb wnioskodawcy w zakresie przyjmowania i procedur, zgodnie z RCD (wersja przekształcona) i APD (wersja przekształcona), co daje podstawy do zastosowania szczególnych zabezpieczeń w takich procedurach. Ponadto – niezależnie od potrzeb związanych z przyjęciem i gwarancjami proceduralnymi, które wynikają z RCD (wersja przekształcona) i APD (wersja przekształcona) – kwestia szczególnych potrzeb wymaga uwzględnienia przy ocenie kwalifikacji do udzielenia ochrony międzynarodowej oraz przy udzielaniu ochrony międzynarodowej (jeśli zostanie ona udzielona) na mocy QD (wersja przekształcona).

Biorąc pod uwagę, że konsekwencje dla sędziego lub członka trybunału, gdy rozważa on kwestię szczególnych potrzeb, będą zależą od środka prawnego WESA, w ramach którego podejmuje on decyzję, konstrukcja niniejszej analizy sądowej opiera się przede wszystkim na prawodawstwie. Nie przyjęto w niej zatem konstrukcji opartej na różnych kategoriach osób wymagających szczególnej troski, co prowadziłoby do powtórzeń i nadmiernej złożoności.

⁽¹⁾ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/33/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia norm dotyczących przyjmowania wnioskodawców ubiegających się o ochronę międzynarodową, Dz.U. L 180 z 29.6.2013, s. 96 (RCD (wersja przekształcona)).

⁽²⁾ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 604/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia kryteriów i mechanizmów ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca, Dz.U. L 180 z 29.6.2013, s. 31 (rozporządzenie Dublin III).

⁽³⁾ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/32/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wspólnych procedur udzielania i cofania ochrony międzynarodowej (wersja przekształcona), Dz.U. L 180 z 29.6.2013, s. 60 (APD (wersja przekształcona)).

⁽⁴⁾ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/95/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie norm dotyczących kwalifikowania obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako beneficjentów ochrony międzynarodowej, jednolitego statusu uchodźców lub osób kwalifikujących się do otrzymania ochrony uzupełniającej oraz zakresu udzielanej ochrony, Dz.U. L 337 z 20.12.2011, s. 9 (QD (wersja przekształcona)).

Niniejsza analiza sądowa ma pomóc zwiększać świadomość na temat tego, kiedy i jak należy brać pod uwagę szczególne potrzeby wnioskodawcy w kontekście wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej. Bardziej szczegółowe wyjaśnienie tego celu oraz pełne wprowadzenie do tej analizy sądowej z perspektywy prawnej znajdują się w **części 2**.

Analiza składa się z ośmiu części, w których pojęcie szczególnych potrzeb przeanalizowano przede wszystkim w odniesieniu do różnych instrumentów prawnych w ramach WESA (zob. tabela 1). W tabeli wskazano także instrumenty prawne WESA odnoszące się do każdej części.

Tabela 1: Struktura analizy sądowej

Część	Tytuł	Odpowiednie instrumenty prawne WESA	Strona
1	Wprowadzenie		17
2	Szczególne potrzeby: instytucja prawna i ramy prawne	Rozporządzenie Dublin III; RCD (wersja przekształcona); APD (wersja przekształcona); QD (wersja przekształcona)	22
3	Identyfikacja wnioskodawców o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania lub wymagających szczególnych gwarancji proceduralnych	RCD (wersja przekształcona); APD (wersja przekształcona)	40
4	Wnioskodawcy o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania	RCD (wersja przekształcona)	60
5	Wnioskodawcy wymagający szczególnej troski a rozporządzenie Dublin III	Rozporządzenie Dublin III	108
6	Szczególne potrzeby w kontekście kwalifikacji do uzyskania ochrony międzynarodowej i zakresu tej ochrony na mocy QD (wersja przekształcona)	QD (wersja przekształcona)	140
7	Szczególne gwarancje proceduralne w procedurach administracyjnych	APD (wersja przekształcona)	183
8	Szczególne gwarancje proceduralne w postępowaniu przed sądami i trybunałami	APD (wersja przekształcona)	206

Biorąc pod uwagę, że w niniejszej analizie sądowej przyjęto podejście do kwestii szczególnych potrzeb oparte na przepisach prawa, warto przedstawić, w którym miejscu w tekście uwzględniono poszczególne kategorie osób wymagających szczególnej troski.

Szukając informacji w konkretnym przypadku dotyczącym osoby wymagającej szczególnej troski, czytelnik powinien sięgnąć do pełnego spisu treści, by zapoznać się z analizą dotyczącą odpowiedniego przepisu prawnego. Analizowane środki prawne i orzecznictwo nie określają w sposób wyczerpujący kategorii osób wymagających szczególnej troski. Co więcej, zasady przedstawione w niniejszej analizie sądowej będą często miały zastosowanie do różnych kategorii osób wymagających szczególnej troski, niezależnie od tego, czy w ustawodawstwie lub orzecznictwie znajduje się wyraźne odniesienie do tych kategorii, czy też nie.

Zob. też tabela 5 „Zestawienie przykładów kategorii osób wymagających szczególnej troski i wnioskodawców o szczególnych potrzebach występujących w instrumentach WESA”.

Niniejsza analiza sądowa obejmuje wpływ szczególnych potrzeb na wszystkich etapach procedury azylowej w ramach WESA z punktu widzenia sędziów i członków trybunału.

Dlatego niniejszą analizę sądową należy czytać w połączeniu z innymi analizami sądowymi, które zawierają ogólną analizę przepisów odpowiednich instrumentów prawnych WESA ⁽⁵⁾.

1.2. Uwaga dotycząca właściwego prawa azylowego Unii Europejskiej

W niniejszej analizie sądowej skoncentrowano się na przekształconych instrumentach prawnych WESA. Czytelnik powinien jednak pamiętać, że nie wszystkie państwa członkowskie uczestniczą we wszystkich działaniach WESA w ten sam sposób. Przede wszystkim WESA w swojej przekształconej wersji jest wiążący dla wszystkich państw członkowskich z wyjątkiem Danii i Irlandii. W tabeli 2 zestawiono instrumenty WESA odnoszące się do niniejszej analizy sądowej, które były wiążące dla tych dwóch państw członkowskich w chwili jej opracowywania. W tabeli „RCD” odnosi się do pierwotnej dyrektywy w sprawie warunków przyjmowania (2003/9/WE), „APD” do pierwotnej dyrektywy w sprawie procedur azylowych (2005/85/WE), a „QD” do pierwotnej dyrektywy w sprawie kwalifikowania (2004/83/WE).

Tabela 2: Stanowiska Danii i Irlandii w odniesieniu do WESA

Państwo członkowskie	Rozporządzenie Dublin II	Rozporządzenie Eurodac	RCD	APD	QD	Rozporządzenie Dublin III	Rozporządzenie Eurodac (wersja przekształcona)	RCD (wersja przekształcona)	APD (wersja przekształcona)	QD (wersja przekształcona)
Dania										
Irlandia	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		

Dania konsekwentnie rezygnuje ze stosowania postanowień traktatowych Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE) ⁽⁶⁾ w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych, w tym kwestii dotyczących azylu (art. 78 TFUE). W związku z tym Dania nie uczestniczy w WESA i nie jest związana postanowieniami traktatu ani żadnym związanym z nim prawem wtórnym.

Irlandia nie jest związana żadnym instrumentem przyjętym na mocy traktatów w dziedzinie azylu, ale może zdecydować się na przystąpienie do takiego instrumentu, jeśli uzna to za słuszne. Irlandia zdecydowała się na przyjęcie APD i QD, a także na pierwotną i przekształconą wersję rozporządzenia dublińskiego. Irlandia nie zdecydowała się jednak na przyjęcie

⁽⁵⁾ Zob. EASO, *An Introduction to the Common European Asylum System for Courts and Tribunals – Judicial analysis [Wprowadzenie do wspólnego europejskiego systemu azylowego dla sądów i trybunałów – analiza sądowa]*, 2016; EASO, *Article 15(c) Qualification Directive (2011/95/EU) [Art. 15 lit. c) dyrektywy w sprawie kwalifikowania (2011/95/UE) – analiza sądowa]*, 2014; EASO, *Qualification for International Protection (Directive 2011/95/EU) – Judicial analysis [Kwalifikowanie do objęcia ochroną międzynarodową (dyrektywa 2011/95/UE) – analiza sądowa]*, 2016; EASO, *Ending International Protection: Articles 11, 14, 16 and 19 Qualification Directive (2011/95/EU) – Judicial analysis [Zakończenie ochrony międzynarodowej: art. 11, 14, 16 i 19 dyrektywy w sprawie kwalifikowania (2011/95/UE) – analiza sądowa]*, 2016; EASO, *Procedury azylowe i zasada non-refoulement – analiza sądowa*, 2018; EASO, *Evidence and credibility assessment in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis [Ocena dowodów i wiarygodności w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa]*, 2018; EASO, *Detention of applicants for international protection in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis [Umieszczenie w strzeżonym ośrodku osób ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa]*, 2019; EASO, *Wykluczenie: art. 12 i 17 dyrektywy w sprawie kwalifikowania (2011/95/UE) – analiza sądowa*, wydanie drugie, 2020; EASO, *Przyjmowanie osób ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej (dyrektywa w sprawie warunków przyjmowania (2013/33/UE)) – analiza sądowa*, 2020.

⁽⁶⁾ *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE)*, skonsolidowana zmieniona traktatem lizbońskim, Dz.U. 326 z 26.10.2012, s. 47 (wejście w życie: 1 grudnia 2009 r.).

QD (wersja przekształcona) ani APD (wersja przekształcona), chociaż nadal jest związana postanowieniami wcześniejszych instrumentów ⁽⁷⁾. Irlandia zdecydowała się nie uczestniczyć w dyrektywie Rady 2003/9/WE z dnia 27 stycznia 2003 r. ustanawiającej minimalne normy dotyczące przyjmowania osób ubiegających się o azyl (RCD) i początkowo zdecydowała się nie uczestniczyć w RCD (wersja przekształcona), ale później zdecydowała się na przyjęcie RCD (wersja przekształcona). Jest zatem związana jej postanowieniami zgodnie z decyzją Komisji (UE) 2018/753 z dnia 22 maja 2018 r. ⁽⁸⁾

Zjednoczone Królestwo wystąpiło z Unii Europejskiej 31 stycznia 2020 r. Do tego czasu nie było związane żadnym instrumentem przyjętym na mocy traktatów w dziedzinie azylu, ale mogło zdecydować się na przystąpienie do takiego instrumentu, jeśli uznałoby to za słuszne. Przystąpiło do dyrektywy Rady 2005/85/WE z dnia 1 grudnia 2005 r. w sprawie ustanowienia minimalnych norm dotyczących procedur nadawania i cofania statusu uchodźcy w państwach członkowskich (APD) oraz do dyrektywy Rady 2004/83/WE z dnia 29 kwietnia 2004 r. sprawie minimalnych standardów dla kwalifikacji i statusu obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako uchodźców lub osób, które, z innych powodów, potrzebują ochrony międzynarodowej, oraz zakresu przyznanej ochrony (QD), a także do pierwotnej i przekształconej wersji rozporządzenia dublińskiego. Zjednoczone Królestwo nie zdecydowało się na przyjęcie QD (wersja przekształcona) ani APD (wersja przekształcona), chociaż nadal było związane postanowieniami wcześniejszych instrumentów ⁽⁹⁾. Zjednoczone Królestwo nie uczestniczyło w RCD (wersja przekształcona), lecz było związane jego pierwotną wersją. Ustawa o wystąpieniu z Unii Europejskiej z 2018 r. ⁽¹⁰⁾ uchyliła ustawę o Wspólnotach Europejskich z 1972 r. Art. 2 ustawy z 2018 r. zachował jednak przepisy prawa unijnego, które wcześniej obowiązywały w prawie krajowym i pozostały obowiązujące w dniu wystąpienia. Art. 3 ustawy z 2018 r. włączono także przepisy unijne, które wcześniej miały bezpośredni skutek i obowiązywały bezpośrednio przed dniem wystąpienia. Art. 5 ust. 4 ustawy z 2018 r. wyraźnie stanowi, że karta praw podstawowych nie jest już częścią prawa Zjednoczonego Królestwa, ale w art. 5 ust. 5 potwierdzono, że prawo krajowe będzie respektować podstawowe prawa lub zasady prawne, które nadal istnieją niezależnie od karty.

Art. 6 ust. 1 ustawy z 2018 r. stanowi, że „Sąd lub trybunał – a) nie jest związany żadnymi zasadami ustanowionymi ani decyzjami podjętymi przez Trybunał Europejski w dniu wystąpienia lub po tym dniu oraz b) nie może skierować żadnej sprawy do Trybunału Europejskiego w dniu wystąpienia lub po tym dniu”. Odnośnie do zachowania prawa Unii art. 6 ust. 2 ustawy z 2018 r. potwierdza, że sąd lub trybunał Zjednoczonego Królestwa może mieć na uwadze wszystko, co zostało dokonane w dniu wystąpienia lub po tym dniu przez TSUE, inny podmiot unijny lub Unię Europejską, o ile ma to znaczenie dla sprawy rozpatrywanej przez sąd lub trybunał. Art. 6 ust. 3 stanowi też, że wszelkie kwestie dotyczące ważności, znaczenia lub skutków zachowanego prawa UE mają być rozstrzygane – o ile prawo to pozostanie niezmienione po dniu wystąpienia – zgodnie z zachowanym orzecznictwem i zachowanymi ogólnymi zasadami prawa Unii.

Niniejsza analiza sądowa odnosi się do orzeczeń sądów i trybunałów Zjednoczonego Królestwa sprzed 31 stycznia 2020 r. jako do orzeczeń dotyczących prawa unijnego, ponieważ

⁽⁷⁾ Niezależnie od różnic dotyczących Danii, Irlandii i Zjednoczonego Królestwa analizę uwzględnioną w niniejszym podręczniku przygotowano w odniesieniu do zakończonej drugiej fazy WESA.

⁽⁸⁾ Decyzja Komisji (UE) 2018/753 z dnia 22 maja 2018 r. potwierdzająca uczestnictwo Irlandii w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/33/UE w sprawie ustanowienia norm dotyczących przyjmowania wnioskodawców ubiegających się o ochronę międzynarodową, Dz.U. L 126 z 23.5.2018, s. 8.

⁽⁹⁾ Niezależnie od różnic dotyczących Danii, Irlandii i Zjednoczonego Królestwa analizę uwzględnioną w niniejszym podręczniku przygotowano w odniesieniu do zakończonej drugiej fazy WESA.

⁽¹⁰⁾ Parlament Zjednoczonego Królestwa, Ustawa o wystąpieniu z Unii Europejskiej z 2018 r.

prawdopodobnie zachowają one znaczenie dla interpretacji prawa unijnego przez inne państwa członkowskie.

Zob. EASO, *An introduction to the Common European Asylum System for courts and tribunals – Judicial analysis* [Wprowadzenie do wspólnego europejskiego systemu azylowego dla sądów i trybunałów – analiza sądowa], 2016, s. 18–23, aby uzyskać dalsze informacje na temat tego systemu w miarę jego rozwoju i stosowania w różnych państwach członkowskich.

Część 2. Szczególne potrzeby: instytucja prawna i ramy prawne

Niniejsza analiza sądowa ma przede wszystkim przyczynić się do zwiększenia świadomości sędziów i członków trybunału na temat tego, kiedy i w jaki sposób należy brać pod uwagę szczególne potrzeby wnioskodawcy w kontekście wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej. Mimo że termin „szczególne potrzeby” ma szerokie znaczenie w życiu codziennym, niniejsza analiza sądowa dotyczy w szczególności instytucji prawnej „szczególnych potrzeb”. Ta instytucja prawna nie została wyraźnie zdefiniowana w żadnym z aktów prawnych w ramach WESA ⁽¹¹⁾. Można ją jednak wyprowadzić z instrumentów WESA oraz odczytać i zinterpretować w świetle szerszego kontekstu prawnego. Dotyczy to w szczególności Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (karta UE) ⁽¹²⁾ oraz wielu traktatów międzynarodowych.

Strukturę części 2 pokazano w tabeli 3.

Tabela 3: Struktura części 2

Rozdział	Tytuł	Strona
2.1	Instytucja prawna „szczególnych potrzeb” w WESA	22
2.2	Instytucja prawna „szczególnych potrzeb” w świetle EKPC	29
2.3	Instytucja prawna „szczególnych potrzeb” w świetle innych istotnych traktatów międzynarodowych i wytycznych międzynarodowych	31
2.4	Najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka	34

2.1. Instytucja prawna „szczególnych potrzeb” we wspólnym europejskim systemie azylowym

W europejskim prawie azylowym przewidziano szczególne gwarancje dla osób wymagających szczególnej troski już od czasu wprowadzenia instrumentów pierwszej generacji WESA ⁽¹³⁾. Podejście prawa Unii i jej polityki do szczególnych potrzeb jest zakorzenione w zasadzie równości wobec prawa. Stanowi ona kamień węgielny prawa Unii, zapisany zarówno w Traktacie o Unii Europejskiej (TUE) (art. 2) ⁽¹⁴⁾, jak i w karcie UE (art. 20). Dlatego wnioskodawcy wymagający szczególnej troski powinni mieć możliwość korzystania z praw i wypełniania obowiązków przewidzianych w instrumentach WESA na równi z wnioskodawcami, którzy nie odczuwają takich szczególnych potrzeb.

⁽¹¹⁾ Aby dowiedzieć się więcej na temat WESA, zob. EASO, *An introduction to the Common European Asylum System for courts and tribunals – Judicial analysis* [Wprowadzenie do wspólnego europejskiego systemu azylowego dla sądów i trybunałów – analiza sądowa], 2016.

⁽¹²⁾ Karta praw podstawowych Unii Europejskiej z 7 grudnia 2000 r. (karta UE lub karta), Dz.U. C 326 z 26.10.2012, s. 391 (wejście w życie: 1 grudnia 2009 r.).

⁽¹³⁾ Zob. następujące informacje dotyczące instrumentów WESA pierwszej generacji: dyrektywa Rady 2003/9/WE z dnia 27 stycznia 2003 r. ustanawiająca minimalne normy dotyczące przyjmowania osób ubiegających się o azyl, art. 13 ust. 2 akapit drugi, art. 14 ust. 8, art. 15 ust. 2 oraz art. 17–20; dyrektywa Rady 2005/85/WE z dnia 1 grudnia 2005 r. w sprawie ustanowienia minimalnych norm dotyczących procedur nadawania i cofania statusu uchodźcy w państwach członkowskich, art. 13 ust. 3 lit. a) i art. 23 ust. 3; dyrektywa Rady 2004/83/WE z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie minimalnych norm dla kwalifikacji i statusu obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako uchodźców lub jako osoby, które z innych względów potrzebują międzynarodowej ochrony oraz zawartości przyznawanej ochrony, art. 20 ust. 3; oraz rozporządzenie Rady (WE) nr 343/2003 z dnia 18 lutego 2003 r. ustanawiające kryteria i mechanizmy określania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o azyl, wniesionego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego, art. 6 i 15. Omówienie pojęcia „szczególnych potrzeb” w instrumentach WESA pierwszej generacji można znaleźć w bazie danych informacji azylowych (AIDA) oraz w publikacji Europejskiej Rady ds. Uchodźców i Wypędzonych (ECRE) pt. *The Concept of Vulnerability in European Asylum Procedures [Pojęcie „szczególnych potrzeb” w europejskich procedurach azylowych]*, 2017, s. 12–13.

⁽¹⁴⁾ Traktat o Unii Europejskiej, wersja skonsolidowana zmieniona traktatem lizbońskim (wejście w życie: 1 grudnia 2009 r.), Dz.U. C 326 z 26.10.2012, s. 13.

Poza zasadą równości pojęcie „szczególnych potrzeb” opiera się także na zasadzie niedyskryminacji (art. 21 ust. 1 karty UE) ⁽¹⁵⁾. Art. 21 ust. 1 ma następujące brzmienie:

Art. 21 ust. 1
Karty praw podstawowych Unii Europejskiej

Zakazana jest wszelka dyskryminacja w szczególności ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną.

Wszystkie instrumenty WESA należy stosować i interpretować w świetle karty UE, ponieważ jest ona częścią pierwotnego prawa Unii ⁽¹⁶⁾. Podstawowymi prawami i zasadami ujętymi w karcie UE, do których najczęściej odwołują się motywy instrumentów WESA, są: art. 1 (godność człowieka), art. 4 (zakaz tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania), art. 7 (poszanowanie życia prywatnego i rodzinnego), art. 18 (prawo do azylu), art. 21 (niedyskryminacja), art. 24 (prawa dziecka) i art. 47 (prawo do skutecznego środka prawnego i dostępu do bezstronnego sądu).

Należy również zaznaczyć, że Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych (CRPD) została zatwierdzona przez UE decyzją 2010/48 ⁽¹⁷⁾. Postanowienia tej konwencji są więc – od momentu wejścia w życie tej decyzji – integralną częścią porządku prawnego Unii ⁽¹⁸⁾.

W RCD (wersja przekształcona) i APD (wersja przekształcona) odniesiono się do „szczególnych potrzeb”, używając dwóch różnych, choć powiązanych ze sobą pojęć: odpowiednio „szczególne potrzeby w zakresie przyjmowania” oraz „szczególne gwarancje proceduralne”. W **RCD (wersja przekształcona)** określono ogólną zasadę, że państwa członkowskie muszą brać pod uwagę szczególną sytuację osób wymagających szczególnej troski, i uznano, że osoby wymagające szczególnej troski mogą mieć szczególne potrzeby w zakresie przyjmowania ⁽¹⁹⁾. W przypadku stwierdzenia, że osoba wymagająca szczególnej troski ma specjalne potrzeby w zakresie przyjmowania, państwa członkowskie – na podstawie dyrektywy – mają obowiązek zapewnienia, aby „przyjmowanie tych osób było zorganizowane odpowiednio do ich szczególnych potrzeb w tym zakresie” ⁽²⁰⁾. Wszystko po to, aby wnioskodawca mógł korzystać z praw i wypełniać obowiązki przewidziane w dyrektywie przez cały czas trwania procedury azylowej (zob. rozdział 3.1 i [część 4](#)).

W **APD (wersja przekształcona)** przyznano, że zdolność niektórych wnioskodawców do korzystania z praw i wypełniania obowiązków przewidzianych w dyrektywie może być ograniczona ich indywidualną sytuacją ⁽²¹⁾. Wnioskodawców takich określa się mianem wnioskodawców „potrzebujących szczególnych gwarancji proceduralnych”. Państwa

⁽¹⁵⁾ Zob. Komisja Europejska, Wniosek dotyczący dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającej minimalne normy dotyczące przyjmowania osób ubiegających się o azyl, COM(2008) 815 final, s. 8.

⁽¹⁶⁾ Art. 6 ust. 1, TUE i TSUE (WI), wyrok z dnia 21 grudnia 2011 r., sprawy połączone C-411/10 i C-493/10, N.S. przeciwko Secretary of State for the Home Department oraz M.E. i inni przeciwko Refugee Applications Commissioner i Minister for Justice, Equality and Law Reform, EU:C:2011:865, pkt 77.

⁽¹⁷⁾ Decyzja Rady z dnia 26 listopada 2009 r. w sprawie zawarcia przez Wspólnotę Europejską Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach osób niepełnosprawnych, 2010/48/WE, zatwierdzająca w imieniu Wspólnoty Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych, nr 2515 UNTS 3, 13 grudnia 2006 r. (wejście w życie: 3 maja 2008 r.).

⁽¹⁸⁾ TSUE, wyrok z dnia 11 września 2019 r., DW przeciwko Nobel Plastiques Ibérica SA, C-397/18, EU:C:2019:703, pkt 39. Zob. również rozdział 2.3 poniżej.

⁽¹⁹⁾ Motyw 14, art. 2 lit. k), art. 21 i 22 RCD (wersja przekształcona), cytowane w rozdziale 3.1 poniżej.

⁽²⁰⁾ Motyw 14 RCD (wersja przekształcona).

⁽²¹⁾ Art. 2 lit. d) APD (wersja przekształcona).

członkowskie muszą zapewnić im odpowiednie wsparcie, aby mogli oni korzystać z praw określonych w dyrektywie i wypełniać wynikające z niej obowiązki przez cały okres trwania procedury azylowej (zob. rozdział 3.2 i **część 7**) ⁽²²⁾. Pojęcie wnioskodawcy potrzebującego szczególnych gwarancji proceduralnych zgodnie z APD (wersja przekształcona) odnosi się również do postępowania zgodnie z rozporządzeniem Dublin III (zob. **część 5**) ⁽²³⁾.

Ponadto cechy lub okoliczności, które mogą sprawić, że wnioskodawcy będą wymagać szczególnej troski, mogą mieć wpływ na ocenę tego, czy zostaną uznani za kwalifikujących się do otrzymania ochrony międzynarodowej, czy też nie (zob. **część 6**). Ocena ta stanowi również integralną część procedury określania statusu.

W tabeli 4 przedstawiono, gdzie w instrumentach WESA znajdują się odniesienia do szczególnych potrzeb.

Tabela 4: Odniesienia do szczególnych potrzeb w instrumentach WESA

Instrument WESA	Postanowienia
RCD (wersja przekształcona)	Motyw 14, art. 2 lit. k), art. 11, art. 17 ust. 2, art. 18 ust. 3 i 5, art. 19 ust. 2 oraz art. 21–25
Rozporządzenie Dublin III	Motyw 13, art. 6, 8, 31 i 32
APD (wersja przekształcona)	Motywy 29 i 30, art. 2 lit. d), art. 15 ust. 3 lit. a), art. 24, art. 25 oraz art. 31 ust. 7 lit. b)
QD (wersja przekształcona)	Motywy 19, 28 i 41, art. 4 ust. 3 lit. c), art. 9 ust. 2 lit. f), art. 20 ust. 3 i 4, art. 30 ust. 2 i art. 31

Aby zilustrować, jakie osoby można uznać za wymagające szczególnej troski, w instrumentach WESA podano **niewyczerpujące przykłady**, które przedstawiono w tabeli 5.

Tabela 5: Zestawienie przykładów kategorii osób wymagających szczególnej troski i wnioskodawców o szczególnych potrzebach występujących w instrumentach WESA

Kategorie osób wymagających szczególnej troski	Karta UE	RCD (wersja przekształcona)	Rozporządzenie Dublin III	APD (wersja przekształcona)	QD (wersja przekształcona)
Małoletnie dzieci („wiek”)	Art. 24	Art. 21	Motyw 13, art. 6 i 8	Motyw 29, art. 7 i art. 15 ust. 3 lit. e)	Art. 20 ust. 3
Małoletni bez opieki	Art. 24	Art. 21	Motywy 13, art. 6 i 8	Motyw 29, art. 25	Art. 20 ust. 3
Osoby samotnie wychowujące małoletnie dzieci	Art. 24	Art. 21	–	–	Art. 20 ust. 3
Kobiety w ciąży	–	Art. 21	Art. 32	–	Art. 20 ust. 3
Osoby cierpiące na poważne choroby	Art. 35 (opieka zdrowotna)	Art. 21	–	Motyw 29	–

⁽²²⁾ Motyw 29 i art. 2 lit. d) oraz art. 24 APD (wersja przekształcona).

⁽²³⁾ Motyw 12 rozporządzenia Dublin III.

Kategorie osób wymagających szczególnej troski	Karta UE	RCD (wersja przekształcona)	Rozporządzenie Dublin III	APD (wersja przekształcona)	QD (wersja przekształcona)
Osoby cierpiące na zaburzenia psychiczne	Art. 35 (opieka zdrowotna)	Art. 21	–	Motyw 29	Art. 20 ust. 3
Ofiary handlu ludźmi	Art. 5	Art. 21	Art. 6 ust. 3 (dzieci)	–	Art. 20 ust. 3
Ofiary zgwałcenia	Art. 4	Art. 21	Art. 32	Motyw 29; art. 24 ust. 3	Art. 20 ust. 3
Ofiary tortur	Art. 4	Art. 21	Art. 32	Motyw 29; art. 24 ust. 3	Art. 20 ust. 3
Ofiary innych poważnych form przemocy psychicznej, fizycznej lub seksualnej, np. ofiary okaleczenia żeńskich narządów płciowych	Art. 4	Art. 21	Art. 32	Motyw 29; art. 24 ust. 3	Art. 20 ust. 3
Osoby niepełnosprawne	Art. 26	Art. 21	Art. 32	Motyw 29	Art. 20 ust. 3
Osoby starsze („wiek”)	Art. 25	Art. 21	Art. 32	Motyw 29	Art. 20 ust. 3
Płeć; orientacja seksualna i tożsamość płciowa (lesbijki, geje, osoby biseksualne, transpłciowe i interseksualne)	Art. 7	Art. 18 ust. 3 i 4	–	Motyw 29	–

Fakt, że w instrumentach WESA podano **przykłady**, nie wyklucza możliwości uznania za szczególne potrzeby innych lub dodatkowych kategorii. Nie wyklucza to również możliwości, że osoby, które nie należą do żadnej z wymienionych kategorii osób wymagających szczególnej troski, mogą mieć szczególne potrzeby, którymi należy się zająć. Na przykład podczas przygotowywania tego tekstu, w czasie pandemii choroby koronawirusowej z 2020 r. (COVID-19), wnioskodawcy należący do grup ryzyka szczególnie narażonych na COVID-19 mogą mieć szczególne potrzeby w zakresie przyjmowania. Komisja stwierdziła między innymi: „możliwie jak najwięcej osób należących do grup ryzyka szczególnie narażonych na COVID-19 można przenieść do bardziej zindywidualizowanych miejsc przyjmowania lub też można zgrupować takie osoby w oddzielnym korytarzu z dala od mieszkańców nienależących do grup ryzyka. Należy również zapewnić specjalną ochronę grupom szczególnie wrażliwym, na przykład w trakcie wydawania żywności, wypłaty kieszonkowego itd.”⁽²⁴⁾. Ponadto należy zauważyć, że na przykład w CRPD przyznaje się, że niepełnosprawność jest pojęciem ewoluującym⁽²⁵⁾.

Chociaż w instrumentach WESA można znaleźć przykłady kategorii osób wymagających szczególnej troski, konieczne jest indywidualne podejście. Z wyjątkiem małoletnich – bez względu na to, czy są bez opieki, czy nie – sam fakt, że wnioskodawca należy do kategorii

⁽²⁴⁾ Komunikat Komisji – COVID-19: Wskazówki dotyczące wdrażania odpowiednich przepisów UE w dziedzinie azylu, procedur powrotu oraz przesiedleń (2020/C 126/02), 17 kwietnia 2020 r.

⁽²⁵⁾ Zob. CRPD, lit. e) preambuły, o której mowa w TSUE, wyrok z dnia 11 kwietnia 2013 r., HK Danmark przeciwko Dansk almennyttigt Boligselskab i Dansk Arbejdsgiverforening, sprawy połączone C-335/11 i C-337/11, EU:C:2013:222, pkt 37.

osób wymagających szczególnej troski, nie uruchamia automatycznie szczególnych uprawnień ani gwarancji mających zastosowanie do danej kategorii jako całości lub ogólnie. Zamiast tego, zgodnie z RCD (wersja przekształcona) i APD (wersja przekształcona), państwo członkowskie musi przeprowadzić indywidualną ocenę, czy wnioskodawca ma szczególne potrzeby w zakresie przyjmowania lub wymaga specjalnych gwarancji proceduralnych. Obowiązki państwa członkowskiego w stosunku do danego wnioskodawcy zależą od wyniku indywidualnej oceny oraz od charakteru zidentyfikowanych potrzeb⁽²⁶⁾. Stosując tak szerokie i indywidualizowane podejście, instytucja prawna „szczególnych potrzeb” w ramach WESA zobowiązuje państwa członkowskie zarówno do zidentyfikowania wnioskodawców o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania lub wnioskodawców wymagających szczególnych gwarancji proceduralnych, jak i do zapewnienia, aby ich szczególne potrzeby zostały zaspokojone⁽²⁷⁾.

Aby zagwarantować przestrzeganie zasady równości i niedyskryminacji, jak również sprawiedliwość procedur, obowiązek identyfikacji i odpowiedniego traktowania szczególnych potrzeb jest przede wszystkim obowiązkiem właściwych organów. Sędziowie i członkowie trybunału w postępowaniu odwoławczym lub kontrolnym mogą być jednak zmuszeni do zastanowienia się nad tym, czy podjęto wszystkie niezbędne środki w celu zidentyfikowania wnioskodawcy wymagającego szczególnej troski i czy jego szczególne potrzeby zostały uwzględnione przez organ rozstrzygający lub sądy niższej instancji (zob. art. 46 ust. 1 lit. a) APD (wersja przekształcona)). Ponadto sędziowie i członkowie trybunału mogą być zmuszeni do zastanowienia się nad tym, czy aspekty dotyczące szczególnych potrzeb muszą być brane pod uwagę w ich własnym postępowaniu sądowym, jak również w ocenie zasadności wniosku na podstawie QD (wersja przekształcona).

Omówienie odpowiednich instrumentów UE – zob. dodatek B: Źródła pierwotne⁽²⁸⁾.

Z kolei jeśli chodzi o orzecznictwo TSUE, to w wyrokach tych rzadko używa się terminu „szczególne potrzeby”, zarówno w odniesieniu do prawa procesowego, jak i materialnego. Pomimo że pytania prejudycjalne skierowane do TSUE nie odnosiły się wyraźnie do szczególnych potrzeb, TSUE skorzystał z okazji, aby odnieść się do kwestii szczególnych potrzeb i udzielić pewnych wskazówek w tym zakresie.

TSUE użył terminu „narażenie” w sprawie M w kontekście prawa do bycia wysłuchanym i obowiązku przeprowadzenia przesłuchania osoby ubiegającej się o ochronę uzupełniającą⁽²⁹⁾. TSUE odpowiedział na pytanie prejudycjalne, które nie odnosiło się do kwestii narażenia, w następujący sposób.

Przesłuchanie należy przeprowadzić także w przypadku, gdy okaże się – w świetle osobistej lub ogólnej sytuacji, w jaką wpisuje się wniosek o udzielenie ochrony uzupełniającej, zwłaszcza ewentualnej szczególnego narażenia wnioskodawcy na zagrożenia spowodowanego na przykład jego wiekiem, stanem zdrowia lub faktem, że był on poddany poważnym formom przemocy – że takie przesłuchanie jest konieczne w celu umożliwienia wnioskodawcy wypowiedzenia się w sposób całościowy i spójny na temat informacji i dowodów, które mogą uzasadniać ów wniosek.

⁽²⁶⁾ Więcej informacji na ten temat można znaleźć w części 3.

⁽²⁷⁾ Zob. motyw 29 i art. 24 ust. 1 APD (wersja przekształcona) oraz art. 22 ust. 1 RCD (wersja przekształcona).

⁽²⁸⁾ Zob. także EASO, *An introduction to the Common European Asylum System for courts and tribunals – Judicial analysis [Wprowadzenie do wspólnego europejskiego systemu azylowego dla sądów i trybunałów – analiza sądowa]*, 2016, część 2.

⁽²⁹⁾ TSUE, wyrok z dnia 9 lutego 2017 r., M przeciwko Minister for Justice and Equality, Ireland, and the Attorney General, C-560/14, EU:C:2017:101.

W konsekwencji do sądu odsyłającego należy sprawdzenie, czy w sprawie będącej przedmiotem postępowania głównego zachodzą szczególne okoliczności, w związku z którymi przeprowadzenie przesłuchania wnioskującego o ochronę uzupełniającą staje się konieczne dla zapewnienia poszanowania jego prawa do bycia wysłuchanym⁽³⁰⁾.

W połączonych sprawach A, B i C, w których sąd krajowy również nie odniósł się w swoim pytaniu do kwestii szczególnych potrzeb, TSUE użył terminu „podatność” w kontekście bardziej związanym z jego aspektami materialnoprawnymi. TSUE stwierdził w sprawie A, B i C:

należy zauważyć, że przewidziany w art. 4 ust. 1 dyrektywy 2004/83 obowiązek wskazania wszystkich elementów potrzebnych do uzasadnienia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej „tak szybko, jak jest to możliwe”, jest złagodzony wymogiem nałożonym na właściwe organy na mocy art. 13 ust. 3 lit. a) dyrektywy 2005/85 oraz art. 4 ust. 3 dyrektywy 2004/83, polegającym na prowadzeniu przesłuchania z uwzględnieniem osobistych lub ogólnych okoliczności towarzyszących złożeniu wniosku, w szczególności bezbronności wnioskodawcy, oraz przeprowadzeniu indywidualnej oceny z uwzględnieniem indywidualnej sytuacji i uwarunkowań osobistych każdego wnioskodawcy⁽³¹⁾.

Sprawa A i S pokazuje wyraźnie, że szczególne potrzeby mają konkretny wpływ na prawa materialne osób, którym przyznano status uchodźcy. Pytanie zadane Trybunałowi w trybie prejudycjalnym dotyczyło tego, czy art. 2 lit. f) dyrektywy w sprawie prawa do łączenia rodzin⁽³²⁾ należy interpretować w ten sposób, że obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca, który w momencie składania wniosku o azyl w państwie członkowskim nie ukończył 18 lat, ale w trakcie postępowania azylowego osiągnął pełnoletniość i w związku z tym przyznano mu azyl z mocą wsteczną od daty złożenia wniosku, należy w rozumieniu tego przepisu uznać za małoletniego. W odniesieniu do uchodźców, którzy są małoletnimi bez opieki, ustawodawca unijny w art. 10 ust. 3 lit. a) tej dyrektywy nałożył pozytywny obowiązek na państwa członkowskie, aby „zezwoić na wjazd i pobyt do celów łączenia rodziny w przypadku wstępnych pierwszego stopnia w prostej linii, przy pozbawieniu możliwości stosowania warunków określonych w art. 4 ust. 2 lit. a)”⁽³³⁾. Natomiast zgodnie z art. 4 ust. 2 lit. a) dyrektywy w sprawie prawa do łączenia rodzin możliwość łączenia rodzin jest zasadniczo pozostawiona do decyzji każdego państwa członkowskiego. Ponadto w art. 4 ust. 2 lit. a) uzależniono tę możliwość w szczególności od warunku, aby wstępni pierwszego stopnia w prostej linii pozostawali na utrzymaniu członka rodziny rozdzielonej i nie posiadali wsparcia własnej rodziny w kraju pochodzenia. Jak orzekł TSUE:

w drodze wyjątku od powyższej zasady w art. 10 ust. 3 lit. a) tej dyrektywy przewidziano w odniesieniu do małoletnich uchodźców pozostających bez opieki prawo do takiego łączenia, które nie podlega ani zakresowi uznania państw członkowskich, ani przesłankom określonym we wspomnianym art. 4 ust. 2 lit. a)⁽³⁴⁾.

⁽³⁰⁾ TSUE, wyrok z dnia 9 lutego 2017 r., M przeciwko Minister for Justice and Equality, Ireland, and the Attorney General, C-560/14, EU:C:2017:101, pkt 51–52.

⁽³¹⁾ TSUE (WI), wyrok z dnia 2 grudnia 2014 r., A, B i C przeciwko Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, sprawy połączone C-148/13 do C-150/13, EU:C:2014:2406, pkt 70.

⁽³²⁾ Dyrektywa Rady 2003/86/WE z dnia 22 września 2003 r. w sprawie prawa do łączenia rodzin, Dz.U. 251 z 3.10.2003, s. 12.

⁽³³⁾ TSUE, wyrok z dnia 12 kwietnia 2018 r., A i S przeciwko Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, C-550/16, EU:C:2018:248, pkt 11.

⁽³⁴⁾ *Ibidem*, pkt 34.

W opinii TSUE dyrektywa w sprawie prawa do łączenia rodzin:

realizuje nie tylko, w sposób ogólny, cel polegający na wspieraniu łączenia rodziny i przyznaniu ochrony obywatelom państwa trzeciego, w szczególności małoletnim [...], lecz jej art. 10 ust. 3 lit. a) ma w szczególności na celu zapewnienie wzmocnionej ochrony tym z uchodźców, którzy posiadają status małoletnich bez opieki ⁽³⁵⁾.

Co więcej, ma ona na celu przyznanie „szczególnej ochrony uchodźcom, w szczególności małoletnim bez opieki” ⁽³⁶⁾. W wyroku tym wspomina się o pojęciu „szczególnej wrażliwości” małoletnich bez opieki, a także o art. 24 ust. 2 karty UE. TSUE stwierdził, że gdyby prawo do łączenia rodzin na podstawie art. 10 ust. 3 lit. a) dyrektywy w sprawie prawa do łączenia rodzin zostało uzależnione od momentu, w którym właściwy organ krajowy formalnie przyjmie decyzję uznającą status uchodźcy danej osoby:

zamiast zachęcać organy krajowe do priorytetowego rozpatrywania wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonych przez małoletnich pozostających bez opieki w celu uwzględnienia ich szczególnej wrażliwości, którą to możliwość przewidziano odtąd wyraźnie w art. 31 ust. 7 lit. b) dyrektywy 2013/32, taki sposób wykładni mógłby mieć przeciwny skutek, stojąc na przeszkodzie realizacji celu zamierzonego zarówno w tej dyrektywie, jak i w dyrektywach 2003/86 i 2011/95 polegającego na zapewnieniu, aby zgodnie z art. 24 ust. 2 karty praw podstawowych faktycznie uwzględniano najlepszy interes dziecka przy stosowaniu tych dyrektyw w państwach członkowskich ⁽³⁷⁾.

W sprawie MP wielka izba TSUE powiązała termin „wrażliwość” z art. 4 karty UE. Trybunał orzekł:

mając na względzie fundamentalne znaczenie zakazu tortur oraz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania przewidzianego w art. 4 karty, że na specjalną uwagę zasługuje szczególna wrażliwość osób, których cierpienia psychiczne, podatne na nasilenie w wypadku wydalenia, zostały spowodowane torturami lub niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem doznanymi w państwie pochodzenia ⁽³⁸⁾.

W sprawie Jawo narażenie jest czynnikiem brany pod uwagę przy podejmowaniu decyzji, czy należy wykluczyć przekazanie osoby ubiegającej się o ochronę międzynarodową, zgodnie z rozporządzeniem Dublin III, do państwa członkowskiego zwykle odpowiedzialnego za rozpatrzenie jej wniosku. W tamtej sprawie uznano, że jest to możliwe, jeżeli „w przypadku przyznania takiej ochrony [w tym państwie członkowskim] istniałoby poważne ryzyko, że osoba ubiegająca się o ochronę międzynarodową zostałaby poddana niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu ze względu na przewidywalne warunki życia, jakie czekałyby ją jako beneficjenta ochrony międzynarodowej we wspomnianym państwie członkowskim”, gdyby taka ochrona została jej przyznana ⁽³⁹⁾. TSUE stwierdził, że:

⁽³⁵⁾ TSUE, wyrok z dnia 12 kwietnia 2018 r., A i S przeciwko Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, C-550/16, EU:C:2018:248, pkt 44.

⁽³⁶⁾ *Ibidem*, pkt 55.

⁽³⁷⁾ *Ibidem*, pkt 58.

⁽³⁸⁾ Wielka izba TSUE (WI), wyrok z dnia 24 kwietnia 2018 r., MP przeciwko Secretary of State for the Home Department, C-353/16, EU:C:2018:276, pkt 42. Więcej informacji na temat tej sprawy można znaleźć w rozdziałach 4.4, 5.5.3, 6.4 i 6.8.4.

⁽³⁹⁾ TSUE (WI), wyrok z dnia 19 marca 2019 r., Abubacarr Jawo przeciwko Bundesrepublik Deutschland, C-163/17, EU:C:2019:218, pkt 98.

nie można całkowicie wykluczyć, że osoba ubiegająca się o ochronę międzynarodową może wykazać istnienie wyjątkowych, właściwych dla niej okoliczności, które powodują, że w przypadku przekazania do państwa w pierwszej kolejności odpowiedzialnego za rozpatrzenie jej wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej znalazłaby się ona, ze względu na jej szczególny stopień narażenia, niezależnie od jego woli oraz osobistych wyborów, w sytuacji skrajnej deprivacji materialnej spełniającej kryteria wskazane w pkt 91–93 niniejszego wyroku, po udzieleniu jej ochrony międzynarodowej ⁽⁴⁰⁾.

2.2. Instytucja prawna „szczególnych potrzeb” w świetle europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności

Unia Europejska nie jest stroną europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (EKPC) ⁽⁴¹⁾. Niemniej jednak, zgodnie z art. 6 ust. 3 TUE, prawa podstawowe, zagwarantowane w EKPC i wynikające z tradycji konstytucyjnych wspólnych dla państw członkowskich, stanowią zasady ogólne prawa Unii. Ponadto, jak stwierdzono powyżej, wszystkie instrumenty WESA należy stosować i interpretować w świetle Karty praw podstawowych Unii Europejskiej ⁽⁴²⁾. Zgodnie z art. 52 ust. 3 karty UE w zakresie, w jakim zawiera ona prawa, które odpowiadają prawom zagwarantowanym w EKPC, „znaczenie i zakres są takie same jak praw przyznanych przez [EKPC]”.

Niniejsze postanowienie nie stanowi przeszkody, aby prawo Unii przyznawało szerszą ochronę. Instrumenty WESA odwołują się również do EKPC ⁽⁴³⁾. Ponadto w motywie 32 rozporządzenia Dublin III wyraźnie odwołano się do orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Dlatego też sędziowie i członkowie Trybunału rozpatrujący sprawy w ramach WESA, w których istotne są aspekty szczególnych potrzeb, mogą znaleźć wskazówki w orzecznictwie ETPC ⁽⁴⁴⁾.

W swoim przełomowym orzeczeniu w sprawie M.S.S. przeciwko Belgii i Grecji ETPC stwierdził, że:

przywiązuje dużą wagę do statusu wnioskodawcy jako osoby ubiegającej się o azyl i jako takiej jako członka szczególnie uprzywilejowanej i narażonej grupy ludności, która potrzebuje szczególnej ochrony [...]. Stwierdza istnienie szerokiego konsensusu na poziomie międzynarodowym i europejskim co do potrzeby szczególnej ochrony, o czym świadczy konwencja genewska, kompetencje i działalność UNHCR oraz

⁽⁴⁰⁾ TSUE (WI), wyrok z dnia 19 marca 2019 r., *Abubacarr Jawo przeciwko Bundesrepublik Deutschland*, C-163/17, EU:C:2019:218, pkt 95; zob. także TSUE, wyrok z dnia 16 lutego 2017 r., *C.K. i inni przeciwko Republika Slovenija*, C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, pkt 73, 77, 81 - 90, w którym nie wymienia się wprost pojęcia „szczególnych potrzeb”, ale mówi się o szczególnych standardach i środkach ostrożności w przypadku osoby ubiegającej się o azyl, której stan zdrowia jest „szczególnie ciężki”.

⁽⁴¹⁾ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, nr 213 UNTS 222, ETS nr 5, 4 listopada 1950 r. (wejście w życie: 3 września 1953 r.).

⁽⁴²⁾ Art. 6 ust. 1 TUE, omówiony również w tekście w przypisie 16.

⁽⁴³⁾ Zob. motyw 9 RCD (wersja przekształcona) i motyw 14 rozporządzenia Dublin III, a także art. 39 APD (wersja przekształcona) (dotyczący warunków wstępnych wyznaczania europejskich bezpiecznych krajów trzecich).

⁽⁴⁴⁾ Odnośnie do niektórych aspektów zasady pozytywnej dyskryminacji na korzyść osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji w związku z art. 14 EKPC zob. np. wyrok ETPC z 6 kwietnia 2000 r., *Thlimmenos przeciwko Grecji*, nr 34369/97, pkt 44, w którym trybunał stwierdził: „prawo do niedyskryminacji w korzystaniu z praw gwarantowanych konwencją zostaje naruszone również wówczas, gdy państwa bez obiektywnego i rozsądnego uzasadnienia nie będą traktować w odmienny sposób osób, których sytuacja jest w istotny sposób różna”. Zob. również ETPC, wyrok z dnia 24 września 2002 r., *Posti i Rahko przeciwko Finlandii*, nr 27824/95, pkt 82–87; ETPC, wyrok z dnia 28 maja 1985 r., *Abdulaziz, Cabales i Balkandali przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, nr 9214/80, 9473/81 i 9474/81, pkt 82; oraz ETPC, wyrok z dnia 24 stycznia 2017 r., *Khamtokhu i Aksenchik przeciwko Rosji*, nr 60367/08 i 961/11, pkt 82. Więcej informacji na temat wzajemnego oddziaływania wykładni prawa Unii i EKPC można znaleźć również w dokumencie EASO *An introduction to the Common European Asylum System for courts and tribunals – Judicial analysis [Wprowadzenie do wspólnego europejskiego systemu azylowego dla sądów i trybunałów – analiza sądowa]*, 2016, rozdział 3.4.

standardy określone w dyrektywie w sprawie przyjmowania osób ubiegających się o azyl⁽⁴⁵⁾.

Zostało to powtórzone w wyroku ETPC w sprawie N.H.⁽⁴⁶⁾ Kwestię tę rozwinęto w wyroku w sprawie Tarakhel, w którym trybunał stwierdził, że „wymóg »szczególnej ochrony« osób ubiegających się o azyl jest szczególnie ważny, gdy osobami tymi są dzieci, ze względu na ich szczególne potrzeby i wyjątkową bezbronność”⁽⁴⁷⁾.

W późniejszym wyroku w sprawie J.K. i inni przeciwko Szwecji wielka izba ETPC przedstawiła główne standardy prawne i praktykę, utrwalone w orzecznictwie ETPC, dotyczące ochrony osób ubiegających się o azyl⁽⁴⁸⁾. Stało się tak pomimo faktu, że rząd twierdził, iż pierwszy skarżący i jego rodzina nie znajdują się w szczególnie trudnej sytuacji po powrocie do Bagdadu⁽⁴⁹⁾. ETPC nie wspominał jednak o pojęciu „szczególnych potrzeb” osób ubiegających się o status osób ubiegających się o azyl. Stwierdził natomiast, że ze względu na „szczególną sytuację osób ubiegających się o azyl często niezbędnym jest rozstrzygnięcie wątpliwości na ich korzyść przy ocenie wiarygodności ich stanowisk wraz z dokumentami przedstawianymi na ich poparcie”⁽⁵⁰⁾.

Z orzeczeń tych jasno wynika, że ogólne pojęcie szczególnych potrzeb w orzecznictwie ETPC można uznać za odmienne od pojęcia szczególnych potrzeb stosowanego w ramach WESA⁽⁵¹⁾. Pojęcie to jest znacznie szersze i służy raczej do opisu sytuacji osób ubiegających się o azyl ogólnie w kraju przyjmującym i ich potrzeby szczególnej opieki lub ochrony w porównaniu z osobami, które już legalnie przebywają w kraju przyjmującym ze statusem osoby osiedlonej. Można to dostrzec w wyroku wielkiej izby w sprawie Ilias i Ahmed przeciwko Węgrom, w którym trybunał porównał ogólne szczególne potrzeby ze szczególnymi potrzebami jednostki i stwierdził, że:

Wielka izba podziela stanowisko izby, zgodnie z którym wprowadzie osoby ubiegające się o azyl można uznać za znajdujące się w trudnym położeniu ze względu na całokształt tego, czego doświadczyły w związku z migracją i potencjalnie traumatycznych wcześniejszych doświadczeń [...], jednak nic nie wskazuje na to, że skarżący w niniejszej sprawie znajdowali się w trudniejszym położeniu niż inna dorosła osoba ubiegająca się o azyl, która przebywała w izolacji w strefie tranzytowej Rösške we wrześniu 2015 r.⁽⁵²⁾

W sprawie V.M. i inni przeciwko Belgii wielka izba zdecydowała 12 głosami do 5 o skreśleniu skargi z listy⁽⁵³⁾. Czterech sędziów w swoim zdaniu odrębnym uznało, że wielka izba powinna była skorzystać z możliwości, jaką daje ta sprawa, „aby zdefiniować lub dostosować pojęcie »szczególnych potrzeb«”⁽⁵⁴⁾.

⁽⁴⁵⁾ ETPC (WI), wyrok z dnia 21 stycznia 2011 r., M.S.S. przeciwko Belgii i Grecji, nr 30696/09, pkt 251. Zob. także, w odniesieniu do zatrzymania osób ubiegających się o azyl, wyrok ETPC z 11 czerwca 2009 r., S.D. c Grèce, nr 53541/07.

⁽⁴⁶⁾ ETPC, wyrok z dnia 2 lipca 2020 r., N.H. et autres c France, nr 28820/13, pkt 162.

⁽⁴⁷⁾ ETPC (WI), wyrok z dnia 4 listopada 2014 r., Tarakhel przeciwko Szwajcarii, nr 29217/12, pkt 119. Zob. także pkt 99: „Odnosząc się do małoletnich, Trybunał uznał, że należy pamiętać, że ich wyjątkowa wrażliwość jest czynnikiem decydującym i ma pierwszeństwo przed kwestiami związanymi ze statusem nielegalnego imigranta”.

⁽⁴⁸⁾ ETPC (WI), wyrok z dnia 23 sierpnia 2016 r., J.K. i inni przeciwko Szwecji, nr 59166/12, pkt 77–105.

⁽⁴⁹⁾ *Ibidem*, pkt 72.

⁽⁵⁰⁾ *Ibidem*, pkt 93.

⁽⁵¹⁾ Zob. rozdział 2.1.

⁽⁵²⁾ ETPC, wyrok z dnia 21 listopada 2019 r., Ilias i Ahmed przeciwko Węgrom, nr 47287/15, pkt 192.

⁽⁵³⁾ ETPC (WI), wyrok z dnia 17 listopada 2016 r., V.M. i inni przeciwko Belgii, nr 60125/11, pkt 41.

⁽⁵⁴⁾ *Ibidem*, zdanie odrębne sędziego Ranzoniego, do którego przyłączyli się sędziowie López Guerra, Sicilianos i Lemmens, pkt 5.

Istnieje jednak również odpowiednie orzecznictwo ETPC dotyczące konkretnych kategorii osób, które w ramach WESA uznawane są za osoby wymagające szczególnej troski. Wyroki te dotyczą między innymi traktowania małoletnich jako osób ubiegających się o azyl⁽⁵⁵⁾ oraz zatrzymywania osób ubiegających się o azyl o szczególnych potrzebach⁽⁵⁶⁾. Orzecznictwo to zostanie omówione w odpowiednich częściach niniejszej analizy sądowej.

2.3. Instytucja prawna „szczególnych potrzeb” w świetle innych istotnych traktatów międzynarodowych i wytycznych międzynarodowych

Na interpretację i zastosowanie instytucji prawnej „szczególnych potrzeb” w instrumentach WESA mają również wpływ inne traktaty międzynarodowe i wytyczne międzynarodowe. Można wyróżnić cztery główne rodzaje możliwego wpływu prawa międzynarodowego na instytucję prawną „szczególnych potrzeb” w WESA.

Pierwszym (i najważniejszym) rodzajem wpływu jest to, że w samym prawie pierwotnym Unii znajdują się odwołania do innych traktatów międzynarodowych. Jednym z nich jest odwołanie do Konwencji genewskiej dotyczącej statusu uchodźców (1951 r.), zmienionej Protokołem (1967 r.) do niej (Konwencja dotycząca statusu uchodźców)⁽⁵⁷⁾, będącej kamieniem węgielnym międzynarodowej ochrony uchodźców⁽⁵⁸⁾. O Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z 1951 r. jest mowa zarówno w art. 18 karty UE, jak i w art. 78 TFUE. Pierwszy z nich stanowi, że „gwarantuje się prawo do azylu z poszanowaniem zasad Konwencji genewskiej z dnia 28 lipca 1951 r. i Protokołu z 31 stycznia 1967 r. dotyczących statusu uchodźców”. Jest to zatem ważny punkt odniesienia przy interpretacji przepisów prawa Unii⁽⁵⁹⁾ oraz instrumentów WESA, w szczególności QD (wersja przekształcona). Dyrektywę tę należy na przykład „interpretować w świetle jej ogólnych założeń i celu oraz w sposób zgodny z Konwencją genewską i innymi odpowiednimi traktatami, o których mowa w art. 78 ust. 1 TFUE”⁽⁶⁰⁾. Konwencja dotycząca statusu uchodźców z 1951 r. jest przywoływana w motywach wszystkich instrumentów WESA, w szczególności w QD (wersja przekształcona) i APD (wersja przekształcona), w których odniesienia do tej konwencji można znaleźć również w odpowiednich artykułach.

Po drugie, instrumenty WESA zawierają wyraźne odniesienia do konkretnych traktatów międzynarodowych, czego przykładem jest Konwencja o prawach dziecka (CRC)⁽⁶¹⁾. Konwencja o prawach dziecka i zasada najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka są przywoływane w motywach wszystkich instrumentów WESA⁽⁶²⁾.

⁽⁵⁵⁾ Zob. np. ETPC (WI), 2014, Tarakhel przeciwko Szwajcarii, *op.cit.* (przypis 47 powyżej).

⁽⁵⁶⁾ Zob. np. ETPC, wyrok z dnia 5 lipca 2016 r., O.M. przeciwko Węgrom, nr 9912/15.

⁽⁵⁷⁾ Konwencja i Protokół dotyczące statusu uchodźców, nr 189 UNTS 150, 28 lipca 1951 r. (wejście w życie: 22 kwietnia 1954 r.) oraz nr 606 UNTS 267, 31 stycznia 1967 r. (wejście w życie: 4 października 1967 r.).

⁽⁵⁸⁾ Zob. np. motyw 4 QD (wersja przekształcona); TSUE, wyrok z dnia 1 marca 2016 r., Kreis Warendorf przeciwko Ibrahimowi Alo i Amira Osso przeciwko Regionowi Hannover, sprawy połączone C-443/14 i C-444/14, EU:C:2016:127, pkt 28.

⁽⁵⁹⁾ Omówienie relacji między prawem Unii a Konwencją dotyczącą statusu uchodźców z 1951 r. i EKPC można znaleźć w dokumencie EASO *An introduction to the Common European Asylum System for courts and tribunals – Judicial analysis [Wprowadzenie do wspólnego europejskiego systemu azylowego dla sądów i trybunałów – analiza sądowa]*, 2016, część 3.

⁽⁶⁰⁾ TSUE, 2016, Alo i Osso, *op.cit.* (przypis 58 powyżej), pkt 29. Zob. też TSUE, wyrok z dnia 21 listopada 2018 r., Ayubi przeciwko Bezirkshauptmannschaft Linz-Land, C-713/17, EU:C:2018:929, pkt 24.

⁽⁶¹⁾ Konwencja o prawach dziecka, nr 1577 UNTS 3, 20 listopada 1989 r. (wejście w życie: 2 września 1990 r.).

⁽⁶²⁾ Zob. motywy 9 i 18 RCD (wersja przekształcona); motyw 18 QD (wersja przekształcona); motyw 33 APD (wersja przekształcona) oraz motyw 13 rozporządzenia Dublin III. Więcej na temat najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka – zob. część 2.4.

Po trzecie, Unia Europejska jest stroną międzynarodowych traktatów, które dotyczą tematów istotnych dla koncepcji szczególnych potrzeb w ramach WESA. CRPD ONZ jest jednym z przykładów międzynarodowych traktatów istotnych w kontekście szczególnych potrzeb, których stroną jest UE⁽⁶³⁾. Po ratyfikacji CRPD przez UE TSUE orzekł, że można się na nią powoływać do celów interpretacji wtórnego prawa Unii, które musi być w miarę możliwości interpretowane w sposób zgodny z CRPD⁽⁶⁴⁾. W związku z tym zobowiązania wynikające z CRPD mają szczególne potencjalne znaczenie dla obecnych celów, ponieważ na CRPD można się opierać przy interpretacji ustawodawstwa WESA w zakresie, w jakim ma ono zastosowanie do osób z niepełnosprawnościami lub cierpiących na poważne choroby fizyczne lub psychiczne.

Po czwarte, państwa członkowskie same są stronami traktatów międzynarodowych. We wszystkich instrumentach WESA odnotowuje się fakt, że „państwa członkowskie są związane zobowiązaniami wynikającymi z instrumentów prawa międzynarodowego, których są stronami”⁽⁶⁵⁾. W zależności od tego, w jaki sposób prawo krajowe traktuje międzynarodowe prawo publiczne, sędziowie i członkowie trybunału mogą być również zmuszeni do uwzględnienia innych traktatów międzynarodowych⁽⁶⁶⁾.

Niektóre kategorie osób zdefiniowanych w WESA jako osoby wymagające szczególnej troski mogą w związku z tym być także uprawnione do szczególnych gwarancji na mocy międzynarodowego prawa publicznego i instrumentów Rady Europy (zob. tabele 6 i 7).

⁽⁶³⁾ Odnośnie do CRPD i decyzji Rady zatwierdzającej CRPD we Wspólnocie Europejskiej zob. *op.cit.* (przypis 17 powyżej). Unia Europejska jest odpowiedzialna za wdrożenie konwencji w zakresie swoich kompetencji określonych w decyzji Rady 2010/48/WE oraz w kodeksie postępowania między Radą, państwami członkowskimi i Komisją zawierającym wewnętrzne ustalenia dotyczące wdrażania i reprezentowania UE w odniesieniu do CRPD.

⁽⁶⁴⁾ TSUE, wyrok z dnia 1 grudnia 2016 r., *Mohamed Daouidi przeciwko Bootes Plus SL i inni*, C-395/15, EU:C:2016:917, pkt 40 i 41 oraz cytowane orzecznictwo; TSUE, wyrok z dnia 9 marca 2017 r., *Petya Mikova przeciwko Izpalniteľen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol*, C-406/15, EU:C:2017:198.

⁽⁶⁵⁾ Zob. motyw 10 RCD (wersja przekształcona); motyw 17 QD (wersja przekształcona); motyw 15 APD (wersja przekształcona) oraz motyw 32 rozporządzenia Dublin III.

⁽⁶⁶⁾ Zob. także EASO, *Przyjmowanie osób ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej (dyrektywa w sprawie warunków przyjmowania (2013/33/UE)) – analiza sądowa*, 2020, w którym można znaleźć dalsze informacje na temat odpowiednich traktatów międzynarodowych zawierających wyraźne nawiązanie do Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych (MPPPOiP) oraz Międzynarodowego paktu praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych.

Tabela 6: Ochrona szczególnie wrażliwych grup społecznych w świetle międzynarodowego prawa publicznego

Grupa szczególnie wrażliwa	Ochrona na mocy międzynarodowego prawa publicznego
Małoletni bez opieki	KPD
Osoby samotnie wychowujące małoletnie dzieci	KPD
Małoletnie dzieci („wiek”)	KPD
Kobiety w ciąży	Międzynarodowe prawo humanitarne i konwencje genewskie ⁽⁶⁷⁾
Osoby poważnie chore	(Potencjalnie) CRPD
Osoby cierpiące na zaburzenia psychiczne	CRPD
Ofiary handlu ludźmi	Protokół ONZ o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, znany również jako protokół z Palermo
Ofiary tortur lub zgwałcenia	Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania (CAT) ⁽⁶⁸⁾
Ofiary innych poważnych form przemocy	Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (CEDAW) (kobiety i dziewczęta) ⁽⁶⁹⁾
Osoby niepełnosprawne	CRPD
Osoby starsze („wiek”)	Brak konkretnego instrumentu ⁽⁷⁰⁾
Płeć, kobiety i dziewczęta	CEDAW (kobiety i dziewczęta)
Orientacja seksualna i tożsamość płciowa	Zasady z Yogyakarty ⁽⁷¹⁾

⁽⁶⁷⁾ Zob. np. Konwencja genewska o ochronie osób cywilnych podczas wojny (IV Konwencja genewska), nr 75 UNTS 287, 12 sierpnia 1949 r. (wejście w życie: 21 października 1950 r.), art. 89, 91, 127 i 132; Protokół dodatkowy do Konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I), nr 1125 UNTS 3, 8 czerwca 1977 r. (wejście w życie: 7 grudnia 1978 r.), art. 76 ust. 2. Dodatkowe szczegółowe informacje można znaleźć np. w: Krill, F., „The protection of women in international humanitarian law” [„Ochrona kobiet w międzynarodowym prawie humanitarnym”], *International Review of the Red Cross*, nr 249, 1985.

⁽⁶⁸⁾ Zob. także Protokół stambulski – Podręcznik skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, 2004. Jak zauważono w analizie sądowej EASO dotyczącej oceny dowodów i wiarygodności, protokół stambulski jest „bardzo istotny, choć nie jest prawnie wiążący dla państw członkowskich” (s. 99). Zob. EASO, *Evidence and credibility assessment in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis [Ocena dowodów i wiarygodności w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa]*, 2018, s. 99–101.

⁽⁶⁹⁾ Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, 1249 UNTS 1, 18 grudnia 1979 r. (wejście w życie: 3 września 1981 r.); zob. także Protokół stambulski – Podręcznik skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, *op.cit.* (przytys 68 powyżej), który zgodnie z motywem 31 APD (wersja przekształcona) ma duże znaczenie w sprawach dotyczących przemocy seksualnej.

⁽⁷⁰⁾ Zob. jednak niewiążące Zasady ONZ dotyczące osób starszych, przyjęte rezolucją Zgromadzenia Ogólnego nr 46/91 z 16 grudnia 1991 r.

⁽⁷¹⁾ Międzynarodowy panel ekspertów w zakresie międzynarodowego prawa praw człowieka oraz orientacji seksualnej i tożsamości płciowej, *Zasady z Yogyakarty – Zasady stosowania międzynarodowego prawa praw człowieka w stosunku do orientacji seksualnej oraz tożsamości płciowej*, marzec 2007 r.; *The Yogyakarta Principles plus 10 – Additional principles and state obligations on the application of international human rights law in relation to sexual orientation, gender identity, gender expression and sex characteristics to complement the Yogyakarta Principles [Zasady Yogyakarty plus 10 – Dodatkowe zasady i zobowiązania państw w zakresie stosowania międzynarodowego prawa praw człowieka w stosunku do orientacji seksualnej, tożsamości płciowej, ekspresji płciowej i cech płciowych w celu uzupełnienia zasad z Yogyakarty]* (zasady z Yogyakarty plus 10), 10 listopada 2017 r. W swojej opinii w sprawie A, B i C rzecznik generalna Sharpston stwierdza, że choć zasady z Yogyakarty „nie są prawnie wiążące, to jednak stanowią odbicie ustalonych zasad prawa międzynarodowego”. Zob. TSUE, opinia rzecznik generalnej Sharpston z dnia 17 lipca 2014 r., *A, B i C przeciwko Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, sprawy połączone od C-148/13 do C-150/13, EU:C:2014:2111, pkt 47. Odnośnie do rezolucji Rady Praw Człowieka ONZ dotyczących praw człowieka, orientacji seksualnej i tożsamości płciowej oraz zaleceń i rezolucji Rady Europy w tej sprawie – zob. załącznik B: Źródła pierwotne.

Tabela 7: Ochrona grup szczególnie wrażliwych w ramach instrumentów Rady Europy

Grupa szczególnie wrażliwa	Ochrona w ramach instrumentów Rady Europy
Małoletni bez opieki	Brak konkretnego instrumentu
Osoby samotnie wychowujące małoletnie dzieci	Brak konkretnego instrumentu
Małoletnie dzieci („wiek”)	Europejska karta społeczna (zrewidowana) ⁽⁷²⁾
Kobiety w ciąży	Europejska karta społeczna (zrewidowana) ⁽⁷³⁾
Osoby poważnie chore	Brak konkretnego instrumentu
Osoby cierpiące na zaburzenia psychiczne	Europejska karta społeczna (zrewidowana) ⁽⁷⁴⁾
Ofiary handlu ludźmi	Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi, znana również jako konwencja w sprawie zwalczania handlu ludźmi
Ofiary tortur lub zgwałcenia	Europejska konwencja o zapobieganiu torturom oraz niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu (CPT) ⁽⁷⁵⁾ ; konwencja stambulska (kobiety i dziewczęta) ⁽⁷⁶⁾
Ofiary innych poważnych form przemocy	Konwencja stambulska (kobiety i dziewczęta)
Osoby niepełnosprawne	Europejska karta społeczna (zrewidowana) ⁽⁷⁷⁾
Osoby starsze („wiek”)	Europejska karta społeczna (zrewidowana) ⁽⁷⁸⁾
Płeć, kobiety i dziewczęta	Konwencja stambulska (kobiety i dziewczęta)
Orientacja seksualna i tożsamość płciowa	Konwencja stambulska ⁽⁷⁹⁾

2.4. Najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka

Małoletnie dzieci stanowią grupę, którą należy uznać za szczególnie wrażliwą w każdym kontekście WESA. W każdym akcie prawa wtórnego WESA znajdują się przepisy dotyczące szczególnej wrażliwości małoletnich dzieci, niezależnie od tego, czy są one pod opieką, czy nie. Nadrzędną zasadę ⁽⁸⁰⁾ ustanowiono w art. 24 karty UE, w którym określa się podstawowe prawa dziecka w następujący sposób:

Art. 24 karty UE Prawa dziecka

1) Dzieci mają prawo do takiej ochrony i opieki, jaka jest konieczna dla ich dobra. Mogą one swobodnie wyrażać swoje poglądy. Poglądy te są brane pod uwagę w sprawach, które ich dotyczą, stosownie do ich wieku i stopnia dojrzałości.

⁽⁷²⁾ Rada Europy, Europejska karta społeczna (zrewidowana), przyjęta 3 maja 1996 r. (wejście w życie: 1 lipca 1999 r.), art. 17 dotyczący dzieci i młodzieży.

⁽⁷³⁾ *Ibidem*, art. 8.

⁽⁷⁴⁾ *Ibidem*, art. 15 dotyczący osób z niepełnosprawnością.

⁽⁷⁵⁾ Rada Europy, Europejska konwencja o zapobieganiu torturom oraz niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, ETS nr 126, 26 listopada 1987 r. (wejście w życie: 1 lutego 1989 r.).

⁽⁷⁶⁾ Rada Europy, Konwencja o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (konwencja stambulska), ETS nr 210, 11 maja 2011 r. (wejście w życie: 1 sierpnia 2014 r.). Należy pamiętać, że konwencja ta nie została ratyfikowana przez wszystkie państwa członkowskie. Zob. tabela ratyfikacji i podpisów.

⁽⁷⁷⁾ Europejska karta społeczna (zrewidowana), 1996, *op.cit.* (przypis 72 powyżej), art. 15.

⁽⁷⁸⁾ *Ibidem*, art. 23.

⁽⁷⁹⁾ Konwencja stambulska, *op.cit.* (przypis 76 powyżej), art. 4 ust. 3. Odnośnie do rezolucji Komitetu Ministrów Rady Europy i Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy dotyczących orientacji seksualnej i tożsamości płciowej – zob. dodatek B: Źródła pierwotne.

⁽⁸⁰⁾ TSUE, wyroki z dnia 23 grudnia 2009 r., *Detiček przeciwko Sgueglii*, C-403/09 PPU, EU:C:2009:810, pkt 53, oraz z dnia 23 stycznia 2018 r., *Dawid Piotrowski*, C-367/16, EU:C:2018:27, pkt 49; Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), wyrok z dnia 8 maja 2019 r., *BVerwG 8 C 3.18*, pkt 19.

2) We wszystkich działaniach dotyczących dzieci, zarówno podejmowanych przez władze publiczne, jak i instytucje prywatne, należy przede wszystkim uwzględnić najlepszy interes dziecka.

3) Każde dziecko ma prawo do utrzymywania stałego, osobistego związku i bezpośredniego kontaktu z obojgiem rodziców, chyba że jest to sprzeczne z jego interesami.

Art. 24 karty UE opiera się na Konwencji o prawach dziecka, w szczególności na jej art. 3, 9, 12 i 13 ⁽⁸¹⁾.

Art. 3 ust. 1 Konwencji o prawach dziecka

We wszystkich działaniach dotyczących dzieci, podejmowanych przez publiczne lub prywatne instytucje opieki społecznej, sądy, władze administracyjne lub ciała ustawodawcze, sprawą nadrzędną będzie najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka.

Konwencja o prawach dziecka jest przywoływana w motywach wszystkich instrumentów WESA ⁽⁸²⁾. Można ją zatem uznać za odpowiedni traktat w rozumieniu art. 78 ust. 1 TFUE. TSUE miał już okazję przypomnieć, że MPPOiP jest jednym z międzynarodowych instrumentów ochrony praw człowieka, który uwzględnia przy stosowaniu ogólnych zasad prawa wspólnotowego; „dotyczy to również Konwencji o prawa dziecka, która, podobnie jak Pakt, wiąże każde państwo członkowskie” ⁽⁸³⁾. Nie wiadomo, w jakim stopniu uwagi ogólne Komitetu PD będą stanowiły wskazówkę jako autorytet w interpretacji postanowień WESA. Na przykład komentarz ogólny nr 6 może być uznany za istotny, ponieważ dotyczy traktowania dzieci bez opieki i dzieci oddzielonych od rodziców poza ich krajem pochodzenia ⁽⁸⁴⁾.

Konwencja o prawach dziecka w kilku artykułach wyraźnie odnosi się do najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka ⁽⁸⁵⁾. Grupa robocza opracowująca projekt Konwencji o prawach dziecka nie omówiła dalszej definicji „najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka” ⁽⁸⁶⁾. Zgodnie z komentarzem ogólnym nr 14 Komitetu PD najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka jest pojęciem o potrójnym znaczeniu, jak wskazano w tabeli 8.

⁽⁸¹⁾ Zob. Wyjaśnienia dotyczące karty UE (2007/C303/02), 14 grudnia 2007 r., przygotowane przez Biuro Konwencji, art. 24.

⁽⁸²⁾ Zob. motywy 9 i 18 RCD (wersja przekształcona); motyw 18 QD (wersja przekształcona); motywy 33 APD (wersja przekształcona) oraz motyw 13 rozporządzenia Dublin III.

⁽⁸³⁾ TSUE (WI), wyrok z dnia 27 czerwca 2006 r., Parlament Europejski przeciwko Radzie Unii Europejskiej, C-540/03, EU:C:2006:429, pkt 37. Odnośnie do konkretnych skutków tej interakcji między Konwencją o prawach dziecka a prawem Unii – zob. pkt 57 tego samego wyroku.

⁽⁸⁴⁾ Komitet Praw Dziecka (Komitet PD), *General comment no 6 (2005) – Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin* [Komentarz ogólny nr 6 (2005): Traktowanie dzieci pozbawionych opieki i żyjących w rozłączeniu poza krajem pochodzenia], 1 września 2005 r., CRC/GC/2005/6.

⁽⁸⁵⁾ Art. 9 – separacja od rodziców; art. 10 – łączenie rodzin; art. 18 – obowiązki rodzicielskie; art. 20 – pozbawienie środowiska rodzinnego i opieka zastępcza; art. 21 – adopcja; art. 37 lit. c) – oddzielenie od dorosłych podczas zatrzymania; art. 40 ust. 2 lit. b) pkt (iii) – gwarancje proceduralne, w tym obecność rodziców na rozprawach sądowych w sprawach karnych dotyczących dzieci będących w konflikcie z prawem.

⁽⁸⁶⁾ UNICEF (Hodgkin, R. i Newell, P.), *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child* [Podręcznik wdrażania Konwencji o prawach dziecka], wydanie trzecie, 2007, s. 37.

Tabela 8: Potrójne znaczenie definicji najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka

Potrójne znaczenie definicji najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka
<ul style="list-style-type: none"> • Prawo podmiotowe do tego, by jego najlepszy interes był oceniany i brany pod uwagę w pierwszej kolejności, gdy rozważane są różne interesy w celu podjęcia decyzji w danej sprawie.
<ul style="list-style-type: none"> • Podstawowa zasada prawna o charakterze interpretacyjnym
<ul style="list-style-type: none"> • Zasada postępowania w procesie podejmowania decyzji dotyczących dzieci, która musi obejmować ocenę ewentualnego wpływu (pozytywnego lub negatywnego) decyzji na dziecko lub dzieci, których dotyczy ⁽⁸⁷⁾.

Nie istnieje (inna) pojedyncza i abstrakcyjna definicja „najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka”, ponieważ to pojęcie prawne jest silnie związane z indywidualnością każdego małoletniego, którego dotyczy. Jak stwierdzono w komentarzu ogólnym nr 14:

Pojęcie najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka jest złożone i jego treść należy ustalać indywidualnie dla każdego przypadku. [...] Powinno być dostosowane i określone indywidualnie, zgodnie ze szczególną sytuacją danego dziecka lub dzieci, z uwzględnieniem ich osobistego kontekstu, sytuacji i potrzeb ⁽⁸⁸⁾.

Z jednej strony „wyrażenie »względy nadrzędne« oznacza, że najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka może nie być rozpatrywane na tym samym poziomie co wszystkie inne względy”. Z drugiej strony w komentarzu ogólnym zauważono, że istnieje:

potrzeba pewnego stopnia elastyczności w jego stosowaniu. Najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka – po jego ocenie i ustaleniu – może być sprzeczne z innymi interesami lub prawami (np. innych dzieci, społeczeństwa, rodziców itd.). Potencjalne konflikty między najlepszym zabezpieczeniem interesów dziecka, rozpatrywanym indywidualnie, a zabezpieczeniem interesów grupy dzieci lub dzieci w ogóle należy rozwiązywać indywidualnie, starannie wyważając interesy wszystkich stron i znajdując odpowiedni kompromis ⁽⁸⁹⁾.

Odniesienia do najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka można znaleźć zarówno w karcie UE, jak i we wszystkich aktach prawa wtórnego Unii Europejskiej dotyczących WESA. W tabeli 9 wymieniono odniesienia do najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka w karcie UE i instrumentach WESA.

Tabela 9: Najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka w karcie UE i instrumentach WESA

Instrument	Odniesienia do najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka
Karta UE	Art. 24 ust. 2
RCD (wersja przekształcona)	Motywy 9 i 22; art. 2 lit. j), art. 11 ust. 2, art. 23 ust. 1, 2 i 5 oraz art. 24 ust. 1, 2 i 3
Rozporządzenie Dublin III	Motywy 13, 16, 24 i 35; art. 2 lit. k), art. 6, 8 i art. 20 ust. 3
APD (wersja przekształcona)	Motyw 33; art. 2 lit. n) i art. 25 ust. 1 lit. a) i art. 25 ust. 6 ⁽⁹⁰⁾
QD (wersja przekształcona)	Motywy 18, 19, 27 i 38; art. 20 ust. 5 i art. 31 ust. 4 i 5

⁽⁸⁷⁾ Komitet PD, *General comment no 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1)* [Komentarz ogólny nr 14 (2013), Prawo dziecka do zabezpieczenia jego najlepiej pojętego interesu jako sprawy nadrzędnej (art. 3 ust. 1)], CRC/C/GC/14, wprowadzenie.

⁽⁸⁸⁾ *Ibidem*, rozdział IV sekcja A pkt 3 akapit pierwszy.

⁽⁸⁹⁾ *Ibidem*, rozdział IV sekcja A pkt 4 akapity drugi i czwarty.

⁽⁹⁰⁾ Więcej informacji o gwarancjach proceduralnych dla małoletnich dzieci można znaleźć w rozdziale 7.5.6.

W kontekście **APD (wersja przekształcona)** wiążącą zasadę art. 24 ust. 2 karty UE odzwierciedlają motyw 33 ⁽⁹¹⁾, art. 2 lit. n) ⁽⁹²⁾ i art. 25 ust. 1 lit. a) ⁽⁹³⁾. Ponadto pojawia się o niej wyraźna wzmianka w art. 25 ust. 6 APD (wersja przekształcona) ⁽⁹⁴⁾.

Jeśli chodzi o ocenę kwalifikacji do ochrony międzynarodowej, motyw 18 **QD (wersja przekształcona)** stanowi, że „wdrażając [QD (wersja przekształcona)], państwa członkowskie powinny w pierwszym rzędzie dążyć do najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka”. W motywie 19 uznano, że „należy rozszerzyć pojęcie »członków rodziny«, uwzględniając różnorodne szczególne sytuacje zależności oraz zwracając szczególną uwagę na najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka”. Dotyczy to oceny wniosku i zakresu przyznanej ochrony międzynarodowej. Motyw 27, który odnosi się do ochrony wewnętrznej, stanowi: „jeżeli wnioskodawca jest małoletnim bez opieki, to elementem oceny, czy ochrona jest faktycznie dostępna, powinna być dostępność rozwiązań opiekuńczych najlepiej zabezpieczających interesy małoletniego bez opieki”.

W rozdziale VII QD (wersja przekształcona), w którym określono ogólne zasady dotyczące zakresu ochrony międzynarodowej, w art. 20 ust. 5 powtórzono: „Wdrażając przepisy niniejszego rozdziału dotyczące dzieci, państwa członkowskie przywiązują szczególną uwagę do najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka”. Motyw 38 preambuły stanowi, że „decydując o uprawnieniach do otrzymania świadczeń zapisanych w niniejszej dyrektywie, państwa członkowskie powinny należycie uwzględniać najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka”. Ponadto zostało ono wyraźnie wymienione w art. 31 ust. 4 i 5 dotyczącym małoletnich bez opieki ⁽⁹⁵⁾.

RCD (wersja przekształcona) zawiera wyraźne odniesienie do najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka w motywach 9 i 22, a także w art. 2 lit. j), art. 11 ust. 2, art. 23 ust. 1, 2 i 5 oraz art. 24 ust. 1, 2 i 3 ⁽⁹⁶⁾.

W motywie 13 i art. 6 ust. 1 **rozporządzenia Dublin III** powtórzono wiążącą zasadę zawartą w art. 24 ust. 2 karty UE. W rozporządzeniu odniesiono się również do najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka w motywach 16, 24 i 35 oraz w art. 2 lit. k), art. 6 ust. 1 i 3, art. 8 i art. 20 ust. 3 ⁽⁹⁷⁾.

Wielka izba TSUE zauważyła w sprawie SM, że art 7 karty UE ⁽⁹⁸⁾, w którym zagwarantowano prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, „należy [...] rozpatrywać w związku z obowiązkiem uwzględnienia najlepszego interesu dziecka, uznanego w art. 24 ust. 2 karty” ⁽⁹⁹⁾. Wyrok ten, dotyczący łączenia rodzin obywateli UE, może służyć jako źródło inspiracji w zakresie metody interpretacji i stosowania art. 24 ust. 2 karty w odniesieniu

⁽⁹¹⁾ Pełny tekst przytoczono w części 7.5.6.

⁽⁹²⁾ Art. 2 lit. n) APD (wersja przekształcona): „»przedstawiciel« oznacza osobę lub organizację wyznaczoną przez właściwe organy w celu udzielenia pomocy małoletniemu bez opieki i reprezentowania go w procedurach przewidzianych w niniejszej dyrektywie z myślą o zapewnieniu najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka”.

⁽⁹³⁾ Art. 25 ust. 1 lit. a) APD (wersja przekształcona): „Przedstawiciel wykonuje swoje obowiązki zgodnie z zasadą najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka i posiada niezbędną wiedzę w tym zakresie”.

⁽⁹⁴⁾ Cytat w rozdziale 7.5.6.

⁽⁹⁵⁾ Art. 31 ust. 4 QD (wersja przekształcona): „jeżeli to możliwe, nie rozdziela się rodzeństwa, uwzględniając jak najlepsze zabezpieczenie interesów małoletniego”. Art. 31 ust. 5 QD (wersja przekształcona): „jeżeli małoletni bez opieki otrzymał ochronę międzynarodową, a jeszcze nie rozpoczęto poszukiwania członków jego rodziny, państwa członkowskie rozpoczynają ich poszukiwanie jak najszybciej po udzieleniu ochrony międzynarodowej, dążąc jednocześnie do jak najlepszego zabezpieczenia interesów małoletniego”.

⁽⁹⁶⁾ Te przepisy RCD (wersja przekształcona) przytoczono poniżej, jak następuje: motyw 9 w rozdziale 4.3.4; motyw 22 w rozdziale 4.5.2; art. 2 lit. j) w rozdziale 4.3.6.1; art. 11 ust. 2 w rozdziale 4.8.3; art. 23 ust. 1 i 2 w rozdziale 4.3; art. 23 ust. 5 w rozdziale 4.3.2; art. 24 ust. 1 w rozdziale 4.3.6.1; art. 24 ust. 2 w rozdziale 4.3.6.2; oraz art. 24 ust. 3 w rozdziale 4.3.6.3.

⁽⁹⁷⁾ Te przepisy rozporządzenia Dublin III przytoczono poniżej, jak następuje: motyw 13 w rozdziale 5.1; motyw 16 w przypisie 383; motyw 24 w rozdziale 5.5.4; motyw 35 w przypisie 126; art. 2 lit. k) i art. 6 w rozdziale 5.2; art. 8 w rozdziale 5.3.1; oraz art. 20 ust. 3 w rozdziale 5.3.2.

⁽⁹⁸⁾ Art. 7 karty UE stanowi: „Każdy ma prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, domu i komunikowania się”.

⁽⁹⁹⁾ TSUE (WI), wyrok z dnia 26 marca 2019 r., SM przeciwko Entry Clearance Officer, UK Visa Section, C-129/18, EU:C:2019:248, pkt 67.

do prawa wtórnego Unii. W wyroku stwierdzono, że korzystając ze swobody uznania przewidzianej w dyrektywie 2004/38, władze krajowe muszą przeprowadzić „zrównoważoną i racjonalną ocenę wszystkich aktualnych i stosownych okoliczności danego przypadku, przy uwzględnieniu wszystkich wchodzących w grę interesów, w szczególności najlepszego interesu dziecka” ⁽¹⁰⁰⁾.

W sprawie A i S TSUE orzekł, że celem dyrektyw APD (wersja przekształcona), QD (wersja przekształcona) i dyrektywy w sprawie łączenia rodzin jest zapewnienie, aby zgodnie z art. 24 ust. 2 karty praw podstawowych nadrzędnym celem państw członkowskich przy stosowaniu tych dyrektyw było w praktyce najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka ⁽¹⁰¹⁾.

Trybunał orzekł również, że podczas gdy zgodnie z art. 4 ust. 2 lit. a) dyrektywy w sprawie prawa do łączenia rodzin możliwość łączenia ze wstępnymi pierwszego stopnia w prostej linii uchodźcy „jest zasadniczo pozostawiona do decyzji każdego państwa członkowskiego”, w art. 10 ust. 3 lit. a) „przewidziano w odniesieniu do małoletnich uchodźców pozostających bez opieki prawo do takiego łączenia, które nie podlega ani zakresowi uznania państw członkowskich, ani przesłankom określonym we wspomnianym art. 4 ust. 2 lit. a)” ⁽¹⁰²⁾. Powołując się na wspieranie łączenia rodzin, szczególne potrzeby małoletnich bez opieki, zasady równego traktowania i pewności prawa oraz art. 24 ust. 2 karty UE, TSUE odrzucił twierdzenie, że właściwym momentem dla ustalenia, czy uchodźcę należy uznać za małoletniego bez opieki, jest moment złożenia wniosku o łączenie rodziny. Odrzucił również alternatywne twierdzenie, że chodzi o moment przyjęcia decyzji w sprawie tego wniosku ⁽¹⁰³⁾. Stwierdził natomiast, że decydujące znaczenie ma wiek w momencie wjazdu na terytorium państwa członkowskiego i złożenia wniosku o udzielenie azylu ⁽¹⁰⁴⁾.

W sprawie E, która również dotyczyła łączenia rodzin i najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka, TSUE stwierdził, że organ musi należycie uwzględnić „charakter i trwałość więzi rodzinnych danej osoby oraz czas pobytu tej osoby w państwie członkowskim oraz istnienie rodziny, a także więzi kulturowych i społecznych z państwem pochodzenia” ⁽¹⁰⁵⁾. W związku z tym to do właściwych organów krajowych należy uwzględnienie wszystkich istotnych aspektów sprawy przy wdrażaniu dyrektywy w sprawie prawa do łączenia rodzin. „W szczególności okoliczności takie jak wiek dzieci, których sprawa dotyczy, ich sytuacja w państwie pochodzenia oraz stopień zależności od rodziców mogą mieć wpływ na zakres i stopień szczegółowości wymaganej analizy” ⁽¹⁰⁶⁾.

Oceniając najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka w kontekście WESA, państwa członkowskie powinny m.in. należycie uwzględnić następujące czynniki: możliwości łączenia rodziny, dobro i rozwój społeczny małoletniego, względy bezpieczeństwa i ochrony oraz opinię małoletniego, stosownie do jego wieku i dojrzałości ⁽¹⁰⁷⁾.

W sprawach MA, BT i DA TSUE wyraźnie stwierdza, że nawet jeśli w przepisie prawa wtórnego Unii nie ma wyraźnej wzmianki o najlepszym zabezpieczeniu interesów małoletniego, skutkiem art. 24 ust. 2 karty w związku z art. 51 ust. 1 karty jest to, że przy interpretacji

⁽¹⁰⁰⁾ TSUE (WI), 2019, SM, *op.cit.* (przypis 99 powyżej), pkt 68. Zob. też TSUE, wyrok z dnia 13 marca 2019 r., E przeciwko Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, C-635/17, EU:C:2019:192, pkt 57.

⁽¹⁰¹⁾ TSUE, 2018, A i S, *op.cit.* (przypis 33 powyżej), pkt 58.

⁽¹⁰²⁾ *Ibidem*, pkt 34.

⁽¹⁰³⁾ *Ibidem*, pkt 55, 56, 57, 59 i 60.

⁽¹⁰⁴⁾ *Ibidem*, pkt 64.

⁽¹⁰⁵⁾ TSUE, 2019, E przeciwko Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, *op.cit.* (przypis 100 powyżej), pkt 58.

⁽¹⁰⁶⁾ *Ibidem*, pkt 59.

⁽¹⁰⁷⁾ Zob. art. 6 ust. 3 rozporządzenia Dublin III, na temat którego więcej informacji można znaleźć w rozdziale 5.2 w przypisie 365; oraz art. 23 ust. 2 RCD (wersja przekształcona) – więcej informacji na ten temat znajduje się w rozdziale 4.3.

i stosowaniu tego przepisu należy przede wszystkim brać pod uwagę najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka ⁽¹⁰⁸⁾.

W ramach WESA przyjmuje się ogólne założenie, że najlepszym zabezpieczeniem interesów dziecka jest traktowanie sytuacji dziecka jako nierozzerwalnie związanej z sytuacją jego rodziców. Art. 20 ust. 3 rozporządzenia Dublin III należy interpretować w taki właśnie sposób ⁽¹⁰⁹⁾.

Art. 7 karty UE, w którym uznaje się prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, należy interpretować jako mający takie samo znaczenie i zakres jak art. 8 EKPC ⁽¹¹⁰⁾.

Europejski Trybunał Praw Człowieka orzekł, że najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka – istotne z punktu widzenia art. 8 EKPC – nakazuje utrzymanie więzi dziecka z rodziną, „z wyjątkiem przypadków, gdy rodzina okazała się szczególnie nieprzystosowana” ⁽¹¹¹⁾.

Odwołując się do art. 9 ust. 1 KPD, trybunał potwierdził:

Na płaszczyźnie międzynarodowej osiągnięto ważny konsensus co do tego, że dziecko nie może być oddzielone od rodziców wbrew ich woli, z wyjątkiem sytuacji, gdy właściwe organy podlegające kontroli sądowej stwierdzają, zgodnie z obowiązującym prawem i procedurami, że takie oddzielenie jest konieczne dla najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka ⁽¹¹²⁾.

Trybunał stwierdził również, że „przyznanie pierwszeństwa nadrzędnemu interesowi dzieci we wszystkich rozstrzygnięciach, które ich dotyczą, jest przedmiotem szerokiego konsensusu, w szczególności w prawie międzynarodowym” ⁽¹¹³⁾.

UNHCR stwierdza, że w zależności od wagi decyzji dla dziecka, należy wprowadzić różne gwarancje proceduralne w celu określenia, która z dostępnych opcji leży w najlepszym interesie małoletniego ⁽¹¹⁴⁾. *Wytyczne UNHCR dotyczące ustalania najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka z 2018 r.* mogą być szczególnie istotne przy rozważaniu najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka we wszelkich działaniach związanych z dziećmi ubiegającymi się o status uchodźcy, a także wszelkimi innymi dziećmi będącymi przedmiotem zainteresowania UNHCR ⁽¹¹⁵⁾.

Pozostaje to w zgodzie z podejściem do państwa, na które zwrócił uwagę Komitet PD:

Określenie, co jest najlepszym interesem dziecka, wymaga jasnej i kompleksowej oceny tożsamości dziecka, łącznie z jego narodowością, wychowaniem, pochodzeniem etnicznym, kulturowym i językowym, szczególną wrażliwością i potrzebami w zakresie ochrony. W konsekwencji umożliwienie dziecku dostępu do danego terytorium jest warunkiem koniecznym dla przeprowadzenia takiego procesu oceny. Proces ten powinien być przeprowadzony w przyjaznej i bezpiecznej atmosferze, przez wykwalifikowanych specjalistów, przeszkolonych w zakresie stosowania technik rozmowy opartych na wrażliwości na wiek i płeć dziecka ⁽¹¹⁶⁾.

⁽¹⁰⁸⁾ TSUE, wyrok z dnia 6 czerwca 2013 r., MA, BT i DA przeciwko Secretary of State for the Home Department, C-648/11, EU:C:2013:367, pkt 58–59.

⁽¹⁰⁹⁾ TSUE, wyrok z dnia 23 stycznia 2019 r., M.A., S.A. i A.Z. przeciwko International Protection Appeal Tribunal i innym, C-661/17, EU:C:2019:53, pkt 89–90.

⁽¹¹⁰⁾ TSUE (WI), 2019, SM, *op.cit.* (przypis 99 powyżej), pkt 65. Aby uzyskać więcej informacji na temat zapewniania jedności rodziny w ramach WESA, zob. rozdział 4.3.4 poniżej.

⁽¹¹¹⁾ ETPC (WI), wyrok z dnia 6 lipca 2010 r., Neulinger i Shuruk przeciwko Szwajcarii, nr 41615/07, pkt 136.

⁽¹¹²⁾ ETPC (WI), wyrok z dnia 10 września 2019 r., Strand Lobben i inni przeciwko Norwegii, nr 37283/13, pkt 207, odwołujący się do art. 9 ust. 1 KPD.

⁽¹¹³⁾ *Ibidem*, pkt 204.

⁽¹¹⁴⁾ UNHCR, *Guidelines on Assessing and Determining the Best Interests of the Child* [Wytyczne dotyczące ustalania najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka], maj 2021 r., s. 97. Zob. też TSUE, wyrok z dnia 23 maja 2019 r., Mohammed Bilali przeciwko Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl, C-720/17, EU:C:2019:448, pkt 57.

⁽¹¹⁵⁾ UNHCR, *Guidelines on Assessing and Determining the Best Interests of the Child* [Wytyczne dotyczące ustalania najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka], 2021, *op.cit.* (przypis 114 powyżej).

⁽¹¹⁶⁾ Komitet PD, Komentarz ogólny nr 6, *op.cit.* (przypis 84 powyżej), pkt 20.

Część 3. Identyfikacja wnioskodawców o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania lub wymagających szczególnych gwarancji proceduralnych

Ustalenie tożsamości wnioskodawców o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania zgodnie z RCD (wersja przekształcona) oraz wnioskodawców potrzebujących szczególnych gwarancji proceduralnych zgodnie z APD (wersja przekształcona) jest warunkiem wstępnym wypełnienia przez państwa członkowskie zobowiązań wobec tych wnioskodawców wynikających z odpowiednich dyrektyw. Identyfikacja jest pierwszym krokiem w kierunku zapewnienia takim wnioskodawcom odpowiedniego wsparcia w celu zaspokojenia ich potrzeb oraz „stworzenia warunków niezbędnych do zapewnienia im skutecznego dostępu do procedur oraz do przedstawienia elementów potrzebnych do uzasadnienia ich wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej” ⁽¹¹⁷⁾.

Wnioskodawcy o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania mogą, ale nie muszą, wymagać szczególnych gwarancji proceduralnych i odwrotnie. Dlatego też państwa członkowskie muszą ocenić wnioskodawcę zgodnie z każdą z dyrektyw i zastosować odrębne, ale powiązane ze sobą przepisy zarówno RCD (wersja przekształcona), jak i APD (wersja przekształcona). W związku z tym niniejsza część rozpoczyna się od oddzielnego przeanalizowania odpowiednich przepisów każdej z dyrektyw w zakresie identyfikacji i oceny. Następnie przedstawiono przegląd wskaźników i dowodów, które są istotne dla identyfikacji w obu dyrektywach, jak wskazano w tabeli 10.

Tabela 10: Struktura części 3

Rozdział	Tytuł	Strona
3.1	Identyfikacja i ocena wnioskodawców o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania (RCD (wersja przekształcona))	41
3.2	Identyfikacja i ocena wnioskodawców potrzebujących szczególnych gwarancji proceduralnych (APD (wersja przekształcona))	45
3.3	Wskaźniki dotyczące wnioskodawców o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania lub wymagających szczególnych gwarancji proceduralnych	50
3.4	Dowody i ocena szczególnych potrzeb w zakresie przyjmowania lub wymagających szczególnych gwarancji proceduralnych	52

⁽¹¹⁷⁾ Motyw 29 APD (wersja przekształcona).

3.1. Identyfikacja i ocena wnioskodawców o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania (RCD (wersja przekształcona))

Motyw 14 RCD (wersja przekształcona) stanowi: „Organy krajowe powinny szczególną uwagę poświęcać przyjmowaniu osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie przyjmowania, tak aby przyjmowanie tych osób było zorganizowane odpowiednio do ich szczególnych potrzeb w tym zakresie”. W art. 2 lit. k) RCD (wersja przekształcona) zdefiniowano „wnioskodawcę o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania” jako „osobę szczególnej troski, zgodnie z art. 21, która potrzebuje specjalnych gwarancji, aby korzystać z praw i wypełniać obowiązki, o których mowa w niniejszej dyrektywie”.

Art. 21 RCD (wersja przekształcona) stanowi:

Art. 21 RCD (wersja przekształcona)

Państwa członkowskie uwzględniają w prawie krajowym wprowadzającym w życie niniejszą dyrektywę szczególną sytuację osób szczególnej troski – takich jak małoletni, małoletni bez opieki, osoby niepełnosprawne, osoby starsze, kobiety ciężarne, rodzice samotnie wychowujący małoletnie dzieci, ofiary handlu ludźmi, osoby cierpiące na poważne choroby, osoby z zaburzeniami umysłowymi oraz osoby, które zostały poddane torturom, ofiary zgwałcenia lub innych poważnych form przemocy psychicznej, fizycznej lub seksualnej, takie jak ofiary okaleczania żeńskich narządów płciowych.

Co istotne, użycie słów „takich jak” w art. 21 RCD (wersja przekształcona) wskazuje, że artykuł ten zawiera niewyczerpującą listę przykładów osób wymagających szczególnej troski. W związku z tym państwa członkowskie mogą być zobowiązane do uwzględnienia szczególnej sytuacji innych osób wymagających szczególnej troski. Na przykład niektórzy wnioskodawcy mogą mieć specjalne potrzeby w zakresie przyjmowania ze względu na swoją orientację seksualną lub tożsamość płciową⁽¹¹⁸⁾. Co więcej, wnioskodawca może mieć liczne lub zmieniające się szczególne potrzeby.

Art. 21 RCD (wersja przekształcona) stanowi, że małoletni i małoletni bez opieki są przykładami osób wymagających szczególnej troski. Zgodnie z art. 2 lit. d) RCD (wersja przekształcona) „małoletni” „oznacza obywatela państwa trzeciego albo bezpaństwowca, który nie ukończył 18 lat”. Art. 2 lit. e) RCD (wersja przekształcona) stanowi:

Art. 2 lit. e) RCD (wersja przekształcona)

„małoletni bez opieki” oznacza małoletniego, który przybywa na terytorium państw członkowskich bez opieki osoby dorosłej, odpowiedzialnej za niego zgodnie z prawem lub z praktyką danego państwa członkowskiego, dopóki nie zostanie on skutecznie objęty opieką takiej osoby; pojęcie to obejmuje również małoletniego, który zostaje pozostawiony bez opieki po przybyciu na terytorium państw członkowskich;

⁽¹¹⁸⁾ Odnośnie do osób LGBTI, zob. ETPC, 2016, O.M. przeciwko Węgrom, *op.cit.* (przypis 56 powyżej), pkt 53. Definicje „orientacja seksualna” i „tożsamość płciowa” znajdują się w rozdziale 3.2 poniżej.

Inne przykłady osób wymagających szczególnej troski wymienione w art. 21 nie zostały dokładniej zdefiniowane w RCD (wersja przekształcona) ⁽¹¹⁹⁾.

Art. 22 ust. 3 RCD (wersja przekształcona) stanowi: „Tylko osoby szczególnej troski, zgodnie z art. 21 [RCD (wersja przekształcona)], można uznać za mające specjalne potrzeby w zakresie przyjmowania i tym samym mogące korzystać ze szczególnej pomocy udzielanej zgodnie z niniejszą dyrektywą”. Z art. 21 RCD (wersja przekształcona) wynika, że państwa członkowskie są zobowiązane do opracowania odpowiednich metod identyfikowania wnioskodawców o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania. W art. 22 RCD (wersja przekształcona) określono ramy prawne dla oceny szczególnych potrzeb w zakresie przyjmowania osób wymagających szczególnej troski.

Art. 22 ust. 1 RCD (wersja przekształcona)

Aby skutecznie wdrożyć art. 21, państwa członkowskie oceniają, czy wnioskodawca jest wnioskodawcą o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania. Państwa członkowskie ustalają również charakter takich potrzeb.

Ocenę taką podejmuje się w rozsądnym terminie po złożeniu wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej i można ją włączyć do istniejących procedur krajowych. Państwa członkowskie zapewniają uwzględnienie tych szczególnych potrzeb zgodnie z przepisami niniejszej dyrektywy także w przypadkach, gdy ujawnią się one na późniejszym etapie postępowania w sprawie azylu.

Państwa członkowskie zapewniają, aby pomoc udzielana zgodnie z niniejszą dyrektywą wnioskodawcom o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania uwzględniała w trakcie całego postępowania w sprawie azylu ich specjalne potrzeby w zakresie przyjmowania, oraz przewidują odpowiednie monitorowanie sytuacji tych osób.

Art. 22 ust. 1 RCD (wersja przekształcona) wymaga zatem od państw członkowskich:

- oceny i ustalenia, czy wnioskodawca jest osobą o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania; **oraz**
- wskazania charakteru tych potrzeb.

Zgodnie z art. 21 oraz art. 22 ust. 1 i 3 państwa członkowskie muszą ocenić wszystkich wnioskodawców, aby ustalić, czy są oni osobami wymagającymi szczególnej troski, mającymi „szczególne potrzeby w zakresie przyjmowania”. Wnioskodawcy, u których stwierdzono szczególne potrzeby w zakresie przyjmowania, muszą zostać poddani ocenie w celu ustalenia charakteru ich potrzeb. Państwa członkowskie muszą zatem przeprowadzić indywidualną ocenę ⁽¹²⁰⁾.

⁽¹¹⁹⁾ Przepisów związanych z handlem ludźmi określono w art. 2 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępującej decyzję ramową Rady 2002/629/WSiSW (dyrektywa w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi).

⁽¹²⁰⁾ Na przykład we Francji w art. L744-6 Code de l'entrée et du séjour des étrangers et du droit d'asile (CESEDA) (wersja ostatnio zmieniona 1 czerwca 2019 r.) nakłada się na francuski urząd ds. imigracji i integracji (OFII) obowiązek przeprowadzenia oceny szczególnych potrzeb w rozsądnym terminie i **po przeprowadzeniu indywidualnej rozmowy z osobą ubiegającą się o azyl** w celu ustalenia, czy ma ona szczególne potrzeby w zakresie przyjmowania (wyróżnienie dodane). Zob. także Malta, *Reception of Asylum Seekers Regulations* [Przepisy dotyczące przyjmowania osób ubiegających się o azyl], 22 listopada 2005 r., ustawodawstwo uzupełniające (SL) 420.06 (z późniejszymi zmianami do 2015 r.), przepis 14 pkt 1 stanowiący, że „uwzględnia się szczególną sytuację osób wymagających szczególnej troski [...] uznanych za mające specjalne potrzeby **po dokonaniu indywidualnej oceny ich sytuacji**” (wyróżnienie dodane).

Ocenę należy rozpocząć „w rozsądnym terminie od złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej”. Zgodnie z art. 2 lit. b) APD (wersja przekształcona), w którym określono definicję wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, wniosek jest „złożony”, gdy obywatel kraju trzeciego lub bezpaństwowiec, „którego można uznać za osobę ubiegającą się o status uchodźcy lub status ochrony uzupełniającej”, składa wniosek o ochronę w państwie członkowskim i „nie występuje wyraźnie o inny rodzaj ochrony, pozostający poza zakresem [QD (wersja przekształcona)], o który można osobno wystąpić”. Wniosek jest zatem „złożony”, zanim zostanie zarejestrowany i wniesiony zgodnie z art. 6 ust. 1 i 2 APD (wersja przekształcona) ⁽¹²¹⁾. W związku z tym punktem odniesienia, od którego należy oceniać „rozsądny termin”, jest czas złożenia wniosku, a nie jego zarejestrowania lub wniesienia.

Znaczenie pojęcia „rozsądny termin” powinno wynikać z wyrażonego w art. 22 ust. 1 RCD (wersja przekształcona) celu, jakim jest zapewnienie, aby wsparcie udzielane wnioskodawcom o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania zgodnie z RCD (wersja przekształcona) uwzględniało ich szczególne potrzeby w zakresie przyjmowania „w trakcie całej procedury azylowej” ⁽¹²²⁾. W sprawie *Cimade i Gisti*, która dotyczyła interpretacji RCD, TSUE orzekł:

Ponadto ogólna systematyka i cel [RCD], jak również poszanowanie praw podstawowych, w szczególności wymogów ustanowionych w art. 1 karty, zgodnie z którym godność człowieka musi być szanowana i chroniona, stoją na przeszkodzie temu, by [...] osoba ubiegająca się o azyl została pozbawiona ochrony wynikającej z minimalnych norm ustanowionych w tej dyrektywie, choćby w tymczasowym okresie po złożeniu wniosku o udzielenie azylu i przed jej rzeczywistym przekazaniem do państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrywanie jej wniosku ⁽¹²³⁾.

Państwa członkowskie mają znaczną swobodę w zakresie metod oceny. Art. 22 ust. 1 akapit drugi RCD (wersja przekształcona) stanowi, że ocena „może zostać włączona do istniejących procedur krajowych”. W art. 22 ust. 2 RCD (wersja przekształcona) dodano, że „ocena [...] nie musi mieć formy postępowania administracyjnego”. Dlatego też państwa członkowskie mogą podjąć decyzję o przeprowadzeniu specjalnej oceny potrzeb w zakresie przyjmowania lub o połączeniu tej oceny z oceną zapotrzebowania na szczególne gwarancje proceduralne (zob. rozdział 3.3). Ponadto ocena może być oddzielna lub może zostać włączona do istniejących procedur ⁽¹²⁴⁾.

⁽¹²¹⁾ Art. 6 ust. 1 APD (wersja przekształcona): „Gdy osoba występuje z wnioskiem o udzielenie ochrony międzynarodowej do organu, który zgodnie z prawem krajowym jest właściwy do rejestrowania takich wniosków, rejestracja odbywa się nie później niż trzy dni robocze po wystąpieniu z takim wnioskiem. Jeżeli wystąpiono z wnioskiem o udzielenie ochrony międzynarodowej do innych organów mogących przyjmować takie wnioski, ale nie są właściwe do ich rejestrowania zgodnie z prawem krajowym, państwa członkowskie zapewniają dokonanie rejestracji nie później niż sześć dni roboczych po wystąpieniu z takim wnioskiem”.

Art. 6 ust. 2: „Państwa członkowskie zapewniają, aby osoba, która wystąpiła z wnioskiem o udzielenie ochrony międzynarodowej, miała rzeczywistą możliwość jak najszybszego złożenia wniosku”.

Więcej informacji na temat występowania z wnioskami oraz rejestrowania i wnoszenia wniosków można znaleźć w publikacji EASO, *Procedury azylowe i zasada non-refoulement – analiza sądowa*, 2018, rozdział 2.3.

⁽¹²²⁾ Wytyczne EASO dla właściwych organów – choć nie są prawnie wiążące – zawierają zalecenie, by „wstępnej identyfikacji i oceny dokonać w chwili przyjęcia do systemu recepcyjnego (od 1 do 3 dni). Dalsza identyfikacja lub ocena powinny odbywać się w zależności od szczególnych potrzeb”; EASO, *Wytyczne dotyczące warunków recepcyjnych: standardy operacyjne i wskaźniki*, 2016, s. 40. Ze swojej strony UNHCR „zdecydowanie zaleca, aby takie (wstępne) oceny odbywały się jak najszybciej”; UNHCR, *UNHCR Annotated Comments to Directive 2013/33/EU of the European Parliament and Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast) [Komentarze z uwagami UNHCR do dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/33/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia norm dotyczących przyjmowania wnioskodawców ubiegających się o ochronę międzynarodową (wersja przekształcona)]*, kwiecień 2015 r., s. 51.

⁽¹²³⁾ TSUE, wyrok z dnia 27 września 2012 r., *Cimade, Groupe d'information et de soutien des immigrés (GISTI) przeciwko Ministre de l'Intérieur, de l'Outre-mer, des Collectivités territoriales et de l'Immigration*, C-179/11, EU:C:2012:594, pkt 56.

⁽¹²⁴⁾ Na przykład we Francji w art. L744-6 CESEDA, *op.cit.* (przykład 120 powyżej), nakłada się na OFII obowiązek przeprowadzenia w rozsądnym terminie i po indywidualnej rozmowie z osobą ubiegającą się o azyl oceny jej trudnej sytuacji w celu ustalenia, czy ma ona szczególne potrzeby w zakresie przyjmowania. Odpowiednie przepisy w Belgii zawarto w *Loi sur l'accueil des demandeurs d'asile et de certaines autres catégories d'étrangers* z dnia 12 stycznia 2007 r., w wersji zaktualizowanej z 12 marca 2018 r., art. 22.

Z art. 24 ust. 4, art. 25 ust. 2 i art. 29 ust. 1 RCD (wersja przekształcona) wynika, że oceny powinny dokonywać osoby posiadające odpowiednie przeszkolenie ⁽¹²⁵⁾.

W RCD (wersja przekształcona) nie określono sposobu oceny szczególnych potrzeb w zakresie przyjmowania, ale stosowane metody muszą być zgodne z przepisami dyrektywy i – jak wynika z motywu 35 – muszą respektować prawa podstawowe zagwarantowane w karcie UE ⁽¹²⁶⁾. Przy ocenie potrzeb małoletnich w zakresie przyjmowania należy przede wszystkim kierować się najlepszym zabezpieczeniem interesów dziecka, zgodnie z art. 24 karty UE, a także Konwencją o prawach dziecka i Konwencją o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności ⁽¹²⁷⁾. Ponadto motyw 10 stanowi: „W odniesieniu do traktowania osób objętych zakresem stosowania niniejszej dyrektywy państwa członkowskie związane są zobowiązaniami wynikającymi z aktów prawa międzynarodowego, których są stronami”.

Chociaż stosowane metody muszą być zgodne z obowiązkami państw członkowskich wynikającymi z RCD (wersja przekształcona), karty UE i odpowiednich traktatów międzynarodowych, nie ulega wątpliwości, że muszą one umożliwiać identyfikację osób wymagających szczególnej troski, które wchodzą w zakres art. 21 RCD (wersja przekształcona). Z artykułu tego wynika, że państwa członkowskie są zobowiązane do opracowania odpowiednich metod identyfikowania wnioskodawców o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania. Dotyczy to w szczególności osób, których potrzeby mogą nie być oczywiste lub natychmiast widoczne, np. ofiar tortur i innych poważnych form przemocy, wnioskodawców będących lesbijkami, gejami, biseksualistami, osobami transpłciowymi lub interseksualnymi (LGBTI), wnioskodawców z niepełnosprawnością lub wnioskodawców mających szczególne potrzeby ze względu na stan zdrowia psychicznego. W związku z tym ocena może wymagać czasu. Ocena, która jest w stanie zidentyfikować jedynie osoby o oczywistych lub widocznych oznakach szczególnych potrzeb, niesie ze sobą ryzyko niezidentyfikowania innych kategorii osób wymagających szczególnej troski objętych zakresem art. 21 RCD (wersja przekształcona) ⁽¹²⁸⁾.

W art. 22 ust. 1 RCD (wersja przekształcona) uznano również, że szczególne potrzeby w zakresie przyjmowania mogą ujawnić się dopiero na późniejszym etapie postępowania w sprawie azylu. W rzeczywistości mogą się one ujawnić dopiero po złożeniu kolejnego wniosku lub w trakcie odwołania do sądu lub trybunału. W przepisie tym uznaje się, że z wielu powodów – w tym traumy, wstydu, braku zaufania lub strachu – niektórzy wnioskodawcy mogą mieć trudności z ujawnieniem faktów lub doświadczeń, które wskazywałyby na to, że mają szczególne potrzeby w zakresie przyjmowania ⁽¹²⁹⁾. Jeżeli takie

⁽¹²⁵⁾ Art. 24 ust. 4 stanowi między innymi, że „pracujący z małoletnimi bez opieki muszą być odpowiednio wyszkoleni w zakresie potrzeb małoletnich”. Art. 25 ust. 2 stanowi, że „osoby pracujące z ofiarami tortur, zgwałcenia lub innych poważnych aktów przemocy muszą być odpowiednio [wyszkolone] w zakresie potrzeb ofiar i kontynuować takie szkolenie oraz są związane przepisami krajowymi dotyczącymi poufności w odniesieniu do każdej informacji uzyskanej podczas wykonywania swojej pracy”. Art. 29 ust. 1 stanowi, że „państwa członkowskie podejmują właściwe środki w celu zagwarantowania, by organy i inne organizacje wdrażające niniejszą dyrektywę odbyły odpowiednie podstawowe szkolenie w odniesieniu do potrzeb wnioskodawców obu płci”.

Zob. także Komitet PD, *Komentarz ogólny nr 6, op.cit.* (przypis 84 powyżej), pkt 20: „Proces oceny powinien być przeprowadzony w przyjaznej i bezpiecznej atmosferze, przez wykwalifikowanych specjalistów, przeszkolonych w zakresie stosowania technik rozmowy opartych na wrażliwości na wiek i płeć dziecka”.

⁽¹²⁶⁾ Motyw 35: „Niniejsza dyrektywa nie narusza praw podstawowych oraz jest zgodna z zasadami uznanymi w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej. W szczególności niniejsza dyrektywa ma na celu zapewnienie pełnego poszanowania godności ludzkiej i wspieranie stosowania art. 1, 4, 6, 7, 18, 21, 24 i 47 Karty i musi być odpowiednio wdrażana”.

⁽¹²⁷⁾ Zob. rozdział 2.4 dotyczący najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka oraz Komitet PD, *Komentarz ogólny nr 6, op.cit.* (przypis 84 powyżej), część V sekcja a) dotycząca oceny wstępnej i środków, pkt 31 i 32.

⁽¹²⁸⁾ Chociaż publikacja ta nie jest prawnie wiążąca dla państw członkowskich, zob. Parlament Europejski, Dyrekcja Generalna ds. Polityki Wewnętrznej Unii Europejskiej, Departament Tematyczny C: Prawa Obywatelskie i Sprawy Konstytucyjne, Wolności Obywatelskie, Sprawiedliwość i Sprawy Wewnętrzne, *The Implementation of the Common European Asylum System [Wdrażanie wspólnego europejskiego systemu azylowego]*, 2016, s. 87. Niniejsze opracowanie powstało na zamówienie Komisji Wolności Obywatelskich, Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych Parlamentu Europejskiego, a zostało zlecone, opracowane i opublikowane przez Departament Tematyczny ds. Praw Obywatelskich i Spraw Konstytucyjnych.

⁽¹²⁹⁾ Federalny Sąd Administracyjny (Bundesverwaltungsgericht/Tribunal administratif fédéral/Tribunale amministrativo federale/Tribunal administrativ federal (BVGE), Szwajcaria), wyrok z dnia 18 lipca 2016 r., D-6806. Zob. także EASO, *Evidence and credibility assessment in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis [Ocena dowodów i wiarygodności w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa]*, 2018, rozdział 6.3 dotyczący ujawniania informacji, s. 174.

potrzeby ujawnią się dopiero na późniejszym etapie, państwa członkowskie muszą zapewnić zaspokojenie tych szczególnych potrzeb w zakresie przyjmowania.

Jeżeli stwierdzono, że wnioskodawca ma szczególne potrzeby w zakresie przyjmowania, państwa członkowskie muszą dopilnować, aby otrzymywana przez niego pomoc uwzględniała jego szczególne potrzeby w zakresie przyjmowania w trakcie całego postępowania w sprawie azylu ⁽¹³⁰⁾. Muszą one również zapewnić odpowiednie monitorowanie jego sytuacji (art. 22 ust. 1 akapit trzeci RCD (wersja przekształcona)). Dalsze informacje na temat obowiązków państw członkowskich wynikających z RCD (wersja przekształcona) można znaleźć w części 4.

Art. 22 ust. 4 RCD (wersja przekształcona) stanowi, że ocena przeprowadzana zgodnie z art. 22 ust. 1 RCD (wersja przekształcona) „pozostaje bez uszczerbku dla oceny potrzeby uzyskania ochrony międzynarodowej” zgodnie z QD (wersja przekształcona).

3.2. Identyfikacja i ocena wnioskodawców potrzebujących szczególnych gwarancji proceduralnych (APD (wersja przekształcona))

W art. 2 lit. d) APD (wersja przekształcona) „wnioskodawcę potrzebującego szczególnych gwarancji proceduralnych” definiuje się jako „wnioskodawcę, którego możliwość korzystania z praw i wywiązywania się z obowiązków przewidzianych w niniejszej dyrektywie jest ograniczona ze względu na sytuację tej osoby”. W motywie 29 wyjaśniono:

Motyw 29 APD (wersja przekształcona)

Niektórzy wnioskodawcy mogą potrzebować szczególnych gwarancji proceduralnych, między innymi ze względu na swój wiek, płeć, orientację seksualną, tożsamość płciową, niepełnosprawność, poważne choroby, zaburzenia umysłowe lub skutki tortur, zgwałcenia lub innych poważnych form przemocy psychicznej, fizycznej lub seksualnej. Państwa członkowskie powinny starać się zidentyfikować wnioskodawców potrzebujących szczególnych gwarancji proceduralnych, zanim zostanie podjęta decyzja w pierwszej instancji. Wnioskodawcom tym należy zapewnić odpowiednie wsparcie, w tym dać wystarczająco dużo czasu, w celu stworzenia warunków niezbędnych do zapewnienia im skutecznego dostępu do procedur oraz do przedstawienia elementów potrzebnych do uzasadnienia ich wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej.

Czynniki lub okoliczności wymienione w motywie 29 nie są wyczerpujące. W związku z tym państwa członkowskie mogą być zobowiązane do uwzględnienia innych indywidualnych okoliczności, które mogą ograniczać zdolność wnioskodawcy do korzystania z praw i wypełniania obowiązków przewidzianych w APD (wersja przekształcona). Ponadto należy zauważyć, że wnioskodawcę mogą ograniczać liczne lub zmieniające się okoliczności indywidualne.

⁽¹³⁰⁾ TSUE, 2012, *Cimade*, *op.cit.* (przypis 123 powyżej), pkt 56; TSUE, wyrok z dnia 27 lutego 2014 r., *Federaal agentschap voor de opvang van asielzoekers przeciwko Saciri i inni*, C-79/13, EU:C:2014:103, pkt 33.

Małoletni i małoletni bez opieki są wnioskodawcami wymagającymi szczególnych gwarancji proceduralnych ze względu na swój wiek. Zgodnie z art. 2 lit. l) APD (wersja przekształcona) „małoletni” „oznacza obywatela państwa trzeciego albo bezpaństwowca, który nie ukończył 18 lat”. Zgodnie z art. 2 lit. m) APD (wersja przekształcona) „małoletni bez opieki” oznacza małoletniego bez opieki zgodnie z definicją zawartą w art. 2 lit. l) QD (wersja przekształcona), który stanowi:

Art. 2 lit. l) QD (wersja przekształcona)

Definicje

„małoletni bez opieki” oznacza małoletniego, który przybywa na terytorium państw członkowskich bez opieki osoby dorosłej, odpowiedzialnej za niego zgodnie z prawem lub z praktyką danego państwa członkowskiego, dopóki nie zostanie on skutecznie objęty opieką takiej osoby; pojęcie to obejmuje również małoletniego, który zostaje pozostawiony bez opieki po przybyciu na terytorium państw członkowskich;

W sprawie A i S, która dotyczyła definicji małoletniego bez opieki na podstawie odpowiedniego artykułu dyrektywy o łączeniu rodzin, TSUE orzekł, że art. 2 lit. f) tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że jako:

„osobę nieletnią [małoletnią]” w rozumieniu tego przepisu należy zakwalifikować obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca, który nie ukończył 18 lat w dniu wjazdu na terytorium państwa członkowskiego i w dniu złożenia przez niego wniosku o udzielenie azylu w tym państwie, lecz który w toku procedury azylowej osiągnął pełnoletność [...] ⁽¹³¹⁾.

Należy zauważyć, że wnioskodawca w podeszłym wieku może również potrzebować szczególnych gwarancji proceduralnych ze względu na swój wiek ⁽¹³²⁾.

W APD (wersja przekształcona) nie zdefiniowano innych kategorii wnioskodawców, którzy mogą potrzebować szczególnych gwarancji proceduralnych. Wskazówki można jednak znaleźć w różnych wiarygodnych źródłach definiujących różne rodzaje szczególnych potrzeb. Na przykład zasady z Yogyakarty z 2007 r. zawierają definicje orientacji seksualnej i tożsamości płciowej ⁽¹³³⁾. Orientacja seksualna „to zdolność każdej osoby do rozwinięcia głębokiego uczuciowego, emocjonalnego i seksualnego pociągu oraz intymnych i seksualnych związków z osobami innej płci lub tej samej płci lub różnych płci”. Tożsamość płciowa to głęboko odczuwane wewnętrzne i indywidualne doświadczenie płci społeczno-kulturowej, która może lub nie odpowiadać płci określonej przy urodzeniu, włączając w to osobiste odczucie własnej cielesności (które może prowadzić do modyfikacji wyglądu zewnętrznego lub biologicznych funkcji metodami medycznymi, chirurgicznymi lub innymi) i inne formy wyrażania własnej płciowości przez ubiór, mowę czy sposób zachowania ⁽¹³⁴⁾.

⁽¹³¹⁾ TSUE, 2018, A i S, *op.cit.* (przypis 33 powyżej), pkt 64.

⁽¹³²⁾ Zob. niewiążące zasady ONZ dotyczące osób starszych, przyjęte rezolucją Zgromadzenia Ogólnego nr 46/91 z dnia 16 grudnia 1991 r.

⁽¹³³⁾ Zasady z Yogyakarty, 2007, *op.cit.* (przypis 71 powyżej), s. 6. Zasady z Yogyakarty opracowała grupa międzynarodowych ekspertów w dziedzinie praw człowieka w 2007 r.

⁽¹³⁴⁾ *Ibidem*, s. 6.

W 2017 r. przyjęto zasady z Yogyakarty plus 10. Dokument ten stanowi uzupełnienie – a nie zastąpienie – 29 pierwotnych zasad z Yogyakarty. W dokumencie tym określono dodatkowe zasady i obowiązki państw w zakresie stosowania międzynarodowego prawa praw człowieka w odniesieniu do orientacji seksualnej i tożsamości płciowej oraz uznano odrębne i wzajemnie przenikające się podstawy ekspresji płciowej i cech płciowych. W preambule zdefiniowano „ekspresję płci” jako „prezentowanie przez każdą osobę swojej płci poprzez wygląd fizyczny – w tym ubiór, fryzury, akcesoria, kosmetyki – oraz manieryzmy, mowę, wzorce zachowań, imiona i nazwiska oraz odniesienia osobiste” i zauważono, że „ekspresja płci może, ale nie musi być zgodna z tożsamością płciową danej osoby”. „Cechy płciowe” definiuje się jako „cechy fizyczne każdej osoby związane z płcią, w tym genitalia oraz inne cechy anatomii płciowej i reprodukcyjnej, chromosomy, hormony oraz drugorzędne cechy fizyczne pojawiające się w okresie dojrzewania” ⁽¹³⁵⁾.

Jeśli chodzi o niepełnosprawność, w CRPD zdefiniowano osoby z niepełnosprawnością jako „osoby mające długotrwale naruszoną sprawnością fizyczną, umysłową, intelektualną lub w zakresie zmysłów, co może, w oddziaływaniu z różnymi barierami, utrudniać im pełny i skuteczny udział w życiu społecznym, na zasadzie równości z innymi osobami” ⁽¹³⁶⁾.

W art. 24 APD (wersja przekształcona) określono m.in. ramy prawne identyfikacji i oceny wnioskodawców potrzebujących szczególnych gwarancji proceduralnych.

Art. 24 ust. 1 APD (wersja przekształcona) **Wnioskodawcy potrzebujący szczególnych gwarancji proceduralnych**

Państwa członkowskie oceniają, w rozsądnym terminie po złożeniu wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, czy wnioskodawca jest wnioskodawcą potrzebującym szczególnych gwarancji proceduralnych.

Zgodnie z tym artykułem państwa członkowskie muszą ocenić wszystkich wnioskodawców, aby ustalić, czy „potrzebują oni szczególnych gwarancji proceduralnych”. W przypadku uznania, że wnioskodawca ma takie potrzeby, należy ocenić ich charakter, aby spełnić wymóg art. 24 ust. 3 APD (wersja przekształcona) dotyczący zapewnienia odpowiedniego wsparcia ⁽¹³⁷⁾. W związku z tym państwa członkowskie są zobowiązane do przeprowadzania indywidualnej oceny potrzeby szczególnych gwarancji proceduralnych.

Jak wspomniano w rozdziale 3.1, zgodnie z art. 2 lit. b) APD (wersja przekształcona), w którym określono definicję wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, „wystąpienie” z wnioskiem ma miejsce, gdy tylko osoba, którą można uznać za osobę ubiegającą się o status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, złoży wniosek lub wyrazi chęć ubiegania się o ochronę ze strony państwa członkowskiego. Wystąpienie z wnioskiem ma zatem miejsce przed jego zarejestrowaniem i złożeniem zgodnie z art. 6 APD (wersja przekształcona) ⁽¹³⁸⁾. W związku z tym punktem odniesienia, od którego należy oceniać „rozsądny termin”, jest moment wystąpienia z wnioskiem, a nie moment jego rejestracji lub wniesienia. W motywie 27 APD (wersja przekształcona) wyraźnie zaznaczono, że:

⁽¹³⁵⁾ Zasady z Yogyakarty plus 10, 2017, *op.cit.* (przypis 71 powyżej), s. 6.

⁽¹³⁶⁾ Art. 1 CRPD. Jak zauważono w rozdziale 2.1 powyżej, w lit. e) preambuły uznano, że niepełnosprawność jest pojęciem ewoluującym.

⁽¹³⁷⁾ Pełny cytat znajduje się w dalszej części tego rozdziału.

⁽¹³⁸⁾ Więcej informacji na temat występowania z wnioskami oraz rejestrowania i wnoszenia wniosków można znaleźć w publikacji EASO, *Procedury azylowe i zasada non-refoulement – analiza sądowa*, 2018, rozdział 2.3.

Motyw 27 APD (wersja przekształcona)

Ze względu na to, że obywatele państw trzecich lub bezpaństwowcy, którzy wyrazili chęć wystąpienia o udzielenie ochrony międzynarodowej, są wnioskodawcami ubiegającymi się o ochronę międzynarodową, powinni oni wywiązywać się z obowiązków **i korzystać z praw zgodnie z [APD (wersja przekształcona) i RCD (wersja przekształcona)]**. W tym celu państwa członkowskie powinny jak najszybciej zarejestrować fakt, że osoby te są wnioskodawcami ubiegającymi się o ochronę międzynarodową [wyróżnienie dodane].

Na znaczenie sformułowania „w rozsądnym terminie” powinien mieć wpływ cel określony w motywie 29 APD (wersja przekształcona), którym jest zapewnienie, aby wnioskodawcy potrzebujący szczególnych gwarancji proceduralnych otrzymali „odpowiednie wsparcie [...] w celu stworzenia warunków niezbędnych do zapewnienia im skutecznego dostępu do procedur oraz do przedstawienia elementów potrzebnych do uzasadnienia ich wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej”.

Art. 24 ust. 2 APD (wersja przekształcona) pozostawia państwom członkowskim dużą swobodę w zakresie metod oceny, która „może zostać włączona do istniejących procedur krajowych lub do oceny, o której mowa w art. 22 [RCD (wersja przekształcona)], i nie musi mieć formy procedury administracyjnej”. W związku z tym ocena, czy wnioskodawca potrzebuje szczególnych gwarancji proceduralnych, może, ale nie musi być połączona z oceną, czy wnioskodawca ma szczególne potrzeby w zakresie przyjmowania.

W APD (wersja przekształcona) nie określono metod oceny, czy wnioskodawca potrzebuje szczególnych gwarancji proceduralnych, czy też nie. Jednak podobnie jak w przypadku RCD (wersja przekształcona) stosowane metody muszą być zgodne z jej postanowieniami. Jak wynika również z motywu 60, muszą one respektować prawa podstawowe gwarantowane przez kartę UE, takie jak prawo do poszanowania godności ludzkiej (art. 1) oraz prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego (art. 7) ⁽¹³⁹⁾. Stosując APD (wersja przekształcona), „[państwa członkowskie] powinny w pierwszym rzędzie dążyć do najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka zgodnie z [kartą UE] oraz konwencją Narodów Zjednoczonych o prawach dziecka z 1989 r.” ⁽¹⁴⁰⁾. Ponadto motyw 15 stanowi: „W odniesieniu do traktowania osób objętych zakresem stosowania niniejszej dyrektywy państwa członkowskie związane są zobowiązaniami wynikającymi z aktów prawa międzynarodowego, których są stronami”.

Zapewniając zgodność metod z obowiązkami państw członkowskich wynikającymi z APD (wersja przekształcona), karty UE i odpowiednich traktatów międzynarodowych, należy jednak wyraźnie zaznaczyć, że stosowane metody muszą umożliwiać identyfikację wnioskodawców objętych zakresem art. 2 lit. d) APD (wersja przekształcona). W związku z tym nie powinny one ograniczać się wyłącznie do identyfikacji wnioskodawców z oczywistymi lub widocznymi ograniczeniami wynikającymi z indywidualnych okoliczności. Państwa członkowskie są zobowiązane do opracowania odpowiednich metod identyfikacji wnioskodawców, których indywidualna sytuacja może nie być oczywista lub natychmiast

⁽¹³⁹⁾ Motyw 60: „Niniejsza dyrektywa nie narusza praw podstawowych i jest zgodna z zasadami uznanymi w Kartce. Niniejsza dyrektywa zmierza w szczególności do zapewnienia pełnego poszanowania godności ludzkiej i wspierania stosowania art. 1, 4, 18, 19, 21, 23, 24 i 47 Karty oraz musi zostać odpowiednio wdrożona”.

⁽¹⁴⁰⁾ APD (wersja przekształcona), motyw 33. Zob. też rozdział 2.4 powyżej; Komitet PD, *Komentarz ogólny nr 6, op.cit.* (przypis 84 powyżej), pkt 20, cytowany w tekście na końcu części 2.

widoczna, na przykład ofiar tortur i innych poważnych form przemocy, wnioskodawców LGBTI lub wnioskodawców o szczególnych potrzebach ze względu na stan zdrowia psychicznego ⁽¹⁴¹⁾.

Art. 24 ust. 3 APD (wersja przekształcona) stanowi:

Art. 24 ust. 3 APD (wersja przekształcona)

Państwa członkowskie zapewniają udzielenie wnioskodawcom, w przypadku gdy zidentyfikowano ich jako wnioskodawców potrzebujących szczególnych gwarancji proceduralnych, odpowiedniego wsparcia, aby umożliwić im korzystanie z praw i wywiązywanie się z obowiązków przewidzianych w niniejszej dyrektywie w trakcie całej procedury azylowej.

W częściach 7 i 8 niniejszej analizy sądowej przedstawiono dalsze informacje na temat obowiązków państw członkowskich wynikających z APD (wersja przekształcona).

W APD (wersja przekształcona) uznano również, że potrzeba szczególnych gwarancji proceduralnych dla wnioskodawcy może się ujawnić dopiero na późniejszym etapie. Art. 24 ust. 4 APD (wersja przekształcona) stanowi:

Art. 24 ust. 4 APD (wersja przekształcona)

Państwa członkowskie zapewniają, bez konieczności ponownego wszczynania procedury, zaspokojenie szczególnych potrzeb proceduralnych zgodnie z niniejszą dyrektywą, w przypadku gdy takie potrzeby ujawnią się na późniejszym etapie procedury.

Zgodnie z art. 24 ust. 4 APD (wersja przekształcona) niektóre państwa członkowskie ustanowiły takie przepisy w swoim ustawodawstwie krajowym ⁽¹⁴²⁾. W przepisie tym uznaje się, że z wielu powodów – w tym z powodu traumy, wstydu, braku samoświadomości, zaufania lub strachu – niektórzy wnioskodawcy mogą mieć trudności z ujawnieniem faktów lub doświadczeń, które wskazywałyby na potrzebę zapewnienia im szczególnych gwarancji proceduralnych ⁽¹⁴³⁾. Może to dotyczyć m.in. osób LGBTI, które początkowo mogą niechętnie ujawniać bardzo osobiste sprawy, oraz osób, które doświadczyły tortur, zgwałcenia lub innych form przemocy psychicznej, fizycznej lub seksualnej, które mogą przeżywać traumę. TSUE przyznał, że wnioskodawca nie ma obowiązku ujawniania swojej orientacji seksualnej na samym początku ⁽¹⁴⁴⁾.

⁽¹⁴¹⁾ Uwagi dotyczące wskaźników tortur lub innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania – zob. rozdział 7.5.4, a dotyczące orientacji seksualnej i tożsamości płciowej – zob. rozdział 7.5.5.

⁽¹⁴²⁾ Jako przykład ustawodawstwa państwa członkowskiego zob. Malta, *Reception of Asylum Seekers Regulations* [Przepisy dotyczące przyjmowania osób ubiegających się o azyl], 2005, *op.cit.* (przypis 120 powyżej). Przepis 14 pkt 2 stanowi: „Jeżeli na późniejszym etapie okaże się, że wnioskodawca ma szczególne potrzeby, od tego momentu – na podstawie ponownej oceny sprawy – udzielane są pomoc i wsparcie”. Zob. także Francja, *CESEDA, op.cit.* (przypis 120 powyżej), art. L744-6, wymagający uwzględnienia szczególnych potrzeb także wtedy, gdy ujawnią się one na późniejszym etapie postępowania w sprawie azylu.

⁽¹⁴³⁾ Zob. EASO, *Evidence and credibility assessment in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis [Ocena dowodów i wiarygodności w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa]*, 2018, rozdział 6.3 dotyczący ujawniania informacji, s. 174.

⁽¹⁴⁴⁾ TSUE (WI), 2014, A, B i C, *op.cit.* (przypis 31 powyżej), pkt 69.

Jeżeli wnioskodawca na późniejszym etapie postępowania ujawni fakty lub doświadczenia, które mogą wskazywać na potrzebę zapewnienia szczególnych gwarancji proceduralnych, zgodnie z art. 24 ust. 4 APD (wersja przekształcona) państwa członkowskie muszą dopilnować, aby potrzeby takich gwarancji zostały zaspokojone. W zależności od okoliczności może – choć nie musi – wymagać to ponownego wszczęcia procedury.

Potrzeba zapewnienia wnioskodawcy szczególnych gwarancji proceduralnych może ujawnić się dopiero po wniesieniu odwołania do sądu lub trybunału. Więcej informacji na temat szczególnych gwarancji proceduralnych w postępowaniach przed sądami i trybunałami można znaleźć w części 8.

3.3. Wskaźniki dotyczące wnioskodawców o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania lub wymagających szczególnych gwarancji proceduralnych

W kilku źródłach określono wskaźniki pozwalające zidentyfikować wnioskodawców o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania lub potrzebujących szczególnych gwarancji proceduralnych. Motyw 31 APD (wersja przekształcona) stanowi:

Motyw 31 APD (wersja przekształcona)

Krajowe środki dotyczące identyfikowania oraz dokumentowania symptomów i oznak tortur oraz innych poważnych aktów przemocy fizycznej lub psychicznej, w tym aktów przemocy seksualnej, w procedurach objętych zakresem niniejszej dyrektywy mogą opierać się między innymi na Podręczniku skutecznego dochodzenia i dokumentacji w sprawach dotyczących stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (protokół istambulski).

Należy zauważyć, że podręcznik, o którym mowa powyżej ⁽¹⁴⁵⁾, został opracowany przede wszystkim w kontekście dochodzeń w sprawie tortur ⁽¹⁴⁶⁾.

Zarówno EASO, jak i UNHCR ⁽¹⁴⁷⁾ opracowały wskaźniki, które mają być wykorzystywane jako narzędzia przesiewowe. Szereg wskaźników określono w internetowym narzędziu EASO służącym do identyfikacji osób o szczególnych potrzebach (zwanym też narzędziem IPSN) ⁽¹⁴⁸⁾. Przykłady niektórych z tych wskaźników przedstawiono w tabeli 11, natomiast ich bardziej obszerny wykaz można znaleźć w narzędziu internetowym.

⁽¹⁴⁵⁾ Protokół stambulski – Podręcznik skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, *op.cit.* (przypis 68 powyżej). Jak zauważa EASO, protokół stambulski jest „bardzo istotny, choć nie jest prawnie wiążący dla państw członkowskich”; EASO, *Evidence and credibility assessment in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis [Ocena dowodów i wiarygodności w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa]*, 2018, s. 99–101.

⁽¹⁴⁶⁾ Uwagi na temat wskaźników dotyczących tortur lub innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania – zob. rozdział 7.5.4.

⁽¹⁴⁷⁾ UNHCR i Międzynarodowa Koalicja na rzecz Zatrzymań (IDC), *Vulnerability Screening Tool – Identifying and addressing vulnerability: a tool for asylum and migration systems [Narzędzie do badania szczególnych potrzeb – określanie i rozwiązywanie problemu podatności na zagrożenia: narzędzie dla systemów azylowych i migracyjnych]*, 2016.

⁽¹⁴⁸⁾ Narzędzie EASO służące do identyfikacji osób o szczególnych potrzebach, 2016.

Tabela 11: Przykłady wskaźników dotyczących wnioskodawców, którzy mogą potrzebować szczególnych gwarancji proceduralnych lub mają szczególne potrzeby w zakresie przyjmowania

Wskaźnik	Uwagi
Wiek	Kwestia ta ma znaczenie w sytuacji, gdy osoba twierdzi, że ma mniej niż 18 lat (nieletni) albo jest w podeszłym wieku
Płeć	Płeć oznacza płeć męską, żeńską lub interseksualną
Orientacja seksualna i tożsamość płciowa	Osoby LGBTI lub osoby mające trudności w związku ze swoją tożsamością płciową
Pozycja osoby w rodzinie	Na przykład: małoletni pod opieką, małoletni bez opieki, rodzic samotnie wychowujący jedno lub więcej dzieci w wieku poniżej 18 lat, dorosłe dziecko pozostające na utrzymaniu lub wdowa (wdowiec)
Wskaźniki fizyczne	Oto kilka przykładów: <ul style="list-style-type: none"> • widoczne obrażenia • widoczne objawy choroby i schorzenia • tatuaże lub inne oznaczenia wskazujące na bycie „własnością” przestępców • niepełnosprawność ograniczająca sprawność kończyn itd. • upośledzenie wzroku, słuchu lub mowy • niepełnosprawność intelektualna
Wskaźniki psychospołeczne	Obejmują one zdiagnozowane zaburzenia, zachowanie, postawę i postrzeganie siebie. Oto kilka przykładów: <ul style="list-style-type: none"> • zdiagnozowane zaburzenia: <ul style="list-style-type: none"> – zespół stresu pourazowego (PTSD) – ostra reakcja na stres – depresja – psychoza – zaburzenia lękowe – inne zdiagnozowane zaburzenia psychiczne • zachowanie/postawa: <ul style="list-style-type: none"> – splątanie – dezorientacja – unikanie bodźców związanych z traumą – fobia – huśtawki nastroju (nagłe lub diametralne zmiany nastroju) • postrzeganie siebie: <ul style="list-style-type: none"> – zmiana osobowości – poczucie winy – uczucie wstydu – poczucie beznadziei – poczucie bezwartościowości – nietypowe lub przesadne przekonania o swoich możliwościach – zaburzony obraz siebie
Wskaźniki środowiskowe	Obejmują one informacje o państwie pochodzenia (np. czy wnioskodawca pochodzi z państwa, w którym znane są przypadki tortur?) oraz o traktowaniu przez innych (np. doświadczenie przemocy)

Jak wspomniano powyżej, lista ta jest jedynie przykładem niektórych wskaźników. Nie jest ona wyczerpująca i zawsze konieczna będzie indywidualna ocena.

3.4. Dowody i ocena szczególnych potrzeb w zakresie przyjmowania lub wymagających szczególnych gwarancji proceduralnych

Inne stosowne publikacje EASO

- EASO, *Evidence and credibility assessment in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis [Ocena dowodów i wiarygodności w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa]*, 2018.

W tym rozdziale omówiono dowody, dzięki którym można zweryfikować, poprzeć lub obalić twierdzenie, że wnioskodawca ma szczególne potrzeby w zakresie przyjmowania lub potrzebuje szczególnych gwarancji proceduralnych, jak również sposoby ich oceny.

Tabela 12: Przykłady dowodów przydatnych do oceny szczególnych potrzeb proceduralnych lub związanych z przyjmowaniem

Przykłady dowodów	Przykłady związku z domniemanymi szczególnymi potrzebami zgodnie z art. 21 RCD (wersja przekształcona) i motywem 29 APD (wersja przekształcona)
Dowody ustne <ul style="list-style-type: none"> • oświadczenia wnioskodawcy, członka rodziny, świadków lub ekspertów 	Oświadczenie wnioskodawcy można wykorzystać do wykazania, że jest on niepełnoletni, doświadczył przemocy w przeszłości lub ma niepełnosprawność.
Dokumenty <ul style="list-style-type: none"> • dowód osobisty/paszport • akt urodzenia • orzeczenia lekarskie • sprawozdania dotyczące oceny wieku • sprawozdania dotyczące państwa pochodzenia 	<p>Akt urodzenia lub inne dokumenty można wykorzystać do potwierdzenia wieku wnioskodawcy, zarówno małoletniego, jak i osoby starszej.</p> <p>Orzeczenia lekarskie można wykorzystać do potwierdzenia, że wnioskodawca cierpi na poważną chorobę, jest niepełnosprawny albo był ofiarą tortur.</p> <p>Sprawozdanie dotyczące państwa pochodzenia może wskazywać na przykład, że osoby o określonych profilach mogły być poddawane torturom lub innym poważnym formom przemocy.</p>
Dowody wizualne <ul style="list-style-type: none"> • fotografie • nagrania wideo 	Fotografie mogą uzasadnić twierdzenie, że dana osoba była ofiarą przemocy lub doświadczyła tortur.
Dowody materialne <ul style="list-style-type: none"> • blizny na ciele 	Blizny na ciele mogą uzasadniać twierdzenie, że wnioskodawca doświadczył w przeszłości tortur lub przemocy.

Jak orzekł TSUE, wszelkie dowody muszą być gromadzone w sposób nienaruszający „innych stosownych przepisów prawa Unii, zwłaszcza praw podstawowych zagwarantowanych w karcie, takich jak prawo do poszanowania godności człowieka, zapisane w art. 1 karty, oraz prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, zagwarantowane w jej art. 7”⁽¹⁴⁹⁾.

Poszanowanie tych praw podstawowych zabrania na przykład dokonywania aktów seksualnych lub przedstawiania nagrań wideo z aktami intymnymi w celu uzasadnienia

⁽¹⁴⁹⁾ TSUE, wyrok z dnia 25 stycznia 2018 r., F przeciwko Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, C-473/16, EU:C:2018:36, pkt 35.

wniosku opartego na orientacji seksualnej⁽¹⁵⁰⁾. TSUE stwierdził, że „zezwolenie lub wyrażenie zgody na tego rodzaju dowody miałyby skutek zachęcający w odniesieniu do innych osób ubiegających się o azyl i *de facto* sprowadzałoby się do nałożenia na nie obowiązku przedstawienia takich dowodów”⁽¹⁵¹⁾. Zasadę tę stosuje się również odpowiednio do dowodów zgromadzonych na potrzeby oceny szczególnych potrzeb w zakresie przyjmowania oraz potrzeby zapewnienia szczególnych gwarancji proceduralnych⁽¹⁵²⁾.

W kolejnych rozdziałach przeanalizowano, po pierwsze, dokumentację medyczną, a po drugie, ocenę wieku i zasadę rozstrzygnięcia wątpliwości na korzyść wnioskodawcy.

3.4.1. Dokumentacja medyczna

Inne stosowne publikacje EASO

- EASO, *Evidence and credibility assessment in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis [Ocena dowodów i wiarygodności w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa]*, 2018, rozdział 4.7.2 „Dokumentacja medyczna oraz eksperci medyczni” dotyczący standardów oceny dokumentacji medycznej.

Dokumentacja medyczna może odegrać ważną rolę w identyfikacji wnioskodawców o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania lub potrzebujących szczególnych gwarancji proceduralnych. Na przykład orzeczenie lekarskie może zawierać opinię eksperta na temat tego, czy wnioskodawca cierpi na określoną chorobę, zaburzenie psychiczne lub niepełnosprawność. Dokumentacja medyczna sporządzona w trakcie rozpatrywania wniosku, zgodnie z art. 10 ust. 3 lit. d) APD (wersja przekształcona), w celu potwierdzenia twierdzenia o stosowaniu tortur lub złego traktowania w przeszłości może również wskazywać na potrzebę zapewnienia wnioskodawcy szczególnych potrzeb w zakresie przyjmowania lub szczególnych gwarancji proceduralnych. Jeśli chodzi o ocenę wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, w art. 18 APD (wersja przekształcona) ustanowiono standardy dla wszelkich badań lekarskich dotyczących oznak, które mogłyby świadczyć o prześladowaniach lub poważnej krzywdzie doznanych w przeszłości. Art. 18 ust. 1 stanowi:

Art. 18 ust. 1 APD (wersja przekształcona)

W przypadku gdy organ rozstrzygający uzna to za mające znaczenie dla oceny wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej [...], państwa członkowskie organizują, z zastrzeżeniem zgody wnioskodawcy, badanie lekarskie wnioskodawcy pod kątem oznak, które mogłyby świadczyć o prześladowaniach lub poważnej krzywdzie doznanych w przeszłości. Ewentualnie państwa członkowskie mogą postanowić, że wnioskodawca sam organizuje takie badanie lekarskie⁽¹⁵³⁾.

⁽¹⁵⁰⁾ TSUE (WI), 2014, A, B i C, *op.cit.* (przypis 31 powyżej), pkt 65.

⁽¹⁵¹⁾ TSUE (WI), 2014, A, B i C, *op.cit.* (przypis 31 powyżej), pkt 66.

⁽¹⁵²⁾ Uwagi na temat wskaźników dotyczących tortur lub innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania – zob. rozdział 7.5.4.

⁽¹⁵³⁾ W tym względzie zob. np. czeska ustawa o azylu (ustawa nr 325/1999 Coll. o azylu z 11 listopada 1999 r., z późniejszymi zmianami do 2015 r.), art. 10 ust. 5, w którym na organ administracyjny (Ministerstwo Spraw Wewnętrznych) nakłada się obowiązek „poinformowania osoby ubiegającej się o udzielenie ochrony międzynarodowej o możliwości zorganizowania badania lekarskiego w celu stwierdzenia oznak prześladowania lub poważnej krzywdy”.

W sprawie F przeciwko Bevándorlási és Hivatal TSUE orzekł, że procedury uzyskiwania ekspertyzy dotyczącej deklarowanej przez wnioskodawcę orientacji seksualnej muszą być zgodne z prawami podstawowymi gwarantowanymi przez kartę ⁽¹⁵⁴⁾. To samo dotyczy odpowiednio oceny szczególnych potrzeb. TSUE orzekł, że sporządzenie i wykorzystanie opinii biegłego psychologa, której celem jest – na podstawie projekcyjnych testów osobowości – wskazanie orientacji seksualnej wnioskodawcy, „stanowi ingerencję w prawo do poszanowania życia prywatnego danej osoby” i jest niezgodne z art. 7 karty ⁽¹⁵⁵⁾.

Rzecznik generalna TSUE Sharpston w swojej opinii w sprawie A, B i C przeciwko Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie stwierdziła, że „nie istnieje żadna uznana medyczna metoda badania orientacji seksualnej danej osoby” ⁽¹⁵⁶⁾.

3.4.2. Ocena wieku

Inne stosowne publikacje EASO

- EASO, *Evidence and credibility assessment in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis [Ocena dowodów i wiarygodności w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa]*, 2018, rozdział 5.2.2 „Ocena wieku”.
- EASO, *Practical Guide on Age Assessment [Praktyczny przewodnik po ocenie wieku]*, wydanie drugie, 2018, s. 17.
- EASO, *Age Assessment Practice in Europe [Praktyka oceny wieku w Europie]*, 2013.

Ocena wieku to proces stosowany przez organy w celu oszacowania wieku chronologicznego lub przedziału wiekowego osoby w celu ustalenia, czy dana osoba jest dorosła, czy jest dzieckiem ⁽¹⁵⁷⁾. Procedurę oceny wieku należy stosować tylko wówczas, gdy państwo członkowskie ma wątpliwości co do (deklarowanego) wieku wnioskodawcy lub gdy jego wiek jest nieznan i należy zdecydować, czy wnioskodawca jest małoletni czy dorosły. Kwestia ta pojawia się zazwyczaj w przypadku małoletnich bez opieki i jest decyzją o dużym znaczeniu, ponieważ państwa członkowskie są zobowiązane do zapewnienia szczególnych gwarancji proceduralnych i szczególnych warunków przyjmowania małoletnich, a w szczególności małoletnich bez opieki.

W art. 25 APD (wersja przekształcona) dotyczącym gwarancji dla małoletnich bez opieki – a dokładniej w art. 25 ust. 5 – ustanowiono zasady korzystania z badań lekarskich w celu ustalenia wieku małoletnich bez opieki. Art. 25 ust. 5 musi być stosowany z pełnym poszanowaniem godności ludzkiej zgodnie z art. 1 karty UE, prawa do integralności osoby (art. 3 karty UE) i ochrony danych osobowych (art. 8 karty UE); a nadrzędnym celem musi być

⁽¹⁵⁴⁾ TSUE, 2018, F. przeciwko Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, *op.cit.* (przypis 149 powyżej), pkt 46.

⁽¹⁵⁵⁾ *Ibidem*, pkt 54.

⁽¹⁵⁶⁾ TSUE, Opinia rzecznik generalnej Sharpston z 2014 r., A, B i C, *op.cit.* (przypis 71 powyżej), pkt 60–61. Zob. także TSUE (WI), 2014, A, B i C, *op.cit.* (przypis 31 powyżej). Co ważne, sprawa ta dotyczyła QD z 2004 r. i APD z 2005 r., a pytania prejudycjalne koncentrowały się m.in. na metodach oceny oświadczeń i dowodów w postaci dokumentów w każdej z tych spraw. W tym względzie TSUE ograniczył się do pewnych kwestii, w tym do ustalenia, czy na podstawie odpowiednich dyrektyw UE dopuszczalne jest zadawanie przez organy pytań opartych na stereotypach dotyczących homoseksualistów oraz szczegółowe wypytywanie o praktyki seksualne wnioskodawcy. Zob. także UNHCR, *Guidelines on International Protection no 9: Claims to refugee status based on sexual orientation and/or gender identity within the context of Article 1A(2) of the 1951 [Wytyczne UNHCR w sprawie ochrony międzynarodowej nr 9: Wnioski o status uchodźcy na podstawie orientacji seksualnej lub tożsamości płciowej w kontekście art. 1 ust. A pkt 2 Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z 1951 r. lub Protokołu dotyczącego statusu uchodźców z 1967 r. do tej konwencji]*, 23 października 2012 r., UN Doc HCR/GIP/12/09, pkt 65.

⁽¹⁵⁷⁾ EASO, *Practical Guide on Age Assessment [Praktyczny przewodnik po ocenie wieku]*, wydanie drugie, 2018, s. 17.

najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka (art. 24 ust. 2 karty UE i art. 25 ust. 6 APD (wersja przekształcona)). Zgodnie z art. 52 ust. 1 karty UE zasada proporcjonalności ma zastosowanie do wszelkich ograniczeń w korzystaniu z praw i wolności uznanych w karcie UE ⁽¹⁵⁸⁾.

Art. 25 ust. 5 akapit pierwszy APD (wersja przekształcona)

Państwa członkowskie mogą przeprowadzać w ramach rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej badania lekarskie mające na celu ustalenie wieku małoletnich bez opieki w przypadku, gdy na podstawie ogólnych oświadczeń lub innych stosownych oznak państwa członkowskie mają wątpliwości co do wieku wnioskodawcy. Jednakże jeśli państwa członkowskie nadal mają takie wątpliwości po badaniach lekarskich, przyjmują, że wnioskodawca jest małoletni.

Zgodnie z art. 25 ust. 5 APD (wersja przekształcona) pierwszym krokiem w procesie określania wieku jest ocena ogólnych oświadczeń lub innych stosownych oznak, które obejmują dokumenty – takie jak paszporty, różnego rodzaju dokumenty tożsamości i akty urodzenia – oraz inne źródła dowodowe, takie jak oświadczenia innych członków rodziny obecnych w państwie członkowskim ⁽¹⁵⁹⁾. W związku z tym należy zauważyć, że zgodnie z komentarzem ogólnym nr 6 Komitetu PD procedury oceny wieku „powinny uwzględniać nie tylko wygląd fizyczny osoby, ale także jej dojrzałość psychiczną” ⁽¹⁶⁰⁾. Jedynym możliwym celem oględzin musi być wyodrębnienie oczywistych przypadków, w których co do wyniku (dorosły lub małoletni) nie ma najmniejszych wątpliwości ⁽¹⁶¹⁾. Stosując test, który odnosi się do wyglądu i zachowania wnioskodawcy, należy pamiętać o tym, „jak niewiarygodna jest ocena wieku na [takiej podstawie], a w konsekwencji, jak szeroki margines błędu jest wymagany” ⁽¹⁶²⁾.

Państwa członkowskie **mogą** stosować badania lekarskie w celu oszacowania wieku domniemanego małoletniego bez opieki tylko wtedy, gdy właściwy organ nadal ma wątpliwości co do małoletniości wnioskodawcy po uwzględnieniu wszelkich działań nieinwazyjnych fizycznie. Z prawa Unii nie wynika obowiązek prawny oceny wieku wnioskodawcy w drodze badania lekarskiego, ponieważ w art. 25 ust. 5 APD (wersja przekształcona) zezwala się jedynie na przeprowadzanie badań lekarskich („możliwość”), ale nie określa wymogu ich przeprowadzania ⁽¹⁶³⁾.

⁽¹⁵⁸⁾ Art. 52 ust. 1 karty UE: „Wszelkie ograniczenia w korzystaniu z praw i wolności uznanych w niniejszej Karcie muszą być przewidziane prawem i szanować istotę tych praw i wolności. Z zastrzeżeniem zasady proporcjonalności, ograniczenia mogą być wprowadzone wyłącznie wtedy, gdy są konieczne i rzeczywiście odpowiadają celom interesu ogólnego uznanym przez Unię lub potrzebom ochrony praw i wolności innych osób”.

⁽¹⁵⁹⁾ Zob. także Komitet PD, opinie przyjęte 31 maja 2019 r., A.L. przeciwko Hiszpanii, komunikat nr 16/2107, CRC/C/81/D/16/2017, pkt 12.10; oraz Komitet PD, opinie przyjęte 31 maja 2019 r., J.A.B. przeciwko Hiszpanii, komunikat nr 22/2017, CRC/C/81/D/22/2017, pkt 13.9 i 13.10.

⁽¹⁶⁰⁾ Komitet PD, Komentarz ogólny nr 6, *op.cit.* (przypis 84 powyżej), pkt 31 ppkt A. Zob. także UNHCR, *Guidelines on International Protection no 8: Child asylum claims under Articles 1(A)2 and 1(F) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol relating to the Status of Refugees* [Wytyczne UNHCR w sprawie ochrony międzynarodowej nr 8: Wnioski o status uchodźcy dla dzieci na podstawie art. 1 ust. A pkt 2 oraz art. 1 ust. F Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z 1951 r. lub Protokołu dotyczącego statusu uchodźców z 1967 r. do tej konwencji], 22 grudnia 2009 r., HCR/GIP/09/08, pkt 75: „Ocena wieku [...] musi być częścią kompleksowej oceny, która uwzględnia zarówno wygląd fizyczny, jak i dojrzałość psychiczną danej osoby”.

⁽¹⁶¹⁾ Wyższy Sąd Administracyjny Bawarii (Bayerischer Verwaltungsgerichtshof, Niemcy), wyrok z dnia 5 kwietnia 2017 r., nr 12 BV 17.185.

⁽¹⁶²⁾ Sąd Apelacyjny Anglii i Walii (England and Wales Court of Appeal, Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 23 maja 2019 r., BF (Eritrea) przeciwko Secretary of State for the Home Department, [2019] EWCA Civ 872, pkt 65.

⁽¹⁶³⁾ Zob. także: Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci (UNICEF), *Age Assessment: A technical note [Ocena wieku: nota techniczna]*, styczeń 2013 r.; UNHCR, *UNHCR observations on the use of age assessments in the identification of separated or unaccompanied children seeking asylum [Obserwacje UNHCR dotyczące wykorzystania oceny wieku w identyfikacji dzieci bez opieki ubiegających się o azyl]* w sprawie CIK-1938/2014, Litewski Sąd Najwyższy, 1 czerwca 2015 r.; UNHCR, *Submission by the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees in the case of M.S. v Slovakia and Ukraine (Appl. No 17189/11) before the European Court of Human Rights [Wniosek Biura Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców w sprawie M.S. przeciwko Słowacji i Ukrainie (wniosek. nr 17189/11) przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka]*, 1 czerwca 2016 r.

Trudność w ocenie wieku chronologicznego potęguje fakt, że ogólnie przyjmuje się, iż nie ma ani jednej metody, ani konkretnej kombinacji metod do naukowego określenia dokładnego wieku danej osoby ⁽¹⁶⁴⁾. Praktyka państw członkowskich różni się w zakresie dokumentacji i innych rodzajów dowodów, które są wykorzystywane do oceny wieku. Dla przykładu – prawo francuskie stanowi, że ocenę należy przeprowadzać z zastosowaniem podejścia multidyscyplinarnego ⁽¹⁶⁵⁾. Podobnie Włochy przyjęły w kwietniu 2017 r. ustawę nr 47/2017 o szczególnych przepisach dotyczących ochrony dzieci bez opieki. W tych ramach prawnych doprecyzowuje się, że co do zasady ocenę wieku muszą przeprowadzać odpowiednio wykwalifikowani specjaliści w odpowiednich warunkach, stosując podejście multidyscyplinarne, i – w razie potrzeby – w obecności mediatora kulturowego, przy użyciu możliwie najmniej inwazyjnych środków i z poszanowaniem domniemanego wieku, płci oraz nietykliwości fizycznej i psychicznej osoby ⁽¹⁶⁶⁾. Przykładem praktyki państwowej może być Sąd Okręgowy w Amsterdamie, który zezwolił na odwołanie od decyzji w sprawie oceny wieku na tej podstawie, że kontrola wieku nie została przeprowadzona przez biegłych w tej dziedzinie ⁽¹⁶⁷⁾.

Ze względu na to, że wiek nie jest obliczany w ten sam sposób lub nie przywiązuje się do niego tej samej wagi we wszystkich kulturach i krajach na całym świecie, należy zachować ostrożność przy wyciąganiu negatywnych wniosków na temat wiarygodności. Przed przeprowadzeniem procedury oceny wieku ważne jest, aby wyznaczyć przedstawiciela, który będzie doradzał osobie, która twierdzi, że jest dzieckiem ⁽¹⁶⁸⁾.

W przypadku przeprowadzania badań lekarskich zastosowanie mają normy określone w art. 25 ust. 5 akapit drugi i nast. APD (wersja przekształcona).

Art. 25 ust. 5 akapit drugi i kolejne APD (wersja przekształcona) Gwarancje dla małoletnich bez opieki

Wszelkie badania lekarskie przeprowadzane są z pełnym poszanowaniem godności jednostki, są jak najmniej inwazyjne i przeprowadzane przez wykwalifikowany personel medyczny, tak aby możliwe było uzyskanie jak najbardziej rzetelnego wyniku.

W przypadku przeprowadzania badań lekarskich państwa członkowskie zapewniają, aby:

a) małoletni bez opieki zostali poinformowani przed rozpatrzeniem ich wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej oraz w języku, który rozumieją, lub co do którego można zasadnie przyjąć, że zostanie przez nich zrozumiany, o możliwości ustalenia ich wieku w drodze badania lekarskiego. Obejmuje to informacje na temat sposobu przeprowadzenia badania i ewentualnych konsekwencji wyniku badania lekarskiego dla rozpatrzenia wniosku o ochronę międzynarodową, jak również konsekwencji odmowy przez małoletniego bez opieki poddania się badaniu lekarskiemu;

⁽¹⁶⁴⁾ EASO, *Age Assessment Practice in Europe [Praktyka oceny wieku w Europie]*, 2013, s. 24–44.

⁽¹⁶⁵⁾ Francja, Loi no 2016-297 du 14 mars 2016 relative à la protection de l'enfant; Francja, Décret no 2016-840 du 24 juin 2016 [...] relatif à l'accueil et aux conditions d'évaluation de la situation des mineurs privés temporairement ou définitivement de la protection de leur famille.

⁽¹⁶⁶⁾ Włochy, Disposizioni in materia di misure di protezione dei minori stranieri non accompagnati, 6 maja 2017 r. Komitet PD, 2019, A.L. przeciwko Hiszpanii, *op.cit.* (przypis 159 powyżej), pkt 12.4.

⁽¹⁶⁷⁾ Sąd Okręgowy w Amsterdamie, decyzja z dnia 13 lipca 2016 r., 16/13578.

⁽¹⁶⁸⁾ Zob. art. 25 ust. 1 i art. 25 ust. 5 lit. b) APD (wersja przekształcona), a także Komitet PD, opinie przyjęte 27 września 2018 r., N.B.F. przeciwko Hiszpanii, komunikat nr 11/2017, CRC/C/79/D/11/2017, pkt 12.8; Komitet PD, 2019, A.L. przeciwko Hiszpanii, *op.cit.* (przypis 159 powyżej), pkt 12.8; Komitet PD, 2019, J.A.B. przeciwko Hiszpanii, *op.cit.* (przypis 159 powyżej), pkt 13.7; oraz Komitet PD, opinie przyjęte 18 września 2019 r., R.K. przeciwko Hiszpanii, komunikat nr 27/2017, CRC/C/82/D/27/2017, pkt 9.8.

b) małoletni bez opieki lub ich przedstawiciele wyrazili zgodę na przeprowadzenie badania lekarskiego w celu ustalenia wieku danych małoletnich;

c) decyzja o odrzuceniu wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego przez małoletniego bez opieki, który odmówił poddania się badaniu lekarskiemu, nie była oparta wyłącznie na fakcie tej odmowy.

Odmowa przez małoletniego bez opieki poddania się badaniu lekarskiemu nie uniemożliwia organowi rozstrzygającemu podjęcia decyzji w sprawie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej.

Jeśli chodzi o rodzaje dokumentacji medycznej, którą można wykorzystać do oceny wieku, jedyną zasadą – wynikającą z zasady proporcjonalności – jaką można wywnioskować z APD (wersja przekształcona), jest to, że badanie powinno dawać w miarę możliwości wiarygodny wynik.

Pewne wskazówki można znaleźć w orzecznictwie krajowym. Na przykład francuska Rada Konstytucyjna rozważała, czy zdjęcia rentgenowskie służące do badania dojrzałości kości w procedurach oceny wieku są zgodne z Konstytucją Francji. Rada podtrzymała legalność takich testów do oceny wieku pomimo ich przybliżonego charakteru (zauważając, że tego typu testy mogą zawierać znaczny margines błędu), ale również orzekła, że decyzji dotyczących ocen wieku nie można opierać wyłącznie na tych testach ⁽¹⁶⁹⁾. Wyższy Sąd Administracyjny w Hamburgu orzekł, że wykorzystanie zdjęć rentgenowskich jest zgodne z zasadą proporcjonalności, jeżeli żadna inna metoda nie doprowadziła do wiarygodnych wniosków ⁽¹⁷⁰⁾. Wykorzystywanie rentgenowskich zdjęć stomatologicznych było przedmiotem postępowania przed sądami i trybunałami w Zjednoczonym Królestwie ⁽¹⁷¹⁾. Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa zauważył, że zużycie zębów nie jest wyznacznikiem wieku chronologicznego w przypadku braku danych dla populacji o podobnej diecie i nawykach żucia jak u osoby badanej. Choć ocena uzębienia jest mało wiarygodnym wskaźnikiem dla wnioskodawców płci męskiej w wieku kilkunastu lat, analiza dojrzałości uzębienia może pomóc w procesie oceny wieku chronologicznego. Decydenci powinni jednak uważać, aby nie dać się zwieść nadmiernej wartości dowodów statystycznych, kwestionować założenia leżące u podstaw obliczeń statystycznych i pamiętać o ryzyku błędu ⁽¹⁷²⁾.

W sprawie N.B.F. przeciwko Hiszpanii Komitet Praw Dziecka krytycznie odniósł się do wykorzystania zdjęć rentgenowskich opartych na atlasie Greulich'a i Pyle'a ⁽¹⁷³⁾ do określenia wieku małoletniego. Ustalono:

⁽¹⁶⁹⁾ Rada Konstytucyjna (Conseil constitutionnel, Francja), decyzja z dnia 21 marca 2019 r., Décision no 2018-768 QPC du 21 mars 2019. Zob. także wcześniejszy wyrok, Sąd Kasacyjny, Pierwsza Izba Cywilna (Cour de cassation, première chambre civile, Francja), wyrok nr 18-19.442 z dnia 3 października 2018 r., w którym podkreślono, że takie badania mają margines błędu i wynik badania nie powinien przeważać przy określaniu wieku. Zob. także Apelacyjny Sąd Migracyjny (Szwecja), wyrok z dnia 11 lutego 2014 r., MIG 2014:1, w którym stwierdzono, że ocena wieku jest tylko jednym z rodzajów dowodów i że należy dokonać oceny łącznej.

⁽¹⁷⁰⁾ Wyższy Sąd Administracyjny w Hamburgu (Hamburgisches Oberverwaltungsgericht, Niemcy), wyrok z dnia 9 lutego 2011 r., nr 4 Bs 9/11.

⁽¹⁷¹⁾ Zob. np. trzy następujące wyroki Sądu Wyższej Instancji, Wydział ds. Imigracji i Azylu (Zjednoczone Królestwo): wyrok z dnia 14 września 2017 r., R (AS (przez swojego kuratora procesowego Francesco Jeffa)) przeciwko Kent County Council (ocena wieku; dowód z badań stomatologicznych), [2017] UKUT 446; wyrok z dnia 29 czerwca 2017 r., R (FA) przeciwko Ealing London Borough Council, JR/12123/2016; wyrok z dnia 11 listopada 2016 r., R (ZM i SK) przeciwko Croydon London Borough Council (ocena wieku z badań stomatologicznych), [2016] UKUT 559 (IAC).

⁽¹⁷²⁾ Wyższy Trybunał (Zjednoczone Królestwo), 2016, R (ZM i SK) przeciwko Croydon London Borough Council, *op.cit.* (przypis 171 powyżej). Zob. także Wyższy Trybunał (Zjednoczone Królestwo), 2017, R (AS) przeciwko Kent County Council (ocena wieku, dowody z badań stomatologicznych), *op.cit.* (przypis 171 powyżej), w którym uznano, że przydatność badania stomatologicznego do oceny wieku jest wysoce dyskusyjna.

⁽¹⁷³⁾ Greulich, W.W. i Pyle, S.I., *Radiographic atlas of skeletal development of the hand and wrist* [Radiograficzny atlas rozwoju układu kostnego dłoni i nadgarstka], wydanie drugie, Stanford University Press, Stanford, 1959.

w aktach sprawy znajduje się wiele informacji wskazujących na to, że metoda ta jest mało precyzyjna i obciążona dużym marginesem błędów, a zatem nie nadaje się do stosowania jako jedyna metoda określania wieku chronologicznego młodej osoby, która podaje się za małoletniego⁽¹⁷⁴⁾.

Na prośbę norweskiego Urzędu Imigracyjnego grupa badawcza zajmująca się oceną wieku w Zakładzie Medycyny Sądowej Szpitala Uniwersyteckiego w Oslo opracowała narzędzie o nazwie BioAlder. Mimo że działanie tego narzędzia nadal opiera się na zdjęciach rentgenowskich dłoni i zębów, zaktualizowano w nim pracę Greulich i Pyle, stosując model matematyczny do określania możliwego zakresu wieku chronologicznego na podstawie zestawienia badań naukowych⁽¹⁷⁵⁾. Narzędzia BioAlder nie można jednak stosować jako jedynej metody określania wieku chronologicznego wnioskodawcy podającego się za małoletniego.

Art. 25 ust. 5 akapit pierwszy APD (wersja przekształcona) stanowi, że jeśli „państwa członkowskie nadal mają takie wątpliwości po badaniach lekarskich, przyjmują, że wnioskodawca jest małoletni”.

Istnieje orzecznictwo krajowe dotyczące stosowania zasady rozstrzygnięcia wątpliwości na korzyść wnioskodawcy⁽¹⁷⁶⁾, ale nie ma jasnych wytycznych dotyczących standardów dowodowych⁽¹⁷⁷⁾. Niemniej jednak w przypadku osób podających się za małoletnich bez opieki należy jak najszerzej stosować zasadę rozstrzygnięcia wątpliwości na korzyść wnioskodawcy, ponieważ prawdopodobieństwo posiadania przez nich przy sobie dowodów w postaci dokumentów jest mniejsze⁽¹⁷⁸⁾.

W wytycznych UNHCR w sprawie ochrony międzynarodowej w odniesieniu do wniosków o nadanie statusu uchodźcy składanych przez dzieci również wspomina się o kluczowym znaczeniu zasady „rozstrzygnięcia wątpliwości na korzyść wnioskodawcy” w procedurach oceny wieku, stwierdzając, że margines oceny właściwy dla tych procedur „należy stosować w taki sposób, aby w razie wątpliwości dana osoba była uznawana za dziecko”⁽¹⁷⁹⁾.

Należy zwrócić uwagę, że art. 13 ust. 2 dyrektywy z 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar (dyrektywa w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi) stanowi, że:

⁽¹⁷⁴⁾ Komitet PD, 2018, N.B.F. przeciwko Hiszpanii, *op.cit.* (przypis 168 powyżej), pkt 12.6. Zob. także Komitet PD, 2019, A.L. przeciwko Hiszpanii, *op.cit.* (przypis 159 powyżej), pkt 12.6, podobnie zauważając, że „w aktach znajduje się wiele informacji sugerujących, że metoda ta jest mało precyzyjna i obciążona dużym marginesem błędów, a zatem nie nadaje się do stosowania jako jedyna metoda określania wieku chronologicznego młodej osoby, która twierdzi, że jest małoletnia, i która przedstawia dokumentację potwierdzającą to twierdzenie”.

⁽¹⁷⁵⁾ Zob. Szpital Uniwersytecki w Oslo, Wydział Medycyny Sądowej, Oddział Medycyny Laboratoryjnej, *Manual – BioAlder: A tool for using biological tests to assess the age of unaccompanied minor asylum-seekers* [Instrukcja – BioAlder: narzędzie do wykorzystania testów biologicznych do oceny wieku małoletnich bez opieki ubiegających się o azyl], wersja 1, 19 czerwca 2017 r.

⁽¹⁷⁶⁾ Zob. np. Rada Konstytucyjna (Francja), 2019, nr 2018-768 QPC, *op.cit.* (przypis 169 powyżej); Administracyjny Sąd Apelacyjny w Douai (Francja), decyzja z dnia 19 września 2017 r., nr 17DA00024; Wyższy Sąd Administracyjny Bawarii (Bayerischer Verwaltungsgerichtshof, Niemcy), wyrok z dnia 16 sierpnia 2016 r., 12 CS 16.1550 (streszczenie w języku angielskim); Sąd Najwyższy (Aukščiausiasis Teismas, Litwa), wyrok z dnia 13 lipca 2015 r., Q.N. i G.M. przeciwko Państwu Republiki Litewskiej, sprawa cywilna e3K-3-412-690/2015, postępowanie sądowe nr 2-68-3-39174-2013-9, utrzymujący w mocy wyrok Sądu Apelacyjnego niższej instancji, który stwierdził między innymi, że „wniosek specjalisty [co do wieku skarżących] pozostawił wątpliwości co do ich pełnoletności; należało zatem przyjąć, że są oni małoletni, i należało zapewnić im odpowiednie gwarancje”; Sąd Apelacyjny Anglii i Walii (Zjednoczone Królestwo), 2019, BF (Eritrea) przeciwko Secretary of State for the Home Department, *op.cit.* (przypis 162 powyżej).

⁽¹⁷⁷⁾ Zob. np. wyrok Wyższego Trybunału (Zjednoczone Królestwo) z dnia 18 czerwca 2012 r., Rawofi (ocena wieku) – standard dowodu, [2012] UKUT 00197, w którym stwierdzono, że w przypadku gdy wiek osoby ubiegającej się o azyl jest kwestionowany w odwołaniu od decyzji o przyznaniu azylu, ciężar dowodu spoczywa na skarżącym, ale standard dowodu musi odzwierciedlać standard wszystkich innych dowodów w odwołaniu. Dlatego standardem jest kryterium istotnej możliwości, a nie bilans prawdopodobieństwa.

⁽¹⁷⁸⁾ EASO, *Practical Guide on Age Assessment* [Praktyczny przewodnik po ocenie wieku], 2018, s 22.

⁽¹⁷⁹⁾ *Guidelines on International Protection: Child asylum claims under Articles 1(A)2 and 1(F) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol relating to the Status of Refugees* [Wytyczne UNHCR w sprawie ochrony międzynarodowej: wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej składane przez dzieci zgodnie z art. 1 ust. 1 pkt 2 i art. 1 ust. 1 Konwencji z 1951 r. lub Protokołu z 1967 r. dotyczących statusu uchodźców] *op.cit.* (przypis 160 powyżej), pkt 73 i 75.

państwa członkowskie zapewniają, by w przypadku, gdy nie ma pewności co do wieku osoby będącej ofiarą handlu ludźmi, a istnieją powody, aby sądzić, że osoba ta jest dzieckiem, przyjmowane było założenie, że dana osoba jest dzieckiem, tak by można było niezwłocznie zapewnić jej dostęp do pomocy, wsparcia i ochrony [na podstawie tej dyrektywy] ⁽¹⁸⁰⁾.

Stwierdzono, że w sytuacji, gdy taka wstępna decyzja opiera się wyłącznie na wyglądzie i zachowaniu, władze powinny w jak największym stopniu uwzględnić szeroki margines błędu, a każdy, kto twierdzi, że jest dzieckiem, musi mieć prawo do skorzystania z zasady rozstrzygania wątpliwości na korzyść wnioskodawcy, chyba że jego twierdzenie jest w sposób oczywisty fałszywe ⁽¹⁸¹⁾.

⁽¹⁸⁰⁾ Dyrektywa w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi, *op.cit.* (przypis 119 powyżej).

⁽¹⁸¹⁾ Sąd Apelacyjny Anglii i Walii (Zjednoczone Królestwo), 2019, *BF (Eritrea) przeciwko Secretary of State for the Home Department*, *op.cit.* (przypis 162 powyżej), pkt 57 (Underhill LJ) i 100 (Baker LJ). Zob. na przykład Underhill LJ, pkt 57: „Jeżeli Sekretarz Stanu ma prawo podjąć wstępną decyzję tylko na podstawie wyglądu i zachowania, to ma on obowiązek zadbać, na ile to możliwe, o to, aby takie decyzje w pełni uwzględniały szeroki margines błędu, który z konieczności wiąże się z takimi decyzjami, tak aby zatrzymywani byli tylko ci młodzi ludzie, których oświadczenia, że są osobami poniżej 18 roku życia, są w oczywisty sposób fałszywe: innymi słowy, każdy, kto twierdzi, że jest dzieckiem, musi mieć prawo do skorzystania z zasady rozstrzygania wątpliwości na korzyść”.

Część 4. Wnioskodawcy o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania

Ta część dotyczy traktowania wnioskodawców wymagających szczególnej troski w ramach dyrektywy RCD (wersja przekształcona). Kwestie identyfikacji i oceny wnioskodawców o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania omówiono w rozdziale 3.1. Choć inne dyrektywy również mogą być istotne, nie zostały one obszernie omówione w tej części. Listę innych odpowiednich instrumentów można znaleźć w dodatku B: Źródła pierwotne.

Strukturę części 4 przedstawiono w tabeli 13.

Tabela 13: Struktura części 4

Rozdział	Tytuł	Strona
4.1	Wprowadzenie	60
4.2	Skoordynowane reagowanie i przekazywanie informacji	63
4.3	Małoletni	65
4.4	Ofiary tortur i przemocy	77
4.5	Świadczenia materialne w ramach przyjmowania oraz opieka zdrowotna	79
4.6	Ograniczenie lub cofnięcie świadczeń materialnych w ramach przyjmowania i sankcje	85
4.7	Odwołania	88
4.8	Zatrzymanie	90

Inne stosowne publikacje EASO

- EASO, *Wytyczne dotyczące warunków recepcyjnych: standardy operacyjne i wskaźniki*, 2016.
- EASO, *Wytyczne dotyczące warunków recepcyjnych dzieci bez opieki: standardy operacyjne i wskaźniki*, 2018.
- EASO, *Przyjmowanie osób ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej (dyrektywa w sprawie warunków przyjmowania (2013/33/UE)) – analiza sądowa*, 2020.

4.1. Wprowadzenie

Motyw 14 RCD (wersja przekształcona) dotyczy „osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie przyjmowania”:

Motyw 14 RCD (wersja przekształcona)

Organy krajowe powinny szczególną uwagę poświęcać przyjmowaniu osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie przyjmowania, tak aby przyjmowanie tych osób było zorganizowane odpowiednio do ich szczególnych potrzeb w tym zakresie.

W rozdziale IV dyrektywy w art. 21–25 określono przepisy dotyczące osób wymagających szczególnej troski. W art. 21 ustanowiono ogólną zasadę, że państwa członkowskie są zobowiązane do uwzględniania „szczególnej sytuacji osób szczególnej troski”:

Art. 21 RCD (wersja przekształcona)

Zasada ogólna

Państwa członkowskie uwzględniają w prawie krajowym wprowadzającym w życie niniejszą dyrektywę szczególną sytuację osób szczególnej troski – takich jak małoletni, małoletni bez opieki, osoby niepełnosprawne, osoby starsze, kobiety ciężarne, rodzice samotnie wychowujący małoletnie dzieci, ofiary handlu ludźmi, osoby cierpiące na poważne choroby, osoby z zaburzeniami umysłowymi oraz osoby, które zostały poddane torturom, ofiary zgwałcenia lub innych poważnych form przemocy psychicznej, fizycznej lub seksualnej, takie jak ofiary okaleczania żeńskich narządów płciowych.

Art. 22, w połączeniu z art. 21, stanowi podstawę do identyfikacji i oceny szczególnych potrzeb osób wymagających szczególnej troski. Dalsze informacje na ten temat można znaleźć w części 3. Pozostałe artykuły rozdziału IV dotyczą:

- małoletnich (art. 23);
- małoletnich bez opieki (art. 24);
- ofiar tortur i przemocy (art. 25).

Ponadto rozdział II, w którym określono przepisy ogólne dotyczące warunków przyjmowania, oraz rozdział III, dotyczący ograniczenia lub cofnięcia świadczeń materialnych w ramach przyjmowania, zawierają również przepisy szczególne dotyczące osób wymagających szczególnej troski i wnioskodawców o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania. Dotyczą one następujących kwestii:

- zatrzymania osób wymagających szczególnej troski i wnioskodawców o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania (art. 11);
- rodzin (art. 12);
- nauki szkolnej i kształcenia małoletnich (art. 14);
- świadczeń materialnych w ramach przyjmowania oraz opieki zdrowotnej (art. 17, 18 i 19);
- ograniczenia lub cofnięcia świadczeń materialnych w ramach przyjmowania (art. 20).

Wszystkie te przepisy omówiono w kolejnych rozdziałach.

Zgodnie z RCD (wersja przekształcona) potrzeby danej osoby w zakresie przyjmowania muszą być zaspokojone, o ile osoba ta jest objęta zakresem art. 3 RCD (wersja przekształcona).

Art. 3 ust. 1 RCD (wersja przekształcona) **Zakres**

Niniejszą dyrektywę stosuje się do wszystkich obywateli państw trzecich i bezpaństwowców, którzy składają wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej na terytorium, w tym na granicy, na wodach terytorialnych lub w strefach tranzytowych państwa członkowskiego, tak długo jak posiadają oni zezwolenie na pozostanie na jego terytorium jako wnioskodawcy, a także do członków ich rodzin, jeżeli są oni objęci takim wnioskiem o udzielenie ochrony międzynarodowej zgodnie z prawem krajowym.

Przepis ten należy interpretować w powiązaniu z motywem 8 i art. 17 ust. 1 RCD (wersja przekształcona) ⁽¹⁸²⁾.

Motyw 8 RCD (wersja przekształcona)

Aby zapewnić równe traktowanie wnioskodawców na obszarze całej Unii, niniejsza dyrektywa powinna być stosowana na wszystkich etapach i we wszystkich rodzajach postępowań w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej, we wszystkich miejscach oraz ośrodkach przyjmujących wnioskodawców, tak długo, jak wolno im pozostać na terytorium państw członkowskich jako wnioskodawcom.

Art. 17 ust. 1 RCD (wersja przekształcona) **Ogólne zasady dotyczące świadczeń materialnych w ramach przyjmowania oraz opieki zdrowotnej**

Państwa członkowskie zapewniają udostępnienie wnioskodawcom świadczeń materialnych w ramach przyjmowania w momencie złożenia przez nich wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej.

W odniesieniu do wymogu zapewnienia wnioskodawcom dostępu do świadczeń materialnych „tak długo, jak długo mają oni prawo pozostawać na terytorium państw członkowskich jako wnioskodawcy”, w odniesieniu do RCD, TSUE wydał wyrok w sprawie *Saciri*:

Z samego brzmienia art. 13 ust. 1 dyrektywy 2003/9 ⁽¹⁸³⁾ wynika, że świadczenia materialne w ramach przyjmowania muszą być dostępne dla osób ubiegających się o azyl, niezależnie od tego, czy są one świadczone w naturze czy w formie zasiłków finansowych, w momencie składania wniosku o azyl ⁽¹⁸⁴⁾.

TSUE powtórzył to twierdzenie w sprawie *Haqbin*, kiedy uznał, że zgodnie z art. 17 ust. 1 i 2 RCD (wersja przekształcona) „państwa członkowskie mają obowiązek takiego działania, by

⁽¹⁸²⁾ Zob. także art. 14 ust. 1 i art. 24 ust. 2 RCD (wersja przekształcona) oraz rozdział 4.5 poniżej.

⁽¹⁸³⁾ Odpowiada on art. 17 ust. 1 RCD (wersja przekształcona). Zob. także motyw 8 RCD (wersja przekształcona).

⁽¹⁸⁴⁾ TSUE, 2014, *Saciri*, *op.cit.* (przypis 130 powyżej), pkt 34.

udostępnić wnioskodawcom świadczenia materialne w ramach przyjmowania w momencie złożenia przez nich wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej”⁽¹⁸⁵⁾.

TSUE w wyroku w sprawie *Cimade* stwierdził, że wnioskodawca nie może być pozbawiony swoich praw „choćby w tymczasowym okresie”.

Ponadto ogólna systematyka i cel dyrektywy 2003/9, jak również poszanowanie praw podstawowych, w szczególności wymogów ustanowionych w art. 1 karty, zgodnie z którym godność człowieka musi być szanowana i chroniona, stoją na przeszkodzie temu, by [...] osoba ubiegająca się o azyl została pozbawiona ochrony wynikającej z minimalnych norm ustanowionych w tej dyrektywie, choćby w tymczasowym okresie po złożeniu wniosku o udzielenie azylu i przed jej rzeczywistym przekazaniem do państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrywanie jej wniosku⁽¹⁸⁶⁾.

Z art. 20 ust. 1 lit. c) RCD (wersja przekształcona), w którym dopuszcza się ograniczenie lub – w wyjątkowych i należycie uzasadnionych przypadkach – cofnięcie świadczeń materialnych w ramach przyjmowania, jeżeli wnioskodawca złożył kolejny wniosek określony w art. 2 lit. q) APD (wersja przekształcona), wynika, że kolejne wnioski wchodzą w zakres stosowania RCD (wersja przekształcona). Kiedy TSUE stwierdził w sprawie *Cimade*⁽¹⁸⁷⁾, że podmiotowy zakres stosowania RCD obejmuje „wszystkie osoby ubiegające się o azyl, które po raz pierwszy składają wniosek”, gdy „nie podjęto jeszcze ostatecznej decyzji”, argumentacja koncentrowała się na kontekście dublińskim. W wyroku skupiono się również na zapewnieniu, by obowiązek państwa członkowskiego dotyczący przyznania świadczeń materialnych w ramach przyjmowania nie wygasł przed faktycznym przekazaniem wnioskodawcy, a tym samym by obowiązki przyjmującego państwa członkowskiego stały się skuteczne⁽¹⁸⁸⁾.

4.2. Skoordynowane reagowanie i przekazywanie informacji

Dostęp do informacji o świadczeniach i obowiązkach związanych z warunkami przyjmowania jest szczególnie ważny dla osób wymagających szczególnej troski. Szczególne znaczenie mają motywy 21 i 27 oraz art. 5 RCD (wersja przekształcona).

Motywy 21 i 27 RCD (wersja przekształcona)

W celu zapewnienia zgodności z gwarancjami procesowymi obejmującymi możliwość skontaktowania się z organizacjami lub grupami osób świadczącymi pomoc prawną, należy udostępnić informacje na temat takich organizacji lub osób.

Należy wspierać odpowiednią koordynację między właściwymi organami w odniesieniu do przyjmowania wnioskodawców oraz, co za tym idzie, promować harmonijne relacje między wspólnotami lokalnymi i ośrodkami dla cudzoziemców.

⁽¹⁸⁵⁾ TSUE (WI), wyrok z dnia 12 listopada 2019 r., *Zubair Haqbin przeciwko Federaal Agentschap voor de opvang van asielzoekers*, C-233/18, EU:C:2019:956, pkt 33. Więcej informacji o tym, kiedy składa się wniosek, znajduje się w rozdziale 3.1 powyżej. Zob. również EASO, *Przyjmowanie osób ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej (dyrektywa w sprawie warunków przyjmowania (2013/33/UE)) – analiza sądowa*, 2020, rozdział 2.

⁽¹⁸⁶⁾ TSUE, 2012, *Cimade*, *op.cit.* (przypis 123 powyżej), pkt 56.

⁽¹⁸⁷⁾ *Ibidem*, pkt 52 i 54.

⁽¹⁸⁸⁾ EASO, *Przyjmowanie osób ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej (dyrektywa w sprawie warunków przyjmowania (2013/33/UE)) – analiza sądowa*, 2020, część 7.

Art. 5 RCD (wersja przekształcona) Informacje

1. W rozsądnym czasie nieprzekraczającym piętnastu dni od złożenia do właściwego organu wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, państwa członkowskie powiadamiają wnioskodawców przynajmniej o ustalonych świadczeniach oraz o obowiązkach dotyczących warunków przyjmowania, które osoby te muszą wypełniać.

Państwa członkowskie zapewniają dostarczanie wnioskodawcom informacji o organizacjach lub grupach osób świadczących szczególną pomoc prawną oraz o organizacjach, które mogą świadczyć pomoc lub udzielić informacji o dostępnych warunkach przyjmowania, w tym o opiece zdrowotnej.

2. Państwa członkowskie zapewniają przekazywanie informacji, o których mowa w ust. 1, w formie pisemnej oraz w języku zrozumiałym dla wnioskodawcy, lub co do którego można zasadnie przypuszczać, że jest dla niego zrozumiały. W stosownych przypadkach takie informacje mogą być przekazane również ustnie.

Użycie słowa „przynajmniej” w pierwszym zdaniu art. 5 ust. 1 RCD (wersja przekształcona) wskazuje, że informacje przekazywane w odniesieniu do świadczeń związanych z przyjęciem mogą dotyczyć także świadczeń dodatkowych. Może to być istotne dla wnioskodawców o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania, którzy mogą potrzebować informacji o bardzo szczególnych usługach i pomocy, takich jak organizacje zapewniające pomoc w przyjmowaniu małoletnich, wsparcie dla wnioskodawców z niepełnosprawnościami, wsparcie dla ofiar (takie jak bezpieczne zakwaterowanie) lub określona pomoc w zakresie opieki zdrowotnej, a także pomoc prawna ⁽¹⁸⁹⁾.

Art. 5 RCD (wersja przekształcona) należy również odczytywać w związku z art. 18 ust. 2 lit. b) i c) RCD (wersja przekształcona) dotyczącym prawa wnioskodawcy do kontaktu z „krewnymi, doradcami prawnymi lub innymi doradcami oraz z osobami reprezentującymi UNHCR i inne odpowiednie organizacje i organy [...]” oraz prawa „członków rodziny, doradców prawnych lub innych doradców, osób reprezentujących UNHCR i odpowiednie organizacje pozarządowe [do posiadania] dostępu w celu udzielenia pomocy wnioskodawcy”.

W art. 5 ust. 1 zdanie drugie RCD (wersja przekształcona) nie wprowadza się rozróżnienia między organizacjami lub instytucjami państwowymi a niepaństwowymi. Ponadto w art. 5 RCD (wersja przekształcona) nie określono żadnych szczególnych wymagań dotyczących mandatu organizacji. Wymagane jest raczej, aby była to organizacja, która „może świadczyć pomoc lub udzielić informacji” ⁽¹⁹⁰⁾.

W art. 5 RCD (wersja przekształcona) uznaje się, że osoby o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania mogą napotkać przeszkody w dostępie do informacji np. ze względu na wiek, analfabetyzm lub bariery językowe. Art. 5 ust. 2 RCD (wersja przekształcona) zawiera wymóg, aby udzielane informacje były „w formie pisemnej oraz w języku zrozumiałym dla

⁽¹⁸⁹⁾ Zob. także art. 25 RCD (wersja przekształcona).

⁽¹⁹⁰⁾ Dodano podkreślenie. Zob. także cytowane powyżej motywy 21 i 27 RCD (wersja przekształcona) dotyczące utrzymania skoordynowanych działań organów oraz promowania „harmonijnych relacji między wspólnotami lokalnymi i ośrodkami dla cudzoziemców”.

wnioskodawcy, lub co do którego można zasadnie przypuszczać, że jest dla niego zrozumiały. W stosownych przypadkach takie informacje mogą być przekazane również ustnie”⁽¹⁹¹⁾.

Zgodnie z art. 25 ust. 2 RCD (wersja przekształcona) „osoby pracujące z ofiarami tortur, zgwałcenia lub innych poważnych aktów przemocy muszą być odpowiednio [wyszkolone] w zakresie potrzeb ofiar i kontynuować takie szkolenie oraz są związane przepisami krajowymi dotyczącymi poufności”. Dotyczy to również osób pracujących z małoletnimi bez opieki (art. 24 ust. 4 RCD (wersja przekształcona)) oraz osób pracujących w ośrodkach dla cudzoziemców (art. 18 ust. 7 RCD (wersja przekształcona)).

4.3. Małoletni

Definicja „małoletniego” w art. 2 lit. d) RCD (wersja przekształcona) brzmi: „obywatel państwa trzeciego lub bezpaństwowiec, który nie ukończył 18 lat”. W art. 21 RCD (wersja przekształcona) wyraźnie uznaje się nieletnich za osoby wymagające szczególnej troski, a państwa członkowskie muszą odpowiednio uwzględnić szczególną sytuację nieletnich przy wdrażaniu RCD (wersja przekształcona)⁽¹⁹²⁾.

Zgodnie z motywem 9, stosując RCD (wersja przekształcona), państwa członkowskie powinny dążyć do zapewnienia pełnej zgodności m.in. z zasadą najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka zgodnie z kartą UE, Konwencją o prawach dziecka i europejską Konwencją o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności⁽¹⁹³⁾. Zgodnie z art. 23 ust. 1 RCD (wersja przekształcona) „jak najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka jest jednym z priorytetów branych pod uwagę przez państwa członkowskie podczas wprowadzania w życie przepisów niniejszej dyrektywy dotyczących małoletnich”. Art. 23 ust. 2 RCD (wersja przekształcona) zawiera niewyczerpujący wykaz czynników, które należy uwzględnić przy ocenie, co leży w najlepszym zabezpieczeniu interesów dziecka:

Art. 23 ust. 2 RCD (wersja przekształcona)

Przy ocenie, co najlepiej służy zabezpieczeniu interesów dziecka, państwa członkowskie należyście uwzględniają w szczególności następujące czynniki:

- a) możliwość połączenia rodziny;
- b) dobrostan małoletniego i jego rozwój społeczny, szczególnie biorąc pod uwagę pochodzenie małoletniego;
- c) względy bezpieczeństwa i ochrony, w szczególności jeżeli istnieje ryzyko, że małoletni jest ofiarą handlu ludźmi;
- d) zdanie małoletniego odpowiednio do jego wieku i dojrzałości.

⁽¹⁹¹⁾ Zob. odpowiednio ETPC, wyrok z dnia 25 stycznia 2018 r., J.R. et autres c Grèce, nr 22696/16, pkt 102, 122, 123; ETPC, wyrok z dnia 15 marca 2018 r., A.E.A. c Grèce, nr 39034/12, pkt 71; ETPC, wyrok z dnia 21 marca 2019 r., O.S.A. et autres c Grèce, nr 39065/16, pkt 46–58, dotyczący badania przez sąd ulotki informacyjnej; oraz ETPC, wyrok z dnia 3 października 2019 r., Kaak et autres c Grèce, nr 34215/16, dotyczący zdolności do zrozumienia ulotki informacyjnej i różnych możliwości odwołania dostępnych w prawie krajowym.

⁽¹⁹²⁾ Więcej informacji na temat identyfikacji małoletnich i obowiązku oceny charakteru ich potrzeb w zakresie przyjmowania można znaleźć w części 3.

⁽¹⁹³⁾ Motyw 9 przytoczono w rozdziale 4.3.4. Więcej informacji na temat najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka można znaleźć w rozdziale 2.4.

W art. 23 dąży się w ten sposób do zapewnienia poszanowania art. 24 karty UE (Europejska karta o prawach dziecka) ⁽¹⁹⁴⁾ oraz Konwencji o prawach dziecka ⁽¹⁹⁵⁾.

RCD (wersja przekształcona) zawiera szczegółowe przepisy dotyczące małoletnich, które omówiono w kolejnych rozdziałach. Jednakże z uwagi na fakt, że małoletni zgodnie z art. 21 są osobami wymagającymi szczególnej troski, przepisy dotyczące osób wymagających szczególnej troski – ogólnie rzecz biorąc – mają zastosowanie również do małoletnich. W tym zakresie zob. rozdział 4.5 dotyczący świadczeń materialnych w ramach przyjmowania i opieki zdrowotnej. Jeżeli chodzi o ograniczenie lub cofnięcie świadczeń materialnych w ramach przyjmowania oraz sankcje w przypadku małoletnich, zob. rozdział 4.6. Kwestię zatrzymywania małoletnich i małoletnich bez opieki omówiono w rozdziałach 4.8.3 i 4.8.4.

4.3.1. Odpowiedni poziom życia małoletnich

W art. 17 ust. 2 RCD (wersja przekształcona) określono ogólny wymóg, zgodnie z którym państwa członkowskie muszą zapewnić „świadczenia materialne w ramach przyjmowania pozwalające wnioskodawcom na odpowiedni poziom życia, gwarantujący im utrzymanie i ochronę zdrowia fizycznego i psychicznego”. Ponadto art. 17 ust. 2 akapit drugi RCD (wersja przekształcona) mówi, że państwa członkowskie muszą „zapewnić, by taki poziom życia był zapewniany w przypadku osób szczególnej troski” ⁽¹⁹⁶⁾. Oznacza to, że państwa członkowskie muszą zapewnić wnioskodawcom wymagającym szczególnej troski, w tym małoletnim, odpowiedni standard życia, z uwzględnieniem ich szczególnej sytuacji.

Jeśli chodzi konkretnie o małoletnich, w art. 23 ust. 1 zdanie drugie RCD (wersja przekształcona) również wymaga się od państw członkowskich, by „zapewni[ły] poziom życia odpowiedni dla fizycznego, psychicznego, duchowego, moralnego i społecznego rozwoju małoletniego”. Oceniając, co najlepiej służy zabezpieczeniu interesów dziecka, zgodnie z art. 23 ust. 2 lit. b) (cytowanym w rozdziale 4.3 powyżej), państwa członkowskie są również zobowiązane należycie uwzględnić „dobrostan małoletniego i jego rozwój społeczny, szczególnie biorąc pod uwagę pochodzenie małoletniego” ⁽¹⁹⁷⁾.

4.3.2. Zakwaterowanie i zajęcia wypoczynkowe

Zgodnie z motywem 22 RCD (wersja przekształcona), decydując o kwestiach zakwaterowania, „państwa członkowskie powinny należycie uwzględnić interes dziecka oraz indywidualną sytuację wnioskodawców, gdy pozostają oni na utrzymaniu członków rodziny lub innych bliskich krewnych, takich jak małoletnie rodzeństwo niepozostające w związku małżeńskim już obecne w danym państwie członkowskim”. Jeśli chodzi o najlepsze zabezpieczenie

⁽¹⁹⁴⁾ Art. 24 karty UE przytoczono w rozdziale 2.4.

⁽¹⁹⁵⁾ Według Komitetu PD, *Komentarz ogólny nr 14, op.cit.* (przypis 87 powyżej), zasada najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka „ma na celu zapewnienie zarówno pełnego, jak i skutecznego korzystania ze wszystkich praw zapisanych w konwencji oraz całościowego rozwoju dziecka” (rozdział I pkt A akapit czwarty). Według Komitetu PD, *General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child (arts. 4, 42 and 44, para. 6) [Działania ogólne służące wprowadzeniu w życie Konwencji o prawach dziecka (art. 4, 42 i 44, pkt 6)]*, 27 listopada 2003 r., CRC/GC/2003/5, „Komitet oczekuje, że państwa będą interpretować »rozwoj« jako pojęcie holistyczne, obejmujące fizyczny, umysłowy, duchowy, moralny, psychologiczny i społeczny rozwój dziecka” (rozdział I akapit piętnasty). Zob. także Komitet PD, *General comment no 12 (2009) – The right of the child to be heard [Komentarz ogólny nr 12 (2009) – Prawo dziecka do wyrażania własnych poglądów]*, 20 lipca 2009 r., CRC/C/GC/12.

⁽¹⁹⁶⁾ Podkreśla to TSUE (WI), 2019, *Haqbin, op.cit.* (przypis 185 powyżej), pkt 34.

⁽¹⁹⁷⁾ Przepis ten jest zgodny z wymogiem art. 20 ust. 3 Konwencji o prawach dziecka, zgodnie z którym państwa-strony, rozważając rozwiązania w zakresie opieki nad małoletnimi bez opieki, powinny „należycie uwzględnić [...] wskazania w zachowaniu ciągłości w wychowaniu dziecka oraz jego tożsamości etnicznej, religijnej, kulturowej i językowej”. Więcej informacji na temat najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka można znaleźć w rozdziale 2.4.

interesów dziecka, państwa członkowskie muszą w szczególności należycie uwzględnić czynniki określone w art. 23 ust. 2 RCD (wersja przekształcona). Zgodnie z art. 23 ust. 5 RCD (wersja przekształcona):

Art. 23 ust. 5 RCD (wersja przekształcona)

Państwa członkowskie zapewniają małoletnim dzieciom wnioskodawców lub małoletnim wnioskodawcom zakwaterowanie z ich rodzicami, z ich małoletnim rodzeństwem niepozostającym w związku małżeńskim lub z dorosłymi odpowiedzialnymi za nich zgodnie z prawem lub praktyką danego państwa członkowskiego, pod warunkiem że służy to najlepszemu zabezpieczeniu interesów tych małoletnich ⁽¹⁹⁸⁾.

Art. 12 RCD (wersja przekształcona) stanowi:

Art. 12 RCD (wersja przekształcona) Rodziny

Zapewniając zakwaterowanie wnioskodawcom, państwa członkowskie podejmują właściwe środki w celu utrzymania, w możliwie jak najszerszym zakresie, jedności rodziny w postaci, w jakiej przebywa na ich terytorium. Środki takie są wdrażane za zgodą wnioskodawcy.

Państwa członkowskie muszą zapewnić, aby w przypadku gdy zakwaterowanie jest świadczone w naturze dla małoletnich, było ono odpowiednie dla ich wieku i płci. Zgodnie z art. 18 ust. 3 RCD (wersja przekształcona) „w odniesieniu do wnioskodawców umieszczonych w lokalach i ośrodkach dla cudzoziemców, o których mowa w art. 18 ust. 1 lit. a) i b), państwa członkowskie biorą pod uwagę szczególne względy wynikające z płci i wieku oraz sytuację osób szczególnej troski” ⁽¹⁹⁹⁾.

Art. 18 ust. 3 należy interpretować w powiązaniu z art. 23 ust. 3 RCD (wersja przekształcona) dotyczącym dostępu do zajęć wypoczynkowych, który brzmi następująco:

Art. 23 ust. 3 RCD (wersja przekształcona)

Państwa członkowskie zapewniają małoletnim możliwość uczestniczenia w zajęciach wypoczynkowych, w tym grach i zajęciach rekreacyjnych odpowiednich dla ich wieku, w lokalach i ośrodkach dla cudzoziemców, o których mowa w art. 18 ust. 1 lit. a) i b), a także w zajęciach na świeżym powietrzu.

Kwestia zatrzymania nieletnich – zob. rozdział 4.8.3.

⁽¹⁹⁸⁾ Zob. także rozdział 4.3.4.

⁽¹⁹⁹⁾ Zob. rozdział 4.5.2 dotyczący zakwaterowania, w którym przytoczono te artykuły.

4.3.3. Nauka szkolna i kształcenie małoletnich

Art. 14 RCD (wersja przekształcona) zawiera przepisy dotyczące nauki szkolnej i kształcenia małoletnich.

Art. 14 ust. 1 RCD (wersja przekształcona)

Państwa członkowskie przyznają małoletnim dzieciom wnioskodawców oraz wnioskodawcom, którzy są małoletni, dostęp do systemu kształcenia na podobnych warunkach, jak własnym obywatelom, do czasu faktycznego wykonania wobec nich lub ich rodziców środka w postaci wydalenia. Takie kształcenie może być prowadzone w ośrodku dla cudzoziemców.

Dane państwo członkowskie może zastrzec, że taki dostęp musi być ograniczony do państwowego systemu kształcenia.

Państwa członkowskie nie odmawiają prawa do kształcenia średniego z tej tylko przyczyny, że małoletni osiągnął pełnoletniość.

Art. 14 ust. 2 dotyczy dostępu do systemu kształcenia. Art. 14 ust. 3 reguluje okoliczności, w których dostęp nie jest możliwy ze względu na szczególną sytuację małoletniego ⁽²⁰⁰⁾.

4.3.4. Zapewnienie jedności rodziny

Stosowanie RCD (wersja przekształcona) musi być zgodne z art. 24 ust. 2 i 3 karty UE, które dotyczą najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka i jego „prawa do utrzymywania stałego, osobistego związku i bezpośredniego kontaktu z obojgiem rodziców”, jak w całości przytoczono w rozdziale 2.4 powyżej.

Motyw 9 RCD (wersja przekształcona) stanowi:

Motyw 9 RCD (wersja przekształcona)

Stosując niniejszą dyrektywę, państwa członkowskie powinny starać się o jak najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka oraz uwzględnienie jedności rodziny, zgodnie z odpowiednio [kartą UE], [Konwencją o prawach dziecka] i [europejską Konwencją o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności].

Zgodnie z zasadą jedności rodziny wynikającą z karty UE RCD (wersja przekształcona) zawiera szereg przepisów, których celem jest zapewnienie, w miarę możliwości, jedności rodziny ⁽²⁰¹⁾.

⁽²⁰⁰⁾ Zob. EASO, Przyjmowanie osób ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej (dyrektywa w sprawie warunków przyjmowania (2013/33/UE)) – analiza sądowa, 2020, rozdział 5.2 dotyczący kształcenia i nauki szkolnej.

⁽²⁰¹⁾ Zob. także art. 2 lit. c) RCD (wersja przekształcona), w którym zdefiniowano „członków rodziny”.

Art. 12 RCD (wersja przekształcona)

Zapewniając zakwaterowanie wnioskodawcom, państwa członkowskie podejmują właściwe środki w celu utrzymania, w możliwie jak najszerszym zakresie, jedności rodziny w postaci, w jakiej przebywa na ich terytorium. Środki takie są wdrażane za zgodą wnioskodawcy.

Art. 18 ust. 2 RCD (wersja przekształcona)

Bez uszczerbku dla szczególnych warunków zatrzymania przewidzianych w art. 10 i 11, w odniesieniu do zakwaterowania, o którym mowa w ust. 1 lit. a), b) i c) niniejszego artykułu, państwa członkowskie zapewniają:

a) wnioskodawcom – gwarancję ochrony ich życia rodzinnego;

Art. 23 RCD (wersja przekształcona)

2. Przy ocenie, co najlepiej służy zabezpieczeniu interesów dziecka, państwa członkowskie należycie uwzględniają w szczególności następujące czynniki:

a) możliwość połączenia rodziny ⁽²⁰²⁾;

[...]

5. Państwa członkowskie zapewniają małoletnim dzieciom wnioskodawców lub małoletnim wnioskodawcom zakwaterowanie z ich rodzicami, z ich małoletnim rodzeństwem niepozostającym w związku małżeńskim lub z dorosłymi odpowiedzialnymi za nich zgodnie z prawem lub praktyką danego państwa członkowskiego, pod warunkiem że służy to najlepszemu zabezpieczeniu interesów tych małoletnich ⁽²⁰³⁾.

W przypadku gdy państwa członkowskie zapewniają świadczenia materialne w ramach przyjmowania w postaci zasiłków pieniężnych, TSUE w wyroku w sprawie *Saciri* stwierdził w odniesieniu do RCD, że:

państwa członkowskie mają obowiązek dostosowania warunków przyjmowania do sytuacji osób mających specjalne potrzeby [...]. Z tego względu zasiłki pieniężne powinny być wystarczające do utrzymania jedności rodziny oraz dobra dziecka, które [...] jest pierwszą rozważaną okolicznością ⁽²⁰⁴⁾.

Dodano, że „świadczenia te muszą umożliwić w razie potrzeby zakwaterowanie małoletnich dzieci osób ubiegających się o azyl z ich rodzicami, tak aby utrzymana była jedność rodziny” ⁽²⁰⁵⁾.

⁽²⁰²⁾ Zob. rozdział 4.3.6.3 dotyczący poszukiwania członków rodziny.

⁽²⁰³⁾ Zob. także motyw 9 oraz art. 12 i 18 ust. 2 lit. a) RCD (wersja przekształcona).

⁽²⁰⁴⁾ TSUE, 2014, *Saciri*, *op.cit.* (przypis 130 powyżej), pkt 41.

⁽²⁰⁵⁾ *Ibidem*, pkt 45. Więcej informacji na temat świadczeń materialnych w ramach przyjmowania można znaleźć w rozdziale 4.5.

4.3.5. Opieka rehabilitacyjna dla małoletnich

Art. 23 ust. 4 RCD (wersja przekształcona)

Państwa członkowskie zapewniają dostęp do opieki rehabilitacyjnej małoletnim, którzy są ofiarami jakiegokolwiek formy nadużycia, zaniedbania, wykorzystywania, torturowania lub okrutnego, nieludzkiego i poniżającego traktowania, lub małoletnim, którzy ucierpieli w wyniku konfliktów zbrojnych, oraz zapewniają im w razie potrzeby właściwą opiekę w zakresie zdrowia psychicznego oraz fachowe doradztwo.

Grupa małoletnich wnioskodawców uprawnionych do opieki rehabilitacyjnej, opieki i doradztwa psychologicznego na podstawie art. 23 ust. 4 RCD (wersja przekształcona) jest szersza niż grupa osób objętych zakresem stosowania art. 25 ust. 1 RCD (wersja przekształcona) dotyczącym ofiar tortur i przemocy.

Szczególne znaczenie w tym kontekście ma fakt, że małoletni wnioskodawcy, którzy „ucierpieli w wyniku konfliktów zbrojnych”, są również uprawnieni do korzystania z opieki rehabilitacyjnej, opieki psychiatrycznej i doradztwa ⁽²⁰⁶⁾, bez doprecyzowywania znaczenia zwrotu „ucierpieli w wyniku konfliktów zbrojnych”.

Więcej informacji o ofiarach tortur, zgwałcenia i innych poważnych aktów przemocy – zob. także rozdział 4.4.

4.3.6. Małoletni bez opieki

W RCD (wersja przekształcona) określono szczególne gwarancje dla małoletnich bez opieki, których definicja w art. 2 lit. e) jest następująca:

Art. 2 lit. e) RCD (wersja przekształcona) Definicje

„małoletni bez opieki” oznacza małoletniego, który przybywa na terytorium państw członkowskich bez opieki osoby dorosłej, odpowiedzialnej za niego zgodnie z prawem lub z praktyką danego państwa członkowskiego, dopóki nie zostanie on skutecznie objęty opieką takiej osoby; pojęcie to obejmuje również małoletniego, który zostaje pozostawiony bez opieki po przybyciu na terytorium państw członkowskich;

W ten sposób uwzględniono dwie grupy małoletnich. Pierwsza z nich dotyczy małoletnich, którzy **przybywają** na terytorium państwa członkowskiego **bez opieki osoby dorosłej, odpowiedzialnej za nie**. Małoletniego uznaje się za bez opieki, „dopóki nie zostanie on faktycznie objęty opieką przez taką osobę”.

⁽²⁰⁶⁾ Zob. Komitet PD, Komentarz ogólny nr 12, *op.cit.* (przypis 195 powyżej), pkt 124: „Szczególna pomoc może być potrzebna dzieciom, które wcześniej brały udział w konfliktach zbrojnych, aby mogły wyrazić swoje potrzeby”.

Drugą grupę stanowią małoletni, którzy **zostają pozbawieni opieki po przybyciu** na terytorium państwa członkowskiego.

Jako że definicja małoletniego bez opieki zależy od prawa lub praktyki państwa członkowskiego w zakresie tego, kogo można uznać za „osobę dorosłą odpowiedzialną” za małoletniego, nie jest jasne, czy można uznać, że małoletni są „bez opieki”, gdy dorosły krewny niebędący rodzicem przebywa w państwie członkowskim. Wydaje się to możliwe, ponieważ art. 24 ust. 2 lit. a) RCD (wersja przekształcona) stanowi, że „małoletni bez opieki składający wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej, od momentu wjazdu na terytorium do momentu, w którym są zobowiązani opuścić terytorium państwa członkowskiego, w którym złożono wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej lub w którym wniosek jest rozpatrywany, są umieszczani: a) z pełnoletnimi krewnymi” (między innymi) ⁽²⁰⁷⁾.

Jak szczegółowo opisano w poniższych rozdziałach, w art. 24 RCD (wersja przekształcona) określono szczególne gwarancje, które mają zastosowanie do małoletnich bez opieki w kontekście:

- wyznaczenia przedstawiciela;
- zapewnienia zakwaterowania;
- poszukiwania członków rodziny; oraz
- szkoleń personelu zajmującego się małoletnimi bez opieki.

4.3.6.1. Wyznaczanie przedstawiciela dla małoletniego bez opieki

W art. 24 ust. 1 RCD (wersja przekształcona) określono wymogi dotyczące wyznaczenia przedstawiciela dla małoletniego bez opieki oraz działania tego przedstawiciela:

Art. 24 ust. 1 RCD (wersja przekształcona)

Państwa członkowskie jak najszybciej podejmują działania mające na celu zapewnienie reprezentacji małoletniego bez opieki i pomocy małoletniemu przez przedstawiciela, aby umożliwić małoletniemu korzystanie z praw i wypełnienie obowiązków wynikających z niniejszej dyrektywy. Małoletniego bez opieki informuje się bezzwłocznie o wyznaczeniu przedstawiciela. Przedstawiciel wypełnia swoje obowiązki zgodnie z zasadą najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka, o której mowa w art. 23 ust. 2, oraz musi posiadać niezbędną w tym celu wiedzę fachową. Z uwagi na dobrostan i rozwój społeczny małoletniego, o których mowa w art. 23 ust. 2 lit. b), zmiana osoby sprawującej funkcję przedstawiciela może nastąpić jedynie w razie konieczności. Organizacje lub osoby, których interesy są sprzeczne lub mogą być sprzeczne z interesami małoletniego bez opieki, nie powinny kwalifikować się do roli przedstawiciela.

Właściwe organy dokonują regularnych ocen, między innymi w odniesieniu do dysponowania środkami koniecznymi do reprezentowania małoletniego bez opieki.

⁽²⁰⁷⁾ Komitet PD, Komentarz ogólny nr 6, *op.cit.* (przypis 84 powyżej), pkt 8, zawiera definicję dzieci bez opieki, zgodnie z którą są to dzieci, „które zostały odseparowane od obydwojga rodziców lub od swoich poprzednich opiekunów prawnych lub zwyczajowych, jednak niekoniecznie od innych krewnych”. Termin ten może więc obejmować także dzieci będące pod opieką innych dorosłych członków swojej rodziny.

Art. 2 lit. j) RCD (wersja przekształcona) zawiera definicję przedstawiciela:

Art. 2 lit. j) RCD (wersja przekształcona)

„przedstawiciel” oznacza osobę lub organizację wyznaczoną przez właściwe organy, mającą pomagać małoletniemu bez opieki i reprezentować go w postępowaniach przewidzianych w niniejszej dyrektywie, w celu najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka, jak również, w razie potrzeby, dokonywać czynności prawnych w jego imieniu. Jeżeli na przedstawiciela wyznaczona jest organizacja, wskazuje ona osobę odpowiedzialną za wypełnianie obowiązków przedstawiciela wobec małoletniego bez opieki zgodnie z niniejszą dyrektywą;

Zgodnie z art. 2 lit. j) i art. 24 ust. 1 RCD (wersja przekształcona) przedstawiciel reprezentuje małoletniego bez opieki w zakresie praw i obowiązków wynikających z RCD (wersja przekształcona) i zapewnia mu pomoc w tym zakresie. Jednakże – zgodnie z art. 25 ust. 1 lit. a) APD (wersja przekształcona), w którym przewiduje się wyznaczenie przedstawiciela do reprezentowania małoletnich bez opieki i udzielania im pomocy w zakresie praw i obowiązków wynikających z APD (wersja przekształcona) – przedstawicielem tym może być również przedstawiciel, o którym mowa w RCD (wersja przekształcona) ⁽²⁰⁸⁾. Jeżeli państwo członkowskie wyznaczy jednego przedstawiciela na mocy obu dyrektyw, przedstawiciel ten będzie reprezentował małoletniego bez opieki i pomagał mu zarówno w zakresie warunków przyjęcia, jak i procedur uzasadniania i rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej.

W żadnej z dyrektyw nie użyto terminu „opiekun”, ale zgodnie z prawem krajowym opiekun może być przedstawicielem w rozumieniu art. 24 ust. 1 RCD (wersja przekształcona) (oraz art. 25 ust. 1 lit. a) APD (wersja przekształcona)) ⁽²⁰⁹⁾. W art. 31 ust. 1 QD (wersja przekształcona) użyto terminu „opiekun prawny” w odniesieniu do osoby, która reprezentuje małoletniego bez opieki.

Jeśli chodzi o wyznaczenie przedstawiciela, art. 24 ust. 1 RCD (wersja przekształcona) zawiera wymóg, aby środki zostały podjęte „jak najszybciej”. Jako że w dyrektywie nie określono charakteru takich środków ani sposobu wyznaczania przedstawiciela, można przyjąć różne podejścia. Sformułowanie „jak najszybciej” powinno wynikać z celu wyznaczenia przedstawiciela: reprezentowania małoletniego bez opieki i pomagania mu w korzystaniu z praw i wypełnianiu obowiązków wynikających z RCD (wersja przekształcona). Zgodnie z art. 3 RCD (wersja przekształcona) prawa i obowiązki wynikające z dyrektywy mają zastosowanie od momentu złożenia wniosku. Dlatego przedstawiciela należy wyznaczyć jak najszybciej po złożeniu wniosku. Ze względu na to, że z wnioskiem „występuje się” przed jego zarejestrowaniem i złożeniem, wyznaczenie pełnomocnika może być konieczne przed zarejestrowaniem i złożeniem wniosku ⁽²¹⁰⁾. Po wyznaczeniu przedstawiciela małoletni bez opieki musi zostać „bezzwłocznie” poinformowany o jego wyznaczeniu.

⁽²⁰⁸⁾ Art. 25 ust. 1 lit. a) ostatnie zdanie APD (wersja przekształcona): „Przedstawicielem może być również przedstawiciel, o którym mowa w dyrektywie 2013/33/UE”.

⁽²⁰⁹⁾ Komitet PD, Komentarz ogólny nr 6, *op.cit.* (przypis 84 powyżej), pkt 36: „W przypadku gdy dzieci biorą udział w procedurze azylowej lub w postępowaniu administracyjnym albo sądowym, należy im zapewnić, oprócz wyznaczenia opiekuna, przedstawicielstwo ustawowe”.

⁽²¹⁰⁾ Więcej informacji o tym, kiedy występuje się z wnioskiem na podstawie APD (wersja przekształcona), można znaleźć w rozdziałach 3.1 i 3.2. Niektóre dzieci mogą potrzebować przedstawiciela przed skierowaniem ich do procedury azylowej. Zob. Komitet PD, Komentarz ogólny nr 6, *op.cit.* (przypis 84 powyżej), pkt 21: „Kolejne kroki, takie jak możliwie najszybsze wyznaczenie kompetentnego opiekuna, służą [...] jako kluczowe zabezpieczenie proceduralne w celu zapewnienia poszanowania najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka bez opieki lub oddzielenego od rodziny i dlatego takie dziecko powinno być kierowane do procedury azylowej lub innych procedur dopiero po wyznaczeniu opiekuna. W przypadkach, gdy dzieci bez opieki są kierowane do procedur azylowych lub innych postępowań administracyjnych lub sądowych, należy im zapewnić przedstawiciela prawnego oprócz opiekuna”; oraz Komitet PD, Komentarz ogólny nr 12, *op.cit.* (przypis 195 powyżej), pkt 124: „Należy wyznaczyć opiekuna lub doradcę, bezpłatnie”.

Zgodnie z komentarzem ogólnym nr 6 Komitetu PD:

Państwa powinny wyznaczyć opiekuna lub doradcę, gdy tylko dziecko bez opieki lub dziecko oddzielone od rodziny zostanie zidentyfikowane, i utrzymać takie rozwiązania opiekuńcze do czasu osiągnięcia przez dziecko pełnoletności lub opuszczenia na stałe terytorium lub jurysdykcji państwa ⁽²¹¹⁾.

Zgodnie z art. 24 ust. 1 RCD (wersja przekształcona) przedstawiciel musi wykonywać swoje obowiązki zgodnie z zasadą najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka. Zgodnie z komentarzem ogólnym nr 6 Komitetu PD mechanizmy kontroli muszą „monitorować jakość sprawowania opieki w celu zapewnienia, aby najlepsze interesy dziecka były reprezentowane w całym procesie decyzyjnym, a w szczególności w celu zapobiegania nadużyciom” ⁽²¹²⁾.

Art. 24 ust. 1 RCD (wersja przekształcona) stanowi ponadto, że osobę pełniącą funkcję przedstawiciela można zmienić tylko w razie konieczności – w sytuacji, gdy można stwierdzić, że przedstawiciel lub opiekun działa wbrew dobru dziecka.

W związku z tym FRA stanowi, że „opiekunowie tymczasowi wyznaczeni w ramach środków wstępnych na potrzeby ochrony dziecka powinni, w miarę możliwości, zostać także przypisani jako opiekunowi stali” ⁽²¹³⁾.

Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej stwierdza również:

Jeżeli dziecko złożyło skargę dotyczącą zaniedbań ze strony opiekuna, jako jedną z możliwości należy rozważyć zmianę opiekuna. Zmiana powinna być wyraźnie przewidziana w prawie i zostać przeprowadzona w trybie natychmiastowym, w przypadku gdy prowadzone jest postępowanie przeciwko opiekunowi w związku z poważnym naruszeniem praw dziecka, np. znęcaniem się nad nim lub niewłaściwym zachowaniem ⁽²¹⁴⁾.

4.3.6.2. Zakwaterowanie małoletnich bez opieki

Motyw 22 i art. 24 ust. 2 RCD (wersja przekształcona) zawierają kluczowe przepisy dotyczące zakwaterowania małoletnich bez opieki:

Motyw 22 RCD (wersja przekształcona)

Decydując o kwestiach zakwaterowania, państwa członkowskie powinny należycie uwzględnić interes dziecka oraz indywidualną sytuację wnioskodawców, gdy pozostają oni na utrzymaniu członków rodziny lub innych bliskich krewnych, takich jak małoletnie rodzeństwo niepozostające w związku małżeńskim już obecne w danym państwie członkowskim.

⁽²¹¹⁾ Komitet PD, Komentarz ogólny nr 6, *op.cit.* (przypis 84 powyżej), pkt 33. W pkt 34 stwierdza, że w przypadku nieletnich oddzielonych od rodziny „opieka powinna być regularnie powierzana towarzyszącemu dorosłemu członkowi rodziny lub opiekunowi spoza rodziny”, jeżeli leży to w najlepiej zabezpieczonym interesie nieletniego, natomiast „w przypadkach, gdy dziecku towarzyszy dorosły lub opiekun spoza rodziny, należy dokładniej zbadać zdolność do sprawowania opieki”. Zob. także Komitet PD, opinie przyjęte 18 września 2019 r., M.T. przeciwko Hiszpanii, komunikat nr 17/2017, CRC/C/82/D/17/2017, pkt 13.8: „fakt, że występującemu z wnioskiem nie przydzielono opiekuna, który umożliwiłby mu złożenie wniosku o udzielenie azylu jako małoletniemu, mimo że posiadał oficjalne dokumenty potwierdzające, że jest małoletni, pozbawił go szczególnej ochrony, która powinna być przyznana małoletnim ubiegającym się o azyl bez opieki, i naraził go na ryzyko nieodwracalnej krzywdy w przypadku powrotu do kraju pochodzenia, co stanowi naruszenie art. 20 ust. 1 i art. 22 konwencji”.

⁽²¹²⁾ Komitet PD, Komentarz ogólny nr 6, *op.cit.* (przypis 84 powyżej), pkt 35.

⁽²¹³⁾ Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej (FRA), *Opieka nad dziećmi pozbawionymi opieki rodzicielskiej: Podręcznik służący wzmocnieniu systemów opieki w celu uwzględnienia szczególnych potrzeb dzieci będących ofiarami handlu ludźmi*, 2014, s. 64.

⁽²¹⁴⁾ FRA, *Opieka nad dziećmi pozbawionymi opieki rodzicielskiej: Podręcznik służący wzmocnieniu systemów opieki w celu uwzględnienia szczególnych potrzeb dzieci będących ofiarami handlu ludźmi*, 2014, *op.cit.* (przypis 213 powyżej), s. 64.

Art. 24 ust. 2 RCD (wersja przekształcona)

2. Małoletni bez opieki składający wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej, od momentu wjazdu na terytorium do momentu, w którym są zobowiązani opuścić terytorium państwa członkowskiego, w którym złożono wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej lub w którym wniosek jest rozpatrywany, są umieszczani:

- a) z pełnoletnimi krewnymi;
- b) w rodzinie zastępczej;
- c) w ośrodkach dla cudzoziemców specjalnie przystosowanych do przyjmowania małoletnich;
- d) w innych miejscach zakwaterowania odpowiednich dla małoletnich.

Państwa członkowskie mogą umieścić małoletnich bez opieki w wieku co najmniej 16 lat w ośrodkach dla cudzoziemców przeznaczonych dla pełnoletnich wnioskodawców, jeżeli najlepiej zabezpiecza to ich interesy, zgodnie z art. 23 ust. 2.

W miarę możliwości nie rozdziela się rodzeństwa, uwzględniając najlepiej pojęty interes małoletniego, w szczególności jego wiek i stopień dojrzałości. Zmiany miejsca zamieszkania małoletnich bez opieki ogranicza się do minimum.

Obowiązek zapewnienia przez państwo członkowskie zakwaterowania małoletnim bez opieki zgodnie z wymogami art. 24 ust. 2 ma zatem zastosowanie „od momentu wjazdu na terytorium”. Podkreśla to pilną potrzebę zapewnienia takiego zakwaterowania w odpowiednim czasie. Artykuł ten należy odczytywać w powiązaniu z art. 23 ust. 1 RCD (wersja przekształcona) zobowiązującym państwa członkowskie do zapewnienia poszanowania zasady najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka oraz „poziom[ego] życia odpowiedni[ego] dla fizycznego, psychicznego, duchowego, moralnego i społecznego rozwoju małoletniego” ⁽²¹⁵⁾.

Charakter zakwaterowania małoletnich bez opieki zgodnie z art. 24 ust. 2 lit. c) i d) RCD (wersja przekształcona) pozostawia pewien margines interpretacji ze względu na odniesienia do „miejsc zakwaterowania odpowiednich dla małoletnich” i „specjalnie przystosowanych do przyjmowania osób małoletnich”, które nie zostały dokładniej wyjaśnione. Zgodnie z art. 20 Konwencji o prawach dziecka: „Dziecko pozbawione czasowo lub na stałe swego środowiska rodzinnego lub gdy ze względu na swoje dobro nie może pozostać w tym środowisku, będzie miało prawo do specjalnej ochrony i pomocy ze strony państwa”. Komentarz ogólny nr 6 Komitetu PD zawiera dalsze wskazówki interpretacyjne dotyczące „szczególnej ochrony i pomocy” oraz alternatywnej opieki nad takimi dziećmi zgodnie z art. 22 Konwencji o prawach dziecka ⁽²¹⁶⁾. Stwierdza się w nim, że przy wyborze spośród opcji rozwiązań dotyczących opieki i zakwaterowania zgodnie z art. 20 ust. 3 Konwencji o prawach dziecka:

⁽²¹⁵⁾ Zob. także rozdział 4.3.1 dotyczący odpowiedniego poziomu życia małoletnich. Podobnie art. 20 ust. 3 Konwencji o prawach dziecka zawiera wymóg, aby ustalenia dotyczące opieki nad małoletnimi bez opieki „należycie uwzględniły [...] wskazania w zachowaniu ciągłości w wychowaniu dziecka oraz jego tożsamości etnicznej, religijnej, kulturowej i językowej”.

⁽²¹⁶⁾ Komitet PD, Komentarz ogólny nr 6, *op.cit.* (przypis 84 powyżej), pkt 39.

należy wziąć pod uwagę szczególne potrzeby takiego dziecka, które nie tylko utraciło więź ze środowiskiem rodzinnym, lecz także znalazło się poza granicami państwa pochodzenia, a także wiek i płeć dziecka. W szczególności należy zwrócić uwagę na wskazania w zachowaniu ciągłości w wychowaniu dziecka oraz jego tożsamości etnicznej, religijnej, kulturowej i językowej⁽²¹⁷⁾.

Ponadto określono w nim parametry opieki i zakwaterowania, które stanowią podstawę gwarancji dla dzieci określonych w RCD (wersja przekształcona) i znajdują odzwierciedlenie w gwarancjach dla małoletnich (bez opieki) określonych w RCD (wersja przekształcona).

Art. 24 ust. 2 RCD (wersja przekształcona) wyraźnie stanowi, że w ośrodkach zakwaterowania dla dorosłych można umieszczać tylko małoletnich bez opieki w wieku 16 lat lub starszych, pod warunkiem że leży to w ich najlepszym interesie, zgodnie z definicją zawartą w art. 23 ust. 1 RCD (wersja przekształcona)⁽²¹⁸⁾. Znaczenie ma również art. 18 ust. 3 RCD (wersja przekształcona). Artykuł ten stanowi: „W odniesieniu do wnioskodawców umieszczonych w lokalach i ośrodkach dla cudzoziemców, o których mowa w ust. 1 lit. a) i b), państwa członkowskie biorą pod uwagę szczególne względy wynikające z płci i wieku oraz sytuację osób szczególnej troski”.

Poza gwarancjami, które należy zapewnić wszystkim wnioskodawcom (art. 18 ust. 2–7 RCD (wersja przekształcona)), oraz dodatkowymi gwarancjami dla małoletnich (art. 23 ust. 2–5 RCD (wersja przekształcona)) w dyrektywie określono gwarancje odnoszące się do potrzeb małoletnich bez opieki. W szczególności osoby pracujące z małoletnimi bez opieki „muszą być odpowiednio wyszkol[one] w zakresie potrzeb małoletnich i kontynuować takie szkolenie” (art. 24 ust. 4 RCD (wersja przekształcona))⁽²¹⁹⁾. Przy ocenie, czy miejsce zakwaterowania najlepiej zabezpiecza interesy dziecka, zgodnie z art. 23 ust. 2 lit. d) RCD (wersja przekształcona) państwa członkowskie muszą między innymi należycie uwzględnić „zdanie małoletniego odpowiednio do jego wieku i dojrzałości”⁽²²⁰⁾.

Jako że wszystkie państwa członkowskie są związane postanowieniami EKPC, niezapewnienie odpowiednich warunków życia może być równoznaczne z naruszeniem zobowiązań wynikających z EKPC. ETPC orzekł, że niezapewnienie przez organy francuskie opieki nad małoletnim wnioskodawcą o azyl bez opieki w obozie uchodźców w Calais naruszyło art. 3 EKPC. W swoim wyroku sąd uznał między innymi, że niepewne warunki życia w „slumsach” w obozie w Calais w połączeniu z niewykonaniem przez organy francuskie nakazu sądowego nakazującego umieszczenie skarżącego w państwowym systemie opieki nad dziećmi stanowiły naruszenie zobowiązań państwa w odniesieniu do art. 3⁽²²¹⁾. W sprawie EI i inni przeciwko Grecji ETPC wydał decyzję na podstawie art. 39 regulaminu i orzekł, że Grecja jest zobowiązana „a) zagwarantować skarżącemu zakwaterowanie z warunkami przyjmowania zgodnymi z art. 3 konwencji i stanem zdrowia skarżących oraz b) zapewnić skarżącemu opiekę medyczną zgodnie z wymogami ich zdrowia fizycznego i psychicznego”⁽²²²⁾.

⁽²¹⁷⁾ *Ibidem*, pkt 40.

⁽²¹⁸⁾ Zob. także motyw 22 RCD (wersja przekształcona).

⁽²¹⁹⁾ Zob. także RCD (wersja przekształcona) – art. 18 ust. 7, „Osoby pracujące w ośrodkach dla cudzoziemców są odpowiednio przeszkolone”, oraz art. 29 ust. 1; Komitet PD, *Komentarz ogólny nr 6, op.cit.* (przypis 84 powyżej), pkt 40.

⁽²²⁰⁾ Zob. także Komitet PD, *Komentarz ogólny nr 6, op.cit.* (przypis 84 powyżej), pkt 40: „Dzieci muszą być na bieżąco informowane o planach opieki nad nimi, a ich zdanie musi być brane pod uwagę”.

⁽²²¹⁾ ETPC, wyrok z dnia 28 lutego 2019 r., Khan przeciwko Francji, nr 12267/16, pkt 76–95. Zob. także ETPC, wyrok z dnia 13 czerwca 2019 r., *Sh.D. et autres c Grèce et autres*, nr 14165/16.

⁽²²²⁾ ETPC, decyzja w sprawie środka tymczasowego z dnia 16 kwietnia 2020 r., *E.I. i inni przeciwko Grecji*, nr 16080/20. Wniosek złożono w kontekście pandemii COVID-19 i sytuacji na wyspach greckich.

W czasie sporządzania niniejszej analizy sądowej na rozpatrzenie przez ETPC czekało kilka skarg dotyczących warunków zakwaterowania w sprawach osób ubiegających się o ochronę międzynarodową twierdzących, że są małoletnimi bez opieki ⁽²²³⁾.

4.3.6.3. Poszukiwanie członków rodziny

Jak wspomniano w rozdziale 4.3.4, zgodnie z motywem 9 RCD (wersja przekształcona) państwa członkowskie powinny dążyć do zapewnienia pełnej zgodności z zasadami najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka i jedności rodziny. Zgodnie z art. 23 ust. 2 lit. a) RCD (wersja przekształcona) przy ocenie, co najlepiej służy zabezpieczeniu interesów dziecka, „państwa członkowskie w szczególności należyście uwzględniają [...] [między innymi] możliwości łączenia rodziny”. Poszukiwanie członków rodziny małoletniego bez opieki jest niezbędne, aby państwa członkowskie mogły wypełniać swoje zobowiązania zgodnie z zasadami jedności rodziny i najlepiej pojętym interesem dziecka.

Art. 24 ust. 3 RCD (wersja przekształcona)

Państwa członkowskie rozpoczynają poszukiwanie członków rodziny małoletniego bez opieki, w razie potrzeby korzystając z pomocy organizacji międzynarodowych lub innych właściwych organizacji, tak szybko, jak to możliwe po złożeniu wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, w celu jak najlepszego zabezpieczenia jego interesów. W przypadkach gdy życie lub bezpieczeństwo małoletniego albo jego bliskich krewnych mogą być zagrożone, szczególnie jeżeli pozostali oni w kraju pochodzenia, konieczne jest zadbanie o zapewnienie poufności gromadzenia, przetwarzania i obiegu informacji dotyczących tych osób, tak aby uniknąć zagrożenia dla ich bezpieczeństwa.

Wyniki poszukiwania rodziny mogą być przydatne przy ustalaniu, co leży w najlepszym interesie dziecka ⁽²²⁴⁾.

Małoletni bez opieki powinni otrzymywać wszelkie istotne informacje dotyczące poszukiwania rodziny, aby umożliwić im wyrażanie poglądów i życzeń w sposób świadomy ⁽²²⁵⁾. Takie informacje muszą być przekazane w sposób odpowiedni do dojrzałości i poziomu zrozumienia każdego dziecka ⁽²²⁶⁾.

⁽²²³⁾ ETPC, oświadczenie o stanie faktycznym, przekazane 11 stycznia 2018 r., *Bodiang przeciwko Włochom*, nr 47523/17 (związane z możliwymi naruszeniami art. 3, 8 i 13 EKPC); ETPC, oświadczenie o stanie faktycznym, przekazane 2 lutego 2017 r., *Sadio et autres c Italie*, nr 3571/17 (związane z możliwymi naruszeniami art. 3 i 8 EKPC); ETPC, oświadczenie o stanie faktycznym, przekazane 11 stycznia 2018 r., *Diakité przeciwko Włochom*, nr 44646/17 (związane z art. 3, 5 i 8 EKPC, a także art. 2 Protokołu nr 1 (prawo do nauki)); ETPC, oświadczenie o stanie faktycznym, przekazane 5 lipca 2017 r., *Bacary przeciwko Włochom*, nr 36986/17. Zob. też Komitet Praw Człowieka ONZ (KPC), opinie przyjęte 7 listopada 2017 r., *O.A. przeciwko Danii*, komunikat nr 2770/2016, CCPR/C/121/D/2770/2016.

⁽²²⁴⁾ Zob. art. 22 ust. 2 Konwencji o prawach dziecka, który stanowi: „Państwa-Strony zapewnią, w stopniu, jaki uznają za właściwy, współdziałanie w wysiłkach podejmowanych przez Narody Zjednoczone i inne kompetentne organizacje międzyrządowe oraz pozarządowe, współpracujące z Narodami Zjednoczonymi, dla udzielenia ochrony i pomocy takiemu dziecku oraz odnalezienia jego rodziców lub innych członków rodziny dziecka uchodzący do uzyskania informacji niezbędnych do ponownego połączenia go z rodziną”; oraz Komitet PD, *Komentarz ogólny nr 12, op.cit.* (przypis 206 powyżej), pkt 124: „Dzieci ubiegające się o azyl mogą również potrzebować skutecznego poszukiwania rodziny i odpowiednich informacji o sytuacji w państwie pochodzenia w celu określenia ich najlepszego interesu”.

⁽²²⁵⁾ Art. 23 ust. 2 lit. d) RCD (wersja przekształcona); oraz Komitet PD, *Komentarz ogólny nr 6, op.cit.* (przypis 84 powyżej), pkt 25.

⁽²²⁶⁾ Komitet PD, *Komentarz ogólny nr 6, op.cit.* (przypis 84 powyżej), pkt 25.

Jeśli jest to możliwe i jeśli najlepiej zabezpiecza to interesy dziecka, państwa członkowskie powinny jak najszybciej połączyć małoletnich bez opieki z ich rodzinami ⁽²²⁷⁾. Oceniając dowody potwierdzające więzi rodzinne lub ich brak, organy mogą znaleźć wskazówki w następujących kwestiach:

- Komisja Europejska, Komunikat Komisji w sprawie wytycznych dotyczących stosowania dyrektywy 2003/86/WE w sprawie prawa do łączenia rodzin, Bruksela, 2014.
- EASO, *Practical Guide on Family Tracing* [Praktyczny przewodnik EASO dotyczący poszukiwania rodzin], 2016.

4.4. Ofiary tortur i przemocy

Zgodnie z art. 21 RCD (wersja przekształcona) osoby, które były poddane torturom, zostały zgwałcone lub doświadczyły innych poważnych form przemocy psychicznej, fizycznej lub seksualnej, np. ofiary okaleczenia żeńskich narządów płciowych, są osobami wymagającymi szczególnej troski. W art. 25 RCD (wersja przekształcona) określono szczególne gwarancje dla ofiar tortur i przemocy.

Art. 25 ust. 1 RCD (wersja przekształcona)

Państwa członkowskie zapewniają ofiarom tortur, zgwałcenia lub innych poważnych aktów przemocy niezbędne leczenie wymagane ze względu na szkody wyrządzone takimi aktami, w szczególności dostęp do odpowiedniej opieki medycznej i psychologicznej.

Lista osób objętych art. 25 ust. 1 RCD (wersja przekształcona) nie jest wyczerpująca, ponieważ odnosi się nie tylko do tortur i zgwałcenia, ale także do „innych poważnych aktów przemocy” ⁽²²⁸⁾. W art. 25 ust. 1 RCD (wersja przekształcona) nie ograniczono się do poważnych form przemocy, które miały miejsce w krajach pochodzenia lub tranzytu, lecz ma on zastosowanie również w przypadku, gdy wnioskodawcy stają się ofiarami poważnych aktów przemocy w państwie członkowskim.

Wynikający z art. 25 ust. 1 RCD (wersja przekształcona) wymóg, aby zapewnić ofiarom „niezbędne leczenie wymagane ze względu na szkody wyrządzone takimi aktami”, oznacza, że musi istnieć związek przyczynowy między poważnymi aktami przemocy, których doświadczył wnioskodawca, a leczeniem. Ponadto takie leczenie musi być konieczne, co oznacza, że nie każde dostępne leczenie może być uznane za konieczne, co pozostawia margines swobody. Należy również zwrócić uwagę na art. 25 ust. 2 RCD (wersja przekształcona), który brzmi następująco:

⁽²²⁷⁾ *Ibidem*, pkt 13 i 80; art. 22 ust. 2 Konwencji o prawach dziecka; *Practical Guide on Family Tracing* [Praktyczny przewodnik EASO dotyczący poszukiwania rodzin], 2016, s. 12.

⁽²²⁸⁾ Według Komitetu przeciwko Torturom, *General comment no 3 of the Committee against Torture – Implementation of Article 14 by States parties* [Komentarz ogólny nr 3 Komitetu przeciwko Torturom – wdrożenie art. 14 przez państwa strony], 19 listopada 2012 r., CAT/C/GC/3, pkt 3, do ofiar tortur zalicza się „poszkodowaną najbliższą rodzinę lub osoby pozostające na utrzymaniu ofiary, jak również osoby, które poniosły szkodę, interweniując w celu udzielenia pomocy ofiarom lub zapobieżenia wiktyimizacji”.

Art. 25 ust. 2 RCD (wersja przekształcona)

Osoby pracujące z ofiarami tortur, zgwałcenia lub innych poważnych aktów przemocy muszą być odpowiednio [wyszkolone] w zakresie potrzeb ofiar i kontynuować takie szkolenie oraz są związane przepisami krajowymi dotyczącymi poufności w odniesieniu do każdej informacji uzyskanej podczas wykonywania swojej pracy.

Przykłady wiążących instrumentów prawnych służących ochronie praw ofiar przemocy przedstawiono w tabeli 14.

Tabela 14: Instrumenty prawne chroniące prawa ofiar przemocy

Organizacja	Instrument
UE	<ul style="list-style-type: none"> • Dyrektywa w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi • Dyrektywa o prawach ofiar ⁽²²⁹⁾
Rada Europy	<ul style="list-style-type: none"> • Konwencja w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi ⁽²³⁰⁾ • Konwencja stambulska
ONZ	<ul style="list-style-type: none"> • CAT ⁽²³¹⁾ • CRPD ⁽²³²⁾ • Protokół z Palermo ⁽²³³⁾

W odniesieniu do CAT w art. 14 ust. 1 wymaga się od państw-stron zapewnienia zadośćuczynienia oraz „sprawiedliwego i adekwatnego odszkodowania, łącznie ze środkami niezbędnymi dla możliwie najpełniejszej rehabilitacji”. Komitet przeciwko Torturom (Komitet CAT) zdefiniował rehabilitację jako obejmującą „opiekę medyczną i psychologiczną, jak również usługi prawne i socjalne”. Stwierdzono również, że usługi specjalistyczne muszą być „dostępne, odpowiednie i szybko dostępne” oraz muszą uwzględniać „kulturę, osobowość, historię i pochodzenie ofiary”. Rehabilitacja musi być „dostępna dla wszystkich ofiar bez dyskryminacji i niezależnie od ich tożsamości lub statusu w grupie zmarginalizowanej lub podatnej na zagrożenia [...], w tym dla osób ubiegających się o azyl i uchodźców” ⁽²³⁴⁾.

⁽²²⁹⁾ Dyrektywa 2012/29/UE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW.

⁽²³⁰⁾ Zob. także Rada Europy, Explanatory report to the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings [Sprawozdanie wyjaśniające do Konwencji Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi], 2005, pkt 22 i 29–36.

⁽²³¹⁾ ONZ, Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, nr 1465 UNTS 85, 10 grudnia 1984 r. (wejście w życie: 26 czerwca 1987 r.).

⁽²³²⁾ W art. 26 CRPD zobowiązuje się państwa strony do organizowania, wzmocnienia i rozwijania usług i programów w zakresie wszechstronnej rehabilitacji dla osób niepełnosprawnych. W art. 15 jest mowa o wolności od tortur lub okrutnego, nieludzkiego albo poniżającego traktowania albo karania; art. 16 o wolności od wykorzystania, przemocy i nadużyć; a w art. 17 o ochronie integralności osobistej.

⁽²³³⁾ Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych, Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej (protokół z Palermo), nr 2237 UNTS 319, 15 listopada 2000 r. (wejście w życie: 25 grudnia 2003 r.)

⁽²³⁴⁾ Komitet CAT, Komentarz ogólny nr 3, *op.cit.* (przypis 228 powyżej), pkt 11–15. Zob. też Komitet CAT, opinie przyjęte 6 grudnia 2018 r., Adam Harun przeciwko Szwajcarii, komunikat nr 758/2016, CAT/C/65/D/758/2016, dotyczący ofiary tortur wymagającej leczenia, której groziło przekazanie na podstawie rozporządzenia Dublin III do Włoch. Komitet stwierdził, że każde takie przekazanie wymaga od organów „przeprowadzenia indywidualizowanej oceny osobistego i realnego zagrożenia” dla danej osoby, która „należy uwzględnić jej szczególne potrzeby jako ofiary tortur i osoby ubiegającej się o azyl” (pkt 9.9). Zob. także Komitet CAT, opinie przyjęte 3 sierpnia 2018 r., A.N. przeciwko Szwajcarii, komunikat nr 742/2016, CAT/C/64/D/742/2016, pkt 8.6–8.8; TSUE, 2017, C.K. i inni, *op.cit.* (przypis 40 powyżej).

4.5. Świadczenia materialne w ramach przyjmowania oraz opieka zdrowotna

W art. 17 RCD (wersja przekształcona) określono „ogólne zasady dotyczące świadczeń materialnych w ramach przyjmowania oraz opieki zdrowotnej”. W art. 2 lit. g) zdefiniowano „świadczenia materialne w ramach przyjmowania” jako „warunki przyjmowania, które obejmują zakwaterowanie, wyżywienie i odzież świadczone w naturze lub jako świadczenia pieniężne, talony, lub połączenie tych trzech form pomocy oraz dzienne diety”⁽²³⁵⁾. Zgodnie z art. 17 ust. 1 RCD (wersja przekształcona) państwa członkowskie muszą zapewnić, by świadczenia materialne w ramach przyjmowania były „dostępne wnioskodawcom w momencie złożenia przez nich wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej”.

W stanie faktycznym sprawy, która trafiła przed Wysoki Sąd Irlandii, skarżące – samotna matka, która w przeszłości miała problemy ze zdrowiem psychicznym, oraz jej zależna córka – złożyły 17 września 2018 r. wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej. Organy irlandzkie nie zapewniły im jednak zakwaterowania do 15 października 2018 r. W tych okolicznościach Wysoki Sąd Irlandii uznał, że w okresie między złożeniem wniosku a wydaniem decyzji w sprawie zakwaterowania Minister Sprawiedliwości i Równości (Minister for Justice and Equality) naruszył art. 17 ust. 1 dyrektywy⁽²³⁶⁾.

W art. 17 ust. 2 RCD (wersja przekształcona) określono obowiązki państw członkowskich w odniesieniu do osób wymagających szczególnej troski:

Art. 17 ust. 2 RCD (wersja przekształcona)

Państwa członkowskie zapewniają świadczenia materialne w ramach przyjmowania pozwalające wnioskodawcom na odpowiedni poziom życia, gwarantujący im utrzymanie i ochronę zdrowia fizycznego i psychicznego.

Państwa członkowskie zapewniają, by taki poziom życia był zapewniany w przypadku osób szczególnej troski, zgodnie z art. 21, jak również w przypadku osób zatrzymanych.

Oprócz obowiązku zapewnienia przez państwa członkowskie „odpowiedniego” poziomu życia zgodnie z art. 17 ust. 2 RCD (wersja przekształcona) różne przepisy RCD (wersja przekształcona) odnoszą się do wymogu zapewnienia „godnego” poziomu życia:

Motyw 11 RCD (wersja przekształcona)

Należy ustanowić normy dotyczące przyjmowania wnioskodawców, wystarczające do zapewnienia im godnego poziomu życia i porównywalnych warunków życia we wszystkich państwach członkowskich.

⁽²³⁵⁾ Sąd Administracyjny Republiki Słowenii powtórzył, że zgodnie z wyrokiem TSUE w sprawie Cimade otrzymywanie „dziennej diety” stanowi element prawa do świadczeń materialnych w ramach przyjmowania oprócz zakwaterowania, wyżywienia, zapewnienia higieny i odzieży. Zob. Sąd Administracyjny (Republika Słowenii), wyrok z dnia 17 stycznia 2013 r., I U 1921/2012-5, streszczenie w języku angielskim, pkt 27.

⁽²³⁶⁾ Wysoki Sąd (Irlandia), wyrok z dnia 5 marca 2019 r., X i Y przeciwko The Minister for Justice and Equality, [2019] IEHC 133. Zob. także Wysoki Sąd (Irlandia), wyrok z dnia 3 kwietnia 2019 r., X i Y (małoletni) przeciwko Minister for Justice and Equality (No 2), [2019] IEHC 226.

Motyw 25 RCD (wersja przekształcona)

Należy ograniczyć możliwości nadużyć w systemie przyjmowania przez określenie okoliczności, w jakich można obniżyć świadczenia materialne w ramach przyjmowania wnioskodawców lub cofnąć je, jednocześnie zapewniając wszystkim wnioskodawcom godne warunki życia.

Motyw 35 RCD (wersja przekształcona)

Niniejsza dyrektywa nie narusza praw podstawowych i jest zgodna z zasadami uznanymi w szczególności w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej. W szczególności niniejsza dyrektywa ma na celu zapewnienie pełnego poszanowania godności ludzkiej i wspieranie stosowania art. 1, 4, 6, 7, 18, 21, 24 i 47 Karty i musi być odpowiednio wdrażana.

Związek między „odpowiednim poziomem życia” a „godnym poziomem życia” pozostaje niejasny. Jest to szczególnie ważne w świetle art. 20 ust. 5 RCD (wersja przekształcona), w którym uzależniono decyzję o ograniczeniu lub wycofaniu świadczeń materialnych w ramach przyjmowania, gwarantujących „odpowiedni” poziom życia, od warunku, że państwa członkowskie muszą zapewnić godny poziom życia wszystkim wnioskodawcom ⁽²³⁷⁾.

TSUE w sprawie *Saciri* orzekł, że „zasiłki powinny jednakże być wystarczające do tego, by zapewnione były podstawowe potrzeby osób ubiegających się o azyl, w tym godny poziom życia odpowiedni dla stanu zdrowia” ⁽²³⁸⁾. TSUE w wyroku w sprawie *Haqbin* wyjaśnił treść pojęcia „godnego poziomu życia” i stwierdził:

Jeśli chodzi konkretnie o wymóg zapewnienia godnego poziomu życia, z motywu 35 [RCD (wersja przekształcona)] wynika, że dyrektywa ma na celu zapewnienie pełnego poszanowania godności ludzkiej oraz promowanie stosowania, między innymi, art. 1 Karty Praw Podstawowych i musi być odpowiednio wdrażana. W tej kwestii należy zauważyć, że poszanowanie godności ludzkiej w rozumieniu tego artykułu wymaga, by dana osoba nie znalazła się w sytuacji skrajnej deprivacji materialnej, która nie pozwalałaby jej na zaspokojenie najbardziej podstawowych potrzeb, takich jak zakwaterowanie, wyżywienie, ubranie i umycie się, oraz która szkodziłaby jej zdrowiu fizycznemu lub psychicznemu lub doprowadziłaby ją do stanu poniżenia niemożliwego do pogodzenia z tą godnością ⁽²³⁹⁾.

W przypadku osób wymagających szczególnej troski mogą być wymagane dodatkowe środki w celu zapewnienia im odpowiedniego poziomu życia. Na przykład wnioskodawca poważnie niepełnosprawny fizycznie będzie miał szczególne potrzeby w zakresie zakwaterowania, a osoba, która przeżyła tortury i jest samotnym rodzicem z małymi dziećmi, będzie miała szczególne potrzeby w zakresie utrzymania. Dlatego też w art. 17 ust. 2 akapit drugi RCD (wersja przekształcona) podkreślono, że państwa członkowskie muszą zapewnić odpowiedni standard życia w szczególnej sytuacji osób wymagających szczególnej troski, co oznacza,

⁽²³⁷⁾ Zob. dalej EASO, *ryjowanie osób ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej (dyrektywa w sprawie warunków przyjmowania (2013/33/UE)) – analiza sądowa*, 2020, rozdział 3.1 dotyczący odpowiedniego i godnego poziomu życia.

⁽²³⁸⁾ TSUE, 2014, *Saciri*, *op.cit.* (przypis 130 powyżej), pkt 48. Zob. także Federalny Trybunał Konstytucyjny (Bundesverfassungsgericht, Niemcy), wyrok z dnia 18 lipca 2012 r., nr 1 BvL 10/10 (tłumaczenie na język angielski). Wyrok ten odnosi się przede wszystkim do gwarancji podstawowego prawa do godnej minimalnej egzystencji na mocy Ustawy Zasadniczej (konstytucji), ale przywołane są również standardy międzynarodowe, w tym RCD.

⁽²³⁹⁾ TSUE (WI), 2019, *Haqbin*, *op.cit.* (przypis 185 powyżej), pkt 46.

że państwa członkowskie muszą nie tylko zapewnić dostępność świadczeń materialnych w ramach przyjmowania, ale także dopilnować, aby osoby wymagające szczególnej troski korzystały z tych świadczeń w praktyce.

W odniesieniu do art. 17 RCD w sprawie Saciri Trybunał stwierdził:

Państwa członkowskie mają obowiązek dostosowania warunków przyjmowania do sytuacji osób mających specjalne potrzeby [...]. Z tego względu zasiłki pieniężne powinny być wystarczające do utrzymania jedności rodziny oraz dobra dziecka, które zgodnie z art. 18 ust. 1 jest pierwszą rozważaną okolicznością.

W rezultacie, gdy państwo członkowskie postanowiło dostarczać materialne warunki przyjmowania w postaci zasiłków pieniężnych, zasiłki te muszą wystarczać do zapewnienia godnego poziomu życia odpowiedniego dla stanu zdrowia osób ubiegających się o azyl oraz ich utrzymania, pozwalając im na dysponowanie w szczególności zakwaterowaniem w razie potrzeby na prywatnym rynku najmu ⁽²⁴⁰⁾.

Sąd Najwyższy (Anglia i Walia) w sprawie Refugee Action przeciwko Secretary of State for the Home Department stwierdził, że aby zachować minimalny poziom godności, musi istnieć pewna możliwość utrzymywania relacji międzyludzkich oraz minimalny poziom uczestnictwa w życiu społecznym, religijnym i kulturalnym ⁽²⁴¹⁾.

4.5.1. Opieka zdrowotna

Oprócz ogólnych zasad dotyczących opieki zdrowotnej określonych w art. 17 RCD (wersja przekształcona) art. 19 RCD (wersja przekształcona) stanowi:

Art. 19 RCD (wersja przekształcona) **Opieka zdrowotna**

1. Państwa członkowskie zapewniają wnioskodawcom niezbędną opiekę zdrowotną, która obejmuje przynajmniej opiekę medyczną w nagłych przypadkach oraz podstawowe leczenie chorób i poważnych zaburzeń psychicznych.
2. Państwa członkowskie zapewniają wnioskodawcom o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania pomoc medyczną lub inną, w tym, w stosownych przypadkach, odpowiednią opiekę medyczną w zakresie zdrowia psychicznego.

W celu skutecznego wdrożenia art. 19 ust. 1 w związku z art. 22 RCD (wersja przekształcona) państwa członkowskie muszą ocenić, czy wnioskodawcy wymagający szczególnej troski, tacy jak wnioskodawcy określani w art. 21 RCD (wersja przekształcona), wymagają opieki

⁽²⁴⁰⁾ TSUE, 2014, Saciri, *op.cit.* (przypis 130 powyżej), pkt 41 i 42. Należy zauważyć, że art. 17 RCD odpowiada art. 21 RCD (wersja przekształcona).

⁽²⁴¹⁾ Sąd Najwyższy (Anglia i Walia, Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 9 kwietnia 2014 r., R (Refugee Action) przeciwko Secretary of State for the Home Department, [2014] EWHC 1033 (Admin), pkt 115. Sąd orzekł, że poziom wsparcia finansowego dla osób ubiegających się o ochronę międzynarodową w sposób niezgodny z prawem wyklucza pewne podstawowe potrzeby osób ubiegających się o azyl. Z uwagi na to, że RCD (wersja przekształcona) nie ma zastosowania do Zjednoczonego Królestwa, przedmiotowy wyrok opiera się na RCD. Zob. także toczące się przed ETPC sprawy połączone dotyczące licznych wnioskodawców wymagających szczególnej troski zamieszkałych w „czarnym punkcie” na wyspie Lesbos w Grecji: ETPC, Al. H. et autres c Grèce i F.J. et autres c Grèce, nr 4892/18 i 4920/18, zgłoszone 26 lutego 2019 r.

zdrowotnej i jaki charakter ma ewentualna potrzeba leczenia ⁽²⁴²⁾. Art. 19 ust. 2 RCD (wersja przekształcona) dotyczący pomocy wnioskodawcom o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania obejmuje niezbędną pomoc medyczną, ale nie jest do niej ograniczony, ponieważ odnosi się wyraźnie do „innej pomocy”. Inna pomoc, która może być konieczna, powinna być określona w indywidualnej ocenie szczególnych potrzeb w zakresie przyjmowania. Może to być na przykład pomoc opieki społecznej w codziennych czynnościach, takich jak karmienie, mycie, ubieranie i poruszanie się z powodu choroby fizycznej lub psychicznej. Wnioskodawcy wymagający szczególnej troski mogą potrzebować pomocy wielu podmiotów.

4.5.2. Zakwaterowanie – formy i skutki dla osób wymagających szczególnej troski

Art. 18 RCD (wersja przekształcona) dotyczy „form świadczeń materialnych w ramach przyjmowania”, w tym zakwaterowania. Zawiera on kilka przepisów odnoszących się do szczególnych potrzeb osób wymagających szczególnej troski i należy go czytać łącznie z motywem 22 dyrektywy RCD (wersja przekształcona).

Art. 18

Formy świadczeń materialnych w ramach przyjmowania

1. W przypadku gdy zakwaterowanie jest świadczone w naturze, powinno ono przyjąć jedną z następujących form lub ich kombinację:

- a) lokali wykorzystywanych do celów zakwaterowania wnioskodawców na czas rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego na granicy lub w strefach tranzytowych;
- b) ośrodków dla cudzoziemców, które gwarantują odpowiedni poziom życia;
- c) domów prywatnych, mieszkań, hoteli lub innych lokali zaadaptowanych na potrzeby zakwaterowania wnioskodawców.

2. Bez uszczerbku dla szczególnych warunków zatrzymania przewidzianych w art. 10 i 11, w odniesieniu do zakwaterowania, o którym mowa w ust. 1 lit. a), b) i c) niniejszego artykułu, państwa członkowskie zapewniają:

- a) wnioskodawcom – gwarancję ochrony ich życia rodzinnego;
- b) wnioskodawcom – możliwość kontaktowania się z krewnymi, doradcami prawnymi lub innymi doradcami oraz z osobami reprezentującymi UNHCR i inne odpowiednie organizacje i organy krajowe, międzynarodowe oraz pozarządowe;
- c) członkom rodzin, doradcom prawnym lub innym doradcom, osobom reprezentującym UNHCR oraz odpowiednim organizacjom pozarządowym uznawanym przez dane państwo członkowskie – dostęp w celu udzielania pomocy wnioskodawcom. Ograniczenia dotyczące

⁽²⁴²⁾ Zob. rozdział 3.1.

takiego dostępu mogą być nałożone wyłącznie ze względu na bezpieczeństwo tych pomieszczeń oraz wnioskodawców.

3. W odniesieniu do wnioskodawców umieszczonych w lokalach i ośrodkach dla cudzoziemców, o których mowa w ust. 1 lit. a) i b), państwa członkowskie biorą pod uwagę szczególne względy wynikające z płci i wieku oraz sytuację osób szczególnej troski.

4. Państwa członkowskie przyjmują odpowiednie środki zapobiegające napadom oraz przemocy ze względu na płeć, w tym napadom na tle seksualnym i molestowaniu, w lokalach i ośrodkach dla cudzoziemców, o których mowa w ust. 1 lit. a) i b).

5. Państwa członkowskie zapewniają, w miarę możliwości, zakwaterowanie dorosłego wnioskodawcy o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania razem z dorosłymi bliskimi krewnymi, którzy już są obecni w tym samym państwie członkowskim i którzy za niego odpowiadają zgodnie z prawem lub praktyką danego państwa członkowskiego.

6. Państwa członkowskie zapewniają ograniczenie przenoszenia wnioskodawców z jednego miejsca zakwaterowania do innego do przypadków, gdy jest to niezbędne. Państwa członkowskie zapewniają wnioskodawcom możliwość powiadamiania swoich doradców prawnych lub innych doradców o przeniesieniu oraz o nowym adresie.

7. Osoby pracujące w ośrodkach dla cudzoziemców są odpowiednio przeszkolone i związane krajowymi przepisami dotyczącymi poufności, w odniesieniu do wszelkich informacji uzyskanych w trakcie wykonywania pracy.

8. Państwa członkowskie mogą włączyć wnioskodawców w zarządzanie zasobami materialnymi oraz niematerialnymi aspektami życia w ośrodku poprzez organ doradczy lub radę reprezentującą mieszkańców.

9. W należycie uzasadnionych przypadkach państwa członkowskie mogą wyjątkowo, na rozsądny i możliwie najkrótszy okres, ustalić inne formy świadczeń materialnych w ramach przyjmowania niż przewidziane w niniejszym artykule, jeżeli:

a) zgodnie z art. 22 wymagana jest ocena szczególnych potrzeb wnioskodawcy;

b) zwykle dostępne zasoby mieszkaniowe są tymczasowo wyczerpane.

Takie inne warunki w każdym przypadku muszą zaspokajać podstawowe potrzeby.

Motyw 22 RCD (wersja przekształcona)

Decydując o kwestiach zakwaterowania, państwa członkowskie powinny należycie uwzględnić interes dziecka oraz indywidualną sytuację wnioskodawców, gdy pozostają oni na utrzymaniu członków rodziny lub innych bliskich krewnych, takich jak małoletnie rodzeństwo niepozostające w związku małżeńskim już obecne w danym państwie członkowskim.

W odniesieniu do art. 18 ust. 3 RCD (wersja przekształcona) w przypadku wnioskodawców, którzy są małoletni lub w podeszłym wieku, należy w szczególności wziąć pod uwagę względy związane z wiekiem. Jeśli chodzi o małoletnich, art. 18 ust. 3 należy odczytywać w powiązaniu z art. 23 RCD (wersja przekształcona) dotyczącym małoletnich ⁽²⁴³⁾.

W odniesieniu do wynikającego z art. 18 ust. 3 obowiązku uwzględniania przez państwa członkowskie **szczególnych względów wynikających z płci** w sprawozdaniu wyjaśniającym do Konwencji stambulskiej stwierdza się, że art. 60 ust. 3 wymaga od państw-stron opracowania procedur przyjmowania uwzględniających aspekt płci, „które biorą pod uwagę różnice w doświadczeniach kobiet i mężczyzn oraz ich szczególne potrzeby w zakresie ochrony, aby zapewnić im prawo do bezpieczeństwa przy rozważaniu standardów traktowania osób ubiegających się o azyl” ⁽²⁴⁴⁾. Wytyczne dotyczące płci powinny również uwzględniać wrażliwość kulturową i religijną, czynniki osobiste i rozpoznaną traumę oraz reagować na nie. Art. 4 konwencji stambulskiej zawiera klauzulę o niedyskryminacji, w której ujęto niewyczerpujący wykaz przyczyn dyskryminacji, w tym płeć, płeć społeczno-kulturową, język, religię, poglądy polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, orientację seksualną, tożsamość płciową, wiek, stan zdrowia, niepełnosprawność, stan cywilny, status migranta lub uchodźcy oraz inny status.

W art. 18 ust. 4 RCD (wersja przekształcona) nakłada się na państwa członkowskie wymóg „podjęcia **odpowiednich środków w celu zapobiegania napaściom i przemocy ze względu na płeć**” (wyróżnienie dodane) w lokalach i ośrodkach dla cudzoziemców, o których mowa w art. 18 ust. 1 lit. a) i b). Państwa członkowskie są również związane gwarancjami wynikającymi na przykład z [konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur](#) oraz protokołu z Palermo ⁽²⁴⁵⁾. Inne przykłady wiążących instrumentów prawnych chroniących prawa ofiar przemocy to Konwencja w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi oraz konwencja stambulska (dla państw członkowskich będących stronami tego dokumentu). W związku z tym należy zapewnić natychmiastową reakcję zgodną z gwarancjami określonymi w tych instrumentach prawnych. Może to obejmować skierowanie, zapewnienie bezpiecznego mieszkania, rehabilitację, pomoc zdrowotną lub psychospołeczną lub zaangażowanie policji.

Jeśli chodzi o orzecznictwo krajowe dotyczące zakwaterowania ofiar poważnej przemocy ze względu na płeć, belgijski sąd uznał, że wnioskodawczyni z Gambii, która była ofiarą przymusowego małżeństwa i została zgwałcona wkrótce po przybyciu do Belgii, powinna zostać umieszczona nie w mieszanym ośrodku dla cudzoziemców, z uwagi na jej skrajną bezbronność i zespół stresu pourazowego, ale w indywidualnym wspieranym miejscu zakwaterowania. Stwierdził, że ograniczona liczba takich miejsc jest nieistotna i nie może uzasadniać naruszenia jej prawa do zakwaterowania dostosowanego do jej potrzeb, respektującego jej prawo do godności ludzkiej i uwzględniającego jej szczególne potrzeby ⁽²⁴⁶⁾.

⁽²⁴³⁾ Więcej informacji na ten temat znajduje się w rozdziale 4.3.2 powyżej dotyczącym zakwaterowania małoletnich oraz w rozdziale 4.3.6.2 dotyczącym zakwaterowania małoletnich bez opieki.

⁽²⁴⁴⁾ Zob. Rada Europy, Explanatory report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence [Sprawozdanie wyjaśniające do Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej], 11 maja 2011 r., pkt 314. Przykłady takich procedur to: „oddzielne zakwaterowanie samotnych mężczyzn i kobiet; oddzielne toalety lub przynajmniej ustalone i kontrolowane różne harmonogramy korzystania z nich przez mężczyzn i kobiety; pomieszczenia, które mogą być zamykane na klucz przez ich mieszkańców; odpowiednie oświetlenie w całym ośrodku dla cudzoziemców; ochrona strażników, w tym strażników płci żeńskiej, przeszkolonych w zakresie specyficznych dla płci potrzeb mieszkańców; szkolenie personelu ośrodka dla cudzoziemców; kodeks postępowania mający zastosowanie również do prywatnych usługodawców; formalne ustalenia dotyczące interwencji i ochrony w przypadkach przemocy uwarunkowanej płcią; zapewnienie kobietom i dziewczętom informacji na temat przemocy uwarunkowanej płcią i dostępnych usług pomocowych”.

⁽²⁴⁵⁾ Protokół z Palermo, *op.cit.* (przypis 233 powyżej).

⁽²⁴⁶⁾ Frankofoński Trybunał Pracy w Brukseli (Tribunal du travail francophone de Bruxelles, Belgia), wyrok z dnia 13 grudnia 2017 r., nr 17/5651/A (streszczenie w języku angielskim).

Zakres zastosowania art. 18 ust. 9 RCD (wersja przekształcona) jest niewielki, zwłaszcza w świetle obowiązku uwzględnienia „szczególnej sytuacji osób wymagających szczególnej troski”, o którym mowa w art. 21 RCD (wersja przekształcona). W sprawie *Saciri* TSUE orzekł, że w przypadku przeciążenia miejsc zakwaterowania przeznaczonych specjalnie dla osób ubiegających się o azyl państwa członkowskie mogą kierować wnioskodawców do organów w ramach ogólnego systemu pomocy publicznej, pod warunkiem że system ten zapewnia „osobom ubiegającym się o azyl poszanowanie minimalnych norm przewidzianych przez tę dyrektywę”⁽²⁴⁷⁾. TSUE dodał jednak, że „przeciążenie sieci przyjmowania nie może uzasadniać jakiegokolwiek odstępstwa od przestrzegania tych norm”⁽²⁴⁸⁾.

4.6. Ograniczenie lub cofnięcie świadczeń materialnych w ramach przyjmowania i sankcje

Zgodnie z art. 20 RCD (wersja przekształcona) państwa członkowskie mogą ograniczyć lub wyjątkowo wycofać świadczenia materialne w ramach przyjmowania z określonych powodów i stosować sankcje.

Art. 20 RCD (wersja przekształcona)

Ograniczenie lub cofnięcie świadczeń materialnych w ramach przyjmowania

1. Państwa członkowskie mogą ograniczyć lub – w wyjątkowych i odpowiednio uzasadnionych przypadkach – cofnąć świadczenia materialne w ramach przyjmowania w przypadku gdy wnioskodawca:

- a) opuszcza miejsce zamieszkania ustalone przez właściwy organ bez powiadomienia lub bez zezwolenia, jeśli jest ono wymagane;
- b) nie spełnia obowiązków zgłaszania się lub dostarczania informacji lub stawiania się na rozmowy osobiste dotyczące postępowania w sprawie azylu, w rozsądnym okresie określonym w prawie krajowym; lub
- c) złożył kolejny wniosek w rozumieniu art. 2 lit. q) dyrektywy 2013/32/UE.

W odniesieniu do przypadków, o których mowa w lit. a) i b), jeżeli wnioskodawca zostanie odnaleziony lub dobrowolnie zgłosi się do właściwego organu, wydaje się należycie uzasadnioną decyzję w sprawie ponownego przyznania części lub całości tych świadczeń materialnych w ramach przyjmowania, które zostały cofnięte lub ograniczone, biorąc pod uwagę powody opuszczenia miejsca zamieszkania.

2. Państwa członkowskie mogą także ograniczyć świadczenia materialne w ramach przyjmowania, jeżeli stwierdzą, że wnioskodawca bez uzasadnionego powodu nie złożył wniosku o ochronę międzynarodową, gdy tylko złożenie go stało się racjonalnie wykonalne po przybyciu do danego państwa członkowskiego.

⁽²⁴⁷⁾ TSUE, 2014, *Saciri*, *op.cit.* (przypis 130 powyżej), pkt 49.

⁽²⁴⁸⁾ *Ibidem*, pkt 50.

3. Państwa członkowskie mogą ograniczyć lub cofnąć świadczenia materialne w ramach przyjmowania, jeżeli wnioskodawca zataił, iż dysponuje środkami finansowymi, i dzięki temu bezzasadnie skorzystał ze świadczeń materialnych w ramach przyjmowania.

4. Państwa członkowskie mogą określić sankcje mające zastosowanie w przypadku poważnego naruszenia reguł obowiązujących w ośrodkach dla cudzoziemców oraz szczególnie agresywnego zachowania.

5. Decyzje dotyczące ograniczenia lub cofnięcia świadczeń materialnych w ramach przyjmowania lub decyzje dotyczące sankcji, o których mowa w ust. 1, 2, 3 i 4 niniejszego artykułu, podejmowane są indywidualnie, obiektywnie i bezstronnie, a każda decyzja jest uzasadniana. Decyzje opierają się na konkretnej sytuacji danej osoby, szczególnie w odniesieniu do osób objętych art. 21, uwzględniając zasadę proporcjonalności. Państwa członkowskie w każdym wypadku zapewniają dostęp do opieki zdrowotnej zgodnie z art. 19 oraz zapewniają wszystkim wnioskodawcom godny poziom życia.

6. Państwa członkowskie zapewniają, aby świadczenia materialne w ramach przyjmowania nie były cofane ani ograniczane przed wydaniem decyzji zgodnie z ust. 5.

Rozważając zastosowanie art. 20 ust. 1–4, państwa członkowskie muszą zapewnić uwzględnienie szczególnej sytuacji osób wymagających szczególnej troski zgodnie z art. 21 oraz zasady proporcjonalności.

Jeśli chodzi o art. 20 ust. 1, osoby wymagające szczególnej troski mogą nie wywiązać się ze swoich obowiązków lub muszą złożyć kolejny wniosek ze względu na swoją szczególną sytuację, np. wiek, poważną chorobę, chorobę lub zaburzenie psychiczne albo strach.

Sprawa *Haqbin* ⁽²⁴⁹⁾ dotyczyła małoletniego bez opieki, który w wyniku bójki w ośrodku dla cudzoziemców został wykluczony z ośrodka na okres 15 dni. TSUE stwierdził, że „ciążący na państwach członkowskich obowiązek zapewnienia wnioskodawcom dostępu do świadczeń materialnych w ramach przyjmowania nie ma charakteru bezwzględnego” ⁽²⁵⁰⁾. Choć świadczenia materialne w ramach przyjmowania mogą zostać ograniczone, a w wyjątkowych przypadkach wycofane, Trybunał orzekł, że:

należy zauważyć, że zgodnie z art. 20 ust. 5 [RCD (wersja przekształcona)] każda sankcja w rozumieniu ust. 4 tego artykułu powinna być obiektywna, bezstronna, uzasadniona i proporcjonalna do konkretnej sytuacji wnioskodawcy, a także, w każdych okolicznościach, pozostawić mu dostęp do opieki zdrowotnej oraz godnego poziomu życia ⁽²⁵¹⁾.

Trybunał zauważył, że „z motywu 35 [RCD (wersja przekształcona)] wynika, że ma ona na celu zapewnienie pełnego poszanowania godności ludzkiej i wspieranie stosowania między innymi art. 1 karty praw podstawowych [...] i musi być odpowiednio wdrażana” ⁽²⁵²⁾. Z racji, że skarżący był małoletnim bez opieki, sąd stwierdził, że „państwa członkowskie, gdy stosują

⁽²⁴⁹⁾ TSUE (WI), 2019, *Haqbin*, *op.cit.* (przypis 185 powyżej).

⁽²⁵⁰⁾ *Ibidem*, pkt 35.

⁽²⁵¹⁾ *Ibidem*, pkt 45.

⁽²⁵²⁾ *Ibidem*, pkt 46.

sankcje na podstawie art. 20 ust. 4 tej dyrektywy, powinny dokładniej uwzględniać [...] konkretną sytuację małoletniego oraz zasadę proporcjonalności, co wynika z art. 20 ust. 5 zdanie drugie rzeczony dyrektywy”⁽²⁵³⁾. Ponadto zgodnie z art. 23 ust. 1 RCD (wersja przekształcona) „jak najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka jest jednym z priorytetów branych pod uwagę przez państwa członkowskie podczas wprowadzania w życie przepisów niniejszej dyrektywy dotyczących małoletnich”⁽²⁵⁴⁾. Trybunał stwierdził:

państwo członkowskie nie może [...] przewidzieć sankcji polegającej na cofnięciu, nawet czasowo, świadczeń materialnych w ramach przyjmowania w rozumieniu art. 2 lit. f) i g) tej dyrektywy związanych z zakwaterowaniem, wyżywieniem lub odzieżą, ponieważ jej skutkiem byłoby pozbawienie wnioskodawcy możliwości zaspokojenia najbardziej podstawowych potrzeb. Nałożenie innych sankcji na podstawie rzeczony art. 20 ust. 4 powinno w każdych okolicznościach odbywać się z poszanowaniem warunków wymienionych w art. 20 ust. 5, między innymi tych związanych z poszanowaniem zasady proporcjonalności oraz godności ludzkiej. Jeżeli chodzi o małoletniego bez opieki, sankcje te, w świetle między innymi art. 24 karty praw podstawowych, powinny być stosowane ze szczególnym uwzględnieniem nadrzędnego interesu dziecka⁽²⁵⁵⁾.

Zgodnie z prawem krajowym Regionalny Trybunał Administracyjny Piemontu uchylił decyzję prefekta Novary o cofnięciu warunków przyjmowania wnioskodawcy o azyl, który naruszył regulamin ośrodka (opuszczenie ośrodka bez zezwolenia), ponieważ prefekt nie wziął pod uwagę poważnego stanu zdrowia wnioskodawcy (gruźlica, stany lękowe i depresja) przed podjęciem decyzji o cofnięciu. Trybunał orzekł, że prawo krajowe wymaga od organu administracyjnego uwzględnienia szczególnej sytuacji osób wymagających szczególnej troski, w tym „osób cierpiących na poważne choroby lub zaburzenia psychiczne”⁽²⁵⁶⁾.

W hiszpańskiej sprawie Ministerstwo Pracy i Ubezpieczeń Społecznych cofnęło dostęp do systemu przyjmowania wnioskodawcy ubiegającemu się o azyl, który ze względu na stan zdrowia znajdował się w trudnej sytuacji, na tej podstawie, że stracił on prawo do pozostania w tym systemie, gdy opuścił poprzednio wyznaczony ośrodek bez poinformowania o tym organów. Trybunał orzekł, że organy musiały zapewnić wnioskodawcy dostęp do ośrodka dla cudzoziemców, ponieważ zgodnie z hiszpańskim prawem konstytucyjnym EKPC i karta UE zapewniały w tym przypadku ponowne przyjęcie na podstawie prawa do integralności fizycznej i moralnej oraz prawa do obrony, zwłaszcza że wnioskodawca znajdował się w sytuacji wymagającej szczególnych potrzeb ze względu na stan zdrowia⁽²⁵⁷⁾.

Państwo członkowskie może **ograniczyć lub, w wyjątkowych i należycie uzasadnionych przypadkach, wycofać** świadczenia materialne w ramach przyjmowania w okolicznościach wymienionych w art. 20 ust. 1 RCD (wersja przekształcona). Może również **ograniczyć lub wycofać** świadczenia materialne w ramach przyjmowania, jeżeli wnioskodawca posiada ukryte zasoby finansowe, zgodnie z art. 20 ust. 3 RCD (wersja przekształcona).

⁽²⁵³⁾ TSUE (WI) 2019, *Haqbin*, *op.cit.* (przypis 185 powyżej), pkt 53.

⁽²⁵⁴⁾ *Ibidem*, pkt 54.

⁽²⁵⁵⁾ *Ibidem*, pkt 56.

⁽²⁵⁶⁾ Regionalny Trybunał Administracyjny Piemontu (Włochy), wyrok z dnia 31 grudnia 2018 r., *Skarżący (Nigeria) przeciwko Ministerstwu Spraw Wewnętrznych (Prefettura di Novara)* (streszczenie w języku angielskim).

⁽²⁵⁷⁾ Najwyższy Trybunał Sprawiedliwości (Tribunal Superior de Justicia, Hiszpania), wyrok z dnia 22 listopada 2018 r., *Fermin przeciwko Ministerstwu Pracy i Zabezpieczenia Społecznego (Ministerio de Empleo y Seguridad Social)*.

W przypadku spóźnionego wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej państwa członkowskie mogą, zgodnie z art. 20 ust. 2, **ograniczyć** świadczenia materialne w ramach przyjmowania, **ale nie mogą ich wycofać**. W takiej sytuacji na państwie członkowskim spoczywa ciężar wykazania, że wnioskodawca „bez uzasadnionego powodu” nie złożył wniosku, „gdy tylko złożenie go stało się racjonalnie wykonalne po przybyciu do danego państwa członkowskiego”. Osoba podejmująca decyzję będzie musiała mieć na uwadze powody, dla których niektóre osoby wymagające szczególnej troski, w tym dzieci, ofiary przemocy seksualnej i handlu ludźmi, mogą potrzebować czasu na złożenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej.

Wycofanie lub ograniczenie świadczeń materialnych w ramach przyjmowania jest uzależnione od zapewnienia wnioskodawcy utrzymania „godnego poziomu życia”. Zależy to od okoliczności sprawy, przy czym sytuacja osób wymagających szczególnej troski wymaga szczególnego rozważenia ⁽²⁵⁸⁾. Takie decyzje w kontekście art. 20 ust. 3 mogą potencjalnie zagrozić możliwości uzyskania stałego doradztwa, wsparcia lub opieki. Mogłoby to zagrozić godnemu poziomowi życia wnioskodawcy wymagającego szczególnej troski, podczas gdy podobne wycofanie lub ograniczenie w odniesieniu do wnioskodawcy nie wymagającego szczególnej troski nie miałyby takiego skutku.

Decyzja o ograniczeniu lub wycofaniu świadczeń materialnych w ramach przyjmowania w odniesieniu do wnioskodawcy wymagającego szczególnej troski wymaga zindywidualizowanej oceny obejmującej bardziej szczegółową analizę proporcjonalności niż ta, która ma zastosowanie zazwyczaj. Oznacza to, że wymóg podania uzasadnienia decyzji będzie szczególnie ważny dla osób wymagających szczególnej troski, które mogą chcieć się odwołać – kwestię tę omówiono w rozdziale 4.7.

Przed wydaniem formalnej i uzasadnionej decyzji nie można ograniczyć ani wycofać świadczeń materialnych w ramach przyjmowania (art. 20 ust. 6 RCD (wersja przekształcona)).

4.7. Odwołania

4.7.1. Wymagania i zakres

Art. 26 ust. 1 RCD (wersja przekształcona) Odwołania

Państwa członkowskie zapewniają możliwość odwołania od decyzji w sprawie przyznania, cofnięcia lub ograniczenia świadczeń na mocy niniejszej dyrektywy lub decyzji podjętych na podstawie art. 7 [dotyczących pobytu i swobody przemieszczania się], które indywidualnie wpływają na sytuację wnioskodawców, w ramach procedur ustanowionych w prawie krajowym. Przynajmniej w ostatniej instancji istnieć musi możliwość wniesienia odwołania lub innego środka dotyczącego stanu faktycznego i kwestii prawnych do organu sądowego.

⁽²⁵⁸⁾ Zob. także rozdział 4.5 dotyczący świadczeń materialnych w ramach przyjmowania i opieki zdrowotnej.

Art. 26 RCD (wersja przekształcona) nie zawiera zasad dotyczących skuteczności wymaganego środka odwoławczego. Niemniej jednak wnioskodawca ma prawo do skutecznego środka odwoławczego w świetle m.in. art. 47 karty UE oraz aby art. 26 dyrektywy był zgodny z zasadą skuteczności.

Gwarancje proceduralne przewidziane w dyrektywie w odniesieniu do odwołania lub przeglądu decyzji na podstawie RCD (wersja przekształcona) mogą mieć szczególne znaczenie dla osób wymagających szczególnej troski. Wymieniono je poniżej.

4.7.2. Bezpłatna pomoc prawna i zastępstwo prawne

Art. 26 ust. 2 RCD (wersja przekształcona) Odwołania

W razie wniesienia do organu sądowego odwołania lub innego środka, o którym mowa w ust. 1, państwa członkowskie zapewniają, aby na żądanie udostępniana była bezpłatna pomoc prawna oraz zastępstwo prawne, o ile jest to konieczne dla zapewnienia skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Obejmuje to co najmniej przygotowanie wymaganych w ramach postępowania dokumentów oraz udział w rozprawie przed organami sądowymi w imieniu wnioskodawcy.

Bezpłatna pomoc prawna i zastępstwo prawne są świadczone przez odpowiednio wykwalifikowane osoby – tak jak to dopuszcza lub na to zezwala prawo krajowe – których interes nie jest sprzeczny, ani faktycznie, ani potencjalnie, z interesem wnioskodawcy.

W art. 26 ust. 2 zobowiązuje się państwa członkowskie do zapewnienia bezpłatnej pomocy prawnej i zastępstwa prawnego, o ile jest to konieczne dla zapewnienia skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości, ale są one dostępne wyłącznie „na żądanie”. Jeśli zatem osoby wymagające szczególnej troski nie zostaną zidentyfikowane lub nie otrzymają w odpowiednim czasie wsparcia, które umożliwiłoby im wystąpienie z takim wnioskiem, mogą być narażone na ryzyko nieotrzymania niezbędnej pomocy prawnej i zastępstwa prawnego. Należy zauważyć, że zgodnie z art. 47 akapit trzeci karty UE „pomoc prawna jest udzielana osobom, które nie posiadają wystarczających środków, w zakresie w jakim jest ona konieczna dla zapewnienia skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości”. Art. 26 ust. 3 akapit drugi RCD (wersja przekształcona) stanowi:

Art. 26 ust. 3 akapit drugi RCD (wersja przekształcona)

Państwa członkowskie mogą postanowić, że bezpłatna pomoc prawna i zastępstwo prawne nie przysługują, jeżeli zdaniem właściwego organu odwołanie lub inny środek nie rodują powodzenia. W takim przypadku państwa członkowskie zapewniają, aby pomoc prawna i zastępstwo prawne nie były arbitralnie ograniczane, a skuteczny dostęp wnioskodawcy do wymiaru sprawiedliwości nie był utrudniony.

Przepis ten należy interpretować w jego kontekście, w świetle innych przepisów prawa Unii, prawa państw członkowskich oraz orzecznictwa ETPC. Dotyczy to w szczególności wyroku

ETPC w sprawie Airey⁽²⁵⁹⁾, zgodnie z którym należy zapewnić pomoc prawną w przypadku, gdy jej brak uniemożliwiłby zapewnienie skutecznego środka odwoławczego⁽²⁶⁰⁾.

Analiza przepisów zawartych w APD (wersja przekształcona) – zob. rozdział 8.4.2. Nie różnią się one w swej istocie od postanowień RCD (wersja przekształcona).

4.8. Zatrzymanie

Inne stosowne publikacje EASO

- EASO, *Detention of applicants for international protection in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis [Umieszczenie w strzeżonym ośrodku osób ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa]*, 2019.

Art. 11 RCD (wersja przekształcona) zawiera przepisy dotyczące zatrzymania osób wymagających szczególnej troski i wnioskodawców o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania. W przepisach tych ustanawia się dodatkowe gwarancje w odniesieniu do zatrzymania:

- osób z potrzebami zdrowotnymi, w tym w zakresie zdrowia psychicznego (art. 11 ust. 1) (rozdział 4.8.2);
- małoletnich (art. 11 ust. 2) (rozdział 4.8.3);
- małoletnich bez opieki (art. 11 ust. 3) (rozdział 4.8.4);
- rodzin (art. 11 ust. 4) (rozdział 4.8.5);
- wnioskodawczyń (art. 11 ust. 5) (rozdział 4.8.6).

Nie ma jeszcze orzecznictwa TSUE dotyczącego art. 11 RCD (wersja przekształcona). Poniżej omówiono każdy z tych przepisów. Inne kwestie istotne z punktu widzenia osób wymagających szczególnej troski i wnioskodawców przedstawiono w rozdziale 4.8.1, natomiast odstępstwa od szczególnej gwarancji w odniesieniu do zatrzymania osób wymagających szczególnej troski omówiono w rozdziale 4.8.7. Więcej informacji na temat zatrzymania na mocy rozporządzenia Dublin III – zob. rozdział 5.6.

4.8.1. Zasady ogólne

Zgodnie z art. 2 lit. h) RCD (wersja przekształcona) „zatrzymanie” oznacza „umieszczenie wnioskodawcy przez państwo członkowskie w określonym miejscu, gdzie wnioskodawca/wnioskodawczyni jest pozbawiony(-a) swobody przemieszczania się”. Wnioskodawcy mogą być zatrzymani tylko w bardzo wyraźnie określonych, wyjątkowych okolicznościach, ustanowionych w art. 8 RCD (wersja przekształcona)⁽²⁶¹⁾. Motyw 15 stanowi, że

⁽²⁵⁹⁾ ETPC, wyrok z dnia 9 października 1979 r., Airey przeciwko Irlandii, nr 6289/73.

⁽²⁶⁰⁾ TSUE, wyrok z dnia 22 grudnia 2010 r., DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH przeciwko Bundesrepublik Deutschland, C-279/09, EU:C:2010:811, pkt 36 i 37. Zob. także Sąd Okręgowy Kampanii (Włochy), wyrok z dnia 20 marca 2019 r., nr 03927/2018 (streszczenie w języku angielskim).

⁽²⁶¹⁾ EASO, *Detention of applicants for international protection in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis [Umieszczenie w strzeżonym ośrodku osób ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa]*, 2019, część 4 dotycząca podstaw zatrzymania.

zatrzymanie wnioskodawców powinno być możliwe, „przy czym sposób i cel zatrzymania muszą być zgodne z [...] zasadami konieczności i proporcjonalności”. Ponadto, zgodnie z motywem 20, w celu lepszego zapewnienia fizycznej i psychologicznej integralności wnioskodawców „zatrzymanie powinno być ostatecznością i może mieć miejsce jedynie, gdy należycie przeanalizowano użycie wszelkich alternatywnych środków niepolegających na pozbawieniu wolności”. W związku z tym art. 8 ust. 2 RCD (wersja przekształcona) stanowi:

Art. 8 ust. 2 RCD (wersja przekształcona)

W przypadkach gdy jest to konieczne, państwa członkowskie mogą, po indywidualnym zbadaniu każdej sprawy, zatrzymać wnioskodawcę, jeżeli nie można skutecznie zastosować łagodniejszych środków przymusu.

Zgodnie z art. 21 RCD (wersja przekształcona) państwa członkowskie muszą uwzględniać szczególną sytuację osób wymagających szczególnej troski przy wdrażaniu wszystkich artykułów tej dyrektywy. Dlatego przy rozważaniu konieczności i proporcjonalności pozbawienia wolności, jak również przy rozważaniu środków alternatywnych wobec pozbawienia wolności, należy w każdym przypadku osobno uwzględnić szczególną sytuację osób wymagających szczególnej troski.

Środki alternatywne wobec zatrzymania muszą zapewniać poszanowanie podstawowych praw człowieka ⁽²⁶²⁾. Odpowiednią alternatywą dla zatrzymania osób z ograniczeniami fizycznymi jest zgłoszenie telefoniczne, a nie osobiste ⁽²⁶³⁾.

Przykłady krajowego orzecznictwa dotyczącego alternatyw dla zatrzymania obejmują orzeczenie szwajcarskiego Sądu Federalnego, zgodnie z którym organy powinny dokładnie ocenić inne możliwości niż zatrzymanie rodziców, odebranie im prawa do opieki nad dzieckiem i zewnętrzne umieszczenie dzieci w domu dziecka. Takie możliwości obejmują zakwaterowanie w obiektach należących do kantonu lub wynajmowanych przez kanton, w domu przejściowym lub nawet w domu młodzieżowym dla małoletnich bez opieki ⁽²⁶⁴⁾. W sprawie wnioskodawcy cierpiącego na zaburzenia psychiczne i ostre bóle Sąd Administracyjny I instancji w Koryncie (Grecja) nakazał zaprzestanie stosowania wobec niego zatrzymania i zobowiązał go w zamian do informowania organów policji o swoim adresie oraz o każdej przyszłej zmianie adresu i zgłaszania się na policję co 3 dni ⁽²⁶⁵⁾. Grecki Sąd Administracyjny nakazał również zwolnienie wnioskodawcy, który ze względu na stan zdrowia i stres pourazowy (ponieważ był przetrzymywany i torturowany w Syrii) znajdował się w trudnej sytuacji. Opuścił on wyspę, na której przebywał tylko ze względów geograficznych, a następnie został aresztowany i zatrzymany. Sąd nakazał w zamian okresowe (dwa razy w miesiącu) zgłaszanie się na komisariat policji ⁽²⁶⁶⁾.

⁽²⁶²⁾ Motyw 20 RCD (wersja przekształcona).

⁽²⁶³⁾ EASO, *Detention of applicants for international protection in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis [Umieszczenie w strzeżonym ośrodku osób ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa]*, 2019, część 5 dotycząca alternatywnych rozwiązań w zakresie umieszczenia w strzeżonym ośrodku osób ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej; UNHCR, *Guidelines on the applicable criteria and standards relating to the detention of asylum-seekers and alternatives to detention [Wytyczne dotyczące mających zastosowanie kryteriów i norm dotyczących zatrzymywania osób ubiegających się o azyl oraz alternatyw dla zatrzymania]*, 2012 (UNHCR, Wytyczne dotyczące zatrzymania) s. 33.

⁽²⁶⁴⁾ Sąd Federalny (Bundesgericht/Tribunal fédéral/Tribunale federale/Tribunal federal, Szwajcaria), wyrok z dnia 26 kwietnia 2017 r., nr 2C_1052/2016, 2C_1053/2016 (streszczenie w języku angielskim).

⁽²⁶⁵⁾ Sąd Administracyjny Pierwszej Instancji (Korynt, Grecja), wyrok z dnia 19 sierpnia 2013 r., nr 223/2013.

⁽²⁶⁶⁾ Sąd Administracyjny (Grecja), wyrok z dnia 26 października 2018 r., AK (Syria) przeciwko Ministrowi Porządku Publicznego i Ochrony Obywateli.

Szczególne potrzeby osoby mogą być decydującym czynnikiem przy ustalaniu, czy zatrzymanie narusza art. 4 karty UE ⁽²⁶⁷⁾ (oraz art. 3 EKPC ⁽²⁶⁸⁾), czy jest nieproporcjonalne w rozumieniu art. 7 karty ⁽²⁶⁹⁾ (oraz art. 8 ust. 2 EKPC ⁽²⁷⁰⁾), czy arbitralne w rozumieniu art. 6 karty ⁽²⁷¹⁾ (oraz art. 5 EKPC ⁽²⁷²⁾). (Komentarze w rozdziale 4.6 dotyczące proporcjonalności i indywidualizowanej oceny w odniesieniu do osób wymagających szczególnej troski mają zastosowanie *a fortiori* w kontekście zatrzymania).

Art. 10 ust. 1 RCD (wersja przekształcona) stanowi: „Co do zasady na czas zatrzymania wnioskodawcy są umieszczani w specjalnych ośrodkach zatrzymań”. Jeśli nie jest to możliwe i państwo członkowskie „musi posiłkować się zakwaterowaniem w więzieniu, zatrzymanego wnioskodawcę umieszcza się oddzielnie od zwykłych więźniów” i obowiązują warunki zatrzymania zgodnie z RCD (wersja przekształcona) ⁽²⁷³⁾.

Jeśli chodzi o warunki zatrzymania, motyw 18 RCD (wersja przekształcona) stanowi: „Zatrzymani wnioskodawcy powinni być traktowani z pełnym poszanowaniem godności ludzkiej, a ich przyjęcie powinno być zorganizowane w sposób umożliwiający zaspokojenie ich potrzeb w tej sytuacji” ⁽²⁷⁴⁾. W art. 17 ust. 2 RCD (wersja przekształcona) zawarto obowiązek, by państwa członkowskie zapewniły wnioskodawcom „odpowiedni poziom życia, gwarantujący im utrzymanie i ochronę zdrowia fizycznego i psychicznego”, w szczególnej sytuacji osób wymagających szczególnej troski, a także w sytuacji osób zatrzymanych ⁽²⁷⁵⁾. W związku z tym, jeżeli wnioskodawca ma szczególne potrzeby w zakresie przyjmowania, potrzeby te muszą być zaspokojone w czasie zatrzymania. Zob. rozdziały 4.8.3–4.8.6 dotyczące szczególnych potrzeb w zakresie przyjmowania osób zatrzymanych ze względu na stan zdrowia, małoletnich, małoletnich bez opieki, rodzin i kobiet. UNHCR zauważa, że „starsze osoby ubiegające się o status uchodźcy mogą wymagać szczególnej opieki i pomocy ze względu na swój wiek, szczególne potrzeby, ograniczoną mobilność, stan zdrowia psychicznego lub fizycznego bądź inne uwarunkowania” ⁽²⁷⁶⁾.

W przypadku zatrzymania wnioskodawcy powinien on mieć skuteczny dostęp do koniecznych gwarancji procesowych, takich jak możliwość odwołania się do krajowego organu sądowego.

Art. 9 ust. 3 RCD (wersja przekształcona) dotyczy sądowej kontroli legalności zatrzymania:

⁽²⁶⁷⁾ Art. 4 (Zakaz tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania) karty UE stanowi: „Nikt nie może być poddany torturom ani niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu”.

⁽²⁶⁸⁾ Art. 3 (Zakaz tortur) EKPC stanowi: „Nikt nie może być poddany torturom ani niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu”.

⁽²⁶⁹⁾ Art. 7 (Poszanowanie życia prywatnego i rodzinnego) karty UE stanowi: „Każdy ma prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, domu i komunikowania się”.

⁽²⁷⁰⁾ Art. 8 EKPC stanowi: „1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji. 2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób”.

⁽²⁷¹⁾ Art. 6 (Prawo do wolności i bezpieczeństwa) karty UE stanowi: „Każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego”.

⁽²⁷²⁾ Art. 5 EKPC dotyczy prawa do wolności i bezpieczeństwa.

⁽²⁷³⁾ Art. 10 ust. 1 RCD (wersja przekształcona).

⁽²⁷⁴⁾ Pełne przytoczenie motywu 18 oraz dalsze informacje na temat zatrzymania małoletnich – zob. rozdział 4.8.3.

⁽²⁷⁵⁾ Pełne przytoczenie art. 17 ust. 2 RCD (wersja przekształcona) – zob. rozdział 4.5.

⁽²⁷⁶⁾ UNHCR, Wytyczne dotyczące zatrzymania, 2012, *op.cit.* (przypis 263 powyżej), wytyczna 9.6, s. 39.

Art. 9 ust. 3 RCD (wersja przekształcona)

W przypadku zarządzenia zatrzymania przez organy administracyjne, państwa członkowskie zapewniają – z urzędu lub na żądanie wnioskodawcy – szybką sądową kontrolę legalności zatrzymania. W razie kontroli z urzędu, legalność zatrzymania jest ustalana możliwie jak najszybciej po dokonaniu zatrzymania. W razie żądania wnioskodawcy, legalność zatrzymania jest kontrolowana możliwie jak najszybciej po wszczęciu odnośnego postępowania. W tym celu państwa członkowskie określają w prawie krajowym terminy przeprowadzania kontroli sądowej z urzędu lub kontroli sądowej na żądanie wnioskodawcy.

Jeżeli zatrzymanie zostało w wyniku kontroli sądowej uznane za niezgodne z prawem, dany wnioskodawca jest natychmiast zwalniany.

Możliwość szybkiej i dostępnej rewizji zatrzymania może być szczególnie ważna dla zatrzymanych osób wymagających szczególnej troski. Europejski Instytut Prawa przedstawia ogólne wytyczne dotyczące prawa do szybkiej kontroli sądowej legalności zatrzymania w tym kontekście ⁽²⁷⁷⁾. W szczególności art. 13 ust. 1 CRPD stanowi, że państwa-strony zapewniają:

osobom niepełnosprawnym, na zasadzie równości z innymi osobami, skuteczny dostęp do wymiaru sprawiedliwości, w tym poprzez wprowadzenie dostosowań proceduralnych i dostosowań odpowiednich do ich wieku, w celu ułatwienia efektywnego udziału, bezpośrednio lub pośrednio, zwłaszcza jako świadków, we wszelkich postępowaniach prawnych, w tym na etapie śledztwa i innych form postępowania przygotowawczego.

Art. 9 ust. 4 RCD (wersja przekształcona) dotyczy komunikacji z wnioskodawcami na temat ich zatrzymania:

Art. 9 ust. 4 RCD (wersja przekształcona)

Zatrzymani wnioskodawcy są natychmiast informowani na piśmie – w języku dla nich zrozumiałym lub co do którego można zasadnie przypuszczać, że jest dla nich zrozumiały – o powodach zatrzymania, o określonych w prawie krajowym procedurach zaskarżenia nakazu zatrzymania oraz o możliwości wystąpienia o bezpłatną pomoc prawną i zastępstwo prawne.

Dla wnioskodawców wymagających szczególnej troski kluczowe znaczenie może mieć przedstawienie im powodów zatrzymania w jednoznacznie jasny sposób, w zrozumiałym dla nich języku i formacie. Należy zatem pamiętać o szczególnych sposobach, w jakie dozwolone powody zatrzymania mogą odnosić się do indywidualnej sytuacji lub osobistych uwarunkowań osoby wymagającej szczególnej troski. Należy również pamiętać, że niektóre osoby wymagające szczególnej troski mogą już znajdować się w niekorzystnej sytuacji, jeśli

⁽²⁷⁷⁾ Zob. EASO, *Detention of applicants for international protection in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis* [Umieszczenie w strzeżonym ośrodku osób ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa], 2019, rozdział 7.3 „Aspekty prawa do kontroli sądowej”; Europejski Instytut Prawa, *Statement of the European Law Institute: Detention of asylum seekers and irregular migrants and the rule of law* [Oświadczenie Europejskiego Instytutu Prawa: zatrzymanie osób ubiegających się o azyl i nielegalnych migrantów a rządzą prawa] (ELI 2017), standard 24, s. 282–284.

chodzi o zrozumienie ich aresztowania (np. jeśli dana osoba ma niepełnosprawność, zaniki pamięci lub upośledzenie, trudności poznawcze lub trudności w uczeniu się lub przeżyła traumę). Art. 9 ust. 4 należy rozumieć w świetle orzecznictwa ETPC w odniesieniu do naruszeń art. 5 ust. 2 EKPC (²⁷⁸).

Art. 9 ust. 5 dotyczy sądowej kontroli zatrzymania:

Art. 9 ust. 5 RCD (wersja przekształcona)

Zatrzymanie podlega kontroli przez organ sądowy w rozsądnych odstępach czasu, z urzędu lub na żądanie danego wnioskodawcy, w szczególności w przypadku dłuższego okresu zatrzymania, zaistnienia nowych okoliczności lub jeśli dostępne będą nowe informacje, które mogą wpływać na legalność zatrzymania.

Początkowo zgodne z prawem zatrzymanie może później stać się niezgodne z prawem, jeżeli warunki zatrzymania nie odpowiadają potrzebom zdrowotnym i związanym z niepełnosprawnością, które pojawiają się u danej osoby (²⁷⁹). Tak może być na przykład w przypadku, gdy po zatrzymaniu pojawią się dowody na chorobę psychiczną lub inną niepełnosprawność, lub gdy istnieją dowody na to, że zatrzymanie pogorszyło już istniejący stan zdrowia, lub wręcz spowodowało chorobę (²⁸⁰).

UNHCR i Międzynarodowa Koalicja na rzecz Zatrzymań (IDC) opublikowały narzędzie kontrolne mające pomóc decydom w identyfikacji i rozwiązywaniu problemów związanych z sytuacjami dotyczącymi szczególnych potrzeb, w szczególności w odniesieniu do znaczenia czynników związanych ze szczególnymi potrzebami dla decyzji o zatrzymaniu oraz w odniesieniu do rozwiązań alternatywnych wobec zatrzymania w przypadku wnioskodawców wymagających szczególnej troski (²⁸¹).

4.8.2. Zdrowie jako sprawa nadrzędna

Inne stosowne publikacje EASO

- EASO, *Detention of applicants for international protection in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis [Umieszczenie w strzeżonym ośrodku osób ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa]*, 2019, rozdział 8.2.2 „Opieka zdrowotna”.

⁽²⁷⁸⁾ Zob. np. ETPC, wyrok z dnia 31 marca 2011 r., Nowak przeciwko Ukrainie, nr 60846/10.

⁽²⁷⁹⁾ Sąd Najwyższy (Sąd Administracyjny) (Anglia i Walia, Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 23 marca 2011 r., R (BE) przeciwko Secretary of State for the Home Department, [2011] EWHC 690 (Admin), pkt 177–181. W prawie międzynarodowym przewiduje się również zabezpieczenia, które mają zapewnić, aby zatrzymanie nie stało się arbitralne – w szczególności okresowe przeglądy umożliwiające ocenę podstaw oraz sądową kontrolę zatrzymania. Zob. art. 9 ust. 1 i 4 Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych (MPPPiP), 16 grudnia 1966 r. (wejście w życie: 23 marca 1976 r.).

⁽²⁸⁰⁾ UNHCR, Wytuczne dotyczące zatrzymania, 2012, *op.cit.* (przypis 263 powyżej), s. 33.

⁽²⁸¹⁾ UNHCR i IDC, *Vulnerability Screening Tool - Identifying and addressing vulnerability: a tool for asylum and migration systems [Narzędzie do badania szczególnych potrzeb – określanie i rozwiązywanie problemu podatności na zagrożenia: narzędzie dla systemów azylowych i migracyjnych]*, 2016, *op.cit.* (przypis 147 powyżej).

W art. 21 i 22 RCD (wersja przekształcona) zobowiązuje się państwa członkowskie do uwzględniania szczególnych potrzeb wnioskodawców wymagających szczególnej troski w zakresie przyjmowania przez cały czas trwania procedury azylowej oraz do zapewnienia odpowiedniego monitorowania ich sytuacji. Oznacza to, że państwa członkowskie muszą brać pod uwagę specyficzną sytuację np. kobiet w ciąży, osób z niepełnosprawnościami oraz osób z problemami zdrowotnymi, takimi jak poważne choroby i zaburzenia psychiczne. Zgodnie z art. 19 RCD (wersja przekształcona) państwa członkowskie muszą zapewnić, aby osoby ubiegające się o ochronę międzynarodową „otrzymały niezbędną opiekę zdrowotną, która obejmuje przynajmniej opiekę medyczną w nagłych przypadkach oraz podstawowe leczenie chorób i poważnych zaburzeń psychicznych”⁽²⁸²⁾. Państwa członkowskie muszą również „zapewnić wnioskodawcom o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania pomoc medyczną lub inną, w tym, w stosownych przypadkach, odpowiednią opiekę medyczną w zakresie zdrowia psychicznego”⁽²⁸³⁾. Ponadto, zgodnie z art. 25 ust. 1 RCD (wersja przekształcona), ofiary tortur i przemocy muszą mieć „dostęp do odpowiedniej opieki medycznej i psychologicznej”⁽²⁸⁴⁾. Wszystkie te wymagania stosuje się odpowiednio do zatrzymanych wnioskodawców wymagających szczególnej troski. W istocie, zgodnie z art. 11 ust. 1 RCD (wersja przekształcona), zdrowie zatrzymanych wnioskodawców wymagających szczególnej troski musi być głównym przedmiotem zainteresowania organów krajowych:

Art. 11 ust. 1 RCD (wersja przekształcona)

Organy krajowe biorą pod uwagę przede wszystkim stan zdrowia, w tym stan zdrowia psychicznego, zatrzymanych wnioskodawców, którzy wymagają szczególnej troski.

W przypadku zatrzymania osób wymagających szczególnej troski państwa członkowskie zapewniają regularne monitorowanie oraz odpowiednią pomoc z uwzględnieniem szczególnej sytuacji takich osób, w tym stanu ich zdrowia.

Poniższe zasady z orzecznictwa Zjednoczonego Królestwa stanowią potencjalne wskazówki⁽²⁸⁵⁾.

- Nieprzeprowadzenie uzasadnionych badań dotyczących zdrowia fizycznego i psychicznego potencjalnego zatrzymanego może spowodować, że zatrzymanie będzie niezgodne z prawem⁽²⁸⁶⁾.
- Czynniki istotne dla tego, czy stanem zdrowia można zarządzać w sposób zadowalający w warunkach zatrzymania, obejmują charakter obiektów zatrzymania, czas trwania zatrzymania, dostępność leków w warunkach zatrzymania, czy wykazane (szczególne) potrzeby danej osoby w zakresie opieki mogą być zaspokojone w warunkach zatrzymania, ustalenia dotyczące opieki społecznej oraz ustalenia dotyczące monitorowania oznak pogorszenia stanu zdrowia⁽²⁸⁷⁾.

⁽²⁸²⁾ Art. 19 ust. 1 RCD (wersja przekształcona).

⁽²⁸³⁾ Art. 19 ust. 2 RCD (wersja przekształcona). Zob. także rozdział 4.5.1 dotyczący opieki zdrowotnej.

⁽²⁸⁴⁾ Zob. także rozdział 4.4 dotyczący ofiar tortur i przemocy.

⁽²⁸⁵⁾ Należy zauważyć, że Zjednoczone Królestwo nigdy nie było związane dyrektywą RCD (wersja przekształcona) i nie jest już związane pierwotną dyrektywą RCD, z wyjątkiem zakresu, w jakim jej postanowienia zostały włączone do prawa Zjednoczonego Królestwa przez rozporządzenia Zjednoczonego Królestwa.

⁽²⁸⁶⁾ Sąd Najwyższy (Sąd Administracyjny) (Anglia i Walia, Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 10 października 2014 r., R (DK) przeciwko Secretary of State for the Home Department, [2013] EWHC 1236; [2014] EWHC 3257 (Admin), pkt 181.

⁽²⁸⁷⁾ Sąd Apelacyjny Anglii i Walii (England and Wales Court of Appeal, Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 28 stycznia 2014 r., R (Das) v Secretary of State for the Home Department, [2014] EWCA Civ 45.

- Nieprzeprowadzenie badania lekarskiego osoby zatrzymanej zgodnie z przepisami krajowymi (w omawianym przypadku przepisy Zjednoczonego Królestwa wymagały przeprowadzenia badania w ciągu 24 godzin od zatrzymania), o ile nie istnieje uzasadniony powód, może spowodować, że zatrzymanie będzie niezgodne z prawem ⁽²⁸⁸⁾.
- W skrajnych sytuacjach zatrzymanie osób z niepełnosprawnościami może być równoznaczne z okrutnym, nieludzkim lub poniżającym traktowaniem, sprzecznym z art. 3 EKPC. „Cierpienie wynikające z naturalnie występującej choroby psychicznej będzie uwzględnione, jeżeli ryzyko jej wystąpienia było lub mogło być zwiększone przez leczenie, czy to wynikające z warunków zatrzymania, czy też w skrajnym przypadku ze skutków zatrzymania lub wydalenia” ⁽²⁸⁹⁾.
- „Skala leczenia jest zarówno względna, jak i zależna od faktów w każdym przypadku. Istotne jest, czy warunki zatrzymania były zgodne z poszanowaniem godności ludzkiej [wnioskodawcy], czy sposób i metoda wykonania przedmiotowych środków narażały go na cierpienie lub trudności przekraczające nieunikniony poziom cierpienia nieodłącznie związany z zatrzymaniem oraz czy zapewniono mu niezbędną pomoc medyczną” ⁽²⁹⁰⁾.
- Przy rozpatrywaniu sprawy, w której problemem jest zdrowie psychiczne danej osoby, czynniki obejmują zgodność z odpowiednimi politykami; istnienie lub brak jasnych wytycznych; zdolność do zrozumienia, oceny i leczenia choroby psychicznej danej osoby; zdolność do zastosowania się do nakazów sądowych; oraz to, czy dana osoba była traktowana z godnością lub szacunkiem lub czy zapewniono jej minimalny poziom opieki, oceny i leczenia, do którego jest uprawniona ⁽²⁹¹⁾.

W odniesieniu do pandemii COVID-19 Komisja Europejska powołała się bezpośrednio na art. 11 ust. 1 RCD (wersja preredagowana) i stwierdziła między innymi, że wytyczne Światowej Organizacji Zdrowia *Preparedness, prevention and control of COVID-19 in prisons and other places of detention* ⁽²⁹²⁾ [Gotowość, zapobieganie i kontrola COVID-19 w więzieniach i innych miejscach zatrzymania] dostarczają przydatnych informacji na temat tego, jak zapobiegać potencjalnemu wybuchowi choroby w miejscu zatrzymania i na niego reagować, podkreślając również ważne elementy praw podstawowych, które muszą być przestrzegane w reakcji na COVID-19 ⁽²⁹³⁾.

W kontekście EKPC, choć nie dotyczy to bezpośrednio art. 11 ust. 1 RCD (wersja przekształcona), ETPC zauważył, że „istnieją trzy konkretne elementy, które należy wziąć pod uwagę, ustalając, czy stan zdrowia skarżącego pozwalał się pogodzić z jego pobytem w areszcie: a) status medyczny więźnia, b) adekwatność pomocy medycznej i opieki przewidzianej w areszcie, oraz c) celowość utrzymywania aresztu w świetle stanu zdrowotnego skarżącego” ⁽²⁹⁴⁾.

⁽²⁸⁸⁾ Sąd Najwyższy (Sąd Administracyjny) (Anglia i Walia, Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 17 maja 2013 r., R (EO, RA, CE, OE i RAN) przeciwko Secretary of State of the Home Department, [2013] EWCH 1236 (Admin), pkt 53. Zob. także Sąd Najwyższy (Sąd Administracyjny) (Anglia i Walia, Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 13 lipca 2018 r., R (KG) przeciwko Secretary of State for the Home Department, [2018] EWCH 1767 (Admin), pkt 29.

⁽²⁸⁹⁾ Sąd Najwyższy (Sąd Administracyjny) (Anglia i Walia, Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 28 stycznia 2014 r., R (S) przeciwko Secretary of State for the Home Department, [2014] EWCH 50 (Admin), pkt 243.

⁽²⁹⁰⁾ *Ibidem*, pkt 243.

⁽²⁹¹⁾ Sąd Najwyższy (Sąd Administracyjny) (Anglia i Walia, Zjednoczone Królestwo), 2014, R R (S) przeciwko Secretary of State for the Home Department, *op.cit.* (przyypis 289 powyżej), pkt 417.

⁽²⁹²⁾ Światowa Organizacja Zdrowia, Biuro Regionalne dla Europy, *Preparedness, prevention and control of COVID-19 in prisons and other places of detention* [Gotowość, zapobieganie i kontrola COVID-19 w więzieniach i innych miejscach pozbawienia wolności: wytyczne tymczasowe], Kopenhaga, 23 marca 2020 r.

⁽²⁹³⁾ Komunikat Komisji – COVID-19: Wskazówki dotyczące wdrażania odpowiednich przepisów UE w dziedzinie azylu, procedur powrotu oraz przesiedleń (2020/C 126/02), 17 kwietnia 2020 r.

⁽²⁹⁴⁾ ETPC, wyrok z dnia 20 stycznia 2009 r., Sławomir Musiał przeciwko Polsce, nr 28300/06, pkt 88.

ETPC orzekł, że zatrzymanie skarżącego cierpiącego na zaburzenia psychiczne nie prowadziło, w okolicznościach faktycznych sprawy, do wniosku, że jego zatrzymanie było arbitralne i naruszało art. 5 ust. 1 EKPC. Wynikało to z faktu, że skarżący był objęty szczególną opieką w ośrodkach detencyjnych, w których przebywał, a sprawozdania służb pomocy psychologicznej nie wykluczały zatrzymania ⁽²⁹⁵⁾.

ETPC stwierdził naruszenie art. 3 EKPC w odniesieniu do zatrzymanej kobiety ubiegającej się o azyl, która ze względu na stan zdrowia była bezbronna. Cierpiała na różne objawy, w tym obniżony nastrój i bezsenność, miała też objawy somatyczne takie jak ból w klatce piersiowej, a lekarz ręczył za „wyraźne pogorszenie stanu psychicznego” ⁽²⁹⁶⁾. Trybunał stwierdził naruszenie z powodu łącznego efektu okoliczności, w jakich została zatrzymana:

a mianowicie fakt, że skarżąca nie miała dostępu do ćwiczeń na świeżym powietrzu przez okres od ośmiu do dwunastu tygodni, złe warunki do ćwiczeń na świeżym powietrzu w pozostałym okresie, brak szczególnych środków przeciwdziałania [...] zimnu, brak żeńskiego personelu, niewielka prywatność oferowana w ośrodku, oraz fakt, że warunki te utrzymywały się przez ponad szesnaście miesięcy, prowadzą Trybunał do wniosku, że skumulowany efekt warunków będących przedmiotem skargi umniejszył jej godność ludzką i wzbudził w niej poczucie udręczenia i niższości, zdolne ją upokorzyć i upodlić, a być może złamać jej fizyczną lub moralną odporność ⁽²⁹⁷⁾.

W wielu innych sprawach ETPC rozpatrywał zgodność z prawem w świetle EKPC zatrzymania kobiet w ciąży oraz osób z niepełnosprawnościami, poważnie chorych i z problemami psychicznymi ⁽²⁹⁸⁾.

Poniższe wytyczne UNHCR dotyczące zatrzymania osób ubiegających się o ochronę międzynarodową, chociaż nie odnoszą się bezpośrednio do art. 11 ust. 1 RCD (wersja przekształcona), dostarczają dalszych potencjalnych wskazówek:

- „konieczna jest szybka i systematyczna identyfikacja i rejestracja osób z niepełnosprawnością ubiegających się o azyl, aby uniknąć arbitralnego zatrzymania” ⁽²⁹⁹⁾;
- badania lekarskie i zdrowia psychicznego, przeprowadzane przez kompetentnych pracowników medycznych, powinny być oferowane wszystkim zatrzymanym tak szybko, jak to możliwe po przybyciu na miejsce ⁽³⁰⁰⁾;
- z uwagi na to, że zatrzymanie może wywoływać konsekwencje psychiczne i fizyczne, okresowe oceny stanu zdrowia mogą uchronić przed tym, że początkowo uzasadnione zatrzymanie stanie się następnie bezprawne ⁽³⁰¹⁾;
- zasadniczo nie należy zatrzymywać osób ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej z długotrwałym upośledzeniem fizycznym, umysłowym, intelektualnym lub sensorycznym ⁽³⁰²⁾.

⁽²⁹⁵⁾ ETPC, wyrok z dnia 4 kwietnia 2018 r., *Thimothawes przeciwko Belgii*, nr 39061/11 (streszczenie w języku angielskim), pkt 79.

⁽²⁹⁶⁾ ETPC, wyrok z dnia 3 maja 2016 r., *Abdi Mahamud przeciwko Malcie*, nr 56796/13, pkt 17.

⁽²⁹⁷⁾ *Ibidem*, pkt 89.

⁽²⁹⁸⁾ ETPC, wyrok z dnia 31 lipca 2012 r., *Mahmundi et autres c Grèce*, nr 14902/10, pkt 70; ETPC, wyrok z dnia 23 lipca 2013 r., *Aden Ahmed przeciwko Malcie*, nr 55352/12, pkt 92; ETPC, wyrok z dnia 21 kwietnia 2011 r., *Nechiporuk i Yonkalo przeciwko Ukrainie*, nr 42310/04, pkt 156; ETPC, wyrok z dnia 8 listopada 2012 r., *Z.H. przeciwko Węgrom*, nr 28973/11, pkt 29; ETPC, wyrok z dnia 20 grudnia 2011 r., *Yoh-Ekale Mwanje c Belgique*, nr 10486/10, pkt 94; ETPC, 2009, *Sławomir Musiał przeciwko Polsce*, *op.cit.* (przypis 294 powyżej), pkt 94. Zob. również EASO, *Detention of applicants for international protection in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis [Umieszczenie w strzeżonym ośrodku osób ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa]*, 2019, rozdział 8.2.2.

⁽²⁹⁹⁾ UNHCR, *Wytyczne dotyczące zatrzymania*, 2012, *op.cit.* (przypis 263 powyżej), wytyczna 9.5, s. 38.

⁽³⁰⁰⁾ *Ibidem*, s. 33.

⁽³⁰¹⁾ *Ibidem*, s. 33.

⁽³⁰²⁾ *Ibidem*, s. 38.

Zobowiązania wynikające z CRPD są istotne w kontekście ustalania, czy zatrzymanie osób z niepełnosprawnościami lub cierpiących na poważne choroby jest uzasadnione, czy też nie. Do szczególnie istotnych zobowiązań ujętych w CRPD w odniesieniu do zatrzymanych osób z niepełnosprawnościami należą zobowiązania dotyczące równości i niedyskryminacji (art. 5); dostępności środowiska fizycznego (art. 9); wolności i bezpieczeństwa osobistego (art. 14); mobilności osobistej w celu zapewnienia możliwie największej niezależności (art. 20); poszanowania prywatności (art. 22); poszanowania domu i rodziny, w tym nierozdzielania członków rodziny (art. 23); edukacji (art. 24); zdrowia (art. 25); habilitacji i rehabilitacji (art. 26) oraz udział w życiu kulturalnym, rekreacji, wypoczynku i sporcie (art. 30). Komitet CRPD stwierdził, że w kontekście pozbawienia wolności „organy muszą zwracać szczególną uwagę na szczególne potrzeby i ewentualną bezbronność danej osoby, w tym ze względu na jej niepełnosprawność”⁽³⁰³⁾.

Zatrzymani z niepełnosprawnością mogą być szczególnie narażeni na przemoc lub złe traktowanie podczas zatrzymania. Dlatego należy pamiętać o ogólnych gwarancjach w tym zakresie⁽³⁰⁴⁾. Podobnie prawa osób z niepełnosprawnościami do „traktowania ich w sposób humanitarny i z poszanowaniem przyrodzonej godności osoby ludzkiej”⁽³⁰⁵⁾ oraz do poszanowania ich integralności fizycznej i psychicznej na równi z innymi osobami⁽³⁰⁶⁾ stanowią punkty odniesienia dla ochrony zatrzymanych osób z niepełnosprawnościami.

Niezgodne z prawem może być niepodjęcie odpowiednich działań dostosowawczych w ośrodkach detencyjnych w odpowiedzi na niepełnosprawność danej osoby⁽³⁰⁷⁾. Niepodjęcie odpowiednich działań w celu zapewnienia zatrzymanym osobom z niepełnosprawnościami równego dostępu do różnych obszarów i usług podczas zatrzymania również może być niezgodne z prawem⁽³⁰⁸⁾. Obowiązki te mają zastosowanie nawet wtedy, gdy zatrzymanie jest prowadzone przez prywatnego kontrahenta⁽³⁰⁹⁾.

Komitet CPRD w następujący sposób wyjaśnia normy prawne mające zastosowanie w takiej sytuacji:

W związku z tym państwa-strony muszą wprowadzić wszelkie odpowiednie środki, w tym zidentyfikować i usunąć przeszkody i bariery w dostępie, aby osoby z niepełnosprawnościami, które są pozbawione wolności, mogły żyć niezależnie i w pełni uczestniczyć we wszystkich aspektach życia codziennego w miejscu zatrzymania; takie środki obejmują zapewnienie im dostępu, na równych zasadach z innymi osobami, do różnych obszarów i usług, takich jak łazienki, dziedzińce, biblioteki, miejsca do nauki, warsztaty oraz dostęp do usług medycznych, psychologicznych, socjalnych i prawnych⁽³¹⁰⁾.

Jedna ze spraw w Zjednoczonym Królestwie dotyczyła wnioskodawczynie, która wielokrotnie doświadczyła przemocy seksualnej, przemocy domowej, uprowadzenia, zgwałcenia i okaleczenia żeńskich narządów płciowych, została przemyciona do Zjednoczonego

⁽³⁰³⁾ Komitet CRPD, opinie przyjęte 2 września 2016 r., *Noble przeciwko Australii*, komunikat nr 7/2012, CRPD/C/16/D/7/2012, pkt 8.9.

⁽³⁰⁴⁾ Zob. np. art. 7 MPPOiP, art. 2 i 16 CAT oraz art. 15 CRPD.

⁽³⁰⁵⁾ Art. 10 MPPOiP.

⁽³⁰⁶⁾ Art. 17 CRPD.

⁽³⁰⁷⁾ Sąd Okręgowy (Centralny Londyn) (Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 23 października 2015 r., *Toussaint przeciwko Home Office*, nr 2YL74948.

⁽³⁰⁸⁾ Komitet CRPD, opinie przyjęte 11 kwietnia 2014 r., *X przeciwko Argentynie*, komunikat nr 8/2012, CRPD/C/11/D/8/2012.

⁽³⁰⁹⁾ Sąd Apelacyjny (Wydział Cywilny) (Anglia i Walia, Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 20 maja 2008 r., *Gichura przeciwko Home Office*, [2008] EWCA Civ 697, [2008] ICR 1287, zob. zwłaszcza pkt 23 i 24.

⁽³¹⁰⁾ Komitet CRPD, 2014, *X przeciwko Argentynie, op.cit.* (przypis 308 powyżej), pkt 8.5; zob. także Komitet Wykonawczy UNHCR, *Conclusion on refugees with disabilities and other persons with disabilities protected and assisted by UNHCR* [Wnioski dotyczące uchodźców z niepełnosprawnościami i innych osób z niepełnosprawnościami objętych ochroną i pomocą UNHCR], nr 110 (LXI), 2010.

Królestwa, straciła dzieci pod opieką, cierpiała na zespół stresu pourazowego, twierdziła, że była torturowana i sama się okaleczała. W swoim wyroku Sąd Najwyższy Anglii i Walii stwierdził, że dochodzenie przeprowadzone przez Sekretarza Stanu w sprawie jej zatrzymania imigracyjnego „nie miało na celu po prostu ustalenia, czy powódka mogła zostać zatrzymana, czy też nie, ale ustalenie, czy zasadność długości zatrzymania lub utrzymania tego zatrzymania została zrównoważona przez wpływ na zdrowie psychiczne powódki”⁽³¹¹⁾.

UNHCR zaleca, aby ofiary tortur i innej poważnej przemocy fizycznej, psychicznej lub seksualnej nie były zatrzymywane⁽³¹²⁾.

4.8.3. Zatrzymanie małoletnich

Art. 11 ust. 2 RCD (wersja przekształcona) dotyczy zatrzymywania małoletnich:

Art. 11 ust. 2 RCD (wersja przekształcona)

Małoletnich zatrzymuje się tylko w ostateczności, gdy zostanie ustalone, że nie można skutecznie zastosować łagodniejszych środków przymusu. Zatrzymanie takie zarządza się na możliwie najkrótszy okres oraz podejmuje się starania zmierzające do zwolnienia zatrzymanych małoletnich i umieszczenia ich w odpowiednich miejscach zakwaterowania dla małoletnich.

Naczelnym kryterium dla państw członkowskich jest interes małoletniego zgodnie z art. 23 ust. 2.

Zatrzymani małoletni mają możliwość uczestniczenia w zajęciach wypoczynkowych, w tym w grach i zajęciach rekreacyjnych odpowiednich dla ich wieku.

Jeśli chodzi o art. 11 ust. 2 akapit pierwszy, ETPC orzekł, że małoletni skarżący mogą być zatrzymani tylko w przypadku upewnienia się, że zatrzymanie stosowane jest wyłącznie jako środek ostateczny, i gdy zostanie ustalone, że nie ma innych rozwiązań alternatywnych⁽³¹³⁾. Ochrona dobra dziecka obejmuje utrzymanie rodziny razem, na ile to możliwe⁽³¹⁴⁾.

Zgodnie z art. 9 ust. 1 akapit drugi RCD (wersja przekształcona) postępowania administracyjne istotne z punktu widzenia warunków zatrzymania, o których mowa w art. 8 ust. 3, muszą być przeprowadzane z należytą starannością. W kontekście EKPC ETPC orzekł, że zatrzymanie małoletnich wymaga „większej szybkości i staranności ze strony organów [krajowych]”⁽³¹⁵⁾.

Państwa członkowskie mogą odstąpić od obowiązku zapewnienia zatrzymanym małoletnim możliwości uczestniczenia w zajęciach wypoczynkowych, w tym w zabawie i zajęciach rekreacyjnych odpowiednich dla ich wieku, w okolicznościach określonych w rozdziale 4.8.7.

⁽³¹¹⁾ Sąd Najwyższy (Ława Królewska) (Anglia i Walia, Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 12 stycznia 2017 r., *Arf przeciwko Secretary of State for the Home Department*, [2017] EWCH 10 (QB), pkt 132.

⁽³¹²⁾ UNHCR, *Wytyczne dotyczące zatrzymania*, 2012, *op.cit.* (przypis 263 powyżej), wytyczna 9.1, s. 33.

⁽³¹³⁾ ETPC, wyrok z dnia 5 kwietnia 2011 r., *Rahimi c Grèce*, nr 8687/08 (streszczenie w języku angielskim), pkt 109 i 110.

⁽³¹⁴⁾ ETPC, wyrok z dnia 10 kwietnia 2018 r., *Bistieva i inni przeciwko Polsce*, nr 75157/14, pkt 78.

⁽³¹⁵⁾ *Ibidem*, pkt 87.

Art. 11 ust. 2 należy odczytywać zgodnie z motywem 18 RCD (wersja przekształcona):

Motyw 18 RCD (wersja przekształcona)

Zatrzymani wnioskodawcy powinni być traktowani z pełnym poszanowaniem godności ludzkiej, a ich przyjęcie powinno być zorganizowane w sposób umożliwiający zaspokojenie ich potrzeb w tej sytuacji. Państwa członkowskie powinny zapewnić w szczególności stosowanie art. 37 Konwencji Organizacji Narodów Zjednoczonych z 1989 r. o prawach dziecka.

Art. 37 Konwencji o prawach dziecka ustanawia szczegółowe standardy:

Art. 37 Konwencji o prawach dziecka

Państwa-Strony zapewnią, aby:

- a) żadne dziecko nie podlegało torturowaniu bądź okrutnemu, nieludzkiemu czy poniżającemu traktowaniu lub karaniu. Ani kara śmierci, ani kara dożywotniego więzienia bez możliwości wcześniejszego zwolnienia nie może zostać orzeczona wobec osoby w wieku poniżej osiemnastu lat za popełnione przez nią przestępstwa;
- b) żadne dziecko nie zostało pozbawione wolności w sposób bezprawny lub arbitralny. Aresztowanie, zatrzymanie lub uwięzienie dziecka powinno być zgodne z prawem i może być zastosowane jedynie jako środek ostateczny i na możliwie najkrótszy czas;
- c) każde dziecko pozbawione wolności było traktowane humanitarnie i z poszanowaniem wrodzonej godności jednostki ludzkiej, w sposób uwzględniający potrzeby osoby w danym wieku. W szczególności każde dziecko pozbawione wolności zostanie odseparowane od osób dorosłych, jeśli tylko rozwiązanie odwrotne nie będzie uznane za zgodne z najwyższym dobrem dziecka, oraz będzie miało prawo utrzymywać kontakty ze swoją rodziną poprzez korespondencję i wizyty, z wyłączeniem sytuacji wyjątkowych;
- d) każde dziecko pozbawione wolności miało prawo do uzyskania niezwłocznego dostępu do prawnej lub innej odpowiedzialnej pomocy, jak również prawo do kwestionowania legalności pozbawienia go wolności przed sądem lub inną kompetentną, niezawisłą i bezstronną władzą oraz domagania się uzyskania szybkiej decyzji w tej sprawie.

Tabela 15 zawiera zestawienie kluczowych warunków, które muszą być spełnione, aby małoletni wnioskodawcy ubiegający się o ochronę międzynarodową zostali zatrzymani, wraz ze źródłem tego obowiązku.

Tabela 15: Warunki, które należy spełnić w celu zatrzymania małoletnich wnioskodawców

Wymóg	Zgodnie z prawem Unii	W świetle EKPC i prawa międzynarodowego
Najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka jako priorytet	Art. 24 ust. 2 karty UE; art. 11 ust. 2 i art. 23 ust. 2 RCD (wersja przekształcona)	Art. 3 KPD
W indywidualnej ocenie uwzględniono sytuację dziecka.	Art. 8 ust. 2 i art. 21 RCD (wersja przekształcona)	
Wszystkie alternatywne środki niepolegające na zatrzymaniu zostały należycie zbadane i nie mogą być zastosowane.	Art. 11 ust. 2 RCD (wersja przekształcona)	
Zatrzymanie jest ostatecznością.	Art. 11 ust. 2 RCD (wersja przekształcona)	Art. 37 KPD
Zatrzymanie na możliwie najkrótszy okres	Art. 11 ust. 2 RCD (wersja przekształcona)	Art. 37 KPD
Zatrzymanie z poszanowaniem godności ludzkiej	Art. 1 karty UE; motyw 18 RCD (wersja przekształcona)	Art. 37 KPD
Warunki zatrzymania nie oznaczają tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania lub karania.	Art. 4 karty UE	Art. 3 CAT; art. 19 i art. 37 lit. a) KPD; art. 3 EKPC
Zatrzymanie z poszanowaniem prawa do życia prywatnego i rodzinnego	Art. 7 i art. 24 ust. 3 karty UE	Art. 9 KPD; art. 8 EKPC
Zatrzymanie dostosowane do potrzeb dziecka	Motyw 18 RCD (wersja przekształcona)	Art. 37 KPD
Zatrzymanie obejmuje możliwość uczestniczenia w zajęciach wypoczynkowych, rekreacyjnych i zabawach	Art. 11 ust. 2 RCD (wersja przekształcona)	Art. 31 ust. 1 KPD
Dziecko odseparowane od osób dorosłych, chyba że nie leży to w najlepszym interesie dziecka	Art. 11 ust. 3 RCD (wersja przekształcona)	Art. 9 ust. 1, art. 16 ust. 1 i art. 37 lit. c) KPD
Postępowania administracyjne dotyczące podstaw do zatrzymania wykonywane z należytą starannością	Art. 41 karty UE; art. 9 ust. 2 RCD (wersja przekształcona)	
Dostęp do pomocy prawnej i sądowej kontroli zatrzymania	Art. 47 karty UE; art. 7 i art. 9 ust. 3, 5 i 6 RCD (wersja przekształcona)	Art. 37 lit. d) KPD

Sąd Zjednoczonego Królestwa uznał, że przetrzymywanie małoletniego w wieku jednego roku, w przypadku gdy istniały dowody medyczne na to, że w czasie zatrzymywania u dziecka rozwinęły się możliwe do uniknięcia schorzenia (krzywica i anemia), stanowiło naruszenie nietykalności cielesnej małoletniego w rozumieniu art. 8 EKPC⁽³¹⁶⁾.

Z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wynikają dalsze kwestie, które mogą mieć znaczenie przy wdrażaniu art. 11 ust. 1 akapity pierwszy i drugi:

- ETPC stwierdził, że zatrzymywanie nieletnich (w wieku 16 lat, 11 lat i 1,5 roku) w ośrodku detencyjnym – nawet przez krótki czas (mniej niż 2 dni) – stanowi niehumanitarnie i poniżające traktowanie naruszające art. 3 EKPC, gdy występuje kombinacja następujących czynników: złe warunki, takie jak zniszczone ściany,

⁽³¹⁶⁾ Sąd Najwyższy (Anglia i Walia, Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 18 lipca 2007 r., S i inni przeciwko Secretary of State for the Home Department, [2007] EWCH 1654 (Admin), pkt 92.

łuszczące się sufity, wilgotne, zniszczone łóżka i zabrudzone materace, ograniczony dostęp do toalet, a nawet wiader (co zmusza dzieci do oddawania moczu na podłogę) oraz niezapewnienie jedzenia i picia przez ponad 24 godziny ⁽³¹⁷⁾;

- sumienne przeniesienie przez organy władzy nieletniego z ośrodka dla dorosłych do specjalnego zakwaterowania po wyjaśnieniu rzeczywistego wieku nieletniego będzie ważnym czynnikiem w zapewnieniu zgodności z EKPC ⁽³¹⁸⁾.

W wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie stwierdzono, że 8-letnia dziewczynka, która była prześladowana w Pakistanie, była szczególnie narażona na przykre przeżycia związane z pobytem w ośrodku z ludźmi prezentującymi skrajnie odmienne kultury i obyczaje, co pogłębiło jej traumę ⁽³¹⁹⁾.

Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej opublikowała sprawozdanie, które zawiera przegląd europejskich ram prawnych i politycznych dotyczących zatrzymywania dzieci (zarówno z rodzinami, jak i bez opieki) w celach imigracyjnych ⁽³²⁰⁾.

4.8.4. Zatrzymanie małoletnich bez opieki

Gwarancje mające zastosowanie do małoletnich, przedstawione w rozdziale 4.8.3, mają również zastosowanie do małoletnich bez opieki. Poza tym, zgodnie z art. 11 ust. 3 RCD (wersja przekształcona):

Art. 11 ust. 3 RCD (wersja przekształcona)

Małoletnich bez opieki zatrzymuje się tylko w wyjątkowych okolicznościach. Dokłada się wszelkich starań, aby zatrzymanego małoletniego bez opieki jak najszybciej zwolnić.

Małoletnich bez opieki nigdy nie zatrzymuje się w więzieniach.

Małoletnim bez opieki zapewnia się w zakresie, w jakim jest to możliwe, zakwaterowanie w placówkach dysponujących personelem i udogodnieniami, które odpowiadają potrzebom osób w ich wieku.

W przypadku zatrzymania małoletnich bez opieki państwa członkowskie zapewniają zakwaterowanie ich oddzielnie od dorosłych.

Jeśli chodzi o art. 11 ust. 3 akapit trzeci, ETPC stwierdził naruszenie art. 3 EKPC w sytuacji, gdy 5-letnia małoletnia bez opieki była przetrzymywana przez dwa miesiące w ośrodku dla dorosłych, nie mając możliwości skorzystania z poradnictwa czy pomocy edukacyjnej ze strony odpowiednio wykwalifikowanych osób. Miejsce zatrzymania nie było dostosowane do jej potrzeb, a organy krajowe nie podjęły działań w celu zaradzenia tej sytuacji, mimo że zostały o niej wyraźnie poinformowane ⁽³²¹⁾.

⁽³¹⁷⁾ ETPC, wyrok z dnia 7 grudnia 2017 r., S.F. i inni przeciwko Bułgarii, nr 8138/16, pkt 84–93.

⁽³¹⁸⁾ ETPC, wyrok z dnia 2 kwietnia 2015 r., Aarabi przeciwko Grecji, nr 39766/09, pkt 44–45.

⁽³¹⁹⁾ Sąd Apelacyjny w Warszawie (Polska), wyrok z dnia 22 czerwca 2016 r., II Aka 59/16, wyrok w języku polskim i streszczenie w języku angielskim.

⁽³²⁰⁾ FRA, *European legal and policy framework on immigration detention of children* [Europejskie ramy prawne i polityczne dotyczące zatrzymywania dzieci w celach imigracyjnych], 2017.

⁽³²¹⁾ ETPC, wyrok z dnia 12 października 2006 r., Mubilanzila Mayeka i Kaniki Mitunga przeciwko Belgii, nr 13178/03, pkt 50–53.

Złe warunki zatrzymywania małoletnich bez opieki w zakresie zakwaterowania, higieny i infrastruktury, nawet jeśli trwają tylko dwa dni, mogą stanowić naruszenie art. 3 EKPC⁽³²²⁾. ETPC stwierdził naruszenie art. 3 EKPC w przypadku małoletnich bez opieki (w wieku ok. 16 i 17 lat), którzy byli zatrzymani przez osiem miesięcy. W ich przypadku nie podjęto żadnych działań, aby zapewnić im odpowiednie doradztwo i pomoc edukacyjną ze strony wykwalifikowanego personelu, specjalnie upoważnionego do tego celu. Ponadto nie zapewniono im żadnych udogodnień rozrywkowych dostosowanych do ich wieku ani nie poinformowano ich o wynikach oceny wieku⁽³²³⁾.

Sprawa H.A. i inni przeciwko Grecji⁽³²⁴⁾ dotyczyła zamknięcia dziewięciu małoletnich migrantów bez opieki na posterunkach policji w Grecji na okres od 21 do 33 dni. Następnie przeniesiono ich do ośrodka recepcyjnego, a potem do specjalnych ośrodków dla nieletnich. ETPC uznał, że początkowo doszło do naruszenia art. 3 EKPC ze względu na warunki, w jakich skarżący byli zatrzymani na posterunkach policji. Trybunał uznał, że warunki, w jakich zostali zatrzymani na posterunkach policji, stanowiły poniżające traktowanie i że przetrzymywanie ich w tych pomieszczeniach mogło spowodować, że poczuli się odizolowani od świata zewnętrznego, co mogło mieć negatywne skutki dla ich dobrostanu fizycznego i moralnego. Stwierdził również, że ich zatrzymanie może być uznane za bezprawne pozbawienie wolności w rozumieniu art. 5 ust. 1 EKPC⁽³²⁵⁾.

Jeśli chodzi o art. 11 ust. 3 akapit czwarty, ETPC stwierdził naruszenie art. 3 EKPC w sytuacji, gdy małoletni bez opieki nie został umieszczony w ośrodku dla cudzoziemców dostosowanym do jego potrzeb jako małoletniego bez opieki. Ponadto pomimo badań lekarskich, które wykazały, że był on małoletni, nadal był zatrzymywany z dorosłymi, bez wyjaśnienia, dlaczego nie zapewniono mu alternatywnego zakwaterowania dostosowanego do jego potrzeb. Jako że okoliczności zatrzymania naruszały prawo krajowe ustanawiające szczególne gwarancje dla nieletnich, ETPC uznał również, że doszło do naruszenia art. 5 ust. 1 lit. f) EKPC⁽³²⁶⁾.

UNHCR stwierdza, że dzieci bez opieki lub odseparowane nie powinny być zatrzymywane. Zamiast tego najlepszym środkiem pozostają odpowiednie rozwiązania w zakresie opieki, ponieważ preferowanym rozwiązaniem powinna być zawsze wolność i swoboda przemieszczania się dzieci. W szczególności:

Zatrzymanie nie może być uzasadnione wyłącznie faktem, że dziecko jest pozbawione opieki lub odseparowane, ani jego statusem migracyjnym lub pobytowym. Ponadto dzieci nigdy nie powinny być poddawane kryminalizacji ani środkom karnym z powodu statusu migracyjnego ich rodziców. Należy zbadać alternatywne rozwiązania dla zatrzymania, najlepiej w postaci alternatywnych form opieki w rodzinie lub innych odpowiednich alternatywnych form opieki określonych przez właściwe organy ds. opieki nad dziećmi⁽³²⁷⁾.

⁽³²²⁾ ETPC, 2011, *Rahimi c Grèce*, *op.cit.* (przypis 313 powyżej), pkt 86.

⁽³²³⁾ ETPC, wyrok z dnia 22 listopada 2016 r., *Elmi i Abubaker przeciwko Malcie*, nr 25794/13 i 28151/13, pkt 111–115.

⁽³²⁴⁾ ETPC, wyrok z dnia 28 lutego 2019 r., *H.A. et autres c Grèce*, nr 19951/16 (streszczenie w języku angielskim).

⁽³²⁵⁾ Skarżący spędzili kilka tygodni na posterunkach policji, zanim organy krajowe zaleciły umieszczenie ich w ośrodkach recepcyjnych dla małoletnich bez opieki. Ich opiekun ustawowy nie skontaktował ich z adwokatem ani nie złożył w ich imieniu odwołania w celu zaprzestania zatrzymania ich na posterunkach policji, aby przyspieszyć ich przeniesienie do odpowiednich placówek.

⁽³²⁶⁾ ETPC, wyrok z dnia 11 grudnia 2014 r., *Mohamad c Grèce*, nr 70586/11 (streszczenie w języku angielskim), pkt 84–86.

⁽³²⁷⁾ UNHCR, *UNHCR's position regarding the detention of refugee and migrant children in the migration context* [Stanowisko UNHCR w sprawie przetrzymywania dzieci uchodźców i migrantów w kontekście migracji], styczeń 2017 r.

Wytyczne UNHCR dotyczące stosowanych kryteriów i norm odnoszących się do zatrzymywania osób ubiegających się o azyl i środków alternatywnych do zatrzymania stanowią:

właściwe organy zajmujące się opieką nad dziećmi powinny zorganizować alternatywne formy opieki, takie jak umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej lub w domu dziecka, zapewniając mu odpowiedni nadzór. Domy dziecka lub rodziny zastępcze muszą zapewniać prawidłowy rozwój dziecka (zarówno fizyczny, jak i psychiczny), podczas gdy rozważane są rozwiązania długoterminowe ⁽³²⁸⁾.

Jak stwierdził Komitet PD, „dzieci bez opieki lub odseparowane od rodziców nie powinny być, co do zasady, zatrzymywane. Zatrzymanie nie może być uzasadnione wyłącznie tym, że dziecko jest pozbawione opieki lub odseparowane od rodziny, ani jego statusem migracyjnym lub pobytowym bądź jego brakiem” ⁽³²⁹⁾. Zamiast tego zaleca:

Dzieci bez opieki i odseparowane od rodziny powinny być umieszczane w krajowym/ lokalnym systemie opieki zastępczej, najlepiej w placówkach rodzinnych, jeśli są one dostępne, lub w placówkach środowiskowych, jeśli rodzina nie jest dostępna. Decyzje te należy podejmować w ramach należytego procesu uwzględniającego potrzeby dziecka, w tym jego prawo do bycia wysłuchanym, dostępu do wymiaru sprawiedliwości oraz do zaskarżenia przed sądem każdej decyzji, która mogłaby pozbawić je wolności, a także powinny one uwzględniać **szczególne potrzeby i potrzeby dziecka**, w tym wynikające z jego płci, niepełnosprawności, wieku, stanu zdrowia psychicznego, ciąży lub innych uwarunkowań ⁽³³⁰⁾.

4.8.5. Zatrzymanie rodzin

Art. 11 ust. 4 RCD (wersja przekształcona) dotyczy zatrzymywania rodzin.

Art. 11 ust. 4 RCD (wersja przekształcona)

Zatrzymanym rodzinom zapewnia się oddzielne pomieszczenia gwarantujące odpowiedni zakres prywatności.

Stosując RCD (wersja przekształcona), państwa członkowskie powinny dążyć do zapewnienia pełnej zgodności z zasadami najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka i jedności rodziny, zgodnie z kartą UE, Konwencją o prawach dziecka i europejską Konwencją o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności ⁽³³¹⁾. Zgodnie z EKPC ETPC stwierdził, że musi „ustalić, czy pozbawienie wolności rodziny na okres trwający tyle, co w przypadku niniejszej sprawy, było konieczne w rozumieniu art. 8 ust. 2 Konwencji, czyli innymi słowy, czy było uzasadnione z uwagi na pilną potrzebę społeczną i w szczególności proporcjonalne w odniesieniu do uprawnionego celu” ⁽³³²⁾. Jeśli w rodzinie jest osoba małoletnia, ochrona dobra dziecka

⁽³²⁸⁾ UNHCR, Wytyczne dotyczące zatrzymania, 2012, *op.cit.* (przypis 263 powyżej), wytyczna 9.2, s. 36.

⁽³²⁹⁾ Komitet PD, Komentarz ogólny nr 6, *op.cit.* (przypis 84 powyżej), pkt 61.

⁽³³⁰⁾ Komitet Ochrony Praw Pracowników Migrujących i Członków ich Rodzin oraz Komitet PD, *Joint General Comment no 4 (2017) and no 23 (2017) on State obligations regarding the human rights of children in the context of international migration in countries of origin, transit, destination and return* [Wspólny komentarz ogólny nr 4 (2017) i nr 23 (2017) w sprawie zobowiązań państwa dotyczących praw człowieka dzieci w kontekście migracji międzynarodowej w krajach pochodzenia, tranzytu, przeznaczenia i powrotu], 16 listopada 2017 r., CMW/C/GC/4-CRC/C/GC/23, pkt 13 (wyróżnienie dodane).

⁽³³¹⁾ Motyw 9 RCD (wersja przekształcona), cytowany w rozdziale 4.3 powyżej.

⁽³³²⁾ ETPC, 2018, Bistieva, *op.cit.* (przypis 314 powyżej), pkt 77.

obejmuje zarówno utrzymywanie rodziny razem, na tyle, na ile to możliwe, jak i rozważanie alternatywnych środków, tak by pozbawienie wolności małoletnich było wyłącznie środkiem ostatecznym⁽³³³⁾. ETPC uważa, że dobra dziecka nie można ograniczyć do trzymania rodziny razem i że organy muszą podjąć wszystkie konieczne kroki, aby na tyle, na ile to możliwe, ograniczyć pozbawienie wolności rodzin z dziećmi i skutecznie chronić prawo do życia rodzinnego⁽³³⁴⁾.

Państwa członkowskie muszą także zapewnić pełną zgodność z art. 3 EKPC. ETPC uznał, że 15-dniowe zatrzymanie dwójki dzieci (w wieku 5 miesięcy i 3 lat) w ośrodku zamkniętym w celu wydalenia było działaniem nieproporcjonalnym. Stwierdzono, że chociaż pomieszczenia dla osób zatrzymanych zostały przeznaczone do przyjmowania rodzin, nie były odpowiednio przystosowane do tego celu zarówno pod względem warunków bytowych, jak i braku prywatności oraz panującego tam wrogiego nastawienia, jeśli chodzi o aspekt psychologiczny. Trybunał uznał – pomimo braku dowodów medycznych na to, że skarżący doznali stresu i niepokoju, oraz pomimo stosunkowo krótkiego okresu zatrzymania – że doszło do naruszenia art. 3⁽³³⁵⁾. W innej sprawie ETPC stwierdził naruszenie art. 3 EKPC w okolicznościach, w których czworo małoletnich (w wieku 7 miesięcy, 3,5 roku, 5 lat i 7 lat), choć nie zostali odseparowani od matki, było przetrzymywanych przez miesiąc w zamkniętym ośrodku nieprzystosowanym dla dzieci, a dowody medyczne wskazywały, że w czasie pobytu tam doświadczyli poważnych trudności natury psychologicznej⁽³³⁶⁾.

Jeśli chodzi o orzecznictwo krajowe, to w Belgii Rada Państwa zawiesiła wykonanie ustawy krajowej, w której dopuszczono zatrzymywanie dzieci w ośrodku położonym w pobliżu lotniska w Brukseli. Uczyniła to w związku z brakami w prawie krajowym w zakresie ochrony i zabezpieczeń dla rodzin i dzieci. Skarżące organizacje pozarządowe (NGO) twierdziły, że struktura ośrodka jest nieodpowiednia dla rodzin, nie bierze się pod uwagę najlepszego interesu dziecka, a zatrzymanie nie jest stosowane jako ostateczność⁽³³⁷⁾.

Czeski Naczelny Sąd Administracyjny orzekł, że umieszczenie rodziny wraz z nieletnim w ośrodku detencyjnym dla cudzoziemców w sytuacji, gdy inne rodziny zostały przeniesione do ośrodków recepcyjnych, oznacza, że istniała alternatywa dla detencji, którą organ krajowy miał obowiązek wziąć pod uwagę przy podejmowaniu decyzji o ewentualnym zatrzymaniu rodziny⁽³³⁸⁾.

W sprawie szwajcarskiej Sąd Federalny orzekł, że zatrzymanie rodzin z małoletnimi dziećmi może być uzasadnione w pewnych okolicznościach, ale zachowanie zgodności z EKPC wymaga mimo to przeprowadzenia oceny proporcjonalności na podstawie art. 8 ust. 2 EKPC⁽³³⁹⁾. Niemiecki Trybunał Federalny orzekł, że organy – i sądy – mają ścisły obowiązek rozważenia proporcjonalności zatrzymania rodziny z małoletnimi dziećmi oraz zbadania w sposób indywidualny, czy ośrodek detencyjny uwzględnia potrzeby małoletnich⁽³⁴⁰⁾.

Państwa członkowskie mogą odstąpić od obowiązku wynikającego z art. 11 ust. 4 w okolicznościach określonych w rozdziale 4.8.7.

⁽³³³⁾ *Ibidem*, pkt 78. Należy pamiętać, że jeśli w rodzinie jest osoba małoletnia, zastosowanie mają gwarancje zawarte w RCD (wersja przekształcona) dotyczące osób małoletnich. Dalsze informacje znajdują się w rozdziale 4.8.3.

⁽³³⁴⁾ ETPC, 2018, Bistieva, pkt 85.

⁽³³⁵⁾ ETPC, wyrok z dnia 19 stycznia 2012 r., Popov przeciwko Francji, nr 39472/07 i 39474/07 (fragmenty w języku angielskim), pkt 92–103.

⁽³³⁶⁾ ETPC, wyrok z dnia 19 stycznia 2010 r., Muskhadzhiyeva i inni przeciwko Belgii, nr 41442/07 (streszczenie w języku angielskim), pkt 57–63.

⁽³³⁷⁾ Rada Państwa (Raad van State/Conseil d'état, Belgia), wyrok z dnia 4 kwietnia 2019 r., L'ordre des Barreaux Francophones et Germanophone i inni przeciwko Belgii, nr 244.190. Zob. także Sąd Najwyższy (Polska), wyrok z dnia 2 marca 2017 r. S.C., Z.C. i F.C., sygn. akt II KK 358/16.

⁽³³⁸⁾ Naczelny Sąd Administracyjny (Czechy), wyrok z dnia 17 czerwca 2015 r., nr 1 Azs 39/2015-56 (streszczenie w języku angielskim).

⁽³³⁹⁾ Sąd Federalny (Szwajcaria), nr 2C_1052/2016, 2C_1053/2016 (streszczenie w języku angielskim), *op.cit.* (przypis 264 powyżej).

⁽³⁴⁰⁾ Sąd Federalny (Bundesgerichtshof, Niemcy), wyrok z dnia 11 października 2012 r., V ZB 154/11, pkt 14.

4.8.6. Zatrzymanie wnioskodawców będących kobietami

Jeśli chodzi o zatrzymanie wnioskodawców będących kobietami, art. 11 ust. 5 RCD (wersja przekształcona) stanowi:

Art. 11 ust. 5 RCD (wersja przekształcona)

Państwa członkowskie zapewniają umieszczanie zatrzymanych wnioskodawców będących kobietami w oddzielnych pomieszczeniach od zatrzymanych wnioskodawców będących mężczyznami, chyba że są oni członkami rodziny i wszystkie zainteresowane osoby wyrażą na to zgodę.

Odstępstwa od akapitu pierwszego mogą dotyczyć wykorzystania pomieszczeń wspólnych przeznaczonych do zajęć rekreacyjnych i socjalnych, w tym wydawania posiłków.

W tym kontekście ETPC wziął pod uwagę słaby stan zdrowia wnioskodawczynie będącej kobietą, która była przetrzymywana w areszcie imigracyjnym przez 14,5 miesiąca, i stwierdził naruszenie art. 3 EKPC. Stwierdził, że „skumulowany efekt warunków będących przedmiotem skargi umniejszył jej godność ludzką i wzbudził w niej poczucie udręczenia i niższości, zdolne ją upokorzyć i upodlić, a być może złamać jej fizyczną lub moralną odporność”⁽³⁴¹⁾.

UNHCR stwierdza, że co do zasady nie należy zatrzymywać kobiet w ciąży i matek karmiących, a także przedstawia inne wytyczne dotyczące zatrzymywania kobiet ubiegających się o ochronę międzynarodową, gdy jest to nieuniknione⁽³⁴²⁾.

Państwa członkowskie mogą odstąpić od zasady przyjmowania wnioskodawców będących kobietami oddzielnie od wnioskodawców będących mężczyznami w okolicznościach określonych w rozdziale 4.8.7⁽³⁴³⁾.

4.8.7. Odstępstwa od szczególnych gwarancji w odniesieniu do zatrzymania osób wymagających szczególnej troski

Art. 11 ust. 6 RCD (wersja przekształcona) stanowi, że „w uzasadnionych przypadkach i na rozsądny, możliwie najkrótszy okres [...] w przypadku zatrzymania wnioskodawcy na przejściu granicznym lub w strefie tranzytowej, z wyłączeniem przypadków, o których mowa w art. 43 [APD (wersja przekształcona)]”, państwa członkowskie mogą odstąpić od:

⁽³⁴¹⁾ ETPC, 2013, Aden Ahmed przeciwko Malcie, *op.cit.* (przypis 298 powyżej), pkt 99. Zob. także, dla kontrastu, ETPC, wyrok z dnia 26 listopada 2015 r., Mahamed Jama przeciwko Malcie, nr 10290/13; oraz ETPC, 2016, Elmi i Abubakar przeciwko Malcie, *op.cit.* (przypis 323 powyżej). W obu tych wyrokach stwierdzono, że zatrzymanie na Malcie w podobnych okolicznościach dwóch różnych kobiet, które nie miały takich samych problemów zdrowotnych, nie naruszało art. 3 EKPC.

⁽³⁴²⁾ UNHCR, Wytyczne dotyczące zatrzymania, 2012, *op.cit.* (przypis 263 powyżej), wytyczna 9.3, s. 37. Zob. także Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet, *General recommendation no 32 on the gender-related dimensions of refugee status, asylum, nationality and statelessness of women [Zalecenie ogólne nr 32 w sprawie związanych z płcią wymiarów statusu uchodźcy, azylu, obywatelstwa i bezpieczeństwa kobiet]*, 14 listopada 2014 r., CEDAW/C/GC/32, pkt 34, odnoszący się do ich szczególnych potrzeb.

⁽³⁴³⁾ Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (Komitet CPT) zauważa, że gdy państwo nie zapewnia oddzielnych pomieszczeń, pojawiają się zarzuty złego traktowania kobiet w areszcie przez mężczyzn oraz molestowania seksualnego, w tym molestowania słownego o konotacjach seksualnych (Standardy CPT, CPT/Inf/E (2002 r.) – Rev. 2010).

- obowiązku zapewnienia zatrzymanym małoletnim możliwości uczestniczenia w zajęciach wypoczynkowych, w tym w grach i zajęciach rekreacyjnych odpowiednich do ich wieku (art. 11 ust. 2 RCD (wersja przekształcona));
- obowiązku zapewnienia zatrzymanym rodzinom oddzielnych pomieszczeń gwarantujących odpowiedni zakres prywatności (art. 11 ust. 4); oraz
- obowiązku zapewnienia umieszczenia zatrzymanych wnioskodawców będących kobietami oddzielnie od wnioskodawców będących mężczyznami (art. 11 ust. 5).

Wyjątkowe przypadki, w których państwa członkowskie nie mogą powoływać się na to odstępstwo, to sytuacje, w których państwa członkowskie przewidują procedury w celu podjęcia decyzji na granicy lub w strefach tranzytowych państwa członkowskiego w sprawie: a) dopuszczalności wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej na mocy art. 33 APD (wersja przekształcona) złożonego na granicy lub w strefie tranzytowej; lub b) treści wniosku na mocy art. 31 ust. 8 APD (wersja przekształcona). Ten ostatni przepis dotyczy procedur przyspieszonych lub procedur przeprowadzanych na granicy lub w strefach tranzytowych zgodnie z art. 43 APD (wersja przekształcona).

Niezależnie od tego, że odstępstwa te są ograniczone, należy pamiętać, że jeden ze standardów, według którego badane są warunki zatrzymania, a mianowicie art. 4 karty UE/art. 3 EKPC, jest bezwzględny. Nie ma uzasadnienia nawet dla tymczasowych odstępstw, które stwarzają realne ryzyko naruszenia art. 4 karty UE/art. 3 EKPC. Ponadto organy krajowe są zobowiązane do powoływania się na odstępstwa zgodnie z zasadą proporcjonalności. Tymczasowe odstępstwo przewidziane w art. 11 ust. 6 RCD (wersja przekształcona) musi być zatem interpretowane w sposób zawężający. Na przykład jeśli warunki zatrzymania są nieodpowiednie w tym sensie, że pozbawiają małoletnich przez znaczny czas udogodnień i zajęć rekreacyjnych odpowiednich dla ich wieku, może to wykraczać poza dozwolony zakres.

Część 5. Wnioskodawcy wymagający szczególnej troski a rozporządzenie Dublin III

Niniejsza część analizy sądowej zawiera wyjaśnienia dotyczące gwarancji dla wnioskodawców wymagających szczególnej troski, które mają zastosowanie podczas procedur przewidzianych w rozporządzeniu Dublin III w celu ustalenia państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej. Procedury te obowiązują do momentu albo faktycznego przekazania wnioskodawcy do odpowiedzialnego państwa członkowskiego, albo przejęcia odpowiedzialności przez państwo, w którym wnioskodawca przebywa. Część ta jest podzielona na siedem rozdziałów, jak pokazano w tabeli 16.

Tabela 16: Struktura części 5

Rozdział	Tytuł	Strona
5.1	Wprowadzenie	109
5.2	Gwarancje dla małoletnich (bez opieki)	112
5.3	Kryteria ustalania odpowiedzialnego państwa członkowskiego	115
5.4	Klauzule dyskrecjonalne	121
5.5	Przekazanie	124
5.6	Zatrzymanie	136
5.7	Skuteczny środek odwoławczy	137

5.1. Wprowadzenie

Inne stosowne publikacje EASO

- EASO, *Procedury azylowe i zasada non-refoulement – analiza sądowa*, 2018, część 3 „Państwo członkowskie odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku zgodnie z rozporządzeniem Dublin III”.

W odróżnieniu od APD (wersja przekształcona) i RCD (wersja przekształcona) rozporządzenie Dublin III⁽³⁴⁴⁾ nie zawiera przepisu wymieniającego przykłady osób ubiegających się o azyl, które mogą wymagać szczególnej troski lub potrzebować szczególnych gwarancji. Małoletni bez opieki to jedyna kategoria osób ubiegających się o azyl, którą w rozporządzeniu Dublin III wyraźnie wskazano jako „wymagającą szczególnej troski”⁽³⁴⁵⁾. Istnieją szczegółowe przepisy dotyczące małoletnich (bez opieki), wnioskodawców potrzebujących opieki zdrowotnej oraz wnioskodawców zależnych od innych osób⁽³⁴⁶⁾.

⁽³⁴⁴⁾ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 604/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia kryteriów i mechanizmów ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca (wersja przekształcona) (rozporządzenie Dublin III).

⁽³⁴⁵⁾ Zob. motyw 13: „Ponadto należy określić specjalne gwarancje proceduralne dla małoletnich bez opieki, ze względu na ich szczególny stopień narażenia”.

⁽³⁴⁶⁾ Małoletni (bez opieki): motyw 13, art. 6 i 8 oraz art. 31 ust. 2 lit. c). Osoby potrzebujące fizycznej lub psychicznej opieki zdrowotnej: art. 31 ust. 2 lit. a) i art. 32. Osoby pozostające na utrzymaniu: motyw 16 i art. 16.

Niemniej jednak fakt, że w rozporządzeniu odniesiono się wyraźnie tylko do małoletnich bez opieki jako osób wymagających szczególnej troski – oraz że dotyczy ono konkretnie sytuacji małoletnich, wnioskodawców wymagających opieki zdrowotnej i osób pozostających na utrzymaniu – nie wyklucza, że inne kategorie osób wymagających szczególnej troski mogą potrzebować szczególnej uwagi, wsparcia lub szczególnych gwarancji w ramach procedur dublińskich.

Zgodnie z motywem 11 rozporządzenia Dublin III RCD (wersja przekształcona) ma zastosowanie do procedur dublińskich⁽³⁴⁷⁾. Państwo członkowskie, które otrzymało wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej, jest zobowiązane do zapewnienia wnioskodawcy minimalnych warunków przyjmowania na mocy RCD (wersja przekształcona). Jeśli zdecyduje się ono wezwać inne państwo członkowskie do przejęcia lub przyjęcia z powrotem tego wnioskodawcy, obowiązek ten „wygasa dopiero wtedy, gdy ten sam wnioskodawca zostanie faktycznie przekazany przez wnioskujące państwo członkowskie”⁽³⁴⁸⁾. Ponadto motyw 12 rozporządzenia Dublin III stanowi, że APD (wersja przekształcona) „powinna mieć zastosowanie dodatkowo i bez uszczerbku dla przepisów dotyczących gwarancji proceduralnych uregulowanych” w rozporządzeniu Dublin III.

W związku z tym przepisy RCD (wersja przekształcona) (zob. [część 4](#) powyżej) i APD (wersja przekształcona) (zob. [część 7](#)) mają również zastosowanie w procedurach dublińskich „z zastrzeżeniem ograniczeń w stosowaniu [tych] dyrektyw”⁽³⁴⁹⁾. Tak więc standardy i obowiązki wynikające z tych dyrektyw mają zastosowanie w równym stopniu do wnioskodawców podczas procedur dublińskich, w tym do przepisów odnoszących się do wnioskodawców o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania lub procedur⁽³⁵⁰⁾. W związku z tym państwa członkowskie są zobowiązane do uwzględnienia na każdym etapie procedury dublińskiej wszelkich szczególnych potrzeb w zakresie przyjmowania i procedur wnioskodawcy zgodnie z RCD (wersja przekształcona) i APD (wersja przekształcona).

Procedura dublińska rozpoczyna się, „gdy tylko wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej zostanie po raz pierwszy złożony w państwie członkowskim”⁽³⁵¹⁾. Obejmuje ona określenie odpowiedzialnego państwa członkowskiego, decyzję o tym, czy przekazać daną osobę, i wreszcie faktyczne przekazanie wnioskodawcy lub przejęcie odpowiedzialności za ocenę wniosku przez państwo, w którym wnioskodawca przebywa⁽³⁵²⁾. Procedura może również obejmować ponowne przekazanie do państwa wnioskującego, jeśli przekazanie zostało przeprowadzone błędnie lub decyzja o przekazaniu została unieważniona decyzją sądu⁽³⁵³⁾.

Zgodne z prawem stosowanie kryteriów ustalania odpowiedzialnego państwa członkowskiego w odniesieniu do małoletnich i członków rodziny – głównie art. 8–11 – może mieć szczególne znaczenie dla wnioskodawców należących do jednej z tych kategorii⁽³⁵⁴⁾.

⁽³⁴⁷⁾ Motyw 11 stanowi: „Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/33/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia norm dotyczących przyjmowania osób ubiegających się o ochronę międzynarodową powinna mieć zastosowanie do postępowania w sprawie ustalenia odpowiedzialnego państwa członkowskiego, uregulowanego w niniejszym rozporządzeniu, z zastrzeżeniem ograniczeń w stosowaniu tej dyrektywy”.

⁽³⁴⁸⁾ TSUE, 2012, *Cimade*, *op.cit.* (przypis 123 powyżej), pkt 61; zob. także motyw 11 rozporządzenia Dublin III.

⁽³⁴⁹⁾ Motywy 11 i 12.

⁽³⁵⁰⁾ TSUE, 2017, *C.K. i inni*, *op.cit.* (przypis 40 powyżej), pkt 70.

⁽³⁵¹⁾ Art. 20 ust. 1 rozporządzenia Dublin III.

⁽³⁵²⁾ Zob. EASO, *Procedury azylowe i zasada non-refoulement – analiza sądowa*, 2018, rozdział 3.1.

⁽³⁵³⁾ Zob. art. 30 ust. 2 rozporządzenia Dublin III; oraz TSUE, wyrok z dnia 25 stycznia 2018 r., *Bundesrepublik Deutschland przeciwko Azizowi Hasanowi*, C-360/16, EU:C:2018:35.

⁽³⁵⁴⁾ Zob. rozdział 5.3.

Motyw 13 stanowi, że przy stosowaniu rozporządzenia Dublin III państwa członkowskie powinny przede wszystkim brać pod uwagę najlepszy interes dziecka.

Motyw 13 rozporządzenia Dublin III

Zgodnie z konwencją Organizacji Narodów Zjednoczonych o prawach dziecka z 1989 r. oraz zgodnie z Kartą praw podstawowych Unii Europejskiej, w stosowaniu niniejszego rozporządzenia jednym z priorytetów powinno być dla państw członkowskich jak najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka. Przy ocenie sposobu jak najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka państwa członkowskie powinny brać pod uwagę zwłaszcza dobro i rozwój społeczny małoletniego, względy bezpieczeństwa oraz opinię małoletniego, stosownie do jego wieku i dojrzałości, przy uwzględnieniu jego pochodzenia. Ponadto należy określić specjalne gwarancje proceduralne dla małoletnich bez opieki, ze względu na ich szczególny stopień narażenia.

Ponadto na pierwszym miejscu należy stawiać poszanowanie życia rodzinnego.

Motyw 14 rozporządzenia Dublin III

Zgodnie z europejską Konwencją o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności oraz zgodnie z Kartą praw podstawowych Unii Europejskiej, w stosowaniu niniejszego rozporządzenia jednym z priorytetów państw członkowskich powinno być poszanowanie życia rodzinnego.

Motywy 32 i 39 rozporządzenia Dublin III stanowią, że przy stosowaniu rozporządzenia państwa członkowskie są związane orzecznictwem ETPC oraz że rozporządzenie powinno być stosowane z pełnym poszanowaniem art. 18 karty UE i zgodnie z prawami uznanymi na mocy art. 1, 4, 7, 24 i 47 karty UE ⁽³⁵⁵⁾. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem TSUE przepisy wtórnego prawa Unii, w tym przepisy rozporządzenia Dublin III, muszą być interpretowane i stosowane w sposób zgodny z prawami podstawowymi gwarantowanymi przez kartę UE ⁽³⁵⁶⁾.

Jeżeli wnioskodawców uznano za osoby potrzebujące szczególnych gwarancji proceduralnych na mocy art. 24 APD (wersja przekształcona) (zob. [część 3](#)), należy im zapewnić odpowiednie wsparcie, aby mogli korzystać z praw i wypełniać obowiązki wynikające z rozporządzenia Dublin III przez cały czas trwania procedury dublińskiej. W związku z tym może być wymagane szczególne wsparcie, aby zapewnić takim osobom korzystanie z prawa do informacji (art. 4) i indywidualnej rozmowy (art. 5) na mocy rozporządzenia Dublin III. Tak więc ogólną zasadę wynikającą z art. 4 ust. 1 rozporządzenia Dublin III należy realizować w sposób uwzględniający szczególne potrzeby proceduralne wnioskodawcy. Stanowi ona wyraźnie, że „[...] po złożeniu takiego wniosku wnioskodawca powinien być poinformowany w szczególności o kryteriach ustalenia odpowiedzialnego państwa członkowskiego, organizacji indywidualnej rozmowy oraz możliwości przedstawienia informacji właściwym

⁽³⁵⁵⁾ Zob. TSUE, 2017, C.K. i inni, *op.cit.* (przypis 40 powyżej), pkt 63.

⁽³⁵⁶⁾ Zob. analogicznie – w odniesieniu do rozporządzenia Dublin II – TSUE (WI), 2011, N.S. i inni, *op.cit.* (przypis 16 powyżej), pkt 77 i 99. Zob. też TSUE, 2017, C.K. i inni, *op.cit.* (przypis 40 powyżej), pkt 59; oraz TSUE (WI), 2019, Jawo, *op.cit.* (przypis 39 powyżej), pkt 78.

organom”⁽³⁵⁷⁾). Na przykład wnioskodawcy, którzy przeżyli traumę lub mają inne problemy ze zdrowiem psychicznym lub którzy mają trudności w nauce, mogą wymagać szczególnego wsparcia.

Art. 31 zawiera przepisy dotyczące wymiany odpowiednich informacji przed dokonaniem przekazania. Zawiera on wymóg, aby państwo członkowskie przeprowadzające przekazanie „dostarczało odpowiedzialnemu państwu członkowskiemu takie dane osobowe dotyczące osoby, która ma zostać przekazana, które są odpowiednie, właściwe i wystarczają, by zagwarantować właściwym organom – zgodnie z prawem krajowym – w odpowiedzialnym państwie członkowskim możliwość zapewnienia tej osobie odpowiedniej pomocy, w tym zapewnienia natychmiastowej opieki zdrowotnej wymaganej w celu ochrony jej podstawowych interesów, oraz zapewnienia dalszej ochrony i poszanowania praw przyznanych niniejszym rozporządzeniem i innymi odpowiednimi instrumentami prawnymi dotyczącymi azylu”⁽³⁵⁸⁾.

Art. 32 ust. 1 rozporządzenia Dublin III zawiera wymóg wymiany danych zdrowotnych dotyczących „osób niepełnosprawnych, osób starszych, ciężarnych kobiet, małoletnich i osób, które padły ofiarą tortur, zgwałcenia lub innych poważnych form przemocy psychicznej, fizycznej lub seksualnej” oraz zobowiązanie do tego, aby wymiana ta odbywała się „wyłącznie do celów zapewnienia opieki medycznej lub leczenia”⁽³⁵⁹⁾.

5.2. Gwarancje dla małoletnich (bez opieki)

Inne stosowne publikacje EASO

- EASO, *Procedury azylowe i zasada non-refoulement – analiza sądowa*, 2018, rozdział 3.4, w którym można znaleźć szczegółowe omówienie szczególnych gwarancji proceduralnych i ich skutków dla małoletnich.

W art. 6 rozporządzenia Dublin III określono „gwarancje dla małoletnich”, w tym dla małoletnich bez opieki. Terminy „małoletni” i „małoletni bez opieki” zdefiniowano w art. 2 lit. i) i j) rozporządzenia Dublin III, co jest zgodne ze wszystkimi innymi instrumentami WESA⁽³⁶⁰⁾.

Art. 2 lit. i) oraz j) rozporządzenia Dublin III

i) „małoletni” oznacza obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca w wieku poniżej 18 lat;

j) „małoletni bez opieki” oznacza małoletniego, który przybywa na terytorium państw członkowskich bez opieki osoby dorosłej, odpowiedzialnej za niego z mocy prawa lub zgodnie z praktyką zainteresowanego państwa członkowskiego i dopóki nie zostanie faktycznie objęty opieką takiej osoby dorosłej; obejmuje to małoletnich, którzy zostali pozostawieni bez opieki po wjeździe na terytorium państw członkowskich;

⁽³⁵⁷⁾ TSUE, wyrok z dnia 4 października 2018 r., Bahtiyar Fathi przeciwko Predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite, C-56/17, EU:C:2018:803, pkt 48.

⁽³⁵⁸⁾ Art. 31 ust. 1 rozporządzenia Dublin III.

⁽³⁵⁹⁾ Zob. także rozdział 5.5.

⁽³⁶⁰⁾ Art. 2 lit. d) i e) RCD (wersja przekształcona), art. 2 lit. i) APD (wersja przekształcona) oraz art. 2 lit. k) i l) QD (wersja przekształcona).

Zgodnie z motywem 13 ⁽³⁶¹⁾, w którym odwołano się do Konwencji o prawach dziecka i karty UE, art. 6 ust. 1 stanowi, że „w ramach wszelkich postępowań przewidzianych w niniejszym rozporządzeniu jednym z priorytetów jest dla państw członkowskich jak najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka” ⁽³⁶²⁾.

Art. 6 ust. 2 stanowi, że „państwa członkowskie zapewniają, by w ramach wszelkich postępowań przewidzianych w niniejszym rozporządzeniu małoletni bez opieki był reprezentowany lub wspomagany przez przedstawiciela. W celu zapewnienia, aby w każdej sprawie najważniejsze było najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka oraz aby były one właściwie oceniane, przedstawiciel małoletniego bez opieki musi „mieć kwalifikacje i wiedzę fachową pozwalające na jak najlepsze uwzględnienie interesów dziecka” ⁽³⁶³⁾. Przedstawiciel taki „musi mieć dostęp do treści stosownych dokumentów w aktach wnioskodawcy, w tym do specjalnej ulotki dla małoletnich bez opieki”.

W rozporządzeniu Dublin III nie określono terminu, w którym należy wyznaczyć przedstawiciela do reprezentowania małoletniego bez opieki lub udzielania mu pomocy. Powołanie przedstawiciela powinno odbywać się jednak na podstawie art. 2 lit. k), który stanowi, że celem przedstawiciela jest pomoc i reprezentowanie małoletniego bez opieki w [procedurach dublińskich] w celu jak najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka, jak również w razie potrzeby wykonywanie czynności prawnych w jego imieniu. Na mocy APD (wersja przekształcona) państwa członkowskie mają wybór, czy małoletni ma prawo złożyć wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej we własnym imieniu, czy też za pośrednictwem swoich rodziców lub innych dorosłych członków rodziny, lub osoby dorosłej odpowiedzialnej za niego, zgodnie z prawem lub praktyką danego państwa członkowskiego, czy też za pośrednictwem przedstawiciela (art. 7 ust. 3 APD (wersja przekształcona)). Dlatego też wyznaczenie przedstawiciela może być konieczne przed złożeniem wniosku w rozumieniu art. 20 ust. 1 rozporządzenia Dublin III, jeśli małoletni bez opieki nie ma, zgodnie z prawem krajowym danego państwa członkowskiego, zdolności prawnej do działania we własnym imieniu.

Jeśli wnioskodawca jest małoletnim bez opieki, udzielane informacje muszą być dostosowane do jego wieku. Załącznik XI do rozporządzenia Komisji nr 118/2014 ⁽³⁶⁴⁾ zawiera wspólną broszurę zgodnie z art. 4 ust. 3 i motywem 34 rozporządzenia Dublin III, którą państwa członkowskie powinny stosować w celu informowania małoletnich bez opieki o procedurze, zgodnie z art. 4 i 5 rozporządzenia Dublin III.

W art. 6 ust. 3 wymieniono niektóre czynniki, które należy wziąć pod uwagę przy ocenie, co leży w najlepszym interesie dziecka.

Art. 6 ust. 3 rozporządzenia Dublin III

Przy ocenie, co najlepiej służy zabezpieczeniu interesów dziecka, państwa członkowskie ściśle współpracują za sobą, a w szczególności należycie uwzględniają następujące czynniki:

a) możliwości ponownego połączenia rodziny;

⁽³⁶¹⁾ Motyw 13 przytoczono w rozdziale 5.1 powyżej. Zob. TSUE, 2013, MA, BT i DA, *op.cit.* (przypis 108 powyżej), pkt 57.

⁽³⁶²⁾ Ogólną analizę prawną koncepcji najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka przedstawiono w rozdziale 2.4.

⁽³⁶³⁾ Art. 6 ust. 2 rozporządzenia Dublin III.

⁽³⁶⁴⁾ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 118/2014 z dnia 30 stycznia 2014 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1560/2003 ustanawiające szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 343/2003 ustanawiającego kryteria i mechanizmy określania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o azyl, złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego, Dz.U. L 39 z 8.2.2014, s. 1.

- b) dobrostan i rozwój społeczny małoletniego;
- c) względy bezpieczeństwa i ochrony, w szczególności jeżeli istnieje ryzyko, że małoletni jest ofiarą handlu ludźmi;
- d) opinię małoletniego, stosownie do jego wieku i dojrzałości.

Art. 6 ust. 3 lit. d) rozporządzenia Dublin III zawiera wymóg, aby przy ocenie, co najlepiej służy zabezpieczeniu interesów dziecka, państwa członkowskie należyte uwzględniły m.in. „opinię małoletniego, stosownie do jego wieku i dojrzałości”. Oznacza to, że małoletniego kandydata należy przesłuchać, jeśli uzna się to za stosowne ze względu na jego wiek i dojrzałość. Taka interpretacja rozporządzenia Dublin III byłaby zgodna z art. 12 ust. 2 Konwencji o prawach dziecka, który stanowi:

dziecko będzie miało w szczególności zapewnioną możliwość wypowiedzania się w każdym postępowaniu sądowym i administracyjnym dotyczącym dziecka, bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawiciela bądź odpowiedniego organu, zgodnie z zasadami proceduralnymi prawa wewnętrznego ⁽³⁶⁵⁾.

Komentarz ogólny nr 12 Komitetu PD stanowi: „Art. 12 konwencji ustanawia prawo każdego dziecka do swobodnego wyrażania swoich opinii we wszystkich sprawach, które go dotyczą, a następnie prawo do nadania tym opiniom należytej wagi, stosownie do wieku i dojrzałości dziecka” ⁽³⁶⁶⁾.

Art. 6 ust. 4 stanowi:

Art. 6 ust. 4 akapity pierwszy i drugi rozporządzenia Dublin III

Do celów stosowania art. 8 państwo członkowskie, w którym małoletni bez opieki złożył wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej, najszybciej jak to możliwe podejmuje stosowne działania w celu zidentyfikowania członków rodziny, rodzeństwa lub krewnych małoletniego bez opieki na terytorium państw członkowskich, dbając przy tym o jak najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka.

W tym celu to państwo członkowskie może wystąpić o pomoc do organizacji międzynarodowych lub innych odpowiednich organizacji oraz może ułatwić małoletniemu dostęp do usług ustalania miejsca pobytu przez takie organizacje ⁽³⁶⁷⁾.

⁽³⁶⁵⁾ Zob. także Komitet PD, opinie z 27 września 2018 r., Y.B. i N.S. przeciwko Belgii, komunikat nr 12/2017, CRC/C/79/D/12/2017, pkt 8.7–8.8, potwierdzające prawo 5-letniej dziewczynki do bycia wysłuchaną. Punkt 8.7 stanowi: „[...] fakt, że dziecko jest bardzo małe lub znajduje się w szczególnej sytuacji (np. ma niepełnosprawność, należy do grupy mniejszościowej, jest migrantem itd.) nie pozbawia go prawa do wyrażania swoich poglądów ani nie zmniejsza wagi, jaką przypisuje się poglądom dziecka przy określaniu jego najlepszego interesu”. Zob. także rozdział 7.5.6 poniżej.

⁽³⁶⁶⁾ Komitet PD, Komentarz ogólny nr 12, *op.cit.* (przypis 206 powyżej), pkt 15. Więcej na temat prawa dziecka do bycia wysłuchanym – zob. rozdział 7.5.6 poniżej, tekst w przypisie 666.

⁽³⁶⁷⁾ W odniesieniu do małoletnich, zgodnie z art. 2 lit. g) rozporządzenia Dublin III, jeżeli wnioskodawca jest małoletni i nie pozostaje w związku małżeńskim, członkiem rodziny jest „ojciec, matka lub inna dorosła osoba odpowiedzialna za wnioskodawcę z mocy prawa lub zgodnie z praktyką państwa członkowskiego, w którym ta dorosła osoba przebywa”; a zgodnie z art. 2 lit. h) „»krewny« oznacza dorosłego wstępnego wnioskodawcy trzeciego stopnia w linii bocznej lub wstępnego wnioskodawcy drugiego stopnia w linii prostej, który przebywa na terytorium państw członkowskich, niezależnie od tego, czy wnioskodawca urodził się w małżeństwie czy poza małżeństwem lub został adoptowany, zgodnie z definicją w prawie krajowym”.

Z art. 6 ust. 4 wynika, że państwa członkowskie podejmują „stosowne działania w celu zidentyfikowania członków rodziny, rodzeństwa lub krewnych małoletniego bez opieki na terytorium państw członkowskich, w szczególności w celu zastosowania kryteriów ustalania odpowiedzialnego państwa członkowskiego [...] [wymienionych] w art. 8 tego rozporządzenia”⁽³⁶⁸⁾.

„Personel odpowiednich organów [...] zajmujący się wnioskami dotyczącymi małoletnich bez opieki” musi być „odpowiednio przeszkolony w zakresie potrzeb małoletnich i stale uczestniczy w szkoleniach z tej dziedziny”⁽³⁶⁹⁾.

5.3. Kryteria ustalania odpowiedzialnego państwa członkowskiego

Fakt, że wnioskodawca jest podatny na zagrożenia, może mieć znaczenie przy stosowaniu kryteriów ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku⁽³⁷⁰⁾. Hierarchia tych kryteriów odzwierciedla fakt, że w pierwszej kolejności należy brać pod uwagę dobro dziecka i poszanowanie życia rodzinnego (zob. rozdziały 2.4, 5.1 i 5.2)⁽³⁷¹⁾.

Zgodnie z art. 7 ust. 1 rozporządzenia Dublin III kryteria „stosuje się w kolejności, w jakiej są one wymienione w” rozdziale III rozporządzenia.

Pierwsze kryterium – art. 8 – dotyczy małoletnich.

Kolejne trzy artykuły (art. 9, 10 i 11) dotyczą wnioskodawców, którzy mają w państwie członkowskim członka rodziny w rozumieniu art. 2 lit. g) rozporządzenia Dublin III. Kryteria te mają pierwszeństwo przed kolejnymi kryteriami. Ponadto „w przypadku gdy wnioskodawca jest uzależniony – z powodu ciąży lub opieki nad niemowlęciem, poważnej choroby, poważnego upośledzenia lub podeszłego wieku – od pomocy swojego dziecka, rodzeństwa lub rodzica legalnie zamieszkującego w jednym z państw członkowskich” lub odwrotnie, „państwa członkowskie w normalnej sytuacji nie rozłączają wnioskodawcy z [członkiem rodziny] lub łączą ich ze sobą”, zgodnie z wiążącym kryterium odpowiedzialności zawartym w art. 16 ust. 1⁽³⁷²⁾.

5.3.1. Małoletni

Jak stwierdzono powyżej, art. 8 rozporządzenia Dublin III jest pierwszym kryterium, które należy zastosować przy ocenie, które państwo członkowskie jest odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej. Art. 8 ust. 1, 2, 3 i 4 stanowi:

⁽³⁶⁸⁾ TSUE, wyrok z dnia 26 lipca 2017 r., *Tsegezeb Mengesteab przeciwko Bundesrepublik Deutschland*, C-670/16, EU:C:2017:587, pkt 87.

⁽³⁶⁹⁾ Art. 6 ust. 4 rozporządzenia Dublin III. Więcej informacji można znaleźć w rozdziale 5.3.1, w którym omówiono art. 8.

⁽³⁷⁰⁾ Jeśli chodzi o stosowanie kryteriów ustalania odpowiedzialnego państwa członkowskiego, zob. EASO, *Procedury azylowe i zasada non-refoulement – analiza sądowa*, 2018, rozdział 3.6.2.

⁽³⁷¹⁾ Zob. TSUE (WI), wyrok z dnia 2 kwietnia 2019 r., *Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie przeciwko H. i R.*, sprawy połączone C-582/17 i C-583/17, EU:C:2019:280, pkt 83.

⁽³⁷²⁾ Art. 16 ust. 1 rozporządzenia Dublin III. Art. 16 nie jest wymieniony w rozdziale III rozporządzenia, który zawiera kryteria odpowiedzialności zgodnie z jego nagłówkiem, ale w rozdziale IV dotyczącym „osób zależnych i klauzul dyskrecjonalnych”. Motyw 16 określa jednak zasady dotyczące zależności jako „wiążące kryterium ustalania odpowiedzialności”.

Art. 8 ust. 1, 2, 3 i 4 rozporządzenia Dublin III**Małoletni**

1. W przypadku gdy wnioskodawca jest małoletnim bez opieki, odpowiedzialnym państwem członkowskim jest to państwo, w którym legalnie przebywa członek rodziny lub rodzeństwo małoletniego bez opieki, pod warunkiem że najlepiej zabezpiecza to interesy małoletniego. Jeżeli wnioskodawca jest małoletnim pozostającym w związku małżeńskim, a jego małżonek nie przebywa legalnie na terytorium państw członkowskich, odpowiedzialnym państwem członkowskim jest państwo członkowskie, w którym legalnie przebywa ojciec, matka lub inna osoba dorosła odpowiadająca za małoletniego – z mocy prawa lub zgodnie z praktyką tego państwa członkowskiego – lub rodzeństwo wnioskodawcy.
2. W przypadku gdy wnioskodawca jest małoletnim bez opieki, który posiada krewnego legalnie przebywającego w innym państwie członkowskim – i gdy po indywidualnym zbadaniu sytuacji ustalono, że krewny ten może się nim zaopiekować – to państwo członkowskie łączy małoletniego z jego krewnym i jest odpowiedzialnym państwem członkowskim, o ile najlepiej zabezpiecza to interesy małoletniego.
3. W przypadku gdy członkowie rodziny, rodzeństwo lub krewni, o których mowa w ust. 1 i 2, przebywają w więcej niż jednym państwie członkowskim, decyzja o ustaleniu odpowiedzialnego państwa członkowskiego podejmowana jest tak, by najlepiej zabezpieczyć interesy małoletniego bez opieki.
4. W przypadku braku członka rodziny, rodzeństwa lub krewnego, o których mowa w ust. 1 i 2, odpowiedzialnym państwem członkowskim jest to państwo, w którym małoletni bez opieki złożył wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej, o ile najlepiej zabezpiecza to interesy małoletniego.

Motyw 16, w którym stwierdza się, że „jeżeli wnioskodawcą jest małoletni bez opieki, również fakt przebywania na terytorium innego państwa członkowskiego członka rodziny lub krewnego, który może się nim zaopiekować, powinien stać się wiążącym kryterium ustalania odpowiedzialności”, znajduje odzwierciedlenie w art. 8 ust. 2.

TSUE orzekł w swoich wyrokach w sprawach MA, BT i DA, że:

w przypadku gdy małoletni pozbawiony opieki, którego żaden z członków rodziny nie przebywa zgodnie z prawem w państwie członkowskim, złożył wnioski o udzielenie azylu w więcej niż jednym państwie członkowskim, przepis ten wskazuje jako „państwo członkowskie odpowiedzialne” za rozpatrzenie tego wniosku to państwo członkowskie, w którym ów małoletni znajduje się po złożeniu w nim wniosku o azyl ⁽³⁷³⁾.

⁽³⁷³⁾ TSUE, 2013, MA, BT i DA, *op.cit.* (przypis 108 powyżej), pkt 67; zob. także art. 8 ust. 4. TSUE odnosi się do tej sprawy jako MA i inni, ale w niniejszym dokumencie jest ona określana jako MA, BT i DA w celu odróżnienia jej od sprawy MA, SA i AZ, która również jest określana przez TSUE jako MA i inni.

W art. 12 dublińskiego rozporządzenia wykonawczego nr 1560/2003 ⁽³⁷⁴⁾, zmienionego rozporządzeniem wykonawczym Komisji (UE) nr 118/2014 ⁽³⁷⁵⁾, określono ramy i szczegółowe zasady współpracy i konsultacji między państwami członkowskimi przy ustalaniu odpowiedzialności za rozpatrywanie wniosków małoletnich bez opieki, w których najważniejszym kryterium ma być najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka.

5.3.2. Życie rodzinne

Motyw 14 ⁽³⁷⁶⁾ zawiera wymóg, aby poszanowanie życia rodzinnego było „jednym z priorytetów państw członkowskich w stosowaniu rozporządzenia [Dublin III]”.

W związku z tym art. 9 rozporządzenia Dublin III stanowi:

Art. 9 rozporządzenia Dublin III **Członkowie rodziny będący beneficjentami ochrony międzynarodowej**

W przypadku gdy wnioskodawca ma członka rodziny – bez względu na to, czy rodzina została założona jeszcze w kraju pochodzenia – któremu zezwolono na pobyt jako beneficjentowi ochrony międzynarodowej w państwie członkowskim, to państwo członkowskie jest odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, pod warunkiem że zainteresowane osoby wyrażą taką wolę na piśmie.

Oznacza to, że jeśli np. rodzice małoletniego ubiegającego się o ochronę międzynarodową w Szwecji uzyskali zgodę na pobyt jako beneficjenci ochrony międzynarodowej we Włoszech i rodzice ci nie wyrażą takiej woli na piśmie, nie można uznać Włoch za odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej małoletniego ⁽³⁷⁷⁾.

W art. 10 stosuje się tę samą zasadę w przypadku, gdy wnioskodawca ma członków rodziny, którzy ubiegają się o ochronę międzynarodową w innym państwie członkowskim.

Art. 10 rozporządzenia Dublin III **Członkowie rodziny, którzy złożyli wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej**

Jeżeli wnioskodawca ma w państwie członkowskim członka rodziny, którego wniosek nie stał się jeszcze przedmiotem pierwszej decyzji co do istoty w tym państwie członkowskim, to państwo członkowskie jest odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, pod warunkiem że zainteresowane osoby wyrażą taką wolę na piśmie.

⁽³⁷⁴⁾ Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1560/2003 z dnia 2 września 2003 r. ustanawiające szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 343/2003 ustanawiającego kryteria i mechanizmy określania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o azyl, złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego, Dz.U. L 222 z 5.9.2003, s. 3. (Odniesienia do art. 15 ust. 2 rozporządzenia Dublin II należy rozumieć jako odniesienia do art. 16 ust. 1 rozporządzenia Dublin III).

⁽³⁷⁵⁾ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 118/2014 z dnia 30 stycznia 2014 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1560/2003 ustanawiające szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 343/2003 ustanawiającego kryteria i mechanizmy określania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o azyl, złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego, Dz.U. L 39 z 8.2.2014, s. 1.

⁽³⁷⁶⁾ Pełny tekst przytoczono w rozdziale 5.1.

⁽³⁷⁷⁾ Przykład takiego rozumowania można znaleźć w wyroku Apelacyjnego Sądu Migracyjnego (Szwecja) z dnia 26 października 2016 r., MIG 2016:20.

Art. 11 dotyczy postępowania dotyczącego rodziny.

Art. 11 rozporządzenia Dublin III Postępowanie dotyczące rodziny

W przypadku gdy wielu członków rodziny lub małoletnie rodzeństwo niepozostające w związku małżeńskim przedkłada wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej w tym samym państwie członkowskim równocześnie lub w wystarczająco krótkim odstępie czasu, by postępowania w sprawie ustalenia odpowiedzialnego państwa członkowskiego mogły zostać przeprowadzone łącznie, oraz w przypadku gdy zastosowanie kryteriów określonych w niniejszym rozporządzeniu prowadziłyby do ich rozdzielania, odpowiedzialne państwo członkowskie ustala się na podstawie następujących przepisów:

- a) odpowiedzialność za rozpatrzenie wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej wszystkich członków rodziny lub małoletniego rodzeństwa niepozostającego w związku małżeńskim spoczywa na państwie członkowskim, które kryteria wskazują jako odpowiedzialne za przejęcie największej liczby tych osób;
- b) jeżeli to nie wystarczy, odpowiedzialność spoczywa na państwie członkowskim, które kryteria wskazują jako odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku najstarszego z nich.

Art. 20 ust. 3 rozporządzenia Dublin III stanowi:

Art. 20 ust. 3 rozporządzenia Dublin III Wszczęcie postępowania

Do celów niniejszego rozporządzenia status małoletniego towarzyszącego wnioskodawcy i odpowiadającego definicji członka rodziny jest rozpatrywany nieodłącznie od statusu tego członka jego rodziny przez państwo członkowskie odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej temu członkowi rodziny, nawet jeżeli małoletni sam nie jest wnioskodawcą, o ile najlepiej zabezpiecza to jego interesy. W identyczny sposób traktowane są dzieci urodzone po przyjeździe wnioskodawcy na terytorium państw członkowskich, bez potrzeby wszczęcia nowego postępowania w celu ich przejęcia.

W tym względzie TSUE stwierdził, że z brzmienia art. 20 ust. 3 rozporządzenia Dublin III wynika, iż „wyłącznie w sytuacji, gdy zostanie wykazane, że takie badanie przeprowadzone wspólnie z badaniem sytuacji rodziców dziecka nie prowadzi do najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka, należało będzie rozpatrzyć sytuację dziecka osobno od sytuacji jego rodziców”⁽³⁷⁸⁾. TSUE uznał to ustalenie za zgodne z motywami 14–16 oraz m.in. z art. 6 ust. 3 lit. a), art. 6 ust. 4, art. 8 ust. 1 i art. 11 rozporządzenia Dublin III. Z przepisów tych wynika, że poszanowanie życia rodzinnego, a w szczególności zachowanie jedności grupy rodzinnej, leży z reguły w najlepszym interesie dziecka⁽³⁷⁹⁾.

⁽³⁷⁸⁾ TSUE, 2019, M.A., S.A. i A.Z., *op.cit.* (przypis 109 powyżej), pkt 88.

⁽³⁷⁹⁾ *Ibidem*, pkt 89.

Stwierdził on, że art. 20 ust. 3 należy interpretować w ten sposób, że „w braku dowodu przeciwnego przepis ten ustanawia domniemanie, zgodnie z którym w celu jak najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka sytuację tego dziecka należy rozpatrywać w sposób nierozzerwalnie związany z sytuacją jego rodziców”⁽³⁸⁰⁾.

W procedurach „wtórnego przejęcia” – jako że proces ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku został wcześniej zakończony w państwie członkowskim, do którego zwrócono się o przejęcie wnioskodawcy, i zakończył się uznaniem przez to państwo, że jest ono odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku – „nie ma potrzeby ponownego stosowania norm regulujących postępowanie w sprawie ustalenia tej odpowiedzialności, do których w pierwszej kolejności należą kryteria ustanowione w rozdziale III tego rozporządzenia”⁽³⁸¹⁾.

Jeśli chodzi o określenie odpowiedzialnego państwa członkowskiego, dwa inne przepisy rozporządzenia Dublin III mają na celu zapewnienie poszanowania zasady jedności rodziny. Więcej informacji można znaleźć w rozdziale 5.3.3 dotyczącym osób zależnych oraz w rozdziale 5.4 dotyczącym klauzul dyskrecjonalnych.

5.3.3. Osoby zależne

Wymóg nierozdzielania lub łączenia wnioskodawców będących członkami rodziny dotyczy również osób zależnych zgodnie z art. 16 ust. 1⁽³⁸²⁾. Art. 16 ust. 1 i 2 brzmi następująco:

Art. 16 ust. 1 i 2 rozporządzenia Dublin III

1. W przypadku gdy wnioskodawca jest uzależniony – z powodu ciąży lub opieki nad niemowlęciem, poważnej choroby, poważnego upośledzenia lub podeszłego wieku – od pomocy swojego dziecka, rodzeństwa lub rodzica legalnie zamieszkującego w jednym z państw członkowskich lub jeżeli dziecko, rodzeństwo lub rodzic wnioskodawcy legalnie zamieszkujący w jednym z państw członkowskich są uzależnieni od pomocy wnioskodawcy, państwa członkowskie w normalnej sytuacji nie rozłączają wnioskodawcy z tym dzieckiem, rodzeństwem lub rodzicem lub łączą je ze sobą, pod warunkiem że więzy rodzinne istniały w kraju pochodzenia, że dziecko, rodzeństwo lub rodzic są w stanie zaopiekować się tą osobą zależną i że osoby te wyrażą taką wolę na piśmie.
2. W przypadku gdy dziecko, rodzeństwo lub rodzic, o których mowa w ust. 1, legalnie zamieszkują w państwie członkowskim innym niż to, w którym przebywa wnioskodawca, odpowiedzialnym państwem członkowskim jest państwo, w którym legalnie zamieszkuje dziecko, rodzeństwo lub rodzic, chyba że stan zdrowia wnioskodawcy nie pozwoli jej przez dłuższy czas na podróż do tego państwa członkowskiego. W takim przypadku odpowiedzialnym państwem członkowskim jest państwo, w którym przebywa wnioskodawca. To państwo członkowskie nie ma obowiązku sprowadzenia dziecka, rodzeństwa lub rodzica na swoje terytorium.

⁽³⁸⁰⁾ TSUE, 2019, M.A., S.A. i A.Z., *op.cit.* (przypis 108 powyżej), pkt 90.

⁽³⁸¹⁾ TSUE (WI), 2019, H. i R., *op.cit.* (przypis 371 powyżej), pkt 67.

⁽³⁸²⁾ Zob. także EASO, *Procedury azylowe i zasada non-refoulement – analiza sądowa*, 2018, rozdział 3.6.3.

Zgodnie z motywem 16, jeśli spełnione są określone okoliczności, w art. 16 ustanawia się „wiążące kryterium ustalania odpowiedzialności”⁽³⁸³⁾.

Na podstawie odpowiadającego art. 15 ust. 2 rozporządzenia Dublin II TSUE orzekł, że synowa pozostaje na utrzymaniu skarżącej, jej teściowej, z powodu „opieki nad niemowlęciem oraz poważnej choroby i ciężkiego upośledzenia, na które cierpi wskutek poważnego traumatycznego zdarzenia zaistniałego w kraju trzecim”⁽³⁸⁴⁾. Należy zauważyć, że zgodnie z art. 16 rozporządzenia Dublin III zakres zastosowania klauzuli zależności zawężono do dzieci, rodzeństwa i rodziców. Każda inna sytuacja zależności wymagałaby rozpatrzenia zgodnie z klauzulą dyskrecjonalną zawartą w art. 17 ust. 2.

W art. 11 dublińskiego rozporządzenia wykonawczego⁽³⁸⁵⁾, zmienionego rozporządzeniem wykonawczym Komisji (UE) nr 118/2014⁽³⁸⁶⁾, określono czynniki, które należy uwzględnić przy ocenie sytuacji zależności. Informacje, które należy wymienić w celu oceny możliwości zastosowania art. 16, dotyczą „udowodnionych więzi rodzinnych”, stosunku zależności, zdolności danej osoby do zaopiekowania się osobą zależną oraz „w razie potrzeby elementów, które należy uwzględnić przy ocenie długotrwałej niezdolności do podróży”⁽³⁸⁷⁾. Państwom członkowskim udostępniono formularz zawarty w załączniku VII do rozporządzenia wykonawczego Komisji (UE) nr 118/2014 dotyczący konsultacji i wymiany informacji przewidzianych w art. 16 ust. 4 rozporządzenia Dublin III. Informacje można również wymieniać w inny sposób, w szczególności poprzez wnioski o pobranie opłaty lub wnioski o udzielenie informacji.

Niemiecki Federalny Trybunał Konstytucyjny orzekł, że warunki podjęcia decyzji o przekazaniu i przeprowadzenia przekazania muszą podlegać ocenie przez państwa członkowskie oraz właściwe sądy i trybunały, jeżeli może to mieć wpływ na poszanowanie prawa do życia rodzinnego lub na dobro dziecka⁽³⁸⁸⁾. Szwajcarski Federalny Sąd Administracyjny stwierdził w decyzji dotyczącej art. 16, że stosunek zależności musi być istotny i że zwykłe wsparcie uczuciowe nie spełnia kryteriów, jeśli nie jest połączone z potrzebą natychmiastowej i znaczącej pomocy w przypadku poważnej choroby lub niepełnosprawności⁽³⁸⁹⁾.

5.3.4. Dokumenty pobytu lub wizy

Zgodnie z prawem krajowym, Unii lub międzynarodowym prawem publicznym w przypadku niektórych wnioskodawców wymagających szczególnej troski może istnieć obowiązek wydania dokumentu pobytu w rozumieniu art. 2 lit. I) rozporządzenia Dublin III. Art. 2 lit. I) rozporządzenia Dublin III obejmuje wszelkie zezwolenia na pobyt, nawet jeśli są to zezwolenia tymczasowe. Jedynymi wyjątkami są „wizy i zezwolenia na pobyt wydane w okresie niezbędnym do ustalenia odpowiedzialnego państwa członkowskiego [...] lub podczas rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej lub wniosku o wydanie zezwolenia na pobyt”.

⁽³⁸³⁾ Pełne brzmienie motywu 16 rozporządzenia Dublin III jest następujące: „W celu zapewnienia pełnego poszanowania zasady jedności rodziny oraz jak najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka wiążącym kryterium ustalania odpowiedzialności powinien się stać stosunek zależności między wnioskodawcą a jego dzieckiem, rodzeństwem lub rodzicem, wynikający z ciąży lub macierzyństwa wnioskodawcy, jego stanu zdrowia lub podeszłego wieku. Jeżeli wnioskodawcą jest małoletni bez opieki, również fakt przebywania na terytorium innego państwa członkowskiego członka rodziny lub krewnego, który może się nim zaopiekować, powinien stać się wiążącym kryterium ustalania odpowiedzialności”.

⁽³⁸⁴⁾ Zob. TSUE, wyrok z dnia 6 listopada 2012 r., *K przeciwko Bundesasylamt*, C-245/11, EU:C:2012:685, pkt 16.

⁽³⁸⁵⁾ Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1560/2003, 2003, *op.cit.* (przypis 374 powyżej). (Odniesienia do art. 15 ust. 2 rozporządzenia Dublin II należy rozumieć jako odniesienia do art. 16 ust. 1 rozporządzenia Dublin III, jak przewidziano w tabeli korelacji w załączniku II do rozporządzenia Dublin III).

⁽³⁸⁶⁾ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 118/2014, 2014, *op.cit.* (przypis 364 powyżej).

⁽³⁸⁷⁾ *Ibidem*, art. 11 ust. 6.

⁽³⁸⁸⁾ Federalny Trybunał Konstytucyjny (Niemcy), decyzja z dnia 17 września 2014 r., nr 2 BvR 939/14, pkt 16.

⁽³⁸⁹⁾ Federalny Sąd Administracyjny (BVGE, Szwajcaria), wyrok z dnia 11 maja 2017 r., BVGE 2017 VI/5, pkt 8.3.5.

Zgodnie z art. 12 rozporządzenia Dublin III, jeżeli wnioskodawca posiada ważny dokument pobytu lub wizę, państwo członkowskie, które wydało ten dokument lub wizę, jest odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, chyba że zastosowanie mają art. 8–11 lub art. 16 i w związku z tym odpowiedzialne jest inne państwo członkowskie. Odpowiedzialność spoczywa również na państwie wydającym, jeśli dokument pobytu został wydany po złożeniu wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej (zob. art. 19 ust. 1).

Szwajcarski Sąd Federalny stwierdził w decyzji z 2019 r. dotyczącej przekazania w ramach systemu dublińskiego, że z art. 4 EKPC i art. 14 Konwencji Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi⁽³⁹⁰⁾ wynika obowiązek wydania dokumentu pobytu ofiarom handlu ludźmi, które chcą współpracować w postępowaniu karnym⁽³⁹¹⁾. Sąd nie wypowiedział się jednak na temat konsekwencji dla procedury dublińskiej.

5.4. Klauzule dyskrecjonalne

Art. 17 rozporządzenia Dublin III zawiera dwie różne klauzule dyskrecjonalne. W art. 17 ust. 1 zezwala się państwu członkowskiemu na przejście odpowiedzialności za rozpatrzenie wniosku, który został złożony w tym państwie, nawet jeśli nie jest ono odpowiedzialne za rozpatrzenie tego wniosku na podstawie kryteriów rozporządzenia Dublin III. Zgodnie z art. 17 ust. 2 państwo członkowskie, pod pewnymi warunkami, może zwrócić się do innego państwa członkowskiego o przejście wnioskodawcy, nawet jeśli to inne państwo członkowskie nie jest odpowiedzialne zgodnie z kryteriami rozporządzenia Dublin III.

5.4.1. Art. 17 ust. 1

Art. 17 ust. 1 rozporządzenia Dublin III stanowi:

Art. 17 ust. 1 rozporządzenia Dublin III

Na zasadzie odstępstwa od art. 3 ust. 1 każde państwo członkowskie może zdecydować o rozpatrzeniu wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej wniesionego w tym państwie przez obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca, nawet jeżeli za takie rozpatrzenie nie jest odpowiedzialne na podstawie kryteriów ustanowionych w niniejszym rozporządzeniu.

Państwo członkowskie, które zdecydowało się rozpatrzyć wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej na mocy niniejszego ustępu, staje się odpowiedzialnym państwem członkowskim oraz przyjmuje zobowiązania związane z tą odpowiedzialnością.

[...]

⁽³⁹⁰⁾ Art. 14 tej konwencji stanowi: „Każda Strona wyda ofiarom odnawialne zezwolenie na pobyt w jednej z poniższych sytuacji bądź w obu: a) gdy właściwy organ uzna, że ich pobyt jest niezbędny ze względu na ich sytuację osobistą, b) gdy właściwy organ uzna, że ich pobyt jest niezbędny dla celów ich współpracy z właściwymi organami w zakresie postępowania przygotowawczego lub karnego sądowego”.

⁽³⁹¹⁾ Federalny Sąd Administracyjny (BVGE, Szwajcaria), wyrok z dnia 14 lutego 2018 r., nr 2C 373/2017.

Zgodnie z motywem 17 rozporządzenia Dublin III:

Motyw 17 rozporządzenia Dublin III

Każde państwo członkowskie powinno mieć możliwość odstąpienia od kryteriów ustalania odpowiedzialności, w szczególności ze względów humanitarnych i ze względu na trudne położenie wnioskodawcy, tak aby umożliwić połączenie członków rodziny, krewnych lub innych osób należących do rodziny oraz rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w tym lub innym państwie członkowskim, nawet jeżeli zgodnie z wiążącymi kryteriami określonymi w niniejszym rozporządzeniu nie ma obowiązku rozpatrzenia tego wniosku.

TSUE, ETPC oraz sądy i trybunały państw członkowskich podały w swoim orzecznictwie kilka przykładów sytuacji, w których art. 17 ust. 1 był rozpatrywany w odniesieniu do szczególnych potrzeb wnioskodawcy. Wnioskodawcami w tych sprawach były dzieci⁽³⁹²⁾; wnioskodawcy poważnie chorzy lub wnioskodawcy cierpiący na choroby psychiczne lub fizyczne albo mający trudności natury psychiatrycznej⁽³⁹³⁾; osoby zależne⁽³⁹⁴⁾; lub inni członkowie rodziny⁽³⁹⁵⁾.

W sytuacjach, w których zastosowanie kryteriów z rozdziału III lub art. 3 ust. 2 rozporządzenia Dublin III prowadzi do potencjalnego konfliktu z prawami podstawowymi wnioskodawcy wymagającego szczególnej troski, klauzula dyskrecjonalna na mocy art. 17 ust. 1 zapewnia mechanizm ochrony tych praw podstawowych.

TSUE wydał orzeczenie w sprawie M.A., S.A. i A.Z.:

Art. 17 ust. 1 [...] ma charakter fakultatywny, ponieważ pozostawia w gestii każdego państwa członkowskiego decyzję o rozpatrzeniu wniesionego w nim wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, nawet jeżeli za takie rozpatrzenie nie jest ono odpowiedzialne zgodnie z określonymi [...] kryteriami ustalania odpowiedzialnego państwa członkowskiego. Skorzystanie z tego uprawnienia nie jest skądinąd uzależnione od żadnego szczególnego warunku [...]. Przepis ten ma na celu umożliwienie każdemu państwu członkowskiemu podjęcia suwerennej decyzji, ze względów politycznych, humanitarnych lub praktycznych, o wyrażeniu zgody na rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, nawet jeżeli nie jest za to odpowiedzialne na podstawie określonych we wspomnianym rozporządzeniu kryteriów⁽³⁹⁶⁾.

⁽³⁹²⁾ Na przykład w sprawie *Tarakhel przeciwko Szwajcarii* ETPC (WI) ustalił, że organy szwajcarskie powinny, zgodnie z rozporządzeniem dublińskim, powstrzymać się od przekazania skarżących do Włoch, jeśli uznały, że kraj przyjmujący nie wypełnia swoich zobowiązań wynikających z EKPC (zob. ETPC (WI), 2014, *Tarakhel przeciwko Szwajcarii*, *op.cit.* (przypis 47 powyżej), pkt 89–90. Zob. także Sąd Apelacyjny Anglii i Walii (England and Wales Court of Appeal, Zjednoczone Królestwo, wyrok z dnia 18 stycznia 2018 r., R (RSM, dziecko) przeciwko Secretary of State for the Home Department, [2018] EWCA Civ 18).

⁽³⁹³⁾ Zob. np. TSUE, 2017, C.K. i inni, *op.cit.* (przypis 40 powyżej), pkt 88; ETPC, wyrok z dnia 30 czerwca 2015 r., A.S. przeciwko Szwajcarii, nr 39350/13, pkt 10–13.

⁽³⁹⁴⁾ Zob. np. Federalny Sąd Administracyjny (Bundesverwaltungsgericht, Austria), W205 2104654-1, 15 maja 2016 r., AT:BVWG:2016:W205.2104654.1.00, pkt 3.3. W tej sprawie sąd stwierdził, że organy austriackie muszą bezwzględnie skorzystać z przysługujących im uprawnień dyskrecjonalnych na mocy art. 17 ust. 1 rozporządzenia Dublin III. W *Niederlandach* Sąd w Hadze uznał, że organy niderlandzkie nie zbadały, czy w tych okolicznościach zastosowanie art. 17 byłoby właściwe. Zob. Sąd w Hadze (Rechtbank Den Haag, Holandia), wyrok z dnia 9 czerwca 2016 r., NL 16.1136 i NL 16.1138, NL:RBDHA:2016:6809.

⁽³⁹⁵⁾ Zob. na przykład Federalny Sąd Administracyjny (Bundesverwaltungsgericht, Austria), W165 2135349-1, 8 marca 2017 r., AT:BVWG:2017:W165.2135349.1.00. Więcej informacji na temat tego rodzaju spraw można znaleźć w ECRE i Europejska Sieć Prawna ds. Azylu, *ECRE/ELENA case law note on the application of the Dublin Regulation to family reunion cases* [Nota ECRE/Europejskiej Sieci Prawnej ds. Azylu do orzecznictwa na temat stosowania rozporządzenia dublińskiego w sprawach łączenia rodzin], luty 2018 r.

⁽³⁹⁶⁾ TSUE, 2019, M.A., S.A. i A.Z., *op.cit.* (przypis 109 powyżej), pkt 58. Zob. także TSUE, wyrok z dnia 30 maja 2013 r., *Zuheyr Frayeh Halaf przeciwko Darzhavna agentsia za bezhantsite pri Ministerskia savet*, C-528/11, EU:C:2013:342, pkt 36; oraz TSUE, 2018, *Fathi*, *op.cit.* (przypis 357 powyżej), pkt 53.

Ponadto TSUE podkreślił: „Ze względu na zakres uznania przyznany w ten sposób państwom członkowskim do danego państwa członkowskiego należy określić okoliczności, w których zamierza ono korzystać z uprawnienia przewidzianego w przewidzianej w art. 17 ust. 1 [...] klauzuli dyskrecjonalnej”⁽³⁹⁷⁾.

Jeśli chodzi o okoliczność, w której stan zdrowia wnioskodawcy uniemożliwia przeniesienie, TSUE stwierdził w sprawie C.K. i inni⁽³⁹⁸⁾:

W stosownym wypadku, jeśli stwierdzono, że stan zdrowia danej osoby ubiegającej się o azyl raczej nie poprawi się w krótkim okresie czasu lub że zawieszenie postępowania na długi okres czasu może przyczynić się do pogorszenia się stanu zdrowia zainteresowanej osoby, wnioskujące państwo członkowskie może wybrać wariant rozpatrzenia samemu wnioskowi tej osoby, korzystając z „klauzuli uznaniowej” przewidzianej w art. 17 ust. 1 rozporządzenia Dublin III [...]. Nie zmienia to faktu, że rzeczony przepis w związku z art. 4 karty nie można interpretować, w sytuacji takiej jak rozpatrywana w postępowaniu głównym, w ten sposób, że miałby on oznaczać obowiązek zastosowania go w ten właśnie sposób przez dane państwo członkowskie⁽³⁹⁹⁾.

W swoim wyroku TSUE stwierdził, że „w sytuacji takiej jak rozpatrywana w postępowaniu głównym” chodzi o to, że organy krajowe nie zapewniły żadnego ze środków zabezpieczających, o których mowa w pkt 81–83 wyroku, zanim Sąd Najwyższy skierował do TSUE wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym⁽⁴⁰⁰⁾.

TSUE zajął się również sytuacją, w której stan zdrowia wnioskodawcy uniemożliwia jego przekazanie, a państwo członkowskie, w którym wnioskodawca przebywa, odmawia mimo to skorzystania z przysługującej mu swobody uznania w celu przejęcia odpowiedzialności na podstawie art. 17 ust. 1 rozporządzenia Dublin III. W takich okolicznościach trybunał wyjaśnił, że:

w każdym razie w przypadku, gdy stan zdrowia danej osoby ubiegającej się o azyl nie pozwala wnioskującemu państwu członkowskiemu na dokonanie jej przekazania przed upływem terminu 6 miesięcy przewidzianego w art. 29 ust. 1 rozporządzenia Dublin III, odpowiedzialne państwo członkowskie zostanie zwolnione z obowiązku przejęcia zainteresowanej osoby i odpowiedzialność zostanie w konsekwencji przeniesiona zgodnie z art. 29 ust. 2 na to pierwsze państwo członkowskie⁽⁴⁰¹⁾.

Jeśli chodzi o prawo do skutecznego środka odwoławczego w związku z art. 17 ust. 1, w art. 27 ust. 1 rozporządzenia Dublin III nie zawarto wymogu, by od decyzji o niezastosowaniu klauzuli dyskrecjonalnej przysługiwał odrębny środek odwoławczy. Pozostaje to jednak „bez uszczerbku dla możliwości zaskarżenia tej decyzji w ramach odwołania od decyzji o przekazaniu”, aby uniknąć wielokrotnych środków odwoławczych od decyzji dublińskich⁽⁴⁰²⁾.

⁽³⁹⁷⁾ TSUE, 2019, M.A., S.A. i A.Z., *op.cit.* (przypis 109 powyżej), pkt 59.

⁽³⁹⁸⁾ Więcej informacji na ten temat można znaleźć w rozdziałach 5.5.3 i 5.5.4.

⁽³⁹⁹⁾ TSUE, 2017, C.K. i inni, *op.cit.* (przypis 40 powyżej), pkt 88.

⁽⁴⁰⁰⁾ *Ibidem*, pkt 81–83.

⁽⁴⁰¹⁾ *Ibidem*, pkt 89. Zob. także rozdział 5.5.3 poniżej.

⁽⁴⁰²⁾ TSUE, 2019, M.A., S.A. i A.Z., *op.cit.* (przypis 109 powyżej), pkt 76 i 79.

5.4.2. Art. 17 ust. 2

Art. 17 ust. 2 rozporządzenia Dublin III zawiera zupełnie inną klauzulę dyskrecjonalną. Uprawnia ona państwo członkowskie do zwrócenia się do innego państwa członkowskiego o przejęcie wnioskodawcy.

Art. 17 ust. 2 rozporządzenia Dublin III

Państwo członkowskie, w którym złożono wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej i które prowadzi postępowanie w sprawie ustalenia odpowiedzialnego państwa członkowskiego lub odpowiedzialne państwo członkowskie, może w dowolnym momencie, zanim zostanie podjęta pierwsza decyzja co do istoty, zwrócić się do innego państwa członkowskiego o przejęcie wnioskodawcy, by połączyć wszelkie osoby należące do rodziny ze względów humanitarnych opartych w szczególności na względach rodzinnych lub kulturowych, nawet jeśli to inne państwo członkowskie nie jest odpowiedzialne zgodnie z kryteriami ustanowionymi w art. 8–11 oraz 16. Osoby zainteresowane muszą wyrazić zgodę na piśmie.

Do wniosku o przejęcie dołączane są wszystkie materiały będące w posiadaniu wnioskującego państwa członkowskiego, by umożliwić państwu członkowskiemu, do którego kierowany jest wniosek, ocenę sytuacji.

[...]

Nie jest do końca jasne, czy w art. 17 ust. 2 przewiduje się możliwość odstępstwa od kryteriów odpowiedzialności ze względów rodzinnych **oraz** humanitarnych, czy **tylko** ze względów rodzinnych. W świetle motywu 17 wydaje się jednak jasne, że nadrzędnym celem tego przepisu jest umożliwienie państwom członkowskim poszanowania życia rodzinnego i zbliżenia rodzin oraz że nie pozwala on państwom członkowskim na odstępstwo od kryteriów odpowiedzialności z powodów wyłącznie humanitarnych.

W art. 17 ust. 2 akapit pierwszy przewiduje się poszanowanie życia rodzinnego w szerokim znaczeniu. Zakres stosowania tego przepisu nie ogranicza się do sytuacji zależności, ponieważ odwołuje się on do „względów humanitarnych opartych w szczególności na względach rodzinnych lub kulturowych”, w przypadku gdy zastosowanie kryteriów nie zapewnia jedności rodziny. Czytając ten przepis w połączeniu z motywem 17, można wyraźnie dostrzec, że celem jest zbliżenie członków rodziny, krewnych lub innych relacji rodzinnych, tj. rodziny w szerokim znaczeniu. Jego stosowanie jest jednak uzależnione od zgody zainteresowanych osób ⁽⁴⁰³⁾.

5.5. Przekazanie

Szczególne potrzeby wnioskodawców wymagających szczególnej troski należy uwzględnić w kontekście wniosków o przekazanie, procedur przejęcia i wtórnego przejęcia oraz faktycznego przekazania danego wnioskodawcy, zgodnie z poniższym opisem.

⁽⁴⁰³⁾ Sąd Administracyjny w Münsterze (Niemcy) orzekł, że państwo członkowskie wezwane do przejęcia nie ma swobody, lecz jest zobowiązane do stosowania art. 17 ust. 2 rozporządzenia Dublin III w przypadkach, w których to państwo członkowskie było wcześniej odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku, ale zostało zwolnione z obowiązku przejęcia lub wtórnego przejęcia wnioskodawcy z powodu upływu czasu na przekazanie zgodnie z art. 29 ust. 2 rozporządzenia Dublin III. Zob. Sąd Administracyjny w Münsterze (Verwaltungsgericht Münster, Niemcy), postanowienie z dnia 20 grudnia 2018 r., nr 2 L 989/18.A.

5.5.1. Składanie wniosków

W trakcie procedur dublińskich, wysyłając wniosek o przejęcie lub wtórne przejęcie, należy wziąć pod uwagę szczególne potrzeby wnioskodawcy wymagającego szczególnego traktowania. Organy państw członkowskich, a także sądy i trybunały muszą ocenić informacje dostarczone przez wnioskodawcę pod względem treści i przydatności. Jak stwierdził TSUE w wyroku w sprawie C.K. i inni:

w sytuacji, gdy osoba ubiegająca się o azyl przedstawi, zwłaszcza w ramach skutecznego środka zaskarżenia, jaki gwarantuje jej art. 27 rozporządzenia Dublin III, obiektywne dowody, takie jak świadectwa lekarskie wystawione w odniesieniu do jej osoby, mogące wykazać szczególnie ciężki stan jej zdrowia oraz znaczne i nieodwracalne konsekwencje, jakie mogłoby spowodować w jej przypadku przekazanie, organy danego państwa członkowskiego, w tym jego sądy, nie mogą tych dowodów zignorować. Wprost przeciwnie, są one zobowiązane do dokonania oceny ryzyka, że takie konsekwencje mogą wystąpić, jeśli zdecydują one o przekazaniu zainteresowanej osoby lub, w przypadku sądu, oceny zgodności z prawem decyzji o przekazaniu, zważywszy, że wykonanie takiej decyzji mogłoby doprowadzić do jej niehumanitarnego i poniżającego traktowania ⁽⁴⁰⁴⁾.

Należy również uwzględnić szczególne potrzeby, jeżeli wniosek zostaje wysyłany na podstawie art. 21 (załącznik I do rozporządzenia wykonawczego Komisji nr 118/2014) oraz art. 23 lub 24 (załącznik III do rozporządzenia wykonawczego Komisji nr 118/2014) ⁽⁴⁰⁵⁾. Do wniosku należy dołączyć kopie odpowiednich dokumentów dostarczonych przez wnioskodawcę.

Po wydaniu decyzji przez właściwe organy może okazać się, że wnioskodawca jest osobą wymagającą szczególnej troski i ma szczególne potrzeby. Właściwe sądy i trybunały mogą być zmuszone do uwzględnienia takich okoliczności w trakcie postępowania. Wynika to z faktu, że – jak orzekł TSUE – „wnioskodawcy powinien przysługiwać skuteczny i szybki środek zaskarżenia umożliwiający mu powołanie się na okoliczności zaistniałe po wydaniu wobec niego decyzji o przekazaniu, jeżeli uwzględnienie tych okoliczności ma kluczowe znaczenie dla prawidłowego stosowania samego rozporządzenia” ⁽⁴⁰⁶⁾. Ocena sytuacji prawnej i faktycznej w przyjmującym państwie członkowskim może również wymagać oceny, czy i w jaki sposób w przyjmującym państwie członkowskim uwzględnia się określone szczególne potrzeby.

Niektóre sądy i trybunały krajowe orzekły, że jeśli ocena nie została przeprowadzona zgodnie z obowiązkami wynikającymi z prawa Unii lub międzynarodowego prawa publicznego, a system krajowy na to pozwala, sąd lub trybunał może odesłać decyzję do organów w celu dokonania oceny, przed podjęciem decyzji o przekazaniu, charakteru potrzeb wnioskodawcy oraz tego, czy potrzeby te zostaną zaspokojone w przyjmującym państwie członkowskim ⁽⁴⁰⁷⁾.

⁽⁴⁰⁴⁾ TSUE, 2017, C.K. i inni, *op.cit.* (przypis 40 powyżej), pkt 75.

⁽⁴⁰⁵⁾ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 118/2014, *op.cit.* (przypis 364 powyżej).

⁽⁴⁰⁶⁾ Zob. TSUE, 2018, Aziz Hasan, *op.cit.* (przypis 353 powyżej), pkt 31.

⁽⁴⁰⁷⁾ Zob. np. w kwestii unieważnienia decyzji w sprawach dotyczących handlu ludźmi: Federalny Sąd Administracyjny (Bundesverwaltungsgericht, Austria), wyrok z dnia 28 marca 2017 r., W161 2149727-1/5E ua; i Federalny Sąd Administracyjny (BVG, Szwajcaria), wyrok z dnia 24 sierpnia 2017 r., D-5920/2016. W tej ostatniej decyzji stwierdzono również w punkcie 8, że ogólne zobowiązania wynikające z międzynarodowego prawa publicznego dotyczące ofiar handlu ludźmi (w tym ocena wszystkich istotnych okoliczności, jeśli istnieją uzasadnione podstawy, by sądzić, że dana osoba była ofiarą handlu ludźmi) mają zastosowanie w procedurze dublińskiej.

5.5.2. Procedury „wtórnego przejęcia” i art. 20 ust. 5 rozporządzenia Dublin III

Art. 20 ust. 5 rozporządzenia Dublin III stanowi:

Art. 20 ust. 5 rozporządzenia Dublin III

Wnioskodawca, który przebywa w innym państwie członkowskim bez dokumentu pobytu lub który tam składa wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej po wycofaniu swojego pierwszego wniosku złożonego w innym państwie członkowskim w trakcie postępowania w sprawie ustalenia odpowiedzialnego państwa członkowskiego, zostaje wtórnie przejęty, na warunkach ustanowionych w art. 23, 24, 25 i 29, przez państwo członkowskie, w którym ten wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej został najpierw złożony, w celu zakończenia postępowania w sprawie ustalenia odpowiedzialnego państwa członkowskiego.

Obowiązek ten wygasa, w przypadku gdy państwo członkowskie, do którego zwrócono się o dokończenie postępowania w sprawie ustalenia odpowiedzialnego państwa członkowskiego, jest w stanie dowieść, że wnioskodawca opuścił w międzyczasie terytorium państw członkowskich na okres dłuższy niż trzy miesiące lub uzyskała dokument pobytu od innego państwa członkowskiego.

Wniosek złożony po okresie nieobecności, o którym mowa w akapicie drugim, uznawany jest za nowy wniosek, stanowiący podstawę wszczęcia nowego postępowania w sprawie ustalenia odpowiedzialnego państwa członkowskiego.

TSUE stwierdził, że w procedurach „wtórnego przejęcia” wnioskujące państwo członkowskie nie jest zobowiązane:

przed skierowaniem wniosku o wtórne przejęcie do innego państwa członkowskiego, do ustalenia na podstawie kryteriów ustalania odpowiedzialności określonych w rozporządzeniu, a w szczególności kryterium określonego w jego art. 9, czy to drugie państwo członkowskie jest odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku ⁽⁴⁰⁸⁾.

Trybunał dodał jednak, że:

kryteria odpowiedzialności ustanowione w art. 8–10 rzeczonego rozporządzenia, odczytywane w świetle jego motywów 13 i 14, mają na celu przyczynianie się do ochrony najlepszego interesu dziecka oraz życia rodzinnego zainteresowanych osób, gwarantowanych zresztą w art. 7 i 24 karty praw podstawowych. W tych okolicznościach, zgodnie z zasadą lojalnej współpracy, państwo członkowskie nie może skutecznie wystosować wniosku o wtórne przejęcie w sytuacji objętej art. 20 ust. 5 tego rozporządzenia, jeżeli zainteresowana osoba przekazała właściwemu organowi materiały wykazujące w sposób oczywisty, że na podstawie kryteriów odpowiedzialności to państwo członkowskie należy uważać za państwo

⁽⁴⁰⁸⁾ TSUE (WI), 2019, H. i R., *op.cit.* (przypis 371 powyżej), pkt 80.

odpowiedzialne za rozpatrywanie wniosku. Przeciwnie, w takiej sytuacji rzeczone państwo członkowskie powinno uznać własną odpowiedzialność ⁽⁴⁰⁹⁾.

W tym kontekście należy zauważyć, że art. 20 ust. 5 ma zastosowanie do wnioskodawcy, który składa wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej w państwie członkowskim po wycofaniu swojego pierwszego wniosku złożonego w innym państwie członkowskim w trakcie ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku. Mimo że wnioskujące państwo członkowskie zasadniczo nie musi oceniać odpowiedzialności wezwanego państwa członkowskiego, nie może ono złożyć wniosku o wtórne przejęcie, jeżeli jego własna odpowiedzialność jest wyraźnie stwierdzona faktami i opiera się na elementach związanych z najlepszym interesem dziecka lub poszanowaniem życia rodzinnego ⁽⁴¹⁰⁾.

5.5.3. Zakaz lub zawieszenie przekazania

Inne stosowne publikacje EASO

- EASO, *Procedury azylowe i zasada non-refoulement – analiza sądowa*, 2018, rozdział 3.6 „Zgodność z prawem decyzji o przekazaniu”.

TSUE orzekł, że przy rozstrzygnięciu o zgodności z prawem decyzji o przekazaniu lub o przekazaniu, które już zostało dokonane, zakaz tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania ustanowiony w art. 4 karty UE „posiada zatem fundamentalne znaczenie oraz charakter ogólny i bezwzględny, jako że jest ściśle związany z poszanowaniem godności człowieka, o której mowa w art. 1 karty” ⁽⁴¹¹⁾. Stwierdził ponadto, że przekazanie wnioskodawcy w ramach rozporządzenia Dublin III „może zostać przeprowadzone jedynie w warunkach wykluczających, by przekazanie to spowodowało rzeczywiste ryzyko poddania zainteresowanej osoby niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu w rozumieniu art. 4 karty” ⁽⁴¹²⁾.

Należy zauważyć, że:

prawo Unii opiera się na podstawowym założeniu, że każde państwo członkowskie podziela ze wszystkimi innymi państwami członkowskimi i uznaje, że one także dzielają je, zbiór wspólnych wartości, na których opiera się Unia Europejska, jak stwierdzono w art. 2 TUE. Założenie to oznacza i uzasadnia istnienie wzajemnego zaufania między państwami członkowskimi, że wartości te będą uznawane, i że zatem prawo Unii, które wprowadza je w życie, będzie przestrzegane [...] oraz że ich krajowe porządki prawne mogą zapewnić równoważne i skuteczne poziomy ochrony praw podstawowych uznanych w karcie ⁽⁴¹³⁾.

W związku z tym w kontekście WESA, a w szczególności rozporządzenia Dublin III, należy przyjąć, że traktowanie osób ubiegających się o ochronę międzynarodową we wszystkich państwach członkowskich jest zgodne z wymogami karty UE, Konwencji dotyczącej statusu

⁽⁴⁰⁹⁾ TSUE (WI), 2019, H. i R., *op.cit.* (przypis 371 powyżej), pkt 83.

⁽⁴¹⁰⁾ *Ibidem*, pkt 83.

⁽⁴¹¹⁾ TSUE (WI), 2019, Jawo, *op.cit.* (przypis 39 powyżej), pkt 78. Zob. też TSUE, 2017, C.K. i inni, *op.cit.* (przypis 40 powyżej), pkt 59.

⁽⁴¹²⁾ TSUE, 2017, C.K. i inni, *op.cit.* (przypis 40 powyżej), pkt 65.

⁽⁴¹³⁾ TSUE (WI), 2019, Jawo, *op.cit.* (przypis 39 powyżej), pkt 80.

uchodźców oraz europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności⁽⁴¹⁴⁾. Założenie to dotyczy wszystkich wnioskodawców, niezależnie od tego, czy są to osoby wymagające szczególnej troski, czy nie.

Jak stwierdził TSUE, nie można:

jednak wykluczyć, że w praktyce wystąpią poważne trudności w funkcjonowaniu wspomnianego systemu [azylowego] w określonym państwie członkowskim i w związku z tym zaistnieje poważne ryzyko, iż w razie przekazania do tego państwa członkowskiego osoby ubiegające się o ochronę międzynarodową będą traktowane w sposób, którego nie dałoby się pogodzić z ich prawami podstawowymi⁽⁴¹⁵⁾.

W takich okolicznościach decyzja o przekazaniu wnioskodawcy może być niezgodna z prawem na mocy art. 4 karty UE⁽⁴¹⁶⁾.

Art. 3 ust. 2 akapit drugi rozporządzenia Dublin III stanowi kodyfikację orzecznictwa TSUE⁽⁴¹⁷⁾, a mianowicie przełomowego wyroku w sprawach N.S. i inni⁽⁴¹⁸⁾. Art. 3 ust. 2 stanowi:

Art. 3 ust. 2 akapit drugi rozporządzenia Dublin III

Jeżeli przekazanie wnioskodawcy do państwa członkowskiego pierwotnie wyznaczonego jako państwo odpowiedzialne jest niemożliwe, gdyż istnieją istotne powody ku temu, by przypuszczać, że w procedurze azylowej i w warunkach przyjmowania wnioskodawców w tym państwie członkowskim występują wady systemowe, powodujące pojawienie się ryzyka nieludzkiego lub poniżającego traktowania w rozumieniu art. 4 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, państwo członkowskie dokonujące ustalenia odpowiedzialnego państwa członkowskiego dalej prowadzi ocenę kryteriów określonych w rozdziale III w celu stwierdzenia, czy inne państwo członkowskie może zostać wyznaczone jako odpowiedzialne.

Wyrok TSUE w sprawie N.S. i inni zawiera kilka odniesień do wyroku ETPC w sprawie M.S.S. przeciwko Belgii i Grecji⁽⁴¹⁹⁾. Obie decyzje dotyczą legalności przekazania w ramach stosowania rozporządzenia Dublin II. Jedną z głównych kwestii poruszonych w przełomowej decyzji ETPC było wyjaśnienie, w jakich okolicznościach państwa członkowskie ponoszą pełną odpowiedzialność na mocy EKPC za stosowanie prawa Unii. Wielka izba jasno określiła – powtarzając swoje orzecznictwo – że państwo członkowskie ponosi pełną odpowiedzialność na mocy EKPC za wszystkie akty wykraczające poza ścisłe zobowiązania prawnomiędzynarodowe, zwłaszcza w przypadku korzystania z uprawnień dyskrecjonalnych

⁽⁴¹⁴⁾ TSUE (WI), 2019, Jawo, *op.cit.* (przypis 39 powyżej), pkt 82.

⁽⁴¹⁵⁾ TSUE (WI), 2019, Jawo, *op.cit.* (przypis 39 powyżej), pkt 83. Zob. także TSUE, wyrok z dnia 26 lipca 2017 r., Khadija Jafari i Zainab Jafari, C-646/16, EU:C:2017:586, pkt 101.

⁽⁴¹⁶⁾ TSUE (WI), 2019, Jawo, *op.cit.* (przypis 39 powyżej), pkt 83. Zob. także TSUE, 2017, Jafari, *op.cit.* (przypis 415 powyżej), pkt 101.

⁽⁴¹⁷⁾ TSUE (WI), 2019, Jawo, *op.cit.* (przypis 39 powyżej), pkt 86.

⁽⁴¹⁸⁾ TSUE (WI), 2011, N.S. i inni, *op.cit.* (przypis 16 powyżej).

⁽⁴¹⁹⁾ ETPC (WI), 2011, M.S.S. przeciwko Belgii i Grecji, *op.cit.* (przypis 45 powyżej).

państwa⁽⁴²⁰⁾. Stosowanie klauzuli dyskrecjonalnej leży w gestii każdego państwa członkowskiego⁽⁴²¹⁾.

Nawet jeśli nie występują wady systemowe w rozumieniu rozporządzenia Dublin III, indywidualna sytuacja lub okoliczności mogą być takie, że nie można wykluczyć, iż samo przekazanie lub szczególne warunki w państwie członkowskim pierwotnie wskazanym jako odpowiedzialne mogą powodować rzeczywiste ryzyko naruszenia art. 4 karty UE. TSUE rozwinął⁽⁴²²⁾ swoje podejście do art. 4 karty UE w kontekście rozporządzenia Dublin III w wyroku w sprawie Jawo:

O ile art. 3 ust. 2 akapit drugi rozporządzenia Dublin III przewiduje tylko sytuację, która legła u podstaw wydania wyroku z dnia 21 grudnia 2011 r., N.S. i inni, [...] czyli sytuację, w której rzeczywiste ryzyko nieludzkiego i poniżającego traktowania w rozumieniu art. 4 karty wynika z nieprawidłowości systemowych w zakresie procedury azylowej i warunków przyjmowania osób ubiegających się o ochronę międzynarodową w państwie członkowskim, które na mocy tego rozporządzenia jest wyznaczone jako odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku, o tyle z pkt 83 i 84 niniejszego wyroku oraz z ogólnego i bezwzględnie zakazu przewidzianego w tym art. 4 wynika, że przekazanie wnioskodawcy do tego państwa członkowskiego jest wykluczone w każdej sytuacji, w której istnieją poważne i udowodnione powody, by przypuszczać, że wnioskodawca napotka takie ryzyko w trakcie jego przekazywania lub w jego następstwie⁽⁴²³⁾.

W związku z tym wady systemowe w procedurze azylowej lub w warunkach przyjmowania, powodujące ryzyko nieludzkiego lub poniżającego traktowania w rozumieniu art. 4 karty UE, lub jakakolwiek inna (indywidualna) sytuacja prowadząca do takiego rzeczywistego ryzyka złego traktowania powodują, że przekazanie na podstawie rozporządzenia Dublin III jest niezgodne z prawem.

Wnioskodawcy wymagający szczególnej troski o szczególnych potrzebach mogą być narażeni na złe traktowanie w rozumieniu art. 4 karty UE z powodu wad systemowych w państwie członkowskim lub z powodu skutków samego przekazania lub warunków w państwie członkowskim wynikających z ich sytuacji osobistej. Wynika to także z definicji minimalnego poziomu dotkliwości leczenia, który jest wymagany, aby wchodziło ono w zakres art. 4 karty UE. Informacje na ten temat można znaleźć w utrwalonym orzecznictwie ETPC, które jest stosowane przez TSUE, zgodnie z art. 52 ust. 3 karty UE⁽⁴²⁴⁾. Uwzględnia ono następujące okoliczności osobiste ofiary:

Aby leczenie wchodziło w zakres tego przepisu, musi osiągnąć minimalny poziom dotkliwości. Ocena owego minimalnego poziomu jest względna: zależy od wszystkich okoliczności sprawy, takich jak czas trwania owego traktowania, jego fizyczne

⁽⁴²⁰⁾ ETPC (WI), 2011, M.S.S. przeciwko Belgii i Grecji, *op.cit.* (przypis 45 powyżej), pkt 338. Więcej na temat wzajemnego oddziaływania interpretacji prawa Unii i EKPC, zob. EASO, *An introduction to the Common European Asylum System for courts and tribunals – Judicial analysis [Wprowadzenie do wspólnego europejskiego systemu azylowego dla sądów i trybunałów – analiza sądowa]*, 2016, rozdział 3.4.1.

⁽⁴²¹⁾ ETPC (WI), 2011, M.S.S. przeciwko Belgii i Grecji, *op.cit.* (przypis 45 powyżej). ETPC stwierdza w pkt 340: „Trybunał doszedł do wniosku, że zgodnie z rozporządzeniem dublińskim organy belgijskie mogły powstrzymać się od przekazania wnioskodawcy, jeśli uznałyby, że kraj przyjmujący, czyli Grecja, nie wypełnia swoich zobowiązań wynikających z konwencji. W związku z tym Trybunał uznał, że zaskarżony środek podjęty przez organy belgijskie nie mieścił się ściśle w międzynarodowych zobowiązaniach prawnych Belgii. W związku z tym domniemanie równoważnej ochrony nie ma zastosowania w tym przypadku”.

⁽⁴²²⁾ TSUE odniósł się do zakazu przekazania ze względu na indywidualne przyczyny budzące wątpliwości na podstawie art. 4 karty UE po raz pierwszy w TSUE, 2017, C.K i inni, *op.cit.* (przypis 40 powyżej), pkt 98.

⁽⁴²³⁾ TSUE (WI), 2019, Jawo, *op.cit.* (przypis 39 powyżej), pkt 87.

⁽⁴²⁴⁾ *Ibidem*, pkt 91; oraz TSUE, wyrok z dnia 25 lipca 2018 r., ML, C-220/18 PPU, EU:C:2018:589, pkt 91.

i psychiczne skutki, a w niektórych przypadkach – od płci, wieku i stanu zdrowia ofiary ⁽⁴²⁵⁾.

TSUE wyjaśnił, że – zwłaszcza gdy wnioskodawca wymaga szczególnej troski ze względu na stan zdrowia, przekazujące państwo członkowskie musi zbadać nie tylko, czy wnioskodawca może ponieść bezpośrednio konsekwencje przeniesienia, ale również szerszy wpływ przeniesienia na jego stan zdrowia. W sprawie MP TSUE stwierdził:

Art. 4 karty należy interpretować w ten sposób, że wydalenie obywatela państwa trzeciego cierpiącego na szczególnie ciężką chorobę psychiczną lub fizyczną stanowi niehumanitarne lub poniżające traktowanie w rozumieniu tego przepisu, jeżeli wydalenie to stwarza rzeczywiste i udowodnione ryzyko znacznego i nieodwracalnego pogorszenia stanu zdrowia tego obywatela ⁽⁴²⁶⁾.

Mając na względzie fundamentalne znaczenie art. 4 karty UE, Trybunał orzekł, że „należy uwzględnić całość znacznych i nieodwracalnych konsekwencji, jakie wynikałyby z tego przekazania” ⁽⁴²⁷⁾. W istocie „na specjalną uwagę zasługuje szczególna wrażliwość osób, których cierpienia psychiczne, podatne na nasilenie w wypadku wydalenia, zostały spowodowane torturami lub nieludzkim lub poniżającym traktowaniem doznanyymi w państwie pochodzenia” ⁽⁴²⁸⁾.

TSUE postanowił w sprawie C.K. i inni:

Do organów tych należy zatem wyeliminowanie wszelkich poważnych wątpliwości dotyczących wpływu przekazania na stan zdrowia zainteresowanej osoby. W tym względzie nie można w szczególności, gdy chodzi o ciężką chorobę psychiczną, ograniczać się jedynie do konsekwencji fizycznego transportu danej osoby z jednego do drugiego państwa członkowskiego, lecz należy uwzględnić całość znacznych i nieodwracalnych konsekwencji, jakie wynikałyby z tego przekazania.

W tym kontekście organy państwa członkowskiego powinny zweryfikować, czy można w sposób właściwy i wystarczający ochronić stan zdrowia danej osoby, podejmując środki ostrożności przewidziane w rozporządzeniu Dublin III, a jeśli tak, to wprowadzić te środki ostrożności ⁽⁴²⁹⁾.

Okoliczności osobiste, które spowodowały, że wnioskodawca został uznany za osobę o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania lub potrzebującą szczególnych gwarancji proceduralnych, mogą również narażać wnioskodawcę na realne ryzyko złego traktowania, sprzecznego z art. 4 karty UE, jeżeli zostanie on przekazany do odpowiedzialnego państwa członkowskiego. Ze względu na to, że te osobiste okoliczności mogą być charakterystyczne dla danego wnioskodawcy, to rzeczywiste ryzyko złego traktowania musi być ustalone wyłącznie na podstawie indywidualnej, a nie w oparciu o wady systemowe w rozumieniu art. 3 ust. 2 rozporządzenia Dublin III. Art. 3 ust. 2 rozporządzenia Dublin III będzie miał zastosowanie w przypadku, gdy w procedurze azylowej lub w warunkach przyjmowania występują wady systemowe powodujące ryzyko złego traktowania kategorii wnioskodawców wymagających szczególnej troski, którzy mają takie same szczególne potrzeby.

⁽⁴²⁵⁾ ETPC (WI), wyrok z dnia 31 stycznia 2019 r., *Rooman przeciwko Belgii*, nr 18052/11, pkt 141.

⁽⁴²⁶⁾ TSUE (WI), 2018, *MP, op.cit.* (przypis 38 powyżej), pkt 41.

⁽⁴²⁷⁾ *Ibidem*, pkt 42.

⁽⁴²⁸⁾ *Ibidem*, pkt 42.

⁽⁴²⁹⁾ TSUE, 2017, *C.K. i inni, op.cit.* (przypis 40 powyżej), pkt 76 i 77.

Sprawa Tarakhel ⁽⁴³⁰⁾ może służyć jako przykład tego, jak należy oceniać szczególne okoliczności i szczególne potrzeby przy ustalaniu rzeczywistego ryzyka złego traktowania, co jest sprzeczne z art. 4 karty UE. Wielka izba ETPC uznała, że „obecna sytuacja [głównie warunki przyjmowania uchodźców] we Włoszech nie może być w żaden sposób porównywana z sytuacją, która miała miejsce w Grecji w chwili wydawania wyroku w sprawie M.S.S.” ⁽⁴³¹⁾. Stwierdził jednak, że „prawdopodobieństwa, że znaczna liczba osób ubiegających się o azyl może zostać pozostawiona bez zakwaterowania lub może trafić do przeludnionych obiektów, gdzie brak jest jakiegokolwiek prywatności czy panujące warunki zagrażają zdrowiu lub narażają na przemoc, nie można odrzucić jako nieuzasadnionego” ⁽⁴³²⁾. Ponadto stwierdził, że „wymóg »szczególnej ochrony« osób ubiegających się o azyl jest szczególnie ważny, gdy sprawa dotyczy dzieci, które mają szczególne potrzeby i wyjątkową wrażliwość” ⁽⁴³³⁾. W wyroku stwierdza się zatem, że:

jeżeli skarżący zostaliby odesłani do Włoch w sytuacji, gdy władze szwajcarskie nie otrzymałyby wcześniej indywidualnych gwarancji od władz włoskich dotyczących przejęcia skarżących w warunkach dostosowanych do wieku dzieci oraz gwarantujących zachowanie jedności rodziny, doszłoby do naruszenia art. 3 Konwencji” ⁽⁴³⁴⁾.

W wyroku w sprawie Ilias i Ahmed ETPC ponownie położył znaczny nacisk na kwestię, czy wnioskodawców „można uznać za posiadających szczególne potrzeby, a jeśli tak, to czy warunki [przyjęcia], w jakich się znajdowali, były niezgodne z takimi potrzebami w takim stopniu, że warunki te stanowiły nieludzkie i poniżające traktowanie ze szczególnym uwzględnieniem wnioskodawców” ⁽⁴³⁵⁾.

Realne ryzyko złego traktowania nie musi być natychmiastowe podczas przekazania lub w samym dniu przybycia do odpowiedzialnego państwa członkowskiego. Jak orzekł TSUE w sprawie Jawo:

dla celów stosowania wspomnianego art. 4 nie ma znaczenia, czy dana osoba – ze względu na jej przekazanie do odpowiedzialnego państwa członkowskiego w rozumieniu rozporządzenia Dublin III – napotka poważne ryzyko bycia poddaną nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu w trakcie jej przekazywania, w toku procedury azylowej, czy też po jej zakończeniu ⁽⁴³⁶⁾.

Nie można wykluczyć, że przekazanie osoby ubiegającej się o azyl, której stan zdrowia jest szczególnie ciężki, może samo w sobie spowodować rzeczywiste ryzyko jej nieludzkiego lub poniżającego traktowania w rozumieniu art. 4 karty, i to niezależnie od jakości przyjęcia i opieki zdrowotnej dostępnych w państwie członkowskim odpowiedzialnym za rozpatrywanie jej wniosku ⁽⁴³⁷⁾.

Państwa członkowskie będą musiały ocenić nie tylko samo przekazanie lub warunki, jakich wnioskodawca mógłby się spodziewać jako osoba ubiegająca się o ochronę międzynarodową

⁽⁴³⁰⁾ ETPC (WI), 2014, Tarakhel przeciwko Szwajcarii, *op.cit.* (przypis 47 powyżej).

⁽⁴³¹⁾ *Ibidem*, pkt 114.

⁽⁴³²⁾ *Ibidem*, pkt 115.

⁽⁴³³⁾ *Ibidem*, pkt 119.

⁽⁴³⁴⁾ *Ibidem*, pkt 122.

⁽⁴³⁵⁾ ETPC, 2019, Ilias i Ahmed, *op.cit.* (przypis 52 powyżej), pkt 191.

⁽⁴³⁶⁾ Zob. TSUE (WI), 2019, Jawo, *op.cit.* (przypis 39 powyżej), pkt 88. Bardzo podobny standard dla osób korzystających z ochrony międzynarodowej ustanowił Trybunał w wyroku Ibrahim i inni z tego samego dnia (TSUE, wyrok (WI) z dnia 19 marca 2019 r., Bashar Ibrahim i inni przeciwko Republice Federalnej Niemiec i Republice Federalnej Niemiec przeciwko Tausowi Magamadovowi, sprawy połączone C-297/17, C-318/17, C-319/17 i C-438/17, EU:C:2019:219).

⁽⁴³⁷⁾ TSUE, 2017, C.K. i inni, *op.cit.* (przypis 40 powyżej), pkt 73.

we właściwym państwie członkowskim, ale także warunki życia, jakich wnioskodawca mógłby się spodziewać jako osoba korzystająca z ochrony międzynarodowej, gdyby uzyskał ochronę międzynarodową w tym państwie członkowskim. TSUE stwierdził:

nie można całkowicie wykluczyć, że osoba ubiegająca się o ochronę międzynarodową może wykazać istnienie wyjątkowych właściwych dla niej okoliczności, które powodują, że w przypadku przekazania do państwa w pierwszej kolejności odpowiedzialnego za rozpatrzenie jej wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej znalazłaby się ona, ze względu na jej szczególny stopień narażenia, niezależnie od jego woli oraz osobistych wyborów, w sytuacji skrajnej deprywacji materialnej spełniającej kryteria [wskazane w art. 4 karty UE], po udzieleniu jej ochrony międzynarodowej ⁽⁴³⁸⁾.

Jeśli chodzi o orzecznictwo krajowe, francuski sąd administracyjny stwierdził nieważność decyzji o przekazaniu nigeryjskiej wnioskodawczyni do Włoch na podstawie rozporządzenia Dublin III, ponieważ m.in. decyzja ta nie uwzględniała braków systemowych we włoskim systemie przyjmowania. Sąd wziął również pod uwagę sytuację dużego braku bezpieczeństwa, w której wcześniej tam żyła, co spowodowało, że stała się ofiarą sieci zajmującej się prostytutką i znalazła się w szczególnie trudnej sytuacji ⁽⁴³⁹⁾.

W przypadku stwierdzenia rzeczywistego ryzyka złego traktowania sprzecznego z art. 4 karty UE, wynikającego z wady systemowej w rozumieniu art. 3 ust. 2 rozporządzenia Dublin III lub z indywidualnych cech wnioskodawcy, właściwe organy mogą wyeliminować to ryzyko, wprowadzając odpowiednie środki w celu zaspokojenia szczególnych potrzeb konkretnych wnioskodawców. TSUE orzekł w tej sprawie:

Z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wynika bowiem, że art. 3 EKPC nie zobowiązuje co do zasady umawiającego się państwa do odstąpienia od wykonania wydalenia lub deportacji danej osoby, jeśli osoba ta jest zdolna do podróży i pod warunkiem, że konieczne, właściwe i dostosowane do stanu zdrowia tej osoby środki są w tym względzie podjęte [...].

Odnosząc się bardziej specyficzniej do okoliczności, w których dolegliwości natury psychicznej, jakich doznaje osoba ubiegająca się o azyl, przejawiają się u niej w tendencjach samobójczych, Europejski Trybunał Praw Człowieka orzekał wielokrotnie, że fakt, iż osoba, której wydalenie zostało zarządzone, grozi popełnieniem samobójstwa, nie zobowiązuje umawiającego się państwa do odstąpienia od wykonania przewidzianego środka, jeśli podejmuje ono konkretne działania w celu uniknięcia realizacji tych gróźb [...] ⁽⁴⁴⁰⁾.

Do organów tych należy zatem „wyeliminowanie wszelkich poważnych wątpliwości dotyczących wpływu przekazania na stan zdrowia zainteresowanej osoby” ⁽⁴⁴¹⁾. W tym kontekście zainteresowane organy „powinny zweryfikować, czy można w sposób właściwy i wystarczający ochronić stan zdrowia danej osoby, podejmując środki ostrożności przewidziane w rozporządzeniu Dublin III, a jeśli tak, to wprowadzić te środki ostrożności” ⁽⁴⁴²⁾. Jeśli chodzi o te środki ostrożności, TSUE podkreślił, że „państwo

⁽⁴³⁸⁾ TSUE (WI), 2019, Jawo, *op.cit.* (przypis 39 powyżej), pkt 95.

⁽⁴³⁹⁾ Sąd Administracyjny w Tuluzie (Francja), wyrok z dnia 9 listopada 2018 r., nr 1805185 (streszczenie w języku angielskim).

⁽⁴⁴⁰⁾ TSUE, 2017, C.K. i inni, *op.cit.* (przypis 40 powyżej), pkt 78 i 79. Zob. także ETPC, decyzja z dnia 4 października 2016 r., Jihana Ali i inni przeciwko Szwajcarii i Włochom, nr 30474/14; ETPC, decyzja z dnia 14 marca 2017 r., Ojei przeciwko Holandii, nr 64724/10.

⁽⁴⁴¹⁾ TSUE, 2017, C.K. i inni, *op.cit.* (przypis 40 powyżej), pkt 76.

⁽⁴⁴²⁾ *Ibidem*, pkt 77.

członkowskie wykonujące przekazanie może współpracować z odpowiedzialnym państwem członkowskim zgodnie z art. 8 rozporządzenia wykonawczego, aby zapewnić, by dana osoba ubiegająca się o azyl uzyskała pełną opiekę zdrowotną w trakcie i po zakończeniu przekazania”⁽⁴⁴³⁾. Sąd lub trybunał może zarządzić zastosowanie środków pomocniczych lub szczególnych metod przekazania⁽⁴⁴⁴⁾ w celu zagwarantowania, że przekazanie odbywa się bez ryzyka takiego naruszenia⁽⁴⁴⁵⁾.

Jeżeli stan zdrowia danej osoby ubiegającej się o azyl nie pozwala wnioskującemu państwu członkowskiemu na przeprowadzenie przekazania przed upływem sześciomiesięcznego okresu przewidzianego w art. 29 ust. 1 rozporządzenia Dublin III, odpowiedzialne państwo członkowskie zostanie, jak stwierdzono w rozdziale 5.4, zwolnione z obowiązku przejęcia danej osoby, a odpowiedzialność zostanie przekazana wnioskującemu państwu członkowskiemu zgodnie z art. 29 ust. 2⁽⁴⁴⁶⁾.

Zgodnie z art. 17 ust. 1 rozporządzenia Dublin III państwo członkowskie może zdecydować, nie czekając na upływ sześciomiesięcznego okresu, o przejęciu odpowiedzialności za rozpatrzenie wniosku⁽⁴⁴⁷⁾.

Jeśli rzeczywiste ryzyko złego traktowania wynika z wad systemowych w rozumieniu art. 3 ust. 2 akapit drugi rozporządzenia Dublin III, rozstrzygające państwo członkowskie, zgodnie z tym akapitem, musi nadal badać kryteria określone w rozdziale III, aby ustalić, czy inne państwo członkowskie może zostać uznane za odpowiedzialne. W przypadku gdy nie można dokonać przekazania do żadnego państwa członkowskiego na podstawie kryteriów ani do pierwszego państwa członkowskiego, w którym złożono wniosek, zgodnie z art. 3 ust. 2 akapit trzeci, odpowiedzialnym państwem członkowskim staje się rozstrzygające państwo członkowskie.

5.5.4. Dokonanie przekazania

Zgodnie z motywem 24 rozporządzenia Dublin III przy dokonywaniu przekazania państwa członkowskie są zobowiązane zapewnić, by:

Motyw 24 rozporządzenia Dublin III

wyjazdy pod nadzorem lub eskortą odbywały się w sposób humanitarny, w pełni zgodny z prawami podstawowymi i z poszanowaniem godności ludzkiej, jak również z jak najlepszym zabezpieczeniem interesów dziecka i z pełnym uwzględnieniem odpowiedniego aktualnego orzecznictwa, w szczególności w odniesieniu do przekazania ze względów humanitarnych.

W art. 29 ust. 1 akapit drugi potwierdza się, że jeśli przekazanie „odbywa się w drodze wyjazdu pod nadzorem lub wyjazdu pod eskortą, państwa członkowskie dbają o to, by było

⁽⁴⁴³⁾ TSUE, 2017, C.K. i inni, *op.cit.* (przypis 40 powyżej), pkt 80. Zob. także Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa, wyrok z dnia 4 grudnia 2018 r., R (SM i inni) przeciwko Secretary of State for the Home Department (rozporządzenie dublińskie – Włochy), [2018] UKUT 429 (IAC). Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa orzekł w sprawie dotyczącej wnioskodawcy wymagającego szczególnej troski, że w związku z tym uznał, iż przed dokonaniem przekazania rząd Zjednoczonego Królestwa powinien uzyskać od organów włoskich zapewnienie, że zapewnione zostanie odpowiednie wsparcie i zakwaterowanie.

⁽⁴⁴⁴⁾ TSUE, 2017, C.K. i inni, *op.cit.* (przypis 40 powyżej), pkt 84.

⁽⁴⁴⁵⁾ Zob. także rozdział 5.5.4, w którym omówiono kwestię wykonania przekazania w taki sposób, aby nie doszło do naruszenia art. 4 karty UE.

⁽⁴⁴⁶⁾ TSUE, 2017, C.K. i inni, *op.cit.* (przypis 40 powyżej), pkt 89.

⁽⁴⁴⁷⁾ Zob. rozdział 5.4 dotyczący klauzuli dyskrecjonalnej.

ono przeprowadzane w sposób humanitarny i z pełnym poszanowaniem praw podstawowych i godności ludzkiej”. Dlatego konieczne może być zastosowanie szczególnych metod przekazania, zwłaszcza w przypadku osób wymagających szczególnej troski.

Ponadto niektóre przekazania mogą być dokonywane wyłącznie po spełnieniu określonych wymogów, które zapewniają zaspokojenie szczególnych potrzeb wnioskodawcy, przede wszystkim w zakresie wpływu przekazania na jego stan zdrowia. W sprawie C.K. i inni TSUE odniósł się do konkretnych metod przekazania, stwierdzając między innymi, że:

państwo członkowskie wykonujące przekazanie powinno zorganizować je w taki sposób, by danej osobie ubiegającej się o azyl podczas transportu towarzyszył odpowiedni personel medyczny, będący w posiadaniu koniecznych materiałów, środków i produktów medycznych, tak aby zapobiec jakiegokolwiek pogorszeniu się jej stanu zdrowia i wszelkim aktom przemocy wobec siebie samej lub osób trzecich ⁽⁴⁴⁸⁾.

W celu zaspokojenia pilnych szczególnych potrzeb i zabezpieczenia praw człowieka w rozporządzeniu Dublin III przewiduje się wymianę informacji i danych dotyczących zdrowia, aby zapewnić zaspokojenie szczególnych potrzeb przed przekazaniem, w jego trakcie i po nim oraz przestrzeganie praw podstawowych. Art. 31 ust. 1 i 2 dotyczy wymiany informacji w tym zakresie.

Art. 31 ust. 1 i 2 rozporządzenia Dublin III **Wymiana właściwych informacji przed przeprowadzeniem przekazania**

1. Państwo członkowskie przeprowadzające przekazanie wnioskodawcy lub innej osoby, o której mowa w art. 18 ust. 1 lit. c) lub d), dostarcza odpowiedzialnemu państwu członkowskiemu takie dane osobowe dotyczące osoby, która ma zostać przekazana, które są odpowiednie, właściwe i wystarczają, by zagwarantować właściwym organom – zgodnie z prawem krajowym – w odpowiedzialnym państwie członkowskim możliwość zapewnienia tej osobie odpowiedniej pomocy, w tym zapewnienia natychmiastowej opieki zdrowotnej wymaganej w celu ochrony jej podstawowych interesów, oraz zapewnienia dalszej ochrony i poszanowania praw przyznanych niniejszym rozporządzeniem i innymi odpowiednimi instrumentami prawnymi dotyczącymi azylu. Dane te dostarczane są odpowiedzialnemu państwu członkowskiemu w racjonalnym terminie przed przeprowadzeniem przekazania w celu zadbania o to, by jego właściwe organy – zgodnie z prawem krajowym – dysponowały czasem wystarczającym na podjęcie koniecznych środków.

2. Przekazujące państwo członkowskie dostarcza odpowiedzialnemu państwu członkowskiemu informacje – o ile dysponuje nimi zgodnie z prawem krajowym właściwy organ – które są niezbędne do zabezpieczenia praw i doraźnych szczególnych potrzeb przekazywanej osoby, a zwłaszcza:

a) informacje o wszelkich niezwłocznych środkach, które odpowiedzialne państwo członkowskie musi podjąć w celu właściwego zadbania o szczególne potrzeby osoby przekazywanej, w tym o wszelkiej niezbędnej doraźnej opiece zdrowotnej;

⁽⁴⁴⁸⁾ TSUE, 2017, C.K. i inni, *op.cit.* (przypis 40 powyżej), pkt 81.

- b) w odpowiednim przypadku, dane kontaktowe członków rodziny, krewnych lub innych osób należących do rodziny w przyjmującym państwie członkowskim;
- c) w przypadku małoletnich informacje na temat ich wykształcenia;
- d) ocenę wieku wnioskodawcy.

Do tej wymiany informacji stosuje się standardy ochrony danych zgodnie z art. 31 ust. 3. Jeśli ma być zapewniona lub była zapewniona opieka medyczna lub leczenie, art. 32 zawiera informacje na temat wymiany danych dotyczących zdrowia przed dokonaniem przekazania. Na potrzeby wymiany informacji, w celu przekazania informacji o samym przekazaniu ⁽⁴⁴⁹⁾, w celu zabezpieczenia praw i bezpośrednich potrzeb osoby, która ma być przekazana, należy użyć formularza przedstawionego w załączniku VI do rozporządzenia wykonawczego Komisji nr 118/2014. Informacje dotyczące szczególnych potrzeb podaje się tylko wtedy, gdy w trakcie przekazania lub po nim konieczne są szczególne ustalenia. Informacje te są przekazywane wyłącznie w celu przeprowadzenia przekazania.

Art. 32 ust. 1 rozporządzenia Dublin III Wymiana danych dotyczących zdrowia przed przekazaniem

Przekazujące państwo członkowskie przesyła odpowiedzialnemu państwu członkowskiemu – wyłącznie do celów zapewnienia opieki medycznej lub leczenia, w szczególności w odniesieniu do osób niepełnosprawnych, osób starszych, ciężarnych kobiet, małoletnich i osób, które padły ofiarą tortur, zgwałcenia lub innych poważnych form przemocy psychicznej, fizycznej lub seksualnej – informacje – o ile dysponuje nimi zgodnie z prawem krajowym właściwy organ – na temat szczególnych potrzeb osoby, która ma zostać przekazana, mogące w określonych przypadkach obejmować informacje na temat stanu zdrowia fizycznego i psychicznego tej osoby. Informacje te są przekazywane na wspólnym świadectwie zdrowia, do którego załącza się niezbędne dokumenty. Odpowiedzialne państwo członkowskie zapewnia, by te szczególne potrzeby zostały odpowiednio uwzględnione, w szczególności poprzez zapewnienie wszelkiej podstawowej opieki medycznej, jaka może okazać się potrzebna.

Do wymiany danych dotyczących zdrowia należy wykorzystać formularz zamieszczony w załączniku IX do rozporządzenia wykonawczego Komisji nr 118/2014. Jak zauważył TSUE:

Standardowy formularz figurujący w załączniku VI do rozporządzenia i wspólne świadectwo zdrowia zawarte w załączniku IX do tego rozporządzenia również mogą być wykorzystane do poinformowania odpowiedzialnego państwa członkowskiego o tym, że dana osoba ubiegająca się o azyl wymaga opieki medycznej i zdrowotnej przy przyjeździe, oraz o wszystkich istotnych aspektach jej choroby i opiece zdrowotnej, jakiej będzie wymagać w przyszłości. Te informacje powinny być w tym wypadku przekazane w rozsądnym terminie przed wykonaniem przekazania, aby dać odpowiedzialnemu państwu członkowskiemu wystarczający czas na podjęcie

⁽⁴⁴⁹⁾ Zapis ten można znaleźć w rozporządzeniu wykonawczym Komisji (UE) nr 118/2014, 2014, *op.cit.* (przypis 364 powyżej).

koniecznych środków. Państwo członkowskie wykonujące przekazanie może uzyskać również od odpowiedzialnego państwa członkowskiego potwierdzenie, że niezbędna opieka zdrowotna będzie przy przyjeździe całkowicie dostępna.

Jeśli właściwy sąd uzna, że te środki ostrożności są wystarczające, aby wykluczyć rzeczywiste ryzyko nieludzkiego lub poniżającego traktowania w przypadku przekazania danej osoby ubiegającej się o azyl, do tego sądu będzie należało podjęcie koniecznych działań, aby upewnić się, że te środki ostrożności zostaną wprowadzone przez państwo członkowskie przed przekazaniem zainteresowanej osoby. W razie potrzeby trzeba będzie ponownie ocenić jej stan zdrowia przed wykonaniem przekazania ⁽⁴⁵⁰⁾.

5.6. Zatrzymanie

Inne stosowne publikacje

- EASO, *Detention of applicants for international protection in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis [Umieszczenie w strzeżonym ośrodku osób ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa]*, 2019.
- Europejski Instytut Prawa, *Statement of the European Law Institute: Detention of asylum seekers and irregular migrants and the rule of law [Oświadczenie Europejskiego Instytutu Prawa: Zatrzymanie osób ubiegających się o azyl i nielegalnych migrantów a rzędy prawa]*, 2017, rozdział 4.

Art. 28 ust. 1 rozporządzenia Dublin III stanowi: „Państwa członkowskie nie stosują wobec żadnej osoby zatrzymania tylko z tego powodu, że podlega ona [procedurze dublińskiej]”.

Art. 28 ust. 2 zawiera gwarancję, że zatrzymanie stosuje się wyłącznie jako środek ostateczny. Jego brzmienie jest następujące:

Art. 28 ust. 2 rozporządzenia Dublin III Zatrzymanie

Jeżeli istnieje znaczne ryzyko ucieczki danej osoby, państwa członkowskie mogą ją zatrzymać w celu zabezpieczenia przekazania zgodnie z niniejszym rozporządzeniem, na podstawie indywidualnej oceny i tylko wtedy, gdy takie zatrzymanie jest proporcjonalne oraz nie można skutecznie zastosować innych, łagodniejszych środków przymusu.

Ponadto w art. 28 ust. 4 wyjaśniono: „W odniesieniu do warunków zatrzymania i gwarancji mających zastosowanie do osób zatrzymanych w celu zabezpieczenia przekazania do odpowiedzialnego państwa członkowskiego zastosowanie mają art. 9, 10 i 11 dyrektywy 2013/33/UE”. Oznacza to, że gwarancje dla zatrzymanych wymagających szczególnej troski, opisane powyżej w rozdziale 4.8, mają zastosowanie także do zatrzymań na mocy art. 28 rozporządzenia Dublin III.

⁽⁴⁵⁰⁾ TSUE, 2017, C.K. i inni, *op.cit.* (przypis 40 powyżej), pkt 83 i 84.

W związku z tym w przypadku rozważania zatrzymania organ, sąd lub trybunał nakazujący lub potwierdzający zatrzymanie musi wziąć pod uwagę szczególną sytuację i szczególne potrzeby wnioskodawców wymagających szczególnej troski.

Sprawa szwajcarska może posłużyć jako ilustracja wyzwań prawnych napotykaných w sprawach dotyczących zatrzymania osób wymagających szczególnej troski. W Szwajcarii Sąd Federalny uznał, że decyzje o zatrzymaniu rodziny, w sprawie dotyczącej przeniesienia do Norwegii w ramach systemu dublińskiego, były niezgodne z prawem, mimo że pierwsza próba przeniesienia nie powiodła się z powodu braku współpracy. Organy nakazały zatrzymanie ojca i matki oraz podjęły decyzję o umieszczeniu dwójki dzieci w ośrodku wychowawczym dla nieletnich, gdzie odmówiono im kontaktu z rodzicami. Ponadto matka została zatrzymana wraz z nowo narodzonym dzieckiem, aby zabezpieczyć jego najlepsze interesy. Sąd Federalny stwierdził, że decyzje o zatrzymaniu i opiece nad dzieckiem naruszały zasadę najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka i były nieproporcjonalne. Organy nie dokonały również oceny rozwiązań alternatywnych dla zatrzymania ⁽⁴⁵¹⁾.

5.7. Skuteczny środek odwoławczy

Inne stosowne publikacje EASO

- EASO, *Procedury azylowe i zasada non-refoulement – analiza sądowa*, 2018, rozdział 3.8 „Środki zaskarżenia” (na mocy rozporządzenia Dublin III).

W tej części omówiono wymogi dotyczące skutecznego środka zaskarżenia dla wnioskodawców o szczególnych potrzebach w kontekście rozporządzenia Dublin III. Ogólne wymogi i gwarancje dla wnioskodawców wymagających szczególnej troski w ramach WESA dotyczące postępowania sądowego/trybunału znajdują się w [części 8](#) niniejszej analizy prawnej.

Zgodnie z art. 27 ust. 1 rozporządzenia Dublin III osoba, której dotyczy decyzja o przekazaniu, „ma prawo wniesienia do sądu skutecznego środka zaskarżenia w formie odwołania lub wniosku o ponowne rozpoznanie, z powodów faktycznych lub prawnych, decyzji o przekazaniu” ⁽⁴⁵²⁾. Sądy i trybunały, zapewniając skuteczność środków zaskarżenia od decyzji wydanych na podstawie rozporządzenia Dublin III, powinny brać pod uwagę szczególną sytuację lub osobiste uwarunkowania wnioskodawców wymagających szczególnej troski.

5.7.1. Zakres środka zaskarżenia

Zakres środka zaskarżenia na mocy art. 27 ust. 1 jest określony w motywie 19 rozporządzenia Dublin III, który stanowi (wyróżnienie dodane):

⁽⁴⁵¹⁾ Zob. Federalny Sąd Administracyjny (BVGE, Szwajcaria), 2017, nr 2C 1052/2016, 2C 1053/2016 (streszczenie w języku angielskim), *op.cit.* (przypis 264 powyżej). Zob. także Naczelny Sąd Administracyjny (Czechy), wyrok z dnia 17 czerwca 2015 r., nr 1 Azs 39/2015-56 (streszczenie w języku angielskim). Czeski Naczelny Sąd Administracyjny orzekł, że zatrzymanie rodziny wraz z małoletnim w ośrodku detencyjnym w sytuacji, gdy inne rodziny zostały przeniesione do ośrodka recepcyjnego, oznacza, że istniała alternatywa dla zatrzymania, którą organ krajowy był zobowiązany wziąć pod uwagę przy podejmowaniu decyzji o zatrzymaniu rodziny na podstawie rozporządzenia Dublin III.

⁽⁴⁵²⁾ Zob. także TSUE (WI), 2019, H. i R., *op.cit.* (przypis 371 powyżej), pkt 38.

Motyw 19 rozporządzenia Dublin III

W celu zapewnienia skutecznej ochrony praw zainteresowanych osób, należy określić gwarancje prawne oraz prawo do skutecznego środka zaskarżenia w odniesieniu do decyzji dotyczących przekazania do odpowiedzialnego państwa członkowskiego, zgodnie w szczególności z art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej. W celu zapewnienia przestrzegania prawa międzynarodowego **skuteczny środek zaskarżenia w odniesieniu do takich decyzji powinien obejmować zbadanie zarówno stosowania niniejszego rozporządzenia, jak i sytuacji prawnej oraz faktycznej w państwie członkowskim, do którego wnioskodawca jest przekazywany.**

Zakres środka zaskarżenia dostępnego dla wnioskodawcy na podstawie art. 27 ust. 1, w świetle motywu 19, wyjaśniono w orzecznictwie TSUE⁽⁴⁵³⁾. Zakres obejmuje zarówno okoliczności faktyczne, jak i prawne⁽⁴⁵⁴⁾. Wielka Izba TSUE stwierdziła w sprawie Ghezelbash, że brzmienie art. 27 ust. 1, w którym zapewnia się prawo do skutecznego środka zaskarżenia, „nie wskazuje żadnego ograniczenia argumentów, które mogą być powołane przez osobę ubiegającą się o azyl w ramach tego środka zaskarżenia”⁽⁴⁵⁵⁾.

Jeśli chodzi o okoliczności prawne, TSUE orzekł, że środek zaskarżenia „powinien być interpretowany w ten sposób, że przewidziane w nim odwołanie od decyzji o przekazaniu powinno obejmować przestrzeganie zarówno zasad przypisania odpowiedzialności za zbadanie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, jak i przewidzianych w [rozporządzeniu Dublin III] gwarancji proceduralnych”⁽⁴⁵⁶⁾. W przypadku wnioskodawców wymagających szczególnej troski sąd lub trybunał może być zmuszony do zbadania, czy ich ewentualne szczególne potrzeby proceduralne zostały uwzględnione. Zastosowanie kryteriów określania odpowiedzialnego państwa członkowskiego, a także klauzul zależności i klauzul dyskrecjonalnych (odpowiednio art. 16 i 17) może prowadzić do odwołań opartych na domniemanym naruszeniu prawa wnioskodawcy do życia rodzinnego zagwarantowanego w art. 7 karty UE i art. 8 EKPC. Należy zauważyć, że każde zastosowanie rozporządzenia Dublin III jako prawa wtórnego Unii musi być zgodne z kartą UE.

Decyzja o zawieszeniu lub zakazie przekazania może zależeć od odpowiednich okoliczności indywidualnych lub ogólnych, szczególnych potrzeb wnioskodawcy oraz przyczyny jego trudnej sytuacji. TSUE orzekł w sprawie C.K. i inni, że:

jeśli osoba obiegająca się o azyl twierdzi, że państwo odpowiedzialne za rozpatrzenie jej wniosku nie jest dla niej „państwem bezpiecznym”, właściwe organy i sądy mają obowiązek zbadania wszelkich istotnych okoliczności w odniesieniu do przestrzegania zasady *non-refoulement*, w tym stanu zdrowia zainteresowanej osoby⁽⁴⁵⁷⁾.

Sądy i trybunały muszą zatem wziąć pod uwagę osobistą sytuację wnioskodawcy i ocenić, czy sam fakt przekazania tej osoby może być sprzeczny z zasadą *non-refoulement*. Zgodnie

⁽⁴⁵³⁾ Zob. np. TSUE, 2018, *Aziz Hasan*, *op.cit.* (przypis 353 powyżej), pkt 27–40; TSUE (WI), wyrok z dnia 7 czerwca 2016 r., *Mehrdad Ghezelbash przeciwko Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C-63/15, EU:C:2016:409; TSUE, wyrok z dnia 7 czerwca 2016 r., *George Karim przeciwko Migrationsverket*, C-155/15, EU:C:2016:410.

⁽⁴⁵⁴⁾ TSUE, 2017, *C.K. i inni*, *op.cit.* (przypis 40 powyżej), pkt 63.

⁽⁴⁵⁵⁾ TSUE (WI), 2016, *Ghezelbash*, *op.cit.* (przypis 453 powyżej), pkt 36.

⁽⁴⁵⁶⁾ TSUE (WI), 2019, *H. i R.*, *op.cit.* (przypis 371 powyżej), pkt 40. Zob. także, w tym samym celu, wyrok TSUE z dnia 26 lipca 2017 r., *A.S. przeciwko Republice Słowenii*, C-490/16, EU:C:2017:585, pkt 27 i 31; TSUE, 2017, *Mengesteab*, *op.cit.* (przypis 368 powyżej), pkt 44–48; TSUE, wyrok z dnia 25 października 2017 r., *Majid Shiri*, znany również jako *Madzhdhi Shiri przeciwko Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl*, C-201/16, EU:C:2017:805, pkt 38.

⁽⁴⁵⁷⁾ TSUE, 2017, *C.K. i inni*, *op.cit.* (przypis 40 powyżej), pkt 44.

z motywem 19 sądy i trybunały muszą również wziąć pod uwagę sytuację prawną i faktyczną w państwie członkowskim, do którego wnioskodawca ma zostać przekazany. Przy ocenie sytuacji faktycznej sądy i trybunały mogą być zmuszone do oceny nie tylko warunków, jakich wnioskodawca może się spodziewać jako osoba ubiegająca się o ochronę międzynarodową, ale także warunków życia, jakich wnioskodawca może się spodziewać jako osoba korzystająca z ochrony międzynarodowej w przypadku, gdy zostanie jej udzielona ochrona międzynarodowa w danym państwie członkowskim ⁽⁴⁵⁸⁾. Jest to ważne, ponieważ w swojej ocenie faktycznej sytuacji w państwie członkowskim sądy i trybunały mogą być zobowiązane do uwzględnienia osobistych okoliczności, które sprawiają, że wnioskodawca wymaga szczególnej troski, zarówno w przypadku osób ubiegających się o ochronę międzynarodową, jak i osób z niej korzystających. Z tych powodów odwołanie dotyczące legalności decyzji o przekazaniu nie ogranicza się do „wad systemowych” zgodnie z art. 3 ust. 2 akapit drugi rozporządzenia Dublin III.

5.7.2. Standardy dowodowe

Inne stosowne publikacje EASO

- EASO, *Evidence and credibility assessment in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis [Ocena dowodów i wiarygodności w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa]*, 2018, rozdział 5.8 „Rozporządzenie Dublin III i ocena dowodów”, w tym rozdział 5.8.1 „Uzyskiwanie i ocena dowodów dotyczących stosowania kryteriów ustalania odpowiedzialnego państwa członkowskiego”.

We wszystkich przypadkach, w których wnioskodawca powołuje się na rzeczywiste ryzyko złego traktowania sprzecznego z art. 4 karty UE ze względu na standard warunków przyjmowania lub procedurę azylową, pojawia się kwestia właściwego standardu dowodowego. Wiąże się to z kwestią obalenia domniemania, że we właściwym państwie członkowskim przestrzegane są prawa podstawowe osoby ubiegającej się o ochronę międzynarodową.

Standard dowodowy dla oceny „wad systemowych” został po raz pierwszy określony w wyroku TSUE w sprawie N.S. i inni z 2011 r., która dotyczyła rozporządzenia Dublin II. TSUE orzekł:

na państwach członkowskich, w tym na sądach krajowych, ciąży obowiązek niedokonania transferu osoby ubiegającej się o azyl do „odpowiedzialnego państwa członkowskiego” [...], jeżeli nie mogą one pominąć faktu, iż systemowe nieprawidłowości ⁽⁴⁵⁹⁾ w zakresie procedury azylowej i warunków przyjmowania osób ubiegających się o azyl w tym państwie członkowskim stanowią poważne i udowodnione powody, aby przypuszczać, że wnioskodawca zetknie się z rzeczywistym niebezpieczeństwem bycia poddanym nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu w rozumieniu art. 4 karty ⁽⁴⁶⁰⁾.

⁽⁴⁵⁸⁾ TSUE (WI), 2019, Jawo, *op.cit.* (przypis 39 powyżej), pkt 98.

⁽⁴⁵⁹⁾ Znaczenie „nieprawidłowości systemowych” w tym wyroku jest tożsame z „wadami systemowymi” w art. 3 ust. 2 akapit drugi rozporządzenia Dublin III, w którym skodyfikowano to orzecznictwo. Więcej informacji na temat wad systemowych można znaleźć w rozdziale 5.5.3 powyżej.

⁽⁴⁶⁰⁾ Zob. TSUE (WI), 2011, N.S. i inni, *op.cit.* (przypis 16 powyżej), pkt 94.

TSUE wydał orzeczenie w kontekście rozporządzenia Dublin III w odniesieniu do przyszłych zagrożeń, które mogą wynikać z warunków życia, jakich można oczekiwać dla wnioskodawcy jako osoby korzystającej z ochrony międzynarodowej:

gdy sąd rozpoznający skargę na decyzję o przekazaniu posiada dowody przedstawione przez zainteresowaną osobę w celu wykazania istnienia takiego ryzyka, sąd ten jest zobowiązany dokonać, na podstawie obiektywnych, wiarygodnych, dokładnych i należycie zaktualizowanych danych oraz w świetle standardu ochrony praw podstawowych gwarantowanego prawem Unii, oceny rzeczywistego charakteru nieprawidłowości, czy to systemowych lub ogólnych, czy dotyczących niektórych grup osób ⁽⁴⁶¹⁾.

W związku z tym słuszny wydaje się wniosek, że sądy i trybunały są zobowiązane do oceny ryzyka wynikającego z ewentualnego przyszłego udzielenia ochrony międzynarodowej w sposób kompletny i aktualny, gdy wnioskodawca przedstawi dowody mogące potwierdzić takie ryzyko, natomiast są zobowiązane do oceny ryzyka wynikającego z wad systemowych, gdy nie mogą być nieświadome takiego ryzyka nawet bez przedstawienia takich dowodów przez wnioskodawcę.

Jeśli ryzyko związane jest z sytuacją osobistą wnioskodawcy, zasadniczo konieczne jest przedstawienie przez niego dowodów dotyczących tej indywidualnej sytuacji, które uzasadniają wniosek, że przekazanie powinno zostać zawieszono lub zabronione w świetle jego indywidualnej sytuacji i ogólnej sytuacji w tym państwie członkowskim. TSUE stwierdził, że w przypadku kwestii związanych ze zdrowiem:

w sytuacji, gdy osoba ubiegająca się o azyl przedstawi, zwłaszcza w ramach skutecznego środka zaskarżenia, jaki gwarantuje jej art. 27 rozporządzenia Dublin III, obiektywne dowody, takie jak świadectwa lekarskie wystawione w odniesieniu do jej osoby, mogące wykazać szczególnie ciężki stan jej zdrowia oraz znaczne i nieodwracalne konsekwencje, jakie mogłoby spowodować w jej przypadku przekazanie, organy danego państwa członkowskiego, w tym jego sądy, nie mogą tych dowodów zignorować. Wprost przeciwnie, są one zobowiązane do dokonania oceny ryzyka, że takie konsekwencje mogą wystąpić, jeśli zdecydują one o przekazaniu zainteresowanej osoby lub, w przypadku sądu, oceny zgodności z prawem decyzji o przekazaniu, zważywszy, że wykonanie takiej decyzji mogłoby doprowadzić do jej nieludzkiego i poniżającego traktowania ⁽⁴⁶²⁾.

W takich przypadkach do wnioskodawcy należy zatem przedstawienie obiektywnych dowodów, które sąd lub trybunał musi następnie ocenić, aby ustalić, czy decyzja o przekazaniu była prawidłowa, czy też przekazanie powinno być zakazane.

Jeżeli sąd lub trybunał dojdzie do wniosku, że istnieją istotne podstawy, aby sądzić, że w procedurze azylowej lub w warunkach przyjmowania szczególnej grupy wnioskodawców istnieją wady systemowe, powodujące ryzyko nieludzkiego lub poniżającego traktowania w rozumieniu art. 4 karty UE, na przykład rodzin z niemowlętami, wystarczy, że wnioskodawca wykaże, iż należy do tej zagrożonej grupy i ma takie same szczególne potrzeby, chyba że istnieją indywidualne okoliczności, które prowadzą do wniosku, że dana osoba nie

⁽⁴⁶¹⁾ TSUE (WI), 2019, Jawo, *op.cit.* (przypis 39 powyżej), pkt 90.

⁽⁴⁶²⁾ TSUE, 2017, C.K. i inni, *op.cit.* (przypis 40 powyżej), pkt 75.

jest narażona na rzeczywiste ryzyko złego traktowania wbrew art. 4 karty UE. Tak było na przykład w przypadku warunków przyjmowania rodzin z dziećmi we Włoszech w sprawie Tarakhel prowadzonej przez Europejski Trybunał Praw Człowieka ⁽⁴⁶³⁾.

Art. 27 ust. 2 rozporządzenia Dublin III zawiera wymóg, by państwa członkowskie „zapewniły zainteresowanej osobie rozsądny termin na skorzystanie z prawa do wniesienia skutecznego środka zaskarżenia”. Trudności, jakie mogą pojawić się w tym kontekście dla wnioskodawców wymagających szczególnej troski, nie różnią się od trudności występujących w innych procedurach prowadzonych w ramach WESA. Ogólnie rzecz biorąc, terminy (zgodnie z APD (wersja przekształcona)) omówiono w [części 8](#). Dotyczy to również gwarancji (bezpłatnej) pomocy prawnej i językowej, o której mowa w art. 27 ust. 5 i 6 rozporządzenia Dublin III. Zagadnienia te zostały omówione także w [części 8](#). W tym przypadku są one rozpatrywane z perspektywy APD (wersja przekształcona), która w tych kwestiach nie różni się istotnie od wymogów rozporządzenia Dublin III.

⁽⁴⁶³⁾ ETPC (WI), 2014, Tarakhel przeciwko Szwajcarii, *op.cit.* (przypis 47 powyżej).

Część 6. Szczególne potrzeby w kontekście kwalifikacji do uzyskania ochrony międzynarodowej i zakresu tej ochrony na mocy QD (wersja przekształcona)

W tej części analizy sądowej przeanalizowano kwestię tego, jak szczególne potrzeby osób ubiegających się o ochronę międzynarodową mogą wpłynąć na decyzję o zakwalifikowaniu do ochrony międzynarodowej (rozdziały I–VI QD (wersja przekształcona)). Przeanalizowano również wpływ takich szczególnych potrzeb na decyzje dotyczące zakresu ochrony przyznawanej beneficjentom ochrony międzynarodowej (rozdział VII QD (wersja przekształcona)), a także krótko omówiono kwestię cofnięcia ochrony międzynarodowej z powodu błędu popełnionego przy ustalaniu faktów dotyczących szczególnych potrzeb. Strukturę części 6 przedstawiono w tabeli 17.

Tabela 17: Struktura części 6

Rozdział	Tytuł	Strona
6.1	Wprowadzenie	141
6.2	Potencjalny wpływ szczególnych potrzeb na ocenę dowodów i wiarygodności	142
6.3	Prześladowanie i poważna krzywda	150
6.4	Wnioskodawcy, którzy byli już prześladowani lub doznali poważnej krzywdy	155
6.5	Powody prześladowania	156
6.6	Podmioty zapewniające ochronę i szczególne potrzeby	158
6.7	Ochrona wewnętrzna	161
6.8	Niektóre szczególne kategorie szczególnych potrzeb	162
6.9	Szczególne potrzeby i zakres ochrony udzielanej osobom korzystającym z ochrony międzynarodowej	177
6.10	Cofnięcie ochrony międzynarodowej z powodu błędu przy ustalaniu faktów dotyczących szczególnych potrzeb	181

Inne stosowne publikacje EASO

- EASO, *Qualification for International Protection (Directive 2011/95/EU) – Judicial analysis [Kwalifikowanie do objęcia ochroną międzynarodową (dyrektywa 2011/95/UE) – analiza sądowa]*, 2016.
- EASO, *Evidence and credibility assessment in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis [Ocena dowodów i wiarygodności w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa]*, 2018.

6.1. Wprowadzenie

W rozdziałach I–VI QD (wersja przekształcona), które dotyczą kwalifikacji do ochrony międzynarodowej, nie rozwinęto terminu „szczególne potrzeby”⁽⁴⁶⁴⁾. Natomiast w rozdziale VII w art. 20 ust. 3 stwierdza się:

Art. 20 ust. 3 QD (wersja przekształcona)

Państwa członkowskie uwzględniają specyficzną sytuację osób szczególnie podatnych na zagrożenia, takich jak małoletni, małoletni bez opieki, osoby niepełnosprawne, osoby starsze, kobiety w ciąży, rodzice samotnie wychowujący małoletnie dzieci, ofiary handlu ludźmi, osoby z zaburzeniami psychicznymi i ofiary tortur, gwałtu lub innych poważnych form przemocy psychicznej, fizycznej lub seksualnej.

Rozdział VII dotyczy zakresu ochrony międzynarodowej i, zgodnie z art. 20 ust. 2 QD (wersja przekształcona), ma zastosowanie „zarówno do uchodźców, jak i do osób kwalifikujących się do otrzymania ochrony uzupełniającej”.

Poza kontekstem QD (wersja przekształcona) konkretne odniesienia do osób wymagających szczególnej troski nie są związane z kwalifikacją do ochrony międzynarodowej. Przeciwnie, w kontekście przyjmowania osób ubiegających się o ochronę międzynarodową art. 22 ust. 4 RCD (wersja przekształcona) stanowi, że ocena szczególnych potrzeb w zakresie przyjmowania osób wymagających szczególnej troski „pozostaje bez uszczerbku dla oceny potrzeby uzyskania ochrony międzynarodowej” zgodnie z QD (wersja przekształcona). Zatem fakt uznania danego wnioskodawcy za osobę o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania nie musi oznaczać, że jego szczególne potrzeby będą miały wpływ na ocenę potrzeb w zakresie ochrony międzynarodowej lub wynik tej oceny.

Niemniej jednak możliwe jest określenie konkretnych sposobów, w jakie względy szczególnych potrzeb mogą wpływać na ocenę wniosków o ochronę międzynarodową.

Jak wynika z tabeli 17, struktura i kolejność rozdziałów części 6 częściowo odpowiadają „ogólnej strukturze i celowi” QD (wersja przekształcona)⁽⁴⁶⁵⁾. Po pierwsze, w tej części przeanalizowano możliwy wpływ szczególnych potrzeb na dowody i ocenę wiarygodności w kontekście art. 4 (rozdział 6.2). Następnie przeanalizowano zastosowanie do wnioskodawców wymagających szczególnej troski kluczowych wymogów definicji uchodźcy, w szczególności prześladowania oraz definicji poważnej krzywdy, określonych odpowiednio w art. 9 i 15 (rozdział 6.3). Inne kwestie obejmują przepisy dotyczące osób, które już były prześladowane lub doznały poważnej krzywdy, określone w art. 4 ust. 4 (rozdział 6.4); pięć powodów prześladowania określonych w art. 10 (rozdział 6.5); podmioty udzielające ochrony określone w art. 7 (rozdział 6.6); oraz ochronę wewnętrzną określoną w art. 8 (rozdział 6.7).

Biorąc pod uwagę niewyczerpujące podejście do indywidualnych okoliczności określone w art. 4 ust. 3 QD (wersja przekształcona), w następnej części (rozdział 6.8) podjęto próbę

⁽⁴⁶⁴⁾ Chyba że weźmie się pod uwagę wzmiankę o szczególnych potrzebach w motywie 36 QD (wersja przekształcona): „Członkowie rodziny są zazwyczaj, z racji samego pokrewieństwa z uchodźcą, narażeni na akty prześladowania w sposób, który może stanowić podstawę nadania im statusu uchodźcy”.

⁽⁴⁶⁵⁾ Zob. np. TSUE, wyrok z dnia 7 listopada 2013 r., X, Y i Z przeciwko Minister voor Immigratie en Asiel, sprawy połączone C-199/12 do C-201/12, EU:C:2013:720, pkt 40.

zbadania, w jaki sposób należy stosować niektóre z tych okoliczności, a mianowicie dotyczące wieku, płci, orientacji seksualnej, tożsamości płciowej, zdrowia, niepełnosprawności i zaburzeń psychicznych oraz powiązanych z nimi przepisów.

Wpływ szczególnych potrzeb na decyzje dotyczące zakresu ochrony międzynarodowej udzielanej beneficjentom jest przedmiotem rozdziału 6.9. W rozdziale 6.10 krótko omówiono konsekwencje sytuacji, w której szczególne potrzeby zostały błędnie ustalone.

6.2. Potencjalny wpływ szczególnych potrzeb na ocenę dowodów i wiarygodności

Inne stosowne publikacje EASO

- EASO, *Qualification for International Protection (Directive 2011/95/EU) – Judicial analysis* [Kwalifikowanie do objęcia ochroną międzynarodową (dyrektywa 2011/95/UE) – analiza sądowa], 2016.
- EASO, *Evidence and credibility assessment in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis* [Ocena dowodów i wiarygodności w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa], 2018, część 4 oraz rozdział 5.2.

W niniejszym rozdziale omówiono niektóre z głównych sposobów, za pomocą których szczególne potrzeby mogą mieć wpływ na ocenę dowodów i wiarygodności.

6.2.1. Zasada indywidualnej oceny

Kluczową zasadą zapisaną w QD (wersja przekształcona) jest zasada indywidualnej oceny⁽⁴⁶⁶⁾. Została ona określona w art. 4 QD (wersja przekształcona), który dotyczy oceny faktów i okoliczności wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej. Art. 4 ust. 3 stanowi:

Art. 4 ust. 3 QD (wersja przekształcona) Ocena faktów i okoliczności

Ocena wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej jest przeprowadzana indywidualnie dla każdego przypadku i obejmuje m.in.:

[...]

c) indywidualną sytuację i osobiste uwarunkowania wnioskodawcy, w tym takie czynniki, jak jego przeszłość, płeć i wiek – by ocenić, czy w świetle osobistych uwarunkowań wnioskodawcy akty, których doświadczył lub na które mógłby zostać narażony, stanowią prześladowanie lub powodują poważną krzywdę;

⁽⁴⁶⁶⁾ W wyroku z dnia 4 października 2018 r., Nigyar Rauf Kaza Ahmedbekova i Rauf Emin Ogla Ahmedbekov przeciwko Zamestnik-predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite, C-652/16, EU:C:2018:801, pkt 48, TSUE stwierdził, że „z utrwalonego orzecznictwa wynika ponadto, że każda decyzja w sprawie przyznania statusu uchodźcy lub statusu ochrony uzupełniającej powinna opierać się na indywidualnej ocenie”. W poprzednim akapicie powiązano zasadę indywidualnej oceny z art. 13 i 18 QD (wersja przekształcona) w związku z definicjami „uchodźcy” i „osoby kwalifikującej się do otrzymania ochrony uzupełniającej” zawartymi w art. 2 lit. d) i f).

TSUE miał okazję rozwinąć znaczenie art. 4 ust. 3 lit. c) QD, który ma takie samo brzmienie jak art. 4 ust. 3 lit. c) QD (wersja przekształcona). W wyroku w sprawie A, B i C Trybunał wyraźnie stwierdził, że uwzględnienie osobistych lub ogólnych okoliczności towarzyszących wnioskowi obejmuje wymóg wzięcia pod uwagę „w szczególności **bezbronności wnioskodawcy** oraz przeprowadzeniu indywidualnej oceny z uwzględnieniem indywidualnej sytuacji i uwarunkowań osobistych każdego wnioskodawcy”⁽⁴⁶⁷⁾.

Jest zatem jasne, że wynikający z art. 4 ust. 3 lit. c) QD (wersja przekształcona) obowiązek uwzględnienia „indywidualnej sytuacji” i „osobistych uwarunkowań” wnioskodawcy, jak również ogólnych okoliczności towarzyszących złożeniu wniosku⁽⁴⁶⁸⁾ obejmuje okoliczności dotyczące „bezbronności wnioskodawcy”⁽⁴⁶⁹⁾.

Art. 4 ust. 3 lit. c) QD (wersja przekształcona) odnosi się w sposób niewyczerpujący do „taki[ch] czynnik[ów], jak przeszłość, płeć i wiek”, które należy uwzględnić w ocenie⁽⁴⁷⁰⁾. W związku z tym przykłady osobistych uwarunkowań, które sprawiają, że wnioskodawca posiada szczególne potrzeby zgodnie z art. 21 RCD (wersja przekształcona) i motywem 29 APD (wersja przekształcona)⁽⁴⁷¹⁾ można również odpowiednio zaliczyć do tych, które będą musiały być uwzględnione przy ocenie wniosku. Stosując rozumowanie TSUE w sprawach A, B i C, państwo członkowskie musi dopilnować, aby – niezależnie od tego, na jaki powód prześladowania lub poważnej krzywdy powołano się w uzasadnieniu wniosku – we wszystkich aspektach oceny uwzględniono wszelkie szczególne potrzeby.

Oprócz ogólnego stwierdzenia zawartego w art. 4 ust. 3 lit. c) QD (wersja przekształcona) dotyczącego obowiązku uwzględnienia indywidualnej sytuacji i osobistych uwarunkowań wnioskodawcy w kilku innych przepisach QD (wersja przekształcona) określono pewne okoliczności prawne i faktyczne, które wymagają uwzględnienia indywidualnej sytuacji i osobistych uwarunkowań wnioskodawcy. Wymieniono je w tabeli 18 poniżej.

Tabela 18: „Indywidualna sytuacja i osobiste uwarunkowania” wnioskodawcy oraz aspekty szczególnych potrzeb zgodnie z QD (wersja przekształcona)

Szczególna potrzeba/ problem	Wymóg	QD (wersja przekształcona)
Ocena wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej	Uwzględnienie „indywidualnej sytuacji i osobistych uwarunkowań, w tym [...] przeszłości, płci i wieku”	Art. 4 ust. 3 lit. c)
Małoletni	Przywiązywanie szczególnej uwagi do najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka	Motywy 18, 19, 27 i 38; art. 25 i art. 31 ust. 4 i 5
	Rozpatrywanie „form prześladowania odnoszących się w szczególności do dzieci”	Motyw 28 i art. 9 ust. 2 lit. f) ⁽⁴⁷²⁾

⁽⁴⁶⁷⁾ TSUE (WI), 2014, A, B i C, *op.cit.* (przypis 31 powyżej), pkt 70 (wyróżnienie dodane). Zob. też TSUE, wyrok z dnia 26 lutego 2015 r., *Andre Lawrence Shepherd przeciwko Bundesrepublik Deutschland*, C-472/13, EU:C:2015:117, pkt 26. Pełny zapis cytatu znajduje się w rozdziale 6.2.2 poniżej, dotyczącym uzasadnienia wniosku.

⁽⁴⁶⁸⁾ Z art. 15 ust. 3 lit. a) APD (wersja przekształcona) wynika, że należy wziąć pod uwagę ogólne okoliczności towarzyszące złożeniu wniosku, a więc stanowią one „przeszłość” w rozumieniu art. 4 ust. 3 lit. c) QD (wersja przekształcona).

⁽⁴⁶⁹⁾ Zob. np. Rada ds. Sporów dotyczących Cudzoziemców (Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (RVV)/Conseil du contentieux des étrangers (CCE), Belgia), wyrok z dnia 24 czerwca 2019 r., nr 223 104.

⁽⁴⁷⁰⁾ Motyw 30 QD (wersja przekształcona) stanowi, że dla celów zdefiniowania szczególnej grupy społecznej kwestie wynikające z płci wnioskodawcy, w tym tożsamości płciowej i orientacji seksualnej, „należy zwrócić należytą uwagę na te aspekty, jeżeli mają one związek z uzasadnioną obawą wnioskodawcy przed prześladowaniem”.

⁽⁴⁷¹⁾ Przepisy te przytoczono odpowiednio w rozdziałach 3.1 i 3.2 niniejszej analizy sądowej. Więcej na temat identyfikacji osób o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania lub potrzebujących szczególnych gwarancji proceduralnych – zob. *część 3*.

⁽⁴⁷²⁾ Zob. także rozdział 6.8.1.1.

Szczególna potrzeba/ problem	Wymóg	QD (wersja przekształcona)
Członkowie rodziny	Uwzględnienie „różnych szczególnych okoliczności zależności”, jednocześnie „zwracając szczególną uwagę na najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka”	Motyw 19
	„Członkowie rodziny są zazwyczaj, z racji samego pokrewieństwa z uchodźcą, narażeni na akty prześladowania”.	Motyw 36
Płeć	Rozpatrywanie form prześladowania ze względu na płeć	Art. 9 ust. 2 lit. f) ⁽⁴⁷³⁾
Ochrona wewnętrzna	Uwzględnienie „osobistych uwarunkowań” wnioskodawcy	Art. 8 ust. 2 w połączeniu z art. 8 ust. 1 ⁽⁴⁷⁴⁾
Przynależność do określonej grupy społecznej	Należyte uwzględnienie „płci wnioskodawcy, w tym tożsamości płciowej i orientacji seksualnej, [...] w zakresie, w jakim jest to związane z uzasadnioną obawą wnioskodawcy przed prześladowaniem”	Motyw 30 ⁽⁴⁷⁵⁾
Wnioskodawca był już prześladowany lub bezpośrednio zagrożony prześladowaniem lub doznał poważnej krzywdy	Jest „istotną przesłanką potwierdzającą uzasadnioną obawę wnioskodawcy przed prześladowaniem lub rzeczywiste ryzyko doznania poważnej krzywdy, chyba że istnieją zasadne powody, aby uznać, iż akty prześladowania lub wyrządzania poważnej krzywdy się nie powtórzą”.	Art. 4 ust. 4 ⁽⁴⁷⁶⁾

Przy ocenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej należy również pamiętać o art. 15 ust. 3 lit. a) APD (wersja przekształcona).

Art. 15 ust. 3 APD (wersja przekształcona)

Państwa członkowskie podejmują odpowiednie kroki w celu zapewnienia, aby przesłuchania prowadzone były w warunkach, które pozwalają wnioskodawcom na wyczerpujące przedstawienie powodów złożenia wniosku. W tym celu państwa członkowskie:

a) zapewniają, aby osoba prowadząca przesłuchanie posiadała kompetencje pozwalające uwzględnić osobiste i ogólne okoliczności towarzyszące złożeniu wniosku, w tym pochodzenie kulturowe, płeć, orientację seksualną, tożsamość płciową lub szczególne potrzeby wnioskodawcy;

Ponadto należy przypomnieć, że TSUE w sprawie A, B i C podkreślił, że indywidualna ocena musi być mocno oparta na poszanowaniu praw podstawowych. I tak w sprawie A, B i C, rozważając metody stosowane przez właściwe organy do oceny dowodów, Trybunał podkreślił, że metody takie:

powinny być zgodne z przepisami dyrektyw 2004/83 [QD] i 2005/85 [APD] oraz, jak wynika, odpowiednio, z motywów 10 i 8 tych dyrektyw, z prawami podstawowymi gwarantowanymi w karcie, takimi jak prawo do poszanowania godności człowieka,

⁽⁴⁷³⁾ Zob. także rozdział 6.8.2.

⁽⁴⁷⁴⁾ Zob. także rozdział 6.7 dotyczący ochrony wewnętrznej.

⁽⁴⁷⁵⁾ Zob. także rozdziały 6.8.2 i 6.8.3.

⁽⁴⁷⁶⁾ Zob. także rozdział 6.5 dotyczący powodów prześladowań.

zapewnione w art. 1 karty UE, oraz prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, gwarantowane w jej art. 7 ⁽⁴⁷⁷⁾.

Na podstawie publikacji *Evidence and credibility assessment in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis [Ocena dowodów i wiarygodności w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa]* poniżej wymieniono zagadnienia należące do najistotniejszych kwestii, które mogą pojawić się w kontekście oceny wniosku złożonego przez wnioskodawcę wymagającego szczególnej troski.

6.2.2. Uzasadnienie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

Szczególne potrzeby mogą wpływać na to, w jaki **sposób** i w jakim **zakresie** można oczekiwać od wnioskodawcy współpracy i uzasadnienia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej.

Art. 4 ust. 1 QD (wersja przekształcona) stanowi, że „państwa członkowskie **mogą** nałożyć na wnioskodawcę obowiązek jak najszybszego przedstawienia wszystkich elementów niezbędnych do uzasadnienia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej” (wyróżnienie dodane). W odniesieniu do wymogu czasowego „jak najszybciej” TSUE w sprawie A, B i C stwierdził, że:

wskazany w art. 4 ust. 1 [QD] obowiązek „jak najszybszego” przedstawienia wszystkich elementów niezbędnych do uzasadnienia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej jest ograniczony wymogiem nałożonym na właściwe organy na mocy art. 13 ust. 3 lit. a) [APD] i art. 4 ust. 3 [QD], zgodnie z którym przesłuchania należy przeprowadzać z uwzględnieniem osobistych lub ogólnych uwarunkowań, w szczególności podatności wnioskodawcy na zagrożenia, a także należy dokonać indywidualnej oceny wniosku, biorąc pod uwagę konkretną sytuację każdego wnioskodawcy i szczególne uwarunkowania.

Uznanie ubiegającego się o azyl za niewiarygodnego tylko dlatego, że nie ujawnił swojej orientacji seksualnej przy pierwszej okazji, kiedy mógł wyjaśnić powody prześladowania, oznaczałoby, że nie wzięto pod uwagę wymogu opisanego w poprzednim akapicie ⁽⁴⁷⁸⁾.

W motywie 29 APD (wersja przekształcona) stwierdzono, że wnioskodawcom wymagającym szczególnej troski, którzy potrzebują specjalnych gwarancji proceduralnych, „należy zapewnić odpowiednie wsparcie, w tym dać **wystarczająco dużo czasu**, w celu stworzenia warunków niezbędnych [...] do przedstawienia elementów potrzebnych do uzasadnienia ich wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej” ⁽⁴⁷⁹⁾.

Art. 4 ust. 1 zdanie drugie QD (wersja przekształcona) stanowi: „Obowiązkiem państwa członkowskiego jest ocenienie odpowiednich elementów wniosku we współpracy z wnioskodawcą”. Wnioskodawcy wymagający szczególnej troski mogą napotkać szczególne

⁽⁴⁷⁷⁾ TSUE (WI), 2014, A, B i C, *op.cit.* (przypis 31 powyżej), pkt 53. Zob. także TSUE, 2018, F *przeciwko Bevéndorlási és Állampolgársági Hivatal, op.cit.* (przypis 149 powyżej), pkt 50 i 55.

⁽⁴⁷⁸⁾ TSUE (WI), 2014, A, B i C, *op.cit.* (przypis 31 powyżej), pkt 70–71. Zob. także rozdział 7.2 dotyczący odpowiedniego wsparcia i wystarczającego czasu w związku z motywem 29 APD (wersja przekształcona); oraz TSUE, Opinia rzecznik generalnej Sharpston, 2014, A, B i C, *op.cit.* (przypis 71 powyżej), pkt 81, na temat znaczenia uzyskiwania oświadczeń, zwłaszcza w sytuacji, gdy jedynym dowodem orientacji seksualnej danej osoby jest jej własna deklaracja.

⁽⁴⁷⁹⁾ Dodano wyróżnienie. Więcej informacji można znaleźć w rozdziale 7.2.

trudności w uzasadnianiu swoich wniosków. TSUE wyraźnie stwierdził, że państwo członkowskie musi aktywnie współpracować w pomaganiu wnioskodawcom w pokonywaniu takich wyzwań:

Ten wymóg współpracy ze strony państwa członkowskiego oznacza w praktyce, że jeśli z jakiegokolwiek powodu elementy przekazane przez wnioskującego o udzielenie ochrony międzynarodowej nie są kompletne, aktualne lub istotne, dane państwo członkowskie musi na tym etapie procedury aktywnie współpracować z wnioskodawcą, aby zgromadzić wszystkie elementy niezbędne do uzasadnienia wniosku. Czasami państwo członkowskie ma również lepszy niż wnioskodawca dostęp do określonych dokumentów ⁽⁴⁸⁰⁾.

Obowiązek współpracy przy ocenie elementów wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej został również zapewniony dzięki szczególnym gwarancjom proceduralnym przewidzianym dla niektórych wnioskodawców wymagających szczególnej troski w APD (wersja przekształcona) ⁽⁴⁸¹⁾.

Na mocy art. 4 ust. 1 w związku z art. 4 ust. 2 QD (wersja przekształcona) państwa członkowskie mogą uznać, że obowiązkiem wnioskodawcy jest przedstawienie oświadczeń i wszelkich dostępnych mu dokumentów dotyczących m.in. powodów złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej. W przypadku gdy państwa członkowskie nakładają taki obowiązek i gdy niektóre aspekty oświadczeń wnioskodawcy nie są poparte dokumentami lub innymi dowodami, szczególnej uwagi wymaga zastosowanie art. 4 ust. 5 QD (wersja przekształcona), w który określa się warunki, w jakich wnioskodawca nie musi popierać niektórych aspektów swoich oświadczeń dokumentami lub innymi dowodami.

Art. 4 ust. 5 QD (wersja przekształcona) Ocena faktów i okoliczności

W przypadku gdy państwa członkowskie stosują zasadę, że obowiązkiem wnioskodawcy jest uzasadnienie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, i gdy niektóre treści oświadczeń wnioskodawcy nie są poparte dokumentami ani innymi dowodami, potwierdzenie takich treści nie jest konieczne pod następującymi warunkami:

- a) wnioskodawca poczynił rzeczywisty wysiłek, aby uzasadnić swój wniosek;
- b) wszystkie właściwe elementy będące w posiadaniu wnioskodawcy zostały przedstawione oraz złożono zadowalające wyjaśnienia co do braku innych istotnych elementów;
- c) oświadczenia wnioskodawcy zostały uznane za spójne i wiarygodne i nie są one sprzeczne z dostępnymi szczegółowymi i ogólnymi informacjami mającymi znaczenie dla sprawy wnioskodawcy;
- d) wnioskodawca wystąpił o udzielenie ochrony międzynarodowej w najwcześniejszym możliwym terminie, chyba że może on wskazać zasadny powód, dlaczego tego nie zrobił; oraz
- e) została ustalona ogólna wiarygodność wnioskodawcy.

⁽⁴⁸⁰⁾ TSUE, wyrok z dnia 22 listopada 2012 r., M.M. przeciwko Minister for Justice, Equality and Law Reform, Ireland, Attorney General, C-277/11, EU:C:2012:744, pkt 66; zob. także EASO, *Evidence and credibility assessment in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis [Ocena dowodów i wiarygodności w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa]*, 2018, s. 56.

⁽⁴⁸¹⁾ Zob. np. art. 10 ust. 3 lit. d), art. 15 ust. 3 lit. e) i art. 25 APD (wersja przekształcona). Dalsze informacje znajdują się w części 7. Zob. także EASO, *Evidence and credibility assessment in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis [Ocena dowodów i wiarygodności w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa]*, 2018, rozdział 5.2.3 dotyczący uzasadnienia wniosku w sprawach z udziałem małoletnich.

Przy ustalaniu, czy spełnione są łączne warunki określone w art. 4 ust. 5 lit. a)–e) QD (wersja przekształcona) ⁽⁴⁸²⁾, należy również wziąć pod uwagę osobistą sytuację wnioskodawców wymagających szczególnej troski. Na przykład warunek określony w art. 4 ust. 5 lit. b) QD (wersja przekształcona), aby wnioskodawca przedstawił wszystkie istotne elementy, którymi dysponuje, może stanowić wyzwanie dla wnioskodawców wymagających szczególnej troski ze względu na ich sytuację osobistą, np. ograniczenia intelektualne, stan zdrowia psychicznego, traumę lub wstyd ⁽⁴⁸³⁾. Aby ocenić, czy zgodnie z art. 4 ust. 5 lit. b) „przedstawiono zadowalające wyjaśnienia co do braku innych istotnych elementów”, należy wziąć pod uwagę szczególne potrzeby wnioskodawcy ⁽⁴⁸⁴⁾.

Zgodnie z art. 4 ust. 5 lit. c) QD (wersja przekształcona) do państwa członkowskiego należy ocena, czy można uznać, że oświadczenia wnioskodawcy są „spójne i wiarygodne i nie są sprzeczne z dostępnymi szczegółowymi i ogólnymi informacjami mającymi znaczenie dla sprawy wnioskodawcy”. Również w tym przypadku przy ocenie państwo członkowskie musi wziąć pod uwagę osobiste uwarunkowania danej osoby ⁽⁴⁸⁵⁾. Na przykład, jeśli wnioskodawca został poddany traumatycznemu doświadczeniu takiemu jak tortury, zgwałcenie lub inne poważne formy przemocy psychicznej, fizycznej lub seksualnej, ważne jest, aby osoba podejmująca decyzję była świadoma tego, jak traumatyczne przeżycia mogą wpłynąć na zdolność wnioskodawcy do przedstawienia spójnych oświadczeń ⁽⁴⁸⁶⁾.

Art. 4 ust. 5 lit. d) QD (wersja przekształcona) nakłada wymóg czasowy, który należy również rozważyć w świetle indywidualnej sytuacji i osobistych uwarunkowań wnioskodawcy. Sytuacja lub okoliczności osobiste wnioskodawcy wymagającego szczególnej troski mogą „wskazywać zasadny powód”, dla którego nie mógł on złożyć wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej w najwcześniejszym możliwym terminie.

Oto kilka przykładów:

- wnioskodawcy nieposiadający zdolności prawnej lub posiadający ją w sposób niejasny;
- wnioskodawcy doświadczający wstydu z silnych powodów osobistych, społecznych lub kulturowych;
- wnioskodawcy są nieświadomi możliwości ubiegania się o ochronę międzynarodową lub nie zostali o niej poinformowani, np. z powodu ograniczeń intelektualnych, stanu zdrowia (psychicznego), wieku, wykształcenia lub traumatycznych przeżyć ⁽⁴⁸⁷⁾.

Szczególne potrzeby wnioskodawcy mogą wymagać wprowadzenia szczególnych środków w celu zagwarantowania, że jego wnioski są poparte niezależnymi dowodami ⁽⁴⁸⁸⁾. Dokumenty potwierdzające oświadczenia wnioskodawcy lub inne dowody, takie jak orzeczenia lekarskie, oświadczenia psychospołeczne i zeznania świadków, mogą być istotne dla potwierdzenia oświadczeń wnioskodawcy i ustalenia istotnych faktów, zwłaszcza w świetle ewentualnych ograniczonych możliwości złożenia osobistego oświadczenia.

⁽⁴⁸²⁾ W sprawie TSUE (Wł), 2014, A, B i C, *op.cit.* (przypis 31 powyżej), pkt 58, TSUE odnosi się do przesłanek określonych w art. 4 ust. 5 lit. a)–e) QD (wersja przekształcona) jako do „łącznych przesłanek”.

⁽⁴⁸³⁾ TSUE (Wł), 2014, A, B i C, *op.cit.* (przypis 31 powyżej), pkt 70. Rzecznik generalna Sharpston w opinii z 2014 r. w sprawie A, B i C, *op.cit.* (przypis 71 powyżej), pkt 81, podkreśliła, że „procedury nadawania statusu uchodźcy muszą zapewniać wnioskodawcom możliwość konkretnego odniesienia się do kwestii dotyczących ich wiarygodności w przypadkach, gdy jedynym dowodem ich orientacji seksualnej jest ich deklaracja”.

⁽⁴⁸⁴⁾ Zob. UNHCR, 2013, *Beyond Proof – Credibility assessment in EU asylum systems [Więcej niż dowód – ocena wiarygodności w systemach azylowych UE]*, s. 97.

⁽⁴⁸⁵⁾ TSUE, 2018, F. przeciwko Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, *op.cit.* (przypis 149 powyżej), pkt 36.

⁽⁴⁸⁶⁾ Zob. także EASO, *Evidence and credibility assessment in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis [Ocena dowodów i wiarygodności w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa]*, 2018, rozdział 6.2.

⁽⁴⁸⁷⁾ Zob. np. Wyższy Trybunał (Wydział ds. Imigracji i Azylu, Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 8 kwietnia 2010 r., AZ (kobiety będące ofiarami handlu ludźmi) Thailand przeciwko Secretary of State for the Home Department, CG [2010] UKUT 118 (IAC), pkt 116. Zob. także rozdział 6.2.3 „Wskaźniki wiarygodności” poniżej.

⁽⁴⁸⁸⁾ Zob. także rozdział 7.5.1 „Porady biegłych”.

Można przejrzeć dokumentację medyczną, aby potwierdzić różne aspekty wniosku wnioskodawcy wymagającego szczególnej troski, na przykład w celu:

- oceny, w jakim stopniu wnioskodawca wymagający szczególnej troski może przedstawić odpowiednie elementy i czy jest w stanie złożyć oświadczenie (art. 4 ust. 1 QD (wersja przekształcona); zob. także art. 14 ust. 2 lit. b) APD (wersja przekształcona) oraz rozdział 3.4.1 „Dokumentacja medyczna”);
- zapewnienia odpowiedniego wsparcia i właściwych warunków podczas indywidualnej rozmowy (motyw 29 oraz art. 15 ust. 3 i art. 24 ust. 3 APD (wersja przekształcona); zob. także rozdziały 7.2 i 7.5.3);
- uzasadnienia przesłanek prześladowania lub poważnej krzywdy w przeszłości (art. 4 ust. 4 QD (wersja przekształcona) i art. 18 ust. 1 APD (wersja przekształcona));
- oceny blizn, urazów i ran (zob. także rozdział 7.5.4);
- potwierdzenia problemów ze zdrowiem fizycznym lub psychicznym, istotnego dla stwierdzenia uzasadnionej obawy przed prześladowaniem lub rzeczywistego ryzyka poważnej krzywdy, lub niewystarczającej ochrony na podstawie art. 7 QD (wersja przekształcona), lub niedostępności ochrony wewnętrznej na podstawie art. 8 QD (wersja przekształcona).

Jednakże, jak orzekł TSUE w sprawie F, w odniesieniu do oświadczeń złożonych przez wnioskodawcę dotyczących jego orientacji seksualnej:

1. Wykładni art. 4 [QD (wersja przekształcona)] należy dokonywać w ten sposób, że przepis ten nie stoi na przeszkodzie temu, aby organ odpowiedzialny za rozpatrywanie wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej lub w danym wypadku sąd, do którego wniesiono skargę na decyzję tego organu, mogły zwrócić się do biegłego o wydanie opinii w ramach oceny faktów i okoliczności związanych z domniemaną orientacją seksualną wnioskodawcy, pod warunkiem że szczegółowe zasady sporządzania takiej opinii są zgodne z prawami podstawowymi gwarantowanymi w karcie UE [...], że organy i sądy nie opierają swoich rozstrzygnięć wyłącznie na ustaleniach biegłego, oraz że przy ocenie oświadczeń wnioskodawcy odnoszących się do jego orientacji seksualnej organy te i sądy nie są związane tymi ustaleniami.

2. Wykładni art. 4 [QD (wersja przekształcona)] w świetle art. 7 karty [UE] [...] należy dokonywać w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie możliwości sporządzenia i wykorzystania dla potrzeb ustalenia rzeczywistej orientacji seksualnej osoby ubiegającej się o udzielenie ochrony międzynarodowej opinii biegłego psychologa takiej jak rozpatrywana w postępowaniu głównym, która w oparciu o projekcyjne testy osobowości ma dawać obraz orientacji seksualnej takiej osoby ⁽⁴⁸⁹⁾.

Niemiecki Federalny Sąd Administracyjny w sprawie dotyczącej ofiary przemocy seksualnej, która doznała traumy, orzekł, że decyzja o tym, czy należy powołać biegłego w celu poparcia niektórych aspektów roszczenia, należy do uznania sędziego. Jeśli wnioskodawca wykazuje poważne oznaki traumy, które mogą poważnie wpłynąć na jego zdolność do złożenia zeznań, sędzia będzie musiał racjonalnie wyjaśnić powody, dla których oczekuje, że będzie w stanie ocenić wiarygodność wnioskodawcy. W tej konkretnej sprawie sąd stwierdził, że sąd niższej instancji nie przedstawił rozsądnego wyjaśnienia, dlaczego sędziowie uznali się za zdolnych do podjęcia decyzji, mimo licznych czynników związanych z doznaną poważną

⁽⁴⁸⁹⁾ TSUE, 2018, F. przeciwko Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, *op.cit.* (przypis 149 powyżej), rozstrzygnięcie.

przemocą seksualną (urodzenie dziecka poza związkiem małżeńskim, bliźny, płacz podczas przesłuchania itp.)⁽⁴⁹⁰⁾.

Jeśli z jakiegokolwiek powodu dowody potwierdzające są niedostępne, konieczne będzie upewnienie się, że wnioskodawcy zapewniono do prawo złożenia wyjaśnień⁽⁴⁹¹⁾.

6.2.3. Wskaźniki wiarygodności

W bardziej ogólnej ocenie wiarygodności, którą to kwestię szczegółowo omówiono w analizie sądowej dotyczącej dowodów i oceny wiarygodności, zastosowanie ustalonych wskaźników wiarygodności do wnioskodawców wymagających szczególnej troski będzie wymagało szczególnej uwagi⁽⁴⁹²⁾.

Osobiste uwarunkowania wnioskodawców wymagających szczególnej troski mogą wpływać na poziom spójności wewnętrznej, wystarczającą szczegółowość i wiarygodność ich relacji, na przykład ze względu na traumę, stan zdrowia (psychicznego), młody/starszy wiek, płeć, orientację seksualną, tożsamość płciową lub przeszłość (edukacja)⁽⁴⁹³⁾.

Poniżej podano kilka przykładów praktyk krajowych. W Belgii, w sprawie dotyczącej kolejnego wniosku, Rada ds. Sporów dotyczących Cudzoziemców uznała, że nawet jeśli poprzednie oświadczenia wnioskodawcy były niejasne, dokumentacja i oświadczenia przedstawione w kolejnym postępowaniu były przekonujące i precyzyjne jako całość, biorąc pod uwagę stan zdrowia psychicznego wnioskodawcy, ofiary przemocy ze względu na płeć⁽⁴⁹⁴⁾. Austriacki Trybunał Konstytucyjny, w sprawie dotyczącej małoletniego wnioskodawcy, podkreślił znaczenie nadania należytej wagi ewentualnym implikacjom problemów ze zdrowiem psychicznym wnioskodawcy przy ocenie wiarygodności i spójności złożonych oświadczeń⁽⁴⁹⁵⁾. We Włoszech, w sprawie dotyczącej wnioskodawcy, którego roszczenie opierało się na orientacji seksualnej (przypisywanej mu przez inne osoby), Trybunał w Genui uchylił decyzję organu niższej instancji, który uznał jego relację za niespójną i zbyt ogólną. Trybunał uznał raczej, że podjął on wszelkie rozsądne starania, aby przedstawić wszystkie elementy uzasadniające jego roszczenie. Dochodząc do tego wniosku, wzięto pod uwagę fakt, że wnioskodawca był ofiarą przemocy seksualnej i doświadczył zespołu stresu pourazowego, który może powodować utratę pamięci i brak zaangażowania emocjonalnego. W związku z tym trybunał uznał, że nie można racjonalnie oczekiwać od niego okazywania większych emocji podczas opowiadania swojej historii⁽⁴⁹⁶⁾. W Szwajcarii Federalny Sąd Administracyjny przyjął kolejny wniosek ofiary handlu ludźmi, uzasadniając to tym, że na zdolność ofiar wykorzystywania seksualnego do złożenia zeznań może mieć wpływ doznana przemoc, w tym poczucie wstydu i ewentualna trauma⁽⁴⁹⁷⁾.

⁽⁴⁹⁰⁾ Federalny Sąd Administracyjny (Bundesverwaltungsgericht, Niemcy), postanowienie z dnia 18 lipca 2001 r., 1 B 118.01.

⁽⁴⁹¹⁾ Zob. także część 8.

⁽⁴⁹²⁾ Zob. także EASO, *Evidence and credibility assessment in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis [Ocena dowodów i wiarygodności w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa]*, 2018, rozdział 4.5.

⁽⁴⁹³⁾ *Ibidem*, rozdział 4.5.1 „Spójność wewnętrzna”, 4.5.3 „Wystarczająca szczegółowość”, 6.2 „Wpływ traumatycznych doświadczeń”, 6.5 „Płeć” i 6.6 „Orientacja seksualna i tożsamość płciowa”.

⁽⁴⁹⁴⁾ Rada ds. Sporów dotyczących Cudzoziemców (RVV/CCE, Belgia), wyrok z dnia 10 listopada 2015 r., nr 156 326 (streszczenie w języku angielskim).

⁽⁴⁹⁵⁾ Trybunał Konstytucyjny (Verfassungsgerichtshof, Austria), wyrok z dnia 26 czerwca 2013 r., U1343/2012.

⁽⁴⁹⁶⁾ Trybunał w Genui (Tribunale di Genova, Włochy), wyrok z dnia 13 maja 2016 r., 15023/15 (streszczenie w języku angielskim). Zob. także ETPC, wyrok z dnia 29 stycznia 2013 r., S.H.H. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, nr 60367/10.

⁽⁴⁹⁷⁾ Federalny Sąd Administracyjny (BVGE, Szwajcaria), 2016, D-6806, *op.cit.* (przypis 129 powyżej). Według UNHCR decydenci powinni zrozumieć, że różnice kulturowe i trauma odgrywają ważną i złożoną rolę w określaniu zachowania osoby, która doświadczyła przemocy ze względu na płeć. Zob. UNHCR, *Guidelines on International Protection: Gender-related persecution within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees [Wytyczne w sprawie ochrony międzynarodowej: Prześladowanie ze względu na płeć w kontekście art. 1 lit. A pkt 2 konwencji genewskiej z 1951 r. lub jej protokołu z 1967 r. dotyczącego statusu uchodźców]*, 7 maja 2002 r., HCR/GIP/02/01, pkt 36 ppk (xi). UNHCR zaleca, aby rodzaj i poziom emocji okazywanych podczas opowiadania o swoich przeżyciach nie wpływał na wiarygodność wnioskodawcy. W tym kontekście zaleca, by przeszkoleni doradcy psychospołeczni byli dostępni, by pomagać wnioskodawcy przed rozmową i po niej, oraz by organy wdrożyły mechanizmy kierowania do poradnictwa psychospołecznego i innych służb wsparcia, jeśli zajdzie taka potrzeba (*op.cit.*, pkt 36 ppkt (xii)).

Przy ocenie zewnętrznej spójności oświadczeń wnioskodawcy wymagającego szczególnej troski istotne mogą być informacje dotyczące dyskryminacyjnego traktowania pewnych grup, wrogiego postrzegania grup przez otaczające społeczeństwo, tradycji rządzących sposobem wdrażania i stosowania prawa i przepisów, (nieformalnych) systemów rozwiązywania konfliktów, systemów ochrony świadków, leczenia chorób, traktowania osób z niepełnosprawnościami, przekonań duchowych, egzekwowania prawa i rządów prawa oraz systemów opieki nad dziećmi i opiekunami. Należy jednak wziąć pod uwagę, że takie informacje nie zawsze są dostępne. Na przykład informacje o szkodliwych tradycjach lub prawie zwyczajowym, które są charakterystyczne dla danego kraju, mogą być niedostępne ze względu na brak kodyfikacji. Przy ocenie występowania przemocy w rodzinie może być rozumiana jako „sprawy rodzinne”, a szkodliwe tradycyjne praktyki mogą być postrzegane jako tabu w społeczeństwie itd. ⁽⁴⁹⁸⁾ Decydent powinien być również świadomy, że niektórzy wnioskodawcy wymagający szczególnej troski, tacy jak nieletni, osoby z zaburzeniami psychicznymi i kobiety z krajów, w których istnieją ograniczenia społeczne, mogą nie mieć dostępu do informacji lub wiedzy o pewnych wydarzeniach, działaniach lub organizacjach ⁽⁴⁹⁹⁾.

Należyte uwzględnienie wieku małoletnich wnioskodawców ma kluczowe znaczenie dla oceny wiarygodności ich oświadczeń. Należy wziąć pod uwagę szereg względów charakterystycznych dla małoletnich wnioskodawców. Należą do nich: etap rozwoju dziecka i jego wpływ na pamięć, sposób, w jaki zazwyczaj opowiada wspomnienia, oraz znajomość konkretnych i ogólnych informacji związanych z jego sprawą ⁽⁵⁰⁰⁾.

6.3. Prześladowanie i poważna krzywda

Jeśli chodzi o kwalifikowanie się do otrzymania statusu uchodźcy, w art. 9 ust. 1 QD (wersja przekształcona) zdefiniowano akty prześladowania.

Art. 9 ust. 1 QD (wersja przekształcona) Akty prześladowania

Aby czyn mógł zostać uznany za akt prześladowania w rozumieniu art. 1 lit. A konwencji genewskiej, musi on:

- a) być na tyle poważny pod względem swojej istoty lub powtarzalności, by stanowić poważne naruszenie podstawowych praw człowieka, w szczególności praw, od których przestrzegania nie można się uchylić na mocy art. 15 ust. 2 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności; lub
- b) być kumulacją różnych środków, w tym takich naruszeń praw człowieka, które są na tyle poważne, by oddziaływać na jednostkę w sposób podobny do określonego w lit. a).

⁽⁴⁹⁸⁾ ONZ Kobiety, UNICEF i Program Rozwoju ONZ, *Informal Justice Systems – Charting a course for human rights-based engagement* [Nieformalne systemy wymiaru sprawiedliwości – Wyznaczenie kierunku zaangażowania w oparciu o prawa człowieka], 2012; Misja Wsparcia ONZ w Afganistanie i Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka, *Harmful traditional practices and implementation of the law on elimination of violence against women in Afghanistan* [Szkodliwe tradycyjne praktyki i wdrażanie prawa o eliminacji przemocy wobec kobiet w Afganistanie], 9 grudnia 2010 r.

⁽⁴⁹⁹⁾ EASO, *Evidence and credibility assessment in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis* [Ocena dowodów i wiarygodności w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa], 2018, rozdział 4.5.2 dotyczący spójności zewnętrznej i rozdział 6.5 dotyczący płci.

⁽⁵⁰⁰⁾ *Ibidem*, rozdział 5.2.4 „Dowody i ocena wiarygodności: szczególne czynniki, które należy uwzględnić w przypadku małoletnich wnioskodawców”.

Jeśli chodzi o kwalifikowanie się do otrzymania ochrony uzupełniającej, w art. 15 QD (wersja przekształcona) przedstawiono definicję poważnej krzywdy.

Art. 15 QD (wersja przekształcona) **Poważna krzywda**

Poważna krzywda obejmuje:

- a) karę śmierci lub egzekucję; lub
- b) tortury lub nieludzkie lub poniżające traktowanie albo karanie wnioskodawcy w kraju jego pochodzenia; lub
- c) poważne indywidualne zagrożenie życia lub fizycznej integralności osoby cywilnej wynikające z masowej przemocy w sytuacjach międzynarodowych lub wewnętrznych konfliktów zbrojnych.

W kolejnych rozdziałach skupiono się na tym, w jaki sposób szczególne potrzeby wnioskodawcy mogą oznaczać, że dany czyn zostanie uznany za akt prześladowania lub poważnej krzywdy, podczas gdy gdyby ten sam czyn popełniono wobec osoby bez takich potrzeb, nie zostałby on uznany za taki akt.

6.3.1. Prześladowanie i poważna krzywda są „względne”

Definiując akty prześladowania w kategoriach poważnych naruszeń podstawowych praw człowieka (art. 9 ust. 1 lit. a)) lub ich kumulatywnych odpowiedników (art. 9 ust. 1 lit. b)), w QD (wersja przekształcona) zobowiązano się do uznania względnego charakteru prześladowania. Odpowiedź na pytanie, co dla wnioskodawcy stanowi poważne naruszenie podstawowego prawa człowieka, zależy częściowo od jego indywidualnych uwarunkowań. Jak stwierdzono w analizie sądowej dotyczącej kwalifikacji do ochrony międzynarodowej, „naruszenie prawa człowieka, nawet jeśli ma być uznane za podstawowe, musi przejść test dotkliwości na podstawie szczególnego wpływu, jaki wywiera na wnioskodawcę”⁽⁵⁰¹⁾. Ten sam akt prawny może mieć różne skutki w zależności od osobistych uwarunkowań i indywidualnej sytuacji wnioskodawcy, w tym zwłaszcza czynników związanych ze szczególnymi potrzebami, takich jak przeszłość, płeć i wiek.

W odniesieniu do podstawowego prawa człowieka najczęściej występującego w kontekście prześladowania, a mianowicie zakazu złego traktowania, TSUE stwierdził, że „zakaz nieludzkiego lub poniżającego traktowania przewidziany w art. 4 karty odpowiada zakazowi zawartemu w art. 3 EKPC i w tym względzie jego treść i zakres są [...] takie same jak te przyznane mu [w EKPC]”⁽⁵⁰²⁾. Z kolei ETPC podkreślił, że:

⁽⁵⁰¹⁾ EASO, *Qualification for International Protection (Directive 2011/95/EU) – Judicial analysis [Kwalifikowanie do objęcia ochroną międzynarodową (dyrektywa 2011/95/UE) – analiza sądowa]*, 2016, s. 34.

⁽⁵⁰²⁾ TSUE, 2017, C.K. i inni, *op.cit.* (przypis 40 powyżej), pkt 67.

dla objęcia zakresem art. 3 złe traktowanie, jakiego skarżący twierdzi, że doświadczyłby w razie wydalenia, musi osiągać minimalny poziom dolegliwości. Ocena tego poziomu jest względna i zależy od całokształtu okoliczności sprawy⁽⁵⁰³⁾.

ETPC stwierdził ponadto, że „ocena musi koncentrować się na przewidywalnych skutkach wydalenia skarżącego do kraju przeznaczenia, w świetle ogólnie panującej tam sytuacji oraz osobistych okoliczności skarżącego”⁽⁵⁰⁴⁾. W wyroku wielkiej izby w sprawie M.S.S. przeciwko Belgii i Grecji Trybunał stwierdził, że „ocena owego minimum [...] zależy od wszystkich okoliczności sprawy, takich jak czas trwania owego traktowania, jego fizyczne i psychiczne skutki, oraz – w niektórych przypadkach – od płci, wieku i stanu zdrowia ofiary”⁽⁵⁰⁵⁾.

ETPC zasadniczo uznaje traktowanie za nieludzkie, jeśli było ono „zamierzone, stosowane przez kilka godzin z rzędu oraz spowodowało uszkodzenie ciała lub dotkliwie cierpienie fizyczne i umysłowe”. ETPC uważa, że traktowanie jest „poniżające”, gdy:

poniża lub upokarza jednostkę, okazując brak poszanowania lub umniejszając jej godność ludzką, lub wzbudza uczucia strachu, udręki lub niższości zdolne złamać moralny lub fizyczny opór jednostki [...]. Może wystarczyć, że ofiara jest poniżana we własnych oczach, nawet jeśli nie w oczach innych [...]. Wreszcie, chociaż należy wziąć pod uwagę, czy celem traktowania było poniżenie lub upokorzenie ofiary, to brak takiego celu nie może ostatecznie wykluczyć stwierdzenia naruszenia art. 3⁽⁵⁰⁶⁾.

Oznacza to, że czyn, który w innych okolicznościach nie osiągnąłby minimalnego wymaganego poziomu szkodliwości, może go osiągnąć, jeśli dana osoba jest np. kobietą, dzieckiem, osobą starszą, niepełnosprawną lub cierpiącą na schorzenia zdrowotne.

Odzwierciedlając to powszechne rozumienie, TSUE zauważył w sprawie Y i Z:

z brzmienia art. 9 ust. 1 dyrektywy wynika, że musi dojść do „poważnego naruszenia” wolności religijnej, mającego istotny wpływ na daną osobę, aby dane działania mogły zostać uznane za akty prześladowania⁽⁵⁰⁷⁾.

Podobnie TSUE zauważył w sprawie A, B i C, że:

zgodnie z art. 4 ust. 3 lit. c) [QD (wersja przekształcona)] ocena [ta] powinna być przeprowadzana w sposób indywidualny i z uwzględnieniem indywidualnej sytuacji i uwarunkowań osobistych wnioskodawcy, obejmujących takie czynniki, jak pochodzenie, płeć i wiek, w celu dokonania oceny, czy – świetle tej sytuacji – działania, których doświadczył lub na które mógł być narażony, mogły stanowić prześladowania lub poważną krzywdę⁽⁵⁰⁸⁾.

Stosując to samo podejście, sądy krajowe państw członkowskich wypracowały orzecznictwo, z którego wynika, że pewne czyny mogą stanowić prześladowanie lub poważną krzywdę,

⁽⁵⁰³⁾ ETPC (WI), 2016, J.K. i inni, *op.cit.* (przypis 48 powyżej), pkt 79, który odwołuje się do wcześniejszego wyroku: ETPC, wyrok z dnia 6 marca 2001 r., Hilal przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, 45276/99, ECLI:CE:ECHR:2001:0306JUD004527699.

⁽⁵⁰⁴⁾ *Ibidem*, pkt 83.

⁽⁵⁰⁵⁾ ETPC (WI), 2011, M.S.S. przeciwko Belgii i Grecji, *op.cit.* (przypis 45 powyżej), pkt 219. Zob. także ETPC, wyrok z dnia 3 grudnia 2013 r., Ghorbanov i inni przeciwko Turcji, nr 28127/09, pkt 33.

⁽⁵⁰⁶⁾ ETPC (WI), 2011, M.S.S. przeciwko Belgii i Grecji, *op.cit.* (przypis 45 powyżej), pkt 220.

⁽⁵⁰⁷⁾ TSUE (WI), wyrok z dnia 5 września 2012 r., C-71/11 i C-99/11, Bundesrepublik Deutschland przeciwko Y i Z, EU:C:2012:518, pkt 59.

⁽⁵⁰⁸⁾ TSUE (WI), 2014, A, B i C, *op.cit.* (przypis 31 powyżej), pkt 57. Zob. także rozdziały 3.4 i 3.4.1 powyżej.

jeśli są popełniane wobec dziecka, podczas gdy nie mogłyby być popełniane wobec osoby dorosłej o porównywalnej pozycji.

Na przykład w sprawie dotyczącej towarzystwa 7-letniego nieletniego z albinizmem, który urodził się i wychował w Zjednoczonym Królestwie, Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa orzekł, że punktem wyjścia są szczególne potrzeby wnioskodawcy, przy uwzględnieniu jego osobistej perspektywy i konkretnych faktów w danej sprawie. Po szczegółowym rozważeniu wieku skarżącego i jego pochodzenia jako dziecka wychowywanego w Zjednoczonym Królestwie trybunał ostatecznie stwierdził, że dyskryminacja ze względu na albinizm byłaby dla skarżącego „całkowicie nowa”, a zatem znacznie poważniejsza niż gdyby wychowywał się w Nigerii. Odnosząc się do wieku dziecka, trybunał uznał również, że dziecko może być narażone na ryzyko prześladowania w okolicznościach, w których porównywalnie usytuowana osoba dorosła nie byłaby narażona na prześladowania ⁽⁵⁰⁹⁾.

W sprawie 15-letniej dziewczynki z Iranu austriacki sąd azylowy uznał, że w jej przypadku działania dyrektora szkoły, takie jak bicie jej i plucie na nią, a także znęcanie się nad nią i zamykanie w ciemnych pomieszczeniach, w tym pozbawianie snu, stanowiły akty prześladowania. Sąd uznał, że ze względu na młody wiek i płeć dziewczynki, kiedy była narażona na te działania, nawet marginalnie represyjne działania mogą stanowić prześladowanie ⁽⁵¹⁰⁾.

Art. 15 QD (wersja przekształcona) również odzwierciedla szczegółowe rozumienie względnego charakteru poważnej krzywdy.

Jeśli chodzi o art. 15 lit. a), to kara śmierci jako taka i w każdych okolicznościach, niezależnie od tego, czy wnioskodawca jest uznany za wymagającej szczególnej troski czy nie, jest uznawana za poważną krzywdę. Art. 15 lit. b) odpowiada zasadniczo art. 3 EKPC, który stanowi część ogólnych zasad prawa Unii i jest określony zarówno w art. 4 ⁽⁵¹¹⁾, jak i w art. 9 ust. 2 ⁽⁵¹²⁾ karty UE. Jeśli chodzi o art. 15 lit. c), znaczenie szczególnych potrzeb wnioskodawcy omówiono w następnjej części ⁽⁵¹³⁾.

6.3.2. Szczególne potrzeby, konflikty zbrojne i przemoc masowa

W sytuacjach konfliktu zbrojnego lub powszechnej przemocy wnioskodawcy wymagający szczególnej troski mogą być dotknięci bardziej poważnie niż inni. Jak zauważa UNHCR:

Ogólny kontekst sytuacji konfliktu zbrojnego i przemocy może potęgować skutki krzywd wyrządzonych danej osobie, prowadząc w pewnych okolicznościach do krzywdy, która jest równoznaczna z prześladowaniem. Na przykład przedłużające się sytuacje konfliktów zbrojnych i przemocy mogą mieć poważny szkodliwy wpływ na zdrowie fizyczne i psychiczne wnioskodawców lub ich rozwój osobisty, co należy

⁽⁵⁰⁹⁾ Wyższy Trybunał (Wydział ds. Imigracji i Azylu, Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 24 listopada 2016 r., JA (dziecko – ryzyko prześladowania) Nigeria, [2016] UKUT 560 (IAC), pkt 14–15.

⁽⁵¹⁰⁾ Niezależny Senat ds. Azylu (Unabhängiger Asylsenat, Austria), decyzja z dnia 9 lipca 1998 r., 203.332/0-VIII/22/98.

⁽⁵¹¹⁾ TSUE, 2017, C.K. i inni, *op.cit.* (przypis 40 powyżej), pkt 67–68; TSUE (WI), 2018, MP, *op.cit.* (przypis 38 powyżej), pkt 37; TSUE (WI), 2019, Jawo, *op.cit.* (przypis 39 powyżej), pkt 91; TSUE, 2019, Ibrahim i inni, *op.cit.* (przypis 436 powyżej), pkt 89.

⁽⁵¹²⁾ TSUE (WI), wyrok z dnia 18 grudnia 2014 r., Mohamed M’Bodj przeciwko État belge, C-542/13, EU:C:2014:2452, pkt 38; TSUE (WI), wyrok z dnia 18 grudnia 2014 r., Centre public d’action sociale d’Ottignies-Louvain-la-Neuve przeciwko Moussa Abdida, C-562/13, EU:C:2014:2453, pkt 47; TSUE (WI), wyrok z dnia 17 lutego 2009 r., Elgafaji przeciwko Staatssecretaris van Justitie, C-465/07, EU:C:2009:94, pkt 28.

⁽⁵¹³⁾ Na temat związku między art. 3 EKPC a art. 15 lit. c) QD zob. TSUE (WI), 2009, Elgafaji, *op.cit.* (przypis 512 powyżej), pkt 28.

ocenić, biorąc pod uwagę ich charakter, pochodzenie, pozycję w społeczeństwie, wiek, płeć i inne czynniki ⁽⁵¹⁴⁾.

QD (wersja przekształcona) zawiera szczególny przepis dotyczący sytuacji masowej przemocy w sytuacjach konfliktów zbrojnych w kontekście ochrony uzupełniającej. Art. 15 lit. c) QD (wersja przekształcona) stanowi, że poważna krzywda obejmuje między innymi „poważne indywidualne zagrożenie życia lub fizycznej integralności osoby cywilnej wynikające z masowej przemocy w sytuacjach międzynarodowych lub wewnętrznych konfliktów zbrojnych” ⁽⁵¹⁵⁾. Ocena poziomu masowej przemocy to nie tylko analiza ilościowa ofiar śmiertelnych, cywilnych itd., ale także analiza jakościowa ⁽⁵¹⁶⁾.

Inne stosowne publikacje EASO

- EASO, *Article 15(c) Qualification Directive (2011/95/EU)* [Art. 15 lit. c) dyrektywy w sprawie kwalifikowania (2011/95/UE)], 2014, w szczególności rozdział 1.6 „Poważne indywidualne zagrożenie życia lub fizycznej integralności”.

W dwóch sprawach TSUE udzielił szczegółowych wskazówek dotyczących sytuacji konfliktu zbrojnego i przemocy masowej w kontekście wniosków składanych na podstawie art. 15 lit. c) QD (wersja przekształcona): Elgafaji i Diakité. To, co Trybunał powiedział w sprawie Elgafaji, ma znaczenie w kontekście szczególnych potrzeb osoby ubiegającej się o ochronę międzynarodową, w szczególności w odniesieniu do przypadków, w których występują czynniki charakterystyczne dla osobistej sytuacji wnioskodawcy (czasami nazywane podejściem „skali ruchomej”). TSUE orzekł:

Wyjątkowość tej sytuacji [zgodnie z art. 15 lit. c)] zostaje także wzmocniona przez fakt, że omawiana ochrona jest posiłkowa i że zgodnie z systematyką art. 15 dyrektywy krzywda zdefiniowana w lit. a) i b) tego artykułu zakłada oczywisty stopień indywidualizacji. Wprowadzenie elementu zbiorowego odgrywa istotną rolę w celu stosowania art. 15 lit. c) dyrektywy w tym znaczeniu, że dana osoba, podobnie jak inni ludzie, należy do grona potencjalnych ofiar przemocy nieselektywnej w sytuacji międzynarodowego lub wewnętrznego konfliktu zbrojnego, to jednak przepis ten należy interpretować zgodnie z systematyką i w zestawieniu z dwoma pozostałymi sytuacjami opisanymi we wspomnianym art. 15 i co za tym idzie, w ścisłym związku z wyżej wspomnianą indywidualizacją.

W tym względzie należy doprecyzować, że im bardziej wnioskodawca ewentualnie jest w stanie wykazać, że dana sytuacja konkretnie jego dotyczy ze względu na elementy właściwe jego sytuacji osobistej, tym niższy będzie poziom przemocy nieselektywnej wymagany w celu skorzystania z ochrony uzupełniającej ⁽⁵¹⁷⁾.

⁽⁵¹⁴⁾ UNHCR, *Guidelines on International Protection no 12: Claims for refugee status related to situations of armed conflict and violence* [Wytyczne UNHCR w sprawie ochrony międzynarodowej nr 12: Wnioski o nadanie statusu uchodźcy związane z sytuacjami konfliktów zbrojnych i przemocy], 2 grudnia 2016 r., HCR/GIP/16/12, pkt 12.

⁽⁵¹⁵⁾ Art. 15 QD (wersja przekształcona) przytoczono w całości w rozdziale 6.3 powyżej.

⁽⁵¹⁶⁾ Zob. EASO, *Article 15(c) Qualification Directive (2011/95/EU)* [Art. 15 lit. c) dyrektywy w sprawie kwalifikowania (2011/95/UE)], 2014, s. 31.

⁽⁵¹⁷⁾ TSUE (WI), 2009, Elgafaji, *op.cit.* (przypis 512 powyżej), pkt 38 i 39. Zob. także TSUE, wyrok z dnia 30 stycznia 2014 r., Aboubacar Diakité przeciwko Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides, C-285/12, EU:C:2014:39, pkt 31.

Dlatego w sytuacjach, w których poziom przemocy jest stosunkowo niski, wszelkie osobiste uwarunkowania, które sprawiają, że wymaga szczególnej troski, powinny zostać dokładnie ocenione w ramach podejścia „skali ruchomej”.

Francuski Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego (Cour nationale de droit d’asile (CNDA)) przyznał ochronę uzupełniającą młodemu Irakijczykowi, który uciekł z kraju, będąc 16-letnią sierotą, uzasadniając to tym, że jego izolacja jako sieroty sprawiłaby, że znalazłby się w sytuacji szczególnego zagrożenia, gdyby wrócił do Iraku w związku z masową przemocą, która tam nastąpiła⁽⁵¹⁸⁾.

6.4. Wnioskodawcy, którzy byli już prześladowani lub doznali poważnej krzywdy

Art. 4 ust. 4 QD (wersja przekształcona) stanowi:

Art. 4 ust. 4 QD (wersja przekształcona)

Fakt, że wnioskodawca już doznał prześladowania lub poważnej krzywdy albo że bezpośrednio groziło mu takie prześladowanie lub poważna krzywda, jest istotną przesłanką potwierdzającą uzasadnioną obawę wnioskodawcy przed prześladowaniem lub rzeczywiste ryzyko doznania poważnej krzywdy, chyba że istnieją zasadne powody, aby uznać, iż akty prześladowania lub wyrządzania poważnej krzywdy się nie powtórzą⁽⁵¹⁹⁾.

Zgodnie z definicją uchodźcy ustalenie uzasadnionej obawy wnioskodawcy przed prześladowaniem wymaga oceny perspektywicznej, opartej na obecnych okolicznościach⁽⁵²⁰⁾. Jednakże w art. 4 ust. 4 QD (wersja przekształcona) wymaga się, aby fakt prześladowania w przeszłości (lub poważnej krzywdy) był traktowany jako poważna wskazówka dotycząca obecnego ryzyka, chyba że istnieją uzasadnione powody, aby uznać, że nie powtórzy się ono w przyszłości. W wyroku w sprawie MP TSUE podkreślił, że fakt, iż dana osoba „była w przeszłości ofiarą tortur, których sprawcą były władze jej państwa pochodzenia, sama w sobie nie jest wystarczająca, by uzasadnić przyznanie ochrony uzupełniającej w czasie, gdy nie istnieje już rzeczywiste ryzyko, że takie tortury mogą się powtórzyć w wypadku odesłania jej do tego państwa”⁽⁵²¹⁾.

Art. 4 ust. 4 może być szczególnie istotny w przypadku wnioskodawców wymagających szczególnej troski, ponieważ ich wcześniejsze prześladowania mogły wiązać się z urazami fizycznymi lub psychicznymi, które mogą czynić ich bardziej podatnymi na powtórzenie się takich prześladowań.

Jednym z przykładów tego, jak prześladowanie lub poważna krzywda w przeszłości mogą wpłynąć na wnioskodawców wymagających szczególnej troski, są kobiety będące ofiarami handlu ludźmi. Kwestię tę analizowano w wielu decyzjach krajowych. Na przykład w sprawie

⁽⁵¹⁸⁾ Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego (Cour nationale de droit d’asile (CNDA), Francja), wyrok z dnia 13 stycznia 2020 r., M.A., nr 17016120 C.

⁽⁵¹⁹⁾ TSUE odnosił się już do tej koncepcji w swoich interpretacjach, np. TSUE, 2013, X, Y i Z, *op.cit.* (przypis 465 powyżej), pkt 63–64.

⁽⁵²⁰⁾ TSUE, 2013, X, Y i Z, *op.cit.* (przypis 465 powyżej), pkt 74.

⁽⁵²¹⁾ TSUE (WI), 2018, MP, *op.cit.* (przypis 38 powyżej), pkt 30.

z 2016 r. Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa określił szereg czynników, które mogą wskazywać na zwiększone ryzyko ponownego handlu ludźmi. Należą do nich m.in.:

- a) brak wspierającej rodziny, która chciałaby przyjąć [wnioskodawczynię] z powrotem do rodziny;
- b) widoczne lub dostrzegalne cechy szczególnych potrzeb, takie jak brak sieci wsparcia społecznego, która mogłaby jej pomóc, brak wykształcenia lub umiejętności zawodowych lub niskie wykształcenie lub umiejętności zawodowe, zaburzenia psychiczne, które mogły być spowodowane nadużyciami w czasie, gdy była ofiarą handlu ludźmi, niedostatek materialny i finansowy, który oznacza, że dana osoba będzie żyła w ubóstwie lub w warunkach nędzy;
- c) fakt, że kobieta była wcześniej ofiarą handlu ludźmi, może oznaczać, że została ona zidentyfikowana przez handlarzy jako osoba ujawniająca cechy charakterystyczne dla osób wymagających szczególnej troski, co może powodować realne ryzyko bycia ofiarą handlu ludźmi ⁽⁵²²⁾.

Innym przykładem prześladowania lub poważnej krzywdy doznanej w przeszłości, która może mieć duży wpływ na określenie statusu wnioskodawcy wymagającego szczególnej troski, jest praktyka okaleczania żeńskich narządów płciowych. W każdym przypadku należy indywidualnie rozważyć, czy fakt bycia poddanym okaleczeniu żeńskich narządów płciowych prowadzi do zastosowania art. 4 ust. 4 QD (wersja przekształcona) ⁽⁵²³⁾.

Ten rodzaj szczególnych potrzeb może mieć również wpływ na utratę statusu uchodźcy i ochrony uzupełniającej. Klauzule zaprzestania w art. 11 i 16 QD (wersja przekształcona) nie mają zastosowania do beneficjenta statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej, „który może powołać się na przekonujące powody związane z poprzednio doznany [prześladowaniem lub poważną krzywdą], uzasadniające jego odmowę skorzystania z ochrony państwa, którego obywatelstwo posiada, lub w przypadku bezpaństwowca – z ochrony państwa jego poprzedniego miejsca zwykłego pobytu” ⁽⁵²⁴⁾. Podobne postanowienie znajduje się również w Konwencji dotyczącej statusu uchodźców (art. 1 ust. C akapit ostatni ⁽⁵²⁵⁾).

6.5. Powody prześladowania

Wnioskodawca wymagający szczególnej troski może mieć uzasadnioną obawę przed prześladowaniem z jednego z pięciu powodów określonych w art. 2 lit. d) i art. 10 QD (wersja przekształcona): rasy, religii, narodowości, przekonań politycznych lub przynależności do szczególnej grupy społecznej ⁽⁵²⁶⁾.

⁽⁵²²⁾ Wyższy Trybunał (Wydział ds. Imigracji i Azylu, Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 17 października 2016 r., HD (kobiety będące ofiarami handlu ludźmi) Nigeria CG, [2016] UKUT 454 (IAC), pkt 190. Zob. także Wyższy Trybunał (IAC, Zjednoczone Królestwo), 2010 r., AZ (kobiety będące ofiarami handlu ludźmi) Thailand przeciwko SSHD, *op.cit.* (przypis 487 powyżej), pkt 141 i 149; oraz CNDA (Grande formation, Francja), wyrok z dnia 30 marca 2017 r., Mme F., nr 16015058 R.

⁽⁵²³⁾ Zob. np. Rada ds. Sporów dotyczących Cudzoziemców (RVV/CCE, Belgia), wyrok z dnia 26 listopada 2019 r., nr 229 288, pkt 4.5; oraz UNHCR, *Guidance note on refugee claims relating to female genital mutilation* [Wytyczne UNHCR odnośnie do ubiegania się o azyl ze względu na okaleczanie żeńskich narządów płciowych], maj 2009 r. Należy pamiętać, że pojęcie „utrzymującej się formy krzywdy” opisane w pkt 13–15 wytycznych nie zostało jeszcze zastosowane ani przez TSUE, ani przez ETPC.

⁽⁵²⁴⁾ Art. 11 ust. 3 i art. 16 ust. 3 QD (wersja przekształcona).

⁽⁵²⁵⁾ Chociaż zakres zastosowania art. 1C jest ograniczony do uchodźców statutowych.

⁽⁵²⁶⁾ EASO, *Qualification for International Protection (Directive 2011/95/EU) – Judicial analysis* [Kwalifikowanie do objęcia ochroną międzynarodową (dyrektywa 2011/95/UE) – analiza sądowa], 2016, rozdział 1.5.2.4.

Każdy z tych powodów może, w pewnych kontekstach, podnosić kwestie właściwe dla wnioskodawców wymagających szczególnej troski. Na przykład osoba poruszająca się na wózku inwalidzkim, która prowadzi kampanię na rzecz praw osób z niepełnosprawnościami, może odczuwać uzasadnioną obawę przed prześladowaniem, ponieważ jest postrzegana jako osoba o poglądach politycznych wrogich władzom. Niemniej jednak to właśnie powód przynależności do szczególnej grupy społecznej pojawia się najczęściej we wnioskach wnioskodawców wymagających szczególnej troski, dlatego też przykłady w tej części ograniczają się do tego zagadnienia ⁽⁵²⁷⁾.

Art. 10 ust. 1 lit. d) QD (wersja przekształcona) zawiera definicję szczególnej grupy społecznej.

Art. 10 ust. 1 QD (wersja przekształcona) Powody prześladowania

Dokonując oceny powodów prześladowania, państwa członkowskie uwzględniają następujące elementy:

[...]

d) grupę uznaje się za szczególną grupę społeczną, jeśli w szczególności:

— członkowie takiej grupy mają jakąś wspólną nieusuwalną cechę wrodzoną lub przeszłość lub charakteryzują się jakimś wspólnym rysem lub przekonaniem na tyle istotnym z punktu widzenia tożsamości lub sumienia, że nie należy nikogo zmuszać do wyrzeczenia się go, oraz — grupa ta posiada odrębną tożsamość w danym państwie, ponieważ jest postrzegana przez otaczające społeczeństwo jako inna. W zależności od sytuacji w kraju pochodzenia szczególna grupa społeczna może oznaczać grupę, u podstaw której leży wspólna cecha orientacji seksualnej. Orientacji seksualnej nie należy rozumieć jako obejmującej czyny uznawane za przestępcze w świetle prawa krajowego państw członkowskich. Aspektem płci, w tym tożsamości płciowej, poświęca się szczególną uwagę w celu określenia przynależności do szczególnej grupy społecznej lub zidentyfikowania cechy charakteryzującej taką grupę;

Istotny jest również motyw 30 QD (wersja przekształcona), który brzmi następująco:

Motyw 30 QD (wersja przekształcona)

Równie konieczne jest wprowadzenie wspólnego pojęcia przynależności do szczególnej grupy społecznej jako powodu prześladowania. Definiując szczególną grupę społeczną, należy zwrócić należytą uwagę na aspekty związane z płcią wnioskodawcy, jeżeli mają one związek z uzasadnioną obawą wnioskodawcy przed prześladowaniem, w tym na tożsamość płciową i orientację seksualną, które to aspekty mogą być powiązane z określoną tradycją prawną i zwyczajami, prowadzącymi na przykład do okaleczania narządów płciowych, przymusowej sterylizacji czy przymusowej aborcji.

⁽⁵²⁷⁾ EASO, *Qualification for International Protection* (Directive 2011/95/EU) - Judicial analysis [Kwalifikowanie do objęcia ochroną międzynarodową (dyrektywa 2011/95/UE) - analiza sądowa], 2016, rozdział 1.5.2 dotyczący różnych powodów prześladowania zgodnie z art. 10 QD (wersja przekształcona).

Zgodnie z art. 10 ust. 1 lit. d) QD (wersja przekształcona) „aspektem płci, w tym tożsamości płciowej, poświęca się szczególną uwagę w celu określenia przynależności do szczególnej grupy społecznej”⁽⁵²⁸⁾. Inne okoliczności osobiste, które wchodzą w zakres art. 10 ust. 1 lit. d), obejmują osoby z niepełnosprawnościami, cierpiące na choroby lub zaburzenia psychiczne oraz osoby, które były przedmiotem handlu ludźmi⁽⁵²⁹⁾.

Na przykład austriacki Federalny Sąd Administracyjny uznał, że Iranka i jej nieletnia córka mogą być narażone na przemoc związaną z honorem ze strony męża kobiety, ponieważ zarówno żona, jak i córka sprzeciwiały się chęci męża do przymusowego wydania córki za mąż. Kobieta w końcu odeszła od męża wraz z córką. W uzasadnieniu prawnym sąd odniósł się do prawdopodobieństwa popełnienia zabójstwa na tle honorowym i stwierdził, że kobieta należała do szczególnej grupy społecznej członka rodziny⁽⁵³⁰⁾.

Francuska Rada Stanu, w swojej najwyższej izbie, orzekła w wielu sprawach, że związek z przynależnością do szczególnej grupy społecznej może być ustalony w przypadku, gdy małoletnie wnioskodawczynie urodzone we Francji były narażone na ryzyko okaleczenia żeńskich narządów płciowych w przypadku wyśłania ich do kraju pochodzenia rodziców⁽⁵³¹⁾.

Francuski Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego (Cour nationale de droit d’asile (CNDA)) uznał, że ofiary handlu ludźmi ze stanu Edo w Nigerii mają wspólne pochodzenie i odrębną tożsamość, które mieszczą się w definicji szczególnej grupy społecznej⁽⁵³²⁾. W swojej ocenie, czy ofiary handlu ludźmi stanowią szczególną grupę społeczną, CNDA skupiła się przede wszystkim na postrzeganiu ich przez społeczność⁽⁵³³⁾.

W sprawie AZ (kobiety będące ofiarami handlu ludźmi) Thailand Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa ustalił związek ze szczególną grupą społeczną, biorąc pod uwagę nie tylko przeszłe doświadczenia wnioskodawczynie jako ofiary handlu ludźmi, ale także jej wiek jako cechy szczególne. Trybunał określił szczególną grupę społeczną „młodych kobiet, które padły ofiarą handlu ludźmi w celu wykorzystania seksualnego” i podkreślił, że wnosząca odwołanie była szczególnie wrażliwą młodą kobietą, dlatego nie znajdowała się w takiej samej sytuacji jak inne kobiety odsyłane do Tajlandii⁽⁵³⁴⁾.

6.6. Podmioty zapewniające ochronę i szczególne potrzeby

Istnieje kilka konkretnych zależności między szczególnymi potrzebami a rolą podmiotów zapewniających ochronę. Po ustaleniu, że czyn, którego obawia się wnioskodawca wymagający szczególnej troski, kwalifikuje się jako akt prześladowania zgodnie z art. 9

⁽⁵²⁸⁾ Więcej informacji na ten temat znajduje się w rozdziale 6.8.2 dotyczącym płci oraz rozdziale 6.8.3 dotyczącym osób LGBTI.

⁽⁵²⁹⁾ Wyższy Trybunał (IAC, Zjednoczone Królestwo), 2016, JA (dziecko – ryzyko prześladowania) Nigeria, *op.cit.* (przypis 509 powyżej).

⁽⁵³⁰⁾ Federalny Sąd Administracyjny (Bundesverwaltungsgericht, Austria), wyrok z dnia 10 marca 2015 r., L506 1438704-1. Zob. także Federalny Sąd Administracyjny (Bundesverwaltungsgericht, Austria), wyrok z dnia 10 kwietnia 2017 r., W268 2127664-1, przyznający azyl kobiecie z Iraku, która jako nieletnia została przymusowo wydana za mąż i doświadczała ciągłej przemocy ze strony męża, a także innych członków rodziny. Sąd ustalił przynależność do szczególnej grupy społecznej kobiet odseparowanych, pozbawionych wsparcia rodziny.

⁽⁵³¹⁾ Rada Stanu (Conseil d’état, Assemblée, Francja), wyrok z dnia 21 grudnia 2012 r., Mme AB et Mlle CD-B, nr 332491, FR:CEASS:2012:332491.20121221 (tłumaczenie nieoficjalne). Zob. także CNDA (Francja), wyrok z dnia 13 lutego 2014 r., Ms K, nr 12022774 (małoletnia dziewczynka, obywatelka Wybrzeża Kości Słoniowej); CNDA (Francja), wyrok z dnia 9 czerwca 2016 r., Ms D, nr 16001323 (małoletnia dziewczynka, obywatelka Gwinei).

⁽⁵³²⁾ CNDA (Francja), decyzja z dnia 24 marca 2015 r., J.E.F., nr 10012810. Sprawa ta dotyczyła odesłania do CNDA przez Radę Stanu. Decyzja odnosi się do miejsca pochodzenia skarżącej (stan Edo w Nigerii) jako szczególnej cechy, a tym samym części definicji szczególnej grupy społecznej. Biorąc pod uwagę, że większość nigeryjskich kobiet, które padły ofiarą handlu ludźmi w celu wykorzystania seksualnego, pochodzi ze stanu Edo lub Delta, region, z którego pochodzi skarżąca, można uznać za cechę szczególną. CNDA stwierdziła, że ofiary handlu ludźmi ze stanu Edo mają wspólne pochodzenie.

⁽⁵³³⁾ Zob. także CNDA (Francja), 2017, Mme F., nr 16015058 R, *op.cit.* (przypis 522 powyżej). Wyrok ten dotyczył wszystkich stanów Nigerii, a nie tylko stanu Edo i miasta Benin.

⁽⁵³⁴⁾ Wyższy Trybunał (IAC, Zjednoczone Królestwo), 2010, AZ (kobiety będące ofiarami handlu ludźmi) Thailand przeciwko SSHD, *op.cit.* (przypis 487 powyżej), pkt 140; Wyższy Trybunał (IAC, Zjednoczone Królestwo), 2016, JA (dziecko – ryzyko prześladowania) Nigeria, *op.cit.* (przypis 509 powyżej).

QD (wersja przekształcona) lub akt poważnej krzywdy zgodnie z art. 15 QD (wersja przekształcona) oraz że istnieje podmiot dopuszczający się prześladowania lub wyrządzający poważną krzywdę zgodnie z art. 6 QD (wersja przekształcona), należy skupić się na podmiotach zapewniających ochronę. Kwestię podmiotów zapewniających ochronę omówiono w art. 7 QD (wersja przekształcona), który stanowi:

Art. 7 QD (wersja przekształcona)

Podmioty udzielające ochrony

1. Ochrona przed prześladowaniem lub poważną krzywdą może być udzielana wyłącznie przez:

a) państwo; lub

b) strony lub organizacje, w tym organizacje międzynarodowe, kontrolujące państwo lub znaczną część jego terytorium;

o ile chcą i mogą oferować ochronę zgodnie z ust. 2.

2. Ochrona przed prześladowaniem lub poważną krzywdą musi być skuteczna i trwała. Taka ochrona zasadniczo udzielana jest, gdy podmioty wskazane w ust. 1 lit. a) i b) podejmują racjonalne działania mające zapobiec prześladowaniu lub wyrządzaniu poważnej krzywdy, stosując między innymi skuteczny system prawny do wykrywania i ścigania aktów stanowiących prześladowanie lub powodujących poważną krzywdę oraz do karania za nie, oraz gdy wnioskodawca ma dostęp do takiej ochrony.

3. Oceniając, czy organizacja międzynarodowa kontroluje państwo lub znaczną część jego terytorium i czy udziela ochrony zgodnie z kryteriami określonymi w ust. 2, państwa członkowskie uwzględniają wszelkie wytyczne zawarte w odpowiednich aktach prawnych Unii.

Art. 7 QD (wersja przekształcona) należy interpretować w świetle motywu 26 QD (wersja przekształcona), który stanowi:

Motyw 26 QD (wersja przekształcona)

Ochronę może zapewnić państwo lub spełniające warunki określone w niniejszej dyrektywie podmioty lub organizacje (w tym organizacje międzynarodowe), które kontrolują region lub większy obszar na terytorium danego państwa, jeżeli chcą one i mogą zapewnić ochronę. Taka ochrona powinna być skuteczna i mieć charakter nietymczasowy.

W odniesieniu do aktów prześladowania lub poważnej krzywdy wyrządzonej przez podmioty państwowe można przytoczyć motyw 27 QD (wersja przekształcona) o następującym brzmieniu:

Motyw 27 QD (wersja przekształcona)

[...] Jeżeli prześladowania lub wyrządzenia poważnej krzywdy dopuszcza się państwo lub jego przedstawiciele, to należy zakładać, że wnioskodawcy nie jest dostępna skuteczna ochrona. [...]

Oceniając, czy istnieje skuteczna ochrona przed podmiotami niepaństwowymi dopuszczającymi się prześladowań lub wyrządzającymi poważną krzywdę, państwo członkowskie powinno wziąć pod uwagę okoliczności osobiste, np. płeć lub wiek małoletniego, które sprawiają, że wnioskodawca wymaga szczególnej troski, gdy sprawcami mogą być podmioty niepaństwowe, takie jak członkowie rodziny lub klanu.

W ogólnej ocenie, czy istnieje skuteczna ochrona, istotne może być rozważenie, czy wnioskodawcy o ograniczonej zdolności do czynności prawnych, jak np. małoletni bez opieki, będą mieli zapewnione m.in. skuteczne systemy opieki i kurateli, jak również systemy opiekuńcze. W zależności od okoliczności sprawy może być także konieczne ustalenie, czy wnioskodawcy z niepełnosprawnościami mogą wymagać specjalnego sprzętu lub opieki medycznej lub innej pomocy w celu uzyskania dostępu do trwałej ochrony oraz czy wnioskodawcy z poważnymi (psychicznymi) zaburzeniami zdrowia mogą, na przykład, wymagać dostępu do specjalnego leczenia.

W sprawach NA i VA Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa (UKUT) przeanalizował znaczenie „racjonalnych działań” w celu zapewnienia ochrony i doszedł do wniosku, że obejmuje ono uwzględnienie indywidualnych cech, które mogą mieć wpływ na zdolność wnioskodawcy do otrzymania skutecznej, nietymczasowej ochrony, a tym samym na to, czy państwo *de facto* jest w stanie i chce go chronić. Jeśli chodzi o szczególne potrzeby wnioskodawców w zakresie ochrony, UKUT podał przykłady środków zapewniających skuteczną ochronę świadków, podkreślając znaczenie „szerokiego wachlarza środków [...] w zależności od indywidualnego kontekstu”⁽⁵³⁵⁾. W niniejszej analizie uznano, że różne grupy wnioskodawców (wymagających szczególnej troski) mogą wymagać szczególnych środków, aby mogły korzystać ze skutecznej ochrony.

Jeśli chodzi o skuteczną ochronę kobiet przed przemocą ze względu na płeć, pojawiło się pytanie, czy bezpieczne domy dla kobiet prowadzone przez organizacje pozarządowe mogą zapewnić wystarczającą ochronę. W sprawie OA rzecznik generalny Hogan stwierdził, że „ochrona przewidziana w konwencji genewskiej jest zasadniczo, co do istoty, klasyczną ochroną zapewnianą przez państwo, która przyjmuje formę funkcjonującego systemu

⁽⁵³⁵⁾ Wyższy Trybunał (Wydział ds. Imigracji i Azylu, Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 19 czerwca 2015 r., NA i VA (ochrona: art. 7 ust. 2 dyrektywy w sprawie kwalifikowania) Indie, [2015] UKUT 432 (IAC), pkt 17: „Racjonalne działania» wymagane do zapewnienia skutecznej ochrony mogą w zasadzie obejmować szeroki wachlarz środków. Tak więc, choć w tym przypadku nacisk kładzie się na potrzebę skutecznego modelu ochrony świadków, w zależności od indywidualnego kontekstu mogą być wymagane inne środki: na przykład **ochrona domu, wzmocniona ochrona policyjna, zwykłe ostrzeżenia i porady dotyczące bezpieczeństwa skierowane do danej osoby, przyznanie pozwolenia na broń palną lub – w skrajnym przypadku – działania, które w Zjednoczonym Królestwie znane są jako kompleksowy pakiet »relokacji«, który może obejmować zmianę tożsamości, wraz z odpowiednim wsparciem finansowym i logistycznym**” (wyróżnienie dodane).

prawnego i systemu organów ścigania opartych na zasadach państwa prawnego”⁽⁵³⁶⁾. Podmioty niebędące państwami mogą zapewniać ochronę zgodnie z art. 7 ust. 1 lit. b) tylko wtedy, gdy są zasadniczo podmiotami *quasi*-państwowymi, „które kontrolują całe terytorium państwa lub znaczącą część jego terytorium i które dążą ponadto do przejęcia zadań wykonywanych tradycyjnie przez państwo poprzez zapewnienie funkcjonującego systemu prawnego i systemu organów ścigania opartych na zasadach państwa prawnego lub poprzez wspieranie ich funkcjonowania”⁽⁵³⁷⁾. Tak więc dom dla kobiet prowadzony przez organizację pozarządową nie może spełniać wymogów art. 7 w odniesieniu do podmiotów zapewniających ochronę.

Inne stosowne publikacje EASO

- EASO, *Qualification for International Protection (Directive 2011/95/EU) – Judicial analysis [Kwalifikowanie do objęcia ochroną międzynarodową (dyrektywa 2011/95/UE) – analiza sądowa]*, 2016, rozdział 1.7 „Podmioty udzielające ochrony (art. 7)” i rozdział 2.6 „Podmioty udzielające ochrony (art. 7)” odpowiednio w kontekście uchodźstwa i ochrony uzupełniającej.

6.7. Ochrona wewnętrzna

Konieczność uwzględnienia osobistych uwarunkowań wnioskodawcy, o której mowa w art. 4 ust. 3 lit. c) QD (wersja przekształcona), ma również zastosowanie przy sprawdzaniu, czy wnioskodawca może uzyskać dostęp do ochrony wewnętrznej w części kraju pochodzenia zgodnie z art. 8 QD (wersja przekształcona). Wyraźnie jest o tym mowa w art. 8 ust. 2 QD (wersja przekształcona), który stanowi (wyróżnienie dodane):

Art. 8 ust. 2 QD (wersja przekształcona)

Oceniając, czy wnioskodawca ma uzasadnione powody, aby obawiać się, że będzie prześladowany, lub czy istnieje realne niebezpieczeństwo, że doświadczy on poważnej krzywdy, lub czy ma on dostęp do ochrony przed prześladowaniem lub poważną krzywdą w części terytorium kraju pochodzenia zgodnie z ust. 1, państwa członkowskie, przy podejmowaniu decyzji w sprawie wniosku, uwzględniają ogólną sytuację panującą w tej części kraju oraz **osobiste uwarunkowania wnioskodawcy** zgodnie z art. 4. [...]

Oceniając, czy wnioskodawca może uzyskać dostęp do ochrony wewnętrznej w innej części kraju pochodzenia, należy zastosować dwa testy: „test ochrony” i „test racjonalności”. Zgodnie z art. 8 ust. 1 QD (wersja przekształcona) test ochrony oznacza, że należy ustalić, czy wnioskodawca:

- a) nie ma uzasadnionej obawy przed prześladowaniem lub nie jest narażony na rzeczywiste ryzyko doznania poważnej krzywdy; lub

⁽⁵³⁶⁾ TSUE, Opinia rzecznika generalnego Hogana z dnia 30 kwietnia 2020 r., Secretary of State for the Home Department przeciwko OA, C-255/19, EU:C:2020:342, pkt 78.

⁽⁵³⁷⁾ *Ibidem*, pkt 79.

b) ma on dostęp do zdefiniowanej w art. 7 ochrony przed prześladowaniem lub poważną krzywdą;

oraz [...] może bezpiecznie i legalnie pojechać i uzyskać wstęp do tej [innej] części kraju.

Test racjonalności oznacza, że osoba podejmująca decyzję musi ustalić, czy od wnioskodawcy „można racjonalnie oczekiwać, że może on się tam osiedlić”⁽⁵³⁸⁾. W obu testach należy wziąć pod uwagę osobiste uwarunkowania wnioskodawcy. Dlatego też w obu testach należy uwzględnić wszelkie szczególne potrzeby wnioskodawcy⁽⁵³⁹⁾.

Jeżeli wnioskodawca jest małoletnim bez opieki i rozpatrywana jest opcja ochrony wewnętrznej, „to elementem oceny, czy ochrona jest faktycznie dostępna, powinna być dostępność rozwiązań opiekuńczych najlepiej zabezpieczających interesy małoletniego bez opieki”, zgodnie z motywem 27 QD (wersja przekształcona)⁽⁵⁴⁰⁾.

Jeśli chodzi o szczególne potrzeby w bardziej ogólnym ujęciu, niemiecki Bundesverwaltungsgericht (Federalny Sąd Administracyjny) orzekł, że można racjonalnie oczekiwać od wnioskodawcy pozostania w innej części kraju tylko wtedy, gdy jego utrzymanie zostało zapewnione w wystarczającym stopniu. Sąd uznał, że kryterium przetrwania ekonomicznego wykracza poza kwestię braku egzystencjalnej trudnej sytuacji⁽⁵⁴¹⁾. W sprawie dotyczącej przemocy domowej w Chinach austriacki Bundesverwaltungsgericht (Federalny Sąd Administracyjny) uznał, że wnioskodawczyni, jako młoda samotna kobieta bez wsparcia rodziny lub innych sieci społecznych, nie będzie w stanie prowadzić życia w Chinach bez nadmiernych trudności, zwłaszcza że obywatele są zależni od tradycyjnych struktur rozszerzonej rodziny i społeczności w zakresie bezpieczeństwa i przetrwania ekonomicznego, w tym mieszkania i rozsądnego poziomu utrzymania. Nie było również oczywiste, że wnioskodawczyni będzie miała wystarczające środki finansowe, aby zapewnić sobie byt w Chinach⁽⁵⁴²⁾.

Inne stosowne publikacje EASO

- EASO, *Qualification for International Protection (Directive 2011/95/EU) – Judicial analysis [Kwalifikowanie do objęcia ochroną międzynarodową (dyrektywa 2011/95/UE) – analiza sądowa]*, 2016, rozdział 1.8 „Ochrona wewnętrzna (art. 8)” i rozdział 2.7 „Ochrona wewnętrzna (art. 8)” odpowiednio w kontekście uchodźców i ochrony uzupełniającej.

⁽⁵³⁸⁾ Art. 8 ust. 1 QD (wersja przekształcona).

⁽⁵³⁹⁾ Zob. Apelacyjny Sąd Migracyjny (Szwecja), wyrok z dnia 17 marca 2017 r., MIG 2017:6 (dziecko) oraz wyrok z dnia 10 kwietnia 2018 r., MIG 2018:6 (osoba dorosła); Rada ds. Sporów dotyczących Cudzoziemców (RVV/CCE, Belgia), wyrok z dnia 18 października 2012 r., nr 90 024.

⁽⁵⁴⁰⁾ Tekst motywu 27 QD (wersja przekształcona) przytoczono w rozdziale 6.6 powyżej.

⁽⁵⁴¹⁾ Federalny Sąd Administracyjny (Bundesverwaltungsgericht, Niemcy), wyrok z dnia 29 maja 2008 r., 10 C 11.07, pkt 35. Zob. także Rada ds. Sporów dotyczących Cudzoziemców (RVV/CCE, Belgia), wyrok z dnia 18 września 2018 r., nr 209 550.

⁽⁵⁴²⁾ Federalny Sąd Administracyjny (Bundesverwaltungsgericht, Austria), wyrok z dnia 22 października 2015 r., W119 1434517-1. Zob. także Rada ds. Sporów dotyczących Cudzoziemców (RVV/CCE, Belgia), wyrok z dnia 24 października 2016 r., nr 176 763. W innej sprawie belgijska Rada ds. Sporów dotyczących Cudzoziemców uznała, że niepełnosprawność fizyczna wnioskodawczyni, która była młodą kobietą, musi być w pełni uwzględniona; Rada ds. Sporów dotyczących Cudzoziemców (RVV/CCE, Belgia), wyrok z dnia 24 czerwca 2019 r., nr 223 104.

6.8. Niektóre szczególne kategorie szczególnych potrzeb

Jak wspomniano na początku tej części, w rozdziałach QD (wersja przekształcona) dotyczących kwalifikowania do ochrony międzynarodowej (rozdziały I–VI) nie odniesiono się wyraźnie do kwestii szczególnych potrzeb ani nie zawarto wykazu osób wymagających szczególnej troski, jak to ma miejsce w art. 20 ust. 3 w rozdziale VII, który dotyczy zakresu ochrony międzynarodowej. Niemniej jednak w art. 4 ust. 3 lit. c), w którym podano przykłady osobistych uwarunkowań, które należy wziąć pod uwagę przy ocenie wniosku, wymieniono „przeszłość, płeć i wiek”. Art. 9 ust. 2 lit. f) odnosi się do aktów prześladowania wymierzonych „w osoby określonej płci” i „w dzieci”, a art. 10 określa „grupę, u podstaw której leży wspólna cecha orientacji seksualnej”. Z racji, że art. 4 ust. 3 lit. c) nie ma na celu wyczerpującego zdefiniowania szczególnych uwarunkowań, istnieje możliwość uwzględnienia innych kategorii osób wymagających szczególnej troski. Kolejna cecha – zdrowie – była przedmiotem uwagi TSUE w sprawach M’Bodj⁽⁵⁴³⁾ i MP⁽⁵⁴⁴⁾. Na koniec – jako ostatni przykład szczególnych kategorii – w tym rozdziale przedstawiono niepełnosprawność i zaburzenia psychiczne.

6.8.1. Wiek

W art. 4 ust. 3 lit. c) QD (wersja przekształcona) jasno wskazano, że państwa członkowskie muszą brać pod uwagę:

indywidualną sytuację i osobiste uwarunkowania wnioskodawcy, w tym takie czynniki, jak [...] wiek – by ocenić, czy w świetle osobistych uwarunkowań wnioskodawcy akty, których doświadczył lub na które mógłby zostać narażony, stanowią prześladowanie lub powodują poważną krzywdę.

Czynnik wieku ma szczególne znaczenie, gdy wnioskodawca jest małoletnim lub osobą w podeszłym wieku.

6.8.1.1. Małoletni

O tym, jak ważne jest uwzględnianie wieku małoletniego przy ocenie jego kwalifikowalności do ochrony międzynarodowej, świadczy fakt (odnotowany już w rozdziale 2.4), że QD (wersja przekształcona) zawiera również wymóg, aby najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka było sprawą nadrzędną.

Motyw 18 QD (wersja przekształcona) stanowi:

Motyw 18 QD (wersja przekształcona)

Wdrażając niniejszą dyrektywę, państwa członkowskie powinny w pierwszym rzędzie dążyć do najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka zgodnie z konwencją ONZ o prawach dziecka z 1989 r. Oceniając najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka, państwa członkowskie powinny w szczególności uwzględniać zasadę jedności rodziny, dobro i rozwój

⁽⁵⁴³⁾ TSUE (WI), 2014, M’Bodj, *op.cit.* (przypis 512 powyżej).

⁽⁵⁴⁴⁾ TSUE (WI), 2018, MP, *op.cit.* (przypis 38 powyżej).

społeczny małoletniego, względy bezpieczeństwa oraz opinię małoletniego, stosownie do jego wieku i dojrzałości.

Zakres i znaczenie tego motywu – w połączeniu z art. 24 karty UE – w kontekście kwalifikowania do ochrony międzynarodowej nie jest całkowicie jasny w samej QD (wersja przekształcona). Art. 20 ust. 5 QD (wersja przekształcona) dotyczący zakresu ochrony międzynarodowej stanowi, że przy wdrażaniu postanowień rozdziału VII dotyczących małoletnich państwa członkowskie kierują się przede wszystkim najlepszym interesem dziecka. Natomiast rozdziały II–VI dotyczące rozpatrywania wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej, kwalifikacji do statusu uchodźcy, statusu uchodźcy, kwalifikacji do ochrony uzupełniającej i statusu ochrony uzupełniającej nie zawierają podobnego przepisu. Niemniej jednak odniesienia w art. 4 ust. 3 lit. c) QD (wersja przekształcona) do znaczenia wieku przy ocenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej oraz w art. 9 ust. 2 lit. f) QD (wersja przekształcona) do faktu, że akty prześladowania mogą przybierać formę „czynów wymierzonych [...] w dzieci”, można uznać za realizację zasady najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka. Ponadto w motywie 27 QD (wersja przekształcona) wyraźnie stwierdzono, w odniesieniu do oceny ochrony wewnętrznej, że „jeżeli wnioskodawca jest małoletnim bez opieki, to elementem oceny, czy ochrona jest faktycznie dostępna, powinna być dostępność rozwiązań opiekuńczych najlepiej zabezpieczających interesy małoletniego bez opieki”⁽⁵⁴⁵⁾.

Jeżeli chodzi o akty prześladowania lub poważnej krzywdy, czyn, który nie stanowi prześladowania lub poważnej krzywdy, gdy dotyczy osoby dorosłej, może stanowić prześladowanie lub poważną krzywdę, gdy dotyczy osoby małoletniej. Dlatego też wpływ aktu na jednostkę należy oceniać zarówno zgodnie z art. 4 ust. 3 lit. c), jak i na podstawie art. 9 ust. 1 lit. a) i b) QD (wersja przekształcona). Więcej informacji na temat tego, że prześladowanie i poważna krzywda są pojęciami względnymi, można znaleźć w rozdziale 6.2.1 (wymóg oceny indywidualnej) oraz rozdziale 6.3.1.

W odniesieniu do względnego charakteru pojęcia prześladowania i poważnej krzywdy należy zauważyć, że niektóre czyny skierowane przeciwko młodym dorosłym mogą mieć taki sam skutek jak czyny skierowane przeciwko nieletnim⁽⁵⁴⁶⁾. Kwestię tę należy oceniać indywidualnie.

Akty prześladowania dzieci należy oceniać przez pryzmat szczególnych potrzeb, ponieważ małoletni, którzy są ofiarami aktów prześladowania, powinni być uważani za osoby wymagające szczególnej troski *per se*. W motywie 28 QD (wersja przekształcona) wyraźnie podkreślono:

Motyw 28 QD (wersja przekształcona)

Podczas dokonywania oceny wniosków o ochronę międzynarodową składanych przez małoletnich państwa członkowskie powinny zwracać uwagę na formy prześladowania odnoszące się w szczególności do dzieci.

⁽⁵⁴⁵⁾ EASO, *Qualification for International Protection (Directive 2011/95/EU) – Judicial analysis [Kwalifikowanie do objęcia ochroną międzynarodową (dyrektywa 2011/95/UE) – analiza sądowa]*, 2016, s. 80.

⁽⁵⁴⁶⁾ Zob. np. Rada ds. Sporów dotyczących Cudzoziemców (RVV/CCE, Belgia), wyrok z dnia 11 kwietnia 2019 r., nr 219 682, pkt 5.2.10.4 (dotyczący dwóch afgańskich braci, którzy dopiero co osiągnęli pełnoletniość).

Brzmienie art. 9 ust. 2 lit. f), w którym stwierdza się, że prześladowanie w rozumieniu art. 9 ust. 1 może przybrać formę m.in. „czynów wymierzonych w dzieci”, jest równoznaczne z wyraźnym uznaniem, że dzieci mogą być poddawane szczególnym formom prześladowania. Mogą to być działania, które można podjąć tylko wobec dziecka (np. wcielanie nieletnich do wojska, zmuszanie nieletnich do małżeństwa) lub takie, które w przypadku osoby dorosłej można uznać za zwykłe nękanie, ale w przypadku dziecka mogą spowodować poważne krzywdy fizyczne lub psychiczne, równoznaczne z prześladowaniem. Może to być również forma prześladowania, której dokonuje się głównie w dzieciństwie, jak np. okaleczanie żeńskich narządów płciowych. Istnieją inne formy aktów prześladowania wymierzonych w dzieci, które ze względu na swój charakter lub powtarzalność są tak poważne, że stanowią poważne naruszenie podstawowych praw człowieka, w szczególności praw, od których nie można odstąpić na mocy art. 15 ust. 2 EKPC, i które to formy byłyby równoznaczne z prześladowaniem, gdyby ofiarą była osoba dorosła.

Wśród aktów prześladowania lub poważnej krzywdy wymierzonych w dzieci znajdują się: przymusowe wcielanie do służby wojskowej⁽⁵⁴⁷⁾ lub grup zbrojnych oraz wcielanie do nich osób niepełnoletnich; przemoc w rodzinie lub przemoc domowa; dzieciobójstwo; przymusowe małżeństwa oraz małżeństwa osób niepełnoletnich; dyskryminacja dzieci ulicy; okaleczanie żeńskich narządów płciowych; przymusowa praca dzieci; seksualne wykorzystywanie dzieci i ich niegodziwe traktowanie w celach seksualnych⁽⁵⁴⁸⁾; handel ludźmi; oraz przepisy i polityka planowania rodziny dyskryminujące dzieci urodzone niezgodnie z tymi przepisami i planami⁽⁵⁴⁹⁾.

Konwencja o prawach dziecka zawiera szereg konkretnych praw człowieka przysługujących dzieciom⁽⁵⁵⁰⁾. Naruszenie niektórych z tych praw może ze względu na swój charakter albo powtarzalność stanowić naruszenie podstawowego prawa człowieka w rozumieniu art. 9 ust. 1 lit. a) QD (wersja przekształcona) lub też nagromadzenie różnych środków może być uznane za naruszenie praw podstawowych stanowiące prześladowanie w rozumieniu art. 9 ust. 1 lit. b) QD (wersja przekształcona). Ich charakter jako podstawowych praw człowieka może wynikać z fundamentalnego znaczenia danego prawa dla warunków życia dziecka oraz jego bliskości z prawami wynikającymi z art. 15 ust. 2 EKPC, do których nie dopuszcza się żadnych odstępstw⁽⁵⁵¹⁾.

W wytycznych UNHCR nr 8 w sprawie ochrony międzynarodowej obszernie omówiono kwestię form prześladowania wymierzonych w dzieci, które wymagają indywidualnej oceny skutków krzywdy dziecka w świetle jego osobistych uwarunkowań⁽⁵⁵²⁾.

Prześladowanie małoletnich może mieć miejsce z jednego lub większej liczby powodów wymienionych w art. 2 lit. d) QD (wersja przekształcona) w związku z art. 10 QD (wersja

⁽⁵⁴⁷⁾ Wyższy Sąd Administracyjny Bawarii (Bayerischer Verwaltungsgerichtshof, Niemcy), wyrok z dnia 23 maja 2017 r., 13a B 17.30111.

⁽⁵⁴⁸⁾ Apelacyjny Sąd Migracyjny (Szwecja), wyrok z dnia 17 marca 2017 r., UM 911-16 (streszczenie w języku angielskim). Sąd nie znalazł jednak powodu do prześladowania w rozumieniu art. 10 QD (wersja przekształcona).

⁽⁵⁴⁹⁾ Wyższy Sąd Administracyjny Badenii-Wirtembergii (Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg, Niemcy), wyrok z dnia 14 września 2016 r., A 11 S 1125/16. Zob. także Pobjoy, J., *The Child in International Refugee Law [Dzieci w międzynarodowym prawie uchodźczym]*, Cambridge University Press, London, 2017, s. 116–122.

⁽⁵⁵⁰⁾ Zob. rozdział 2.4 „Najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka”.

⁽⁵⁵¹⁾ EASO, *Qualification for International Protection (Directive 2011/95/EU) – Judicial analysis [Kwalifikowanie do objęcia ochroną międzynarodową (dyrektywa 2011/95/UE) – analiza sądowa]*, 2016, s. 43.

⁽⁵⁵²⁾ *Guidelines on International Protection: Child asylum claims under Articles 1(A)2 and 1(F) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol relating to the Status of Refugees [Wytyczne UNHCR w sprawie ochrony międzynarodowej: wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej składane przez dzieci zgodnie z art. 1 ust. 1 pkt 2 i art. 1 ust. 1 F Konwencji z 1951 r. lub Protokołu z 1967 r. dotyczących statusu uchodźców]*, op.cit. (przypis 160 powyżej), pkt 14. Przykładem może być przymusowe odseparowanie dziecka od rodziców spowodowane dyskryminującymi przepisami dotyczącymi opieki nad dzieckiem lub zatrzymaniem rodzica/rodziców dziecka; pogwałcenie praw do życia i rozwoju, a także poważna dyskryminacja dzieci urodzonych poza ścisłymi zasadami planowania rodziny oraz dzieci bezpaństwowców w wyniku utraty obywatelstwa i związanych z nim praw; praca dzieci; pozbawienie praw społeczno-ekonomicznych oraz pogwałcenie praw ekonomicznych, społecznych i kulturalnych (op.cit., pkt 17, 24–30 i 34–36).

przekształcona). W związku z art. 10 ust. 1 lit. d) QD (wersja przekształcona) bycie dzieckiem jest nieusuwalną cechą wrodzoną, a w przypadku gdy dzieci mają odrębną tożsamość w danym społeczeństwie, można uznać, że ich obawa przed prześladowaniem wynika z przynależności do szczególnej grupy społecznej⁽⁵⁵³⁾.

6.8.1.2. Osoby starsze

Należy podkreślić, że osoby starsze są również wyraźnym przykładem kategorii wnioskodawców, którzy mogą mieć szczególne potrzeby ze względu na niedołężność lub proces starzenia się, co oczywiście zależy od okoliczności społecznych, środowiskowych i ekonomicznych. W Belgii Rada ds. Sporów dotyczących Cudzoziemców, przyznając wnioskodawcy status ochrony uzupełniającej, uznała, że ryzyko poważnej krzywdy w przypadku powrotu do Iraku zwiększa fakt, że jest on samotną osobą w podeszłym wieku wymagającą opieki medycznej i innej⁽⁵⁵⁴⁾.

6.8.2. Płeć

W art. 4 ust. 3 lit. c) QD (wersja przekształcona) jasno wskazano, że państwa członkowskie muszą brać pod uwagę:

indywidualną sytuację i osobiste uwarunkowania wnioskodawcy, w tym takie czynniki, jak [...] płeć – by ocenić, czy w świetle osobistych uwarunkowań wnioskodawcy akty, których doświadczył lub na które mógłby zostać narażony, stanowią prześladowanie lub powodują poważną krzywdę⁽⁵⁵⁵⁾.

Poprzez stwierdzenie, że akty prześladowania określone w art. 9 ust. 1 mogą przybierać formę m.in. „aktów wymierzonych w osoby określonej płci i w dzieci”, w sformułowaniu art. 9 ust. 2 lit. f) QD (wersja przekształcona) podkreślono względny charakter aktów prześladowania lub poważnej krzywdy, co zostało już określone w art. 4 ust. 3 lit. c) QD (wersja przekształcona)⁽⁵⁵⁶⁾.

Inne stosowne publikacje EASO

- EASO, *Qualification for International Protection (Directive 2011/95/EU) – Judicial analysis [Kwalifikowanie do objęcia ochroną międzynarodową (dyrektywa 2011/95/UE) – analiza sądowa]*, 2016, rozdział 1.4.2.6.1 „Akty prześladowania wymierzone w osoby określonej płci”.

Akty prześladowania wymierzone w osoby określonej płci, które dotyczą głównie, ale nie wyłącznie, kobiet lub dziewcząt i „mogą być związane z pewnymi tradycjami prawnymi

⁽⁵⁵³⁾ *Guidelines on International Protection: Child asylum claims under Articles 1(A)2 and 1(F) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol relating to the Status of Refugees [Wytyczne UNHCR w sprawie ochrony międzynarodowej: wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej składane przez dzieci zgodnie z art. 1 ust. A pkt 2 i art. 1 ust. F Konwencji z 1951 r. lub Protokołu z 1967 r. dotyczących statusu uchodźców]*, op.cit. (przypis 160 powyżej), pkt 49–51. Zob. także rozdział 6.5 powyżej dotyczący powodów prześladowań.

⁽⁵⁵⁴⁾ Rada ds. Sporów dotyczących Cudzoziemców (RVV/CCE, Belgia), wyrok z dnia 29 czerwca 2016 r., nr 170 821.

⁽⁵⁵⁵⁾ Zob. rozdział 6.2.1 dotyczący zasady indywidualnej oceny.

⁽⁵⁵⁶⁾ Więcej informacji na temat kwestii, że prześladowanie i poważna krzywda są względne, można znaleźć w rozdziale 6.3.1.

i zwyczajami”, obejmują na przykład „okaleczanie narządów płciowych, przymusową sterylizację lub przymusową aborcję”, jak zauważono w motywie 30 QD (przekształcenie) w kontekście potrzeby stworzenia „wspólnego pojęcia przynależności do szczególnej grupy społecznej jako powodu prześladowania”. Mogą one również obejmować przymusową prostytutkę lub wykorzystywanie seksualne oraz handel ludźmi w takich celach ⁽⁵⁵⁷⁾, przymusowe małżeństwa ⁽⁵⁵⁸⁾ i wszelkie inne formy przemocy seksualnej ⁽⁵⁵⁹⁾.

W kontekście składanych przez kobiety, dziewczęta lub osoby LGBTI wniosków o ochronę międzynarodową, które dotyczą aktów prześladowania lub poważnej krzywdy ze względu na płeć, szczególne potrzeby są istotnym czynnikiem przy rozważaniu rodzaju prześladowania lub krzywdy, która może zostać wyrządzona, biorąc pod uwagę na przykład ich (często gorszą) pozycję w społeczeństwie. Może to oznaczać, że są oni bardziej podatni na prześladowania. Jak orzekła Izba Lordów Zjednoczonego Królestwa, „kobiety jako płeć mogą być prześladowane w sposób, który różni się od sposobu, w jaki prześladowani są mężczyźni i [...] mogą być prześladowane z powodu niższego statusu przyznanego ich płci w ich rodzimym społeczeństwie” ⁽⁵⁶⁰⁾.

Prawne pojęcie aktów o charakterze seksualnym może obejmować akty prześladowania ze względu na rasę, religię, narodowość, poglądy polityczne lub przynależność do określonej grupy społecznej; grupa społeczna może – choć nie musi – być zdefiniowana na podstawie płci. Zgodnie z motywem 30 i art. 10 lit. d) QD (wersja przekształcona) dla celów zdefiniowania szczególnej grupy społecznej konieczne jest należyte uwzględnienie kwestii wynikających z płci wnioskodawcy, o ile są związane z uzasadnioną obawą wnioskodawcy przed prześladowaniem ⁽⁵⁶¹⁾.

W przypadkach, w których aktów wymierzonych w osoby określonej płci nie uznaje się za prześladowanie, ponieważ nie zostały popełnione z żadnego powodu w rozumieniu art. 10 QD (wersja przekształcona), nie można wykluczyć, że akty te mogą stanowić „poważną krzywdę” w rozumieniu art. 15 lit. b) QD (wersja przekształcona).

Orzecznictwo państw członkowskich wskazuje na wpływ płci na ocenę czynów jako prześladowań zgodnie z art. 9 ust. 1 lit. a) lub b) QD (wersja przekształcona). W wyroku w sprawie Islam AP przeciwko *ex parte* Shah AP Izba Lordów Zjednoczonego Królestwa określiła ważną podstawę uznania, że przemoc wobec kobiet w formie przemocy domowej jest prześladowaniem ze względu na płeć ⁽⁵⁶²⁾.

⁽⁵⁵⁷⁾ Zob. np. Wyższy Trybunał (Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 6 września 2018 r., ES (s82 NIA 2002, Negative NRM), [2018] UKUT 335.

⁽⁵⁵⁸⁾ Zob. np. Wyższy Trybunał (Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 24 lipca 2014 r., AK i SK (chrześcijaństwo: ryzyko) Pakistan CG przeciwko Secretary of State for the Home Department, [2014] UKUT 00569 (IAC); CNDA (Francja), wyrok z dnia 2 października 2019 r., Mme L., nr 19003209 C, dotyczący kobiety pochodzącej z grupy etnicznej Yanzi z Demokratycznej Republiki Konga; oraz CNDA (Francja), wyrok z dnia 20 marca 2019 r., Mme K., nr 18030347 C, dotyczący lesbijki ze Sierra Leone, która została poddana przymusowemu małżeństwu i gwałtowi małżeńskiemu, ponieważ była postrzegana jako osoba, która zhańbiła rodzinę ze względu na swój homoseksualizm.

⁽⁵⁵⁹⁾ Zob. np. Sąd Administracyjny w Münsterze (Verwaltungsgericht Münster, Niemcy), wyrok z dnia 23 lipca 2019 r., 11 K 3969/16.A, dotyczący systematycznych zgwałceń w erytrejskiej służbie narodowej; Naczelny Sąd Administracyjny (Polska), wyrok z dnia 8 maja 2008 r., X przeciwko Ministerstwu Spraw Wewnętrznych, II OSK 237/07 (streszczenie w języku angielskim).

⁽⁵⁶⁰⁾ Izba Lordów (Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 10 października 2006 r., Secretary of State for the Home Department przeciwko K (FC) i Fornah przeciwko Secretary of State for the Home Department, [2006] UKHL 46, pkt 86.

⁽⁵⁶¹⁾ Zob. rozdział 6.5 dotyczący powodów prześladowań. Zob. także EASO, *Qualification for International Protection (Directive 2011/95/EU) – Judicial analysis [Kwalifikowanie do objęcia ochroną międzynarodową (dyrektywa 2011/95/UE) – analiza sądowa]*, 2016, rozdział 1.5.2.4 „Przynależność do szczególnej grupy społecznej (art. 10 ust. 1 lit. d)”.

⁽⁵⁶²⁾ Izba Lordów (Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 25 marca 1999 r., Islam (AP) przeciwko Secretary of State for the Home Department and Regina przeciwko Immigration Appeal Tribunal and Another Ex Parte Shah (AP) (Conjoined Appeals), [1999] UKHL 20. Zob. także Hasselbacher, L., „State obligations regarding domestic violence: The European Court of Human Rights, due diligence, and international legal minimums of protection” [„Obowiązki państwa w zakresie przemocy domowej: Europejski Trybunał Praw Człowieka, należyta staranność i międzynarodowe minimum ochrony prawnej”], *Northwestern Journal of International Human Rights*, tom 8, nr 2, 2010. CEDAW General Recommendation no 19: Violence against women [Komentarz ogólny Komitetu CEDAW nr 19: Przemoc wobec kobiet], 1992, Zgromadzenie Ogólne ONZ, Vienna Declaration and Programme of Action [Wiedeńska deklaracja i program działania], 12 lipca 1993 r., A/CONF.157/23 oraz Beijing Declaration and Platform of Action, adopted at the Fourth World Conference on Women [Deklaracja Pekińska i Platforma Działania ONZ, przyjęte na IV Światowej Konferencji w sprawie Kobiet], 27 października 1995 r., przyczyniły się do uznania, że kobiety są szczególnie narażone na przemoc w sferze prywatnej należącej do podmiotów prywatnych.

W odniesieniu do aspektu płci w kontekście przemocy domowej Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa stwierdził na przykład, że fakt, iż wnioskodawczyni była wielokrotnie bita na różne sposoby przy różnych okazjach, z zamiarem upokorzenia i kontrolowania jej zachowania, był wystarczająco poważny, aby stwierdzić prześladowanie:

W moim przekonaniu dotkliwość przemocy w małżeństwie jest tylko jednym z czynników, które należy wziąć pod uwagę przy określaniu, czy jest ono właściwie określane mianem prześladowczego. Każdą przemoc między partnerami należy traktować poważnie, choć niektóre akty przemocy są oczywiście o wiele [...] poważniejsze niż inne. **Okropnym elementem przemocy domowej jest nie tylko sam fakt przemocy, ale fakt, że jest ona zadawana w związku, w którym ofiara – na ogół, ale nie zawsze – kobieta, powinna mieć prawo do wsparcia i czułości.** Kiedy takie zachowanie zostaje zastąpione przez brutalne zastraszanie i kontrolowanie, sytuacja taka staje się dla ofiary straszna, a w tym przypadku są wyraźne dowody na powtarzające się okropne akty przemocy, mające na celu upokorzenie i obezwładnienie ofiary. Taka sytuacja jest wyraźnie wystarczająco dotkliwa, aby uznać ją za prześladowanie⁽⁵⁶³⁾.

Z orzecznictwa państw członkowskich wynika, że płeć jest czynnikiem w kontekście stosowania wobec wnioskodawców szkodliwych tradycyjnych praktyk – takich jak przymusowe małżeństwo⁽⁵⁶⁴⁾, okaleczanie żeńskich narządów płciowych⁽⁵⁶⁵⁾ lub praktyki *bacha bazi* („tańczących chłopców”) – oraz że ich płeć może czynić ich podatnymi na takie praktyki. Praktyki takie jak *bacha bazi* pokazują, że nie tylko płeć wnioskodawców (mężczyzn), ale także ich (małoletni) wiek jest czynnikiem decydującym o tym, czy takie praktyki stanowią akty prześladowania, czy też nie⁽⁵⁶⁶⁾.

W „Wytycznych UNHCR w sprawie ochrony międzynarodowej: Prześladowanie ze względu na płeć” szeroko omówiono formy prześladowania ze względu na płeć, w tym powiązania z podstawami prześladowania określonymi w konwencji⁽⁵⁶⁷⁾.

6.8.3. Lesbijki, geje, osoby biseksualne, transpłciowe i interseksualne

Wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej składane przez osoby LGBTI mogą dotyczyć kwestii związanych z orientacją seksualną lub tożsamością płciową⁽⁵⁶⁸⁾. Definicje tych terminów, zawarte w zasadach z Yogyakarty, można znaleźć w rozdziale 3.2. W rozdziale 6.8.2 zwrócono już szczególną uwagę na płeć jako kategorię szczególnych potrzeb.

⁽⁵⁶³⁾ Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa (Wydział ds. Imigracji i Azylu) (Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 12 grudnia 2016 r., DD przeciwko Secretary of State for the Home Department, AA 12842 2015, pkt 34 (wyróżnienie dodane).

⁽⁵⁶⁴⁾ Zob. np. wyrok Wyższego Sądu Administracyjnego (Verwaltungsgerichtshof, Austria) z dnia 4 marca 2010 r., 2006/20/0832; wyrok Wyższego Sądu Administracyjnego (Verwaltungsgerichtshof, Austria) z dnia 15 września 2010 r., 2008/23/0463.

⁽⁵⁶⁵⁾ Zob. np. CNDA (Francja), wyrok z dnia 19 kwietnia 2017 r., Mme C., nr 16034664; CNDA (Francja), wyrok z dnia 2 lutego 2018 r., Mlle A., nr 17034030 C; CNDA (Grande formation, Francja), 5 grudnia 2019 r., Mmes N., S. et S., nr 19008524, 19008522 i 19008521 R; Federalny Sąd Administracyjny (Bundesverwaltungsgericht, Niemcy), wyrok z dnia 19 kwietnia 2018 r., nr 1 C 29.17, pkt 38; Sąd dla Bolonii (Włochy), wyrok z dnia 20 stycznia 2020 r., 8957/2018. W tym ostatnim wyroku przewiduje się przyznanie statusu uchodźcy z powodu prześladowań i dyskryminacji ze względu na płeć, w tym w wyniku narażenia na przymusowe małżeństwo i okaleczenie żeńskich narządów płciowych.

⁽⁵⁶⁶⁾ Zob. np. Federalny Sąd Administracyjny (Bundesverwaltungsgericht, Austria), 3 kwietnia 2017 r., W169 2112518-1, sprawa chłopca, który przez wiele lat był wykorzystywany seksualnie jako *bacha bazi* w Afganistanie; oraz CNDA (Francja), wyrok z dnia 21 czerwca 2016 r., M.Q., nr 15004692 C.

⁽⁵⁶⁷⁾ *Guidelines on International Protection: Gender-related persecution within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the status of refugees* [Wytyczne UNHCR w sprawie ochrony międzynarodowej: Prześladowanie ze względu na płeć w kontekście art. 1 ust. A pkt 2 konwencji genewskiej z 1951 r. lub jej protokołu z 1967 r. dotyczącego statusu uchodźców], 7 maja 2002 r., HCR/GIP/02/01.

⁽⁵⁶⁸⁾ EASO, *Qualification for International Protection (Directive 2011/95/EU) – Judicial analysis* [Kwalifikowanie do objęcia ochroną międzynarodową (dyrektywa 2011/95/UE) – analiza sądowa], 2016, rozdział 1.4.2.6. Zob. także UNHCR, Wytyczne w sprawie ochrony międzynarodowej nr 9, *op.cit.*, (przypis 156 powyżej). Regularnie aktualizowana lista spraw znajduje się na stronie University of Sussex, *Sexual Orientation and Gender Identity Claims of Asylum: A European human rights challenge – SOGICA* [Wnioski o azyl związane z orientacją seksualną i tożsamością płciową: europejskie wyzwanie dla praw człowieka – SOGICA].

Wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej, w których poruszane są kwestie orientacji seksualnej lub tożsamości płciowej, mogą dotyczyć sytuacji, w których wnioskodawcy wymagają szczególnej troski w swoim kraju pochodzenia lub zwykłego pobytu. Ta szczególna troska może wynikać z prześladowających lub dyskryminujących przepisów prawa lub praktyk społecznych, a także z braku ochrony osób LGBTI przed prześladowaniem lub dyskryminacją ze strony członków rodziny i innych osób. W odniesieniu do penalizacji czynów homoseksualnych, z uwagi na dyskryminacyjny charakter takich sankcji, TSUE orzekł:

Art. 9 ust. 1 [dyrektywy 2004/83] w związku z art. 9 ust. 2 lit. c) tego aktu należy interpretować w ten sposób, że sama penalizacja zachowań seksualnych nie stanowi [...] jako taka aktu prześladowania. Natomiast karę pozbawienia wolności, która grozi za popełnienie czynu homoseksualnego i jest faktycznie stosowana w państwie pochodzenia, które przyjęło tego rodzaju uregulowanie, należy uznać za nieproporcjonalną lub dyskryminującą, a w rezultacie za stanowiącą akt prześladowania ⁽⁵⁶⁹⁾.

Jeśli chodzi o powody prześladowania, motyw 30 QD (wersja przekształcona) stanowi, że dla celów zdefiniowania szczególnej grupy społecznej kwestie wynikające z płci wnioskodawcy, w tym tożsamości płciowej i orientacji seksualnej, „należy zwrócić należytą uwagę na te aspekty, jeżeli mają one związek z uzasadnioną obawą wnioskodawcy przed prześladowaniem”. W art. 10 ust. 1 lit. d) QD (wersja przekształcona) wyraźnie uznaje się, że „w zależności od sytuacji w kraju pochodzenia szczególna grupa społeczna może oznaczać grupę, u podstaw której leży wspólna cecha orientacji seksualnej” ⁽⁵⁷⁰⁾. Dodano jednak, że „orientacji seksualnej nie należy rozumieć jako obejmującej czyny uznawane za przestępcze w świetle prawa krajowego państw członkowskich” ⁽⁵⁷¹⁾. Stanowi również, że „aspektem płci, w tym tożsamości płciowej, poświęca się szczególną uwagę w celu określenia przynależności do szczególnej grupy społecznej lub zidentyfikowania cechy charakteryzującej taką grupę” ⁽⁵⁷²⁾.

Oceniając takie przypadki, należy pamiętać, że TSUE w sprawie X, Y i Z potwierdził, że orientacja seksualna osoby jest cechą tak fundamentalną dla jej tożsamości, że nie można jej zmuszać do rezygnacji z niej ⁽⁵⁷³⁾. Trybunał zauważył również, że „istnienie [w kraju pochodzenia] przepisów karnych [...], które dotyczą specyficznie osób o orientacji homoseksualnej, pozwala na przyjęcie, iż osoby te należy uznać za tworzące określoną grupę społeczną” ⁽⁵⁷⁴⁾. W przypadku stwierdzenia, że po powrocie do kraju pochodzenia homoseksualizm wnioskodawcy naraziłby go na rzeczywiste ryzyko prześladowań w rozumieniu art. 9 ust. 1 QD, Trybunał uznał, że „fakt, że mógłby on uniknąć takiego ryzyka poprzez zachowanie większej niż osoba heteroseksualna powściągliwości w wyrażaniu swojej orientacji seksualnej, nie powinien być w tym względzie brany pod uwagę” ⁽⁵⁷⁵⁾. TSUE orzekł, że przy ocenie wniosku o nadanie statusu uchodźcy „właściwe organy nie mogą zasadnie oczekiwać, że w celu uniknięcia ryzyka prześladowań osoba

⁽⁵⁶⁹⁾ TSUE, 2013, X, Y i Z, *op.cit.* (przypis 465 powyżej), pkt 61.

⁽⁵⁷⁰⁾ Zob. także TSUE, 2018, F przeciwko Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, *op.cit.* (przypis 149 powyżej), pkt 30.

⁽⁵⁷¹⁾ Z jego zakresu wyłączone są tylko te akty homoseksualne, które są karalne zgodnie z prawem krajowym państw członkowskich. Zob. TSUE, 2013, X, Y i Z, *op.cit.* (przypis 465 powyżej), pkt 67: „Poza wspomnianymi działaniami uznawanymi za przestępcze zgodnie z prawem krajowym państw członkowskich nie w brzmieniu art. 10 ust. 1 lit. d) dyrektywy nie wskazuje na to, by prawodawca Unii pragnął wyłączyć z zakresu stosowania tego przepisu inne określone rodzaje zachowań związanych z orientacją seksualną lub inne formy jej wyrażania”.

⁽⁵⁷²⁾ Zob. także rozdział 6.5 „Powody prześladowania”.

⁽⁵⁷³⁾ TSUE, 2013, X, Y i Z, *op.cit.* (przypis 465 powyżej), pkt 70: „W tym względzie należy stwierdzić, że wymaganie od członków grupy społecznej, których łączy ta sama orientacja seksualna, że będą ukrywać tę orientację, stoi w sprzeczności z samym uznaniem jej za cechę tak ważną dla tożsamości danej osoby, że osoby tej nie można zmuszać do odstąpienia od owej cechy”.

⁽⁵⁷⁴⁾ *Ibidem*, pkt 49.

⁽⁵⁷⁵⁾ *Ibidem*, pkt 75.

ubiegająca się o azyl będzie ukrywała swój homoseksualizm w państwie swojego pochodzenia lub będzie zachowywać powściągliwość w wyrażaniu swojej orientacji seksualnej”⁽⁵⁷⁶⁾.

Przy rozpatrywaniu wniosków osób LGBTI, których podstawą jest ich orientacja seksualna lub tożsamość płciowa, ważne może być uwzględnienie szczególnych form prześladowania, które mogą wystąpić w przypadku różnych kategorii osób⁽⁵⁷⁷⁾. W przypadku lesbijek przykładem może być ryzyko zgwałcenia „korekcyjnego”⁽⁵⁷⁸⁾, a w przypadku osób transpłciowych – odmowa zmiany dokumentów w celu odzwierciedlenia nowej płci oraz przymusowa prostytutka, które to zjawiska uznano za równoznaczne z prześladowaniem⁽⁵⁷⁹⁾.

Ponadto metody stosowane przy ocenie wniosków osób LGBTI mogą stawiać je w sytuacji szczególnych potrzeb⁽⁵⁸⁰⁾.

W sprawie A, B i C TSUE zwrócił uwagę na „delikatny charakter pytań dotyczących sfery osobistej danej osoby, a w szczególności jej orientacji seksualnej”⁽⁵⁸¹⁾. Z tego powodu, a także w odniesieniu do praw do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego oraz godności ludzkiej zagwarantowanych w art. 1 i 7 karty UE, TSUE orzekł, że „przesłuchania dotyczące szczegółów praktyk seksualnych [wnioskodawcy]” oraz „poddawanie wnioskodawców ewentualnym »testom« w celu wykazania ich homoseksualności lub przedstawianie dowodów takich jak zapisy wideo czynności intymnych” są zabronione⁽⁵⁸²⁾.

Podobnie TSUE orzekł w sprawie F, że w przypadku odwołania się do opinii biegłego procedury, na których się ona opiera, „nie mogą naruszać innych stosownych przepisów prawa Unii, zwłaszcza praw podstawowych zagwarantowanych w karcie, takich jak prawo do poszanowania godności człowieka, zapisane w art. 1 karty, oraz prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, zagwarantowane w jej art. 7”⁽⁵⁸³⁾. TSUE potwierdził to podejście w odniesieniu do oceny orientacji seksualnej. Trybunał postanowił:

Oceniając wagę ingerencji polegającej na sporządzeniu i wykorzystaniu opinii biegłego psychologa takiej jak rozpatrywana w postępowaniu głównym, należy mieć również na uwadze zasadę 18 zasad z Yogyakarty dotyczących stosowania międzynarodowego prawa człowieka w stosunku do orientacji seksualnej oraz tożsamości płciowej [...], a która w szczególności stanowi, że nikt nie może być zmuszony do poddania się jakiegokolwiek formie badania psychologicznego ze względu na orientację seksualną lub tożsamość płciową⁽⁵⁸⁴⁾.

⁽⁵⁷⁶⁾ TSUE, 2013, X, Y i Z, *op.cit.* (przypis 465 powyżej), pkt 76.

⁽⁵⁷⁷⁾ Zob. ogólnie UNHCR, Wytyczne w sprawie ochrony międzynarodowej nr 9, *op.cit.* (przypis 156 powyżej), pkt 10 i 20–25.

⁽⁵⁷⁸⁾ Zob. Wyższy Trybunał (Wydział ds. Imigracji i Azylu, Zjednoczone Królestwo) (UTIAC, Zjednoczone Królestwo), decyzja z dnia 24 czerwca 2011 r., SW (lesbijki – wnioski HJ i HT), UKUT-251.

⁽⁵⁷⁹⁾ Zob. np. Sąd Azylowy (Asylgerichtshof, Austria), wyrok z dnia 24 lutego 2011 r., A4 213.316-0/2008/11E (streszczenie w języku angielskim), dotyczący egipskiej transseksualistki, która nie była w stanie m.in. zmienić swojego egipskiego paszportu na tożsamość żeńską; Sąd Azylowy (Asylgerichtshof, Austria), wyrok z dnia 29 stycznia 2013 r., E1 432.053-1/2013/5E (streszczenie w języku angielskim), sprawa dotycząca przymusowej prostytutki. Inne sprawy dotyczące osób transpłciowych wiążą się z formami prześladowań, z jakimi spotykają się również osoby homoseksualne. Zob. np. CNDA (Francja), wyrok z dnia 3 października 2019 r., M.H., nr 18031476 C, dotyczący Algierczyka ubiegającego się o azyl ze względu na orientację seksualną i tożsamość płciową, który przybył do Francji jako osoba homoseksualna, rozpoczął leczenie medyczne, aby stać się transseksualną kobietą, i został uznany za uchodźcę; oraz Sąd Administracyjny w Poczdamie (Verwaltungsgericht Potsdam, Niemcy), wyrok z dnia 27 kwietnia 2017 r., nr 6 K 338/17.A (streszczenie w języku angielskim), dotyczący biseksualnego, transseksualnego rosyjskiego aktywisty uznanego za uchodźcę w Niemczech.

⁽⁵⁸⁰⁾ TSUE (WI), 2014, A, B i C, *op.cit.* (przypis 31 powyżej), pkt 70.

⁽⁵⁸¹⁾ *Ibidem*, pkt 69.

⁽⁵⁸²⁾ *Ibidem*, pkt 64 i 65.

⁽⁵⁸³⁾ TSUE, 2018, F, przeciwko Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, *op.cit.* (przypis 149 powyżej), pkt 35. Zob. także rozdział 6.2.2 „Uzasadnienie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej” powyżej.

⁽⁵⁸⁴⁾ *Ibidem*, pkt 62.

W tym przypadku Trybunał doszedł do wniosku:

Wykładni art. 4 dyrektywy 2011/95 w świetle art. 7 Karty praw podstawowych [...] należy dokonywać w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie możliwości sporządzenia i wykorzystania dla potrzeb ustalenia rzeczywistej orientacji seksualnej osoby ubiegającej się o udzielenie ochrony międzynarodowej opinii biegłego psychologa takiej jak rozpatrywana w postępowaniu głównym, która w oparciu o projekcyjne testy osobowości ma dawać obraz orientacji seksualnej takiej osoby ⁽⁵⁸⁵⁾.

Na przykład w decyzji francuskiego Krajowego Sądu ds. Prawa Azylowego można znaleźć informacje o tym, jakie kryteria i okoliczności można poddać ocenie w przypadku kwestionowania deklarowanej orientacji seksualnej w sprawie o azyl ⁽⁵⁸⁶⁾.

6.8.4. Zdrowie

Z informacji przedstawionych w rozdziale 6.2.1 jasno wynika, że indywidualna sytuacja i okoliczności osobiste wnioskodawcy, które należy wziąć pod uwagę przy ocenie, czy działania, na które był lub może być narażony, stanowią prześladowanie lub poważną krzywdę, mogą obejmować stan zdrowia wnioskodawcy.

TSUE w co najmniej dwóch sprawach – M’Bodj i MP – rozpatrywał sytuację osób ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej, które wymagają szczególnej troski ze względu na poważny stan zdrowia, oraz to, czy kwalifikowałoby to je do objęcia ochroną uzupełniającą.

Pierwsza sprawa, M’Bodj, dotyczyła sytuacji osoby ubiegającej się o udzielenie ochrony międzynarodowej, która cierpiała na poważną chorobę, oraz ryzyka pogorszenia się jej stanu zdrowia z powodu braku odpowiedniego leczenia w kraju pochodzenia ⁽⁵⁸⁷⁾. W swoim wyroku TSUE rozważył, czy taka sytuacja kwalifikowałaby go do otrzymania ochrony uzupełniającej na podstawie art. 15 lit. b) QD. W art. 15 lit. b) zdefiniowano poważną krzywdę jako m.in. „tortury lub nieludzkie lub poniżające traktowanie lub karanie wnioskodawcy w kraju jego pochodzenia”. W tym przypadku dana osoba padła ofiarą napaści w przyjmującym państwie członkowskim ⁽⁵⁸⁸⁾. TSUE zauważył, że art. 6 QD zawiera wykaz podmiotów wyrządzających poważną krzywdę lub prześladowujących, co „potwierdza koncepcję, że taką krzywdą musi być zachowanie podmiotu trzeciego i że nie może ona zatem wynikać po prostu z ogólnych niedostatków systemu opieki zdrowotnej państwa pochodzenia” ⁽⁵⁸⁹⁾. Trybunał w dalszym toku wywiódł:

Podobnie w motywie 26 [QD] stwierdza się, że ryzyko, na które ludność państwa lub jej część jest generalnie wystawiona, normalnie nie stanowi samo w sobie indywidualnego zagrożenia, kwalifikującego się jako poważna krzywda. W rezultacie

⁽⁵⁸⁵⁾ TSUE, 2018, F. przeciwko Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, *op.cit.* (przypis 149 powyżej), rozstrzygnięcie. Trybunał wyjaśnił jednak również, że można przywiązywać wagę do opinii biegłego w oparciu „o wystarczająco wiarygodne metody i zasady w świetle norm przyjętych przez międzynarodową społeczność naukową” (pkt 58). Mimo to podkreślił w pkt 42, że „organ rozpatrujący nie może oprzeć swojej decyzji wyłącznie na ustaleniach zawartych w opinii biegłego, a więc *a fortiori* dokonując oceny oświadczeń wnioskodawcy odnoszących się do jego orientacji seksualnej, organ ten nie może być nimi związany”.

⁽⁵⁸⁶⁾ CNDA (Francja), wyrok z dnia 30 maja 2017 r., M.S., nr 16015675 C. Wytyczne można także znaleźć w UNHCR, *Wytyczne w sprawie ochrony międzynarodowej nr 9*, *op.cit.* (przypis 156 powyżej).

⁽⁵⁸⁷⁾ TSUE (WI), 2014, M’Bodj, *op.cit.* (przypis 512 powyżej).

⁽⁵⁸⁸⁾ Ten odrębny element w porównaniu z sytuacją w sprawie MP podkreślił TSUE w wyroku TSUE (WI), 2018, MP, *op.cit.* (przypis 38 powyżej), pkt 47.

⁽⁵⁸⁹⁾ TSUE (WI), 2014, M’Bodj, *op.cit.* (przypis 512 powyżej), pkt 35.

ryzyko pogorszenia stanu zdrowia obywatela państwa trzeciego cierpiącego na poważną chorobę wynikające z braku odpowiedniego leczenia w jego państwie pochodzenia, jeżeli nie chodzi o celowe pozbawienie tego obywatela państwa trzeciego opieki, nie może wystarczać do zagwarantowania przyznania mu ochrony uzupełniającej ⁽⁵⁹⁰⁾.

Trybunał powtórzył również to, co stwierdził już w innych orzeczeniach, że zakres zastosowania QD nie rozciąga się na osoby uprawnione do przebywania na terytorium państw członkowskich z innych powodów, to znaczy na podstawie dyskrecjonalnej i ze względów współczucia lub z powodów humanitarnych ⁽⁵⁹¹⁾.

TSUE zbadał również, czy taka interpretacja byłaby sprzeczna z art. 19 ust. 2 karty UE, ale doszedł do wniosku, odwołując się do orzecznictwa ETPC dotyczącego art. 3 EKPC, że nie jest ⁽⁵⁹²⁾. Trybunał zauważył, że w art. 3 QD zezwala się państwom członkowskim na wprowadzenie lub utrzymanie korzystniejszych norm dotyczących m.in. określania, kto kwalifikuje się jako osoba podlegająca ochronie uzupełniającej, o ile normy te są zgodne z dyrektywą ⁽⁵⁹³⁾. Jednakże zastrzeżenie widniejące w art. 3 QD:

stoi zaś na przeszkodzie temu, by państwo członkowskie wprowadziło lub utrzymało przepisy przyznające status osoby kwalifikującej się do ochrony uzupełniającej przewidziany w tej dyrektywie obywatelowi państwa trzeciego cierpiącemu na poważną chorobę ze względu na ryzyko pogorszenia jego stanu zdrowia wynikające z braku odpowiedniego leczenia w państwie pochodzenia, skoro takie przepisy nie są zgodne z tą dyrektywą ⁽⁵⁹⁴⁾.

Innymi słowy, ochrony uzupełniającej nie można udzielić z powodu braków lub niewydolności systemów opieki zdrowotnej w krajach pochodzenia, chyba że dana osoba została celowo pozbawiona opieki zdrowotnej.

Do czasu rozpatrzenia przez TSUE sprawy MP nastąpiła dalsza zmiana w orzecznictwie ETPC. Jak zauważył TSUE, z ostatniego wyroku ETPC w sprawie Paposhvili przeciwko Belgii ⁽⁵⁹⁵⁾ wynika, że art. 3 EKPC:

stoi na przeszkodzie wydaleniu ciężko chorej osoby, w przypadku której istnieje ryzyko bliskiej śmierci lub istnieją istotne podstawy, aby uznać, że mimo braku ryzyka bliskiej śmierci musiałaby ona z powodu braku odpowiedniego leczenia w państwie pochodzenia lub braku dostępu do tego leczenia zmierzyć się z rzeczywistym ryzykiem, że jej stan zdrowia ulegnie poważnemu, szybkiemu i nieodwracalnemu pogorszeniu, powodując dotkliwie cierpienia lub [...] znaczące skrócenie oczekiwanej długości życia ⁽⁵⁹⁶⁾.

Sprawa MP dotyczyła obywatela państwa trzeciego, który w przeszłości był torturowany przez organy swojego kraju pochodzenia. Ponadto – mimo że nie istniało już ryzyko, że po powrocie do tego kraju ponownie zostanie poddany torturom – nadal odczuwał poważne skutki psychologiczne wynikające z tortur. Ponadto zgodnie z należycie uzasadnioną dokumentacją

⁽⁵⁹⁰⁾ TSUE (WI), 2014, M'Bodj, *op.cit.* (przypis 512 powyżej), pkt 36.

⁽⁵⁹¹⁾ *Ibidem*, pkt 37.

⁽⁵⁹²⁾ *Ibidem*, pkt 38–41.

⁽⁵⁹³⁾ *Ibidem*, pkt 42.

⁽⁵⁹⁴⁾ TSUE (WI), 2014, M'Bodj, *op.cit.* (przypis 512 powyżej), pkt 43. Zob. też Trybunał Konstytucyjny (Belgia), wyrok z dnia 26 czerwca 2008 r., nr 95/2008.

⁽⁵⁹⁵⁾ ETPC (WI), wyrok z dnia 13 grudnia 2016 r., Paposhvili przeciwko Belgii, nr 41738/10.

⁽⁵⁹⁶⁾ TSUE (WI), 2018, MP, *op.cit.* (przypis 38 powyżej), pkt 40, z odniesieniem do pkt 178 i 183 orzeczenia w sprawie Paposhvili.

medyczną te skutki uboczne uległyby znacznemu nasileniu i doprowadziłyby do poważnego ryzyka popełnienia przez niego samobójstwa, gdyby powrócił do kraju pochodzenia. TSUE stwierdził, że:

Do celów oceny, czy obywatel państwa trzeciego, który był w przeszłości torturowany przez władze państwa pochodzenia, będzie w razie odesłania do tego państwa narażony na rzeczywiste ryzyko celowego pozbawienia go opieki właściwej do leczenia fizycznych lub psychicznych następstw aktów tortur dokonanych przez te władze, należy [...] uwzględnić art. 14 [CAT] ⁽⁵⁹⁷⁾.

W tym względzie Trybunał zauważył jednak, że dyrektywa i CAT mają różne cele. Stwierdził, że w dyrektywie ustanowiono odrębne mechanizmy ochrony, tak że nie jest możliwe, „zakwalifikowanie cudzoziemca znajdującego się w sytuacji takiej jak MP do ochrony uzupełniającej na podstawie jakiegokolwiek naruszenia przez jego państwo pochodzenia art. 14 [CAT]” ⁽⁵⁹⁸⁾. Trybunał wskazał:

W konsekwencji sąd odsyłający powinien ustalić, w świetle wszystkich aktualnych i istotnych informacji, w szczególności sprawozdań międzynarodowych i pozarządowych organizacji ochrony praw człowieka, czy w niniejszej sprawie MP może być w razie odesłania do państwa pochodzenia narażony na ryzyko celowego pozbawienia opieki właściwej do leczenia fizycznych lub psychicznych następstw aktów tortur dokonanych przez władze rzeczzonego państwa. Byłoby tak w szczególności w wypadku, gdyby w okolicznościach takich jak w sprawie w postępowaniu głównym, gdy istnieje ryzyko popełnienia przez obywatela państwa trzeciego samobójstwa z powodu traumy doznanej w wyniku aktów tortur, którym został poddany przez władze państwa pochodzenia, było oczywiste, że władze te, mimo obowiązku wynikającego z art. 14 [CAT], nie zapewnią mu rehabilitacji. Takie ryzyko mogłoby się również pojawić, gdyby okazało się, że rzeczzone władze prezentują dyskryminującą postawę w odniesieniu do dostępu do leczenia, skutkującą trudniejszym dostępem niektórych grup etnicznych lub niektórych kategorii osób, do których należałby MP, do właściwego leczenia fizycznych lub psychicznych następstw aktów tortur dokonanych przez te władze ⁽⁵⁹⁹⁾.

Powtarzając wymóg wskazany w sprawie M'Bodj, że w celu ustalenia, czy dana osoba kwalifikuje się do uzyskania ochrony uzupełniającej, konieczne jest wykazanie, że brak opieki wynikał z celowego działania lub zaniechania państwa przyjmującego, Trybunał w sprawie MP orzekł:

Art. 2 lit. e) i art. 15 lit. b) [QD], w świetle art. 4 karty [...] należy interpretować w ten sposób, że do statusu ochrony uzupełniającej kwalifikuje się obywatel państwa trzeciego, który był w przeszłości torturowany przez władze państwa pochodzenia i który w wypadku odesłania do tego państwa nie jest już narażony na ryzyko poddania torturom, lecz którego stan zdrowia fizycznego lub psychicznego może w takim wypadku ulec poważnemu pogorszeniu, łącznie z ryzykiem popełnienia przez tego obywatela samobójstwa z powodu traumy doznanej w wyniku aktów tortur, których był ofiarą, jeżeli istnieje rzeczywiste ryzyko celowego pozbawienia tego obywatela w rzeczonym państwie opieki właściwej do leczenia fizycznych lub psychicznych następstw aktów tortur, co powinien ustalić sąd odsyłający ⁽⁶⁰⁰⁾.

⁽⁵⁹⁷⁾ MTSUE (WI), 2018, MP, *op.cit.* (przypis 38 powyżej), pkt 52.

⁽⁵⁹⁸⁾ *Ibidem*, pkt 54–56.

⁽⁵⁹⁹⁾ *Ibidem*, pkt 57.

⁽⁶⁰⁰⁾ *Ibidem*, akapit końcowy wyroku.

Oznacza to zasadniczo, z jednej strony, że jeżeli w danym przypadku spełniony jest wymóg „umyślnego działania”, to przy ustalaniu kwalifikacji do ochrony uzupełniającej organ rozstrzygający lub sąd lub trybunał danego państwa członkowskiego musi ocenić „wpływ wydalenia na daną osobę [...] w drodze porównania jej stanu zdrowia przed wydaleniem i tego, jak by się on zmieniał po przeniesieniu do państwa przyjmującego”⁽⁶⁰¹⁾. Z drugiej strony, jeśli wymóg „umyślnego działania” nie jest spełniony, wnioskodawca nie może kwalifikować się do ochrony międzynarodowej na mocy QD (wersja przekształcona), a standardy określone w wyroku w sprawie Paposhvili mają znaczenie jedynie dla ustalenia, czy powrót naruszałby ochronę przed wydaleniem na mocy art. 19 ust. 2 karty UE oraz art. 3 EKPC⁽⁶⁰²⁾.

Rozumowanie przedstawione w sprawie MP nie wyklucza możliwości, że przynajmniej w pewnych okolicznościach wnioskodawcy, których stan zdrowia po powrocie mógłby ulec poważnemu pogorszeniu, mogliby kwalifikować się do nadania statusu uchodźcy, jeśli brak opieki można przypisać władzom państwowym, a pozbawienie ich opieki nastąpiło z jednego lub większej liczby powodów określonych w art. 10 QD (wersja przekształcona).

6.8.5. Niepełnosprawność i zaburzenia psychiczne

W prawodawstwie dotyczącym WESA „osoby z niepełnosprawnościami” i „osoby z zaburzeniami psychicznymi” stanowią szczególne kategorie osób wymagających szczególnej troski. Jak wspomniano w rozdziałach 2.1, 3.1 i 3.2, w art. 21 RCD (wersja przekształcona) i art. 20 ust. 3 QD (wersja przekształcona) wyraźnie uznano osoby z niepełnosprawnościami i z zaburzeniami psychicznymi za osoby wymagające szczególnej troski. Ponadto w motywie 29 APD (wersja przekształcona) uznano, że niektórzy wnioskodawcy mogą potrzebować szczególnych gwarancji proceduralnych m.in. ze względu na swoją niepełnosprawność lub zaburzenia psychiczne.

Wymóg zawarty w art. 4 ust. 3 lit. c) QD (wersja przekształcona), zgodnie z którym ocenę wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej należy przeprowadzać indywidualnie, biorąc pod uwagę „indywidualną sytuację i osobiste uwarunkowania” wnioskodawcy, musi wyraźnie obejmować takie czynniki jak niepełnosprawność i zaburzenia psychiczne. W każdym przypadku decydenci muszą ustalić w świetle wszystkich konkretnych indywidualnych uwarunkowań, czy osiągnięty został próg prześladowania lub poważnej krzywdy⁽⁶⁰³⁾.

Względny charakter oceny, czy czyny stanowią poważne naruszenie podstawowych praw człowieka w rozumieniu art. 9 ust. 1 QD (wersja przekształcona) lub czy stanowią poważną krzywdę w rozumieniu art. 15 tej samej dyrektywy, jest szczególnie ważny w przypadku wnioskodawców, którzy mają niepełnosprawność lub cierpią na zaburzenia psychiczne. W odniesieniu do art. 15 lit. b), który zasadniczo odpowiada art. 3 EKPC, ETPC uznał, że osoby z problemami zdrowia psychicznego mogą wymagać szczególnej troski, na przykład w przypadku zatrzymania⁽⁶⁰⁴⁾.

⁽⁶⁰¹⁾ ETPC (WI), 2016, *Paposhvili przeciwko Belgii*, *op.cit.* (przypis 595 powyżej), pkt 188.

⁽⁶⁰²⁾ Art. 19 ust. 2 karty UE: „Nikt nie może być usunięty z terytorium państwa, wydalony lub wydany w drodze ekstradycji do państwa, w którym istnieje poważne ryzyko, iż może być poddany karze śmierci, torturom lub innemu nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu”. Zob. także art. 21 QD (wersja przekształcona).

⁽⁶⁰³⁾ Zob. Crock, M., Ernest, C. i McCallum, R., „Where disability and displacement intersect: Asylum seekers and refugees with disabilities” [„Gdzie spotykają się niepełnosprawność i wysiedlenie: osoby ubiegające się o azyl i uchodźcy z niepełnosprawnościami”], *International Journal of Refugee Law*, tom 24, nr 4, 2013, s. 735–764 i 742–743.

⁽⁶⁰⁴⁾ Zob. np. wyrok ETPC z dnia 20 października 2005 r., *Romanov przeciwko Rosji*, nr 63993/00; wyrok ETPC z dnia 6 września 2007 r., *Kucheruk przeciwko Ukrainie*, nr 2570/04. Zob. odpowiednio wyrok ETPC z dnia 3 kwietnia 2001 r., *Keenan przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, nr 27229/95, pkt 111 i 114.

Ponadto niepełnosprawność lub zaburzenie psychiczne wnioskodawcy – same w sobie lub w połączeniu z innymi cechami – mogą prowadzić do tego, że stanie się on celem prześladowań lub poważnej krzywdy np. ze względu na uprzedzenia społeczne, stygmatyzację lub przekonania dotyczące szczególnych rodzajów niepełnosprawności, takich jak karłowatość i zespół Downa, lub schorzeń związanych z niepełnosprawnością, takich jak albinizm⁽⁶⁰⁵⁾. Nawet jeśli w art. 9 ust. 2 QD (wersja przekształcona) nie określono form prześladowania ze względu na niepełnosprawność, zawarty w nim wykaz jest wyraźnie niewyczerpujący. Mogą istnieć pewne formy krzywdy charakterystyczne dla osób z niepełnosprawnościami i z zaburzeniami psychicznymi. Na przykład osoby z niepełnosprawnościami (zarówno intelektualnymi, jak i fizycznymi) mogą być często celem wykorzystywania seksualnego. Mogą być bardziej narażone na przymusowe zatrzymanie i uwięzienie. Mogą być również bardziej narażone na tortury lub nieludzkie i poniżające traktowanie w instytucjach i w sferze prywatnej⁽⁶⁰⁶⁾.

Od 2011 r. CRPD stanowi integralną część prawa Unii⁽⁶⁰⁷⁾. W art. 2 CRPD zawarto definicję zasady „racjonalnego usprawnienia”, zgodnie z którą państwa-strony są zobowiązane podjąć:

konieczne i odpowiednie zmiany i dostosowania, nienakładające nieproporcjonalnego lub nadmiernego obciążenia, jeśli jest to potrzebne w konkretnym przypadku, w celu zapewnienia osobom niepełnosprawnym możliwości korzystania z wszelkich praw człowieka i podstawowych wolności oraz ich wykonywania na zasadzie równości z innymi osobami.

W art. 11 CRPD wymaga się od państw-stron podjęcia wszelkich niezbędnych środków, zgodnie z ich zobowiązaniami wynikającymi z prawa międzynarodowego, „w celu zapewnienia ochrony i bezpieczeństwa osób niepełnosprawnych w sytuacjach zagrożenia, w tym w trakcie konfliktu zbrojnego, w sytuacjach wymagających pomocy humanitarnej i w przypadku klęsk żywiołowych”. Jako przykład jednego z istotnych postanowień w art. 16 ust. 2 wymaga się od państw-stron, aby:

podjęły wszelkie odpowiednie środki w celu zapobiegania wszelkim formom wykorzystywania, przemocy i nadużyć, poprzez zapewnienie osobom niepełnosprawnym, ich rodzinom oraz opiekunom, między innymi, właściwych form pomocy i wsparcia odpowiednich ze względu na płeć i wiek, w tym poprzez zapewnienie informacji i edukacji na temat unikania, rozpoznawania i zgłaszania przypadków wykorzystywania, przemocy i nadużyć.

Zgodnie z art. 9 ust. 1 lit. b) QD (wersja przekształcona) akty prześladowania mogą wynikać z „kumulacji różnych środków, w tym naruszeń praw człowieka, które jest [sic] na tyle poważne, by oddziaływać na jednostkę w sposób podobny do określonego w lit. a)”. Należy

⁽⁶⁰⁵⁾ Zob. np. Rada ds. Sporów dotyczących Cudzoziemców (RVV/CCE, Belgia), wyrok z dnia 12 maja 2015 r., nr 145 367, dotyczący matki i córki pochodzenia somalijskiego i obywatelstwa tanzańskiego, które zostały uznane za uchodźców ze względu na przynależność do rodziny albinosów; Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa (IAC, Zjednoczone Królestwo), 2016, JA (dziecko – ryzyko prześladowania) Nigeria, *op.cit.* (przypis 509 powyżej), w którym wzięto pod uwagę również młody wiek 7-letniego wnioskodawcy cierpiącego na albinizm; CNDA (Francja), wyrok z dnia 13 lutego 2017 r., M.E., nr 16017097 C, dotyczący Nigeryjczyka cierpiącego na albinizm; oraz Sąd Administracyjny w Bayreuth (Verwaltungsgericht Bayreuth, Niemcy), wyrok z dnia 7 maja 2019 r., B 4 K 17.33417, dotyczący osoby cierpiącej na albinizm z Wybrzeża Kości Słoniowej.

⁽⁶⁰⁶⁾ Więcej na ten temat – zob. Crock i in., *op.cit.* (przypis 603 powyżej), s. 747.

⁽⁶⁰⁷⁾ Decyzja Rady dotycząca zawarcia przez Wspólnotę Europejską Konwencji o prawach dziecka, 2009, *op.cit.* (przypis 17 powyżej), art. 1 ust. 1 i art. 2 ust. 1. TSUE podkreślił, że w sytuacji, gdy prawo wtórne Unii może być interpretowane na wiele sposobów, pierwszeństwo umów międzynarodowych zawartych przez UE przed przepisami prawa wtórnego Unii oznacza, że przepisy te należy, tak dalece jak to możliwe, interpretować w sposób zgodny z tymi umowami, zwłaszcza gdy środek UE ma na celu nadanie skuteczności takiej umowie międzynarodowej. Zob. TSUE, wyrok z dnia 14 lipca 1998 r., Bettati przeciwko Safety Hi-Tech Srl, C-341/95, Zb.Orz. 1998, s. 1-4355, pkt 20; TSUE, wyrok z dnia 7 grudnia 2006 r., Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE) przeciwko Rafael Hoteles SA, C-306/05, Zb.Orz. 2006, s. 1-11519, pkt 35; TSUE, wyrok z dnia 3 września 2008 r., Kadi i Al Barakaat przeciwko Radzie i Komisji, sprawy połączone C-402/05 P i C-415/05 P, EU:C:2008:461, pkt 307. Na temat istotnych wzajemnych relacji między prawem Unii a CRPD zob. TSUE, 2013, HK Danmark, *op.cit.* (przypis 25 powyżej), pkt 29; TSUE, wyrok z dnia 18 marca 2014 r., Z przeciwko A Government department and the Board of management of a community school, C-363/12, EU:C:2014:159, pkt 68–74 oraz 87–90.

zatem zauważyć, że osoby z niepełnosprawnościami mogą być narażone na dyskryminację. Zgodnie z art. 2 CRPD odmowa racjonalnego usprawienia jest z definicji formą dyskryminacji⁽⁶⁰⁸⁾. Ponadto art. 21 ust. 1 karty UE zawiera zakaz wszelkiej dyskryminacji ze względu na m.in. niepełnosprawność⁽⁶⁰⁹⁾. W art. 14 EKPC zakazuje się dyskryminacji w korzystaniu z praw i wolności określonych w konwencji „z jakiegokolwiek przyczyny”. Zgodnie z podręcznikiem UNHCR dyskryminacja może być równoznaczna z prześladowaniem, gdy „konsekwencje dyskryminacji są szkodliwe dla osoby zainteresowanej, na przykład ograniczają poważnie jej prawo do zarabiania na życie, do praktykowania wyznania religijnego, lub dostępu do instytucji edukacyjnych”⁽⁶¹⁰⁾. W związku z tym odpowiednie konsekwencje mogą dotyczyć także dostępu do rynku pracy, opieki zdrowotnej i zakwaterowania.

Powód prześladowania, jakim jest przynależność do „szczególnej grupy społecznej”, zgodnie z definicją zawartą w art. 10 ust. 1 lit. d) QD (wersja przekształcona), ma szczególne znaczenie w kontekście osób z niepełnosprawnościami. Osoby z niepełnosprawnościami często są w stanie wykazać, że są członkami grupy posiadającej „wspólną nieusuwalną cechę wrodzoną lub przeszłość” oraz że ich grupa „posiada odrębną tożsamość w danym państwie, ponieważ jest postrzegana przez otaczające społeczeństwo jako inna” (dwa wymogi zawarte w art. 10 ust. 1 lit. d)).

Jeśli chodzi o związek między niepełnosprawnością jako kategorią szczególnych potrzeb a ochroną międzynarodową, z orzecznictwa TSUE wynika jednak jasno, że zabronione zachowania muszą przynajmniej w przeważającej mierze wynikać z umyślnych działań lub zaniechań danych osób⁽⁶¹¹⁾. Jeśli mamy do czynienia z celowym pozbawieniem⁽⁶¹²⁾ i zamiar ten wynika z niepełnosprawności wnioskodawcy w sensie przynależności do szczególnej grupy społecznej, wówczas jego wniosek należy rozpatrywać z punktu widzenia kwalifikacji do uzyskania statusu uchodźcy.

Wyrok ETPC w sprawie S.H.H. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu⁽⁶¹³⁾ dotyczył afgańskiego skarżącego, który doznał poważnych obrażeń (amputacja dolnej części prawej nogi i penisa oraz poważne obrażenia lewej nogi i prawej ręki) podczas wystrzelenia rakiety w Afganistanie. Trybunał uznał, że w celu stwierdzenia złego traktowania na podstawie art. 3 EKPC skarżący musi spełnić wymóg wyjątkowości, który został zastosowany w sprawach dotyczących zdrowia, takich jak D. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu i N. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu⁽⁶¹⁴⁾. Skarżący twierdził między innymi, że w trwającym konflikcie zbrojnym będzie szczególnie narażony na przemoc i zwiększone ryzyko dalszych obrażeń lub śmierci. Ponadto po powrocie do Afganistanu byłby narażony na trudne warunki życia i dyskryminację, co stanowiłoby naruszenia art. 3 EKPC, ponieważ w Afganistanie nie było nikogo, kto mógłby się nim zaopiekować.

⁽⁶⁰⁸⁾ Art. 2 CRPD: „Dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność» oznacza jakiegokolwiek różnicowanie, wykluczanie lub ograniczanie ze względu na niepełnosprawność, którego celem lub skutkiem jest naruszenie lub zniweczenie uznania, korzystania z lub wykonywania wszelkich praw człowieka i podstawowych wolności w dziedzinie polityki, gospodarki, społecznej, kulturalnej, obywatelskiej lub w jakiegokolwiek innej, na zasadzie równości z innymi osobami. Obejmuje wszystkie formy dyskryminacji, w tym odmowę racjonalnego zakwaterowania”.

⁽⁶⁰⁹⁾ Art. 21 ust. 1 karty UE: „Zakazana jest wszelka dyskryminacja w szczególności ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną”.

⁽⁶¹⁰⁾ UNHCR, *Handbook on procedures and criteria for determining refugee status and guidelines on international protection under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the status of refugees* [Podręcznik dotyczący procedur i kryteriów nadawania statusu uchodźcy oraz Wytyczne w sprawie ochrony międzynarodowej w świetle konwencji z 1951 r. i protokołu z 1967 r. dotyczącego statusu uchodźców], 1979, ponownie wydany w lutym 2019 r., HCR/1P/4/ENG/REV. 4, pkt 54.

⁽⁶¹¹⁾ Zob. rozdział 6.8.4 dotyczący wnioskodawców wymagających szczególnej troski i cierpiących na dolegliwości zdrowotne.

⁽⁶¹²⁾ TSUE (WI), 2018, MP, *op.cit.* (przypis 38 powyżej), pkt 51.

⁽⁶¹³⁾ ETPC, 2013, S.H.H. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, *op.cit.* (przypis 496 powyżej). Decyzję tę przytoczył TSUE w wyroku TSUE (WI), 2018, w sprawie MP, *op.cit.* (przypis 38 powyżej), pkt 39.

⁽⁶¹⁴⁾ ETPC, wyrok z dnia 2 maja 1997 r., D. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, nr 30240/96, pkt 51–54; ETPC (WI), wyrok z dnia 27 maja 2008 r., N. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, nr 26565/05, pkt 42–45.

Odrzucając jego skargę, ETPC powołał się między innymi na to, że w żadnym z uzupełniających sprawozdań krajowych nie ma wzmianki o tym, że osoby z niesprawnościami są bardziej narażone na przemoc, złe traktowanie lub ataki w Afganistanie ⁽⁶¹⁵⁾. ETPC wziął pod uwagę, że chociaż niepełnosprawności skarżącego nie można określić jako „naturalnie występującej choroby”, wszelkie przyszłe szkody związane z warunkami życia osoby z niepełnosprawnościami w Afganistanie nie wynikałyby z celowego złego traktowania przez którąkolwiek ze stron, ale z braku środków oraz faktu, że niepełnosprawność skarżącego nie wymagała leczenia. Stwierdził również, że nie przedstawił żadnych dowodów na to, że po powrocie do kraju nie będzie mógł nawiązać kontaktu ze swoimi dwiema siostrami mieszkającymi z rodzinami w Afganistanie ⁽⁶¹⁶⁾.

Z uwagi na to, że orzecznictwo TSUE lub ETPC dotyczące zagrożeń dla osób z niepełnosprawnościami w krajach pochodzenia jest jak dotąd stosunkowo mało obszerne, inne źródła międzynarodowego prawa praw człowieka, takie jak decyzje monitorującego CRPD Komitetu ds. Praw Osób Niepełnosprawnych, mogą stanowić istotną i użyteczną pomoc jako autorytet perswazyjny ⁽⁶¹⁷⁾.

6.9. Szczególne potrzeby i zakres ochrony udzielanej osobom korzystającym z ochrony międzynarodowej

Rozdział VII QD (wersja przekształcona) dotyczy zakresu ochrony międzynarodowej. Zgodnie z art. 20 ust. 1 QD (wersja przekształcona) rozdział VII ma zastosowanie „bez uszczerbku dla praw określonych w konwencji genewskiej”, a art. 20 ust. 2 stanowi, że ma on zastosowanie „zarówno do uchodźców, jak i do osób kwalifikujących się do otrzymania ochrony uzupełniającej”.

Art. 20 ust. 3 QD (wersja przekształcona) wymaga od państw członkowskich, aby przy udzielaniu ochrony międzynarodowej uwzględniały szczególną sytuację osób wymagających szczególnej troski. Przepis ten stanowi:

Art. 20 ust. 3 QD (wersja przekształcona) Zasady ogólne

Państwa członkowskie uwzględniają specyficzną sytuację osób szczególnie podatnych na zagrożenia, takich jak małoletni, małoletni bez opieki, osoby niepełnosprawne, osoby starsze, kobiety w ciąży, rodzice samotnie wychowujący małoletnie dzieci, ofiary handlu ludźmi, osoby z zaburzeniami psychicznymi i ofiary tortur, zgwałceń lub innych poważnych form przemocy psychicznej, fizycznej lub seksualnej.

Przepis ten ma zapewnić, by we wszystkich decyzjach dotyczących zakresu ochrony międzynarodowej uwzględniano osoby wymagające szczególnej troski. Jednak art. 20 ust. 4 QD (wersja przekształcona) stanowi, że ustęp ten „ma zastosowanie wyłącznie do osób, które po indywidualnej ocenie ich sytuacji uznano za mające specjalne potrzeby”.

⁽⁶¹⁵⁾ ETPC, 2013, S.H.H. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, *op.cit.* (przypis 496 powyżej), pkt 85–86.

⁽⁶¹⁶⁾ *Ibidem*, pkt 78, 83, 89 i 91.

⁽⁶¹⁷⁾ Zob. np. Komitet CRPD, opinie przyjęte 18 sierpnia 2017 r., X przeciwko Tanzanii, komunikat nr 022/2014, CRPD/C/18/D/22/2014, pkt 8.6, w którym Komitet stwierdził, że skarżący, obywatel Tanzanii, był ofiarą formy przemocy, która była skierowana wyłącznie przeciwko osobom cierpiącym na albinizm. Wśród stwierdzonych naruszeń znalazło się naruszenie przepisu zakazującego tortur lub okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, a także poniżającego traktowania lub karania (art. 15 CRPD). Komitet stwierdził, że „cierpienie, jakiego doświadcza skarżący z powodu braku działań ze strony państwa-strony, które umożliwiłyby skuteczne ściganie podejrzanych o popełnienie przestępstwa, staje się przyczyną ponownej wiktymizacji i stanowi tortury psychiczne lub złe traktowanie”. Zob. podobnie CRPD, opinie przyjęte 31 sierpnia 2018 r., Y przeciwko Tanzanii, komunikat nr 23/2014, CRPD/C/20/D/23/2014, zawierające podobne okoliczności i argumentację.

Art. 20 ust. 5 QD (wersja przekształcona) stanowi, że „wdrażając przepisy niniejszego rozdziału dotyczące dzieci, państwa członkowskie przywiązują szczególną uwagę do najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka” ⁽⁶¹⁸⁾.

W art. 21–35 rozdziału VII określono zakres ochrony międzynarodowej. Poniżej omówiono artykuły, które mają największe znaczenie dla osób wymagających szczególnej troski. Należy zauważyć, że w odniesieniu do niektórych praw beneficjent ochrony międzynarodowej jest uprawniony do korzystania z nich na takich samych warunkach jak obywatele danego państwa. Jeśli chodzi o inne prawa, mogą one przysługiwać na takich samych warunkach jak obywatelom państw trzecich legalnie przebywającym na terytorium danego państwa członkowskiego.

Motyw 41 stanowi, że aby beneficjenci ochrony międzynarodowej mogli skuteczniej korzystać z praw i przywilejów wynikających z QD (wersja przekształcona), „konieczne jest uwzględnienie ich specyficznych potrzeb i szczególnych trudności integracyjnych, którym muszą sprostać”. Takie uwzględnienie „zasadniczo nie powinno prowadzić do traktowania korzystniejszego niż przewidziane dla własnych obywateli, bez uszczerbku dla możliwości wprowadzenia lub utrzymania przez państwa członkowskie bardziej korzystnych norm”.

6.9.1. Jedność rodziny

Jedną z ważniejszych rzeczy dla wielu beneficjentów ochrony międzynarodowej jest poszanowanie ich jedności rodziny. Art. 23 stanowi:

Art. 23 QD (wersja przekształcona) Utrzymanie jedności rodziny

1. Państwa członkowskie zapewniają możliwość utrzymania jedności rodziny.
2. Państwa członkowskie zapewniają, aby członkowie rodziny beneficjenta ochrony międzynarodowej, którzy osobiście nie kwalifikują się do otrzymania takiej ochrony, zostali uprawnieni do ubiegania się o świadczenia, o których mowa w art. 24–35, zgodnie z krajowymi procedurami i w zakresie odpowiednim do osobistego statusu prawnego danego członka rodziny.
3. Ust. 1 i 2 nie mają zastosowania w przypadku, gdy członek rodziny jest lub zostałby wykluczony z możliwości otrzymania ochrony międzynarodowej zgodnie z rozdziałem III i V.
4. Niezależnie od ust. 1 i 2 państwa członkowskie mogą odmówić, ograniczyć lub cofnąć świadczenia, o których tam mowa, ze względu na bezpieczeństwo narodowe lub porządek publiczny.
5. Państwa członkowskie mogą podjąć decyzję, iż niniejszy artykuł ma zastosowanie także do innych bliskich krewnych, którzy żyli wspólnie jako część rodziny w momencie opuszczenia państwa pochodzenia i którzy pozostawali wtedy całkowicie lub w głównej mierze na utrzymaniu beneficjenta ochrony międzynarodowej.

⁽⁶¹⁸⁾ Zob. rozdział 2.4 „Najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka” i rozdział 6.8.1 „Wiek”.

W motywie 38 QD (wersja przekształcona) wyjaśniono, że podejmując decyzję o uprawnieniach do świadczeń objętych QD (wersja przekształcona), państwa członkowskie powinny należycie uwzględnić „szczególne sytuacje zależności od beneficjenta ochrony międzynarodowej w przypadku bliskich krewnych już przebywających w państwie członkowskim, a niebędących członkami rodziny tego beneficjenta”. W artykule dodano, że „w szczególnych okolicznościach, jeżeli bliskim krewnym beneficjenta ochrony międzynarodowej jest żonaty małoletni lub zamężna małoletnia, którym nie towarzyszy jednak małżonek lub małżonka, to najlepszego zabezpieczenia interesów małoletniego można upatrywać w przebywaniu z rodziną, z której się wywodzi”.

6.9.2. Małoletni

Jak już wspomniano, zgodnie z art. 20 ust. 5 QD (wersja przekształcona), „wdrażając przepisy [dotyczące zakresu ochrony międzynarodowej] dotyczące dzieci, państwa członkowskie przywiązują szczególną uwagę do najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka”.

W motywie 38 wyraźnie stwierdzono, że „decydując o uprawnieniach do otrzymania świadczeń [zapisanych w QD (wersja przekształcona)], państwa członkowskie powinny należycie uwzględniać najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka”.

Zgodnie z art. 27 ust. 1 QD (wersja przekształcona) „państwa członkowskie przyznają pełny dostęp do systemu kształcenia wszystkim małoletnim, którym udzielono ochrony międzynarodowej, na takich samych warunkach co własnym obywatelom”.

W art. 31 QD (wersja przekształcona) określono prawa małoletnich bez opieki w zakresie przedstawicielstwa „przez opiekuna prawnego lub w razie konieczności przez organizację odpowiedzialną za opiekę nad małoletnimi i ich dobro” (art. 31 ust. 1); obowiązek zaspokojenia potrzeb małoletnich przez wyznaczonego opiekuna lub przedstawiciela oraz dokonywania regularnych ocen (art. 31 ust. 2); gdzie i z kim mogą być zakwaterowani (art. 31 ust. 3); nierozdzielanie rodzeństwa i zmiany miejsca zamieszkania (art. 31 ust. 4); poszukiwanie członków rodziny (art. 31 ust. 5); oraz wymóg, aby osoby pracujące z małoletnimi odbywały i kontynuowały odpowiednie szkolenia (art. 31 ust. 6).

6.9.3. Zakwaterowanie

Prawo do zakwaterowania zapisano w art. 32 QD (wersja przekształcona). Artykuł ten stanowi:

Art. 32 QD (wersja przekształcona)

Dostęp do zakwaterowania

1. Państwa członkowskie zapewniają beneficjentom ochrony międzynarodowej dostęp do zakwaterowania na takich samych zasadach co innym obywatelom państw trzecich legalnie przebywającym na ich terytorium.
2. Dopuszczając krajową praktykę rozpraszania beneficjentów ochrony międzynarodowej, państwa członkowskie dążą do wdrażania polityki zapobiegającej dyskryminacji beneficjentów ochrony międzynarodowej oraz zapewniającej jednakowe szanse w dostępie do zakwaterowania.

6.9.4. Opieka społeczna i opieka zdrowotna

Osoby korzystające z ochrony międzynarodowej mają prawo do opieki społecznej i zdrowotnej. Prawo do opieki społecznej przewidziano w art. 29 QD (wersja przekształcona), a prawo do opieki zdrowotnej w art. 30 QD (wersja przekształcona). Chociaż równe traktowanie beneficjentów ochrony międzynarodowej i obywateli nie jest zasadą ogólną, w art. 29 ust. 1 i art. 30 ust. 1 QD (wersja przekształcona) zagwarantowano wszystkim beneficjentom ochrony międzynarodowej prawo do opieki społecznej i zdrowotnej na takich samych warunkach jak obywatelom.

W sprawie Ayubi pojawiło się pytanie, czy prawo do opieki społecznej ma zastosowanie tylko do beneficjentów ochrony międzynarodowej, którym przyznano prawo stałego pobytu w państwie członkowskim, czy też także do beneficjentów, którym przyznano ograniczone czasowo prawo pobytu. TSUE orzekł, że „zarówno art. 29 [QD (wersja przekształcona)], jak i art. 23 konwencji genewskiej obejmują ogół uchodźców i nie uzależniają praw, jakie są względem nich uznane, od długości ich pobytu w danym państwie członkowskim lub okresu ważności posiadanego przez nich dokumentu pobytowego”⁽⁶¹⁹⁾.

Trybunał w dalszym toku wywiódł: „Wynika stąd, że uchodźcom posiadającym dokument pobytowy o ważności ograniczonej do trzech lat należy zapewnić taki sam poziom świadczeń socjalnych, jaki jest oferowany obywatelom państwa członkowskiego, które nadało im status uchodźcy”⁽⁶²⁰⁾.

Motyw 45 QD (wersja przekształcona) stanowi, że „w szczególności w celu uniknięcia trudności socjalnych celowe jest, aby w kontekście pomocy socjalnej beneficjentom ochrony międzynarodowej zapewnić odpowiednią opiekę społeczną i środki utrzymania bez dyskryminacji”. Możliwość ograniczenia takiej pomocy do świadczeń podstawowych należy rozumieć tak, zgodnie z motywem 45, by obejmowały „one przynajmniej zapewnienie minimalnego dochodu, pomoc w przypadku choroby oraz pomoc dla kobiet w ciąży i osób wychowujących dzieci w takim zakresie, w jakim świadczenia takie przyznawane są obywatelom danego państwa członkowskiego zgodnie z prawem krajowym”.

Nie istnieje orzecznictwo TSUE dotyczące ewentualnych minimalnych standardów dla tych uprawnień w ogóle, a w szczególności tego, czy margines oceny państw członkowskich pozwala uznać za odpowiednie wszelkie warunki życia, które zapewniają pełne poszanowanie godności ludzkiej (art. 1 karty UE). W tej kwestii, w sprawie dotyczącej osoby ubiegającej się o ochronę międzynarodową, lecz niekorzystającej z ochrony międzynarodowej, TSUE wydał jednak orzeczenie:

w tej kwestii należy zauważyć, że poszanowanie godności ludzkiej w rozumieniu tego artykułu wymaga, by dana osoba nie znalazła się w sytuacji skrajnej deprivacji materialnej, która nie pozwalałaby jej na zaspokojenie najbardziej podstawowych potrzeb, takich jak zakwaterowanie, wyżywienie, ubranie i umycie się, oraz która szkodziłaby jej zdrowiu fizycznemu lub psychicznemu lub doprowadziłaby ją do stanu poniżenia niemożliwego do pogodzenia z tą godnością⁽⁶²¹⁾.

⁽⁶¹⁹⁾ TSUE, 2018, Ayubi, *op.cit.* (przypis 60 powyżej), pkt 28.

⁽⁶²⁰⁾ *Ibidem*, pkt 29.

⁽⁶²¹⁾ TSUE (WI), 2019, Haqbin, *op.cit.* (przypis 185 powyżej), pkt 46; z odniesieniami do TSUE (WI), 2019, Jawo, *op.cit.* (przypis 39 powyżej), pkt 92.

Jeśli chodzi o prawo do opieki zdrowotnej, z art. 30 ust. 2 QD (wersja przekształcona) wynika, że prawo to nie tylko ma zastosowanie ogólne, ale także do „beneficjentów ochrony międzynarodowej o specjalnych potrzebach”. Art. 30 ust. 2 QD (wersja przekształcona) stanowi:

Art. 30 ust. 2 QD (wersja przekształcona)
Opieka zdrowotna

Państwa członkowskie zapewniają – na podstawie takich samych kryteriów kwalifikujących co obywatelom państwa członkowskiego, które udzieliło ochrony – odpowiednią opiekę zdrowotną, w tym w razie potrzeby leczenie zaburzeń psychicznych, beneficjentom ochrony międzynarodowej o specjalnych potrzebach, takim jak kobiety w ciąży, osoby niepełnosprawne, ofiary tortur, gwałtu lub innych poważnych form przemocy psychicznej, fizycznej lub seksualnej oraz małoletnim, którzy padli ofiarą jakichkolwiek form wykorzystania, zaniedbania, eksploatacji, torturowania czy okrutnego, niehumanitarnego i poniżającego traktowania, lub ofiarą konfliktów zbrojnych.

6.9.5. Ułatwienia integracyjne i swoboda przemieszczania się

Wspomina się również o szczególnych potrzebach osób korzystających z ochrony międzynarodowej w zakresie dostępu do ułatwień integracyjnych. Zgodnie z art. 34 QD (wersja przekształcona):

Art. 34 QD (wersja przekształcona)
Dostęp do ułatwień integracyjnych

[...] państwa członkowskie zapewniają im dostęp do programów integracyjnych uznanych przez nie za odpowiednie w stosunku do specyficznych potrzeb beneficjentów statusu uchodźcy lub osoby potrzebującej ochrony uzupełniającej lub tworzą warunki gwarantujące dostęp do takich programów.

Ponadto beneficjenci ochrony międzynarodowej są uprawnieni do swobodnego przemieszczania się w obrębie państwa członkowskiego „na takich samych warunkach i z tymi samymi ograniczeniami, jakie są przewidziane dla innych obywateli państw trzecich legalnie przebywających na ich terytorium” (art. 33 QD (wersja przekształcona)).

6.10. Cofnięcie ochrony międzynarodowej z powodu błędu przy ustalaniu faktów dotyczących szczególnych potrzeb

Państwa członkowskie mogą podjąć decyzję o cofnięciu ochrony międzynarodowej zgodnie z przepisami art. 14 i 19 QD (wersja przekształcona). W sprawie Bilali TSUE miał do czynienia z kwestią cofnięcia ochrony uzupełniającej z powodu błędu popełnionego przez organy administracyjne w odniesieniu do ustalonego stanu faktycznego. Odwołując się między

innymi do podręcznika UNHCR ⁽⁶²²⁾, TSUE postanowił: „Sytuacja osoby, która uzyskała status ochrony uzupełniającej na podstawie nieprawdziwych informacji, nie spełniwszy nigdy warunków do uzyskania tego statusu, nie ma żadnego związku z przesłankami ochrony międzynarodowej” ⁽⁶²³⁾. Trybunał w dalszym toku wywiódł:

w świetle ogólnej systematyki i celu dyrektywy [QD (wersja przekształcona)] [...] wynika, że gdy przyjmujące państwo członkowskie dysponuje nowymi informacjami, które świadczą o tym, że wbrew jego pierwotnej ocenie sytuacji obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca, któremu udzieliło ono ochrony uzupełniającej, opartej na błędnych danych, temu obywatelowi lub bezpaństwowcowi nigdy nie groziła poważna krzywda w rozumieniu art. 15 tej dyrektywy, owo państwo członkowskie powinno dojść do wniosku, że okoliczności leżące u źródeł nadania statusu ochrony uzupełniającej uległy zmianie w taki sposób, że utrzymanie tego statusu nie jest już uzasadnione ⁽⁶²⁴⁾.

Taki błąd co do faktów może wystąpić także w przypadku identyfikacji szczególnych potrzeb. Jeśli błędnie ustalone fakty dotyczące szczególnych potrzeb doprowadziły do przyznania statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej, należy cofnąć przyznaną ochronę. TSUE dodaje jednak, że w takim przypadku „państwo członkowskie jest zobowiązane do przestrzegania [...] prawa podstawowego do poszanowania życia prywatnego i życia rodzinnego zainteresowanej osoby, które jest zagwarantowane przez art. 7 [karty UE] i art. 8 EKPC w ich odpowiednim zakresie zastosowania” ⁽⁶²⁵⁾.

Jeśli wnioskodawca twierdzi, że to jego szczególne potrzeby doprowadziły do błędnego ustalenia faktów w sprawie, np. dotyczących jego tożsamości, okoliczności te muszą być przez niego udowodnione. W tym kontekście francuski CNDA wydał wyrok w sprawie dotyczącej dwóch wnioskodawców z Czeczenii (Rosja), którzy uzyskali status uchodźcy na podstawie sfałszowanych deklaracji. Wnioskodawcy twierdzili, że sfałszowane oświadczenia zostały złożone ze względu na ich trudną sytuację, ponieważ musieli chronić się przed plotkami krążącymi wśród społeczności czeczeńskiej we Francji, które mogły ujawnić ich obecność władzom rosyjskim. Sąd uznał jednak, że nie przedstawili oni żadnych konkretnych dowodów potwierdzających rzekomą sytuację szczególnych potrzeb ⁽⁶²⁶⁾.

⁽⁶²²⁾ TSUE, 2019, Bilali, *op.cit.* (przypis 114 powyżej), pkt 58, odwołując się do UNHCR, *Handbook on procedures and criteria for determining refugee status and guidelines on international protection under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the status of refugees* [Podręcznik dotyczący procedur i kryteriów nadawania statusu uchodźcy oraz Wytyczne w sprawie ochrony międzynarodowej w świetle konwencji z 1951 r. i protokołu z 1967 r. dotyczącego statusu uchodźców], *op.cit.* (przypis 610 powyżej), pkt 117.

⁽⁶²³⁾ TSUE, 2019, Bilali, *op.cit.* (przypis 114 powyżej), pkt 44.

⁽⁶²⁴⁾ *Ibidem*, pkt 51.

⁽⁶²⁵⁾ *Ibidem*, pkt 62.

⁽⁶²⁶⁾ CNDA (Francja), wyrok z dnia 28 czerwca 2019 r., OFPRA c M. T. alias S. et Mme K.T., nr 18024910-18024911 C.

Część 7. Szczególne gwarancje proceduralne w procedurach administracyjnych

W tej części przeanalizowano szczególne gwarancje proceduralne, które mają zastosowanie do osób wymagających szczególnej troski ubiegających się o ochronę międzynarodową w administracyjnych procedurach azylowych. Obejmują one zapewnienie odpowiedniego wsparcia oraz kontekst, w którym szczególne potrzeby mogą prowadzić do zwolnienia z procedur przyspieszonych i granicznych lub wymagać priorytetowego traktowania przy ocenie wniosku. Określono w nim również inne szczególne gwarancje proceduralne dotyczące wnioskodawców wymagających szczególnej troski. Wreszcie rozważono, w jaki sposób szczególne potrzeby mogą wpłynąć na wniosek, który w przeciwnym razie mógłby zostać uznany za niedopuszczalny lub wymagać rozpatrzenia kolejnego wniosku. W części 8 omówiono kwestię szczególnych gwarancji proceduralnych w postępowaniu przed sądami i trybunałami.

Część ta zawiera sześć rozdziałów, które przedstawiono w tabeli 19.

Tabela 19: Struktura części 7

Rozdział	Tytuł	Strona
7.1	Wprowadzenie	183
7.2	Odpowiednie wsparcie	185
7.3	Zwolnienie z procedur przyspieszonych i granicznych	187
7.4	Ustalanie priorytetów	189
7.5	Inne szczególne gwarancje proceduralne	189
7.6	Niedopuszczalność	201

Inne stosowne publikacje EASO

- EASO, *Procedury azylowe i zasada non-refoulement – analiza sądowa*, 2018, część 4 „Wersja przekształcona dyrektywy w sprawie procedur azylowych: podstawowe zasady, zabezpieczenia i gwarancje proceduralne” oraz część 5 „Procedury na szczeblu administracyjnym”.

7.1. Wprowadzenie

Jeśli wnioskodawcę uznano za osobę wymagającą szczególnej troski, podczas odpowiednich procedur administracyjnych mogą mieć zastosowanie pewne szczególne gwarancje proceduralne ⁽⁶²⁷⁾.

⁽⁶²⁷⁾ Więcej informacji o tym, jak określić wnioskodawcę jako wymagającego szczególnej troski, można znaleźć w części 3 dotyczącej identyfikacji wnioskodawców o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania lub potrzebujących szczególnych gwarancji proceduralnych. Internetowe narzędzie EASO służące do identyfikacji osób o szczególnych potrzebach zawiera praktyczne informacje i wskazówki dla decydentów pierwszej instancji. Można je również wykorzystać jako przewodnik dla członków sądów i trybunałów przy sprawdzaniu, czy wnioskodawcy zapewniono skuteczny dostęp do procedur, czy też nie.

W przypadku sądów i trybunałów ważne może być sprawdzenie, czy organ decyzyjny podjął niezbędne kroki w celu zapewnienia wnioskodawcy odpowiednich narzędzi i pomocy, aby umożliwić mu skuteczny dostęp do procedur.

„Prawo do dobrej administracji” ma zastosowanie w państwach członkowskich jako ogólna zasada prawa Unii i nie jest oparte na art. 41 karty UE, jak wyjaśnił TSUE w sprawie Boudjlida⁽⁶²⁸⁾. Należy zatem zauważyć, że prawa do bycia wysłuchanym we wszystkich postępowaniach nie można wywieść z art. 41 ust. 2 karty UE, lecz prawo takie stanowi „integralną część poszanowania prawa do obrony, będącego zasadą ogólną prawa Unii”⁽⁶²⁹⁾. APD (wersja przekształcona) odzwierciedla niektóre aspekty tego prawa. Na przykład art. 10 ust. 3 wymaga od organów rozstrzygających zapewnienia, by decyzje w sprawie wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej były podejmowane po „odpowiednim rozpatrzeniu”. Art. 23 ust. 1 gwarantuje przedstawicielom prawnym wnioskodawcy „dostęp do informacji zawartych w aktach wnioskodawcy”. Prawo do dobrej administracji znajduje odzwierciedlenie w art. 31 ust. 2 APD (wersja przekształcona), który wymaga „aby procedura rozpatrywania wniosku została zakończona w najkrótszym możliwym terminie, bez uszczerbku dla odpowiedniego i pełnego rozpatrzenia”⁽⁶³⁰⁾.

W tym kontekście należy również zauważyć, że mogą pojawić się uzasadnione powody wskazujące na to, że życie lub integralność fizyczna i psychiczna wnioskodawcy są zagrożone. Może się tak zdarzyć na przykład wtedy, gdy wnioskodawca jest podejrzany o stosowanie przemocy ze względu na płeć lub o bycie ofiarą handlu ludźmi. W takich okolicznościach obowiązki państw członkowskich w zakresie reagowania i zapewniania ochrony i pomocy wynikają z praw podstawowych, prawa wtórnego Unii oraz międzynarodowego prawa praw człowieka⁽⁶³¹⁾. Przykłady odpowiednich instrumentów obejmują dyrektywę UE o prawach ofiar⁽⁶³²⁾; dyrektywę UE w sprawie zwalczania handlu ludźmi⁽⁶³³⁾; konwencje Rady Europy, takie jak konwencja o zwalczaniu handlu ludźmi⁽⁶³⁴⁾ i konwencja stambulska⁽⁶³⁵⁾; oraz ugruntowane orzecznictwo⁽⁶³⁶⁾. Instrumenty te określają zobowiązania państw-stron do ochrony ofiar przemocy lub handlu ludźmi⁽⁶³⁷⁾.

⁽⁶²⁸⁾ TSUE, wyrok z dnia 11 grudnia 2014 r., Khaled Boudjlida przeciwko Préfet des Pyrénées-Atlantiques, C-249/13, EU:C:2014:2431, pkt 33–34.

⁽⁶²⁹⁾ TSUE, wyrok z dnia 5 listopada 2014 r., Sophie Mukarubega przeciwko Préfet de police i Préfet de la Seine-Saint-Denis, C-166/13, EU:C:2014:2336, pkt 45.

⁽⁶³⁰⁾ Art. 31 ust. 2 APD (wersja przekształcona) zawiera wymóg zakończenia procedury ochrony międzynarodowej tak szybko, jak to możliwe; w art. 31 ust. 3–6 określono terminy przeprowadzenia procedury. Zob. TSUE (WI), 2011, N.S. i inni, *op.cit.* (przypis 16 powyżej), pkt 98. Zob. także rzecznik generalny Bot, opinia z dnia 13 czerwca 2018 r., X przeciwko Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, C-213/17, EU:C:2018:434, pkt 156.

⁽⁶³¹⁾ Zob. Rada Europy, Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi (konwencja w sprawie zwalczania handlu ludźmi), ETS nr 197 (16 maja 2005 r., wejście w życie 1 lutego 2008 r.), art. 10; oraz Rada Europy, *Explanatory report to the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings [Sprawozdanie wyjaśniające do Konwencji Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi]*, 6 maja 2005 r., pkt 128. Państwa członkowskie muszą zapewnić przeszkolony personel właściwym organom zajmującym się identyfikacją i pomocą osobom podejrzany o bycie ofiarami handlu ludźmi.

⁽⁶³²⁾ Dyrektywa UE o prawach ofiar, *op.cit.* (przypis 229 powyżej). W sprawozdaniu Parlamentu Europejskiego w sprawie wdrażania dyrektywy o prawach ofiar podkreślono, jak ważne jest, by państwa członkowskie podjęły odpowiednie działania w celu ułatwienia współpracy między właściwymi organami lub podmiotami udzielającymi specjalistycznego wsparcia, aby zapewnić ofiarom skuteczny dostęp do takich informacji i usług. Zob. Parlament Europejski, *Sprawozdanie z wdrażania dyrektywy 2012/29/UE ustanawiającej normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw (2016/2328(INI))*, 14 maja 2018 r., pkt 12.

⁽⁶³³⁾ Dyrektywa UE w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi, *op.cit.* (przypis 119 powyżej).

⁽⁶³⁴⁾ Zob. np. art. 10 konwencji Rady Europy w sprawie zwalczania handlu ludźmi, w którym wyraźnie mówi się o służbach imigracyjnych jako „właściwych organach” zaangażowanych w identyfikację ofiar i udzielanie im pomocy oraz o wymogu zapewnienia współpracy z innymi właściwymi organami, takimi jak policja, a także z odpowiednimi organizacjami pomocowymi. Zob. także Rada Europy, *Explanatory report to the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings [Sprawozdanie wyjaśniające do Konwencji Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi]*, *op.cit.* (przypis 631 powyżej), pkt 194: „Przez »właściwe organy« należy rozumieć szeroki zakres organów publicznych, z którymi ofiary mogą mieć pierwszy kontakt, takich jak policja, prokuratura, inspekcja pracy, służby celne lub imigracyjne. To nie te służby muszą przekazywać ofiarom odpowiednie informacje. Jednak gdy tylko ofiara skontaktuje się z takimi służbami, należy ją skierować do osób, służb lub organizacji mogących udzielić jej niezbędnych informacji”.

⁽⁶³⁵⁾ Rada Europy, Konwencja o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (konwencja stambulska), 11 maja 2011 r.

⁽⁶³⁶⁾ Zob. np. wyrok ETPC z dnia 7 stycznia 2010 r. w sprawie Rantsev przeciwko Cyprowi i Rosji, nr 25965/04, w którym stwierdzono naruszenie art. 2, 3 i 4 EKPC w związku z niewystarczającą reakcją na podejrzenie, że ofiara handlu ludźmi została znaleziona martwa po tym, jak zgłosiła się na policję, która zareagowała, kontaktując się z podejrzanym sprawcą, aby po nią przyjechał, nie przeprowadziwszy odpowiedniego przesłuchania ani nie zapewniając innych środków ochrony.

⁽⁶³⁷⁾ Zob. także tabela 14.

Jeśli istnieje podejrzenie, że wnioskodawca może być zagrożony przemocą, właściwe organy mają obowiązek umożliwić skierowanie go do specjalistycznych służb pomocowych. Może to obejmować przerwanie lub odroczenie przesłuchania w celu zapewnienia prywatności, poufności lub bezpieczeństwa. Może także obejmować ochronę określoną np. w dyrektywie UE o prawach ofiar (motyw 38).

7.2. Odpowiednie wsparcie

Zgodnie z motywem 29 i art. 24 ust. 3 APD (wersja przekształcona) wnioskodawcom „potrzebującym szczególnych gwarancji proceduralnych” należy zapewnić „odpowiednie wsparcie”. Motyw 29 stanowi:

Motyw 29 APD (wersja przekształcona)

Wnioskodawcom [potrzebującym szczególnych gwarancji proceduralnych] należy zapewnić odpowiednie wsparcie, w tym dać wystarczająco dużo czasu, w celu stworzenia warunków niezbędnych do zapewnienia im skutecznego dostępu do procedur oraz do przedstawienia elementów potrzebnych do uzasadnienia ich wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej.

Art. 24 ust. 3 akapit pierwszy, APD (wersja przekształcona) stanowi:

Art. 24 ust. 3 akapit pierwszy APD (wersja przekształcona) Wnioskodawcy potrzebujący szczególnych gwarancji proceduralnych

Państwa członkowskie zapewniają udzielenie wnioskodawcom, w przypadku gdy zidentyfikowano ich jako wnioskodawców potrzebujących szczególnych gwarancji proceduralnych, odpowiedniego wsparcia, aby umożliwić im korzystanie z praw i wywiązywanie się z obowiązków przewidzianych w niniejszej dyrektywie w trakcie całej procedury azylowej.

Treść „odpowiedniego wsparcia” nie została bliżej zdefiniowana, ale jest do pewnego stopnia dopracowana pod względem gwarancji określonych w dyrektywie. Cechy związane z „odpowiednim wsparciem” omówiono bardziej szczegółowo w rozdziale 7.5. Wymagane wsparcie zależy od sytuacji osobistej wnioskodawcy i charakteru jego potrzeb proceduralnych.

Aby zapewnić wnioskodawcy „odpowiednie wsparcie”, państwa członkowskie mogą przedłużyć termin, w którym należy zakończyć rozpatrywanie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, zgodnie z art. 31 ust. 3 akapity trzeci i czwarty APD (wersja przekształcona). W art. 31 ust. 3 zobowiązuje się państwa członkowskie do zapewnienia zakończenia procedury rozpatrywania wniosku w ciągu „sześciu miesięcy od złożenia wniosku”. Zgodnie z art. 31 ust. 3 akapit trzeci państwa członkowskie mogą przedłużyć termin sześciu miesięcy o okres nieprzekraczający kolejnych dziewięciu miesięcy, między innymi w przypadku „wystąpienia złożonych kwestii faktycznych lub prawnych”, natomiast art. 31

ust. 3 akapit czwarty stanowi: „W drodze wyjątku państwa członkowskie mogą, w należycie uzasadnionych okolicznościach, przedłużyć terminy określone w niniejszym ustępie o maksymalnie trzy miesiące, w przypadku gdy konieczne jest odpowiednie i kompletne rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej”. Takie przedłużenie może być odpowiednie dla wnioskodawców potrzebujących szczególnych gwarancji proceduralnych, aby zapewnić „odpowiednie i kompletne rozpatrzenie wniosku” zgodnie z art. 31 ust. 2 APD (wersja przekształcona).

Przykładem osoby wymagającej szczególnej troski, która potrzebuje odpowiedniego wsparcia i czasu, jest osoba, która przeżyła traumę lub twierdzi, że doświadczyła tortur. Osoby takie mogą potrzebować czasu na przedstawienie dokumentacji medycznej, która mogłaby wykazać ich szczególne potrzeby lub narażenie na tortury. Innym przykładem może być kobieta, która jest w ciąży i zbliża się do planowanego terminu porodu, niedawno urodziła dziecko lub doświadcza problemów zdrowotnych w czasie ciąży lub porodu. W takich okolicznościach przesłuchanie należy przełożyć. Osoba, która była torturowana lub doznała traumy, może potrzebować kilku przesłuchań, zanim będzie w stanie w pełni opowiedzieć o swoich przeżyciach. Czasami może to być widoczne dopiero po przesłuchaniu. Innym przykładem może być osoba z niepełnosprawnością poznawczą, która może potrzebować więcej czasu na złożenie wniosku lub na dostęp do informacji i ich przetworzenie, aby móc korzystać ze swoich praw⁽⁶³⁸⁾. Osoba niepiśmienna może również stanąć w obliczu wyzwań, które organy mają obowiązek uwzględnić. Na przykład Komitet CAT rozpatrywał sprawę niepiśmiennego wnioskodawcy, którego wniosek o azyl został odrzucony z powodu niespójności jego oświadczeń. Komitet odnotował twierdzenie skarżącego, że „niespójność jego oświadczenia wynikała z nieodpowiedniego tłumaczenia językowego oraz że nie był on w stanie go sprawdzić, ponieważ jest analfabetą”⁽⁶³⁹⁾.

Pojęcie „odpowiedniego wsparcia” ma zastosowanie w całej procedurze. Należy je zapewnić, jeśli taka potrzeba pojawi się na późniejszym etapie procedury, niekoniecznie rozpoczynając ją od nowa. Art. 24 ust. 4 ma następujące brzmienie:

Art. 24 ust. 4 APD (wersja przekształcona)
Wnioskodawcy potrzebujący szczególnych gwarancji proceduralnych

Państwa członkowskie zapewniają, bez konieczności ponownego wszczynania procedury, zaspokojenie szczególnych potrzeb proceduralnych zgodnie z niniejszą dyrektywą, w przypadku gdy takie potrzeby ujawnią się na późniejszym etapie procedury.

Oznacza to, że organ rozstrzygający musi ponownie ocenić, czy wnioskodawca jest lub stał się wnioskodawcą potrzebującym szczególnych gwarancji proceduralnych, nawet jeśli początkowo nie było to oczywiste. Na przykład wnioskodawca może wykazać lub ujawnić, że doznał traumatycznych przeżyć w związku z wydarzeniami z przeszłości tylko w trakcie przesłuchania. Osoba taka może potrzebować czasu na dostarczenie dokumentacji medycznej w celu określenia charakteru i zakresu trudności ze zdrowiem psychicznym, a w związku z takimi trudnościami konieczne może być wprowadzenie zmian proceduralnych⁽⁶⁴⁰⁾.

⁽⁶³⁸⁾ Sąd Apelacyjny Anglii i Walii (England and Wales Court of Appeal, Zjednoczone Królestwo, wyrok z dnia 27 lipca 2017 r., AM (Afganistan) przeciwko Secretary of State for the Home Department and Lord Chancellor, [2017] EWCA Civ 1123, pkt 23.

⁽⁶³⁹⁾ Komitet CAT, decyzja z dnia 23 listopada 2012 r., komunikat nr 464/2011, K.H. przeciwko Danii, CAT/C/49/D/464/2011, pkt 8.6 (zob. także pkt 2.4, 5.4 i 8.8); Rada ds. Sporów dotyczących Cudzoziemców (RVV/CCE, Belgia), wyrok z dnia 21 kwietnia 2015 r., sprawa nr 143 740, pkt 4.6.

⁽⁶⁴⁰⁾ Zob. także rozdział 7.5.3.

7.3. Zwolnienie z procedur przyspieszonych i granicznych

Motyw 30 APD (wersja przekształcona) stanowi: „W przypadku gdy wnioskodawcy potrzebującemu szczególnych gwarancji proceduralnych nie można zapewnić odpowiedniego wsparcia w ramach procedury granicznej lub procedury prowadzonej w trybie przyspieszonym, wnioskodawca taki powinien zostać zwolniony z takich procedur”. Zgodnie z art. 24 ust. 3:

Art. 24 ust. 3 akapit drugi APD (wersja przekształcona) **Wnioskodawcy potrzebujący szczególnych gwarancji proceduralnych**

W przypadku gdy takie odpowiednie wsparcie nie może zostać udzielone w ramach procedur, o których mowa w art. 31 ust. 8 i art. 43 [dotyczących procedur przyspieszonych, granicznych lub tranzytowych], w szczególności gdy państwa członkowskie uważają, że wnioskodawca potrzebuje szczególnych gwarancji proceduralnych w związku z torturami, zgwałceniem lub innymi poważnymi formami przemocy psychicznej, fizycznej lub seksualnej, państwa członkowskie nie stosują art. 31 ust. 8 i art. 43 lub przestają je stosować. W przypadku gdy państwa członkowskie stosują art. 46 ust. 6 wobec wnioskodawców, do których nie można stosować art. 31 ust. 8 i art. 43 zgodnie z niniejszym akapitem, państwa członkowskie zapewniają co najmniej gwarancje przewidziane w art. 46 ust. 7.

Ponadto w przypadku małoletnich bez opieki w art. 25 ust. 6 APD (wersja przekształcona) ograniczono okoliczności, w których mogą mieć zastosowanie procedury przyspieszone lub graniczne na mocy art. 31 ust. 8.

Art. 25 ust. 6 APD (wersja przekształcona) **Gwarancje dla małoletnich bez opieki**

Wdrażając niniejszą dyrektywę, państwa członkowskie dążą w pierwszym rzędzie do najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka.

W przypadku gdy państwa członkowskie w trakcie procedury azylowej zidentyfikują daną osobę jako małoletniego bez opieki, mogą:

a) zastosować lub nadal stosować art. 31 ust. 8, tylko jeśli:

(i) wnioskodawca pochodzi z kraju, który spełnia kryteria bezpiecznego kraju pochodzenia w rozumieniu niniejszej dyrektywy; lub

(ii) wnioskodawca wystąpił z kolejnym wnioskiem o udzielenie ochrony międzynarodowej, który nie jest niedopuszczalny zgodnie z art. 40 ust. 5; lub

(iii) wnioskodawca może z poważnych przyczyn być uznany za zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego lub porządku publicznego państwa członkowskiego, lub wnioskodawca został przymusowo wydalony z poważnych względów bezpieczeństwa publicznego lub porządku publicznego zgodnie z prawem krajowym; lub

b) zastosować lub nadal stosować art. 43, zgodnie z art. 8–11 dyrektywy 2013/33/UE, tylko jeśli:

(i) wnioskodawca pochodzi z kraju, który spełnia kryteria bezpiecznego kraju pochodzenia w rozumieniu niniejszej dyrektywy; lub

(ii) wnioskodawca wystąpił z kolejnym wnioskiem; lub

(iii) wnioskodawca może z poważnych przyczyn być uznany za zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego lub porządku publicznego państwa członkowskiego, lub wnioskodawca został przymusowo wydalony z poważnych względów bezpieczeństwa publicznego lub porządku publicznego zgodnie z prawem krajowym; lub

(iv) istnieją uzasadnione powody, aby uznać że kraj, który nie jest państwem członkowskim, jest bezpiecznym krajem trzecim dla wnioskodawcy, zgodnie z art. 38; lub

(v) wnioskodawca wprowadził organy w błąd, przedstawiając fałszywe dokumenty; lub

(vi) działając w złej wierze, wnioskodawca zniszczył dokument tożsamości lub dokument podróży, które pomogłyby ustalić jego tożsamość lub obywatelstwo, lub pozbył się tych dokumentów.

Państwa członkowskie mogą stosować ppkt (v) i (vi) jedynie w indywidualnych przypadkach, gdy istnieją poważne podstawy, by uważać, że wnioskodawca próbuje ukryć istotne elementy, które prawdopodobnie doprowadziłyby do wydania decyzji odmownej, oraz pod warunkiem że wnioskodawcy udostępniono wszystkie możliwości, z uwzględnieniem szczególnych potrzeb proceduralnych małoletnich bez opieki, przedstawienia ważnej przyczyny działań, o których mowa w ppkt (v) i (vi), w tym w drodze konsultacji z jego przedstawicielem;

[...]

Nie ma konkretnych wytycznych TSUE dotyczących kwestii wyłączenia wnioskodawców wymagających szczególnej troski z procedur przyspieszonych lub granicznych.

Administracyjny Sąd Apelacyjny w Pireusie w Grecji jest jednym z przykładów zastosowania tych przepisów przez sąd państwa członkowskiego. Sąd unieważnił decyzję komisji odwoławczej, która uznała, że wnioskodawca wymaga szczególnej troski, ale nie dokonała prawidłowej oceny wymogów proceduralnych wynikających z jego szczególnych potrzeb, co powinno skutkować zwolnieniem go z procedury granicznej ⁽⁶⁴¹⁾.

W Belgii, jeśli organy azylowe uznają, że wnioskodawca ma szczególne potrzeby proceduralne, w szczególności w przypadku tortur, zgwałcenia lub innych poważnych form przemocy psychicznej, fizycznej lub seksualnej, które nie są zgodne z procedurami przyspieszonymi lub granicznymi, nie stosują tej procedury lub przestają ją stosować ⁽⁶⁴²⁾. Podobnie w Chorwacji ustawodawstwo wyklucza stosowanie procedur przyspieszonych

⁽⁶⁴¹⁾ Administracyjny Sąd Apelacyjny w Pireusie, wyrok z dnia 10 maja 2018 r., DEFPIR 231/2018 (streszczenie w języku angielskim).

⁽⁶⁴²⁾ Belgia, Ustawa z dnia 15 grudnia 1980 r. dotycząca wjazdu, pobytu, osiedlenia się i wydalania cudzoziemców (wersja z 28 sierpnia 2020 r.), art. 48/9 ust. 5.

lub granicznych wobec „wnioskodawców, którzy potrzebują szczególnych gwarancji proceduralnych, zwłaszcza ofiar tortur, zgwałcenia lub innej formy poważnej przemocy psychicznej, fizycznej lub seksualnej, jeśli nie jest możliwe zapewnienie im odpowiedniego wsparcia”⁽⁶⁴³⁾. We Francji, jeśli organy azylowe uznają, że wnioskodawca padł ofiarą poważnej przemocy lub jest małoletni i wymaga szczególnych gwarancji proceduralnych, które nie są zgodne z procedurą przyspieszoną, mogą rozpatrzyć wniosek w ramach zwykłej procedury⁽⁶⁴⁴⁾. Niderlandy w szczególności nie stosują procedury granicznej wobec niektórych grup wymagających szczególnej troski⁽⁶⁴⁵⁾.

7.4. Ustalanie priorytetów

Kwestia priorytetowego rozpatrywania wniosków została omówiona w art. 31 ust. 7 APD (wersja przekształcona):

Art. 31 ust. 7 APD (wersja przekształcona) Procedura rozpatrywania wniosku

Państwa członkowskie mogą nadać priorytet rozpatrzeniu wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej zgodnie z podstawowymi zasadami i gwarancjami określonymi w rozdziale II, w szczególności:

- a) w przypadku gdy wniosek wydaje się być uzasadniony;
- b) w przypadku gdy wnioskodawca jest osobą szczególnej troski w rozumieniu art. 22 dyrektywy 2013/33/UE lub potrzebuje szczególnych gwarancji proceduralnych, w szczególności małoletnim bez opieki[.]

I tak, zgodnie z art. 31 ust. 7 lit. b) APD (wersja przekształcona), państwa członkowskie mogą nadać priorytet przy rozpatrywaniu wniosków wnioskodawcom szczególnej troski w rozumieniu art. 22 RCD (wersja przekształcona) w związku z art. 21 RCD (wersja przekształcona)⁽⁶⁴⁶⁾. Państwa członkowskie mogą także priorytetowo traktować rozpatrywanie wniosków wnioskodawców potrzebujących szczególnych gwarancji proceduralnych na mocy APD (wersja przekształcona). Zgodnie z art. 25 ust. 6 APD (wersja przekształcona) przy rozpatrywaniu wniosku małoletniego bez opieki w pierwszej kolejności należy brać pod uwagę dobro dziecka⁽⁶⁴⁷⁾.

7.5. Inne szczególne gwarancje proceduralne

Jak wspomniano w rozdziale 7.2, w art. 24 ust. 3 APD (wersja przekształcona) wymaga się, aby wnioskodawcom potrzebującym szczególnych gwarancji proceduralnych zapewnić „odpowiednie wsparcie”. Pojęcie to obejmuje różne aspekty, które przedstawiono w kolejnych rozdziałach.

⁽⁶⁴³⁾ Chorwacja, Ustawa o ochronie międzynarodowej i tymczasowej (w brzmieniu obowiązującym do 1 stycznia 2018 r.), art. 15 ust. 3.

⁽⁶⁴⁴⁾ Francja, CESEDA, *op.cit.* (przypis 120 powyżej), art. L.723-3.

⁽⁶⁴⁵⁾ Zob. Niderlandy, Dekret o cudzoziemcach, art. 3.108, art. 3.109b ust. 7 i art. 5.1a ust. 3; okólnik o cudzoziemcach, ust. A1/7.3.

⁽⁶⁴⁶⁾ Więcej informacji można znaleźć w rozdziale 3.1.

⁽⁶⁴⁷⁾ Więcej informacji można znaleźć w rozdziale 7.5.6.

7.5.1. Porady biegłych

W celu zapewnienia, by „decyzje organu rozstrzygającego w sprawie wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej były podejmowane po odpowiednim rozpatrzeniu”, w art. 10 ust. 3 APD (wersja przekształcona) określono różne wymogi szczegółowo opisane w lit. a)–d), przy czym brzmienie ostatniej z tych liter przytoczono poniżej. Państwa członkowskie zapewniają, aby:

Art. 10 ust. 3 lit. d) APD (wersja przekształcona)
Wymogi dotyczące rozpatrywania wniosków

d) personel rozpatrujący wnioski i podejmujący decyzje miał, w razie potrzeby, możliwość konsultacji z ekspertami na temat konkretnych zagadnień, takich jak kwestie medyczne, kulturowe, religijne oraz związane z dziećmi i płcią.

Wnioskodawcy mogą zawsze przedkładać dowody z opinii biegłych i materiały dotyczące kraju pochodzenia na poparcie swojego wniosku, lecz w przepisie tym podkreślono, że organy rozstrzygające mogą również zasięgać opinii biegłych⁽⁶⁴⁸⁾. Przykłady sytuacji, w których można zasięgnąć porady biegłego, obejmują poradę medyczną w celu zbadania i udokumentowania skarg na tortury lub inne poważne krzywdy dla zdrowia fizycznego lub psychicznego.

Niektóre państwa członkowskie wprowadziły przepisy, w których na organ rozstrzygający nakłada obowiązek uzyskania dowodów. Na przykład w Niemczech ustawa o azylu zobowiązuje organ rozstrzygający do „wyjaśnienia faktów w sprawie i zebrania niezbędnych dowodów”⁽⁶⁴⁹⁾. Obejmuje to wykorzystanie dowodów z opinii biegłych lekarzy w przypadkach, gdy wnioskodawcy nie są w stanie sami przedstawić wystarczających dowodów.

7.5.2. Informacje

Art. 12 APD (wersja przekształcona) dotyczy gwarancji dla wnioskodawców. Zgodnie z art. 12 ust. 1 wszyscy wnioskodawcy mają prawo do:

otrzymania informacji w języku, który rozumieją lub co do którego można zasadnie przyjąć, że zostanie przez nich zrozumiany, o procedurze, której należy się poddać, oraz o swoich prawach i obowiązkach w trakcie tej procedury, jak również potencjalnych skutkach niewywiązywania się z tych obowiązków i braku współpracy z organami [...];

[...] otrzymania pomocy tłumacza w celu przedłożenia swojej sprawy właściwym organom, w razie potrzeby [...];

[...] kontaktu z UNHCR lub jakąkolwiek inną organizacją świadczącą pomoc prawną lub inne doradztwo wnioskodawcom [...];

[...]

⁽⁶⁴⁸⁾ Więcej informacji na temat standardów oceny dowodów z opinii biegłych można znaleźć w EASO, *Evidence and credibility assessment in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis* [Ocena dowodów i wiarygodności w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa], 2018, rozdział 4.7.1.

⁽⁶⁴⁹⁾ Niemcy, Ustawa o azylu (2008 r., z późniejszymi zmianami do marca 2016 r.), art. 24 ust. 1.

[...] otrzymania w rozsądnym terminie zawiadomienia o decyzji organu rozstrzygającego w sprawie ich wniosku [...];

[...] otrzymania informacji o wyniku decyzji organu rozstrzygającego w języku, który rozumieją lub co do którego można zasadnie przyjąć, że zostanie przez nich zrozumiany, w przypadku gdy nie korzystają z pomocy lub nie są reprezentowani przez doradcę lub zastępcę prawnego.

Konieczne może być dostosowanie sposobu udzielania informacji wnioskodawcom wymagającym szczególnej troski oraz terminów udzielenia odpowiedzi na wnioski o udzielenie informacji. Na przykład w przypadku wnioskodawców wymagających szczególnej troski z zaburzeniami funkcji poznawczych konieczne może być wyjaśnienie informacji w inny sposób lub – w przypadku wnioskodawcy z zaburzeniami słuchu – zapewnienie pomocy tłumacza znającego język migowy.

7.5.3. Indywidualna rozmowa

W APD (wersja przekształcona) znajduje się kilka przepisów dotyczących przesłuchania, które mają szczególne znaczenie dla osób wymagających szczególnej troski i „odpowiedniego wsparcia” ⁽⁶⁵⁰⁾.

Art. 4 ust. 3 APD (wersja przekształcona) wymaga od państw członkowskich „zapewnienia, aby personel organu rozstrzygającego [...] był odpowiednio przeszkolony” oraz aby osoby przesłuchujące wnioskodawców na mocy APD (wersja przekształcona) „posiadały ogólną wiedzę o problemach, które mogłyby negatywnie wpłynąć na zdolność wnioskodawców do udziału w przesłuchaniu, na przykład o oznakach, że wnioskodawca mógł być w przeszłości poddawany torturom”.

Art. 14 ust. 1 APD (wersja przekształcona) stanowi, że „zanim organ rozstrzygający podejmie decyzję, wnioskodawcy przysługuje możliwość stawienia się na przesłuchanie”. Jednakże zgodnie z art. 14 ust. 2:

Art. 14 ust. 2 APD (wersja przekształcona) **Przesłuchanie**

Odstąpienie od przesłuchania dotyczącego merytorycznej treści wniosku jest możliwe w przypadkach, gdy:

[...]

a) organ rozstrzygający uważa, że wnioskodawca nie jest zdolny do uczestnictwa lub nie jest w stanie uczestniczyć w przesłuchaniu z powodu utrzymujących się okoliczności, na które nie ma on wpływu. W przypadku wątpliwości, organ rozstrzygający konsultuje się z lekarzem w celu ustalenia, czy okoliczności sprawiające, że wnioskodawca nie jest zdolny do uczestnictwa lub nie jest w stanie uczestniczyć w przesłuchaniu, mają charakter przejściowy czy trwałe.

⁽⁶⁵⁰⁾ Szczegółowe kwestie dotyczące przesłuchań nieletnich omówiono w rozdziale 7.5.7.

Jeśli wnioskodawca wymagający szczególnych gwarancji proceduralnych zostanie uznany za niezdolnego lub niemogącego uczestniczyć w przesłuchaniu, należy wprowadzić odpowiednie dostosowania, aby umożliwić mu przekazanie dalszych informacji za pomocą innych środków. Ponadto, jeśli wnioskodawca nie stawił się na przesłuchanie, przy ustalaniu, czy istnieją „uzasadnione powody niestawiennictwa”, o których mowa w art. 14 ust. 5 APD (wersja przekształcona), należy wziąć pod uwagę sytuację osobistą wnioskodawcy wymagającego szczególnej troski.

Art. 15 APD (wersja przekształcona) dotyczy wymogów związanych z przesłuchaniem. Dotyczą one wszystkich wnioskodawców. Wnioskodawcy potrzebujący szczególnych gwarancji proceduralnych mogą potrzebować dodatkowego wsparcia. Państwa członkowskie muszą podjąć odpowiednie kroki w celu stworzenia warunków, które pozwolą im na wyczerpujące przedstawienie podstaw ich wniosków podczas przesłuchania.

Art. 15 APD (wersja przekształcona) Wymogi dotyczące przesłuchania

1. Przesłuchanie odbywa się co do zasady bez obecności członków rodziny, chyba że organ rozstrzygający uważa obecność innych członków rodziny za konieczną dla odpowiedniego rozpatrzenia wniosku.

2. Przesłuchanie odbywa się w warunkach zapewniających właściwy stopień poufności.

3. Państwa członkowskie podejmują odpowiednie kroki w celu zapewnienia, aby przesłuchania prowadzone były w warunkach, które pozwalają wnioskodawcom na wyczerpujące przedstawienie powodów złożenia wniosku. W tym celu państwa członkowskie:

a) zapewniają, aby osoba prowadząca przesłuchanie posiadała kompetencje pozwalające uwzględnić osobiste i ogólne okoliczności towarzyszące złożeniu wniosku, w tym pochodzenie kulturowe, płeć, orientację seksualną, tożsamość płciową lub szczególne potrzeby wnioskodawcy;

b) w każdym możliwym przypadku, jeśli wnioskodawca wystąpi z taką prośbą, zapewniają przesłuchanie go przez osobę tej samej płci, chyba że organ rozstrzygający ma powody, aby uważać, że podstawą takiej prośby nie są trudności po stronie wnioskodawcy dotyczące przedstawienia wyczerpującego uzasadnienia jego wniosku;

c) wyznaczają tłumacza, który jest w stanie zapewnić właściwą komunikację pomiędzy wnioskodawcą a osobą prowadzącą przesłuchanie. Komunikacja taka odbywa się w języku preferowanym przez wnioskodawcę, chyba że jest inny język, który wnioskodawca rozumie oraz w którym jest w stanie jasno się komunikować. W każdym możliwym przypadku państwa członkowskie zapewniają usługi tłumacza tej samej płci, jeśli wnioskodawca wystąpi z taką prośbą, chyba że organ rozstrzygający ma powody, by uważać, że podstawą takiej prośby nie są trudności po stronie wnioskodawcy dotyczące przedstawienia wyczerpującego uzasadnienia jego wniosku;

d) zapewniają, aby osoba prowadząca przesłuchanie dotyczące zasadniczej treści wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej nie nosiła munduru wojskowego ani policyjnego;

e) zapewniają, aby przesłuchania małoletnich były prowadzone w sposób uwzględniający potrzeby dzieci.

4. Państwa członkowskie mogą ustanowić przepisy dotyczące obecności osób trzecich w trakcie przesłuchania.

Istotne są również dwa motywy APD (wersja przekształcona):

Motyw 16 APD (wersja przekształcona)

Istotne jest, aby decyzje w sprawie wszystkich wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej podejmowane były na podstawie faktów oraz, w pierwszej instancji, przez organy, których personel posiada odpowiednią wiedzę lub przeszedł niezbędne szkolenie w dziedzinie ochrony międzynarodowej.

Motyw 32 APD (wersja przekształcona)

W celu zapewnienia równości materialnej między wnioskodawcami kobietami i wnioskodawcami mężczyznami, w procedurach rozpatrywania wniosku należy uwzględnić aspekty związane z płcią. W szczególności przesłuchania należy zorganizować w taki sposób, aby zarówno wnioskodawcy kobiety, jak i wnioskodawcy mężczyźni mogli opisać swoje przeżycia w sprawach związanych z prześladowaniem ze względu na płeć. [...]

Poniżej podano przykłady sposobów zapewnienia „odpowiedniego wsparcia” wnioskodawcom wymagającym szczególnej troski podczas przesłuchania, jak również ich powiązania z odpowiednimi przepisami APD (wersja przekształcona).

- Kobieta, która twierdzi, że została poddana torturom, zgwałcona lub doświadczyła innych poważnych form przemocy psychicznej, fizycznej lub seksualnej, nie powinna mieć w pokoju podczas przesłuchania swojego dziecka, chyba że jest to niemowlę, gdyż w przeciwnym razie nie będzie mogła swobodnie mówić o tym, czego doświadczyła (art. 15 ust. 1).
- Jeśli chodzi o ciążę, inni członkowie rodziny mogą nie wiedzieć o ciąży. Należy zatem przestrzegać zasady poufności (art. 15 ust. 2).
- Kobieta, która twierdzi, że padła ofiarą zgwałcenia lub innych poważnych form przemocy seksualnej, powinna być w miarę możliwości przesłuchiwana przez kobietę i mieć zapewnioną pomoc tłumacza, jeśli tego zażąda (art. 15 ust. 3 lit. b) i c)).
- Dziewczynka, która twierdzi, że jest narażona na ryzyko okaleczenia żeńskich narządów płciowych, powinna, jeśli to tylko możliwe, być przesłuchiwana bez obecności rodziców, przez kobietę i na jej życzenie mieć tłumacza płci żeńskiej (art. 15 ust. 1 i art. 15 ust. 3 lit. b) i c)).
- Osoba z upośledzeniem słuchu lub mowy powinna mieć dostęp do tłumacza, który jest w stanie sprostać potrzebom wnioskodawcy (art. 15 ust. 3 lit. c)).

- Osoby przeprowadzające przesłuchanie osoby, która doznała traumy, muszą posiadać odpowiednią wiedzę na temat tego, jak trauma wpływa na ludzi i jak osoby, które doznały traumy, mogą lub nie mogą mówić o swoich przeżyciach lub pamiętać ich szczegóły (motyw 16, art. 4 ust. 3, art. 10 ust. 3 lit. c) i art. 15 ust. 3 lit. a)).
- Osoba z wadą słuchu lub diagnozą neuropsychiatryczną może potrzebować więcej czasu na przesłuchanie (art. 15 ust. 3).
- Osoba, która była torturowana, doznała traumy lub była ofiarą handlu ludźmi, może potrzebować kilku przesłuchań, aby móc opisać swoje doświadczenia (motyw 16, art. 4 ust. 3, art. 10 ust. 3 lit. c) i art. 15 ust. 3).

7.5.4. Uwagi dotyczące wskaźników dotyczących tortur lub innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania

Motyw 31 APD (wersja przekształcona) zawiera bezpośrednie odniesienie do protokołu stambulskiego ⁽⁶⁵¹⁾, wyraźnie podkreślając w ten sposób znaczenie tego podręcznika, w którym zastosowano podejście silnie interdyscyplinarne. Niemniej jednak sformułowanie to pozostawia w gestii państw członkowskich decyzję co do metodyki, jaką należy stosować przy identyfikacji i dokumentowaniu objawów tortur lub innych poważnych aktów przemocy.

Motyw 31 APD (wersja przekształcona)

Krajowe środki dotyczące identyfikowania oraz dokumentowania symptomów i oznak tortur oraz innych poważnych aktów przemocy fizycznej lub psychicznej, w tym aktów przemocy seksualnej, w procedurach objętych zakresem niniejszej dyrektywy mogą opierać się między innymi na Podręczniku skutecznego dochodzenia i dokumentacji w sprawach dotyczących stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania (protokół istambulski).

Zgodnie z art. 18 APD (wersja przekształcona):

Art. 18 ust. 1 akapit pierwszy APD (wersja przekształcona)

Badania lekarskie

[...] państwa członkowskie organizują, z zastrzeżeniem zgody wnioskodawcy, badanie lekarskie wnioskodawcy pod kątem oznak, które mogłyby świadczyć o prześladowaniach lub poważnej krzywdzie doznanych w przeszłości. Ewentualnie państwa członkowskie mogą postanowić, że wnioskodawca sam organizuje takie badanie lekarskie.

Przepis ten dotyczy ogólnej oceny ochrony międzynarodowej i nie zawiera bezpośredniego odniesienia do oceny, czy wnioskodawca potrzebuje szczególnych gwarancji proceduralnych. Badanie lekarskie przeprowadzone na podstawie art. 18 ust. 1 APD (wersja przekształcona) lub opinia biegłego lekarza uzyskana na podstawie art. 10 ust. 3 lit. d) APD (wersja

⁽⁶⁵¹⁾ Konwencja stambulska, *op.cit.* (przypis 68 powyżej).

przekształcona) mogą jednak dostarczyć specjalistycznych dowodów medycznych na poparcie potrzeby udzielenia wnioskodawcy szczególnych gwarancji proceduralnych.

Precedensowe orzecznictwo ETPC ⁽⁶⁵²⁾ wskazuje, że niektóre orzeczenia lekarskie przedstawione przez skarżących mogą same w sobie stanowić silne domniemanie złego traktowania, sprzeczne z art. 3 EKPC, i w tym kontekście należy je odnotować. Nawet w sprawach, w których zaświadczenie nie zostało sporządzone przez biegłego specjalizującego się w ocenie obrażeń powstałych w wyniku tortur, ETPC uznał, że mimo to „stanowiło ono dość silną wskazówkę dla władz, że blizny i obrażenia skarżącego mogły powstać w wyniku złego traktowania lub tortur” ⁽⁶⁵³⁾. Trybunał uznał, że to do organu rozstrzygającego sprawę należy „rozwiązanie wszelkich wątpliwości, jakie mogły się utrzymywać co do przyczyny powstania takiej blizny”. Ponadto stwierdził, że „państwo ma obowiązek ustalić wszystkie istotne fakty, szczególnie w okolicznościach, w których istnieją wyraźne przesłanki, że obrażenia wnioskodawcy mogły być spowodowane torturami” ⁽⁶⁵⁴⁾.

Komitet CAT stwierdził, że organy decyzyjne muszą dokładnie zbadać sprawę domniemanych tortur. Decyzje te mogą mieć zastosowanie, przez analogię, w kontekście gwarancji proceduralnych, ale należy zauważyć, że decyzje CAT nie stanowią prawa Unii.

Komitet CAT zauważył, że badanie lekarskie, o które prosi skarżący w celu udowodnienia aktów tortur, których rzekomo doświadczył, powinno być w zasadzie przeprowadzone, niezależnie od oceny wiarygodności zarzutu przez władze, tak aby władze mogły obiektywnie zakończyć ocenę potencjalnego ryzyka tortur ⁽⁶⁵⁵⁾. Podobne rozumowanie może mieć zastosowanie, gdy wnioskodawca twierdzi, że złe traktowanie w przeszłości wymaga pewnych gwarancji proceduralnych.

W innej decyzji Komitet CAT zauważył:

choć to do skarżącego należy ustalenie sprawy *prima facie* w celu złożenia wniosku o azyl, nie zwalnia to państwa-strony od podjęcia znaczących wysiłków w celu ustalenia, czy istnieją podstawy, aby sądzić, że skarżącemu groziłyby tortury, gdyby został odesłany. W tych okolicznościach Komitet uważa, że skarżący dostarczył władzom państwa-strony [wystarczające materiały potwierdzające] jego twierdzenia, że był poddawany torturom, w tym dwie notatki lekarskie, w celu uzyskania dalszego dochodzenia w sprawie jego twierdzeń, między innymi poprzez specjalistyczne badania medyczne ⁽⁶⁵⁶⁾.

W kolejnej decyzji Komitet CAT stwierdził, że trzy zaświadczenia lekarskie potwierdziły niepewny stan zdrowia psychicznego skarżącego, który był związany z jego doświadczeniami z przeszłości. Jeśli chodzi o orzeczenie lekarskie wydane przez specjalistę psychiatrę, Komitet zauważył, że wymieniono w nim terroryzm lub tortury jako możliwą przyczynę zespołu stresu pourazowego, który zdiagnozowano u skarżącego. Zdaniem Komisji takie elementy powinny być zwrócić uwagę właściwych organów i stanowić wystarczającą podstawę do dokładniejszego zbadania domniemanych zagrożeń ⁽⁶⁵⁷⁾.

⁽⁶⁵²⁾ ETPC, wyrok z dnia 19 września 2013 r., R.J. c France, nr 10466/11, pkt 42; oraz wyrok z dnia 9 czerwca 2010 r., RC przeciwko Szwecji, nr 41827/07, pkt 53.

⁽⁶⁵³⁾ ETPC, 2010, RC przeciwko Szwecji, *op.cit.* (przypis 652 powyżej), pkt 53.

⁽⁶⁵⁴⁾ *Ibidem*.

⁽⁶⁵⁵⁾ Komitet CAT, decyzja z dnia 28 kwietnia 2017 r., komunikat nr 602/2014, SSB przeciwko Danii, CAT/C/60/D/602/2014, pkt 8.7.

⁽⁶⁵⁶⁾ Komitet CAT, 2012, K.H. przeciwko Danii, *op.cit.* (przypis 639 powyżej), pkt 8.8.

⁽⁶⁵⁷⁾ Komitet CAT, decyzja z dnia 1 czerwca 2012 r., komunikat nr 396/2009, Gbadjavi przeciwko Szwajcarii, CAT/C/48/D/396/2009, pkt 7.8.

Podsumowując, organy decyzyjne powinny zbadać przesłanki świadczące o prześladowaniach w przeszłości lub poważnej krzywdzie osób wymagających szczególnej troski, zarówno po to, aby móc zaspokoić potrzeby wnioskodawcy w zakresie gwarancji proceduralnych, jak i po to, aby móc dokonać właściwej oceny wniosku. Organ decyzyjny nie powinien podejmować decyzji w sprawie dotyczącej domniemyanych poważnych aktów przemocy bez przeprowadzenia koniecznych badań, np. dając więcej czasu na dokładniejsze badania lekarskie. Dlatego ważne jest, aby przed przeprowadzeniem przesłuchania, podczas przesłuchania i przy ocenie merytorycznej wniosku mieć świadomość tego rodzaju doświadczeń z przeszłości oraz je przeanalizować.

7.5.5. Uwagi dotyczące orientacji seksualnej i tożsamości płciowej

Zgodnie z motywem 29 APD (wersja przekształcona) „niektórzy wnioskodawcy mogą potrzebować szczególnych gwarancji proceduralnych, między innymi ze względu na swoją [...] orientację seksualną [lub] tożsamość płciową”. Podobnie jak w innych przypadkach, gdy wnioskodawcy opierają swój strach przed prześladowaniem lub doznaniem poważnej krzywdy na orientacji seksualnej lub tożsamości płciowej, państwa członkowskie powinny zapewnić, aby przesłuchanie odbywało się w warunkach umożliwiających wnioskodawcy „wyczerpujące przedstawienie powodów złożenia wniosku” (art. 15 ust. 3). W szczególności powinny one „zapewnić, aby osoba prowadząca przesłuchanie była kompetentna do uwzględnienia [...] orientacji seksualnej, tożsamości płciowej lub szczególnych potrzeb wnioskodawcy” (art. 15 ust. 3 lit. a)). Należy na przykład pamiętać, że orientacja seksualna lub tożsamość płciowa mogą być sprawami intymnymi i prywatnymi, które mogą być trudne do ujawnienia.

TSUE jasno stwierdził w wyrokach w sprawie A, B i C, że ocena wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej wyłącznie na podstawie stereotypowych wyobrażeń nie jest dozwolona, ponieważ takie podejście „nie pozwala na uwzględnienie przez te organy indywidualnej i osobistej sytuacji konkretnej osoby ubiegającej się o azyl”⁽⁶⁵⁸⁾. Trybunał orzekł również, że:

o ile organy krajowe mają prawo, w stosownym przypadku, przeprowadzać przesłuchania w celu dokonania oceny faktów i okoliczności dotyczących podnoszonej przez osobę ubiegającą się o azyl orientacji seksualnej, o tyle przesłuchania dotyczące szczegółów praktyk seksualnych tego wnioskodawcy są sprzeczne z prawami podstawowymi gwarantowanymi w karcie, w szczególności z prawem do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego zawartego w jej art. 7⁽⁶⁵⁹⁾.

W odniesieniu do „przedstawienia przez skarżących dowodów takich jak zapisy wideo czynności intymnych” Trybunał zauważył, że „nie tylko takie elementy niekoniecznie posiadają wartość dowodową, ale ponadto mogą naruszać godność człowieka, której poszanowanie gwarantowane jest w art. 1 karty”⁽⁶⁶⁰⁾.

⁽⁶⁵⁸⁾ TSUE (WI), 2014, A, B i C, *op.cit.* (przypis 31 powyżej), pkt 62.

⁽⁶⁵⁹⁾ *Ibidem*, pkt 64.

⁽⁶⁶⁰⁾ *Ibidem*, pkt 65.

Następnie TSUE orzekł również w sprawie F, że przygotowanie i wykorzystanie opinii biegłego psychologa opartej na projekcyjnych testach osobowości w celu uzyskania wskazówek dotyczących orientacji seksualnej, takiej jak opinia biegłego w postępowaniu, jest zabronione⁽⁶⁶¹⁾. Trybunał zauważył, że „możliwość sporządzenia opinii biegłego [...] można dopuścić tylko wówczas, gdy opinia sporządzana jest w oparciu o wystarczająco wiarygodne metody i zasady w świetle norm przyjętych przez międzynarodową społeczność naukową”⁽⁶⁶²⁾.

7.5.6. Szczególne gwarancje proceduralne dla małoletnich i małoletnich bez opieki

W APD (wersja przekształcona) określono szczególne gwarancje proceduralne, które są specyficzne dla małoletnich i małoletnich bez opieki, w szczególności w art. 25 APD (wersja przekształcona), który dotyczy gwarancji dla małoletnich bez opieki⁽⁶⁶³⁾.

Jeżeli chodzi o badania lekarskie w celu ustalenia wieku małoletnich bez opieki zgodnie z art. 25 ust. 5 APD (wersja przekształcona), zob. **część 3** dotycząca identyfikacji wnioskodawców o szczególnych potrzebach w zakresie przyjmowania lub potrzebujących szczególnych gwarancji proceduralnych; w szczególności rozdział 3.4.2 dotyczący oceny wieku. Zob. także rozdział 7.4 dotyczący priorytetowego rozpatrywania wniosków małoletnich bez opieki oraz możliwość korzystania z porad biegłych w sprawach dotyczących dzieci (krótko wspomniano w rozdziale 7.5.1). Informacje na temat odwołań można znaleźć w rozdziale 8.4.2.

Nadrzędnym celem państw członkowskim musi być najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka⁽⁶⁶⁴⁾. Zgodnie z motywem 33:

Motyw 33 APD (wersja przekształcona)

Stosując niniejszą dyrektywę, państwa członkowskie powinny w pierwszym rzędzie dążyć do najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka zgodnie z Kartą praw podstawowych Unii Europejskiej („Karta”) oraz konwencją Narodów Zjednoczonych o prawach dziecka z 1989 r. Dokonując oceny najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka, państwa członkowskie powinny w szczególności należycie uwzględnić dobrostan i rozwój społeczny małoletniego, w tym również jego środowisko⁽⁶⁶⁵⁾.

Zgodnie z art. 7 ust. 3 i 5 APD (wersja przekształcona):

⁽⁶⁶¹⁾ TSUE, 2018, F. przeciwko Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, *op.cit.* (przypis 149 powyżej), pkt 71. Więcej informacji można znaleźć w rozdziale 6.2.3.

⁽⁶⁶²⁾ *Ibidem*, pkt 58. Opis opinii biegłego, o której mowa, można znaleźć w pkt 22.

⁽⁶⁶³⁾ „Małoletni” oznacza obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca w wieku poniżej 18 lat (art. 2 lit. l) APD (wersja przekształcona)). „Małoletni bez opieki” oznacza małoletniego, który przybywa na terytorium państw członkowskich bez opieki osoby dorosłej, odpowiedzialnej za niego zgodnie z prawem lub praktyką danego państwa członkowskiego, dopóki nie zostanie skutecznie objęty opieką takiej osoby; pojęcie to obejmuje również małoletniego, który zostaje pozostawiony bez opieki po przybyciu na terytorium państwa członkowskiego (art. 2 lit. l) QD (wersja przekształcona) i art. 2 lit. m) APD (wersja przekształcona)). Definicje „małoletniego” i „małoletniego bez opieki” w RCD (wersja przekształcona) – zob. rozdział 3.1 powyżej.

⁽⁶⁶⁴⁾ Więcej informacji na temat najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka można znaleźć w rozdziale 2.4.

⁽⁶⁶⁵⁾ Zob. także art. 25 ust. 6 APD (wersja przekształcona); oraz Poradnik praktyczny EASO: najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka w procedurach udzielania ochrony międzynarodowej, 2019.

Art. 7 ust. 3 i 5 APD (wersja przekształcona)
Wnioski w imieniu osób pozostających na utrzymaniu lub małoletnich

3. Państwa członkowskie zapewniają, aby małoletni miał prawo do wystąpienia z wnioskiem o udzielenie ochrony międzynarodowej w swoim imieniu, jeśli posiada zdolność do czynności prawnych w postępowaniach zgodnie z prawem danego państwa członkowskiego, albo za pośrednictwem swoich rodziców lub innych dorosłych członków rodziny lub osoby dorosłej odpowiedzialnej za niego zgodnie z prawem lub praktyką danego państwa członkowskiego, albo za pośrednictwem swojego przedstawiciela.

[...]

5. Państwa członkowskie mogą określić w ustawodawstwie krajowym:

a) przypadki, w których małoletni może wystąpić z wnioskiem we własnym imieniu;

b) przypadki, w których wniosek małoletniego bez opieki musi zostać złożony przez przedstawiciela, zgodnie z art. 25 ust. 1 lit. a);

[...]

Małoletni bez opieki ma prawo do przedstawiciela. Zgodnie z art. 25 ust. 1 i 2 APD (wersja przekształcona):

Art. 25 ust. 2 APD (wersja przekształcona)
Gwarancje dla małoletnich bez opieki

1. [...] państwa członkowskie:

a) podejmują środki w najkrótszym możliwym terminie w celu zapewnienia, aby przedstawiciel reprezentował małoletniego bez opieki i udzielał mu pomocy, aby mógł on korzystać z praw i dopełnić obowiązków przewidzianych w niniejszej dyrektywie. Małoletni bez opieki zostaje niezwłocznie poinformowany o wyznaczeniu przedstawiciela. Przedstawiciel wykonuje swoje obowiązki zgodnie z zasadą najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka i posiada niezbędną wiedzę w tym zakresie. Zmiana osoby działającej jako przedstawiciel następuje tylko w razie konieczności. Organizacje lub osoby, których interesy są sprzeczne lub mogą być sprzeczne z interesami małoletniego bez opieki, nie powinny kwalifikować się do roli przedstawiciela. Przedstawicielem może być również przedstawiciel, o którym mowa w dyrektywie 2013/33/UE;

b) zapewniają, aby przedstawiciel małoletniego bez opieki miał możliwość poinformowania go o znaczeniu i możliwych skutkach przesłuchania oraz, w stosownych przypadkach, o sposobie przygotowania się do przesłuchania. Państwa członkowskie zapewniają obecność przedstawiciela bądź doradcy lub zastępcy prawnego dopuszczonych lub uprawnionych do takiej działalności na mocy prawa krajowego podczas przesłuchania oraz możliwość zadawania pytań lub zgłaszania uwag w ramach określonych przez osobę prowadzącą przesłuchanie.

Państwa członkowskie mogą wymagać obecności małoletniego bez opieki na przesłuchaniu, nawet jeżeli obecny jest jego przedstawiciel.

2. Państwa członkowskie mogą odstąpić od wyznaczenia przedstawiciela w przypadkach, gdy małoletni bez opieki według wszelkiego prawdopodobieństwa osiągnie wiek 18 lat przed wydaniem decyzji w pierwszej instancji.

W APD (wersja przekształcona) zdefiniowano przedstawiciela jako „osobę lub organizację wyznaczoną przez właściwe organy, mającą pomagać małoletniemu bez opieki i reprezentować go w postępowaniach przewidzianych w niniejszej dyrektywie, w celu najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka, jak również, w razie potrzeby, dokonywać czynności prawnych w jego imieniu” (art. 2 lit. n)).

Zgodnie z art. 14 ust. 1 akapit czwarty APD (wersja przekształcona) „państwa członkowskie mogą określić w ustawodawstwie krajowym przypadki, w których możliwość stawienia się na przesłuchanie przysługuje małoletniemu”. Art. 12 ust. 2 Konwencji o prawach dziecka stanowi, że:

dziecko będzie miało w szczególności zapewnioną możliwość wypowiedzania się w każdym postępowaniu sądowym i administracyjnym dotyczącym dziecka, bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawiciela bądź odpowiedniego organu, zgodnie z zasadami proceduralnymi prawa wewnętrznego.

Zgodnie z zaleceniem Komitetu PD zawartym w komentarzu ogólnym nr 12: „Po tym, jak dziecko zdecyduje, że chce być wysłuchane, będzie musiało zdecydować, jak to zrobić: »albo bezpośrednio, albo za pośrednictwem przedstawiciela lub odpowiedniego organu«”⁽⁶⁶⁶⁾. Komitet zaleca, aby „w miarę możliwości dziecko miało możliwość bycia bezpośrednio wysłuchanym w każdym postępowaniu”⁽⁶⁶⁷⁾.

Na przykład w Norwegii wszystkim dzieciom powyżej siódmego roku życia zadaje się pytanie, czy chcą wziąć udział w przesłuchaniu, podobnie jak dzieciom poniżej siódmego roku życia, które uważa się za wystarczająco dojrzałe, by wyrazić własne zdanie. Dzieje się tak niezależnie od tego, czy posiadają one informacje istotne dla sprawy, czy też nie⁽⁶⁶⁸⁾. We Francji CNDA ustalił, że nie ma potrzeby przesłuchiwanie małoletniego pod opieką, który nie twierdzi, że grożą mu osobiste groźby⁽⁶⁶⁹⁾. Sąd uznał również, że nie ma potrzeby przesłuchiwanie małoletnich w wieku 2 i 4 lat pod opieką rodziców, ponieważ są oni ich przedstawicielami prawnymi⁽⁶⁷⁰⁾. W innej sprawie CNDA przekazał sprawę do OFPRA, ponieważ przesłuchanie małoletniej pod opieką odbyło się pod nieobecność jej matki i przedstawiciela prawnego⁽⁶⁷¹⁾.

⁽⁶⁶⁶⁾ Komitet PD, Komentarz ogólny nr 12 (2009), *op.cit.* (przypis 206 powyżej), pkt 35.

⁽⁶⁶⁷⁾ *Ibidem*. Zob. także Komitet PD, 2018, Y.B. i N.S. przeciwko Belgii, *op.cit.* (przypis 365 powyżej), pkt 8.8.

⁽⁶⁶⁸⁾ Ustawa imigracyjna (Norwegia), art. 81; oraz przepisy imigracyjne (Norwegia), art. od 17-3 do 17-5.

⁽⁶⁶⁹⁾ CNDA (Francja), wyrok z dnia 22 stycznia 2018 r., M. X., Mme C. épouse X, M. X., Mme T., M. X., M. X., nr 17030975 – 17031078 – 17035295 – 17031240 – 17031077 – 17030908 C. Zob. także Rada Stanu (Conseil d'état, Francja), wyrok z dnia 6 listopada 2019 r., nr 422017, FR:CECHR:2019:422017.20191106, w którym stwierdzono, że gdy osobie ubiegającej się o ochronę międzynarodową towarzyszą jej małoletnie dzieci, jej wniosek obejmuje wniosek małoletnich dzieci oraz że w tych okolicznościach małoletnie dziecko musi być przesłuchane indywidualnie tylko wtedy, gdy organ decyzyjny uzna, że mogło ono być przedmiotem prześladowań lub doznać poważnej krzywdy, o której nie wiedzieliby jego rodzice.

⁽⁶⁷⁰⁾ CNDA (Francja), wyrok z dnia 1 grudnia 2017 r., Mme M. N., Mme D., Mme M. N. et M. K. N., nr 17033719, 17033718, 17033841, 17033840 C.

⁽⁶⁷¹⁾ CNDA (Francja), wyrok z dnia 5 października 2016 r., Mme Y., nr 14012645 C. Skarżąca była małoletnia i była córką kobiety, która przez małżeństwo uzyskała status uchodźcy. Skarżąca twierdziła, że jej również należy przyznać status uchodźcy w oparciu o zasadę jedności rodziny lub na podstawie jej własnych zasług. OFPRA, organ decyzyjny pierwszej instancji, przeprowadził rozmowę z córką pod nieobecność jej matki i bez żadnego innego przedstawiciela, co stanowiło naruszenie przepisów prawa krajowego (CESEDA, *op.cit.* (przypis 120 powyżej)). Fakty dotyczące skarżącej nie zostały dostatecznie zbadane, dlatego sprawę przekazano do ponownego rozpatrzenia.

Przesłuchania małoletnich muszą być prowadzone „w sposób uwzględniający potrzeby dzieci”⁽⁶⁷²⁾. Jeśli małoletni bez opieki ma zostać przesłuchany, musi ono być „przeprowadzone przez osobę, która posiada niezbędną wiedzę na temat szczególnych potrzeb małoletnich”⁽⁶⁷³⁾.

Art. 25 ust. 3 APD (wersja przekształcona) Gwarancje dla małoletnich bez opieki

Państwa członkowskie zapewniają, aby:

a) w przypadku gdy małoletni bez opieki uczestniczy w przesłuchaniu dotyczącym jego wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, o którym mowa w art. 14–17 i 34, przesłuchanie to było prowadzone przez osobę posiadającą niezbędną wiedzę o szczególnych potrzebach małoletnich;

b) decyzje organu rozstrzygającego wniosek małoletniego bez opieki były przygotowywane przez urzędnika posiadającego niezbędną wiedzę o szczególnych potrzebach małoletnich.

Przepis ten dotyczy wyłącznie małoletnich bez opieki, ale osoba prowadząca przesłuchanie małoletniego pod opieką musi również być kompetentna do uwzględnienia osobistych i ogólnych okoliczności towarzyszących złożeniu wniosku, w tym szczególnych potrzeb wnioskodawcy⁽⁶⁷⁴⁾.

Zgodnie z art. 25 ust. 4 „małoletnim bez opieki oraz ich przedstawicielom udziela się bezpłatnie informacji prawnych i proceduralnych”. Obejmuje to co najmniej informacje o procedurze w świetle szczególnej sytuacji wnioskodawcy oraz o procedurze cofnięcia ochrony międzynarodowej, gdy organy ponownie rozważą, czy wnioskodawca kwalifikuje się jako beneficjent ochrony międzynarodowej.

W świetle zasady najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka istnieją również przepisy i gwarancje proceduralne dotyczące okoliczności, w jakich małoletni bez opieki mogą być zwolnieni z obowiązku przekraczania granicy i stosowania procedur przyspieszonych⁽⁶⁷⁵⁾. Więcej informacji można znaleźć w rozdziale 7.3.

Zgodnie z art. 25 ust. 6 lit. c)⁽⁶⁷⁶⁾:

Art. 25 ust. 6 APD (wersja przekształcona) Gwarancje dla małoletnich bez opieki

[...]

W przypadku gdy państwa członkowskie w trakcie procedury azylowej zidentyfikują daną osobę jako małoletniego bez opieki, mogą:

⁽⁶⁷²⁾ Art. 15 ust. 3 lit. e) APD (wersja przekształcona).

⁽⁶⁷³⁾ Art. 25 ust. 3 lit. a) APD (wersja przekształcona).

⁽⁶⁷⁴⁾ Art. 15 ust. 3 lit. a) APD (wersja przekształcona).

⁽⁶⁷⁵⁾ Art. 25 ust. 6 APD (wersja przekształcona).

⁽⁶⁷⁶⁾ Więcej informacji na temat niedopuszczalności – zob. rozdział 7.6.

[...]

c) uznać wniosek za niedopuszczalny zgodnie z art. 33 ust. 2 lit. c), jeżeli kraj, który nie jest państwem członkowskim, uważa się za bezpieczny kraj trzeci dla wnioskodawcy, zgodnie z art. 38, pod warunkiem że służy to najlepszemu zabezpieczeniu interesów małoletniego;

[...]

7.5.7. Decyzja

W kontekście wniosków członków rodziny, które są rozpatrywane wspólnie, zgodnie z art. 11 ust. 3 APD (wersja przekształcona):

Art. 11 ust. 3 APD (wersja przekształcona)
Wymogi dotyczące podejmowania decyzji przez organ rozstrzygający

[...] w każdym przypadku, gdy wniosek oparty jest na tych samych podstawach [co wnioski innych członków rodziny], państwa członkowskie mogą podjąć jedną decyzję odnoszącą się do wszystkich osób pozostających na utrzymaniu wnioskodawcy, chyba że prowadziłyby to do ujawnienia szczególnej sytuacji wnioskodawcy, co mogłoby zagrozić jego interesom, w szczególności w sprawach związanych z prześladowaniem ze względu na płeć, orientację seksualną, tożsamość płciową lub wiek. W takich sprawach wydaje się osobną decyzję dotyczącą danej osoby.

Jak wspomniano we wstępie do [części 7](#), prawo do dobrej administracji jest ogólną zasadą prawa Unii. Dotyczy to również sposobu, w jaki organ rozstrzygający określa sposób administrowania lub promulgowania decyzji. Organ rozstrzygający powinien rozważyć, czy w przypadku osoby wymagającej szczególnej troski konieczne jest wydawanie osobnych decyzji dla każdego członka rodziny zamiast jednej decyzji obejmującej całą rodzinę. Należy zauważyć, że art. 11 ust. 3 APD (wersja przekształcona) dotyczy wyłącznie kwestii, czy postępowanie na poziomie administracyjnym powinno zakończyć się wydaniem jednej decyzji czy też odrębnych decyzji. Nie obejmuje on kwestii, czy procedura lub procedury jako takie mogą być rozdzielone ani czy decyzje powinny być wydawane w tym samym czasie czy też nie ⁽⁶⁷⁷⁾.

7.6. Niedopuszczalność

Zgodnie z art. 33 ust. 2 APD (wersja przekształcona) wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej może zostać uznany za niedopuszczalny tylko pod pewnymi warunkami. W artykule stwierdzono:

⁽⁶⁷⁷⁾ W tej kwestii zob. TSUE, 2018, Ahmedbekova, *op.cit.* (przypis 466 powyżej).

Art. 33 ust. 2 APD (wersja przekształcona) **Wnioski niedopuszczalne**

Państwa członkowskie mogą uznać wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej za niedopuszczalny wyłącznie jeżeli:

- a) inne państwo członkowskie udzieliło już ochrony międzynarodowej;
- b) państwo niebędące państwem członkowskim jest uznawane za kraj pierwszego azylu w odniesieniu do wnioskodawcy zgodnie z art. 35;
- c) państwo niebędące państwem członkowskim jest uznawane za bezpieczny kraj trzeci w odniesieniu do wnioskodawcy zgodnie z art. 38;
- d) wniosek jest kolejnym wnioskiem i nie zaistniały ani nie zostały przedstawione przez wnioskodawcę żadne nowe elementy lub oceny, czy wnioskodawca kwalifikuje się jako beneficjent ochrony międzynarodowej na mocy dyrektywy 2011/95/UE; lub
- e) osoba pozostająca na utrzymaniu wnioskodawcy złożyła wniosek po tym, jak na mocy art. 7 ust. 2 wyraziła zgodę, aby jej sprawa została rozpatrzona na podstawie wniosku złożonego w jej imieniu, i nie zachodzą okoliczności faktyczne związane z sytuacją tej osoby uzasadniające odrębny wniosek.

Jak orzekł TSUE, prawo Unii opiera się na podstawowym założeniu, że każde państwo członkowskie podziela ze wszystkimi innymi państwami członkowskimi i uznaje, że one także dzielą je, zbiór wspólnych wartości, na których opiera się Unia Europejska, jak stwierdzono w art. 2 TUE. Przesłanka ta zakłada i uzasadnia istnienie wzajemnego zaufania między państwami członkowskimi, że wartości te zostaną uznane, że prawo Unii, które je wdraża, będzie przestrzegane oraz że ich krajowe systemy prawne są w stanie zapewnić równoważną i skuteczną ochronę praw podstawowych uznanych w karcie, w tym w art. 1 i 4 karty, które stanowią jedną z podstawowych wartości UE i jej państw członkowskich⁽⁶⁷⁸⁾. Trybunał stwierdza dalej:

Zasada wzajemnego zaufania wymaga, w szczególności w odniesieniu do przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, aby każde z tych państw, poza wyjątkowymi okolicznościami, uważało, że wszystkie pozostałe państwa członkowskie przestrzegają prawa Unii, w szczególności praw podstawowych uznanych przez prawo Unii⁽⁶⁷⁹⁾.

TSUE stwierdził w sprawie Ibrahim i inni, że przy ustalaniu, czy dana osoba zostanie wydalona w okolicznościach spełniających wysoki próg traktowania stanowiącego naruszenie art. 4 karty UE, ważne jest dokonanie oceny charakteru i zakresu jej bezbronności. Stwierdził, że fakt, iż beneficjenci ochrony uzupełniającej w państwie członkowskim, które udzieliło wnioskodawcy takiej ochrony:

⁽⁶⁷⁸⁾ Zob. np. TSUE (WI), 2019, Jawo, *op.cit.* (przypis 39 powyżej), pkt 80, cytowany w przypisie 413 powyżej, a także cytowane orzecznictwo, omówione w rozdziale 5.5.3 powyżej.

⁽⁶⁷⁹⁾ *Ibidem*, pkt 81.

nie otrzymują żadnych świadczeń na pokrycie kosztów utrzymania lub otrzymują je w znacznie ograniczonym zakresie w porównaniu do innych państw członkowskich, jednakże w tym zakresie nie są traktowani inaczej niż obywatele owego państwa członkowskiego [...], może prowadzić do stwierdzenia, że wnioskodawca ten byłby narażony na rzeczywiste ryzyko traktowania sprzecznego z art. 4 karty, tylko wtedy, gdyby skutkowało ona tym, iż znalazłby się on, ze względu na właściwy mu szczególny stopień narażenia, niezależnie od jego woli oraz osobistych wyborów, w sytuacji skrajnej deprivacji materialnej, spełniającej kryteria wskazane w pkt 89–91 niniejszego wyroku ⁽⁶⁸⁰⁾.

Istotna jest również decyzja Komitetu CAT dotycząca osoby, która została poddana torturom i otrzymała ochronę międzynarodową we Włoszech, a następnie udała się do Szwajcarii i została deportowana ze Szwajcarii do Włoch. Komitet orzekł, że władze szwajcarskie „nie zbadały w sposób zindywidualizowany i wystarczająco dokładny osobistego doświadczenia skarżącego jako ofiary tortur oraz przewidywalnych konsekwencji jego przymusowego powrotu do Włoch”. Stwierdzono, że Włochy nie wywiązały się z wcześniejszych zapewnień ani nie podjęły „żadnych działań w celu zagwarantowania mu dostępu do usług rehabilitacyjnych dostosowanych do jego potrzeb, co pozwoliłoby mu na skorzystanie z prawa do rehabilitacji jako ofierze tortur”. Komitet uznał zatem, że jego deportacja naruszyłaby art. 3 konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur ⁽⁶⁸¹⁾.

KPC wydał orzeczenie w sprawie matki wymagającej szczególnej troski oraz dwójki jej dzieci, którym groziła deportacja do Włoch, gdzie przyznano im ochronę uzupełniającą. Komitet przypomniał, że:

Państwa-strony powinny przywiązywać odpowiednią wagę do rzeczywistego i osobistego ryzyka, na jakie dana osoba może być narażona w przypadku deportacji, i jest zdania, że na państwie-stronie spoczywał obowiązek dokonania zindywidualizowanej oceny ryzyka, na jakie narażona będzie wnioskodawczyni i jej dwoje dzieci (oboje byli małoletni w trakcie postępowania azylowego) we Włoszech, a nie opieranie się na ogólnych sprawozdaniach i na założeniu, że skoro wnioskodawczyni korzystała w przeszłości z ochrony uzupełniającej, to co do zasady będzie miała prawo do takiego samego poziomu ochrony uzupełniającej obecnie. Komitet uważa, że państwo-strona nie uwzględniło w należyty sposób szczególnych potrzeb wnioskodawczyni i jej dzieci. Pomimo formalnego uprawnienia do ochrony uzupełniającej we Włoszech wnioskodawczyni, która doznała poważnego maltretowania ze strony współmałżonka, znalazła się w bardzo niepewnej sytuacji i nie była w stanie zapewnić sobie i swoim dzieciom utrzymania, w tym zaspokojenia potrzeb medycznych, przy braku jakiegokolwiek pomocy ze strony władz włoskich. Państwo-strona nie postarało się również o skuteczne zapewnienie ze strony włoskich władz, że autorka i jej dwoje dzieci, znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji, analogicznej do tej, w jakiej znalazła się wnioskodawczyni w sprawie Jasin przeciwko Danii (również dotyczącej planowanej deportacji niezamożnej samotnej matki z małoletnimi dziećmi, która doświadczyła już skrajnych trudności i nędzy we Włoszech), zostaną przyjęci w warunkach zgodnych z ich statusem jako osób ubiegających się o azyl, uprawnionych do tymczasowej ochrony i gwarancji wynikających z art. 7 paktu ⁽⁶⁸²⁾.

⁽⁶⁸⁰⁾ TSUE (WI), 2019, Ibrahim i inni, *op.cit.* (przypis 436 powyżej), pkt 93.

⁽⁶⁸¹⁾ Komitet CAT, 2018, Adam Harun przeciwko Szwajcarii, *op.cit.* (przypis 234 powyżej), pkt 9.11.

⁽⁶⁸²⁾ KPC, opinie przyjęte 10 marca 2017 r., Raziye Rezaifar przeciwko Danii, komunikat nr 2512/2014, CCPR/C/119/D/2512/2014, pkt 8.9 (przypisy pominięte). Zob. także np. KPC, opinie przyjęte 28 października 2016 r., R.A.A. i Z.M. przeciwko Danii, komunikat nr 2608/2015, CCPR/C/118/D/2608/2015, dotyczące deportacji do Bułgarii.

Zgodnie z art. 34 ust. 1 APD (wersja przekształcona):

Art. 34 ust. 1 akapit pierwszy APD (wersja przekształcona)
Przepisy szczególne dotyczące przesłuchania dotyczącego dopuszczalności

Państwa członkowskie zezwalają wnioskodawcom na przedstawienie ich stanowiska w odniesieniu do zastosowania w ich szczególnej sytuacji przesłanek, o których mowa w art. 33 [dotyczących wniosków niedopuszczalnych], przed podjęciem przez organ rozstrzygający decyzji w sprawie dopuszczalności wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej. W tym celu państwa członkowskie przeprowadzają przesłuchanie dotyczące dopuszczalności wniosku. Państwa członkowskie mogą uczynić wyjątek wyłącznie zgodnie z art. 42 [dotyczącym zasad proceduralnych], w przypadku kolejnego wniosku.

Dlatego też kwestię dopuszczalności należy dokładnie zbadać po przeprowadzeniu, z reguły, przesłuchania. Praktyka przeprowadzania dokładnej oceny dopuszczalności jest szczególnie ważna w przypadku wnioskodawców wymagających szczególnej troski. Jeśli chodzi o gwarancje dla małoletnich bez opieki, więcej informacji można znaleźć w rozdziale 7.5.6.

W APD (wersja przekształcona) kolejny wniosek, który może być niedopuszczalny zgodnie z art. 33 ust. 2 lit. d) QD (wersja przekształcona), zdefiniowano w następujący sposób:

Art. 2 lit. q) APD (wersja przekształcona)

„kolejny wniosek” oznacza następny wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej, z którym występuje się po tym, jak ostateczna decyzja w odniesieniu do poprzedniego wniosku została podjęta, w tym w przypadkach, gdy wnioskodawca wyraźnie wycofał swój wniosek oraz w przypadkach, gdy organ rozstrzygający odrzucił wniosek w następstwie dorozumianego wycofania wniosku zgodnie z art. 28 ust. 1.

Zgodnie z art. 40 ust. 3 APD (wersja przekształcona):

Art. 40 ust. 3 APD (wersja przekształcona)
Kolejne wnioski

Jeżeli we wstępnym rozpatrzeniu, o którym mowa w ust. 2, stwierdza się, że zaistniały lub zostały przedstawione przez wnioskodawcę nowe elementy lub ustalenia, znacząco zwiększające prawdopodobieństwo, że wnioskodawca kwalifikuje się jako beneficjent ochrony międzynarodowej na mocy dyrektywy 2011/95/UE, wniosek jest rozpatrywany dalej zgodnie z rozdziałem II. [...]

Wnioskodawcy wymagający szczególnej troski mogą, ze względu na swoje szczególne potrzeby, przedstawić nowe elementy lub ustalenia lub też nowe elementy lub ustalenia mogą pojawić się po podjęciu ostatecznej decyzji w sprawie ich poprzedniego wniosku.

Do takich osób można zaliczyć ofiary przemocy seksualnej lub ofiary handlu ludźmi, w sytuacji, gdy podstawy merytoryczne ich roszczeń o ochronę międzynarodową wykryły się z opóźnieniem. Na przykład ofiara handlu ludźmi mogła nie być w stanie ujawnić w swoim pierwszym wniosku swojej historii związanej z byciem ofiarą handlu i wyzysku z obawy przed odwetem ze strony handlarzy. W późniejszym okresie, jeśli dana osoba jest w stanie uzasadnić swoje prawdziwe roszczenie, być może w wyniku spóźnionego skorzystania ze wsparcia i doradztwa, które wynikają ze szczególnych gwarancji proceduralnych w procesie azylowym, może się okazać, że osoba ta będzie musiała starać się uzasadnić swoje roszczenie w kontekście kolejnego wniosku.

Na przykład szwajcarski Federalny Sąd Administracyjny przyjął kolejny wniosek w sprawie ofiary handlu ludźmi, której wykorzystywanie miało miejsce w czasie, gdy toczyło się pierwsze postępowanie. W wyroku odniesiono się do szczególnych postaw i zachowań ofiar wykorzystywania seksualnego (wynikających np. ze strachu lub wstydu), które mogą utrudniać wnioskodawcy złożenie szczegółowych oświadczeń⁽⁶⁸³⁾.

Podobne obawy dotyczą osób wymagających szczególnej troski, takich jak ofiary gwałtu lub przemocy seksualnej czy ofiary tortur, które – zwłaszcza jeśli nie otrzymały niezbędnego wsparcia podczas rozpatrywania pierwszego wniosku – mogą starać się uzasadnić swoje prawdziwe roszczenia po raz pierwszy w kolejnym wniosku. W podobnej sytuacji może znaleźć się osoba, która na początku nie wspomniała o swojej orientacji seksualnej lub tożsamości płciowej, na przykład z powodu strachu lub wstydu⁽⁶⁸⁴⁾.

Kolejny wniosek złożony przez osobę, której stan zdrowia znacznie się pogorszył od czasu złożenia poprzedniego wniosku, mógłby również potencjalnie spełniać wymogi art. 40 ust. 3 APD (wersja przekształcona). Osoby z poważnymi problemami zdrowotnymi, którym nie grożą prześladowania, zazwyczaj nie są uznawane za potrzebujące ochrony międzynarodowej. Wnioski takich osób uwzględnia się tylko w wyjątkowych przypadkach, zgodnie z orzecznictwem TSUE⁽⁶⁸⁵⁾ i ETPC⁽⁶⁸⁶⁾. Niemniej jednak wniosek złożony przez taką osobę wymagającą szczególnej troski należy rozpatrzyć zgodnie z odpowiednimi gwarancjami proceduralnymi, jeśli pojawiły się nowe elementy lub ustalenia.

W art. 42 APD (wersja przekształcona) zawarto specjalne przepisy proceduralne dotyczące kolejnych wniosków. W tym kontekście należy zauważyć, że jeśli małoletni niepozostający w związku małżeńskim (który może być osobą wymagającą szczególnej troski) złożył wniosek po tym, jak wniosek został złożony w jego imieniu, wstępne rozpatrywanie wniosku nie może być prowadzone wyłącznie na podstawie pisemnych oświadczeń bez przesłuchania⁽⁶⁸⁷⁾.

⁽⁶⁸³⁾ Federalny Sąd Administracyjny (BVGE, Szwajcaria), 2016, D-6806, *op.cit.* (przypis 129 powyżej).

⁽⁶⁸⁴⁾ TSUE (WI), 2014, A, B i C, *op.cit.* (przypis 31 powyżej), pkt 69.

⁽⁶⁸⁵⁾ TSUE (WI), 2014, M'Bodj, *op.cit.* (przypis 512 powyżej); TSUE (WI), 2014, Abdida, *op.cit.* (przypis 512 powyżej).

⁽⁶⁸⁶⁾ ETPC (WI), 2016, Paposhvili przeciwko Belgii, *op.cit.* (przypis 595 powyżej); ETPC (WI), 2008, N. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, *op.cit.* (przypis 614 powyżej); ETPC, 1997, D. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, *op.cit.* (przypis 614 powyżej).

⁽⁶⁸⁷⁾ Art. 42 ust. 2 lit. b) w związku z art. 40 ust. 6 lit. b) APD (wersja przekształcona).

Część 8. Szczególne gwarancje proceduralne w postępowaniu przed sądami i trybunałami

W tej części skupiono się na prawie wnioskodawców wymagających szczególnej troski do skutecznego środka zaskarżenia w postępowaniach przed sądami i trybunałami na mocy APD (wersja przekształcona). Określono w niej, w jaki sposób odpowiednie zasady dotyczące skutecznej ochrony sądowej można stosować wobec wnioskodawców wymagających szczególnej troski, w tym poprzez praktyczne środki w kontekście ustnych wyjaśnień ⁽⁶⁸⁸⁾. W części 7 omówiono kwestię szczególnych gwarancji proceduralnych dla osób wymagających szczególnej troski w procedurach administracyjnych.

Strukturę tej części przedstawiono w tabeli 20.

Tabela 20: Struktura części 8

Rozdział	Tytuł	Strona
8.1	Prawo do skutecznego środka zaskarżenia	207
8.2	Pełne rozpatrzenie <i>ex nunc</i> okoliczności faktycznych i kwestii prawnych	210
8.3	Szczególne gwarancje proceduralne na etapie postępowania odwoławczego	213
8.4	Dostęp do skutecznego środka zaskarżenia	218
8.5	Prawo do pozostania podczas procedury odwoławczej	221

Wszystkie te zagadnienia poruszono ze szczególnym uwzględnieniem wnioskodawców wymagających szczególnej troski. Ogólny opis prawa do skutecznego środka zaskarżenia można znaleźć w opracowaniu EASO *Procedury azylowe i zasada non-refoulement – analiza sądowa*. W tej części dodano odpowiednie orzecznictwo TSUE, które ukazało się po opublikowaniu tej analizy sądowej ⁽⁶⁸⁹⁾.

Inne stosowne publikacje EASO

- EASO, *Procedury azylowe i zasada non-refoulement – analiza sądowa*, 2018, w celu zapoznania się z wyjaśnieniami kluczowych zasad prawnych dotyczących prawa do skutecznego środka zaskarżenia mocy APD (wersja przekształcona).

Zob. także rozdział 4.6 niniejszej analizy sądowej, w którym przedstawiono analizę kwestii dotyczących skutecznego środka zaskarżenia oraz osób wymagających szczególnej troski w kontekście RCD (wersja przekształcona), oraz rozdział 5.5, w którym przedstawiono analizę kwestii dotyczących skutecznego środka zaskarżenia oraz osób wymagających szczególnej troski w kontekście postępowań dublińskich.

⁽⁶⁸⁸⁾ Więcej informacji na ten temat zawiera dodatek D: Przykłady dobrych praktyk w postępowaniach o udzielenie ochrony międzynarodowej przed sądami i trybunałami na mocy APD (wersja przekształcona).

⁽⁶⁸⁹⁾ Zob. w szczególności wyrok z dnia 26 lipca 2017 r., C-348/16, *Moussa Sacko przeciwko Commissione Territoriale per il riconoscimento della protezione internazionale di Milano*, EU:C:2017:591, w szczególności pkt 44, 46, 47, 48, 49 oraz pkt 31, 32–43, w którym przedstawiono wyjaśnienia dotyczące art. 47; TSUE (WI), wyrok z dnia 25 lipca 2018 r., *Serin Alheto przeciwko Zamestnik-predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite*, C-585/16, EU:C:2018:584, w szczególności pkt 103, 107, 109–114, 116, 147; oraz TSUE, 2018, *Ahmedbekova*, *op.cit.* (przypis 466 powyżej), zwłaszcza pkt 94, 97–99, 102, 103.

8.1. Prawo do skutecznego środka zaskarżenia

Jak orzekł TSUE:

Zasada skutecznej ochrony sądowej praw jednostek na mocy prawa Unii, o której mowa w art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, jest ogólną zasadą prawa Unii wywodzącą się z tradycji konstytucyjnych wspólnych dla państw członkowskich, [...] która została obecnie potwierdzona w art. 47 karty [UE] ⁽⁶⁹⁰⁾.

To postanowienie karty brzmi:

Art. 47 karty UE

Prawo do skutecznego środka prawnego i dostępu do bezstronnego sądu

Każdy, kogo prawa i wolności zagwarantowane przez prawo Unii zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka prawnego przed sądem, zgodnie z warunkami przewidzianymi w niniejszym artykule.

Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy. Każdy ma możliwość uzyskania porady prawnej, skorzystania z pomocy obrońcy i przedstawiciela.

Pomoc prawna jest udzielana osobom, które nie posiadają wystarczających środków, w zakresie w jakim jest ona konieczna dla zapewnienia skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości.

TSUE potwierdził również, że „na rzeczoną zasadę skutecznej ochrony sądowej uprawnień podmiotów prawa wynikających z prawa Unii składają się różne elementy, obejmujące w szczególności prawo do obrony, zasadę równości broni, prawo dostępu do sądu oraz prawo do uzyskania porady prawnej, skorzystania z pomocy obrońcy i przedstawiciela” ⁽⁶⁹¹⁾.

Państwa członkowskie mogą ograniczyć prawa proceduralne Unii, w tym prawo do skutecznego środka zaskarżenia i prawo do bycia wysłuchanym ⁽⁶⁹²⁾. Nieprzyznanie wnoszącemu odwołanie prawa do bycia wysłuchanym stanowi ograniczenie prawa do obrony ⁽⁶⁹³⁾. Wszelkie ograniczenia w tym zakresie muszą być zgodne z art. 52 ust. 1 karty UE ⁽⁶⁹⁴⁾. Oznacza to, że interes zainteresowanej strony musi być zrównoważony z interesem państwa lub innych stron, stosownie do okoliczności. W celu zapewnienia, aby prawo do obrony i ochrony sądowej osoby wymagającej szczególnej troski nie zostało naruszone w sposób nieproporcjonalny, należy przeanalizować konkretne okoliczności sprawy danej osoby.

⁽⁶⁹⁰⁾ TSUE, wyrok z dnia 24 czerwca 2019 r., Komisja Europejska przeciwko Polsce, C-619/18, EU:C:2019:531, pkt 49.

⁽⁶⁹¹⁾ TSUE, 2017, Sacko, *op.cit.* (przypis 689 powyżej), pkt 32.

⁽⁶⁹²⁾ *Ibidem*, pkt 38.

⁽⁶⁹³⁾ *Ibidem*, pkt 37.

⁽⁶⁹⁴⁾ Art. 52 ust. 1 karty UE stanowi: „Wszelkie ograniczenia w korzystaniu z praw i wolności uznanych w niniejszej Karcie muszą być przewidziane prawem i szanować istotę tych praw i wolności. Z zastrzeżeniem zasady proporcjonalności, ograniczenia mogą być wprowadzone wyłącznie wtedy, gdy są konieczne i rzeczywiście odpowiadają celom interesu ogólnego uznawanym przez Unię lub potrzebom ochrony praw i wolności innych osób”.

Ważnymi czynnikami w takim bilansie będą szczególne i specjalne potrzeby wnioskodawców.

Szczególne obawy pojawią się w przypadku odwołań dotyczących wnioskodawców wymagających szczególnej troski, np. gdy niepełnosprawność poznawcza lub trudności komunikacyjne danej osoby wymagają, aby sąd lub trybunał poświęcił więcej czasu na poszczególne aspekty procesu odwoławczego lub ponownego rozpoznania, lub gdy osoba, która przeżyła traumę lub jest ofiarą poważnej formy przemocy psychicznej, fizycznej lub seksualnej, może potrzebować czasu na uzyskanie niezbędnego wsparcia i porady, aby skutecznie przedstawić dowody w postępowaniu odwoławczym.

W APD (wersja przekształcona) określono następujące normy dotyczące skutecznego środka zaskarżenia:

Motyw 50 APD (wersja przekształcona)

W myśl podstawowej zasady prawa unijnego od decyzji podjętych w sprawie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, decyzji dotyczących odmowy wznowienia rozpatrywania wniosku po jego umorzeniu oraz decyzji w sprawie cofnięcia statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej przysługują skuteczne środki zaskarżenia do sądu.

Art. 46 ust. 1 i 2 APD (wersja przekształcona) **Prawo do skutecznego środka zaskarżenia**

1. Państwa członkowskie zapewniają, aby wnioskodawcy mieli prawo do skutecznego środka zaskarżenia przed sądem w następujących sytuacjach:

a) decyzji podjętej w sprawie ich wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej, w tym decyzji:

(i) o uznaniu wniosku za bezzasadny w zakresie dotyczącym nadania statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej;

(ii) o uznaniu wniosku za niedopuszczalny zgodnie z art. 33 ust. 2;

(iii) podjętej na granicy lub w strefie tranzytowej państwa członkowskiego zgodnie z art. 43 ust. 1;

(iv) o odstąpieniu od rozpatrzenia wniosku zgodnie z art. 39;

b) odmowy wznowienia rozpatrywania wniosku po jego umorzeniu zgodnie z art. 27 i 28;

c) decyzji o cofnięciu statusu ochrony międzynarodowej zgodnie z art. 45.

2. Państwa członkowskie zapewniają, aby osoby uznane przez organ rozstrzygający za osoby kwalifikujące się do objęcia ich ochroną uzupełniającą miały prawo do skutecznego środka zaskarżenia zgodnie z ust. 1 od decyzji o uznaniu ich wniosku za bezzasadny w zakresie dotyczącym statusu uchodźcy.

[...]

Prawo do skutecznego środka zaskarżenia przed sądem lub trybunałem odnosi się do każdej decyzji podjętej w sprawie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej. Typowe decyzje w tym zakresie wymieniono w art. 46 ust. 1 APD (wersja przekształcona). Przykłady kwestii związanych ze szczególnymi potrzebami, które mogą pojawić się przy podejmowaniu takich decyzji, przedstawiono na rys. 1.

Rys. 1: Przykłady tego, w jaki sposób szczególne potrzeby mogą przyczynić się do powstania nowych kwestii w postępowaniu odwoławczym

Rodzaj decyzji	Kwestie, które mogą wynikać ze szczególnej potrzeby/szczególnych potrzeb
Każda decyzja w sprawie ochrony międzynarodowej	Roszczenie wnioskodawcy o szczególnych potrzebach w ramach postępowania odwoławczego, dokonane na podstawie dalszych informacji, może być w dużym stopniu różne od rzekomego pierwotnie dokonanego roszczenia np. w przypadku, kiedy osoba z dotąd niezdiagnozowanym zaburzeniem psychicznym po otrzymaniu z opóźnieniem wsparcia medycznego i prawnego jest w stanie dostarczyć wystarczająco wyczerpujące nowe podstawy do odwołania lub nowe dowody.
Decyzja uznająca wniosek za bezzasadny	Wniosek wnioskodawcy o szczególnych potrzebach może zostać uznany za bezzasadny w okolicznościach, w których organ rozstrzygający nie posiadał wystarczających informacji, np. kiedy nie zgłoszono osobistej historii tej osoby związanej z handlem ludźmi.
Decyzja uznająca wniosek za niedopuszczalny [art. 33 ust. 2 APD (wersja przekształcona)]	Może się okazać na przykład, że córka wnioskodawcy zgodziła się na złożenie wniosku w jej imieniu i wniosek ten został włączony do wniosku ojca, niezależnie od faktu, że jest ona ofiarą przemocy seksualnej i nie mogła w tamtym czasie ujawnić tego ojcu czy władzom.
Decyzja podjęta na granicy lub w strefie tranzytowej [art. 43 ust. 1 APD (wersja przekształcona)]	Istotne wsparcie mające znaczenie dla niektórych osób o szczególnych potrzebach, takie jak usługi pomocy psychologicznej dla ofiar gwałtu lub przemocy seksualnej czy też dla osób ciężko chorych, z trudnościami psychicznymi lub chorobą psychiczną, może nie być tam dostępne. Stwarza to realne ryzyko, że decyzja podjęta w danych okolicznościach w odniesieniu do takiej osoby o szczególnych potrzebach nie zostanie podjęta na wystarczająco faktycznej podstawie.
Odmowa wznowienia rozpatrywania wniosku po jego umorzeniu [art. 28 APD (wersja przekształcona)]	Wnioskodawca mógł w sposób niezamierzony porzucić swój wniosek lub wniosek ten uznano za wycofany w sytuacji, w której osoba o szczególnych potrzebach, jak osoba z niepełnosprawnością lub cierpiąca na chorobę psychiczną, nie była w stanie spełnić pewnych wymogów proceduralnych i nie dysponowała koniecznym wsparciem.
Decyzja o cofnięciu statusu ochrony międzynarodowej zgodnie z art. 45 APD (wersja przekształcona)	Cofnięcie ochrony międzynarodowej może nastąpić długo po wstępnym przyznaniu ochrony. Może to mieć miejsce w sytuacji, w której osoba, np. osoba z problemami ze zdrowiem psychicznym, nie skorzystała z ciągłej opieki zdrowotnej, której potrzebuje, lub gdy jej stan uległ pogorszeniu niezależnie od poziomu świadczonej opieki, w związku z czym nie mogłaby ona skutecznie wziąć udziału w procedurze cofnięcia.

Motywy i przepisy APD (wersja przekształcona) mające szczególne znaczenie dla zapewnienia osobom wymagającym szczególnej troski możliwości skorzystania ze skutecznego środka zaskarżenia w kontekście odwołań przed sądami i trybunałami krajowymi przedstawiono w tabeli 21.

Tabela 21: Przepisy APD (wersja przekształcona) mające szczególne znaczenie dla skutecznego środka zaskarżenia dla osób wymagających szczególnej troski

Motyw/artykuł	Znaczenie
Motyw 25	Skuteczny dostęp do procedur, możliwość współpracy i właściwej komunikacji oraz wystarczające gwarancje proceduralne w celu zagwarantowania prawidłowego uznawania osób potrzebujących ochrony międzynarodowej
Motyw 30	Wsparcie dla wnioskodawców potrzebujących szczególnych gwarancji proceduralnych w ramach procedur przyspieszonych lub granicznych, w przypadku gdy ich odwołanie nie ma automatycznego skutku zawieszającego
Motyw 50	Skuteczny środek zaskarżenia jako podstawowa zasada prawa Unii
Art. 20	Bezpłatna pomoc i reprezentacja prawna w postępowaniach odwoławczych
Art. 21	Warunki bezpłatnego udzielania informacji prawnych i proceduralnych oraz bezpłatnej pomocy i reprezentacji prawnej
Art. 22	Prawo do pomocy i reprezentacji prawnej na wszystkich etapach postępowania
Art. 24	Wnioskodawcy potrzebujący szczególnych gwarancji proceduralnych
Art. 25	Gwarancje dla małoletnich bez opieki
Art. 46	Prawo do skutecznego środka odwoławczego

8.2. Pełne rozpatrzenie *ex nunc* okoliczności faktycznych i kwestii prawnych

W postępowaniu odwoławczym sądy i trybunały muszą przeprowadzić pełne i aktualne badanie faktów i prawa zgodnie z art. 46 ust. 3 APD (wersja przekształcona).

Art. 46 ust. 3 APD (wersja przekształcona)

[...] państwa członkowskie zapewniają, aby skuteczny środek zaskarżenia zapewniał pełne rozpatrzenie *ex nunc* zarówno okoliczności faktycznych, jak i kwestii prawnych, w tym, w stosownych przypadkach, rozpatrzenie potrzeby zapewnienia ochrony międzynarodowej na mocy dyrektywy 2011/95/UE, co najmniej w postępowaniach odwoławczych przed sądem pierwszej instancji.

Sposób, w jaki należy interpretować art. 46 ust. 3 APD (wersja przekształcona), omówił TSUE w swoim orzecznictwie. Na przykład w sprawie Sacko TSUE stwierdził:

cechy środka zaskarżenia przewidzianego w art. 46 [APD (wersja przekształcona)] należy określić zgodnie z art. 47 karty, który stanowi potwierdzenie zasady skutecznej ochrony sądowej ⁽⁶⁹⁵⁾.

⁽⁶⁹⁵⁾ TSUE, 2017, Sacko, *op.cit.* (przypis 689 powyżej), pkt 31.

W sprawie Alheto TSUE wyjaśnił, że art. 46 ust. 3 „uściśla zakres prawa do skutecznego środka zaskarżenia, które zgodnie z art. 46 ust. 1 tej dyrektywy powinno przysługiwać osobom ubiegającym się o ochronę międzynarodową wobec decyzji w sprawie ich wniosków”⁽⁶⁹⁶⁾. W związku z tym Trybunał orzekł:

I tak art. 46 ust. 3 [...] przewiduje, że państwa członkowskie związane tą dyrektywą powinny – by zastosować się do jej art. 46 ust. 1 – zapewnić, by sąd, do którego zaskarżono decyzję w sprawie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej przeprowadził „pełne rozpatrzenie *ex nunc* zarówno okoliczności faktycznych, jak i kwestii prawnych, w tym, w stosownych przypadkach, rozpatrzenie potrzeby zapewnienia ochrony międzynarodowej na mocy [QD (wersja przekształcona)]”⁽⁶⁹⁷⁾.

Zdaniem TSUE wyrażenie to powinno być „interpretowane i stosowane w sposób jednolity”, a zakres tego wyrażenia należy ustalić „poprzez odwołanie się do jego zwyczajowego znaczenia, przy jednoczesnym uwzględnieniu kontekstu, w jakim zostało ono użyte, i celów uregulowania, którego jest częścią”⁽⁶⁹⁸⁾.

W sprawie Sacko jedno z pytań skierowanych do TSUE dotyczyło tego, czy odrzucenie przez sąd odwołania na podstawie oczywistej bezzasadności skargi, bez umożliwienia skarżącemu osobistego wysłuchania, byłoby sprzeczne z art. 46 ust. 3. TSUE wyjaśnił, że:

przewidziany w art. 46 ust. 3 [APD (wersja przekształcona)] obowiązek właściwego sądu polegający na pełnym rozpatrzeniu *ex nunc* zarówno okoliczności faktycznych, jak i kwestii prawnych powinien być interpretowany w kontekście całości procedury rozpatrywania wniosków o udzielenie ochrony uzupełniającej uregulowanej w tej dyrektywie, z uwzględnieniem ścisłego związku, jaki istnieje między postępowaniem odwoławczym przed sądem oraz poprzedzającym je postępowaniem w pierwszej instancji, w trakcie którego, zgodnie z art. 14 rzeczony dyrektywy, należy umożliwić wnioskodawcy stawienie się na przesłuchanie w sprawie jego wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej⁽⁶⁹⁹⁾.

TSUE stwierdził, że:

skoro zgodnie z art. 17 ust. 2 [APD (wersja przekształcona)] protokół lub stenogram każdego przesłuchania wnioskodawcy był załączany do akt, treść tego protokołu lub stenogramu stanowi dla właściwego sądu istotny element oceny, gdy dokonuje on pełnego rozpatrzenia *ex nunc* zarówno okoliczności faktycznych, jak i kwestii prawnych, o którym mowa w art. 46 ust. 3 tej dyrektywy⁽⁷⁰⁰⁾.

Zdaniem TSUE wynika stąd:

że konieczność przesłuchania wnioskodawcy przez sąd [...], należy oceniać w świetle ciężącego na tym sądzie obowiązku pełnego rozpatrzenia *ex nunc* przewidzianego w art. 46 ust. 3 tej dyrektywy w celu skutecznej ochrony sądowej praw i interesów wnioskodawcy. Dopiero wówczas, gdy rzeczony sąd uzna, że takie rozpatrzenie jest możliwe jedynie w oparciu o informacje zawarte w aktach, w tym ewentualnie

⁽⁶⁹⁶⁾ TSUE (WI), 2018, Alheto, *op.cit.* (przypis 689 powyżej), pkt 105.

⁽⁶⁹⁷⁾ *Ibidem*, pkt 106.

⁽⁶⁹⁸⁾ *Ibidem*, pkt 107–108.

⁽⁶⁹⁹⁾ TSUE, 2017, Sacko, *op.cit.* (przypis 689 powyżej), pkt 42.

⁽⁷⁰⁰⁾ *Ibidem*, pkt 43.

protokół lub stenogram sporządzony z przesłuchania wnioskodawcy w postępowaniu w pierwszej instancji, będzie on mógł zrezygnować z przesłuchania wnioskodawcy, rozpatrując wniesioną do niego skargę. W takich bowiem okolicznościach możliwość pominięcia rozprawy leży w interesie – w motywie 18 preambuły [APD (wersja przekształcona)] – zarówno państw członkowskich, jak i wnioskodawców, a polegającym na tym, by decyzje w sprawie wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej były podejmowane w najkrótszym możliwym terminie, bez uszczerbku dla odpowiedniego i kompletnego rozpatrywania wniosku ⁽⁷⁰¹⁾.

TSUE stwierdził zatem, że art. 46 ust. 3:

w związku z art. 47 karty [UE], należy interpretować w ten sposób, że nie stoi ona na przeszkodzie temu, by sąd krajowy, do którego wpłynęła skarga na decyzję o odrzuceniu oczywiście bezzasadnego wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, oddalił rzeszoną skargę bez przesłuchania wnioskodawcy, jeżeli okoliczności faktyczne nie pozostawiają żadnych wątpliwości co do zasadności tej decyzji, pod warunkiem, po pierwsze, że w trakcie postępowania w pierwszej instancji wnioskodawcy umożliwiono stawienie się na przesłuchanie w sprawie jego wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej [...] oraz że protokół lub stenogram z tego przesłuchania, w sytuacji gdy się ono odbyło, został załączony do akt [...], a także, po drugie, że sąd, do którego wpłynęła skarga, może zarządzić przeprowadzenie takiej rozprawy, jeżeli uzna to za konieczne dla celów pełnego rozpatrzenia *ex nunc* zarówno okoliczności faktycznych, jak i kwestii prawnych ⁽⁷⁰²⁾.

Wysoki Sąd Irlandii orzekł, że art. 46 APD (wersja przekształcona), w świetle art. 47 karty i art. 6 EKPC, zawiera wymóg, aby wnioskodawca został wysłuchany na rozprawie przez sąd lub trybunał rozpatrujący odwołanie od negatywnej decyzji w sprawie ochrony międzynarodowej, jeśli sąd lub trybunał rozstrzyga kwestie faktyczne, w tym wiarygodność relacji azylowych wnioskodawcy ⁽⁷⁰³⁾. Może to mieć kluczowe znaczenie zwłaszcza w przypadku wnioskodawców wymagających szczególnej troski, którzy mogą nie być w stanie w wystarczającym stopniu przedstawić istotnych faktów ze względu na swoje osobiste uwarunkowania.

Wymóg przeprowadzenia pełnego rozpatrzenia *ex nunc* zarówno stanu faktycznego, jak i kwestii prawnych może mieć decydujące znaczenie dla wnioskodawcy wymagającego szczególnej troski, gdy z przyczyn związanych z jego szczególnymi potrzebami kwestie faktyczne dotyczące istoty roszczenia krystalizują się w apelacji. Na przykład:

- osoba będąca ofiarą handlu ludźmi mogła nie być w stanie ujawnić swojej przeszłości związanej z handlem ludźmi, nadużyciami i wyzyskiem z obawy przed odwetem ze strony sprawców;
- ofiary tortur, zgwałcenia lub innych poważnych form przemocy psychicznej, fizycznej lub seksualnej mogły początkowo nie otrzymać wsparcia, które dałoby im wystarczające zaufanie do systemu, by mogły ujawnić historię przemocy leżącą u podstaw ich prawdziwych roszczeń ⁽⁷⁰⁴⁾;

⁽⁷⁰¹⁾ TSUE, 2017, *Sacko*, *op.cit.* (przypis 689 powyżej), pkt 44.

⁽⁷⁰²⁾ *Ibidem*, pkt 49.

⁽⁷⁰³⁾ Wysoki Sąd (Irlandia), wyrok z dnia 30 marca 2012 r., S.U.N. (RPA) przeciwko *Refugee Applications Commissioner*, [2012] IEHC 338.

⁽⁷⁰⁴⁾ Zob. EASO, *Evidence and credibility assessment in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis [Ocena dowodów i wiarygodności w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa]*, 2018, rozdział 6.2 dotyczący wpływu traumatycznych doświadczeń oraz rozdział 6.3 dotyczący ujawniania informacji.

- ofiara zgwałcenia lub przemocy seksualnej, która początkowo nie ujawniła swojej przeszłości związanej z przemocą seksualną, może w kontekście odwołania, korzystając z odpowiednich środków proceduralnych, być w stanie ujawnić takie fakty ⁽⁷⁰⁵⁾;
- organ rozstrzygający mógł nie zastosować skutecznie środków obowiązujących w kontekście odwołań, aby zapewnić wysłuchanie opinii dziecka, ale mógł podporządkować roszczenie małoletniego roszczeniu rodzica;
- wnioskodawca może niechętnie ujawnić, że jego roszczenie jest związane z jego orientacją seksualną lub tożsamością płciową, na przykład z powodu wstydu, stygmatyzacji, obawy przed obecnością tłumacza tej samej narodowości lub braku zaufania do władz ⁽⁷⁰⁶⁾;
- małoletni mogą nie rozumieć lub nie zdawać sobie sprawy ze znaczenia poszczególnych okoliczności dla ich stosowania;
- wnioskodawca, który doznał traumatycznych przeżyć, mógł nie być w stanie ujawnić swoich doświadczeń ze względu na zespół stresu pourazowego/depresję ⁽⁷⁰⁷⁾;
- wnioskodawca z niepełnosprawnością fizyczną mógł być stygmatyzowany.

Jeśli szczególne potrzeby wnioskodawcy nie zostały zidentyfikowane w procedurze administracyjnej lub nie zapewniono mu niezbędnych środków proceduralnych lub wsparcia oraz nie były one w pełni skuteczne, organ rozstrzygający mógł nie poznać wszystkich istotnych przesłanek lub dowodów w sprawie.

Spóźnione przedstawienie nowych faktów może być uzasadnione, np. jeśli pytania z przesłuchania nie dotyczyły danej kwestii; jeśli wnioskodawca nie był świadomy znaczenia pewnych faktów dla jego wniosku; jeśli wnioskodawca doświadczył traumy, jest zakłopotany lub mają miejsce inne ograniczenia (wcześniejsze doświadczenie tortur, przemocy seksualnej lub prześladowania ze względu na orientację seksualną); lub jeśli płęć osoby prowadzącej przesłuchanie lub tłumacza ograniczała zdolność wnioskodawcy do przedstawienia swojego roszczenia ⁽⁷⁰⁸⁾.

Należy podkreślić, że TSUE wyraźnie stwierdził, że w sytuacji, gdy państwa członkowskie nie wdrożyły prawidłowo art. 46 ust. 3 APD (wersja przekształcona) do swojego ustawodawstwa krajowego, sądy i trybunały krajowe są mimo to zobowiązane do jego przestrzegania, ponieważ ma on skutek bezpośredni ⁽⁷⁰⁹⁾.

8.3. Szczególne gwarancje proceduralne na etapie postępowania odwoławczego

Art. 24 ust. 4 APD (wersja przekształcona) **Wnioskodawcy potrzebujący szczególnych gwarancji proceduralnych**

Państwa członkowskie zapewniają, bez konieczności ponownego wszczynania procedury, zaspokojenie szczególnych potrzeb proceduralnych zgodnie z niniejszą dyrektywą, w przypadku gdy takie potrzeby ujawnią się na późniejszym etapie procedury.

⁽⁷⁰⁵⁾ Zob. EASO, *Evidence and credibility assessment in the context of the Common European Asylum System - Judicial analysis [Ocena dowodów i wiarygodności w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego - analiza sądowa]*, 2018, rozdziały 6.2 i 6.3.

⁽⁷⁰⁶⁾ Zob. EASO, *Evidence and credibility assessment in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis [Ocena dowodów i wiarygodności w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa]*, 2018, rozdział 6.6 dotyczący orientacji seksualnej i tożsamości płciowej oraz rozdział 6.3 dotyczący ujawniania informacji.

⁽⁷⁰⁷⁾ *Ibidem*, rozdział 6.2 dotyczący wpływu traumatycznych przeżyć oraz rozdział 6.3 dotyczący ujawniania informacji.

⁽⁷⁰⁸⁾ Sąd Konstytucyjny (Ustavní soud České republiky, Czechy), wyrok z dnia 12 kwietnia 2016 r., I.ÚS 425/16.

⁽⁷⁰⁹⁾ TSUE (WI), wyrok z dnia 29 lipca 2019 r., *Alekszj Torubarov przeciwko Bevandoriassi es Menekultugyi Hivatal*, C-556/17, EU:C:2019:626, pkt 73.

W art. 24 APD (wersja przekształcona) zobowiązuje się państwa członkowskie do zapewnienia szczególnych gwarancji proceduralnych przez cały czas trwania procedury azylowej, jeśli wnioskodawców uznano za osoby potrzebujące takich gwarancji (zob. [część 3](#) i [część 7](#)). Na mocy art. 24 ust. 4 szczególne gwarancje proceduralne określone w [części 7](#) będą pouczające dla sądów i trybunałów, gdy w konkretnym przypadku potrzeba szczególnych gwarancji proceduralnych stanie się oczywista w kontekście odwołania/ ponownego rozpoznania ⁽⁷¹⁰⁾.

Wzajemna zależność między art. 24 ust. 4 i art. 46 ust. 3 APD (wersja przekształcona) może mieć kluczowe znaczenie dla wnioskodawców wymagających szczególnej troski. Nawet jeśli dana zasada proceduralna jest ogólnie uznawana za rozsądną i proporcjonalną, zastosowanie jej w konkretnej sprawie może jednak naruszać prawo do skutecznego środka zaskarżenia w świetle osobistych uwarunkowań konkretnego wnioskodawcy. Decyzja w tej sprawie należy do sądu krajowego ⁽⁷¹¹⁾. Do sądu krajowego należy również ustalenie, czy w danej sytuacji termin jest niewystarczający, biorąc pod uwagę sytuację skarżącego wymagającego szczególnej troski ⁽⁷¹²⁾.

TSUE uznaje, że zasada skutecznej ochrony sądowej, o której mowa w art. 47 karty UE, obejmuje zasadę równości broni ⁽⁷¹³⁾. Zasada ta „wiąże się z obowiązkiem przyznania każdej ze stron rozsądnej możliwości przedstawienia swojej sprawy, w tym również swoich dowodów, w warunkach niestawiających jej w wyrażnie mniej korzystnej sytuacji w stosunku do strony przeciwnej” ⁽⁷¹⁴⁾. TSUE stwierdza, że „równość broni ma na celu zachowanie równowagi między stronami postępowania, gwarantując, by każda ze stron procesu mogła ocenić i zakwestionować każdy dokument przedstawiony sądowi” ⁽⁷¹⁵⁾. Zapewnienie tej równowagi może należeć do sądu krajowego w sprawach dotyczących wnioskodawców wymagających szczególnej troski, którzy mogą znaleźć się w niekorzystnej sytuacji bez wymaganych szczególnych gwarancji proceduralnych i wsparcia. Na przykład niepełnosprawny fizycznie wnioskodawca może otrzymać praktyczną pomoc, aby mógł wziąć udział w przesłuchaniu i nie znajdował się w niekorzystnej sytuacji fizycznej w sali przesłuchań.

Niektóre osoby ubiegające się o udzielenie ochrony międzynarodowej wymagające szczególnej troski, w tym te wymienione w art. 21 RCD (wersja przekształcona) i motywie 29 APD (wersja przekształcona), mogą potrzebować szczególnych gwarancji proceduralnych. Na przykład:

- ofiary tortur mogą obawiać się swobodnie rozmawiać z władzami państw członkowskich ⁽⁷¹⁶⁾;
- ofiary handlu ludźmi mogą potrzebować czasu, aby uwolnić się od wpływu handlarzy ⁽⁷¹⁷⁾;

⁽⁷¹⁰⁾ Sąd Apelacyjny Anglii i Walii stwierdził, że „zachęca się do wczesnego rozpoznawania kwestii związanych ze szczególnymi potrzebami, o ile jest to w ogóle możliwe, przed jakimkolwiek przesłuchaniem merytorycznym”. Zob. Sąd Apelacyjny Anglii i Walii (Zjednoczone Królestwo), 2017, AM (Afganistan) przeciwko Secretary of State for the Home Department, *op.cit.* (przypis 638 powyżej), pkt 31.

⁽⁷¹¹⁾ TSUE, wyrok z dnia 28 lipca 2011 r., Samba Diouf przeciwko Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration, C-69/10, EU:C:2011:524, pkt 66–68.

⁽⁷¹²⁾ *Ibidem*, pkt 68.

⁽⁷¹³⁾ TSUE, 2017, Sacko, *op.cit.* (przypis 689 powyżej), pkt 32.

⁽⁷¹⁴⁾ TSUE, wyrok z dnia 6 listopada 2012 r., Europese Gemeenschap przeciwko Otis NV i inni, C-199/11, EU:C:2012:684, pkt 71.

⁽⁷¹⁵⁾ *Ibidem*, pkt 72.

⁽⁷¹⁶⁾ UNHCR, *Handbook on procedures and criteria for determining refugee status and guidelines on international protection under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the status of refugees* [Podręcznik dotyczący procedur i kryteriów nadawania statusu uchodźcy oraz Wytyczne w sprawie ochrony międzynarodowej w świetle konwencji z 1951 r. i protokołu z 1967 r. dotyczącego statusu uchodźców], *op.cit.* (przypis 610 powyżej), pkt 198.

⁽⁷¹⁷⁾ Rada Europy, konwencja w sprawie zwalczania handlu ludźmi i jej sprawozdanie wyjaśniające, *op.cit.* (przypis 631 powyżej).

- mogą być konieczne szczególne przepisy, aby wnioskodawcy wymagający szczególnej troski mogli skutecznie przedstawić swoje racje ⁽⁷¹⁸⁾.

Choć nie jest możliwe określenie uniwersalnych zasad proceduralnych zapewniających osobom wymagającym szczególnej troski skuteczny środek zaskarżenia przed sądami i trybunałami, przy analizie każdej konkretnej sprawy odpowiednie lub niezbędne środki będą zależeć m.in. od:

- szczególnego charakteru szczególnych potrzeb skarżącego;
- okresu, kiedy dana szczególna potrzeba została wykryta, oraz tego, czy nie doprowadziła już do zastosowania szczególnych gwarancji proceduralnych;
- roli danego przepisu w procedurze;
- krajowego systemu sądownictwa jako całości;
- zasad wynikających z prawa do skutecznego środka zaskarżenia, które mają zastosowanie w krajowym systemie sądownictwa.

Przykłady szczególnych gwarancji proceduralnych, które mogą pojawić się w postępowaniach o udzielenie ochrony międzynarodowej przed sądami i trybunałami, przedstawiono w [dodatk](#) D. Ostatecznie to do sądu lub trybunału należy decyzja, czy poczyniono szczególne ustalenia proceduralne, jakie to są ustalenia i czy rozprawa może się odbyć w razie ich braku ⁽⁷¹⁹⁾. Ponadto, jeśli wnioskodawca jest osobą wymagającą szczególnej troski i chce się sam reprezentować, należy to również rozpatrywać w kontekście obowiązku sądu lub trybunału do uwzględnienia i wsparcia wnioskodawcy w skutecznym przedstawieniu sprawy, mając na uwadze, że wnioskodawca wymagający szczególnej troski może nie być w stanie skutecznie się reprezentować.

W każdym razie ze wspomnianej wyżej zależności między art. 24 ust. 4 APD (wersja przekształcona), który został opracowany specjalnie dla organów administracyjnych, a art. 46 ust. 3 APD (wersja przekształcona), który odnosi się do postępowań przed sądami i trybunałami, należy korzystać z uwzględnieniem faktu, że art. 46 ust. 2 APD (wersja przekształcona) ma skutek bezpośredni, oraz z uwzględnieniem ogólnych zasad równoważności i skuteczności w prawie Unii. Oznacza to, że szczegółowe przepisy proceduralne określone w art. 46 ust. 3 APD (wersja przekształcona) w powiązaniu z orzecnictwem TSUE oraz wszelkie przepisy dotyczące ochrony praw jednostki na mocy prawa krajowego muszą być nie mniej korzystne niż przepisy regulujące podobne działania krajowe (zasada równoważności). Ponadto nie mogą one praktycznie uniemożliwiać lub nadmiernie utrudniać korzystania z praw przyznanych przez prawo Unii (zasada skuteczności) ⁽⁷²⁰⁾.

8.4. Dostęp do skutecznego środka zaskarżenia

W tym rozdziale przeanalizowano kwestie terminów oraz bezpłatnej pomocy i reprezentacji prawnej w procedurach odwoławczych, a także to, w jaki sposób może to wpłynąć na wnioskodawców wymagających szczególnej troski.

⁽⁷¹⁸⁾ Herlihy, J., „Evidentiary assessment and psychological difficulties” [„Ocena dowodów i trudności psychologiczne”] [w:] Noll, G. (red.), *Proof, Evidentiary Assessment and Credibility in Asylum Procedures*, Martinus Nijhoff, Leiden/Boston, 2005, s. 123–137.

⁽⁷¹⁹⁾ Wydział ds. Imigracji i Azylu Zjednoczonego Królestwa, *Wspólne wytyczne przewodniczących nr 2 z 2010 r.*, pkt 6.

⁽⁷²⁰⁾ TSUE, wyrok z dnia 13 marca 2007 r., Unibet przeciwko Justitiekanslern, C-432/05, EU:C:2007:163, pkt 43.

8.4.1. Terminy

Art. 46 ust. 4 APD (wersja przekształcona) Prawo do skutecznego środka zaskarżenia

Państwa członkowskie ustanawiają rozsądne terminy i inne przepisy konieczne, aby wnioskodawca mógł korzystać z prawa do skutecznego środka zaskarżenia na mocy ust. 1. Terminy nie mogą uniemożliwiać ani nadmiernie utrudniać wnioskodawcom korzystania z tego prawa.

[...]

W interesie pewności prawnej państwa członkowskie mogą wyznaczyć rozsądne terminy na wszczęcie postępowania ⁽⁷²¹⁾. Skrócenie terminu na wniesienie skargi w postępowaniu przyspieszonym w porównaniu z terminami obowiązującymi w postępowaniu zwykłym jest zgodne z zasadą skutecznej ochrony sądowej, jeśli te przepisy proceduralne mają na celu zapewnienie szybszego rozpatrywania skarg bezzasadnych lub niedopuszczalnych ⁽⁷²²⁾.

Niemniej jednak obowiązujący termin musi być wystarczający w praktyce, aby umożliwić wnioskodawcy przygotowanie i wniesienie skutecznej skargi. Jeżeli w danej sytuacji termin ten okaże się niewystarczający ze względu na okoliczności, do sądu należy decyzja, czy element ten jest na tyle istotny, że uzasadnia – samodzielnie – uwzględnienie skargi wniesionej pośrednio na decyzję o rozpatrzeniu wniosku w trybie przyspieszonym ⁽⁷²³⁾.

TSUE orzekł, że „jeżeli chodzi o okoliczność, że termin na wniesienie środka odwoławczego wynosi 15 dni w przypadku procedury przyspieszonej, a jeden miesiąc w przypadku decyzji wydanej w ramach zwykłej procedury”, „nie wydaje się rzeczywiście niewystarczający na przygotowanie i wniesienie skutecznego środka odwoławczego, natomiast termin ten jawi się jako rozsądny i proporcjonalny w stosunku do występujących praw i interesów” ⁽⁷²⁴⁾.

Trybunał podkreślił, że „ważną kwestią” jest to, że termin na wniesienie odwołania „musi być rzeczywiście wystarczający na przygotowanie i wniesienie skutecznego środka odwoławczego” ⁽⁷²⁵⁾. Jest jednak mało prawdopodobne, aby to, co będzie wystarczające dla ogółu wnioskodawców, było wystarczające na przykład dla wnioskodawcy, który do przygotowania skutecznej skargi może potrzebować pracownika socjalnego, doradztwa lub specjalistycznej pomocy prawnej.

Krótkie terminy w trakcie całej procedury mogą wpłynąć na skuteczne korzystanie z prawa do bycia wysłuchanym ⁽⁷²⁶⁾ i utrudnić sprawowanie skutecznej kontroli sądowej, co potencjalnie może prowadzić do naruszenia art. 47 karty UE. Dlatego wnioskodawcy wymagający szczególnej troski, np. osoby z chorobami fizycznymi lub psychicznymi lub osoby niepełnosprawne, które mogą potrzebować więcej czasu niż wnioskodawcy bez niepełnosprawności, aby skutecznie przedstawić swoją sprawę, mogą w nieproporcjonalnym

⁽⁷²¹⁾ TSUE, wyrok z dnia 29 października 2009 r., *Virginie Pontin przeciwko T-Comalux SA*, C-63/08, EU:C:2009:666, pkt 48.

⁽⁷²²⁾ TSUE, 2011, *Samba Diouf, op.cit.* (przypis 711 powyżej), pkt 65.

⁽⁷²³⁾ *Ibidem*, pkt 65 i 68.

⁽⁷²⁴⁾ *Ibidem*, pkt 66–67.

⁽⁷²⁵⁾ *Ibidem*, pkt 66.

⁽⁷²⁶⁾ TSUE, wyrok z dnia 8 lipca 2010 r., *Susanne Bulicke przeciwko Deutsche Büro Service GmbH*, C-246/09, EU:C:2010:418, pkt 36.

stopniu odczuć niekorzystny dla nich sposób funkcjonowania systemu, w którym skumulowany efekt krótkich terminów ogranicza ich prawo do bycia wysłuchanym.

Bardzo krótki termin może również utrudnić uzyskanie porady lub pomocy od wyspecjalizowanego radcy prawnego ⁽⁷²⁷⁾. W związku z tym bardzo krótki termin może mieć nieproporcjonalny wpływ na zdolność niektórych wnioskodawców wymagających szczególnej troski do uzyskania pomocy prawnej ze strony wyspecjalizowanego radcy prawnego. Na przykład wnioskodawcy cierpiący na zespół stresu pourazowego lub osoby, które doświadczyły przemocy seksualnej lub handlu ludźmi, będą mieli złożone pod względem faktycznym roszczenia, które prawdopodobnie będą skomplikowane pod względem prawnym. Mogą oni napotkać problemy związane m.in. z uzyskaniem odpowiednich dowodów, rozwiązaniem trudności proceduralnych oraz – potencjalnie – ze sporządzeniem skutecznego odwołania w świetle tych zawiłości.

Wnioskodawca wymagający szczególnej troski może ponadto starać się przedstawić w odwołaniu dodatkowe argumenty, aby odnieść się do rzeczywistych problemów w swojej sprawie. Może się tak zdarzyć na przykład wtedy, gdy żona wnioskodawcy ma odrębną sprawę od sprawy męża, dotyczącą przemocy seksualnej, której nie była w stanie ujawnić podczas przesłuchania w obecności męża. Podobnie wnioskodawca, który początkowo złożył wniosek uznany za ewidentnie bezzasadny, ale w rzeczywistości był ofiarą handlu ludźmi w celu wyzysku i był przerażony ujawnieniem tożsamości swoich handlarzy, może być zmuszony do złożenia dalszych oświadczeń w postępowaniu odwoławczym.

Europejski Trybunał Praw Człowieka zauważył, że dla osoby ubiegającej się o udzielenie ochrony międzynarodowej uzyskanie i dostarczenie dowodów w krótkim czasie może być trudne, a nawet niemożliwe ⁽⁷²⁸⁾. Dlatego też „terminy nie powinny być tak krótkie ani stosowane tak nieelastycznie, aby pozbawić osobę ubiegającą się o uznanie statusu uchodźcy realnej możliwości udowodnienia swojego wniosku” ⁽⁷²⁹⁾.

Automatyczne i mechaniczne stosowanie terminu może być sprzeczne z ochroną prawa do *non-refoulement* na mocy art. 3 EKPC ⁽⁷³⁰⁾. Tak więc, na przykład, procedura przyspieszona może być skuteczna, gdy rozpatrywanie dotyczy drugiego wniosku o udzielenie azylu, który został w pełni rozpatrzony w ramach zwykłej procedury, tak że istnienie pierwszego rozpatrzenia uzasadnia skrócenie czasu rozpatrywania drugiego wniosku ⁽⁷³¹⁾. Taka zwięzłość rozpatrywania drugiego wniosku nie może być jednak uzasadniona tym, co w normalnej procedurze może być pełnym rozpatrzeniem *prima facie*, jeśli wnioskodawca, ze względu na swoje szczególne potrzeby, nie był w stanie uzasadnić swojej sprawy w pierwszym wniosku lub nawet przedstawić swojego roszczenia. Może to mieć miejsce zwłaszcza wtedy, gdy szczególne potrzeby nie zostały zidentyfikowane lub nie zapewniono mu szczególnych gwarancji proceduralnych.

⁽⁷²⁷⁾ TSUE, 2009, Virginie Pontin przeciwko T-Comalux SA, *op.cit.* (przypis 721 powyżej), pkt 65.

⁽⁷²⁸⁾ ETPC (WI), wyrok z dnia 19 lutego 1998 r., Bahaddar przeciwko Niderlandom, nr 25894/94, pkt 45.

⁽⁷²⁹⁾ *Ibidem*.

⁽⁷³⁰⁾ ETPC (WI), wyrok z dnia 11 lipca 2000 r., Jabari przeciwko Turcji, nr 40035/98, pkt 40.

⁽⁷³¹⁾ ETPC, wyrok z dnia 20 września 2007 r., Sultani przeciwko Francji, nr 45223/05 (fragmenty w języku angielskim), pkt 65. Odpowiedni fragment w oryginalnym tekście francuskim w pkt 65 brzmi: „L'existence de ce premier contrôle justifie la brièveté du délai d'examen de la seconde demande, dans le cadre duquel l'OFPPA se contente de vérifier, à l'occasion d'une procédure accélérée, s'il existe de nouveaux motifs propres à modifier sa décision de rejet préalable”.

8.4.2. Bezpłatna pomoc i reprezentacja prawna w postępowaniach odwoławczych

Dostęp do pomocy prawnej jest częścią prawa do skutecznego środka zaskarżenia na mocy art. 47 karty UE.

Art. 47 akapit trzeci karty UE Prawo do skutecznego środka prawnego i dostępu do bezstronnego sądu

Pomoc prawna jest udzielana osobom, które nie posiadają wystarczających środków, w zakresie w jakim jest ona konieczna dla zapewnienia skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości.

Powinna ona być udzielana „w przypadku, gdy brak takiej pomocy uniemożliwiłby zapewnienie skutecznego środka prawnego”⁽⁷³²⁾. Zgodnie z art. 20 ust. 1 APD (wersja przekształcona) państwa członkowskie są zobowiązane do zapewnienia na wniosek bezpłatnej pomocy prawnej i reprezentacji w procedurach odwoławczych⁽⁷³³⁾.

Art. 20 ust. 1 APD (wersja przekształcona) Bezpłatna pomoc i reprezentacja prawna w postępowaniach odwoławczych

Państwa członkowskie zapewniają, aby na prośbę udzielano bezpłatnej pomocy i reprezentacji prawnej w postępowaniach odwoławczych przewidzianych w rozdziale V. Obejmuje to co najmniej przygotowanie wymaganych dokumentów proceduralnych i udział w rozprawie przed sądem pierwszej instancji w imieniu wnioskodawcy.

Warto zauważyć, że wnioskodawca ma obowiązek wystąpić o pomoc i reprezentację prawną.

Mając na uwadze, że art. 47 akapit trzeci karty UE jest inspirowany orzecznictwem ETPC w zakresie prawa do skutecznego środka zaskarżenia (art. 6 i 13 EKPC)⁽⁷³⁴⁾, karta ma również gwarantować prawa, które są praktyczne i skuteczne⁽⁷³⁵⁾, a nie tylko teoretyczne i iluzoryczne⁽⁷³⁶⁾. ETPC zastosował tę zasadę w odniesieniu do bezpłatnej pomocy prawnej⁽⁷³⁷⁾ i przyjął, że można wziąć pod uwagę sytuację finansową strony procesowej lub jej szanse na powodzenie w postępowaniu⁽⁷³⁸⁾. Dlatego też, zwłaszcza w niektórych przypadkach wyjątkowo trudnej sytuacji, sędziowie krajowi lub członkowie trybunału muszą zachować szczególną ostrożność, aby ich interpretacja krajowych przepisów proceduralnych regulujących dostęp do bezpłatnej pomocy i reprezentacji prawnej „nie mogły praktycznie

⁽⁷³²⁾ Wyjaśnienia dotyczące europejskiej Karty praw podstawowych, 2007, *op.cit.* (przypis 81 powyżej), art. 47, s. 30, powołując się na ETPC, 1979, *Airey przeciwko Irlandii*, *op.cit.* (przypis 259 powyżej).

⁽⁷³³⁾ Zob. także motywy 23 i 25 APD (wersja przekształcona).

⁽⁷³⁴⁾ Zob. rozdział 8.1, w którym przytoczono w całości art. 47 karty UE. Zob. także rozdział 2.2.

⁽⁷³⁵⁾ ETPC, wyrok z dnia 18 grudnia 1984 r., *Sporrong i Lönnroth przeciwko Szwecji*, nr 7151/75 i 7152/75.

⁽⁷³⁶⁾ ETPC, 1979, *Airey przeciwko Irlandii*, *op.cit.* (przypis 259 powyżej), pkt 24: „Konwencja ma gwarantować prawa, które nie są teoretyczne i iluzoryczne, ale praktyczne i skuteczne [...]. Dotyczy to w szczególności prawa dostępu do wymiaru sprawiedliwości”.

⁽⁷³⁷⁾ *Ibidem*, pkt 24.

⁽⁷³⁸⁾ ETPC, wyrok z dnia 15 lutego 2005 r., *Steel i Morris przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, nr 68416/01, pkt 62.

uniemożliwić lub nadmiernie utrudniać korzystania z praw przyznanych” przez prawo Unii (zasada skuteczności) ⁽⁷³⁹⁾ i była zgodna z art. 47 akapit trzeci karty UE.

Art. 20 ust. 3 stanowi:

Art. 20 ust. 3 APD (wersja przekształcona)
Bezpłatna pomoc i reprezentacja prawna w postępowaniach odwoławczych

Państwa członkowskie mogą postanowić, że bezpłatnej pomocy i reprezentacji prawnej nie udziela się w przypadku gdy w ocenie sądu lub innego właściwego organu odwołanie wnioskodawcy nie ma realnych szans powodzenia.

W przypadku gdy decyzję o nieudzieleniu bezpłatnej pomocy i reprezentacji prawnej podejmuje zgodnie z niniejszym ustępem organ, który nie jest sądem, państwa członkowskie zapewniają, aby wnioskodawca miał prawo do skutecznego środka zaskarżenia przed sądem przeciwko tej decyzji.

Stosując przepisy niniejszego ustępu, państwa członkowskie zapewniają, aby pomoc i reprezentacja prawna nie były arbitralnie ograniczane i aby skuteczny dostęp wnioskodawcy do wymiaru sprawiedliwości nie był utrudniony.

Postanowienia art. 20 ust. 3 akapit trzeci APD (wersja przekształcona) mogą być ważne zwłaszcza dla wnioskodawców wymagających szczególnej troski. Na przykład przy ocenie, czy odwołanie ma konkretne szanse powodzenia, należy wziąć pod uwagę szczególne potrzeby wnioskodawcy, aby ocenić, czy potrzeby te, a także ewentualny brak możliwości skorzystania ze szczególnych gwarancji proceduralnych, powinny być brane pod uwagę przy podejmowaniu decyzji o tym, czy istnieją konkretne szanse powodzenia.

Jak zauważył TSUE:

punktem wyjścia oceny konieczności przyznania pomocy [prawnej] są prawa danej osoby, której prawa i wolności gwarantowane prawem Unii zostały naruszone, a nie ogólny interes społeczny, nawet jeśli może on być jednym z czynników oceny konieczności udzielenia pomocy ⁽⁷⁴⁰⁾.

Wnioski składane przez osoby wymagające szczególnej troski mogą okazać się szczególnie skomplikowane pod względem wzajemnego oddziaływania prawa i procedury, tak że bez skutecznego ukierunkowania prawnego istnieje ryzyko, że odwołanie dotyczące kwestii merytorycznych zostanie przedwcześnie zakończone jako wniosek niedopuszczalny lub oczywiście bezzasadny. Ponadto wnioskodawca wymagający szczególnej troski rzadko będzie w stanie skutecznie reprezentować się sam, czy to ze względu na niepełnosprawność, zdrowie psychiczne, wiek lub inne kwestie, czy też ze względu na złożony charakter wniosku pod względem faktycznym i prawnym, czy też z obu tych powodów. Jeśli sąd lub trybunał

⁽⁷³⁹⁾ Zob. np. następujące wyroki TSUE: 2010, *Bulicke*, *op.cit.* (przypis 726 powyżej), pkt 25; 12 lutego 2008 r., *Willy Kempter KG przeciwko Hauptzollamt Hamburg-Jonas*, C-2/06, EU:C:2008:78, pkt 57; 7 czerwca 2007 r., sprawy połączone od C-222/05 do C-225/05, *Van der Weerd i inni przeciwko Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit*, EU:C:2007:318, pkt 28; oraz 13 marca 2007 r., *Unibet przeciwko Justitiekanslern*, C-432/05, EU:C:2007:163, pkt 43.

⁽⁷⁴⁰⁾ TSUE, 2010, *DEB przeciwko Bundesrepublik Deutschland*, *op.cit.* (przypis 260 powyżej), pkt 42.

wyznaczy przedstawiciela prawnego, należy zapewnić mu wystarczająco dużo czasu na pomoc w skutecznym dochodzeniu praw w postępowaniu ⁽⁷⁴¹⁾.

Ze względu na to, że fakty i okoliczności istotne w sprawie wnioskodawcy wymagającego szczególnej troski mogą być złożone lub nie wynikać w sposób oczywisty z akt administracyjnych wnioskodawcy, wszelkie wstępne kontrole apelacji lub ponownego rozpatrzenia sprawy wnioskodawcy wymagającego szczególnej troski, przy wprowadzaniu testu „realnych szans powodzenia”, muszą uważać, aby nie pominąć istotnych kwestii lub w inny sposób nie utrudnić skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości.

W przypadku małoletnich bez opieki art. 25 ust. 6 lit. d) APD (wersja przekształcona) stanowi, że państwa członkowskie mogą „stosować procedurę, o której mowa w art. 20 ust. 3, pod warunkiem że przedstawiciel małoletniego posiada kwalifikacje prawne zgodnie z prawem krajowym”. Innymi słowy, jeśli uzna się, że odwołanie małoletniego bez opieki nie ma realnych szans powodzenia, można odmówić mu bezpłatnej pomocy prawnej i reprezentacji, o ile jego przedstawiciel ma kwalifikacje prawnicze zgodnie z prawem krajowym. Według niemieckiego Sądu Federalnego przyznanie bezpłatnej pomocy prawnej małoletnim bez opieki tylko w przypadku realnych szans powodzenia i na wniosek nie narusza prawa do skutecznego środka zaskarżenia, zakładając, że małoletni bez opieki ma opiekuna, który zgodnie z prawem ma wystarczające kwalifikacje prawnicze. Stwierdził, że przydatności opiekuna jako przedstawiciela w rozumieniu art. 24 RCD (wersja przekształcona) nie może podważać fakt, że nie posiada on specjalistycznej wiedzy prawnej w dziedzinie prawa azylowego. Dlatego też wyznaczenie adwokata jako wspólnego opiekuna do reprezentowania małoletniego bez opieki w sprawach związanych z prawem o cudzoziemcach, w tym w procedurze azylowej, było niedopuszczalne. Sąd uznał ponadto, że nieuzasadnione byłoby traktowanie małoletnich bez opieki inaczej niż małoletnich, którzy wraz z rodzicami uciekli ze swojego kraju pochodzenia ⁽⁷⁴²⁾. Tak więc w odniesieniu do małoletnich bez opieki niemiecki Trybunał Federalny wyraźnie rozróżnia bezpłatną reprezentację prawną gwarantowaną na mocy art. 25 ust. 1 QD (wersja przekształcona), która jest przyznawana bezwarunkowo, oraz bezpłatną pomoc i reprezentację prawną w procedurach odwoławczych na mocy art. 20 APD (wersja przekształcona), których można odmówić, jeśli sąd, trybunał lub inny właściwy organ uzna, że odwołanie wnioskodawcy nie ma realnych szans powodzenia (art. 20 ust. 3 APD (wersja przekształcona)) lub jeśli małoletni nie posiada wystarczających środków finansowych (art. 21 ust. 2 lit. a) APD (wersja przekształcona)).

W odniesieniu do art. 15 ust. 2 dyrektywy w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i FRA stwierdza:

Jeśli dziecko uczestniczy w postępowaniu administracyjnym, karnym lub cywilnym, opiekun lub inny przedstawiciel – w przypadku gdy nie wyznaczono jeszcze opiekuna – powinien zapewnić, aby dziecko miało dostęp do bezpłatnej pomocy prawnej oraz aby właściwe organy krajowe wyznaczyły wykwalifikowanego przedstawiciela zawodu prawniczego zgodnie z przepisami prawa krajowego ⁽⁷⁴³⁾.

W dalszej części dokumentu stwierdza się, że „rola wykwalifikowanego prawnika lub innego wykwalifikowanego przedstawiciela zawodu prawniczego, który zapewnia dziecku doradztwo

⁽⁷⁴¹⁾ Trybunał Konstytucyjny (Verfassungsgerichtshof, Austria), wyrok z dnia 5 grudnia 2011 r., U 2018/11.

⁽⁷⁴²⁾ Sąd Federalny (Bundesgerichtshof, Niemcy), wyrok z dnia 13 września 2017 r., XII ZB 497/16, pkt 14.

⁽⁷⁴³⁾ FRA, *Opieka nad dziećmi pozbawionymi opieki rodzicielskiej: Podręcznik służący wzmocnieniu systemów opieki w celu uwzględnienia szczególnych potrzeb dzieci będących ofiarami handlu ludźmi*, 2014, op.cit. (przypis 213 powyżej), s. 39.

prawne i pomoc prawną, różni się od mandatu i faktycznej roli »przedstawiciela« lub »przedstawiciela prawnego« w rozumieniu prawa Unii”⁽⁷⁴⁴⁾.

8.5. Prawo do pozostania podczas procedury odwoławczej

W tej części przedstawiono ogólną zasadę dotyczącą prawa do pozostania na terytorium, która ma zastosowanie podczas odwołań, wyjątki, które mają zastosowanie, oraz to, jak mogą one wpłynąć na wnioskodawców wymagających szczególnej troski.

8.5.1. Zasada ogólna

Art. 46 ust. 5 APD (wersja przekształcona) Prawo do skutecznego środka zaskarżenia

Bez uszczerbku dla ust. 6 państwa członkowskie zezwalają wnioskodawcom na pozostawanie na terytorium do upływu terminu, w jakim mogą oni skorzystać z prawa do skutecznego środka zaskarżenia, a jeśli z tego prawa skorzystano w przewidzianym terminie, do czasu rozpatrzenia środka zaskarżenia.

W APD (wersja przekształcona) przewiduje się prawo do pozostania na terytorium państwa członkowskiego w trakcie procedury odwoławczej. W dyrektywie określono również wyjątki od tej zasady, które omówiono w rozdziale 8.5.2 poniżej.

W niektórych państwach członkowskich istnieje możliwość przyjęcia decyzji nakazującej powrót, zanim decyzja o ochronie międzynarodowej stanie się ostateczna. W związku z tym mogą istnieć różne środki zaskarżenia w odniesieniu do decyzji nakazującej powrót i decyzji o ochronie międzynarodowej. W związku z tym warto zauważyć, że państwo członkowskie może przyjąć decyzję nakazującą powrót po wydaniu negatywnej decyzji w sprawie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, ale przed podjęciem lub zakończeniem jakiegokolwiek odwołania w odniesieniu do tego wniosku. TSUE wyjaśnił jednak, że „wszelkie skutki decyzji nakazującej powrót muszą zostać zawieszane w terminie na wniesienie tego odwołania oraz, jeśli takie odwołanie zostanie wniesione, do czasu rozpatrzenia tego odwołania”⁽⁷⁴⁵⁾. Zainteresowana osoba zachowuje status osoby ubiegającej się o udzielenie ochrony międzynarodowej do czasu podjęcia ostatecznej decyzji w sprawie tego wniosku. Ze swojej strony państwo członkowskie jest zobowiązane „do umożliwienia osobom, których to dotyczy, powołania się na każdą zmianę okoliczności, jaka nastąpiła po wydaniu tej decyzji nakazującej powrót, która mogłaby mieć znaczący wpływ na ocenę sytuacji zainteresowanego”⁽⁷⁴⁶⁾.

W szczególności, mimo że organ sądowy podejmujący decyzję o powrocie imigranta będzie miał obowiązek zapewnienia skutecznej ochrony sądowej, jego zdolność do przeprowadzenia ponownego rozpatrzenia może być w pewnych okolicznościach zagrożona. Może to wynikać na przykład z faktu, że należy jeszcze zidentyfikować lub ocenić szczególne potrzeby

⁽⁷⁴⁴⁾ FRA, *Opieka nad dziećmi pozbawionymi opieki rodzicielskiej: Podręcznik służący wzmocnieniu systemów opieki w celu uwzględnienia szczególnych potrzeb dzieci będących ofiarami handlu ludźmi*, 2014, *op.cit.* (przypis 213 powyżej).

⁽⁷⁴⁵⁾ TSUE, wyrok z dnia 19 czerwca 2018 r., *Sadikou Gnandi przeciwko État belge*, C-181/16, EU:C:2018:465, pkt 61.

⁽⁷⁴⁶⁾ *Ibidem*, pkt 64.

wnioskodawcy lub że wnioskodawca wymagający szczególnej troski nie skorzystał ze szczególnych gwarancji proceduralnych przewidzianych w art. 24 APD (wersja przekształcona). Może tak być również wtedy, gdy wnioskodawca wymagający szczególnej troski wymaga współpracy ze strony państwa członkowskiego na mocy art. 4 QD (wersja przekształcona) przy uzasadnianiu wniosku proporcjonalnie do jego szczególnych potrzeb, co może jeszcze nie nastąpić. Niepewność co do faktów w danej sprawie może być ukryta, np. w przypadku małoletnich, osób starszych, osób z zaburzeniami funkcji poznawczych, ofiar handlu ludźmi lub ofiar zgwałcenia lub przemocy seksualnej. Omawiane w tym kontekście trudności mogą wystąpić lub rzeczywiście występują w systemach, w których decyzja nakazująca powrót jest podejmowana bez ostatecznej decyzji o ochronie międzynarodowej i w których istnieją różne organy sądowe odpowiedzialne za środki zaskarżenia od każdej z tych dwóch decyzji. Nie występują one, gdy od decyzji o udzieleniu ochrony międzynarodowej i decyzji nakazującej powrót można się odwołać w ramach jednej procedury.

Natomiast TSUE orzekł, że art. 46 APD (wersja przekształcona) „w związku z art. 19 ust. 2 i art. 47 karty należy interpretować w ten sposób, że nie stoi on na przeszkodzie ustawodawstwu krajowemu, które nie nadaje skutku zawieszającego środkowi odwoławczemu wniesionemu od decyzji [...] bez rozpatrzenia **kolejnego** wniosku o udzielenie azylu”⁽⁷⁴⁷⁾. Wynika to z orzeczenia TSUE, zgodnie z którym w sytuacji, gdy wnioskodawca składa kolejny wniosek, nie przedstawiając nowych dowodów ani argumentów, „zobowiązanie państwa członkowskiego do przeprowadzenia pełnej procedury ponownego rozpatrzenia byłoby niewspółmierne i [...] w tych przypadkach państwa członkowskie powinny mieć wybór między procedurami przewidującymi wyjątki od gwarancji, z których zwykle korzysta wnioskodawca”⁽⁷⁴⁸⁾. TSUE podkreślił, że decyzja ta ma zastosowanie do przypadków, w których wykonanie tej decyzji nie może samo w sobie prowadzić do wydalenia tego obywatela, ponieważ nie została (jeszcze) wydana decyzja nakazująca powrót⁽⁷⁴⁹⁾.

8.5.2. Wyjątki od zasady ogólnej

W art. 46 ust. 6 APD (wersja przekształcona) określono warunki, na jakich państwa członkowskie mogą (ale nie są zobowiązane) wprowadzić **wyjątki** od prawa do pozostania na terytorium w odniesieniu do niektórych decyzji. W takich sytuacjach sąd lub trybunał ma prawo orzec, na wniosek wnioskodawcy lub z urzędu, w zależności od przepisów proceduralnych danego państwa członkowskiego, czy wnioskodawca może pozostać na terytorium państwa członkowskiego, czy też nie.

Art. 46 ust. 6 APD (wersja przekształcona) Prawo do skutecznego środka zaskarżenia

W przypadku decyzji:

a) o uznaniu wniosku za oczywiście bezzasadny zgodnie z art. 32 ust. 2 lub bezzasadny, po rozpatrzeniu go zgodnie z art. 31 ust. 8, z wyjątkiem przypadków, gdy decyzje te opierają się na okolicznościach, o których mowa w art. 31 ust. 8 lit. h);

⁽⁷⁴⁷⁾ TSUE, wyrok z dnia 17 grudnia 2015 r., *Abdoulaye Amadou Tall przeciwko Centre public d'action sociale de Huy*, C-239/14, EU:C:2015:824, pkt 60 (wyróżnienie dodane), chociaż wyrok dotyczył art. 39 APD, a nie odpowiadającego mu art. 46 APD (wersja przekształcona). Zob. także rozdział 7.6 powyżej.

⁽⁷⁴⁸⁾ TSUE, 2015, *Amadou Tall*, *op.cit.* (przypis 747 powyżej), pkt 46.

⁽⁷⁴⁹⁾ *Ibidem*, pkt 57–59.

b) o uznaniu wniosku za niedopuszczalny zgodnie z art. 33 ust. 2 lit. a), b) lub d);

c) o odmowie ponownego otwarcia sprawy wnioskodawcy po jej umorzeniu zgodnie z art. 28; lub

d) o nierozpatrywaniu lub niepełnym rozpatrywaniu wniosku zgodnie z art. 39

sąd uprawniony jest do rozstrzygnięcia, czy wnioskodawca może pozostać na terytorium państwa członkowskiego, na wniosek wnioskodawcy albo z urzędu, jeżeli skutkiem tej decyzji jest odebranie wnioskodawcy prawa do pozostawania w państwie członkowskim oraz jeżeli w takich przypadkach prawo krajowe nie przewiduje prawa do pozostawania w państwie członkowskim do czasu rozpatrzenia środka zaskarżenia.

Zadaniem ustawodawcy krajowego jest określenie, czy decyzja w sprawie takich środków może być podjęta na wniosek, z urzędu czy w obu tych trybach. Państwo członkowskie musi wybrać co najmniej jedną z tych dwóch możliwości, a może zdecydować się na obie. Jeśli wnioskodawca ma uzasadnione roszczenie w związku z art. 3 EKPC lub art. 4 karty UE, środek zaskarżenia musi mieć automatyczny skutek zawieszający.

Decyzja sądu lub trybunału w sprawie tego, czy wnioskodawca może pozostać na terytorium państwa członkowskiego zgodnie z art. 46 ust. 6, wymaga zmodyfikowanej pełnej oceny i oceny *ex nunc*. Modyfikacja polega na tym, że w ocenie należy rozpatrzyć tylko kwestię, czy istnieje uzasadnione twierdzenie o naruszeniu art. 4 karty UE lub art. 3 EKPC. W takich okolicznościach należy w pełni zbadać sprawę, aby upewnić się, czy istnieje takie uzasadnione roszczenie ⁽⁷⁵⁰⁾.

W poniższych scenariuszach zilustrowano, w jaki sposób skutek zawieszający lub jego brak w ramach APD (wersja przekształcona) może powodować szczególne problemy w odniesieniu do wnioskodawców wymagających szczególnej troski.

- **W przypadku decyzji bezzasadnej/oczywiście bezzasadnej** w postępowaniu przyspieszonym na podstawie art. 31 ust. 8 APD (wersja przekształcona) wniosek może zostać uznany za bezzasadny w sytuacji, gdy organ rozstrzygający nie dysponował wystarczającymi informacjami, np. gdy nie było wiadomo, że dana osoba padła ofiarą handlu ludźmi.
- **W przypadku decyzji o „niedopuszczalności”** na podstawie art. 33 ust. 2 APD (wersja przekształcona) dorosły pozostający na utrzymaniu wnioskodawcy może wyrazić zgodę na wniesienie sprawy w jego imieniu i włączenie jej do wniosku rodzica, niezależnie od tego, że osoba pozostająca na utrzymaniu wnioskodawcy ma podwyższone indywidualne ryzyko prześladowania lub poważnej krzywdy z powodu poważnej choroby psychicznej.
- **W decyzji odmawiającej ponownego otwarcia sprawy, która została umorzona** zgodnie z art. 28 APD (wersja przekształcona) z powodu dorozumianego wycofania wniosku, wniosek wnioskodawcy wymagającego szczególnej troski, zwłaszcza jeśli jego szczególna potrzeba nie została rozpoznana na wczesnym etapie, może zostać uznany za porzucony lub wycofany, jeśli wnioskodawca z powodu swojej szczególnej potrzeby

⁽⁷⁵⁰⁾ ETPC, 2000, *Jabari przeciwko Turcji*, *op.cit.* (przypis 730 powyżej), pkt 39 i 49–50; ETPC, wyrok z dnia 19 stycznia 2016 r., *M.D. et M.A. c Belgique*, nr 58689/12, pkt 55; ETPC, wyrok z dnia 5 listopada 2015 r., *A.Y. c Grèce*, nr 58399/11, pkt 68.

nie stawił się na przesłuchanie lub nie odpowiedział na wezwanie do dostarczenia istotnych informacji.

Należy zauważyć, że w przypadkach, w których „państwo-strona podejmuje decyzję o wydaleniu cudzoziemca do kraju, w którym istnieją istotne podstawy, aby sądzić, że grozi mu ryzyko [zgodnie z art. 3 EKPC], art. 13 [EKPC] wymaga, aby dana osoba miała dostęp do środka zaskarżenia o automatycznym skutku zawieszającym”⁽⁷⁵¹⁾. TSUE zastosował ten wymóg w sprawie dotyczącej dyrektywy 2008/115 (dotyczącej powrotu nielegalnie przebywających obywateli państw trzecich)⁽⁷⁵²⁾. Trybunał orzekł, że art. 5 (dotyczący zasady *non-refoulement*) i art. 13 (dotyczący skutecznego środka zaskarżenia) tej dyrektywy, w związku z art. 19 ust. 2 i art. 47 karty UE, stoją na przeszkodzie przepisom krajowym, „które nie przewidują środka zaskarżenia o skutku zawieszającym w odniesieniu do decyzji nakazującej powrót, której wykonanie może narazić danego obywatela państwa trzeciego na poważne ryzyko poważnego i nieodwracalnego pogorszenia się jego stanu zdrowia”⁽⁷⁵³⁾.

Szczególne gwarancje dotyczące korzystania przez państwa członkowskie z możliwości przewidzianych w art. 46 ust. 6 są udzielane wnioskodawcom w procedurach granicznych.

Art. 46 ust. 7 APD (wersja przekształcona)

Ustęp 6 ma zastosowanie jedynie do procedur, o których mowa w art. 43 [tj. procedur granicznych], pod warunkiem że:

a) wnioskodawca ma niezbędne tłumaczenie, pomoc prawną i co najmniej tydzień, aby przygotować wniosek i przedłożyć sądowi argumenty za przyznaniem mu prawa do pozostania na terytorium do czasu rozpatrzenia środka zaskarżenia; oraz

b) w ramach rozpatrywania wniosku, o którym mowa w ust. 6, sąd bada decyzję odmowną organu rozstrzygającego pod względem faktycznym i prawnym.

Jeżeli warunki, o których mowa w lit. a) i b), nie są spełnione, zastosowanie ma ust. 5 [dotyczący skutku zawieszającego].

Jeśli chodzi o małoletnich bez opieki, art. 25 ust. 6 APD (wersja przekształcona) stanowi, że „bez uszczerbku dla art. 41, stosując artykuł 46 ust. 6 do małoletnich bez opieki, państwa członkowskie zapewniają co najmniej gwarancje przewidziane w art. 46 ust. 7 we wszystkich przypadkach”.

Jeśli mają zastosowanie wyjątki wyraźnie dopuszczone w art. 46 ust. 7 (pomijając kwestię odwołań od decyzji o nierozpatrywaniu kolejnego wniosku), sąd lub trybunał jest uprawniony do orzekania w sprawie wniosku o pozostanie – na wniosek lub z urzędu – jeśli spełnione są dwa kryteria. Sąd lub trybunał ma takie uprawnienia, jeśli dana decyzja powoduje wygaśnięcie prawa wnioskodawcy do pozostania w państwie członkowskim i jeśli prawo do pozostania w państwie członkowskim w oczekiwaniu na wynik środka zaskarżenia nie jest

⁽⁷⁵¹⁾ ETPC, wyrok z dnia 26 kwietnia 2007 r., *Gebremhedin przeciwko Francji*, nr 25389/05, pkt 66.

⁽⁷⁵²⁾ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/115/WE z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie wspólnych norm i procedur stosowanych przez państwa członkowskie w odniesieniu do powrotów nielegalnie przebywających obywateli państw trzecich, Dz.U. L 348 z 24.12.2008, s. 98.

⁽⁷⁵³⁾ TSUE (WI), 2014, *Abdida*, *op.cit.* (przypis 512 powyżej), pkt 53.

przewidziane w prawie krajowym (art. 46 ust. 6 APD (wersja przekształcona)). Niemniej jednak, niezależnie od gwarancji wynikających z art. 46 ust. 7, ryzyko opisane powyżej w odniesieniu do art. 46 ust. 5 i 6 ma zastosowanie *a fortiori* w kontekście granic.

Art. 46 ust. 8 APD (wersja przekształcona)

Państwa członkowskie zezwalają wnioskodawcy na pozostawanie na terytorium do czasu zakończenia postępowania, o którym mowa w ust. 6 i 7, mającego na celu rozstrzygnięcie, czy wnioskodawca może pozostać na terytorium.

Dodatek A. Metodyka

Niniejszą analizę sądową opracowano w ramach umowy pomiędzy IARMJ-Europe a EASO na świadczenie usług eksperckich w zakresie przeglądu, aktualizacji i dalszego rozwoju materiałów EASO dotyczących rozwoju zawodowego dla członków sądów i trybunałów. Mimo starań, aby prace przebiegały w jak największym stopniu zgodnie z metodyką EASO odnoszącą się do serii dotyczącej rozwoju zawodowego jako całości, opracowanie niniejszej analizy sądowej wymagało zmodyfikowanego podejścia. W rozdziale poświęconym współautorom zauważono już, że proces redakcyjny składał się z dwóch głównych elementów: redagowania przez zespół ekspertów oraz przeglądu pracy redakcyjnej tego zespołu i ogólnego nadzoru nad nią przez zespół redakcyjny składający się wyłącznie z sędziów i członków trybunału.

Etap przygotowawczy

Na etapie przygotowawczym zespół projektowy, we współpracy z zespołem redakcyjnym, rozważył zakres, strukturę i treść analizy oraz przygotował:

- wstępną bibliografię odpowiednich zasobów i materiałów dostępnych na ten temat;
- tymczasowe zestawienie odpowiedniego orzecznictwa w tej dziedzinie;
- próbkę prac w toku;
- przygotowawcze sprawozdanie ogólne, które zawierało wstępną strukturę analizy i sprawozdanie z postępów.

Materiały te udostępniono zespołowi redakcyjnemu, który przekazał zarówno ogólne wskazówki, jak i bardziej szczegółowe informacje zwrotne w formie instrukcji skierowanych do zespołu projektowego na temat dalszego opracowywania analizy sądowej i zestawienia orzecznictwa.

Etap opracowywania

Zespół projektowy opracował projekt analizy sądowej i zestawienia orzecznictwa zgodnie z przewodnikiem stylistycznym EASO, korzystając z analizy dokumentacji i prawodawstwa, orzecznictwa, materiałów szkoleniowych i wszelkiej innej stosownej literatury, takiej jak książki, sprawozdania, komentarze, wytyczne i artykuły z wiarygodnych źródeł. Członkom zespołu przydzielono rozdziały analizy sądowej i zestawienia orzecznictwa, które mieli za zadanie opracować. Na kolejnym etapie te wstępne projekty przekazano do analizy innym członkom zespołu, którzy wymienili się opiniami na ich temat, a następnie przeredagowali je, uwzględniając wnioski z tych dyskusji.

Zespół projektowy udostępnił swój pierwszy ukończony projekt zespołowi redakcyjnemu, który dokonał jego przeglądu, by wspomóc zespół projektowy w podnoszeniu jego jakości. Zespół redakcyjny przekazał zatem zespołowi projektowemu dalsze instrukcje dotyczące struktury, formatu i treści dokumentu. Zgodnie z tymi instrukcjami zespół projektowy wprowadził dalsze poprawki i przedłożył zespołowi redakcyjnemu drugi projekt. Powyższy

proces został powtórzony w celu stworzenia kolejnych projektów. Aby przygotować tekst gotowy do konsultacji zewnętrznych, zespół redakcyjny dokonał kolejnego przeglądu i w razie potrzeby wprowadził do niego poprawki.

Konsultacje zewnętrzne

Projekt analizy sądowej i zestawienia orzecznictwa udostępniono sieci EASO składającej się z członków sądów i trybunałów, UNHCR i członków forum doradczego EASO, zwracając się o dokonanie przeglądu materiałów i przekazanie informacji zwrotnych, które miały posłużyć jako wsparcie dla zespołu redakcyjnego w dalszej poprawie jakości tekstu. Uwagi do projektu otrzymano również od Larsa Baya Larsena (sędziego) i Yanna Lauransa (referendarz), obaj z TSUE, oraz od sędzi Jolien Schukking i prawników Elise Russcher i Agnes van Steijn z ETPC działających we własnym imieniu.

Zespół redakcyjny uwzględnił otrzymane informacje zwrotne i podjął decyzję co do zmian, jakie należy wprowadzić. Ostateczne poprawki wprowadził zespół redakcyjny.

Dodatek B. Źródła pierwotne

1. Prawo Unii Europejskiej

1.1. Prawodawstwo pierwotne Unii

Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana zmieniona traktatem lizbońskim (wejście w życie: 1 grudnia 2009 r.)), Dz.U. C 326 z 26.10.2012, s. 13.

Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana zmieniona traktatem lizbońskim (wejście w życie: 1 grudnia 2009 r.)), Dz.U. C 326 z 26.10.2012, s. 47.

Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (zmieniona 12 grudnia 2007 r. (wejście w życie: 1 grudnia 2009 r.)), Dz.U. C 303 z 14.12.2007, s. 1.

1.2. Prawodawstwo wtórne Unii

1.2.1. Dyrektywy

Dyrektywa Rady 2003/9/WE z dnia 27 stycznia 2003 r. ustanawiająca minimalne normy dotyczące przyjmowania osób ubiegających się o azyl, Dz.U. L 31 z 6.2.2003, s. 18.

Dyrektywa Rady 2004/83/WE z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie minimalnych standardów dla kwalifikacji i statusu obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako uchodźców lub jako osoby, które, z innych względów, potrzebują międzynarodowej ochrony oraz zawartości przyznawanej ochrony, Dz.U. L 304 z 30.9.2004, s. 12.

Dyrektywa Rady 2005/85/WE z dnia 1 grudnia 2005 r. w sprawie ustanowienia minimalnych norm dotyczących procedur nadawania i cofania statusu uchodźcy w państwach członkowskich, Dz.U. L 326 z 13.12.2005, s. 13.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/115/WE z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie wspólnych norm i procedur stosowanych przez państwa członkowskie w odniesieniu do powrotów nielegalnie przebywających obywateli państw trzecich, Dz.U. L 348 z 24.12.2008, s. 98.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępująca decyzję ramową Rady 2002/629/WSiSW (dyrektywa w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi), Dz.U. L 101 z 15.4.2011, s. 1.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/95/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie norm dotyczących kwalifikowania obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako

beneficjentów ochrony międzynarodowej, jednolitego statusu uchodźców lub osób kwalifikujących się do otrzymania ochrony uzupełniającej oraz zakresu udzielanej ochrony (wersja przekształcona), Dz.U. 337 z 20.12.2011, s. 9.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (dyrektywa o prawach ofiar), Dz.U. L 315 z 14.11.2012, s. 57.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/32/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wspólnych procedur udzielania i cofania ochrony międzynarodowej (wersja przekształcona), Dz.U. L 180 z 29.6.2013, s. 60.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/33/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia norm dotyczących przyjmowania wnioskodawców ubiegających się o ochronę międzynarodową, Dz.U. L 180 z 29.6.2013, s. 96.

1.2.2. Rozporządzenia

Rozporządzenie Rady (WE) nr 343/2003 z dnia 18 lutego 2003 r. ustanawiające kryteria i mechanizmy określania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o azyl, wniesionego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego, Dz.U. L 50 z 25.2.2003, s. 1.

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1560/2003 z dnia 2 września 2003 r. ustanawiające szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 343/2003 ustanawiającego kryteria i mechanizmy określania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o azyl, złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego, Dz.U. L 222 z 5.9.2003, s. 3.

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 439/2010 z dnia 19 maja 2010 r. w sprawie utworzenia Europejskiego Urzędu Wsparcia w dziedzinie Azylu, Dz.U. L 132 z 29.5.2010, s. 11.

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 604/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia kryteriów i mechanizmów ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca (wersja przekształcona), Dz.U. L 180 z 29.6.2013, s. 31.

Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 118/2014 z dnia 30 stycznia 2014 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1560/2003 ustanawiające szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 343/2003 ustanawiającego kryteria i mechanizmy określania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o azyl, złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego, Dz.U. L 39 z 8.2.2014, s. 1.

1.2.3. Inne instrumenty UE

Wyjaśnienia dotyczące Karty praw podstawowych UE (2007/C 303/02), Dz.U. C 303 z 14.12.2007, s. 17.

Decyzja Rady z dnia 26 listopada 2009 r. w sprawie zawarcia przez Wspólnotę Europejską Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach osób niepełnosprawnych (2010/48/WE), Dz.U. L 23 z 27.1.2010, s. 35.

2. Traktaty międzynarodowe o zasięgu uniwersalnym i regionalnym

2.1. Organizacja Narodów Zjednoczonych

2.1.1. Konwencje i protokoły

Konwencja genewska o ochronie osób cywilnych podczas wojny (IV konwencja genewska), 75 UNTS 287, 12 sierpnia 1949 r. (wejście w życie: 21 października 1950 r.).

Protokół dodatkowy do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (protokół I), 1125 UNTS 3, 8 czerwca 1977 r. (wejście w życie: 7 grudnia 1978 r.).

Konwencja dotycząca statusu uchodźców, 189 UNTS 150, 28 lipca 1951 r. (wejście w życie: 22 kwietnia 1954 r.).

Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych (MPPOiP), 16 grudnia 1966 r. (wejście w życie: 23 marca 1976 r.).

Protokół dotyczący statusu uchodźców, 606 UNTS 267, 31 stycznia 1967 r. (wejście w życie: 4 października 1967 r.).

Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (CEDAW), 1249 UNTS 1, 18 grudnia 1979 r. (wejście w życie: 3 września 1981 r.).

Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, 1465 UNTS 85, 10 grudnia 1984 r. (wejście w życie: 26 czerwca 1987 r.).

Konwencja o prawach dziecka, 1577 UNTS 3, 20 listopada 1989 r. (wejście w życie: 2 września 1990 r.).

Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej

przestępczości zorganizowanej (protokół z Palermo), 2237 UNTS 319, 15 listopada 2000 r. (wejście w życie: 25 grudnia 2003 r.).

Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych (CRPD), 2515 UNTS 3, 13 grudnia 2006 r. (wejście w życie: 3 maja 2008 r.).

2.1.2. Rezolucje Rady Praw Człowieka

Ochrona przed przemocą i dyskryminacją ze względu na orientację seksualną i tożsamość płciową (przyjęta 30 czerwca 2016 r.), UN Doc A/HRC/RES/32/2.

Prawa człowieka, orientacja seksualna i tożsamość płciowa (przyjęta 26 września 2014 r.), UN Doc A/HRC/RES/27/32.

Prawa człowieka, orientacja seksualna i tożsamość płciowa (przyjęta 17 czerwca 2011 r.), UN Doc A/HRC/RES/17/19.

2.2. Rada Europy

2.2.1. Konwencje

Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, 213 UNTS 222, ETS nr 5, 4 listopada 1950 r. (wejście w życie: 3 września 1953 r.).

Europejska konwencja o zapobieganiu torturom oraz niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, ETS nr 126, 26 listopada 1987 r. (wejście w życie: 1 lutego 1989 r.).

Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi, CETS nr 197, 16 maja 2005 r. (wejście w życie: 1 lutego 2008 r.).

Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (konwencja stambulska), ETS nr 210, 11 maja 2011 r. (wejście w życie: 1 sierpnia 2014 r.).

2.2.2. Zalecenia i rezolucje Rady Europy

Komitet Ministrów, Zalecenie CM/Rec(2010)5 w zakresie środków zwalczania dyskryminacji opartej na orientacji seksualnej lub tożsamości płciowej (przyjęte 31 marca 2010 r.).

Zgromadzenie Parlamentarne, rezolucja 2020 (2014), Alternatywy dla zatrzymania dzieci w związku z imigracją (przyjęta 3 października 2014 r.).

Zgromadzenie Parlamentarne, rezolucja 2048 (2015), Dyskryminacja osób transpłciowych w Europie (przyjęta 22 kwietnia 2015 r.).

Zgromadzenie Parlamentarne, rezolucja 2191 (2017), [Promowanie praw człowieka i eliminowanie dyskryminacji osób interseksualnych](#) (przyjęta 12 października 2017 r.).

Zgromadzenie Parlamentarne, rezolucja 2239 (2018), [Życie prywatne i rodzinne: osiągnięcie równości bez względu na orientację seksualną](#) (przyjęta 10 października 2018 r.).

3. Orzecznictwo

3.1. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej

3.1.1. Wyroki

Wyrok z dnia 14 lipca 1998 r., [Bettati przeciwko Safety Hi-Tech Srl](#), C-341/95, [1998] ECR 1-4355.

Wyrok (wielka izba) z dnia 27 czerwca 2006 r., [Parlament Europejski przeciwko Radzie Unii Europejskiej](#), C-540/03, EU:C:2006:429.

Wyrok z dnia 7 grudnia 2006 r., [Sociedad General de Autores y Editores de España \(SGAE\) przeciwko Rafael Hoteles SA](#), C-306/05, ECR 1-11519.

Wyrok (wielka izba) z dnia 13 marca 2007 r., [Unibet przeciwko Justitiekanslern](#), C-432/05, EU:C:2007:163.

Wyrok z dnia 7 czerwca 2007 r., [Van der Weerd i inni przeciwko Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit](#), sprawy połączone od C-222/05 do C-225/05, EU:C:2007:318.

Wyrok (wielka izba) z dnia 12 lutego 2008 r., [Willy Kempter KG przeciwko Hauptzollamt Hamburg-Jonas](#), C-2/06, EU:C:2008:78.

Wyrok (wielka izba) z dnia 3 września 2008 r., [Kadi i Al Barakaat przeciwko Radzie i Komisji](#), sprawy połączone C-402/05 P i C-415/05, EU:C:2008:461.

Wyrok (wielka izba) z dnia 17 lutego 2009 r., [Elgafaji przeciwko Staatssecretaris van Justitie](#), C-465/07, EU:C:2009:94.

Wyrok z dnia 29 października 2009 r., [Virginie Pontin przeciwko T-Comalux SA](#), C-63/08, EU:C:2009:666.

Wyrok z dnia 23 grudnia 2009 r., [Detiček przeciwko Sgueglii](#), C-403/09 PPU, EU:C:2009:810.

Wyrok (wielka izba) z dnia 2 marca 2010 r., [Abdulla i inni przeciwko Bundesrepublik Deutschland](#), sprawy połączone C-175/08, C-176/08, C-178/08 i C-179/08, EU:C:2010:105.

Wyrok z dnia 8 lipca 2010 r., [Susanne Bulicke przeciwko Deutsche Büro Service GmbH](#), C-246/09, EU:C:2010:418.

Wyrok z dnia 22 grudnia 2010 r., *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH przeciwko Bundesrepublik Deutschland*, C-279/09, EU:C:2010:811.

Wyrok z dnia 28 lipca 2011 r., *Samba Diouf przeciwko Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*, C-69/10, EU:C:2011:524.

Wyrok (wielka izba) z dnia 21 grudnia 2011 r., *N.S. przeciwko Secretary of State for Home Department i M.E. i inni przeciwko Refugee Applications Commissioner i Minister for Justice, Equality and Law Reform*, sprawy połączone C-411/10 i C-493/10, EU:C:2011:865.

Wyrok (wielka izba) z dnia 5 września 2012 r., *Bundesrepublik Deutschland przeciwko Y i Z*, sprawy połączone C-71/11 i C-99/11, EU:C:2012:518.

Wyrok z dnia 27 września 2012 r., *Cimade and Groupe d'information et de soutien des immigrés (GISTI) przeciwko Ministre de l'intérieur, de l'outre-mer, des collectivités territoriales et de l'immigration*, C-179/11, EU:C:2012:594.

Wyrok (wielka izba) z dnia 6 listopada 2012 r., *Europese Gemeenschap przeciwko Otis NV*, C-199/11, EU:C:2012:684.

Wyrok (wielka izba) z dnia 6 listopada 2012 r., *K przeciwko Bundesasylamt*, C-245/11, EU:C:2012:685.

Wyrok z dnia 22 listopada 2012 r., *M.M. przeciwko Minister for Justice, Equality and Law Reform, Ireland, Attorney General*, C-277/11, EU:C:2012:744.

Wyrok z dnia 31 stycznia 2013 r., *H.I.D. i B.A. przeciwko Refugee Applications Commissioner i inni*, C-175/11, EU:C:2013:45.

Wyrok z dnia 11 kwietnia 2013 r., *HK Danmark przeciwko Dansk almennyttigt Boligselskab i Dansk Arbejdsgiverforening*, sprawy połączone C-335/11 i C-337/11, EU:C:2013:222.

Wyrok z dnia 30 maja 2013 r., *Zuheyr Frayeh Halaf przeciwko Darzhavna agentsia za bezhantsite pri Ministerskia savet*, C-528/11, EU:C:2013:342.

Wyrok z dnia 6 czerwca 2013 r., *MA, BT i DA przeciwko Secretary of State for the Home Department*, C-648/11, EU:C:2013:367.

Wyrok z dnia 7 listopada 2013 r., *X, Y i Z przeciwko Minister vor Immigratie en Asiel*, sprawy połączone od C-199/12 do C-201/12, EU:C:2013:720.

Wyrok z dnia 30 stycznia 2014 r., *Aboubacar Diakité przeciwko Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides*, C-285/12, EU:C:2014:39.

Wyrok z dnia 27 lutego 2014 r., *Federaal agentschap voor de opvang van asielzoekers przeciwko Selver Saciri i inni*, C-79/13, EU:C:2014:10.

Wyrok (wielka izba) z dnia 18 marca 2014 r., *Z przeciwko Government department and the Board of management of a community school*, C-363/12, EU:C:2014:159.

Wyrok z dnia 8 maja 2014 r., H.N. przeciwko Minister for Justice, Equality and Law Reform i inni, C-604/12, EU:C:2014:302.

Wyrok z dnia 5 listopada 2014 r., Sophie Mukarubega przeciwko Préfet de police, Préfet de la Seine-Saint-Denis, C-166/13, EU:C:2014:2336.

Wyrok (wielka izba) z dnia 2 grudnia 2014 r., A, B i C przeciwko Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, sprawy połączone od C-148/13 do C-150/13, EU:C:2014:2406.

Wyrok z dnia 11 grudnia 2014 r., Khaled Boudjlida przeciwko Préfet des Pyrénées-Atlantiques, C-249/13, EU:C:2014:2431.

Wyrok (wielka izba) z dnia 18 grudnia 2014 r., Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve przeciwko Moussa Abdida, C-562/13, EU:C:2014:2453.

Wyrok (wielka izba) z dnia 18 grudnia 2014 r., Mohamed M'Bodj przeciwko État belge, C-542/13, EU:C:2014:2452.

Wyrok z dnia 26 lutego 2015 r., Andre Lawrence Shepherd przeciwko Bundesrepublik Deutschland, C-472/13, EU:C:2015:117.

Wyrok z dnia 17 grudnia 2015 r., Abdoulaye Amadou Tall przeciwko Centre public d'action sociale de Huy, C-239/14, EU:C:2015:824.

Wyrok (wielka izba) z dnia 1 marca 2016 r., Kreis Warendorf przeciwko Ibrahim Alo i Amira Osso przeciwko Region Hannover, sprawy połączone C-443/14 i C-444/14, EU:C:2016:127.

Wyrok (wielka izba) z dnia 7 czerwca 2016 r., Mehrdad Ghezelbash przeciwko Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, C-63/15, EU:C:2016:409.

Wyrok (wielka izba) z dnia 7 czerwca 2016 r., George Karim przeciwko Migrationsverket, C-155/15, EU:C:2016:410.

Wyrok z dnia 1 grudnia 2016 r., Mohamed Daouidi przeciwko Bootes Plus SL, C-395/15, EU:C:2016:917.

Wyrok z dnia 9 lutego 2017 r., M przeciwko Minister for Justice and Equality, Ireland, and the Attorney General, C-560/14, EU:C:2017:101.

Wyrok z dnia 16 lutego 2017 r., C.K. i inni przeciwko Republika Slovenija, C-578/16 PPU, EU:C:2017:127.

Wyrok z dnia 9 marca 2017 r., Petya Mikova przeciwko Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol, C-406/15, EU:C:2017:198.

Wyrok z dnia 26 lipca 2017 r., Moussa Sacko przeciwko Commissione Territoriale per il riconoscimento della protezione internazionale di Milano, C-348/16, EU:C:2017:591.

Wyrok (wielka izba) z dnia 26 lipca 2017 r., A.S. przeciwko Republika Slovenija, C-490/16, EU:C:2017:585.

Wyrok (wielka izba) z dnia 26 lipca 2017 r., *Khadija Jafari i Zainab Jafari*, C-646/16, EU:C:2017:586.

Wyrok (wielka izba) z dnia 26 lipca 2017 r., *Tsegezab Mengesteab przeciwko Bundesrepublik Deutschland*, C-670/16, EU:C:2017:587.

Wyrok (wielka izba) z dnia 25 października 2017 r., *Majid Shiri*, znany również jako *Madzhdi Shiri*, przeciwko *Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl*, C-201/16, EU:C:2017:805.

Wyrok (wielka izba) z dnia 23 stycznia 2018 r., *Dawid Piotrowski*, C-367/16, EU:C:2018:27.

Wyrok z dnia 25 stycznia 2018 r., *Bundesrepublik Deutschland przeciwko Azizowi Hasanowi*, C-360/16, EU:C:2018:35.

Wyrok z dnia 25 stycznia 2018 r., *F przeciwko Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, C-473/16, EU:C:2018:36.

Wyrok z dnia 12 kwietnia 2018 r., *A i S przeciwko Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C-550/16, EU:C:2018:248.

Wyrok (wielka izba) z dnia 24 kwietnia 2018 r., *MP przeciwko Secretary of State for the Home Department*, C-353/16, EU:C:2018:276.

Wyrok (wielka izba) z dnia 19 czerwca 2018 r., *Sadikou Gnandi przeciwko État belge*, C-181/16, EU:C:2018:465.

Wyrok z dnia 25 lipca 2018 r., *ML*, C-220/18 PPU, EU:C:2018:589.

Wyrok (wielka izba) z dnia 25 lipca 2018 r., *Serin Alheto przeciwko Zamestnik-predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite*, C-585/16, EU:C:2018:584.

Wyrok z dnia 4 października 2018 r., *Nigyar Rauf Kaza Ahmedbekova i Rauf Emin Ogla Ahmedbekov przeciwko Zamestnik-predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite*, C-652/16, EU:C:2018:801.

Wyrok z dnia 4 października 2018 r., *Bahtiyar Fathi przeciwko Predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite*, C-56/17, EU:C:2018:803.

Wyrok z dnia 21 listopada 2018 r., *Ayubi przeciwko Bezirkshauptmannschaft Linz-Land*, C-713/17, EU:C:2018:929.

Wyrok z dnia 23 stycznia 2019 r., *M.A., S.A. i A.Z. przeciwko International Protection Appeal Tribunal i innym*, C-661/17, EU:C:2019:53.

Wyrok z dnia 13 marca 2019 r., *E. przeciwko Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C-635/17, EU:C:2019:192.

Wyrok (wielka izba) z dnia 19 marca 2019 r., *Abubacarr Jawo przeciwko Bundesrepublik Deutschland*, C-163/17, EU:C:2019:218.

Wyrok (wielka izba) z dnia 19 marca 2019 r., *Bashar Ibrahim i inni przeciwko Bundesrepublik Deutschland i Bundesrepublik Deutschland przeciwko Tausowi Magamadovowi*, sprawy połączone C-297/17, C-318/17, C-319/17 i C-438/17, EU:C:2019:219.

Wyrok (wielka izba) z dnia 26 marca 2019 r., *SM przeciwko Entry Clearance Officer, UK Visa Section*, C-129/18, EU:C:2019:248.

Wyrok (wielka izba) z dnia 2 kwietnia 2019 r., *Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie przeciwko H. i R.*, sprawy połączone C-582/17 i C-583/17, EU:C:2019:280.

Wyrok z dnia 23 maja 2019 r., *Mohammed Bilali przeciwko Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl*, C-720/17, EU:C:2019:448.

Wyrok (wielka izba) z dnia 24 czerwca 2019 r., *Komisja Europejska przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej*, C-619/18, EU:C:2019:531.

Wyrok (wielka izba) z dnia 29 lipca 2019 r., *Alekszj Torubarov przeciwko Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal*, C-556/17, EU:C:2019:626.

Wyrok z dnia 11 września 2019 r., *DW przeciwko Nobel Plastiques Ibérica SA*, C-397/18, EU:C:2019:703.

Wyrok (wielka izba) z dnia 12 listopada 2019 r., *Zubair Haqbin przeciwko Federaal Agentschap voor de opvang van asielzoekers*, C-233/18, EU:C:2019:956.

3.1.2. Opinie rzeczników generalnych

Opinia rzecznik generalnej Sharpston z 17 lipca 2014 r., *A, B i C przeciwko Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, sprawy połączone od C-148/13 do C-150/13, EU:C:2014:2111.

Opinia rzecznika generalnego Bota z dnia 13 czerwca 2018 r., *X przeciwko Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C-213/17, EU:C:2018:434.

Opinia rzecznika generalnego Hogana z dnia 30 kwietnia 2020 r., *Secretary of State for the Home Department przeciwko OA*, C-255/19, EU:C:2020:342.

3.2. Europejski Trybunał Praw Człowieka

3.2.1. Wyroki i decyzje Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

Wyrok z dnia 9 października 1979 r., *Airey przeciwko Irlandii*, nr 6289/73.

Wyrok z dnia 18 grudnia 1984 r., *Sporrong i Lönnroth przeciwko Szwecji*, nr 7151/75 i 7152/75.

Wyrok z dnia 28 maja 1985 r., *Abdulaziz, Cabales i Balkandali przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, nr 9214/80, 9473/81 i 9474/81.

- Wyrok z dnia 2 maja 1997 r., *D. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, nr 30240/96.
- Wyrok z dnia 19 lutego 1998 r., *Bahaddar przeciwko Niderlandom*, nr 25894/94.
- Wyrok z dnia 6 kwietnia 2000 r., *Thlimmenos przeciwko Grecji*, nr 34369/97.
- Wyrok z dnia 11 lipca 2000 r., *Jabari przeciwko Turcji*, nr 40035/98.
- Wyrok z dnia 3 kwietnia 2001 r., *Keenan przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, nr 27229/95.
- Wyrok z dnia 24 września 2002 r., *Posti i Rahko przeciwko Finlandii*, nr 27824/95.
- Wyrok z dnia 15 lutego 2005 r., *Steel i Morris przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, nr 68416/01.
- Wyrok z dnia 20 października 2005 r., *Romanov przeciwko Rosji*, nr 63993/00.
- Wyrok z dnia 17 stycznia 2006 r., *Aoulmi przeciwko Francji*, nr 50278/99.
- Wyrok z dnia 12 października 2006 r., *Mubilanzila Mayeka i Kaniki Mitunga przeciwko Belgii*, nr 13178/03.
- Wyrok z dnia 11 stycznia 2007 r., *Salah Sheekh przeciwko Niderlandom*, nr 1948/04.
- Wyrok z dnia 26 kwietnia 2007 r., *Gebremedhin przeciwko Francji*, nr 25389/05.
- Wyrok z dnia 6 września 2007 r., *Kucheruk przeciwko Ukrainie*, nr 2570/04.
- Wyrok z dnia 20 września 2007 r., *Sultani przeciwko Francji*, nr 45223/05.
- Wyrok (wielka izba) z dnia 27 maja 2008 r., *N. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, nr 26565/05.
- Wyrok z dnia 20 stycznia 2009 r., *Sławomir Musiał przeciwko Polsce*, nr 28300/06.
- Wyrok z dnia 11 czerwca 2009 r., *S.D. c Grèce*, nr 53541/07.
- Wyrok z dnia 9 czerwca 2009 r., *Opuz przeciwko Turcji*, nr 33401/02.
- Wyrok z dnia 7 stycznia 2010 r., *Rantsev przeciwko Cypru i Rosji*, nr 25965/04.
- Wyrok z dnia 19 stycznia 2010 r., *Muskhadzhiyeva et autres przeciwko Belgii*, nr 41442/07.
- Wyrok z dnia 9 marca 2010 r., *R.C. przeciwko Szwecji*, nr 41827/07.
- Wyrok z dnia 6 lipca 2010 r., *Neulinger i Shuruk przeciwko Szwajcarii*, nr 41615/07.
- Wyrok (wielka izba) z dnia 21 stycznia 2011 r., *M.S.S. przeciwko Belgii i Grecji*, nr 30696/09.
- Wyrok z dnia 31 marca 2011 r., *Nowak przeciwko Ukrainie*, nr 60846/10.

Wyrok z dnia 5 kwietnia 2011 r., [Rahimi przeciwko Gruzji](#), nr 8687/08 (w języku francuskim ze streszczeniem w języku angielskim).

Wyrok z dnia 21 kwietnia 2011 r., [Nechiporuk i Yonkalo przeciwko Ukrainie](#), nr 42310/04.

Wyrok z dnia 28 czerwca 2011 r., [Sufi i Elmi przeciwko Zjednoczonemu Królestwu](#), nr 8319/07 i 11449/07.

Wyrok z dnia 20 grudnia 2011 r., [Yoh-Ekale Mwanje przeciwko Belgii](#), nr 10486/10.

Wyrok z dnia 19 stycznia 2012 r., [Popov przeciwko Francji](#), nr 39472/07 i 39474/07 (fragmenty w języku angielskim).

Wyrok z dnia 31 lipca 2012 r., [Mahmundi et autres c Grèce](#), nr 14902/10.

Wyrok z dnia 8 listopada 2012 r., [Z.H. przeciwko Węgrom](#), nr 28973/11.

Wyrok z dnia 29 stycznia 2013 r., [S.H.H. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu](#), nr 60367/10.

Wyrok z dnia 23 lipca 2013 r., [Aden Ahmed przeciwko Malcie](#), nr 55352/12.

Wyrok z dnia 19 września 2013 r., [R.J. c Francja](#), nr 10466/11.

Wyrok z dnia 3 grudnia 2013 r., [Ghorbanov i inni przeciwko Turcji](#), nr 28127/09.

Wyrok z dnia 27 marca 2014 r., [W.H. przeciwko Szwecji](#), nr 49341/10.

Wyrok z dnia 3 kwietnia 2014 r., [A.A.M. przeciwko Szwecji](#), nr 68519/10.

Wyrok (wielka izba) z dnia 4 listopada 2014 r., [Tarakhel przeciwko Szwajcarii](#), nr 29217/12.

Wyrok z dnia 11 grudnia 2014 r., [Mohamad c Grèce](#), nr 70586/11.

Wyrok z dnia 2 kwietnia 2015 r., [Aarabi c Grèce](#), nr 39766/09.

Wyrok z dnia 30 czerwca 2015 r., [A.S. przeciwko Szwajcarii](#), nr 39350/13.

Wyrok z dnia 5 listopada 2015 r., [A.Y. c Grèce](#), nr 58399/11.

Wyrok z dnia 26 listopada 2015 r., [Mahamed Jama przeciwko Malcie](#), nr 10290/13.

Wyrok z dnia 19 stycznia 2016 r., [M.D. et M.A. c Belgique](#), nr 58689/12.

Wyrok z dnia 3 maja 2016 r., [Abdi Mahamud przeciwko Malcie](#), nr 56796/13.

Wyrok z dnia 5 lipca 2016 r., [O.M. przeciwko Węgrom](#), nr 9912/15.

Wyrok (wielka izba) z dnia 23 sierpnia 2016 r., [J.K. i inni przeciwko Szwecji](#), nr 59166/12.

Wyrok (wielka izba) z dnia 17 listopada 2016 r., *V.M. i inni przeciwko Belgii*, nr 60125/11.

Wyrok z dnia 22 listopada 2016 r., *Abdullahi Elmi i Aweys Abubakar przeciwko Malcie*, nr 25794/13 i 28151/13.

Wyrok (wielka izba) z dnia 13 grudnia 2016 r., *Paposhvili przeciwko Belgii*, nr 41738/10.

Wyrok z dnia 24 stycznia 2017 r., *Khamtokhu i Aksenchik przeciwko Rosji*, nr 60367/08 i 961/11.

Wyrok z dnia 4 kwietnia 2017 r., *Thimothawes przeciwko Belgii*, nr 39061/11.

Wyrok z dnia 7 grudnia 2017 r., *S.F. i inni przeciwko Bułgarii*, nr 8138/16.

Wyrok z dnia 25 stycznia 2018 r., *J.R. et autres c Grèce*, nr 22696/16.

Wyrok z dnia 15 marca 2018 r., *A.E.A. c Grèce*, nr 39034/12.

Wyrok z dnia 10 kwietnia 2018 r., *Bistieva i inni przeciwko Polsce*, nr 75157/14.

Wyrok z dnia 31 stycznia 2019 r., *Rooman przeciwko Belgii*, nr 18052/11.

Wyrok z dnia 28 lutego 2019 r., *H.A. et autres c Grèce*, nr 19951/16 (w języku francuskim ze streszczeniem w języku angielskim).

Wyrok z dnia 28 lutego 2019 r., *Khan przeciwko Francji*, nr 12267/16.

Wyrok z dnia 21 marca 2019 r., *O.S.A. et autres c Grèce*, nr 39065/16.

Wyrok z dnia 13 czerwca 2019 r., *Sh.D. et autres c Grèce et autres*, nr 14165/16.

Wyrok z dnia 10 września 2019 r., *Strand Lobben i inni przeciwko Norwegii*, nr 37283/13.

Wyrok z dnia 1 października 2019 r., *Savran przeciwko Danii*, nr 57467/15.

Wyrok z dnia 3 października 2019 r., *Kaak et autres c Grèce*, nr 34215/16.

Wyrok z dnia 10 października 2019 r., *M.D. c France*, nr 50376/13.

Wyrok z dnia 21 listopada 2019 r., *Ilias i Ahmed przeciwko Węgrom*, nr 47287/15.

Wyrok z dnia 2 lipca 2020 r., *N.H. et autres c France*, nr 28820/13.

Decyzja z dnia 4 października 2016 r., *Jihana Ali i inni przeciwko Szwajcarii i Włochom*, nr 30474/14.

Decyzja z dnia 14 marca 2017 r., *Ojei przeciwko Niderlandom*, nr 64724/10.

Decyzja w sprawie środka tymczasowego z dnia 16 kwietnia 2020 r., *E.I. i inni przeciwko Grecji*, nr 16080/20.

3.2.2. Sprawy zgłoszone do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

Oświadczenie o stanie faktycznym, 2 lutego 2017 r., Sadio et autres przeciwko Włochom, nr 3571/17.

Oświadczenie o stanie faktycznym, 5 lipca 2017 r., Bacary przeciwko Włochom, nr 36986/17.

Oświadczenie o stanie faktycznym, 11 stycznia 2018 r., Bodiang przeciwko Włochom, nr 47523/17.

Oświadczenie o stanie faktycznym, 11 stycznia 2018 r., Diakité przeciwko Włochom, nr 44646/17.

Oświadczenie o stanie faktycznym, 26 lutego 2019 r., Al. H. et autres c Gr ce i FJ et autres c Gr ce, nr 4892/18 i 4920/18.

3.3. Opinie i decyzje organów traktatowych Organizacji Narodów Zjednoczonych

3.3.1. Komitet Praw Człowieka

Opinie przyjęte 28 października 2016 r., R.A.A. i Z.M. przeciwko Danii, komunikat nr 2608/2015, CCPR/C/118/D/2608/2015.

Opinie przyjęte 10 marca 2017 r., Raziye  Rezaifar przeciwko Danii, komunikat nr 2512/2014, CCPR/C/119/D/2512/2014.

Opinie przyjęte 7 listopada 2017 r., OYKA przeciwko Danii, komunikat nr 2770/2016, CCPR/C/121/D/2770/2016.

3.3.2. Komitet przeciwko Torturom

Decyzja z dnia 1 czerwca 2012 r., Combey Brice Magloire Gbadjavi przeciwko Szwajcarii, komunikat nr 396/2009, CAT/C/48/D/396/2009.

Decyzja z dnia 23 listopada 2012 r., K.H. przeciwko Danii, komunikat nr 464/2011, CAT/C/49/D/464/2011.

Decyzja z dnia 28 kwietnia 2017 r., S.S.B. przeciwko Danii, komunikat nr 602/2014, CAT/C/60/D/602/2014.

Decyzja z dnia 3 sierpnia 2018 r., A.N. przeciwko Szwajcarii, komunikat nr 742/2016, CAT/C/64/D/742/2016.

Decyzja z dnia 6 grudnia 2018 r., Adam Harun przeciwko Szwajcarii, komunikat nr 758/2016, CAT/C/65/D/758/2016.

3.3.3. Komitet Praw Dziecka

Opinie z dnia 27 września 2018 r., N.B.F. przeciwko Hiszpanii, komunikat nr 11/2017, CRC/C/79/D/11/2017.

Opinie z dnia 27 września 2018 r., Y.B. i N.S. przeciwko Belgii, komunikacja nr 12/2017, CRC/C/79/D/12/2017.

Opinie z dnia 31 maja 2019 r., A.L. przeciwko Hiszpanii, komunikat nr 16/2017, CRC/C/81/D/16/2017.

Opinie z dnia 31 maja 2019 r., J.A.B. przeciwko Hiszpanii, komunikat nr 22/2017, CRC/C/81/D/22/2017.

Opinie z dnia 18 września 2019 r., M.T. przeciwko Hiszpanii, komunikat nr 17/2017, CRC/C/82/D/17/2017.

Opinie z dnia 18 września 2019 r., R.K. przeciwko Hiszpanii, komunikat nr 27/2017, CRC/C/82/D/27/2017.

3.3.4. Komitet ONZ ds. Praw Osób z Niepełnosprawnościami

Opinie przyjęte 11 kwietnia 2014 r., X przeciwko Argentynie, komunikat nr 008/2012, CRPD/C/11/D/8/2012.

Opinie przyjęte 2 września 2016 r., Noble przeciwko Australii, komunikat nr 007/2012, CRPD/C/16/D/7/2012.

Opinie przyjęte 18 sierpnia 2017 r., X przeciwko Tanzanii, komunikat nr 022/2014, CRPD/C/18/D/22/2014.

Opinie przyjęte 31 sierpnia 2018 r., Y przeciwko Tanzanii, komunikat nr 023/2014, CRPD/C/20/D/23/2014.

3.4. Sądy i trybunały państw członkowskich i Zjednoczonego Królestwa

3.4.1. Austria

Trybunał Konstytucyjny (Verfassungsgerichtshof), wyrok z dnia 5 grudnia 2011 r., U2018/11.

Trybunał Konstytucyjny (Verfassungsgerichtshof), wyrok z dnia 26 czerwca 2013 r., U1343/2012.

Federalny Sąd Administracyjny (Bundesverwaltungsgericht), wyrok z dnia 10 marca 2015 r., L506 1438704-1.

Federalny Sąd Administracyjny (Bundesverwaltungsgericht), wyrok z dnia 22 października 2015 r., [W119 1434517-1](#).

Federalny Sąd Administracyjny (Bundesverwaltungsgericht), wyrok z dnia 15 maja 2016 r., [W205 2104654-1](#).

Federalny Sąd Administracyjny (Bundesverwaltungsgericht), wyrok z dnia 8 marca 2017 r., [W165 2135349-1](#).

Federalny Sąd Administracyjny (Bundesverwaltungsgericht), wyrok z dnia 28 marca 2017 r., [W161 2149727-1/5E ua](#).

Federalny Sąd Administracyjny (Bundesverwaltungsgericht), wyrok z dnia 3 kwietnia 2017 r., [W169 2112518-1](#).

Federalny Sąd Administracyjny (Bundesverwaltungsgericht), wyrok z dnia 10 kwietnia 2017 r., [W268 2127664-1](#).

Wyższy Sąd Administracyjny (Verwaltungsgerichtshof), wyrok z dnia 4 marca 2010 r., [2006/20/0832](#).

Wyższy Sąd Administracyjny (Verwaltungsgerichtshof), wyrok z dnia 15 września 2010 r., [2008/23/0463](#).

Sąd Azylowy (Asylgerichtshof), wyrok z dnia 24 lutego 2011 r., [A4 213.316-0/2008/11E](#) (streszczenie w języku angielskim).

Sąd Azylowy (Asylgerichtshof), wyrok z dnia 29 stycznia 2013 r., [E1 432.053-1/2013/5E](#), (streszczenie w języku angielskim).

Niezależny Senat ds. Azylu (Unabhängiger Asylsenat), decyzja z dnia 9 lipca 1998 r., [203.332/0-VIII/22/98](#).

3.4.2. Belgia

Rada Państwa (Raad van State/Conseil d'état, Belgia), wyrok z dnia 4 kwietnia 2019 r., [L'ordre des Barreaux Francophones et Germanophone i inni przeciwko Belgii](#), nr 244.190.

Trybunał Konstytucyjny, wyrok z dnia 26 czerwca 2008 r., [Arrêt nr 95/2008](#).

Rada ds. Sporów dotyczących Cudzoziemców (Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (RVV)/Conseil du contentieux des étrangers (CCE)), wyrok z dnia 18 października 2012 r., nr 90 024.

Rada ds. Sporów dotyczących Cudzoziemców (RVV/CCE), wyrok z dnia 21 kwietnia 2015 r., nr 143 740.

Rada ds. Sporów dotyczących Cudzoziemców (RVV/CCE), wyrok z dnia 12 maja 2015 r., nr 145 367.

Rada ds. Sporów dotyczących Cudzoziemców (RVV/CCE), wyrok z dnia 10 listopada 2015 r., nr 156 326 (streszczenie w języku angielskim).

Rada ds. Sporów dotyczących Cudzoziemców (RVV/CCE), wyrok z dnia 29 czerwca 2016 r., nr 170 821.

Rada ds. Sporów dotyczących Cudzoziemców (RVV/CCE), wyrok z dnia 24 października 2016 r., nr 176 766.

Rada ds. Sporów dotyczących Cudzoziemców (RVV/CCE), wyrok z dnia 15 maja 2018 r., nr 203 815.

Rada ds. Sporów dotyczących Cudzoziemców (RVV/CCE), wyrok z dnia 18 września 2018 r., nr 209 550.

Rada ds. Sporów dotyczących Cudzoziemców (RVV/CCE), wyrok z dnia 11 kwietnia 2019 r., nr 219 682.

Rada ds. Sporów dotyczących Cudzoziemców (RVV/CCE), wyrok z dnia 24 czerwca 2019 r., nr 223 104.

Rada ds. Sporów dotyczących Cudzoziemców (RVV/CCE), wyrok z dnia 26 listopada 2019 r., nr 229 288.

Frankofoński Trybunał Pracy w Brukseli (Tribunal du travail francophone de Bruxelles, Belgia), wyrok z dnia 13 grudnia 2017 r., 17/5651/A (streszczenie w języku angielskim).

3.4.3. Czechy

Sąd Konstytucyjny (Ustavni soud Ceske republiky), wyrok z dnia 12 kwietnia 2016 r., I.ÚS 425/16.

Naczelny Sąd Administracyjny, wyrok z dnia 17 czerwca 2015 r., 1 Azs 39/2015-56.

3.4.4. Estonia

Sąd Okręgowy w Tallinie (Sąd Apelacyjny), wyrok z dnia 23 grudnia 2015 r., nr 3-15-2383.

Sąd Okręgowy w Tallinie (Sąd Apelacyjny), wyrok z dnia 18 sierpnia 2017 r., nr 3-17-1361.

Sąd Okręgowy w Tallinie (Sąd Apelacyjny), wyrok z dnia 8 listopada 2018 r., nr 3-18-808.

3.4.5. Francja

Rada Konstytucyjna (Conseil constitutionnel), decyzja z dnia 21 marca 2019 r., nr 2018-768 QPC, FR:CC:2019:2018.768.QPC.

Rada Stanu (Conseil d'état, Assemblée), wyrok z dnia 21 grudnia 2012 r., Mme AB et Mlle CD-B, nr 332491, FR:CEASS:2012:332491.20121221.

Rada Stanu (Conseil d'état), wyrok z dnia 6 listopada 2019 r., nr 422017, FR:CECHR:2019:422017.20191106.

Sąd Kasacyjny, Pierwsza Izba Cywilna (Cour de cassation, première chambre civile), wyrok z dnia 3 października 2018 r., nr 18-19.442, FR:CCASS:2018:C101020.

Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego (Cour national du droit d'asile (CNDA)), wyrok z dnia 13 lutego 2014 r., Ms K, nr 12022774.

CNDA, wyrok z dnia 24 marca 2015 r., J.E.F., nr 10012810.

CNDA, wyrok z dnia 9 czerwca 2016 r., Ms D., nr 16001323.

CNDA, wyrok z dnia 21 czerwca 2016 r., M.Q., nr 15004692 C.

CNDA, wyrok z dnia 5 października 2016 r., Mme Y., nr 14012645 C.

CNDA, wyrok z dnia 13 lutego 2017 r., M.E., nr 16017097 C.

CNDA, wyrok z dnia 30 marca 2017 r., Mme F., nr 16015058 R.

CNDA, wyrok z dnia 19 kwietnia 2017 r., Mme C., nr 16034664.

CNDA, wyrok z dnia 30 maja 2017 r., M.S., nr 16015675 C.

CNDA, wyrok z dnia 1 grudnia 2017 r., Mme M.N., Mme D., Mme M.N. et M.K.N., nr 17033719 – 17033718 – 17033841 – 17033840 C.

CNDA, wyrok z dnia 22 stycznia 2018 r., M.X., Mme C. épouse X., M.X., Mme T., M.X., M.X., nr 17030975 – 17031078 – 17035295 – 17031240 – 17031077 – 17030908 C.

CNDA, wyrok z dnia 2 lutego 2018 r., Mlle A., nr 17034030 C.

CNDA, wyrok z dnia 20 marca 2019 r., Mme K., nr 18030347 C.

CNDA, wyrok z dnia 28 czerwca 2019 r., OFPRA c M.T. alias S. et Mme K.T., nr 18024910-18024911 C.

CNDA, wyrok z dnia 2 października 2019 r., Mme L., nr 19003209 C.

CNDA, wyrok z dnia 3 października 2019 r., M.H., nr 18031476 C.

CNDA, wyrok z dnia 13 stycznia 2020 r., M.A., nr 17016120 C.

Administracyjny Sąd Apelacyjny w Douai, 19 września 2017 r., nr 17DA00024.

Sąd Administracyjny w Tuluzie, wyrok z dnia 9 listopada 2018 r., 1805185 (streszczenie w języku angielskim).

3.4.6. Niemcy

Federalny Trybunał Konstytucyjny (Bundesverfassungsgericht), wyrok z dnia 18 lipca 2012 r., [1 BvL 10/10](#) (tłumaczenie na język angielski).

Federalny Trybunał Konstytucyjny (Bundesverfassungsgericht), decyzja z dnia 17 września 2014 r., [2 BvR 939/14](#).

Sąd Federalny (Bundesgerichtshof), postanowienie z dnia 11 października 2012 r., [V ZB 154/11](#).

Sąd Federalny (Bundesgerichtshof), postanowienie z dnia 13 września 2017 r., [XII ZB 497/16](#).

Federalny Sąd Administracyjny (Bundesverwaltungsgericht), postanowienie z dnia 18 lipca 2001 r., [1 B 118.01](#).

Federalny Sąd Administracyjny (Bundesverwaltungsgericht), wyrok z dnia 29 maja 2008 r., [10 C 11.07](#).

Federalny Sąd Administracyjny (Bundesverwaltungsgericht), wyrok z dnia 19 kwietnia 2018 r., [1 C 29.17](#).

Federalny Sąd Administracyjny (Bundesverwaltungsgericht), wyrok z dnia 8 maja 2019 r., [8 C 3.18](#), [DE:BVerwG:2019:080519U8C3.18.0](#).

Wyższy Sąd Administracyjny w Hamburgu (Hamburgisches Obergerverwaltungsgericht), wyrok z dnia 9 lutego 2011 r., [4 Bs 9/11](#).

Wyższy Sąd Administracyjny Badenii-Wirtembergii (Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg), wyrok z dnia 7 marca 2013 r., [A 9 S 1872/12](#).

Wyższy Sąd Administracyjny Bawarii (Bayerischer Verwaltungsgerichtshof), wyrok z dnia 16 sierpnia 2016 r., [12 CS 16.1550](#) (streszczenie w języku angielskim).

Wyższy Sąd Administracyjny Badenii-Wirtembergii (Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg), wyrok z dnia 14 września 2016 r., [A 11 S 1125/16](#).

Wyższy Sąd Administracyjny Bawarii (Bayerischer Verwaltungsgerichtshof), wyrok z dnia 5 kwietnia 2017 r., [12 BV 17.185](#).

Sąd Administracyjny w Poczdamie (Verwaltungsgericht Potsdam, Niemcy), wyrok z dnia 27 kwietnia 2017 r., [6 K 338/17.A](#) (streszczenie w języku angielskim).

Wyższy Sąd Administracyjny Bawarii (Bayerischer Verwaltungsgerichtshof), wyrok z dnia 23 maja 2017 r., [13a B 17.30111](#).

Wyższy Sąd Administracyjny Badenii-Wirtembergii (Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg), wyrok z dnia 16 października 2017 r., [A 11 S 512/17](#).

Sąd Administracyjny w Münsterze (Verwaltungsgericht Münster), postanowienie z dnia 20 grudnia 2018 r., [2 L 989/18.A.](#)

Sąd Administracyjny w Bayreuth (Verwaltungsgericht Bayreuth), wyrok z dnia 7 maja 2019 r., [4 K 17.33417.](#)

Sąd Administracyjny w Münsterze (Verwaltungsgericht Münster), wyrok z dnia 23 lipca 2019 r., [11 K 3969/16.A.](#)

Wyższy Sąd Administracyjny Badenii-Wirtembergii (Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg), wyrok z dnia 29 lipca 2019 r., [A 4 S 749/19.](#)

Wyższy Sąd Administracyjny Hesji (Hessischer Verwaltungsgerichtshof), wyrok z dnia 27 września 2019 r., [7 A 1637/14.A.](#)

Wyższy Sąd Administracyjny Badenii-Wirtembergii (Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg), wyrok z dnia 29 października 2019 r., [A 11 S 1203/19.](#)

Wyższy Sąd Administracyjny Badenii-Wirtembergii (Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg), wyrok z dnia 29 listopada 2019 r., [A 11 11 S S 2376/19.](#)

3.4.7. Grecja

Administracyjny Sąd Apelacyjny w Pireusie, wyrok z dnia 10 maja 2018 r., [DEFPIR 231/2018](#) (streszczenie w języku angielskim).

Sąd Administracyjny Pierwszej Instancji (Korynt, Grecja), wyrok z dnia 19 sierpnia 2013 r., nr [223/2013.](#)

Sąd Administracyjny, wyrok z dnia 26 października 2018 r., [AK \(Syria\) przeciwko Ministrowi Porządku Publicznego i Ochrony Obywateli.](#)

3.4.8. Irlandia

Wysoki Sąd, wyrok z dnia 5 lutego 2010 r., [O. \(nieletni\) przeciwko Minister for Justice, Equality and Law Reform and Another](#), [2010] IEHC 151.

Wysoki Sąd, wyrok z dnia 30 marca 2012 r., [S.U.N. \(RPA\) przeciwko Refugee Applications Commissioner](#), [2012] IEHC 338.

Wysoki Sąd, wyrok z dnia 5 marca 2019 r., [X i Y przeciwko The Minister for Justice and Equality](#), [2019] IEHC 133.

Wysoki Sąd, wyrok z dnia 3 kwietnia 2019 r., [X i Y \(małoletni\) przeciwko Minister for Justice and Equality \(No 2\)](#), [2019] IEHC 226.

3.4.9. Włochy

Trybunał w Genui (Tribunale di Genova, Włochy), wyrok z dnia 13 maja 2016 r., nr 15023/15 (streszczenie w języku angielskim).

Regionalny Sąd Administracyjny Piemontu (Tribunale Amministrativo Regionale per il Piemonte, Włochy), wyrok z dnia 31 grudnia 2018 r., *Skarżący (Nigeria) przeciwko Ministerstwu Spraw Wewnętrznych (Prefettura di Novara)* (streszczenie w języku angielskim).

Trybunał w Bolonii (Tribunale di Bologna, Włochy), wyrok z dnia 20 stycznia 2020 r., nr 8957/2018.

Regionalny Sąd Administracyjny Kampanii (Tribunale Amministrativo Regionale della Campania, Włochy), wyrok z dnia 20 marca 2019 r., nr 03927/2018 (streszczenie w języku angielskim).

3.4.10. Litwa

Sąd Najwyższy (Aukščiausiasis Teismas), wyrok z dnia 13 lipca 2015 r., *Q.N. i G.M. przeciwko Republice Litewskiej*, sprawa cywilna e3K-3-412-690/2015, postępowanie sądowe nr 2-68-3-39174-2013-9.

3.4.11. Niderlandy

Sąd w Hadze (Rechtbank Den Haag), wyrok z dnia 9 czerwca 2016 r., NL 16.1136 i NL 16.1138.

Sąd Okręgowy w Amsterdamie, decyzja z dnia 13 lipca 2016 r., nr 16/13578 (streszczenie w języku angielskim).

3.4.12. Polska

Sąd Najwyższy (Polska), wyrok z dnia 2 marca 2017 r., *S.C., Z.C. i F.C.*, sygn. akt II KK 358/16.

Naczelny Sąd Administracyjny, wyrok z dnia 8 maja 2008 r., *X. przeciwko Ministerstwu Spraw Wewnętrznych*, II OSK 237/07 (streszczenie w języku angielskim).

Sąd Apelacyjny (Warszawa), wyrok z dnia 22 czerwca 2016 r., *II Aka 59/16* (wyrok w języku polskim i streszczenie w języku angielskim).

3.4.13. Słowenia

Sąd Administracyjny, wyrok z dnia 17 stycznia 2013 r., I U 1921/12 (streszczenie w języku angielskim).

3.4.14. Hiszpania

Wysoki Trybunał Sprawiedliwości (Tribunal Superior de Justicia), wyrok z dnia 22 listopada 2018 r., *Fermin przeciwko Ministerstwu Pracy i Zabezpieczenia Społecznego*.

3.4.15. Szwecja

Apelacyjny Sąd Migracyjny, wyrok z dnia 11 lutego 2014 r., *MIG 2014:1*.

Apelacyjny Sąd Migracyjny, wyrok z dnia 1 lipca 2016 r., *MIG 2016:16* (streszczenie w języku angielskim).

Apelacyjny Sąd Migracyjny, wyrok z dnia 26 października 2016 r., *MIG 2016:20*.

Apelacyjny Sąd Migracyjny, wyrok z dnia 17 marca 2017 r., *MIG 2017:6*.

Apelacyjny Sąd Migracyjny, wyrok z dnia 10 kwietnia 2018 r., *MIG 2018:6*.

3.4.16. Zjednoczone Królestwo

Izba Lordów (Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 25 marca 1999 r., *Islam (AP) przeciwko Secretary of State for the Home Department i Regina przeciwko Immigration Appeal Tribunal and Another Ex Parte Shah (AP) (Conjoined Appeals)*, [1999] UKHL 20.

Izba Lordów (Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 10 października 2006 r., *Secretary of State for the Home Department przeciwko K (FC) i Fornah przeciwko Secretary of State for the Home Department*, [2006] UKHL 46.

Sąd Apelacyjny (Wydział Cywilny) (Anglia i Walia, Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 20 maja 2008 r., *Gichura przeciwko Home Office*, [2008] EWCA Civ 697, [2008] ICR 1287.

Sąd Apelacyjny (Wydział Cywilny) (Anglia i Walia, Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 28 stycznia 2014 r., *R (Das) przeciwko Secretary of State for the Home Department*, [2014] EWCA Civ 45.

Sąd Apelacyjny (Wydział Cywilny) (Anglia i Walia, Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 27 lipca 2017 r., *AM (Afganistan) przeciwko Secretary of State for the Home Department*, [2017] EWCA Civ 1123.

Sąd Apelacyjny (Wydział Cywilny) (Anglia i Walia, Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 18 stycznia 2018 r., *R (RSM, dziecko) przeciwko Secretary of State for the Home Department*, [2018] EWCA Civ 18.

Sąd Apelacyjny (Wydział Cywilny) (Anglia i Walia, Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 23 maja 2019 r., *BF (Eritrea) przeciwko Secretary of State for the Home Department*, [2019] EWCA Civ 872.

Sąd Najwyższy (Sąd Administracyjny) Anglii i Walii, wyrok z dnia 17 listopada 2005 r., [R \(Mlloja\) przeciwko Secretary of State for the Home Department](#), [2005] EWHC 2833 (Admin).

Sąd Najwyższy (Sąd Administracyjny) Anglii i Walii, wyrok z dnia 18 lipca 2007 r., [S i inni przeciwko Secretary of State for the Home Department](#), [2007] EWHC 1654.

Sąd Najwyższy (Sąd Administracyjny) Anglii i Walii, wyrok z dnia 23 marca 2011 r., [R \(BE\) przeciwko Secretary of State for the Home Department](#), [2011] EWHC 690 (Admin).

Sąd Najwyższy (Sąd Administracyjny) Anglii i Walii, wyrok z dnia 17 maja 2013 r., [R \(EO, RA, CE, OE i RAN\) przeciwko Secretary of State of the Home Department](#), [2013] EWHC 1236 (Admin), [2013] WLR (D) 190.

Sąd Najwyższy (Sąd Administracyjny) Anglii i Walii, wyrok z dnia 28 stycznia 2014 r., [R \(S\) przeciwko Secretary of State for the Home Department](#), [2014] EWHC 50 (Admin).

Sąd Najwyższy (Sąd Administracyjny) Anglii i Walii, wyrok z dnia 9 kwietnia 2014 r., [R \(Refugee Action\) przeciwko Secretary of State for the Home Department](#), [2014] EWHC 1033 (Admin).

Sąd Najwyższy (Sąd Administracyjny) Anglii i Walii, wyrok z dnia 9 lipca 2014 r., [Detention Action przeciwko Secretary of State for the Home Department](#), [2014] EWHC 2245 (Admin), [2014] 1 WLR(D) 310.

Sąd Najwyższy (Sąd Administracyjny) Anglii i Walii, wyrok z dnia 10 października 2014 r., [R \(DK\) przeciwko Secretary of State for the Home Department](#), [2014] EWHC 3257 (Admin).

Sąd Najwyższy (Sąd Administracyjny) Anglii i Walii, wyrok z dnia 3 lipca 2015 r., [R \(RE, JM, KW, MY\) przeciwko Secretary of State for the Home Department](#), [2015] EWHC 2331 (Admin).

Sąd Najwyższy Anglii i Walii (Ława Królewska), wyrok z dnia 12 stycznia 2017 r., [Arf przeciwko Secretary of State for the Home Department](#), [2017] EWHC 10 (QB).

Sąd Najwyższy (Sąd Administracyjny) Anglii i Walii, wyrok z dnia 13 lipca 2018 r., [R \(KG\) przeciwko Secretary of State for the Home Department](#), [2018] EWHC 1767 (Admin).

Sąd Okręgowy (Centralny Londyn), wyrok z dnia 23 października 2015 r., [Toussaint przeciwko Home Office](#), nr 2YL74948.

Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa, wyrok z dnia 29 lipca 1994 r., [Tiganov](#) (11193).

Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa, wyrok z dnia 10 marca 1997 r., [Aga](#) (14632).

Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa, wyrok z dnia 25 marca 1997 r., [Akyol](#) (14745).

Wydział ds. Imigracji i Azylu, wyrok z dnia 29 stycznia 1998 r., [Orman przeciwko Secretary of State for Home Department](#) (15173), IAT [1998] INLR 431.

Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa (Wydział ds. Imigracji i Azylu), decyzja z dnia 8 kwiecień 2010 r., [AZ \(kobiety będące ofiarami handlu ludźmi\) Thailand przeciwko Secretary of State for the Home Department](#), CG [2010] UKUT 118.

Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa (Wydział ds. Imigracji i Azylu), decyzja z dnia 24 czerwca 2011 r., [SW \(lesbijki – HJ i HT złożyły wniosek\)](#), CG [2011] UKUT 00251.

Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa (Wydział ds. Imigracji i Azylu), wyrok z dnia 6 stycznia 2012 r., [AA \(dzieci bez opieki\) Afganistan](#), CG [2012] UKUT 00016.

Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa (Wydział ds. Imigracji i Azylu), wyrok z dnia 18 czerwca 2012 r., [Rawofi \(ocena wieku – standard dowodu\)](#), [2012] UKUT 00197.

Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa, wyrok z dnia 24 lipca 2014 r., [AK i SK \(chrześcijanie: ryzyko\) Pakistan](#) CG przeciwko [Secretary of State for the Home Department](#), [2014] UKUT 00569.

Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa (Wydział ds. Imigracji i Azylu), wyrok z dnia 19 czerwca 2015 r., [NA i VA \(ochrona: art. 7 ust. 2 dyrektywy w sprawie kwalifikowania\)](#), [2015] UKUT 432.

Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa (Wydział ds. Imigracji i Azylu), wyrok z dnia 17 października 2016 r., [HD \(kobiety będące ofiarami handlu ludźmi\) Nigeria](#), CG [2016] UKUT 454.

Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa, wyrok z dnia 11 listopada 2016 r., [R \(ZM i SK\) przeciwko London Borough of Croydon \(Ocena wieku zębowego\)](#), [2016] UKUT 559.

Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa (Wydział ds. Imigracji i Azylu), wyrok z dnia 24 listopada 2016 r., [JA \(dziecko – ryzyko prześladowania\) Nigeria](#), [2016] UKUT 00560.

Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa (Wydział ds. Imigracji i Azylu), wyrok z dnia 12 grudnia 2016 r., [DD przeciwko Secretary of State for the Home Department](#), AA 12842 2015.

Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa (Wydział ds. Imigracji i Azylu), wyrok z dnia 29 czerwca 2017 r., [R \(FA\) przeciwko London Borough of Ealing](#), JR/12123/2016.

Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa (Wydział ds. Imigracji i Azylu), wyrok z dnia 14 września 2017 r., [R \(AS \(przez kuratora procesowego Francesco Jeffa\)\) przeciwko Kent County Council \(ocena wieku; dowód z badań stomatologicznych\)](#), [2017] UKUT 446.

Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa, wyrok z dnia 6 września 2018 r., [ES \(s82 NIA 2002, Negative NRM\)](#), [2018] UKUT 335.

Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa (Wydział ds. Imigracji i Azylu), wyrok z dnia 4 grudnia 2018 r., [R \(SM i inni\) przeciwko Secretary of State for the Home Department \(rozporządzenie dublińskie - Włochy\)](#), [2018] UKUT 429.

3.5. Sądy i trybunały państw nieczłonkowskich

Kanada, Sąd Federalny/Cour fédérale, wyrok z dnia 14 lipca 1999 r., [Griffith przeciwko Kanadzie \(Minister Obywatelstwa i Imigracji\)](#), (1999) 171 FTR 240.

Kanada, Sąd Federalny/Cour fédérale, wyrok z dnia 29 lipca 2007 r., [Streanga przeciwko Kanadzie \(Obywatelstwo i Imigracja\)](#), 2007 FC 792.

Kanada, Sąd Federalny/Cour fédérale, wyrok z dnia 20 lutego 2008 r., [Streanga przeciwko Kanadzie \(Obywatelstwo i Imigracja\)](#), 2008 FC 231.

Szwajcaria, Sąd Federalny (Bundesgericht/Tribunal fédéral/Tribunale federale/Tribunal federal), wyrok z dnia 26 kwietnia 2017 r. [2C_1052/2016](#), [2C_1053/2016](#) (główne fragmenty w języku niemieckim)(streszczenie w języku angielskim).

Szwajcaria, Sąd Federalny, wyrok z dnia 14 lutego 2018 r., [2C_373/2017](#).

Szwajcaria, Federalny Sąd Administracyjny (Bundesverwaltungsgericht / Tribunal administratif fédéral/Tribunale amministrativo federale/Tribunal amministrativo federal), wyrok z dnia 18 lipca 2016 r., [D-6806](#).

Szwajcaria, Federalny Sąd Administracyjny, wyrok z dnia 11 maja 2017 r., [BVGE 2017 VI/5](#).

Szwajcaria, Federalny Sąd Administracyjny, wyrok z dnia 24 sierpnia 2017 r., [D-5920/2016](#).

Dodatek C. Wybrana bibliografia

1. Dokumenty urzędowe

1.1. Unia Europejska

Prezydium Konwentu, *Wyjaśnienia dotyczące Karty praw podstawowych UE*, 14 grudnia 2007 r., (2007/C303/02).

EASO, *Age Assessment Practice in Europe*, 2013.

EASO, *Article 15(c) Qualification Directive (2011/95/EU)*, 2014.

EASO, *Practical Guide on Family Tracing*, 2016.

EASO, *An Introduction to the Common European Asylum System for Courts and Tribunals – Judicial analysis*, 2016.

EASO, *Wytyczne dotyczące warunków recepcyjnych: standardy operacyjne i wskaźniki*, 2016.

EASO, *Qualification for International Protection (Directive 2011/95/EU) – Judicial analysis*, 2016.

EASO, *Ending International Protection: Articles 11, 14, 16 and 19 Qualification Directive (2011/95/EU) – Judicial analysis*, 2016.

EASO, *Procedury azylowe i zasada non-refoulement – analiza sądowa*, 2018.

EASO, *Evidence and credibility assessment in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis*, 2018.

EASO, *Practical Guide on Age Assessment – Second edition*, 2018.

EASO, *Detention of applicants for international protection in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis*, 2019.

EASO, *Poradnik praktyczny: najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka w procedurach udzielania ochrony międzynarodowej*, 2019.

EASO, *Reception of applicants for international protection (Reception Conditions Directive 2013/33/EU) – Judicial analysis*, 2020.

EASO, *Wykluczenie: art. 12 i 17 dyrektywy w sprawie kwalifikowania – analiza sądowa*, wydanie drugie, 2020.

Narzędzie EASO służące do identyfikacji osób o szczególnych potrzebach.

Komisja Europejska, *Proposal for a Council Directive on minimum standards for the qualification and status of third country nationals and stateless persons as refugees or as persons who otherwise need international protection*, Bruksela, 12 września 2001 r., COM(2001) 510 final.

Komisja Europejska, *Wniosek dotyczący dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającej minimalne normy dotyczące przyjmowania osób ubiegających się o azyl*, Bruksela, 3 grudnia 2008 r., COM(2008) 815 final.

Komisja Europejska, *Komunikat Komisji w sprawie wytycznych dotyczących stosowania dyrektywy 2003/86/WE w sprawie prawa do łączenia rodzin*, COM(2014) 210 final, 3 kwietnia 2014 r.

Komisja Europejska, *Decyzja Komisji (UE) 2018/753 z dnia 22 maja 2018 r. potwierdzająca uczestnictwo Irlandii w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/33/UE w sprawie ustanowienia norm dotyczących przyjmowania wnioskodawców ubiegających się o ochronę międzynarodową*, Bruksela, 22 maja 2018 r., Dz.U. L 126 z 23.5.2018, s. 8.

Komisja Europejska, *Komunikat Komisji – COVID-19: Wskazówki dotyczące wdrażania odpowiednich przepisów UE w dziedzinie azylu, procedur powrotu oraz przesiedleń (2020/C 126/02)*, 17 kwietnia 2020 r.

Parlament Europejski, Dyrekcja Generalna ds. Polityki Wewnętrznej, Departament Tematyczny C: Prawa Obywatelskie i Sprawy Konstytucyjne, Wolności Obywatelskie, Wymiar Sprawiedliwości i Sprawy Wewnętrzne, *Wdrażanie wspólnego europejskiego systemu azylowego*, maj 2016 r.

Parlament Europejski, Komisja Praw Kobiet i Równouprawnienia, międzyparlamentarne posiedzenie komisji, *Women refugees and asylum seekers in the EU: Current legislation and situation at national level*, 3 marca 2016 r.

Parlament Europejski, *Rezolucja z dnia 3 maja 2018 r. w sprawie ochrony dzieci w migracji (2018/2666 (RSP))*, 3 maja 2018 r.

Parlament Europejski, *Sprawozdanie z wdrażania dyrektywy 2012/29/UE ustanawiającej normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw (2016/2328(INI))*, 14 maja 2018 r.

Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej (FRA), *Podręcznik europejskiego prawa dotyczącego azylu, granic i imigracji*, 27 czerwca 2014 r.

FRA, *Opieka nad dziećmi pozbawionymi opieki rodzicielskiej: Podręcznik służący wzmocnieniu systemów opieki w celu uwzględnienia szczególnych potrzeb dzieci będących ofiarami handlu ludźmi*, 2014.

FRA, *European legal and policy framework on immigration detention of children*, 22 czerwca 2017 r.

1.2. Rada Europy

Rada Europy, *Europejska karta społeczna (zrewidowana)*, przyjęta 3 maja 1996 r. (wejście w życie: 1 lipca 1999 r.).

Rada Europy, *Explanatory report to the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings*, CETS nr 197 z 16 maja 2005 r. (wejście w życie: 1 lutego 2008 r.).

Rada Europy, *Explanatory report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention)*, CETS nr 210, 11 maja 2011 r. (wejście w życie: 1 sierpnia 2014 r.).

Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (Komitet CPT), *CPT Standards, CPT/Inf/E (2002) – Rev. 2010*.

1.3. Organizacja Narodów Zjednoczonych

1.3.1. Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców

UNHCR, *Handbook on procedures and criteria for determining refugee status and guidelines on international protection under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the status of refugees*, 1979, ponownie wydany w kwietniu 2019 r., HCR/1P/4/ENG/REV. 4.

UNHCR, *Guidelines on International Protection: Gender-related persecution within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the status of refugees*, 7 maja 2002 r., HCR/GIP/02/01.

UNHCR, *Guidelines on International Protection: The application of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol relating to the status of refugees to victims of trafficking and persons at risk of being trafficked*, 7 kwietnia 2006 r., HCR/GIP/06/07.

UNHCR, *Guidelines on Determining the Best Interests of the Child*, maj 2008 r.

UNHCR, *Guidance note on refugee claims relating to female genital mutilation*, maj 2009 r.

UNHCR, *Guidelines on International Protection: Child asylum claims under Articles 1(A)2 and 1(F) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol relating to the status of refugees*, 22 grudnia 2009 r., HCR/GIP/09/08.

Komitet Wykonawczy UNHCR, *„Conclusion on refugees with disabilities and other persons with disabilities protected and assisted by UNHCR”*, 12 października 2010 r., nr 110 (LXI).

UNHCR, *Detention Guidelines – Guidelines on the applicable criteria and standards relating to the detention of asylum-seekers and alternatives to detention*, 2012.

UNHCR, *Guidelines on International Protection no 9: Claims to refugee status based on sexual orientation and/or gender identity within the context of Article 1A(2) of the 1951*, 23 października 2012 r., HCR/GIP/12/09.

UNHCR, *Beyond Proof – Credibility assessment in EU asylum systems*, maj 2013 r.

UNHCR, *UNHCR annotated comments to Directive 2013/33/EU of the European Parliament and Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast)*, kwiecień 2015 r.

UNHCR, *UNHCR observations on the use of age assessments in the identification of separated or unaccompanied children seeking asylum – Lithuanian Supreme Court*, 1 czerwca 2015 r.

UNHCR i Międzynarodowa Koalicja na rzecz Zatrzymań (IDC), *Vulnerability Screening Tool - Identifying and addressing vulnerability: a tool for asylum and migration systems* 2016.

UNHCR, *Submission by the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees in the case of M.S. v Slovakia and Ukraine (appl. no 17189/11) before the European Court of Human Rights*, 1 czerwca 2016 r.

UNHCR, *UNHCR's position regarding the detention of refugee and migrant children in the migration context*, styczeń 2017 r.

UNHCR, *Guidelines on Assessing and Determining the Best Interests of the Child*, maj 2021 r.

1.3.2. Inne organy ONZ

Misja Wsparcia ONZ w Afganistanie i Biuro Wysokiego Komisarza ONZ ds. Praw Człowieka, *Harmful traditional practices and implementation of the law on elimination of violence against women in Afghanistan*, 9 grudnia 2010 r.

Komitety ONZ Praw Dziecka (CRC), *General comment no 5 (2003) – General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child (arts. 4, 42 and 44, para. 6)*, listopad 2003 r., CRC/GC/2003/527.

CRC ONZ, *General comment no 6 (2005) – Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin*, 1 września 2005 r., CRC/GC/2005/6.

CRC ONZ, *General comment no 12 (2009) – The right of the child to be heard*, 1 lipca 2009 r., CRC/C/GC/12.

CRC ONZ, *General comment no 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1)*, 29 maja 2013 r., CRC/C/GC/14.

Komitety ONZ przeciwko Torturom, *General comment no 3 of the Committee against Torture – Implementation of Article 14 by States parties*, 19 listopada 2012 r., CAT/C/GC/3.

Komitet ONZ ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet, *General recommendation no 32 on the gender-related dimensions of refugee status, asylum, nationality and statelessness of women*, 14 listopada 2014 r., CEDAW/C/GC/32.

Komitet Ochrony Praw Pracowników Migrujących i Członków ich Rodzin oraz Komitet PD, *Joint general comment no 4 (2017) and no 23 (2017) on State obligations regarding the human rights of children in the context of international migration in countries of origin, transit, destination and return*, 16 listopada 2017 r., CMW/C/GC/4-CRC/C/GC/23.

Komitet ONZ ds. Praw Osób z Niepełnosprawnościami, *General comment no 1 (2014): Article 12 equal recognition before the law*, 19 maja 2014 r., CRPD/C/GC/1.

Zgromadzenie Ogólne ONZ, *Deklaracja Praw Dziecka*, 20 listopada 1959 r., A/Res/1386(XIV).

Zgromadzenie Ogólne ONZ, *Zasady ONZ dotyczące osób starszych*, rezolucja 46/91 z 16 grudnia 1991 r.

Wysoki Komisarz NZ ds. Praw Człowieka, *Protokół stambulski – Podręcznik skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, 2004, PTS nr 8/Rev.1.

Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci (UNICEF) (Smith, T. i Brownlees, L.), *Age Assessment: A technical note*, styczeń 2013 r.

UNICEF (Hodgkin, R. i Newell, P.), *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child* [Podręcznik wdrażania Konwencji o prawach dziecka], wydanie trzecie, 2007.

ONZ Kobiety, UNICEF i Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju, *Informal Justice Systems – Charting a course for human rights-based engagement*, 2012.

1.4. Publikacje Międzynarodowego Stowarzyszenia Sędziów ds. Uchodźców i Migracji

EASO, *An Introduction to the Common European Asylum System for Courts and Tribunals – Judicial analysis*, 2016.

EASO, *Qualification for International Protection (Directive 2011/95/EU) – Judicial analysis*, 2016.

EASO, *Evidence and credibility assessment in the context of the Common European Asylum System – Judicial Analysis*, 2018.

EASO, *Procedury azylowe i zasada non-refoulement – analiza sądowa*, 2018.

2. Inne publikacje

Baza Danych Informacji Azylowych (AIDA) oraz Europejska Rada ds. Uchodźców i Wypędzonych (ECRE), *The Concept of Vulnerability in European Asylum Procedures*, 2017.

Crock, M., Ernest, C. i McCallum, R., „Where disability and displacement intersect: Asylum seekers and refugees with disabilities”, *International Journal of Refugee Law*, tom 24, nr 4, 2013, s. 735–764.

ECRE, *Not There Yet: An NGO perspective on challenges to a fair and effective Common European Asylum System*, 2013.

ECRE i Europejska Sieć Prawna ds. Azylu, *ECRE/ELENA case law note on the application of the Dublin Regulation to family reunion cases*, luty 2018 r.

Europejski Instytut Prawa, *Statement of the European Law Institute: Detention of asylum seekers and irregular migrants and the rule of law*, 2017.

Greulich, W.W. i Pyle, S.I., *Radiographic atlas of skeletal development of the hand and wrist*, wydanie drugie, Stanford University Press, CA, 1959.

Hasselbacher, L., „State obligations regarding domestic violence: The European Court of Human Rights, due diligence, and international legal minimums of protection”, *Northwestern Journal of International Human Rights*, tom 8, nr 2, 2010.

Herlihy, J., „Evidentiary assessment and psychological difficulties” [w:] Noll, G. (red.), *Proof, Evidentiary Assessment and Credibility in Asylum Procedures*, Martinus Nijhoff, Leiden/Boston, 2005, s. 123–137.

Międzynarodowa Komisja Prawników (MTS), *Zasady z Yogyakarta – Zasady stosowania międzynarodowego prawa praw człowieka w stosunku do orientacji seksualnej oraz tożsamości płciowej*, marzec 2007 r.

Międzynarodowa Komisja Prawników (MTS), *The Yogyakarta Principles plus 10 – Additional principles and state obligations on the application of international human rights law in relation to sexual orientation, gender identity, gender expression and sex characteristics to complement the Yogyakarta Principles*, 10 listopada 2017 r.

Irlandia, Trybunał Odwoławczy ds. Ochrony Międzynarodowej, *Chairperson’s guidelines 2019/1 on taking evidence from appellants and other witnesses*, 28 stycznia 2019 r.

Krill, F., „The protection of women in international humanitarian law”, *International Review of the Red Cross*, nr 249, 1985.

Szpital Uniwersytecki w Oslo, Wydział Medycyny Sądowej, Oddział Medycyny Laboratoryjnej, *Manual – BioAlder: A tool for using biological tests to assess the age of unaccompanied minor asylum-seekers*, wersja 1, 19 czerwca 2017 r.

Pobjoy, J., *The Child in International Refugee Law*, Cambridge University Press, Londyn, 2017.

University of Sussex, *Sexual Orientation and Gender Identity Claims of Asylum: A European human rights challenge – SOGICA*.

Wydział ds. Imigracji i Azylu Zjednoczonego Królestwa/Urząd Apelacyjny ds. Imigracji, *Immigration Appellate Authority – Asylum Gender Guidelines*, 1 listopada 2000 r.

Trybunały sądowe (Zjednoczone Królestwo), *Practice Direction – First-tier and Upper Tribunal: Child, vulnerable adult and sensitive witnesses*.

Trybunały sądowe (Zjednoczone Królestwo), *Joint Presidential Guidance Note No 2 of 2010: Child, vulnerable adult and sensitive appellant guidance*.

Światowa Organizacja Zdrowia, London School of Hygiene and Tropical Medicine oraz Program Daphne Komisji Europejskiej, *WHO Ethical and Safety Recommendations for Interviewing Trafficked Women*, 2003.

Dodatek D. Przykłady dobrych praktyk w postępowaniach o udzielenie ochrony międzynarodowej przed sądami i trybunałami na mocy APD (wersja przekształcona)

Niniejszy dodatek zawiera przykłady dobrych praktyk stosowanych przez sądy i trybunały w postępowaniach sądowych dotyczących wnioskodawców wymagających szczególnej troski w sprawach o ochronę międzynarodową. Na wstępie wymieniono kilka kwestii dotyczących szczególnych potrzeb w ujęciu ogólnym, a następnie przedstawiono przykłady dobrych praktyk, które są istotne z punktu widzenia:

- małoletnich skarżących,
- skarżących, gdy w grę wchodzi orientacja seksualna lub tożsamość płciowa,
- skarżących z niepełnosprawnościami,
- skarżących cierpiących na poważne choroby,
- skarżących cierpiących na zaburzenia psychiczne,
- skarżących cierpiących na poważne psychiczne lub fizyczne konsekwencje tortur lub innego nieludzkiego lub poniżającego traktowania,
- skarżących cierpiących z powodu skutków zgwałcenia lub przemocy seksualnej,
- ofiar handlu ludźmi.

Praktyka jest uzależniona od krajowego systemu sądownictwa. Sądy i trybunały niektórych państw członkowskich zajmują się kwestią szczególnych potrzeb w praktycznych wskazówkach. Na przykład w Zjednoczonym Królestwie istnieją odpowiednie wspólne wytyczne przewodniczących z 2010 r. ⁽⁷⁵⁴⁾, do których dołączono wskazówki praktyczne z 2008 r. ⁽⁷⁵⁵⁾ Mają one zastosowanie w systemie sądownictwa Zjednoczonego Królestwa i dotyczą dzieci, dorosłych wymagających szczególnej troski ⁽⁷⁵⁶⁾ oraz świadków wymagających szczególnej troski ⁽⁷⁵⁷⁾.

⁽⁷⁵⁴⁾ Trybunały sądowe (Zjednoczone Królestwo), *Joint Presidential Guidance Note no 2 of 2010: Child, vulnerable adult and sensitive appellant guidance* [Wspólne wytyczne przewodniczącego nr 2 z 2010 r.: Wytyczne dotyczące dzieci, dorosłych wymagających szczególnej troski oraz świadków wymagających szczególnej troski], z których zaczerpnięto niektóre wskazówki zamieszczone w niniejszym dodatku. Notatka została „opracowana dla Wydziału ds. Imigracji i Azylu pierwszej instancji zgodnie z wytycznymi wydanymi przez Prezesa Trybunału dotyczącymi dzieci, osób dorosłych wymagających szczególnej troski oraz świadków wymagających szczególnej troski” (tj. Trybunały sądowe (Zjednoczone Królestwo), *Practice Direction – First-tier and Upper Tribunal: Child, vulnerable adult and sensitive witnesses* [Kierunek: praktyka – Trybunał Pierwszej Instancji i Wyższy Trybunał: Dzieci, dorośli o szczególnych potrzebach oraz świadkowie wymagający szczególnej troski]). Publikację wydały Wyższy Trybunał oraz Trybunał Pierwszej Instancji Wydziału ds. Imigracji i Azylu w celu stosowania jej w sądach.

⁽⁷⁵⁵⁾ Trybunały sądowe (Zjednoczone Królestwo), *Practice Direction – First-tier and Upper Tribunal: Child, vulnerable adult and sensitive witnesses* [Kierunek: praktyka – Trybunał Pierwszej Instancji i Wyższy Trybunał: Dzieci, dorośli o szczególnych potrzebach oraz świadkowie wymagający szczególnej troski], 2008.

⁽⁷⁵⁶⁾ Zgodnie z prawem Zjednoczonego Królestwa „dorosły wymagający szczególnej troski” oznacza w tej sytuacji, zgodnie z art. 59 Ustawy o ochronie grup wymagających szczególnej troski z 2006 r. [Safeguarding Vulnerable Groups Act 2006], „osobę, która ukończyła 18 lat i – a) przebywa w domu opieki społecznej, b) przebywa w zakwaterowaniu chronionym, c) korzysta z opieki domowej, d) korzysta z jakiegokolwiek formy opieki zdrowotnej, e) została zatrzymana w areszcie zgodnie z prawem, f) na mocy postanowienia sądu znajduje się pod nadzorem osoby pełniącej funkcję do celów części 1 ustawy o wymiarze sprawiedliwości w sprawach karnych i świadczeń sądowych z 2000 r. [Criminal Justice and Court Services Act 2000] [...], g) korzysta ze świadczeń socjalnych o określonym opisie, h) otrzymuje jakiegokolwiek świadczenia lub uczestniczy w działaniach przewidzianych specjalnie dla osób objętych podsekcją 9, i) dokonywane są na jej rzecz (lub na rzecz innej osoby w jej imieniu) płatności zgodnie z ustaleniami zawartymi w art. 57 ustawy o opiece zdrowotnej i społecznej z 2001 r. [Health and Social Care Act 2001] lub j) wymaga pomocy w prowadzeniu własnych spraw”.

⁽⁷⁵⁷⁾ Zjednoczone Królestwo, *Practice Direction – First-tier and Upper Tribunal: Child, vulnerable adult and sensitive witnesses* [Kierunek: praktyka – Trybunał Pierwszej Instancji i Wyższy Trybunał: Dzieci, dorośli o szczególnych potrzebach oraz świadkowie wymagający szczególnej troski], op.cit. (przypis 755 powyżej), pkt 1 lit. c), „dorosły świadek, jeżeli jakoś zeznań złożonych przez świadka może ulec obniżeniu z powodu strachu lub niepokoju, jaki odczuwa on w związku ze składaniem zeznań w sprawie”.

Szczególne potrzeby w ujęciu ogólnym

- Zgodnie z wytycznymi praktyki Zjednoczonego Królestwa osoby wymagające szczególnej troski należy powoływać na świadków tylko wtedy, gdy trybunał stwierdzi, że dowód jest niezbędny dla umożliwienia sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy i gdy ich dobro nie zostanie przez to naruszone ⁽⁷⁵⁸⁾. Decyzję taką należy podjąć w oparciu o wszystkie dostępne dowody oraz oświadczenia stron ⁽⁷⁵⁹⁾.
- Jeśli to możliwe, problemy i rozwiązania należy określić przed przesłuchaniem ⁽⁷⁶⁰⁾.
- Właściwe może być polecenie, aby osoba wymagająca szczególnej troski składała zeznania przez telefon, łącze wideo lub w inny sposób, lub polecenie, aby na potrzeby przesłuchania została wyznaczona osoba, która posiada odpowiednie umiejętności lub doświadczenie w ułatwianiu składania zeznań przez dziecko, osobę dorosłą wymagającą szczególnej troski lub świadka wymagającego szczególnej troski ⁽⁷⁶¹⁾.
- Właściwe może być zaproszenie zainteresowanych osób, np. rodziców dziecka ⁽⁷⁶²⁾.
- Może być wskazane, aby świadkowi wymagającemu szczególnej troski oszczędzić trudów związanych ze składaniem zeznań na żywo po raz drugi. W przypadku gdy składanie zeznań po raz drugi uznane zostanie za potencjalny trud, można rozważyć odesłanie sprawy do inaczey ukonstytuowanego zespołu w celu ponownego rozpatrzenia, z zastrzeżeniem, że transkrypcja zeznań wnioskodawcy z pierwszej rozprawy zostanie przyjęta jako dowód bez potrzeby ponownego ustnego zeznawania przez wnioskodawcę, z wyjątkiem pytań lub dalszych dowodów, które mogą być wymagane do przedstawienia przez wnioskodawcę, inną stronę, sąd lub trybunał ⁽⁷⁶³⁾.
- W Zjednoczonym Królestwie sąd może wykluczyć wszystkich lub część publiczności z rozprawy lub części rozprawy, jeśli jest to konieczne, m.in. w celu ochrony życia prywatnego strony lub interesów małoletniego ⁽⁷⁶⁴⁾. Trybunały Zjednoczonego Królestwa mogą również, w wyjątkowych okolicznościach, wyłączyć niektórych lub wszystkich członków społeczeństwa z jakiegokolwiek rozprawy lub części rozprawy, aby zapewnić, że jawność nie naruszy interesów wymiaru sprawiedliwości, ale tylko wtedy i tylko w takim zakresie, w jakim jest to absolutnie konieczne ⁽⁷⁶⁵⁾. W niektórych państwach członkowskich przesłuchanie będzie z założenia niejawne.
- Czasami sąd lub trybunał musi wykazać się aktywnością w kontaktach z wnioskodawcami wymagającymi szczególnej troski, aby zapewnić im skuteczną reprezentację. Na przykład, jeśli wnioskodawca wymagający szczególnej troski nie ma przedstawiciela prawnego i mimo prawa do przesłuchania ustnego decyduje się na odwołanie wyłącznie w formie papierowej, sąd lub trybunał może uznać za stosowne wystosować do niego pismo, w którym wyjaśni, że jego odwołanie mimo wszystko odbędzie się w formie przesłuchania ustnego i że może skorzystać z pomocy przedstawiciela prawnego.
- Osoba wymagająca szczególnej troski powinna mieć wystarczająco dużo czasu przed przesłuchaniem, aby oswoić się z pomieszczeniem, w którym odbywa się przesłuchanie ⁽⁷⁶⁶⁾.
- Sprawę dotyczącą osoby wymagającej szczególnej troski należy umieścić na pierwszym miejscu w porządku dnia, przed innymi sprawami ⁽⁷⁶⁷⁾.
- Jeśli osoba wymagająca szczególnej troski nie ma przedstawiciela prawnego, należy rozważyć, czy odroczenie terminu pozwoli na powołanie przedstawiciela ⁽⁷⁶⁸⁾.
- Dobrze sformułowany wstęp pomaga złagodzić lęk. Podjęcie prostych kroków, takich jak powitanie wszystkich z uśmiechem po wejściu, przedstawienie siebie i wszystkich oraz wyjaśnienie, na czym polega rola sądu lub trybunału, może w tym pomóc. Kolejność postępowania może być istotna w tworzeniu skutecznych warunków do złożenia zeznań przez osobę wymagającą szczególnej troski.

⁽⁷⁵⁸⁾ Zjednoczone Królestwo, *Practice Direction – First-tier and Upper Tribunal: Child, vulnerable adult and sensitive witnesses* [Kierunek: praktyka – Trybunał Pierwszej Instancji i Wyższy Trybunał: Dzieci, dorośli o szczególnych potrzebach oraz świadkowie wymagający szczególnej troski], *op.cit.* (przypis 755 powyżej), pkt 1 lit. c), pkt 2.

⁽⁷⁵⁹⁾ *Ibidem*, pkt 3. Wspólne wytyczne przewodniczących zawierają dalsze wskazówki dotyczące dzieci, dorosłych wymagających szczególnej troski i osób wymagających szczególnej troski występujących przed Trybunałem Pierwszej Instancji Zjednoczonego Królestwa (Wspólne wytyczne przewodniczących nr 2 z 2010 r., *op.cit.* (przypis 754 powyżej)).

⁽⁷⁶⁰⁾ Zjednoczone Królestwo, *Wspólne wytyczne przewodniczących nr 2*, *op.cit.* (przypis 754 powyżej), pkt 4.

⁽⁷⁶¹⁾ Zjednoczone Królestwo, *Practice Direction – First-tier and Upper Tribunal: Child, vulnerable adult and sensitive witnesses* [Kierunek: praktyka – Trybunał Pierwszej Instancji i Wyższy Trybunał: Dzieci, dorośli o szczególnych potrzebach oraz świadkowie wymagający szczególnej troski], *op.cit.* (przypis 755 powyżej), pkt 7.

⁽⁷⁶²⁾ *Ibidem*, pkt 4.

⁽⁷⁶³⁾ Zob. np. Sąd Federalny/Cour fédérale (Kanada), wyrok z dnia 14 lipca 1999 r., Griffith przeciwko Kanadzie (Minister of Citizenship and Immigration), (1999) 171 FTR 240.

⁽⁷⁶⁴⁾ W Zjednoczonym Królestwie możliwość tę określono w prawie wtórnym. Zob. Statutory Instrument 2005/230, reguła 54 pkt 3 lit. b).

⁽⁷⁶⁵⁾ W Zjednoczonym Królestwie możliwość tę określono w prawie wtórnym. Zob. *ibidem*, reguła 54 pkt 4.

⁽⁷⁶⁶⁾ Zjednoczone Królestwo, *Wspólne wytyczne przewodniczących nr 2*, *op.cit.* (przypis 754 powyżej), pkt 7.

⁽⁷⁶⁷⁾ *Ibidem*, pkt 5.1 ppkt (iv).

⁽⁷⁶⁸⁾ *Ibidem*, pkt 5.1 ppkt (vi).

Szczególne potrzeby w ujęciu ogólnym

- Nie należy zakładać, że dana osoba wymagająca szczególnej troski będzie chciała skorzystać ze szczególnych lub specyficznych rozwiązań ⁽⁷⁶⁹⁾.
- Sygnalizowanie trudnych kwestii poprzez wskazanie, że sąd zdaje sobie sprawę, że rozmowa o nich nie jest przyjemna i że sąd ma po prostu kilka bardzo konkretnych pytań dotyczących tych spraw.
- W razie potrzeby należy łagodzić ton i treść pytań.
- Jeśli podczas przesłuchania osoba skarżąca zostanie uznana za osobę wymagającą szczególnej troski, może być konieczna przerwa w rozprawie, aby umożliwić powołanie biegłych lub wydanie poleceń ⁽⁷⁷⁰⁾.

Małoletni

- Dzieci mają szczególne potrzeby, które są związane przede wszystkim z ich wiekiem i brakiem samodzielności, a także ze statusem osoby ubiegającej się o azyl ⁽⁷⁷¹⁾.
- W Konwencji o prawach dziecka zobowiązuje się państwa do „podjęcia odpowiednich środków w celu zapewnienia dziecku ubiegającemu się o status uchodźcy [...] bez opieki lub pod opieką [...] odpowiedniej ochrony i pomocy humanitarnej” ⁽⁷⁷²⁾.
- Ze względu na potencjalną bezbronność nieletnich należy traktować ich sprawy w sposób szczególnie priorytetowy i ostrożny, zwracając zawsze baczną uwagę na ich dobro.
- Zawsze należy kierować się najlepszym interesem dziecka.
- Warunkiem wstępnym rozpatrywania przez sąd lub trybunał odwołań małoletnich jest często odbycie specjalistycznego szkolenia. Na przykład w Irlandii dwudniowy moduł szkoleniowy UNHCR jest obowiązkowy dla decydentów.
- Należy zadbać o to, aby przesłuchanie miało mniej formalny charakter niż typowe przesłuchania.
- Należy zadbać o to, aby przedstawiciel osoby małoletniej był obecny.
- Należy pozwolić małoletniemu na to, aby na przesłuchaniu wspierało go tyle odpowiednich osób dorosłych (w tym pracownicy socjalni), ile chce.
- Należy rozważyć, czy jest wskazane, aby osoba małoletnia złożyła oświadczenie w obecności osoby, o której wiadomo, że ma duży wpływ na osobę małoletnią, mimo że działa jako odpowiedzialna osoba dorosła ⁽⁷⁷³⁾. Nie należy zakładać, że dziecko chce, aby podczas przesłuchania towarzyszyła mu określona osoba, nawet opiekun lub rodzic ⁽⁷⁷⁴⁾.
- Sąd lub trybunał powinien mieć na uwadze, że „od dziecka, ze względu na jego brak wiedzy, doświadczenia i dojrzałości, nie można oczekiwać, że będzie przestrzegać procedur w taki sam sposób jak osoba dorosła. Oczywiście dziecko może zarówno kłamać, jak i mówić prawdę, ale może też mieć większe trudności z udzielaniem odpowiedzi na pytania z niezbędnym zrozumieniem i wnikliwością” ⁽⁷⁷⁵⁾.
- Przesłuchanie powinno mieć jak najbardziej nieformalny charakter.
- Zespół stresu pourazowego i wynikające z niego zahamowanie rozwoju emocjonalnego mogą mieć wpływ na zdolność małoletniego do złożenia zeznań na temat niepokojących wydarzeń z przeszłości ⁽⁷⁷⁶⁾.
- Sąd lub trybunał powinien uważać, aby nie przypisywać małoletniemu wnioskodawcy oczekiwań bez uwzględnienia jego dojrzałości lub tego, czy oczekiwania te są realistyczne, biorąc pod uwagę jego dojrzałość i szczególne okoliczności ⁽⁷⁷⁷⁾.
- Przed przesłuchaniem lub zamiast przesłuchania osoby małoletniej należy zbadać kwestie z udziałem przedstawicieli prawnych/odpowiednich odpowiedzialnych osób dorosłych ⁽⁷⁷⁸⁾.

⁽⁷⁶⁹⁾ Zjednoczone Królestwo, *Wspólne wytyczne przewodniczących nr 2*, *op.cit.* (przypis 754 powyżej), pkt 4.

⁽⁷⁷⁰⁾ *Ibidem*, pkt 10.2 ppkt (viii).

⁽⁷⁷¹⁾ ETPC (WI), 2014, *Tarakhel przeciwko Szwajcarii*, *op.cit.* (przypis 47 powyżej), pkt 99.

⁽⁷⁷²⁾ Art. 22 ust. 1 Konwencji o prawach dziecka. Zob. także ETPC, 2012, *Popov przeciwko Francji*, *op.cit.* (przypis 335 powyżej), cytowany w ETPC (WI), 2014, *Tarakhel przeciwko Szwajcarii*, *op.cit.* (przypis 47 powyżej), pkt 99.

⁽⁷⁷³⁾ Sąd Okręgowy w Tallinie (Estonia), wyrok z dnia 23 grudnia 2015 r., sprawa nr 3-15-2383.

⁽⁷⁷⁴⁾ Zjednoczone Królestwo, *Wspólne wytyczne przewodniczących nr 2*, *op.cit.* (przypis 754 powyżej), pkt 10.1 ppkt (iv).

⁽⁷⁷⁵⁾ Sąd Najwyższy Anglii i Walii (Administracyjny, Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 17 listopada 2005 r., R (Mlloja) przeciwko Secretary of State for the Home Department, [2005] EWCH 283 (Admin), pkt 33.

⁽⁷⁷⁶⁾ Wyższy Trybunał (Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 6 stycznia 2012 r. AA (dzieci bez opieki) Afganistan, CG [2012] UKUT 00016 (IAC), pkt 11.

⁽⁷⁷⁷⁾ Wysoki Sąd (Irlandia), wyrok z dnia 5 lutego 2010 r., O (małoletni) przeciwko Minister for Justice, Equality and Law Reform and Anor, [2010] IEHC 151.

⁽⁷⁷⁸⁾ Wyższy Trybunał (Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 31 maja 2013 r., ST (dzieci ubiegające się o azyl) Sri Lanka, [2012] UKUT 00292 (IAC).

Małoletni

- Chociaż może się wydawać, że sądowi lub trybunałowi raczej nie pomoże wysłuchanie zeznań małoletniego, który ma 12 lat lub mniej, małe dzieci również mają prawo do wyrażania swoich opinii w sprawach, które ich bezpośrednio dotyczą, i mogą je wyrazić ⁽⁷⁷⁹⁾.
- Konieczna może być zmiana używanego słownictwa i tonu (w zależności od wieku). Należy unikać żargonu. Należy się więcej uśmiechać podczas postępowania.
- Jeśli to możliwe, należy włożyć coś innego niż całkowicie czarny/grafitowy/granatowy garnitur lub sukienkę, jeśli taki strój może być onieśmiałający dla małego dziecka.
- Przed złożeniem zeznań należy sprawdzić, czy małoletni czuje się komfortowo (czy jest mu zimno/gorąco, czy chciałby się napić wody itd.).
- Sąd lub trybunał powinien zawsze zapytać małoletniego, jak chce być nazywany. W tym kontekście słowa „pan” lub „pani” mogą być zbyt formalne. Zazwyczaj właściwe jest zwracanie się do małoletniego po imieniu.
- Na początku przesłuchania należy jasno wyjaśnić, co będzie się działo w jego trakcie.
- Należy często wyjaśniać w sposób zrozumiały, co się dzieje.
- Pomocne może być udostępnienie młodszemu małoletniemu papieru i długopisów do rysowania.
- Nie należy czekać, aż osoba małoletnia sama poprosi o przerwę. Należy ją zaproponować. Należy robić regularne przerwy.
- Należy dać dziecku do zrozumienia, kiedy może się spodziewać decyzji, i wyjaśnić, że nie powinno się tym martwić.
- Jeśli jest to stosowne i właściwe, w oczywistych przypadkach należy ustnie poinformować o przyznaniu pomocy, aby uniknąć dalszego niepokoju u osoby małoletniej.
- Sąd lub trybunał powinien ostrzec przedstawicieli prawnych, jeśli zamierza odstąpić od korzystnej oceny wiarygodności w odniesieniu do osoby małoletniej ⁽⁷⁸⁰⁾.
- W przypadku małoletnich bez opieki uczestniczących w przesłuchaniu ustnym może zaistnieć konieczność poczynienia szczególnych ustaleń.
- Trybunały Zjednoczonego Królestwa przeprowadzają przesłuchanie wstępne dla wszystkich wnioskodawców, którzy w dniu składania wniosku o azyl nie ukończyli 18 lat ⁽⁷⁸¹⁾.
- Wytyczne w orzecznictwie ze Zjednoczonego Królestwa ⁽⁷⁸²⁾ zawierają następującą listę kontrolną kwestii do rozważenia przy rozpatrywaniu odwołania osoby małoletniej:
 - W jakim wieku było dziecko w dniu złożenia wniosku o azyl?
 - Czy przesłuchanie powinno odbywać się przy drzwiach zamkniętych, czy też powinno być otwarte dla publiczności? Czy przedstawiciel złożył wniosek o wyłączenie publiczności?
 - Czy należy zmienić miejsce przesłuchania, aby zapewnić otoczenie bardziej przyjazne dzieciom?
 - Czy uwzględniono obowiązujące przepisy krajowe i wytyczne UNHCR dotyczące dowodów w sprawach dzieci?
 - Czy jest możliwe, aby dziecko złożyło zeznania za pośrednictwem wideo?

⁽⁷⁷⁹⁾ Por. UKUT, 2013, ST (dzieci ubiegające się o azyl) Sri Lanka, *op.cit.* (przypis 778 powyżej), z Komitetem PD, Komentarz ogólny nr 14, *op.cit.* (przypis 87 powyżej), rozdział 1 pkt A ustęp drugi: „[...] fakt, że dziecko jest bardzo małe lub znajduje się w szczególnej sytuacji (np. ma niepełnosprawność, należy do grupy mniejszościowej, jest migrantem itd.), nie pozbawia go prawa do wyrażania swoich poglądów ani nie zmniejsza wagi, jaką przypisuje się poglądom dziecka przy określaniu jego najlepszego interesu”; oraz Komitet PD, 2018, Y. B. i N.S. *przeciwko Belgii*, *op.cit.* (przypis 365 powyżej), pkt 8.8, dotyczący dziecka, które „miało 5 lat, kiedy podjęto drugą decyzję w sprawie wniosku autorów o wizę humanitarną i [...] było w pełni zdolne do wyrobienia sobie własnego zdania na temat możliwości stałego zamieszkania ze skarżącymi w Belgii”.

⁽⁷⁸⁰⁾ UKUT, 2013, ST (dzieci ubiegające się o azyl) Sri Lanka, *op.cit.* (przypis 778 powyżej).

⁽⁷⁸¹⁾ Wydział ds. Imigracji i Azylu Zjednoczonego Królestwa, wyrok z dnia 29 stycznia 1998 r., Orman *przeciwko* Secretary of State for the Home Department, IAT [1998] INLR 431.

⁽⁷⁸²⁾ *Ibidem*.

Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa

- W poszczególnych przypadkach należy rozważyć, jakie środki proceduralne są niezbędne w odniesieniu do roszczeń osób LGBTI. Właściwe może być przesłuchanie takich osób przy drzwiach zamkniętych.
- Szczegółowe przesłuchania dotyczące praktyk seksualnych osoby ubiegającej się o ochronę międzynarodową są wykluczone ⁽⁷⁸³⁾.
- Decydenci powinni zachować obiektywne i bezstronne podejście, aby nie wyciągać wniosków opartych na stereotypowym, powierzchownym, błędnym lub niewłaściwym postrzeganiu płci ⁽⁷⁸⁴⁾.
- Pomocny może okazać się model „odmienność, stygmatyzacja, wstyd, krzywda” (DSSH) ⁽⁷⁸⁵⁾. Zapewnia on metodykę dla decydentów przesłuchujących wnioskodawcę w celu uzyskania skutecznych dowodów w odniesieniu do roszczeń związanych z orientacją seksualną i tożsamością płciową.
- UNHCR zaleca następujące środki proceduralne w sprawach dotyczących orientacji seksualnej lub tożsamości płciowej ⁽⁷⁸⁶⁾:
 - „i. Otwarte i uspokajające środowisko jest często kluczowe dla zbudowania zaufania między prowadzącym przesłuchanie a wnioskodawcą i ułatwi ujawnienie osobistych i wrażliwych informacji. Na początku rozmowy osoba prowadząca przesłuchanie musi zapewnić wnioskodawcę, że wszystkie aspekty jego wniosku będą traktowane jako poufne. Tłumacze są również zobowiązani do zachowania poufności.
 - ii. Osoby prowadzące przesłuchanie i podejmujące decyzje muszą zachować obiektywne podejście, aby nie wyciągać wniosków opartych na stereotypowym, niedokładnym lub niewłaściwym postrzeganiu osób LGBTI. Obecność lub brak pewnych stereotypowych zachowań lub wyglądu nie powinna być podstawą do stwierdzenia, że wnioskodawca reprezentuje daną orientację seksualną lub tożsamość płciową lub ich nie reprezentuje. Nie ma żadnych uniwersalnych cech czy przymiotów, które charakteryzowałyby osoby LGBTI bardziej niż osoby heteroseksualne. Ich doświadczenia życiowe mogą się znacznie różnić, nawet jeśli pochodzą z tego samego kraju.
 - iii. Osoba prowadząca przesłuchanie i tłumacz muszą unikać wyrażania, werbalnie lub poprzez język ciała, jakichkolwiek ocen dotyczących orientacji seksualnej, tożsamości płciowej, zachowań seksualnych lub wzorca relacji wnioskodawcy. Osoby prowadzące przesłuchanie i tłumacze, którzy nie czują się komfortowo w obliczu odmienności orientacji seksualnej i tożsamości płciowej, mogą nieumyślnie prezentować dystansujący lub poniżający język ciała. Samoświadomość i specjalistyczne szkolenie (zob. ppkt iv.) są zatem kluczowymi aspektami sprawiedliwego określania statusu.
 - iv. Kluczowe znaczenie mają specjalistyczne szkolenia dotyczące szczególnych aspektów wniosków uchodźców LGBTI dla osób podejmujących decyzje, prowadzących przesłuchania, tłumaczy, adwokatów i przedstawicieli prawnych.
 - v. Istotne jest stosowanie słownictwa, które nie jest obraźliwe i pokazuje pozytywne nastawienie do różnorodności orientacji seksualnej i tożsamości płciowej, szczególnie w języku ojczystym wnioskodawcy. Używanie niewłaściwej terminologii może utrudnić wnioskodawcom przedstawienie rzeczywistego charakteru ich lęku. Używanie obraźliwych określeń może być elementem prześladowania, np. w aktach nękania lub prześladowania. Nawet pozornie neutralne lub naukowe terminy mogą mieć taki sam efekt jak terminy pejoratywne. Na przykład »homoseksualista«, choć powszechnie używany, w niektórych krajach jest uważany za termin obraźliwy.
 - vi. Należy przychylnie rozpatrywać konkretne prośby wnioskodawców dotyczące płci osób prowadzących przesłuchanie lub tłumaczy. Może to pomóc wnioskodawcy w jak najbardziej otwartym zeznawaniu na temat drażliwych kwestii. Jeśli tłumacz pochodzi z tego samego kraju, wyznaje tę samą religię lub wywodzi się z tego samego kręgu kulturowego, może to wzmacniać poczucie wstydu u wnioskodawcy i utrudniać mu pełne przedstawienie wszystkich istotnych aspektów roszczenia.

⁽⁷⁸³⁾ TSUE (WI), 2014, A, B i C, *op.cit.* (przypis 31 powyżej), pkt 72; TSUE, 2018, Fathi, *op.cit.* (przypis 357 powyżej), pkt 89.

⁽⁷⁸⁴⁾ UNHCR, *Beyond Proof – Credibility assessment in EU asylum systems [Więcej niż dowód – ocena wiarygodności w systemach azylowych UE]*, maj 2013 r., s. 28.

⁽⁷⁸⁵⁾ Model DSSH – utworzony przez brytyjskiego adwokata S. Chelvana – przywołano w UNHCR, *Wytyczne w sprawie ochrony międzynarodowej nr 9, op.cit.* (przypis 156 powyżej). Zob. także EASO, *Evidence and credibility assessment in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis [Ocena dowodów i wiarygodności w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa]*, 2018, s. 180.

⁽⁷⁸⁶⁾ UNHCR, *Wytyczne w sprawie ochrony międzynarodowej nr 9, op.cit.* (przypis 156 powyżej), pkt 60.

Orientacja seksualna lub tożsamość płciowa

vii. Przesłuchania dotyczące przypadków przemocy seksualnej muszą być przeprowadzane z taką samą delikatnością jak w przypadku wszystkich innych ofiar napaści seksualnych, niezależnie od tego, czy ofiarami są mężczyźni czy kobiety. Poszanowanie godności ludzkiej osoby ubiegającej się o nadanie statusu uchodźcy powinno być zawsze zasadą przewodnią.

viii. W przypadku roszczeń kobiet z powodu orientacji seksualnej lub tożsamości płciowej dodatkowe zabezpieczenia zostały przedstawione w Wytycznych UNHCR w sprawie prześladowań ze względu na płeć. Na przykład kobiety ubiegające się o status uchodźcy powinny być przesłuchiwane oddzielnie, bez obecności męskich członków rodziny, aby zapewnić im możliwość przedstawienia swoich racji.

ix. W przypadku wnioskodawców będących dziećmi obowiązują szczególne zabezpieczenia proceduralne, w tym rozpatrywanie wniosków na zasadzie pierwszeństwa oraz wyznaczenie wykwalifikowanego opiekuna, jak również przedstawiciela prawnego”.

Niepełnosprawność

- Należy upewnić się, że znane są dokładne szczegóły dotyczące niepełnosprawności wnioskodawcy, aby umożliwić odpowiednie przygotowanie sali przesłuchań w zakresie, na przykład, mobilności lub miejsca dla opiekunów. Przed rozpoczęciem przesłuchania należy zadbać o przygotowanie sali ⁽⁷⁸⁷⁾.
- Należy rozważyć, czy konieczne jest uzyskanie dowodu z opinii biegłego na temat niepełnosprawności i czy w tym celu konieczne jest odroczenie posiedzenia ⁽⁷⁸⁸⁾.
- Uwzględniając zasadę godności człowieka, należy zapewnić pomoc i ochronę prawną osobom, które ze względu na swoją niepełnosprawność nie są w stanie skutecznie bronić swoich interesów ⁽⁷⁸⁹⁾.
- Sąd nie powinien wymagać od niewidomego wnioskodawcy złożenia oświadczenia na piśmie ⁽⁷⁹⁰⁾.
- Podczas rozprawy z udziałem niewidomego wnioskodawcy irlandzki trybunał uznał za pomocne, aby zorientować wnioskodawcę i sprawić, że poczuje się bardziej komfortowo, szczegółowe opisanie pomieszczenia, w którym odbywało się przesłuchanie, np. kształtu biurek i odległości od niego do członka trybunału i innych obecnych osób. Członek trybunału przedstawił również pokrótce obecnych.
- Zgodnie z wymogiem wynikającym z art. 12 ust. 3 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, aby „wprowadzić odpowiednie środki w celu zapewnienia osobom niepełnosprawnym dostępu do wsparcia, którego mogą potrzebować przy korzystaniu ze zdolności prawnej”, wsparcie to może „przybierać różne formy, w tym uznanie różnych metod komunikacji, zezwolenie na zeznania wideo w niektórych sytuacjach, ułatwienia proceduralne, zapewnienie profesjonalnego tłumaczenia na język migowy i inne metody wspomagające” ⁽⁷⁹¹⁾.

⁽⁷⁸⁷⁾ Zjednoczone Królestwo, *Wspólne wytyczne przewodniczących nr 2, op.cit.* (przypis 754 powyżej), pkt 5.1 ppkt (ii).

⁽⁷⁸⁸⁾ *Ibidem*, pkt 5.1 ppkt (vii).

⁽⁷⁸⁹⁾ Sąd Okręgowy w Tallinie (Estonia), wyrok z dnia 18 sierpnia 2017 r., sprawa nr 3-17-1361.

⁽⁷⁹⁰⁾ *Ibidem*.

⁽⁷⁹¹⁾ Komitet CRPD, *General comment no 1 (2014): Article 12 equal recognition before the law [Komentarz ogólny nr 1 (2014): art. 12 „Równe uznanie wobec prawa”]*, 19 maja 2014 r., CRPD/C/GC/1, pkt 39.

Poważna choroba

- Należy upewnić się, że znane są dokładne szczegóły dotyczące stanu zdrowia, aby umożliwić odpowiednie przygotowanie sali przesłuchań, np. w zakresie mobilności, miejsca dla opiekunów. Przed rozpoczęciem przesłuchania należy zadbać o przygotowanie sali ⁽⁷⁹²⁾.
- Skarżący mogą mieć wiele schorzeń, których nie ujawnią bez zachęty, ale które mogą mieć istotne znaczenie dla ich szczególnych potrzeb w kontekście postępowania odwoławczego, np. cukrzyca typu 1, zespół stresu pourazowego, lęk, objawy depresji (niebędące zespołem stresu pourazowego), migrena, bóle głowy lub problemy z ciśnieniem krwi. Na samym początku należy ustalić, czy u skarżącego występuje taka choroba, czy też nie.
- W przypadku kwestii medycznych, na temat których nie ma informacji lub są one niewystarczające, sąd lub trybunał może rozważyć wydanie polecenia, w którym wyznaczy czas na przedstawienie informacji medycznych lub uaktualnionych informacji medycznych, jeśli dana kwestia medyczna ma szczególne znaczenie dla sprawy.
- Jeżeli w aktach znajduje się orzeczenie lekarskie, sąd lub trybunał powinien poinformować, że jest tego świadom, i zapytać, czy skarżący chciałby coś dodać. W zależności od odpowiedzi sąd lub trybunał może zapytać, czy osoba skarżąca przyjmuje leki w związku z tym problemem, i zaznaczyć, że w każdej chwili może zrobić sobie przerwę. Odpowiednie mogą być krótkie, regularne przerwy.
- Kluczowym zadaniem jest prowadzenie przesłuchania z zachowaniem przerw, zwracając uwagę na stan osoby skarżącej podczas przesłuchania, np. w przypadku osób cierpiących na zespół stresu pourazowego – na uruchamianie wspomnień o wydarzeniach; nadmierny poziom niepokoju, który utrudnia składanie zeznań (gdy osoba skarżąca „zamyka się” lub płacze); oraz współpraca z przedstawicielem prawnym w zakresie wszelkich konkretnych wniosków.
- Należy być świadomym skutków stygmatyzacji związanej z chorobą w kraju pochodzenia danej osoby. W Belgii wnioskodawca będący nosicielem wirusa HIV stanowczo zażądał tłumacza języka amharskiego z kraju innego niż kraj pochodzenia wnioskodawcy, którym jest Etiopia, ze względu na dyskryminację osób zakażonych wirusem HIV. Sąd nie przychylił się do tego wniosku i decyzja została unieważniona ⁽⁷⁹³⁾.

⁽⁷⁹²⁾ Zjednoczone Królestwo, Wspólne wytyczne przewodniczących nr 2, *op.cit.* (przypis 754 powyżej), pkt 5.1 ppkt (ii).

⁽⁷⁹³⁾ Rada ds. Sporów dotyczących Cudzoziemców (RVV/CCE, Belgia), wyrok z dnia 15 maja 2018 r., nr 203 815.

Zaburzenia psychiczne

- Jeśli u skarżącego stwierdzono chorobę psychiczną, należy przedstawić orzeczenie lekarskie dotyczące historii choroby psychicznej, a w szczególności jego zdolności do składania zeznań ustnych. Ponadto, jeżeli jest to możliwe, w orzeczeniu należy wyjaśnić, czy na takie dowody może mieć wpływ jego stan zdrowia ⁽⁷⁹⁴⁾.
- Jeśli orzeczenie nie jest dostępne, należy rozważyć, czy konieczne jest przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego na temat zdrowia psychicznego i czy w tym celu konieczne jest odroczenie postępowania ⁽⁷⁹⁵⁾.
- Przy ocenie zeznań ustnych należy zwrócić uwagę na chorobę/zaburzenia, jej wpływ na pamięć skarżącego i jej znaczenie na normalny stres związane z składaniem zeznań ⁽⁷⁹⁶⁾.
- W poszczególnych przypadkach należy rozważyć, jakie środki proceduralne są konieczne w przypadku odwołań dotyczących osób z problemami psychologicznymi wynikającymi z traumy, choroby psychicznej itp. Właściwe może być rozpatrzenie odwołania przy drzwiach zamkniętych.
- W kontekście Zjednoczonego Królestwa z uprawnienia do rozpatrywania odwołań bez rozprawy należy korzystać bardzo ostrożnie. Z uprawnienia tego należy skorzystać dopiero po zbadaniu i rozpatrzeniu wszelkich wniosków oraz przy pomocy orzeczenia lekarskiego ⁽⁷⁹⁷⁾.
- Jeśli skarżący ma jakiegokolwiek schorzenia, które można potwierdzić pismami sporządzonymi przez lekarzy lub opiniami medyczno-prawnymi, szczególnie w odniesieniu do takich kwestii jak zespół stresu pourazowego lub depresja/lęki, sąd lub trybunał powinien zapytać i upewnić się, czy skarżący jest zdolny do kontynuowania postępowania, informując jednocześnie skarżącego, że sąd lub trybunał jest świadomy jego stanu zdrowia. Sąd lub trybunał może również zadać pytanie, czy w zeznaniach, które mają być złożone, jest coś, co mogłoby sprawić skarżącemu szczególną przykrość, tak aby sąd lub trybunał mógł podjąć wszelkie niezbędne kroki w celu zarządzania sposobem składania zeznań.
- Jeśli osoba z chorobą psychiczną nie jest reprezentowana, sąd lub trybunał może uznać za stosowne odesłać ją do instytucji państwa członkowskiego zapewniającej pomoc prawną w przypadku odwołań.
- Chociaż sprawdzenie wiarygodności zeznań skarżącego może okazać się konieczne, nie należy tego robić w sposób lekceważący, kwestionując jego zdrowie psychiczne ⁽⁷⁹⁸⁾.

Osoby cierpiące z powodu poważnych psychologicznych lub fizycznych skutków tortur lub innego nieludzkiego lub poniżającego traktowania

- W przypadku skarżących, u których w wyniku tortur lub innego nieludzkiego lub poniżającego traktowania wystąpiły istotne schorzenia, co wynika z dokumentów znajdujących się w aktach sprawy, jak np. zespół stresu pourazowego, lęk lub stres społeczny, sąd lub trybunał może uznać za stosowne wprowadzenie większej liczby przerw podczas przesłuchania.
- Osoby, które przeżyły tortury, mogą na przykład czuć się słabo lub mieć mdłości podczas składania zeznań. Przed wznowieniem przesłuchania sąd lub trybunał powinien zapytać, czy dana osoba chciałaby zrobić sobie przerwę, pójść na spacer, napić się wody itd.

⁽⁷⁹⁴⁾ Wyższy Trybunał (Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 10 marca 1997 r., Aga (14632; 10 marca 1997 r.).

⁽⁷⁹⁵⁾ Zjednoczone Królestwo, *Wspólne wytyczne przewodniczących nr 2*, *op.cit.* (przypis 754 powyżej), pkt 5.1 ppkt (vii).

⁽⁷⁹⁶⁾ Wyższy Trybunał (Zjednoczone Królestwo), 1997, Aga, *op.cit.* (przypis 794 powyżej).

⁽⁷⁹⁷⁾ *Ibidem*.

⁽⁷⁹⁸⁾ Sąd Okręgowy w Tallinie (Sąd Apelacyjny, Estonia), wyrok z dnia 8 listopada 2018 r., sprawa nr 3-18-808.

Osoby cierpiące z powodu skutków zgwałcenia lub przemocy seksualnej

- Konieczne może być rozważenie, w razie potrzeby z urzędu, szczególnych środków zapewniających rzeczywisty dostęp do wymiaru sprawiedliwości osobie skarżącej, co do której istnieją dowody, że doznała traumatycznych przeżyć. Środki te mogą obejmować przyjęcie bardziej nieformalnej procedury, przedstawienie wrażliwych dowodów za pośrednictwem łącza wideo lub na piśmie oraz rozpatrzenie odwołania na osobności ⁽⁷⁹⁹⁾.
- Osoba skarżąca może doznać traumy, opowiadając o swoich doświadczeniach związanych z przemocą seksualną. Należy rozważyć, czy konieczne jest przesłuchanie ustne, czy należy je zwołać tylko w przypadku wniosków prawnych ⁽⁸⁰⁰⁾. W tej sprawie należy porozumieć się z przedstawicielami prawnymi i poprosić ich o wyjaśnienie wszelkich instrukcji udzielonych przez skarżącego.
- Wrażliwość na osoby składające zeznania dotyczące szczególnych form przemocy w przeszłości może wymagać, aby w skład sądu wchodziły osoby, których płęć w największym stopniu uspokaja świadka, a tym samym sprzyja interesom wymiaru sprawiedliwości. Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa uznał, że kobieta będąca ofiarą wykorzystywania seksualnego ma prawo do rozprawy prowadzonej w całości przez kobiety ⁽⁸⁰¹⁾.
- Rozsądnym rozwiązaniem może być zadbanie o to, aby tłumacz był tej samej płci.
- Standardowe odwołanie może nie zawierać informacji o tym, czy skarżący preferowałby tłumacza określonej płci, czy też nie. Rozsądne może być sprawdzenie, czy istnieją jakieś preferencje. W razie potrzeby przesłuchanie może zostać odroczone, aby umożliwić udział tłumacza preferowanej płci.
- Nie każda kobieta będąca ofiarą zgwałcenia lub przemocy seksualnej będzie chciała mieć przedstawiciela prawnego, tłumacza lub decydenta; decydent powinien jednak respektować życzenia skarżącej w tym względzie.
- O ile jest to zgodne z krajowymi przepisami proceduralnymi, może być rozsądne przekazanie odwołania członkowi sądu lub trybunału innej płci, jeśli skarżący wyrazi preferencje co do decydenta innej płci. Jeśli z informacji zawartych w aktach sprawy (np. sprawozdania medyczno-prawnego) wynika, że płęć decydenta spowoduje realne ryzyko nieuzyskania najlepszych dowodów, rozsądne może być skierowanie pisma do przedstawiciela prawnego osoby skarżącej z podkreśleniem tego dokumentu i prośbą o potwierdzenie instrukcji dotyczących wszelkich preferencji co do płci członków sądu lub trybunału.
- Jeśli przesłuchania są zwykle otwarte dla publiczności, w przypadku gdy osoba skarżąca jest ofiarą zgwałcenia lub przemocy seksualnej, wskazane może być zastosowanie innych rozwiązań. W niektórych państwach członkowskich, np. w Irlandii, standardem jest przesłuchanie za zamkniętymi drzwiami, więc w tych państwach członkowskich problem ten nie będzie występował.
- Jeśli jeszcze tego nie zrobiono, należy dać skarżącemu czas na skorzystanie z usług doradczych i wsparcia. Wsparcie takie może m.in. umożliwić im stworzenie bezpiecznego środowiska i opowiedzenie swojej historii, w tym poprzez lepszą możliwość uzupełnienia pisemnego sprawozdania krótszymi zeznaniami ustnymi.
- Należy rozważyć, czy nie należy zwrócić się do wyspecjalizowanej instytucji z prośbą o pomoc w ocenie, w jakim stopniu skarżący jest w stanie złożyć skuteczne zeznania.
- Na początku rozprawy można poprosić przedstawiciela prawnego skarżącego, aby poprosił obecnych na sali aplikantów adwokackich lub obserwatorów o opuszczenie sali.
- Rozsądnie będzie wyjaśnić, jakie gwarancje poufności obowiązują w sądzie lub trybunale.
- Rozsądne będzie poinformowanie skarżących, że mogą oni w każdej chwili poprosić o przerwę i nie muszą podawać powodu, dla którego chcą ją zrobić.
- Jeśli skarżący składa zeznania dotyczące przemocy seksualnej i wydaje się zestresowany, rozsądnym rozwiązaniem może być zrobienie krótkiej przerwy.
- Należy zapewnić osobę skarżącą, że przesłuchanie jest poufne (jeśli dotyczy).

⁽⁷⁹⁹⁾ Wydział ds. Imigracji i Azylu Zjednoczonego Królestwa/Urząd Apelacyjny ds. Imigracji (Zjednoczone Królestwo), *Immigration Appellate Authority – Asylum Gender Guidelines* [Urząd Apelacyjny ds. Imigracji – Wytyczne w sprawie azylu ze względu na płęć], 1 listopada 2000 r., pkt 5.6, uznane i stosowane w Wyższym Trybunale (Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 29 lipca 1994 r., Tiganov (11193), oraz Wyższy Trybunał (Zjednoczone Królestwo), wyrok z dnia 25 marca 1997 r., Akyol (14745).

⁽⁸⁰⁰⁾ Trybunał Odwoławczy ds. Ochrony Międzynarodowej (Irlandia), *Chairperson's guidelines 2019/1 on taking evidence from appellants and other witnesses* [Wytyczne przewodniczącego nr 2019/1 dotyczące przeprowadzania dowodów z wnoszących odwołanie i innych świadków], pkt 4.2.

⁽⁸⁰¹⁾ UKUT, 1994, Tiganov, *op.cit.* (przypis 799); UKUT, 1997, Akyol, *op.cit.* (przypis 799).

Osoby cierpiące z powodu skutków zgwałcenia lub przemocy seksualnej

- Może się zdarzyć, że osoba skarżąca ujawni, że została zgwałcona, tylko wtedy, gdy uzna, że ma wystarczające zaufanie do sądu lub trybunału, aby to ujawnić. W takiej sytuacji właściwe może być odroczenie rozprawy, aby umożliwić skarżącemu skierowanie go do odpowiedniego ośrodka wsparcia i doradztwa. Sąd lub trybunał powinien unikać wyrządzania osobie dodatkowej krzywdy poprzez zmuszanie jej do składania zeznań i ponownego przeżywania traumatycznych doświadczeń, gdy nie jest ona na to gotowa.
- W przypadku spraw powiązanych, np. z udziałem małżonków, i gdy w jednej sprawie pojawiają się zeznania, które są wrażliwe i nie są znane drugiemu skarżącemu (np. o zgwałceniu), mogą być potrzebne praktyczne środki, aby poradzić sobie z tym zarówno podczas przesłuchania, jak i przy podejmowaniu decyzji.
- W kontekście odwołania męża i żony, żona może niechętnie zeznawać na temat zgwałcenia lub przemocy seksualnej, ponieważ dla męża może to być tabu lub może on nie wiedzieć o tej sprawie. Należy zapewnić, aby osoba skarżąca była w stanie złożyć zeznania pod nieobecność męża/partnera.
- Należy zadbać o to, aby pytania o charakterze osobistym były zadawane w delikatny sposób. Kiedy pojawia się taka obawa, sąd lub trybunał może uznać za stosowne interweniować, aby nadać sprawie dalszy bieg, lub podkreślić, że temat jest bardzo poważny/wrażliwy, a sposób zadawania pytań jest niewłaściwy.

Ofiary handlu ludźmi

- Na początku należy zażądać od stron, jeśli to możliwe, potwierdzenia, że dana wrażliwa kwestia nie jest sporna, a następnie wyjaśnić, jeśli tak jest, że nie będzie pytań na ten temat, aby dać do zrozumienia skarżącemu, że ten temat nie będzie omawiany.
- Ofiary handlu ludźmi mogą nie być w stanie ujawnić swojej przeszłości, dopóki nie upłynie pewien czas od ich przybycia do państwa członkowskiego⁽⁸⁰²⁾.
- Z orzecznictwa kanadyjskiego wynika, że składanie zeznań w sądzie przeciwko handlarzom ludźmi musi wiązać się z realnym ryzykiem, że tożsamość świadka zostanie im ujawniona. Zasięg działania handlarzy może być bardzo duży, a oni sami mogą być zmotywowani do zemsty⁽⁸⁰³⁾.
- Sąd lub trybunał może uznać za stosowne zezwolić ofierze handlu ludźmi, aby nie składała ustnych zeznań, zapewniając jej jednocześnie możliwość złożenia ustnych wyjaśnień, jeśli sobie tego życzy, w tym, jeśli to właściwe, w kwestiach poufnych.
- Art. 12 ust. 4 unijnej dyrektywy 2011/36/UE w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi (oprócz przepisów dotyczących doradztwa prawnego i zastępstwa prawnego, gwarantujących poufność ofiary oraz preferowaną płęć przesłuchującego i tłumacza) chroni przed wtórną wiktymizacją ofiar handlu ludźmi, wymagając od państw członkowskich unikania:
 - a) „zbędnego powtarzania przesłuchań w trakcie śledztwa, przygotowania aktu oskarżenia lub procesu;
 - b) kontaktu wzrokowego ofiary z oskarżonymi, w tym w trakcie składania zeznań, także podczas przesłuchań i tzw. przesłuchań krzyżowych, dzięki zastosowaniu odpowiednich środków, w tym odpowiednich technologii komunikacyjnych;
 - c) składania zeznań na posiedzeniach jawnych; oraz
 - d) zbędnych pytań dotyczących życia prywatnego”.

⁽⁸⁰²⁾ Wyższy Trybunał (IAC, Zjednoczone Królestwo), 2010, AZ (kobiety będące ofiarami handlu ludźmi) Thailand przeciwko SSHD, *op.cit.* (przypis 487 powyżej), pkt 116, ze szczególnym uwzględnieniem UNHCR, *Guidelines on International Protection: The application of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol relating to the status of refugees to victims of trafficking and persons at risk of being trafficked* [Wytyczne UNHCR w sprawie ochrony międzynarodowej: Zastosowanie art. 1 ust. A pkt 2 konwencji z 1951 r. lub Protokołu dotyczącego statusu uchodźców w odniesieniu do ofiar handlu ludźmi i osób zagrożonych handlem ludźmi], 7 kwietnia 2006 r., HCR/GIP/06/07, pkt 48. Zob. także Światowa Organizacja Zdrowia, London School of Hygiene and Tropical Medicine oraz Program Daphne Komisji Europejskiej, *WHO Ethical and Safety Recommendations for Interviewing Trafficked Women* [Zalecenia WHO dotyczące etyki i bezpieczeństwa przy prowadzeniu rozmów z kobietami będącymi ofiarami handlu ludźmi], 2003.

⁽⁸⁰³⁾ Zob. np. wyrok Sądu Federalnego (Cour fédérale, Kanada) z dnia 29 lipca 2007 r., Streanga przeciwko Kanadzie (Obywatelstwo i Imigracja), 2007 FC 792; wyrok Sądu Federalnego (Cour fédérale, Kanada) z dnia 20 lutego 2008 r., Streanga przeciwko Kanadzie (Obywatelstwo i Imigracja), 2008 FC 231.

Jak skontaktować się z UE

Osobiście

W całej Unii Europejskiej istnieje kilkaset centrów informacyjnych Europe Direct. Adres najbliższego centrum można znaleźć na stronie: https://europa.eu/european-union/contact_pl.

Telefonicznie lub drogą mailową

Europe Direct to serwis informacyjny, który udziela odpowiedzi na pytania na temat Unii Europejskiej. Można się z nim skontaktować:

- dzwoniąc pod bezpłatny numer telefonu: 00 800 6 7 8 9 10 11 (niektórzy operatorzy mogą naliczać opłaty za te połączenia),
- dzwoniąc pod standardowy numer telefonu: +32 22999696,
- drogą mailową: https://europa.eu/european-union/contact_pl.

Wyszukiwanie informacji o UE

Online

Informacje o Unii Europejskiej są dostępne we wszystkich językach urzędowych UE w portalu Europa: https://europa.eu/european-union/index_pl.

Publikacje UE

Bezpłatne i odpłatne publikacje UE można pobrać lub zamówić na stronie: <https://op.europa.eu/pl/publications>. Większą liczbę egzemplarzy bezpłatnych publikacji można otrzymać, kontaktując się z serwisem Europe Direct lub z lokalnym centrum informacyjnym (zob. https://europa.eu/european-union/contact_pl).

Prawo UE i powiązane dokumenty

Informacje prawne dotyczące UE, w tym wszystkie unijne akty prawne od 1952 r., są dostępne we wszystkich językach urzędowych UE w portalu EUR-Lex: <http://eur-lex.europa.eu>.

Portal Otwartych Danych UE

Unijny portal otwartych danych (<http://data.europa.eu/euodp/pl>) umożliwia dostęp do zbiorów danych pochodzących z instytucji i innych organów UE. Dane można pobierać i wykorzystywać bezpłatnie, zarówno do celów komercyjnych, jak i niekomercyjnych.

BZ-03-19-226-PL-C

Urząd Publikacji
Unii Europejskiej

ISBN 978-92-9487-131-2